ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ

(ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ)

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ

ସତ୍ୟ ଶିବ ସୁନ୍ଦର

ପ୍ରକାଶକ :
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ, କଟକ

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ

(ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ)

ପ୍ରକାଶକ—
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନ,
କଟକ-୭୫୩୦୦୯

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ—
ଜୁଲାଇ, ୧୯୭୯

ମୁଦ୍ରାକର—
ଡଗର ପ୍ରେସ୍, ପିଠାପୁର,
କଟକ-୭୫୩୦୦୧

ମୂଲ୍ୟ—ଏକୋଇଶ ଟଙ୍କା

Baikunthanath
Granthavali—Part-II

Published by
Utkal Sahitya Samaj,
Sriramchandra Bhawan,
Cuttack 753009.

First Edition—July, 1979

Printed at Dagaro Press,
Pithapur, Cuttack 753001

Price : Rs. Twenty one only

କିଞ୍ଚିତେ କହୁଛି…

ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜକୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଲେଖାର ପ୍ରକାଶନ ଦାୟିତ୍ୱ ଓ ତତ୍‌ଜନିତ ତାଙ୍କ 'ରୟାଲ୍‌ଟି' ପ୍ରାପ୍ୟର ସମସ୍ତ ଧନକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଦୁଃସ୍ଥ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଜରିଆରେ ଦାନ କରି ଦେବାରେ ଯେଉଁ ଐତିହାସିକ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ଏ ଦେଶରେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ବିଶ୍ୱର ବିବେଚନାରେ ଯେତିକି ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ସେତିକି ଅଭୂତପୂର୍ବ, ଯେତିକି ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସେତିକି ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ।

ସାହିତ୍ୟିକର ସହୃଦୟତାରେ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ କବିମାନସ ଯେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଆମର ଉତ୍ତର ସାଧକଙ୍କୁ ପଦେ ପଦେ ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପ୍ରେରଣା-ପୁଷ୍ଟ କରିବ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱିମତ ନାହିଁ ।

ପୁନଶ୍ଚ କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ ଏହି ଆଦର୍ଶ ଅନୁଧାବନ ଆମର ଯଥୋଚିତ ତଥା ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସହକାରେ ଧେୟ ଓ ଶ୍ରେୟ ହୋଇପାରିଲେ; ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଯେଉଁ ମହତ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୁଃସ୍ଥ ସାହିତ୍ୟିକ ସେବା ପାଣ୍ଠିର ଉତ୍କଳର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସର୍ବପ୍ରାଚୀନ, ସର୍ବବୃହତ୍ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଏହି ଯେଉଁ ମହତର ଓ କଲ୍ୟାଣକର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଯେ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ନିରାଶ ପ୍ରାଣରେ ଆଶା-ଆଶାବରୀର ସ୍ପନ୍ଦନ ଖେଳାଇ ପାରିବ, ତାହାହିଁ ଆଜି ଆନନ୍ଦ ଓ ଆହ୍ଲାଦର ସହିତ ଅତି ଦମ୍ଭରେ ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ।

ଯୁଗେ ଯୁଗେ କବି ଏ ସମାଜର ସ୍ରଷ୍ଟା ଓ ଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇ ଆସିଛି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟତ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ଦୂରନ୍ତ ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ତାଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ଯେଉଁ ମହାର୍ଘ ତଥା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସାହିତ୍ୟିକର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାରେ ଜୀବନର ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଘୋଷଣା ଆମ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି, ସେହି ଘୋଷଣା ହିଁ ଆମର ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଓ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିକୁ ଆହୁରି ଶୁଭପ୍ରଦ, ସୁଖପ୍ରଦ ଓ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ କରିବାରେ ପଥକୁ ଯେ ପୁଷ୍କଳ ଓ ପରିଷ୍କାର କରାଇବ, ତାହାହିଁ ଆଜିର ଅବସରରେ ଆନ୍ତରିକତାର

ଆର୍ତ୍ତନାଦରେ ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷଣ ହେଉ—ସ୍ୱାର୍ଥର କସ୍ତିମାତ୍ରକୁ ଓପାଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ପଦାର୍ଥ ଓ ପରମାର୍ଥରେ ଆଜିର ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନ ବିଶେଷଭାବେ ବିଶ୍ଳେଷିତ ହେଉ । ଏହାର ଅଶେଷ ଅବବୋଧ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ ସେହି ଘୋଷଣାପ୍ରତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ହେବ ।

ଆମର ଆଜି ଚରମ ଓ ପରମ ଆନନ୍ଦ ଯେ, ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ସାହିତ୍ୟିକ ବାୟୁମଣ୍ଡଳକୁ ପ୍ରବେଶ କରୁଛି ଓ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପୁନଃମୁଦ୍ରଣ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି । ଏ ସନ୍ଧାନ୍ତରେ ସରକାରଙ୍କ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭାଗର ଅକୁଣ୍ଠିତ ସାହାଯ୍ୟ, ସଂପ୍ରତି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ସଦସ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ଆନ୍ତରିକତା, ଦୁଃସ୍ଥ ସାହିତ୍ୟିକ ସେବା ପାଣ୍ଠି ସମିତିର ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସୁପରାମର୍ଶ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ସଂକଳୟିତା ଆମର ସହଯୋଗୀ ବନ୍ଧୁ ଡଃ କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରାଙ୍କ ଅକୁଣ୍ଠ ସହଯୋଗ ଓ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ସରକାରୀ ଅନୁମୋଦନ କ୍ରମେ କନ୍‌ସେସନ୍ କାଗଜ ବ୍ରଜରାଜ ନଗରରୁ ଅଣାଇବାରେ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନୀନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କର ବାରମ୍ବାର ଧାଁ ଦୌଡ଼, ଓ ସର୍ବୋପରି ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ସମୟୋଚିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ପ୍ରକାଶନର ଆୟୋଜନକୁ ସର୍ବୋତଭାବେ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରାଇ ପାରିଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗଭୀର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛୁ । କବିଙ୍କର ଏକ ପ୍ରତିକୃତି ଏବଂ ସ୍ୱହସ୍ତାକ୍ଷରରେ ଲେଖା କବିତାର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ମୁଦ୍ରଣ ପାଇଁ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିବାରୁ କବିପତ୍ନୀ ଆଦରମଣି ପଟ୍ଟନାୟକ ତଥା କବିପୁତ୍ର ଦେବପ୍ରିୟ ଓ ଦୀପଙ୍କରଙ୍କୁ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଉଛୁ ।

ଶେଷରେ ଉଗର ପ୍ରେସର ପରିଚାଳକ ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟିକ ରସସାଗର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର (ଫତୁରାନନ୍ଦ)ଙ୍କୁ ମୁଦ୍ରଣ ସନ୍ଧାନ୍ତରେ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଗଭୀର ସାଧୁବାଦ ମଧ୍ୟ ଜଣାଉଛୁ ।

ଶ୍ରୀ ମୁରାରି ମୋହନ ଜେନା
ସଂପାଦକ
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

(True Copy)

DEED OF DEDICATION

"I, Sri Baikunthanath Pattanaik, the author, aged 70 years, son of Late Narayan Samanta Pattanaik and adopted son of Late Dinabandhu Pattanaik of Baramba, Dist. Cuttack, at present Gaudasahi, Ranihat, Cuttack, hereby execute this deed and authorise the Executive Committee of Utkal Sahitya Samaj, Cuttack to arrange for the Publication of all my literary works as a collection (Granthabali). The author's royalty share of this Granthabali shall be utilised in the service and welfare of needy and suffering Literary Persons of Orissa. Utkal Sahitya Samaj will have absolute liberty to deal with the funds available out of the said royalty of my Granthabali for the above purpose. None of the members of my family will have any claim whatsoever over this property. The Copyright of this Granthabali will vest with the Utkal Sahitya Samaj alone."

Sd. **B. N. Pattanaik**
Date 17.1.1974.

ଭୂମିକା

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ, ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପ୍ରକାଶର ପ୍ରାୟ ତିନି ବର୍ଷ ପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଛି । ଏହାର ମୁଦ୍ରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱୟଂ କବିଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ତଥା ଜ୍ଞାତସାରରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଦୁଃଖର କଥା, ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରକାଶିତ ରୂପ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେ ଆଉ ଆମ ମେଳରେ ନାହାନ୍ତି । ଗତ ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ୨୬ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କର ଦେହାବସାନ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗକୁ କବି 'ଅନାଗତ କାଳର ବାଣୀ-ଉପାସକକୁଳ'ଙ୍କୁ ପୂଜା-ଅର୍ଘ୍ୟ ରୂପେ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ବଞ୍ଚିଥିଲେ, ଏଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗକୁ ସେ କାହାପ୍ରତି ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଥାଆନ୍ତେ, କହି ହେଉ ନାହିଁ । ଆମେ ଏବେ ତାଙ୍କ ରଚିତ କବିତାଞ୍ଜଳିରେ ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି-ତର୍ପଣର ଧୃଷ୍ଟତା ଅବଲମ୍ବନ କରୁଛୁଁ ।

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗଟି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ତତ୍କାଳୀନ ସଭାପତି ଲୋକରତ୍ନ ଡକ୍ଟର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂକଳିତ ଓ ସଂପାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଡକ୍ଟର ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ ଜୀବନୀ ଓ କୃତିର ଆଲୋଚନା ସହିତ କବିଙ୍କର ଅରୁଣଶ୍ରୀ (କବିତା), ଉପେକ୍ଷିତା (କାବ୍ୟନାଟିକା), ମୁକ୍ତିପଥେ (ନାଟକ) ଓ କାବ୍ୟସଞ୍ଚୟନ (କବିତା) ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ଉକ୍ତ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗରେ 'କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ'ର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ କବିତା, ୧୯୬୪ ରେ କେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମି ପୁରସ୍କାର-ପ୍ରାପ୍ତ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ 'ଉତ୍ତରାୟଣ' ଏବଂ କବିଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ତଥା ଅପ୍ରକାଶିତ କବିତାବଳୀ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ସ୍ୱୟଂ କବି ଆମକୁ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିବା ସମସ୍ତ ରଚନାବଳୀର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଏଥିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଆମ ଜାଣିବାରେ, କବିଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରଚନା ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନ ହୋଇ, ବାଦ୍ ପଡ଼ି ଯାଇ ନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସି ରଚନା ବାଦ୍ ପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ, ତାହା

ହେଲେ କବିଙ୍କର ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନ ବା ଅନୁରାଗୀ ପାଠକବୃନ୍ଦ ସେ ବିଷୟ ଜଣାଇଲେ, ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣରେ ତାହା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ଦିଆଯିବ ।

ଶେଷରେ, ଆମେ ପୁଣି ଥରେ ସୂଚାଇ ଦେଉଛୁଁ ଯେ—କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଆପଣା ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ପ୍ରକାଶ କରିବାଲାଗି କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟୀ ସଂସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ'କୁ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବେ ଦାୟିତ୍ୱ ଅର୍ପଣ କରି, ଏକ ନୂଆ ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ପୁଣି ନିଜର ରୟାଲଟି ସ୍ୱତ୍ୱ ବାବଦ ପ୍ରାପ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜକୁ ଦାନ କରି ଆମ ଲେଖକମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ସେ ଏକ ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ନଗଦ ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ଏବଂ ତହିଁରେ ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ରୟାଲଟି-ପ୍ରାପ୍ୟ ଅର୍ଥକୁ ମିଶାଇ ଦୁଃସ୍ଥ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ସେବା ଓ କଲ୍ୟାଣକଳ୍ପେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାଣ୍ଠି ସ୍ଥାପନ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ସେହି ପାଣ୍ଠିରୁ ବିଭିନ୍ନ ଦୁଃସ୍ଥ କବି ଓ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରି ଆସୁଛି ।

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ଉକ୍ତ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ପ୍ରକାଶପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଓ ଯୁବକଲ୍ୟାଣ ବିଭାଗ ତଥା ସାଂସ୍କୃତିକ ବ୍ୟାପାର ବିଭାଗ ନାନା ଦିଗରୁ ସହାୟତା କରିଛନ୍ତି । ତାହା ଏଠାରେ କୃତଜ୍ଞତାର ସହିତ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ଇତି ।

କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରା
୧ । ୬ । ୧୯୭୯
ସଂକଳୟିତା

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
(କ) 'କାବ୍ୟସଞ୍ଚୟନ'ର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ	
ପ୍ରଦୀପ ଶିଖା	୩
ହରିଜନ	୪
ମନ୍ଦିରର ପୂର୍ବେ	୯
ଶବ୍ଦ୍-ବନ୍ଦନା	୧୧
ସୃଷ୍ଟି-ରହସ୍ୟ	୧୩
ଗଣବନ୍ଧୁ ଗାନ୍ଧୀ	୧୫
ଖେଳାଉଛୁ କାଳୀୟ ନାଗ	୧୯
ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବ	୨୧
ବୁଲ କୁଞ୍ଜ	୨୩
ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ	୨୬
ଅକାଳ ବସନ୍ତ	୨୮
ଦୀପାବଳୀ	୩୦
ପତ୍ନୀ	୩୧
ସତ୍ୟ ହେଉ ଉଷା ଅଭ୍ୟୁଦୟ	୩୩
ନବ କଳେବର	୩୫
(ଖ) ଉତ୍ତରାୟଣ	୪୨—୨୭୫
(ଗ) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା	
ସନ୍ଧ୍ୟାରାଗ	୨୭୬
ପ୍ରୀତି-କଷଟି	୨୮୨
ସିଂହାବଲୋକନ	୨୮୪
ଦ୍ୱନ୍ଦାଘାତ	୨୮୬
ସ୍ମୃତି ପୀଡ଼ା	୨୮୭
ଶେଷ ଅଙ୍କ	୨୮୯
ସନ୍ଧ୍ୟାରାଗ	୨୯୦
କଲ୍କୀ ଅବତାର	୨୯୨
ବାଜକର	୨୯୩

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଶ୍ରୀରାଧା	୨୯୪
ସହଜ ତତ୍ତ୍ୱ	୨୯୫
ବନ୍ଧୁ ସ୍ମୃତି	୨୯୭
ମୁଦିବ ଯୁଗଳ ଆଖି	୩୦୦
ମାଛଧରା	୩୦୨
ପ୍ରୀତି-ବିରହିଣୀ	୩୦୫
ସାଧୁ ସାବଧାନ !	୩୦୬
ଚିନ୍ତାମଣି	୩୦୯
ଲେମାନ୍	୩୧୨
ଗର୍ବୀ ସ୍ମରଣେ	୩୧୫
ଅଶ୍ରୁ ମହିମା ମାଧୁରୀ	୩୧୮
କଟବଦନ	୩୨୧
ପାର୍ଥ ଅନୁଶୋଚନା	୩୨୩
ନାମ ମହାତ୍ମ୍ୟ	୩୨୫
ଚିତା ସଂସ୍କାର	୩୨୮
ଦୀନବନ୍ଧୁ ଆଇଯାକ୍	୩୩୦
ହୋମ ସନାତନ	୩୩୨
ଚିନ୍ତାମଣି	୩୩୪
ନାମ ମହାତ୍ମ୍ୟ	୩୩୭
କିଶୋର କୃଷ୍ଣ	୩୪୧
ଠାକୁର ଅନୁକୂଳଚନ୍ଦ୍ର	୩୪୪
ନର ଦେବତା	୩୪୭
ସ୍ମୃତି ତର୍ପଣ (ଗାନ୍ଧୀ ଜୟନ୍ତୀ)	୩୪୯
ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର କିଙ୍ଗ୍	୩୫୩
ଲେନିନ୍	୩୫୭
ଅର୍କକକ୍ଷା	୩୫୮
ଯେତେ ରେ ଫୁଲବାସ ଦେଇ ଯା	୩୫୯
ପୌଷ ରାଗ	୩୬୧
ମୁକ୍ତଚନ୍ଦ୍ର	୩୬୪
ଚନ୍ଦ୍ର	୩୬୫

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଶ୍ୱାନମାୟା	୩୬୭
ଅଭିଆଡ଼ିଂ ଟାଣ [illegible]	୩୬୮
ହ୍ବରୋଧା	୩୭୩
ନର-କୁଞ୍ଜର	୩୭୬
ଗଜମାଛ-ବିଜ୍ଞାନ	୩୭୯
ଶେଷ-ଯାମୀ	୩୮୧
ଅପୂଜା ଫୁଲ	୩୮୨
ରଜନୀଗନ୍ଧା	୩୮୫
ଭୂମିକଂପ	୩୮୮
ନାସ୍ତି	୩୯୨
କାମ ଓ ପ୍ରେମ	୩୯୭
ଡାହୁକ ଡାକେ	୩୯୮
ଏ ଫୁଲମାଳ ନୁହଁ	୪୦୦
ନବ ବସନ୍ତ	୪୦୧
ଫେଶଗୁଲ ଫେଶଗୁଲ	୪୦୩
ନଷ୍ଟ ସ୍ୱପ୍ନ	୪୦୭
ବର୍ଷୁକ ମେଘ	୪୧୦
ଶିଳ୍ପୀ ଗୋପାଳଚରଣ	୪୧୨
ପିଠାବାଲ୍ଲି	୪୧୩
ପୁରାତନ ଚୌକାପ୍ରଷ୍ଠ	୪୧୬
କମେଣ୍ଡଙ୍କୁ ପଦେ	୪୧୭
ମାଉସୀ	୪୨୦
ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼	୪୨୨
ଆପ୍ଲୁବ୍	୪୨୫
ବିଶ୍ୱବନ୍ଧୁ ଜବାହାର	୪୨୮
ନିଦ୍ରା ବିଭୂତି	୪୨୯
ବିପ୍ଳବୀ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ	୪୩୧
ଶୟତାନ୍ ଚହ୍ଲୋଟ	୪୩୪
ଛନ୍ଦ ସନାତନ	୪୩୮
ସହଜ ତତ୍ତ୍ୱ	୪୪୦

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଚିନ୍ତାମଣି	୪୪୫
ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ	୪୫୧
ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ-ଚିନ୍ତାମଣି	୪୫୬
ପଥ ସଙ୍ଗୀତ	୪୫୮
ଅଶୋଚ୍ୟାନନ୍ୱଶୋଚ୍ୟସ୍ତ୍ୱଂ	୪୬୫
ଚିଲ୍ଲୀ	୪୬୮
ଭାଇ ହେ ସର୍ବୋଦୟୀ	୪୭୩
ନେତୃତ୍ୱ	୪୭୬
ଜୟ ତୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର	୪୭୭
ଜାଲିୟାତି ଖେଳ ନାହିଁ	୪୮୧
ସର୍ବୋଦୟ	୪୮୫
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଙ୍କଣ	୪୮୭
ଭିଏତନାମ୍	୪୮୮
ସଜଫୁଲ୍ ପରେ	୪୯୧
ନାରୀ-ନର	୪୯୪
ଛୁଟୁ ମଜୁମଦାର	୪୯୬
କହ ଏ ବା କେଉଁ ପନ୍ଥୀ	୪୯୮
ବୁଦ୍ଧି ଦିଅ !	୫୦୨
ଗୋପନୀୟ	୫୦୫
ମାଟି	୫୦୬
ନମା	୫୦୮
କଳ୍କୀ ଆସେ	୫୦୯
ପ୍ରମାଣ ଦିଅ ହେ ଆଜ !	୫୧୩
ଶୃଗାଳ ରାଜ୍ୟ	୫୧୫
ଭେଟ୍-ଭିକ୍ଷା	୫୧୬
ଗାଅ ଜନତାର ଜୟ	୫୨୩
ଶାନ୍ତି-କୋଳି	୫୨୫
ଦୁର୍ଗମ ସଙ୍ଗୀତ	୫୨୯
ଦିଲ୍ଲୀ-ଲଡ଼ୁ	୫୩୧
ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷ କାହିଁ ?	୫୩୩

—*—

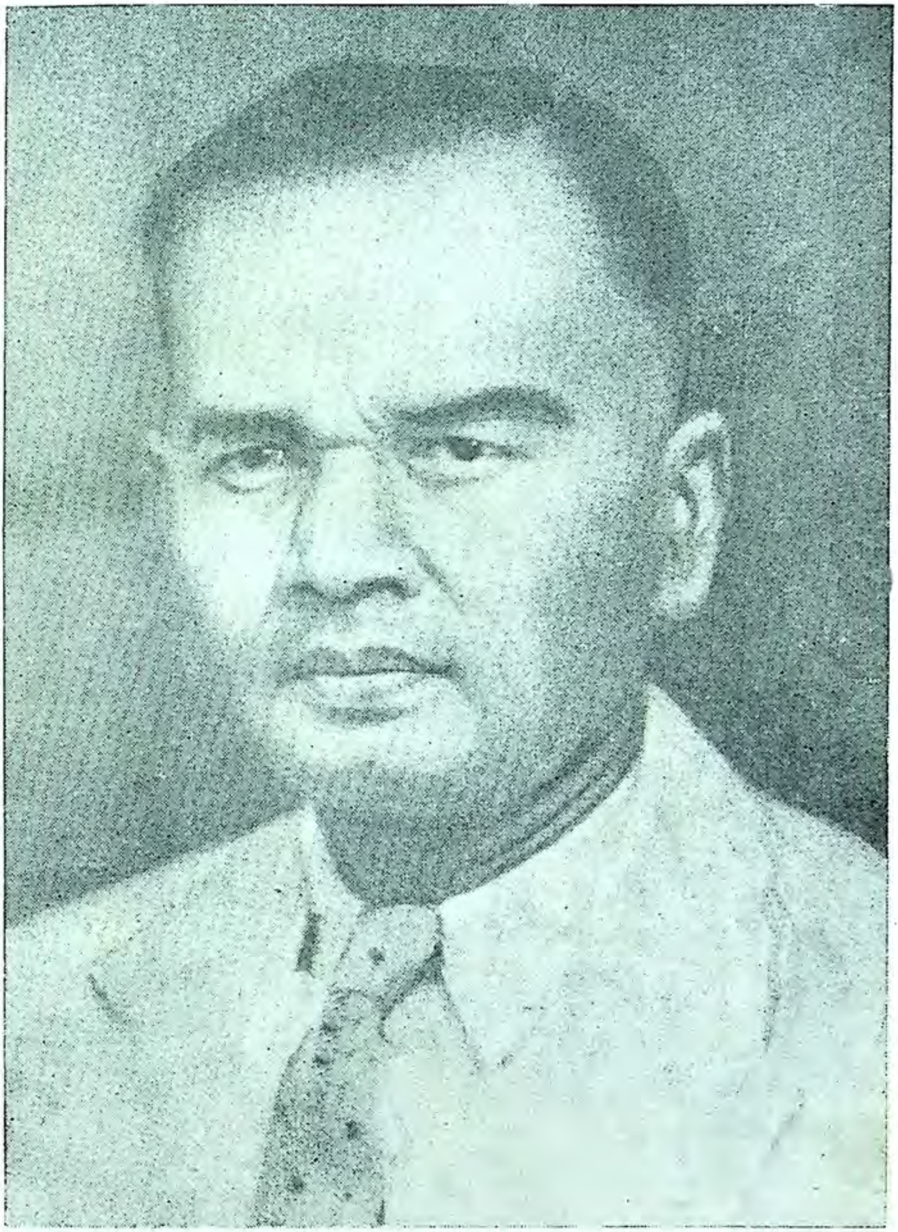

କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ

'କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ'ର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ

ପ୍ରଦୀପ ଶିଖା

କ୍ଷଣକର ତୁହି ପ୍ରଦୀପ ଶିଖାଟି ଜଳ ତୁ ଜଳ ।
ଭବିଷ୍ୟ ଆଶା ସୁଖ-କଳପନା ତହିଁକି ଫଳ ?
ରହିଥିବାଯାକ ସେ ତୋର ଗରବେ ତଇଳ ଟିକି,
ଗାଇ ଯା ମରବେ ଜୀବନାନନ୍ଦ ମାଙ୍ଗଳିକ ।
ରବି ଶଶି ଗ୍ରହ ଆଲୋକ; ଆଶାରେ କହ କି ଲାଭ ?
ନ ବଢ଼େ ଆଲୋକ ! କି ହେବରେ କରି ଦେଖାଇବ ?
ବିଶାଳ ସୃଷ୍ଟି ଅନ୍ଧାର କୋଣେ ତୁ ଯାଏ ଜାଗି
ଅଗଣିତ ଦୀପ ତୋହରି ସମାନ ଗଲେଣି ନିଭି ।
ସସୀମ ସ୍ୱଳ୍ପ ଆଲୋକ ପରିଧି ପଡ଼ୁଛି ଗାର,
ତା ପଛେ ହସଇ ମରଣ ସମାନ ଅନ୍ଧକାର ।
ସେହି ଅନ୍ଧାରୁ ଜନମ ତୋରରେ ମିଶିବୁ ତହିଁ,
ଚଉଦ ଭୁବନ ଆଲୋକ ପ୍ଳାବନ କି ହେବ କହି ?
ଅନ୍ଧାର କାହିଁ ରହିଲା କି ଗଲା ନୁହେଁ ତୋ କାମ,
କ୍ଷଣିକ ଆଭାସ ! ଅସ୍ଥିର କିଆଁ ତୋହରି ପ୍ରାଣ ?
କ୍ଷୀଣ ପବନରେ ନିଭିଯିବୁ ଜନେ ପତଙ୍ଗ କି ମନେ ?
ଯେତେକାଳ ଅଛୁ ଜ୍ୱଳଯାଉ ଶିଖା ସଂଗୋପନେ ।

(୧୯୩୯—ଜୁଲାଇ)

ହରିଜନ

ଦୁଇଦିନ ହେଲା ଜୁଟି ନାହିଁ ଦାନା
ପତାଇଛି କେତେ ହାତ,
ମିଳିଅଛି ମୁହଁମୋଡ଼ା ନାକଟେକା
ମାତ୍ର ମିଳିନ ଭାତ ।
ବିଶାଳ ନଗରୀ ପାଟଳିପୁର
ଲକ୍ଷୁଁ ଅଧିକ ଜନ,
ମୁଠାଏ ଅନ୍ନ କାଣିକଉଡ଼ିକ
ଲାଗି ସବୁ ଅଭାଜନ ।
କାହା ଭରସାରେ ଚଳିବ ସେ ବହି
ଯୋଡ଼ାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ପିଲା ?
ଦିଓଟି ବରଷ ଖୁଆଇ ପିଆଇ
ଯାଇଛି ଯା' ପାଖେ ଥିଲା ।
ଆଗତ ସଙ୍କଟେ ଗୃହସ୍ଥ ତା'ର
ମୁଦିଲା ଯୁଗଳ ଆଖି,
ଶୋଥ କାମଳକୁ ଚିକିତ୍ସା ଯେତେ
ରଖିନ ସେ କିଛି ବାକି ।
ଚାଲିଗଲା ସୁଖେ—ମାଇପିଟାଏ ସେ—
ଗୁରୁ ଭାର ଲଦି ଶିରେ,
ଅମଡ଼ା ପଥେ ସେ ମାଡ଼ିଚାଲେ ଏକା
ନୟନ ଅଶ୍ରୁ ମାଳେ । ୧୦ ।
ତିନଟା ପରାଣ ଚାଲନ୍ତି ଠେଲି
କୁକ୍କୁର ତହୁଁ ହୀନ,
ସୃଷ୍ଟିରେ କିବା ପ୍ରୟୋଜନ କାର
ଜାଣିବ କେ କେଉଁ ଦିନ ?

ବୈଶାଖ ମାସ ଶୂନ୍ୟ ସରଣୀ
ଦ୍ୱି'ପ୍ରହରିଆ ଖରା,

ଚୌଦଗୁଁ ନଆଁ ବରଷଇ
କୁଆ କୋଇଲି ସ୍ୱପ୍ନ ପରା ।
ଏ କାଳେ କାହାକୁ କହିବ ଦୁଃଖ ?
ପ୍ରାଣୁଁ ଉଠେ ଖାଲି କୋହ,
ଦେଖିଲି ପାର୍ଶ୍ୱେ – ନିତଳ ଯୌଧେ
ଉତ୍ସବ ସମାରୋହ ।
ଗତ ରଜନୀରେ ସରିଛି ବିବାହ,
ଫିକା ଦିଶେ ସାଜସଜା,
ସରି ନ ଥିବ ତ ସାତଦିନ ଯାଏ
ଚର୍ବ୍ୟ ଚୋଷ୍ୟ ମଜା ।
ଡାକିଲି ନିକଟେ, "ମାଆ ଠାକୁରାଣୀ—
ଶୁଣ ଏ ଗରିବ ଡାକ,
ବଳିଥିବ ତୁମ ଭୋଜନ ପାତ୍ର
କେତେ ତ ଅନ୍ନ ଶାକ । ୨' ।
ଦିଅ ଆଜିକାରେ—ଯା' ଥିବ ଭାଗ୍ୟେ –
ଅନ୍ନ ତୋରାଣି ପାଣି,
ଉଡଇ ହଂସା । ଯେନ ନମା ଦଇନ—
ମରୁଛୁଁ ତିନିଠା ପ୍ରାଣୀ ।"
ଅଇଁଠା ପତ୍ର ଗୁଣ୍ଠୁଥିଲି ଅବା
ଅଦୂରେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୱାନ,
ଅନାହୂତ ତିନି ଅତିଥିରେ ଚିହ୍ନିଁ
କଲି ବା ଶତ୍ରୁ ଜ୍ଞାନ ।
ଗୁରୁ ଗୁରୁ କରି ଗର୍ଜ୍ଜି ଉଠଇ
ମଡ଼ାଇ ନ ଦେବ ପାଖ !
ଯମୁ ଭୀମ ରୂପ ନିରେଖି ସଭୟେ
ଉଡ଼ିଗଲେ ବେନି କାକ ।
କନ୍ୟାଟି ତାର ଯାଉଥିଲା ଆଶେ
କି ଅବା ଆଣିବ ଗୁଣ୍ଡି,
ଅଧିକ ଲୋଭରେ "ମରୁ ନାହୁଁ ?" କହି—
କର ଧରେ ମାଆ ଟାଣି ।

ସହସ୍ର ଡ଼ାକେ ଆସିଲା ଦାସୀଏ
ଦନ୍ତୀ ପୃଥୂଳକାୟା
ଚଉଠିଦିନ ହେଲା ବାହାଘର ଶେଷ
କହେ, "ନଆଁ ଦେବ ଥାଆ !"
'ଆଜିଯାଏ କାହିଁ ଶୋଇଥିଲୁ ? ଆଜି
କାଲକୁ ଭାଜିଲା ନିଦ ?
'ସେ ଦିନ ଥିଲେ ତୁ ଫୋପାଡ଼ି ଥା'ନ୍ତୁ
ଖିର ପୁରି ନାନାବିଧ ।
'ଆଜି ଯାଏ ଥିଲି, ବାସି ବୋଲି ଆଜି—
ଡ଼ାକି ଦେଲେ ବାବୁଆଣୀ
'ମିଠାଇ କାକରା ଧରି ଗଲା ଲିଲି
କିଏ ଖାଆନ୍ତା ଜାଣି ।
'ଅସ୍‌କର (୧) ଟିଣ ଫୋପାଡ଼ିଛୁ ତା ମୁଁ,
ଦେଖିବୁ କି ଥିବ ଅବା ।
'ମେହେନ୍ତର ଗାଡ଼ି ଆସିନି ଏ ଯାଏଁ
କହୁଥିଲା ବୁଢ଼ା ନବା ।
'ଭାଗ୍ୟକୁ ତୋର ଥିବ ଯଦି କିଛି
କୁକ୍‌କୁର କୁଆ ମୁଖ୍ ;
'ନାହିଁ, ନାହିଁ, କେହି ଯାଇ ନ ଥିବେ ତ
ସେଇ ଟିଣ ଭିତରକୁ ।"
କହିଦେଇ କ୍ଷଣେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ !
ଅସ୍‌କର ଟିଣ ଠାରି,
ପୃଥୂଳକାୟାକୁ ବିକଳେ ନିରେଖି
ଧୀରେ ଲେଉଟିଲା ନାରୀ ।
ହରିଜନ ତାର ସ୍ଥାନ ଅସ୍ଥାନ
ବାରଣ ତ ଥିଲେ ନାହିଁ
ବ୍ୟାକୁଳ ନେନେ ଅସ୍‌କର ଟିଣେ
କିବା ଅଛି ଦେଲା ଗୁହାଁ ।

---

(୧) Dust bin

ଭାଗ୍ୟକୁ ତାର ଛୁଇଁ ନାହିଁ କେହି !
ପିଲାଟାଏ ଗଲା ପଶି,
ପାଉଁଟି ଆଟିକା ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲା ତା
ନୟନ ଉଠିଲା ହସି
"ଦୁଇବେଳା ପିବ !" ନାହିଁ "ତିନବେଳା
ଖାଇଲେ ତା ରଖି ଥୋଇ"
"ମୋ ଭାଗ ଅଧିକ ! ଆଣିଛି ମୁଁ !" କହେ-
ପୁଅ ଉଲ୍ଲାସ ହୋଇ ।
ଖାଇଲେ ଯେଟେକ ଗଛ ମୂଳେ ବସି
ଯାଉଥିଲା ସେହି ଶ୍ୱାନ,
ହସ୍ତ କାତରେ ଗୃହିଁଲରୁ ଝିଅ—
ଆନନ୍ଦେ କରେ ଦାନ ।
ଆକଣ୍ଠ ସେହି ଭୋଜନର ଶେଷେ
ଆଶୀର୍ବାଦର ପାଳି,
"ଧନ୍ୟ ବିଧାତା !" "ଜମିଦାର ବାବୁ –
ଜୀଇ ରହ !" କହେ ବାଳୀ ।
ବିଧାତାର ସେହି ମଙ୍ଗଳ ଗାନେ
କେତେ ବା ଦାସୀର ଭାଗ ?
ଯେ ଦେଖିଛି କହୁ କ୍ଷୁଧିତ-ଖାଦ୍ୟ--
ଅନ୍ତିମ-ଅନୁରାଗ ।
ଅନ୍ତିମ ସ୍ନେହ ଭୋଜନେ ତୃପ୍ତି--
ବର୍ଣ୍ଣିବ ? ନାହିଁ ବାଣୀ !
ପ୍ରଭାତ ପୂର୍ବ ଅନ୍ତିମ ନିଦ୍ରେ
ନିଦ୍ରିତ ତିନ ପ୍ରାଣୀ ।
ମୂତ୍ର ପୁଷେ ତନୁ ଜର୍ଜର
ମକ୍ଷିକା ଭଣ ଭଣ,
ରାତ୍ରି ଭିତରେ ହୋଇଛି ଯେ କେତେ
ବଦନୁ ଉଦ୍‌ବମନ ;
କୁଞ୍ଚିତ ନାସା, ବିକଳ ବଦନ,
ନେତ୍ର କୋଟରଗତ,

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଅନାଇଁ ଉଡ଼ି ଯାଇଛି ସେ
ପରାଣ ସମ୍ଭବତ ।
ସାଉଁଠା ପିଠାରୁ ବାକି ଅଛି କେତେ ।
ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ ପ୍ରାଣ ।.....
ତୁଚ୍ଛ କରି ତା ବମନକୁ ଗୁଟେ
ସେହି ପରିଚିତ ଶ୍ୱାନ । ୭୦ ।

× × ×

ତୀର୍ଥ ଭୂମି ସେ ପଥେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ
ଦେବତାର ନିତ ବାସ,
ସେ ପଥେ ଗଲେଣି କେତେ ତଥାଗତ
କେତେ ଯେ ତୁଳସୀ ଦାସ
ସବୁ ଦିନ ପରି ଆଜି ସେହି ପଥେ
ଗାଇ ମୁଖେ ରାମ ନାମ,
ପ୍ରଭାତୁ ଚଳେ କେ ଭକ୍ତ ଉଦାର
ସାରିବ ଗଙ୍ଗା-ସ୍ନାନ ।
ଦେଖି ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଶାଭସ୍ର ଦୂର
ଶୀତ୍କାର କରି ଉଠେ,
ଅଶୌଚ ଭୟେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ବେଗରେ
ରାମ ନାମ ମୁଖୁଁ ଛୁଟେ ।
ଗର୍ଜି ଉଠଇ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଶ୍ୱାନ ।
ଦନ୍ତ, ପନ୍ତ ଦଶେ,
ଜୀବନ ଯଜ୍ଞ ଅନ୍ତିମ-ରସେ .
ଆହୁତି ଢାଳଇ କି ସେ ?

ପତ୍ନୀଙ୍କର ପ୍ରତି

(୧)

ନୁହେଁ ମୁହିଁ ଶ୍ରାବଣର ସ୍ନିଗ୍ଧ ବାରିବାହ,
ନୁହେଁ ରୂପ ଅଗ୍ନିଶିଖା ନାହିଁ ମୋର ଦାହ ।
ସାମାନ୍ୟା ମାନବୀ ମୁହିଁ, ତୁମେ ଯେତେକ ନର,
ସୁବିଶାଳ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରାନ୍ତେ ରଚୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘର-
ଯେସନେ ମିଥୁନ ପକ୍ଷୀ ! ଆମର ସମ୍ପଦ-
ଅଖଣ୍ଡ ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟି ଅମର ଆନନ୍ଦ ।
ଅଶ୍ରୁ ପାରାବାରେ ଆମ କୌମୁଦୀ ରଚନା,
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଆଶାର ସ୍ୱଚ୍ଛ ସଙ୍ଗୀତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ;
ତା ତହୁଁ ଅଧିକ ମୋର ନାହିଁ ଦିବ୍ୟଞ୍ଜନ,
ବିଫଳେ କଳ୍ପନା ସ୍ୱପ୍ନ ରଚେ କବି ପ୍ରାଣ ।
ଦୀର୍ଘ ଏଇ ଯାତ୍ରାପଥେ କାବ୍ୟ-ସ୍ୱପ୍ନ ମାୟା,
ରହେ କେତେ ଦିନ ବନ୍ଧୁ ବାରିବାହ ଛାୟା ?
ମେଣ୍ଟିବ କି ତହିଁ ପ୍ରିୟ ଜୀବନର କ୍ଷୁଧା ?
କାହିଁ ତୁମ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ ନିତ୍ୟ ରୂପ ସୁଧା ?

(୨)

ଭାଳେଁ ବସି ବସି ତେଣୁ ଆସିଲେ ପଉଷ—
ଏ ପୁଷ୍ପ କାନନ ତବ ହେବ ବିଷ-ଦୃଶ
ଝରିବ କୁସୁମ ଦଳ ସ୍ନିଗ୍ଧ କିଶଳୟ,
ମୃତ୍ୟୁ ନଗ୍ନ ଶୋଭା ଭାଳି ଲାଗେ ମନେ ଭୟ !
ଶୁକ୍ଳ ହେବ କେଶ ଦାମ, ବଦନ ପାଣ୍ଡୁର,
ନୟନ ମାଧୁରୀ ହରିବ ମୋ' କାଳ ଝୁର,—

ସକଳ ରହସ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ! ନ ହୁଏ ବିଶ୍ୱାସ ?
ଏ ଅଧର, ଏ ନୟନ, ହେବ ସୁଖଗ୍ରାସ—
ଲକ୍ଷ କୋଟି କୀଟଙ୍କର ! ଶୁଣିବାକୁ ପିତା :
ଲେଖିରଖ ଆହୁଁ ବନ୍ଧୁ ରୂପର କବିତା ।
ସେ ଦିନ ଶୈଶବ ସମ ଯେବେ ଅସହାୟ,
ଆଜି ଏହି ଶୁଭ ଲଗ୍ନେ ଘେନ ହେ ବିଦାୟ !
ପୌରୁଷର ପୂଜା ନିତ୍ୟ ନାଯ୍ୟ ଆଦରଶ,
ବାସ୍ତବ ସଂଗ୍ରାମେ ତାର ରହେ ରୂପ ଯଶ ।

ଶହିଦ୍-ବନ୍ଦନା

ଏ ଜାତି ଯୁଦ୍ଧେ ଦୁର୍ଜୟ ହୋତା ସମ
ନମୋ ନମ;
ଆପଣା ଶୋଣିତ ବଳିଦାନେ ଯେତେ କ୍ଷମ
ନମୋ ନମ !

ହସି ହସି ଯେତେ ଚଢ଼ାଇଲେ ଗଳେ ଫାଶି,
ଦେଶ ଲାଗି ହେଲେ ଅକାଳେ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ,
ଦଧୀଚିଙ୍କ ବଳି ଦେଲେ ଆପଣାର ହାଡ଼,
କୁଜା କଲେ ପିଠି ବହି ଲାଞ୍ଛନା ମାଡ଼,
ମିଥ୍ୟା ଗହନେ ସାଧିଗଲେ ଯେ ଧରମ,—
ନମୋ ନମ ! । ୧ ।

ଦେବତାରୁ ବଳି ମାନବକୁ ଦେଲେ ମାନ,
ଜନମାରୁ ବଡ଼ ଏ ମାଟିକି କଲେ ଜ୍ଞାନ,
ଧ୍ୱଂସମୁଖେ ଯେ ଉଚ୍ଚେ ଧରିଲେ ଧ୍ୱଜା,
ଅନଳ ସହିତେ ଖେଳି ବରିନେଲେ ସଜା,
ଦେବତା ତହୁଁ ସେ ସୁନ୍ଦର ଅନୁପମ—
ନମୋ ନମ ! । ୨

ରଖିବେ ବୋଲି ଯେ ଆପଣା ଜାତିର ଟେକ,
ଶୋଣିତରେ କଲେ ନିଜ ବପୁ ଅଭିଷେକ,
ହସି ଫୁତ୍କାରେ ମରଣେ ମାଗିଲେ ରଣ,
ଶୋଷକର ମୁଖେ କଲେ ଯେ ନିଷ୍ଠୀବନ,
ସଂଗ୍ରାମେ ଶତ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ପରାକ୍ରମ—
ନମୋ ନମ ! । ୩

ଚନ୍ଦନ କଲେ ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷତ ବ୍ୟଥା
ଆହବେ ହନେ ଯା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ଆଖିପତା,
ରଣ ନିର୍ଘୋଷେ ତନୁ ସଦା ପୁଲକିତ,
ସ୍ଫୁରିତ କଣ୍ଠେ ମୈତ୍ରୀ ସାମ୍ୟ ଗୀତ,

ହିମଗିର ତହୁଁ ଶିର ସେ ଉଚ୍ଚତମ,—
ନମୋ ନମ । ୪ ।

ଜନନୀର ଜୟ ଜନ୍ମଭୂମିର ଜୟ,
ବକ୍ଷ ଫୁଲାଇ ଗାଇଲେ 'ନାହିଁରେ ଭୟ ।'
କୋଟି କଙ୍କାଳ ଧ୍ୱଜାତଳେ ସମବେତ,
"ଜୟ ଜୟ" ଗାନେ କ୍ଷିପ୍ତ ଯେସନେ ପ୍ରେତ,
ସପ୍ତ ବାସୁକୀ କମ୍ପିତ ହେଲ ଯମ,—
ନମୋ ନମ ! । ୫ ।

ମରନାହିଁ ସେ ତ ମରିନାହିଁ ତାର ପ୍ରାଣ,
ଭସ୍ମଗଦାରୁ ଜାଗେ କୋଟି ଭଗବାନ,
ଶୁଭ୍ର ପଦ୍ମ ନବୀନ ଉଷାରେ ଜାଗେ,
ହସଇ ଜୀବନ ପୀରତି-ଅରୁଣ-ରାଗେ,
ଗାଏ ବନ୍ଧନେ ନିପୀଡ଼ିତ ନିଃସ୍ୱ ଜନ,—
ନମୋ ନମ, ନମୋ ନମ, ନମୋ ନମ । ୬ ।

——

ରାଷ୍ଟ୍ର-ରହସ୍ୟ

ଭଗବାନ ଅବା ସଇତାନ କେହି ନାହିଁ
ଯେତେ ଯା' ଦେଖୁଛୁ ମଣିଷ କରଣୀ ଭାଇ,
ଖିଆଲି ମଣିଷ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଢ଼ଇ ବସି,
ତୋପ କମାଣରେ ଖିଆଲେ ଯାଏ ସେ ଧସି । ୧ ।

ତର୍ଜମା ଆଗେ ଘୁରାଏ ଭୂମଣ୍ଡଳ,
ଅମୃତ ନାମେ ପରଶଇ ହଳାହଳ,
ଗିରଧର୍ ହର ବୁଦ୍ଧିକି ଦେଖି କାବା,
ବ୍ରହ୍ମା ବିକଳେ ନିରେଖି ଡାକନ୍ତ ବାବା । ୨ ।

ମଣିଷ ବନେ ରେ ତୋହର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି,
ଅଦ୍‌ଭୁତ ତାର ବଗୁର ପଞ୍ଜାପୁତି,
ବଣି ପୋଷିବାକୁ କୋଟି ଝିଣ୍ଟିକା ମାରେ,
କୀଟ ତହୁଁ ହୀନ କୋଟି ମଣିଷକୁ ଭାଳେ । ୩ ।

କେବେ ସେ (୧) ଦ୍ୱିମୁଖ କେବେରେ (୨) ଚତୁର୍ମୁଖ
ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା ରଚେ ତୋ' ଦୁଃଖ' ସୁଖ,
ଜୀବନ୍ତ ତୋର ଭଗବାନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ
ମୂର୍ଖ ପାଷାଣ-ମନ୍ଦିରେ କିଆଁ ଯାଉ । ୪ ।

ମୂକ ମାନବର ଧରେ ସେ ଭାଗ୍ୟଲୁବ
ପାଟି ଫିଟାଇଲେ କମାଣ୍ଡରେ ଦିଏ ଦାବ;
ରାଷ୍ଟ୍ର-ଯନ୍ତ୍ର ଚଳାଏ ସେ ଭଗବାନ
ବିପ୍ଳବେ ତୋର ଧାତାର ଧରଇ କାନ । ୫ ।

---

୧. ୧୯୧୪-୧୮ ପ୍ରଥମ ପୃଥିବୀ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରର ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା
Wilson & Lloyed George,

୨. ଗତ ୧୯୩୯-୪୫—୨ୟ ମହାସମର ସମୟର ଭାଗ୍ୟବିଧି
Roosevelt, Churchill, Chiang Kaisekh, Stalin.

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ତାହାରି ହାତେ ତୋ ପଡ଼ି,
ଇଙ୍ଗିତେ ତାର ଅନାହାରେ ମରୁ ସଡ଼ି,
(୩) ଦୁରଭିକ୍ଷେ ସେ ଖେଳ ଜାଣେ କେତେ ଗେଲ,
ମରୁ ତୁ, ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡେ ଢ଼ାଳେ ସେ ତେଲ । ୬ ।
ଏ ବଚ୍ଛର କହ ଦେଖିଥିଲୁ ଅବା କାହିଁ ?
କୋଟି କଙ୍କାଳେ ଦେଶଯାକ ଗଲା ଛୁଇ;
ନ ମିଳିଲା ଯହିଁ ମଣିଷକୁ ପେଜସର
(୩) କୁକ୍କୁରେ ତହୁଁ ଭୋଜନ ଅରୁଚିକର । ୭ ।

ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ତୋ, ଭଗବାନ ତହୁଁ ବଡ଼,
ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାର ତୁହି ଜଡ ଅବା ମଡ଼;
ଅଶ୍ୱ, ଉଷ୍ଟ୍ର, ଗର୍ଦ୍ଦଭ, ଅବା ଜନ୍ତୁ
ଶାସଇ ରାଷ୍ଟ୍ର ତୋହର ଉପରେ ଚଢ଼ି । ୮

ମୂଳ-ଗରୁଡ଼ ତୋ ସୃଷ୍ଟିର ଭଗବାନ
ଫୁଙ୍କେ ତୋ କାନେ ରାଷ୍ଟ୍ର-ଭକ୍ତି-ନାମ,
ନ ମାନିଲେ ବୋଲ (୪) ପରମାଣୁ-ବୋମାଠାରେ
ବିନୟୁ ଭକତି ଶହେଗୁଣ କରି ମାରେ ! ୯ ।

ମଣିଷର ଏ ତ ବୁଦ୍ଧିର କାରସାଦି
ଭଗବାନ କଏ କଆଁ ହେବ ପ୍ରତିବାଦି ?
ରାଷ୍ଟ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିଗଲେ ଚୋର ହାତେ
ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା ହଟିବେ ଏକଇ ନାତେ । ୧୦ ।

---

୩. ଗତ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବଙ୍ଗୋତ୍କଳ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ କଳାବଜାରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରା ହୋଇଛି ।

୪. Atom Bomb.

ଗଣବନ୍ଧୁ-ଗାନ୍ଧି

—୧—

ଧନ୍ୟ ଯେ ଜୀବନେ ରଖେ ଆଦରଶ ଟାଣ,
ଆଦରଶ ସତ୍ୟ ଲାଗି କରେ ଆତ୍ମଦାନ,
ମିଥ୍ୟା ଯୂପ-କାଠେ ଦିଏ ମସ୍ତକ ପତାଇ,
ଆପେ ମରି ଅବିଦ୍ୟାକୁ ଯାଏ ସେ ଚେତାଇ,
ଅନ୍ଧାରେ ନ ଦେଇ ଧରା ସତ୍ୟେ ସଦା ଧ୍ୟାନ
ଜୀବନକୁ ବଳ ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସ ମହାନ,
ମରି ସେ ଜାଳଇ କୋଟି ଜୀବନ ବର୍ତ୍ତିକା,
ତା ପରଶେ ଧନ୍ୟ ଜଡ଼ ଆକାଶ-ମୃତ୍ତିକା ।
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଯେତେ ସେନା ବୀର ମହରଷି,
ଗରଳକୁ ଭକ୍ଷି ଗଲେ ଅମୃତ ପରଶି,
ଏ ଧରା କାଳିମା ପୋଛି କଲେ ଯେ ସୁନ୍ଦର,
ଅମୃତ ଦାୟାଦ ତୁମେ ସେହି-ବଂଶଧର ।
ସୁପ୍ତ ଭୂ-ଭାରତ କୋଟି କଣ୍ଠେ ଉଠେ ବାଣୀ,
ଜୀବନେ ବିଜୟୀ ଗାନ୍ଧି ମରଣେ ସେ ଗାନ୍ଧି ।

—୨—

ସୁବିପୁଳ ବନସ୍ପତି ପଡ଼ିଲା ଯେ ଟଳି !
ତଳେ ନାହିଁ ପ୍ରତିବାଦ ମୂକ ଶିଶୁ ଭଳି,
ଅବା ତୂଷ୍ଣୀ ଗିରିଶୃଙ୍ଗ ! ଶାନ୍ତ-ପରିପ୍ଲୁତ ।
ମରଣେ ବରିଲ ହସି ଯେସନେ ଅମୃତ
ସ୍ଥିତ-ପ୍ରାଜ୍ଞ, ଅବିଚଳ, ଆଦର୍ଶ ପ୍ରକାଶ !
ବରିଲ ସହଜ-ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡେ ନ ବିଚାରି—
ତୁମରି ଆଶ୍ରିତ ପକ୍ଷୀ-ଶାବକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ,
ଯା ଉନ୍ନତି ସୁଖକଳ୍ପେ ସର୍ବ କଲ ତ୍ୟାଗ,
ଅପୁଷ୍ଟ ସେ ଶିଶୁ ! ଶିଖୁଛନ୍ତି ଖଣ୍ଡି ଉଡ଼ା,
କାହା ଭରସାରେ ତାଙ୍କୁ କଲ ଘରବୁଡ଼ା ?

ପତିତ ନଗ୍ନ କୋଟି କଙ୍କାଳଙ୍କ ବ୍ୟଥା
କେ ବୁଝିବ ? କହିବ କେ ଠେକିବାକୁ ମଥା ?
ଶିଶୁ-ରାଷ୍ଟ୍ରପିଣ୍ଡେ ଲକ୍ଷଗୁଳି ହେଲ ଲଛି
ଲୁହ କେ ପୋଛିବ ? ସୁପ୍ତ, ମୁକ୍ତି-ସବ୍ୟସାଚୀ !

—୩—

ଶିଶୁରାଷ୍ଟ୍ର-କର୍ଣ୍ଣଧାର ! କହ ଶେଷ ବାଣୀ—
ଅର୍ଦ୍ଧ ପଥେ ଆଜ ତୁମେ ନେଲ ଯେ ମେଲଣି
ପହଞ୍ଚିବ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋତ ନିକ ?
ପଥେ ଶତ ଦୁର୍ବିପାକ, ସହସ୍ର ଭେଳକି
ହେବଟି ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ? ପରିଚିତ ପରିପନ୍ଥୀ ?
ଲବ୍ଧ ହେବ ପୋତାଶ୍ରୟ ? ଉଡ଼ିବଟି ଛନ୍ଦି ?
ପର୍ବତ ଆକାର କୋଟି ତରଙ୍ଗକୁ କାଟି ?
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାତ୍ୟା ଆବର୍ତ୍ତନ ଗ୍ଲୁଟି,
ହେବ ଅଗ୍ରସର ରଖି ମୁକ୍ତି-ନେତ ଟେକି ?
ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିବ କିଏ ଏ ଜାତି ବିବେକ ?
ଶତ-ଗୋଷ୍ଠୀ, ଲକ୍ଷ-ମତ କରି ଏକାକାର,
ଗଣ ଦେବତାରେ କିଏ ଦେବଟି ହକାର ?
ଚେତନ ଦେବତା ଚିତ୍ତ ରଖିବ ସଂପାଦି,
ଜାଗେ ଶଙ୍କା; ଛକି ଗୃହେଁ ଲୁବ୍ଧ ପ୍ରତିବାଦୀ ।

—୪—

ଗୀତାଧର୍ମୀ ଥୋଇ ଦିଅ ତୁମ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ,
ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡେ ବସିଛି ଗୁଳି ଭଗ୍ନ-ଜାତି ଟାଣ ।
କେ ଶୁଣିବ ଏତେବେଳେ ଜ୍ଞାନଗର୍ଭ ବାଣୀ,—
"ନଷ୍ଟ ଗତ ଆସୁ ଲଗି ନ ଶୋଚ ତୁ ପ୍ରାଣୀ ?
ସର୍ବ ଅଙ୍ଗେ ଦାବ ଦାହ କରଇ ଅଧୀର,
ଗୁଳେଫୁଟେ ହୃଦପିଣ୍ଡୁ ଝରଇ ରୁଧିର,
ଏତେବେଳେ ନ କଲେ ମୁଁ ଅଶ୍ରୁ ବରଷଣ,
ଅପ୍ରମାଣ ହେବ ସିନା ଜୀବନ ଧାରଣ,

ବିପକ୍ଷର ଜୀବଧର୍ମ ଅମୃତ ବରଷ,
ପ୍ରକୃତି, ଜାତିକି କଲ ସ୍ୱୀନ ଆଦରଶ,
କଲ କ୍ଲୀବ କୁବ୍‌ଜକଣ୍ଠୀ ପଳାୟନପନ୍ଥୀ
ଶିଖାଇଲ ହସି ପଛେ କାଟିବାର ଗ୍ରନ୍ଥି ।
ମିଳିଛି ଜାତିକି ଆଜ ଗୀତାଧର୍ମ ଫଳ
ରଖି କଉଶଳ ଢାଳ ଯେତେ ଅଶ୍ରୁଜଳ ।

—୪—

ଭସ୍ମ କରିଦେଲେ ରିଜୁ ତପକ୍ଲିଷ୍ଟ ଦେହ,
ବୁଝିଛି ଶାଶ୍ୱତ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଗଣ-ସ୍ନେହ —
ହେବ ଯାପ୍ତି ମନ୍ତ୍ର; କଥା ରହିବ କାଳକୁ;
ନ ହାରିବେ ନୋଇଁ ମଥା ପ୍ରୀତି ମଶାଲକୁ —
ବିଶ୍ୱ ନିଃସ୍ୱଜନେ, ମାତ୍ର ଉପୁଜେ ସନ୍ଦେହ,—
ଯାହାଲାଗି, ଯେବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ପାତ କଲ ଦେହ,
ରଖିବେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଠିକ ? ଯିବେ ସେହି ବାଟେ ?
ଅବା ଶେଷ ସବୁ ରାମ-ଧ୍ୱନି ଗୀତା ପାଠେ ?
ଚିହ୍ନାରି ଗ୍ରାହକ ଚିପିଥିଲ ଜାତି ନାଡ଼ି,
ଚିହ୍ନିଥିବ ଜାତି-ରୋଗ ମାରାତ୍ମକ ଘାରି,
ଶୈଳ ଆରୋହଣ ପର୍ବ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବାକି,
ଅଳ୍ପ ଜନେ ଘଡ଼ିଆଳ ନନ୍ଦ ଅଛି ଠାକି ।
ତୁମରି ଶାଶ୍ୱତ-ପ୍ରୀତି ହେଉ ଜାତି ଲଭ୍ୟ,
ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନୋହୁ-ନାମ, ନୋହୁ ଶୁଷ୍କ ଗର୍ବ ।

—୫—

ହେ ମହାମାନବ ! ଘେନ ଶେଷ ନମସ୍କାର,
ତୁମ ଚିତାଗ୍ନିରେ ଜଳୁ ସହସ୍ର ବିକାର—
ବିପନ୍ନ ଜାତିର ଶତ ସ୍ୱାର୍ଥ-ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା
ଯାଉ ହେଉ ଅନାବିଳ ସେ ପ୍ରୀତି ମମତା ।
ଯେଉଁ ସେବା ମନ୍ତ୍ର ଘେନି ଲଭିଲ ଜନମ,
ଆଜୀବନ କଲ ଯା'କୁ ବଳିଷ୍ଠ ଧରମ,

ଯେ ମନ୍ତ୍ର ସ୍ୱଜୟ ଲାଗି ଦେଲ ପ୍ରାଣାହୁତି,
ଅଟଳ ଦୁର୍ଜୟ ବୀର ନିଷ୍ଠା ପ୍ରତି-ମୂର୍ତ୍ତି !
ସାର ହେଉ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ୍ତ୍ର ଏ ଜାତି ଜୀବନେ,
ଲକ୍ଷ ଗାନ୍ଧୀ ଜାଇ ଉଠୁ ଆଜ ସନ୍ଧିକ୍ଷଣେ,
ଗଣପୂଜା, ଗଣସେବା, ଗଣର ମଙ୍ଗଳ,
ସାର ତତ୍ତ୍ୱ ହେଉ ! ପୋଡୁ ଅଶିବ-ଗରଳ ।
ଭସ୍ମେ ଫୁଟୁ କୋଟି ଶୁଭ୍ର-ପ୍ରାଣ-ଶତଦଳ
ଆଟଲିଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦେ ଶମ୍ଭୁ ଚିତାନଳ ।

ଖେଳାଉଛୁ କାଳୀୟ ନାଗ

ଖେଳାଉଛୁ କାଳୀୟ ନାଗ (୧)
ଖଳକାର (୨) କଉଶଳୀରେ,
ଅତରକେ ବାଜବ ଗ୍ରୈଠ
ବିଷରଦ ଯିବ ଗଳରେ ॥

ବୁଦ୍ଧି ତୋର ନଗୁଡ଼ି ତାଜା,
ଦୁନିଆରେ ବଜାଇ ବାଜା,
ଗିଳାଉଛୁ ଫନ୍ଦ ଫିକରେ
ଖୋପ କେତେ ନାନା ଭଳରେ ।
ଖଳକାର କଉଶଳୀରେ । ୧ ।

ପଦ୍ ତୋଳା ବୋଲି ତୁ ଘଉ;
ଲଭ ଯେତେ ନେଉଛୁ ମାଉ,
ଠାଉ ନେତ୍ରଯୁଗଳ ପ୍ରାନ୍ତେ
ମାରୁ ପ୍ରାଣେ କେତେ ଛଳରେ ।
ଖଳକାର କଉଶଳୀରେ । ୨ ।

ଶିବ (୩) ସିନା ଜଣାଇ ବାଗ,
ଖେଳାଇବ କାଳୀୟ ନାଗ,
ପିଇଯିବ ଦୁନିଆ ବିଷ
କୋଟି-ପ୍ରାଣ-ଦୁଁଃଖ ଦଳରେ ।
ଖଳକାର କଉଶଳୀରେ । ୩ ।

ଆତ୍ମସୁଖେ ତୁ ଚିରଅନ୍ଧ,
ଅଣ୍ଡ ତୁଚ୍ଛ ତୋର ଆନନ୍ଦ;
ଶିବ ବୋଲି ଫୁରୁଣା ହେଉ
ଗୁହୁଁ ଗୁହୁଁ ଯିବୁ ଜଳରେ ।
ଖଳକାର କଉଶଳୀରେ । ୪ ।

ବାସୁକୀ (୧) ସେ ନାହିଁକି ଜଣା ?
ସୁପ୍ତ ତାର ସହସ୍ର ଫଣା,
ଧୂଆଁ ହେବ ଚଭୁଷ ବୁଦ୍ଧି
ଚହିଁଲେ ସେ ନେତ୍ର ମଳରେ ।
ଝଳକାର କଉଶଳୀଲେ । ୫ ।

୨୮ । ୩ । ୧୯୪୭

ନୋଟ୍ (୧) ଗଣ ବା Greecian Demos. (୨) ସୁବିଧାବାଦୀ ଜନନାୟକ । (୩) ତ୍ୟାଗବୀର ବା Poet Philosophher.

ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବ

(ଐକ୍ୟତାନ)

ଦୁଃଖ କଷଣ କାରା ବରିବା,
ଉଚେ ତେବେ ବି ଧ୍ୱଜା ଧରିବା,
ଆସ ସବୁ ସଙ୍ଗ୍ରାମ-ସାଥିରେ —
ଏ ଗଗନ ଆମ ଗୀତେ ଭରିବା ! । ୧ ।

ଆମେ ଶରତର ଗୁପ୍ତାପଥରେ
ଅଚଳ ଅଟଳ ପରବତରେ,
ଆଗାମୀ ଉଷାର ବାଣୀ ବାହକ
ସଞ୍ଚାରୁଁ ବିଜୁଳି ଚମକରେ ! । ୨ ।

ନବଯୁଗ ଯାତ୍ରୀ ତୁ ଚଳରେ,
ଦ୍ରାଣ ; ଗନ୍ଧି ଶଠତା କରବାଳରେ,
କୋଟି ପିଷ୍ଟଦଳିତ ସାଥି-ସଇନ,
ଚଳ, ପାଦେ ଦଳି ଶତ ଡିପଖାଳରେ ।୩।

ସବୁଦିନ ଯାଏ କରେ ସମାନ ?
କେତେ ଆଉ ଉଗାଳିବ କମାଣ ?
ଲୌହ କପାଟ ଆପେ ଫିଟିବ,
ସେ ଉଷା ଆଲୋକେ ପ୍ରାଣ ରସାଣ । ୪ ।

ମେଘ ଅନ୍ଧାର ଯିବ କଟିରେ,
କାଟିଯିବ ରକ୍ତ ତୋ କଟୀରେ,
ଖସିବ ତୋ’କରୁ ଲୁହା ଶିକୁଳି
ତୋର, ବିଜୟ ଉଠିବ ଧରା ରଟିରେ ।୫।

ଦୁନିଆର ବ୍ୟଥିତ ମୋ ସାଥିରେ,
ଦମ୍ଭ ତୁ ଧରିଥିବୁ ଗୁପ୍ତରେ
ଆସ ତୁ ନିଃସ୍ୱ ପାଶେ ଆଉଜି,
ଚୁହାଁ । ନବ ଉଷା ! ପାହେ ରାତିରେ । ୬ ।

ରକ୍ତକରବୀ ଜବା ଫୁଟିବ,
କୋଟି କଣ୍ଠୁ ଗୀତ ଛୁଟିବ,
ମୈତ୍ରୀ ସାମ୍ୟ ମହାବାଣୀରେ
ଶୁଣି ମଡ଼ ଶମଶାନୁ ଉଠିବ । ୭ ।

ଲଗି ଆସ ପାଶେ ଭାଇ ଲଗିରେ,
ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ଅନୁରାଗୀରେ,
ଅଶ୍ରୁ ସାଗରେ ଉଷା ହସଇ—
ନବ, ଜୀବନ-ପଦ୍ମ ଉଠେ ଜାଗିରେ । ୮ ।

ଅନୁଗୋଳ, ୭ । ୮ । ୪୯

* * *

ଭୁଲା କୁତ୍ତୀ

"କି କଲ ବାବା ତୁମେ ?"— କହୁଛି ଆସି କନ୍ୟା,
କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ବେନି ନୟନରୁ ଅଶ୍ରୁ ବନ୍ୟା;
ତା ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରୀ ଉତ୍ତର କରେ କାନ୍ଦି,—
"ଦୁଇଟା ମେହେନ୍ତର କୁତ୍ତା କି ନେଲେ ବାନ୍ଧି ।
ବାରଣ କଲ ନାହିଁ ? ରହିଲ ମୂକ ପରି ?
ଗଳାଇ ଗଲେ ତାର (୧) ନେଲେ ଯେ ଯମ ଧରି ।
ସୂଚରେ ବିଷ ଫୋଡ଼ି (୨) ଆଜି କରିବେ ଶେଷ
ଭାଳି ପାରିଲ ନାହିଁ ଛଅଟା ଛୁଆ କ୍ଲେଶ ।
ଜନମ କରିଛାନ୍ତି ହୋଇନି ଦେଢ଼ ପକ୍ଷ,
ଆଖି ଫିଟିଛି ଏବେ, କରିନ ଭଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ୧୦ ।
କିଏ ପାଳିବ ତାଙ୍କୁ ? ଦେବ କେ ଖିର କଲେ ?
ଗୋଟାକ ଲାଗି ସିନା ଛଅଟା ପ୍ରାଣୀ ମଲେ !"
କହୁଛି ସର୍ବଜ୍ୟେଷ୍ଠ "ରାସ୍ତାରେ ଆଜି ଜାଣ—
ଛଅଟା ବୋବାଳିରେ ଫାଟାଇ ଦେବେ କାନ !
ସହି ପାରିବ କିଏ ବିକଳ ତାଙ୍କ ରଡ଼ି ?
ମରିବେ ଛଅ ପ୍ରାଣୀ ପଥ ଘାଟରେ ଗଡ଼ି ।"
କହିଲି ନିର୍ବିକାରେ "କୁତ୍ତାଟା ଲାଗି ଶୋକ
ଜାଣୁଛ ତାର ଫାଶେ ମରନ୍ତି କେତେ ଲୋକ ?
ମଣିଷ ଗଳାଉଛି ମଣିଷ ବେକେ ତାର,
ପଡ଼ୁଛି କୋଟି ମୂକ--- କାକୁତି କାନେ କାର ? । ୨୦ ।

---

(୧) ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି କୁକୁର ମାରା ଦଳ ଖଣ୍ଡେ ବାଉଁଶ ଠେଙ୍ଗାରେ ତାରଟାଏ ବାନ୍ଧି ଫାଶ କରିଥାନ୍ତି । ଆକ୍ରମଣ କଲାବେଳେ ଦୂରରୁ କୁକ୍କୁର ଗଳାରେ ଫାଶଟା ଗଳାଇ ଟାଣି ଦିଅନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ଜନ୍ତୁ ସହଜରେ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ ଲାଭ କରେ ।

(୨) ସାଧାରଣଙ୍କର ଧାରଣା, Injection ଦ୍ୱାରା କୁକ୍କୁର ମରିଯାଇ ଥାଏ ।

ନ ଖାଇ ମରୁଥିଲା
ସରଗେ ପଠାଇଲା
ଲଭିବ ପୁରସ୍କାର
ବୁଲା କୁଣ୍ଠାର ରଢ଼
ମଣିଷ ପିଲା ଲାଗି
ଜନମ କଲା କଆଁ
ଶୃଗାଳ ଏଥି ମଧ୍ୟେ
ଛଅଟି ସେ ବଧିରେ
ଭକ୍ଷନ୍ତ ମାତା କରି
"ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ହରେ
ତା ସଙ୍ଗେ ପୁଣି ବୁଦ୍ଧି—
କୁଣ୍ଠ ଉପରେ ଯେତେ
ଦଶ ବାର ପ୍ରାଣୀଙ୍କ
ଲାଜ ନ ଲାଗେ ତଳେ
ତୁମ ସନ୍ତାନ—ମାତା ବେକେ
ବୁଝନ୍ତ ଛ' ଛଅଟା
ଏଭଳି ଥାନ୍ତ ପୁଣି
ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥ ଗୁଡ଼
କୁଣ୍ଠା ଶହେ ଥର
ବୁଭୁକ୍ଷୁ ମେହେନ୍ତର ।
ପଇସା ଆଠଅଣା।
ଦୁଃଖରେ ପୁଣି ଗଣା ?
ମିଳେନ ଯହିଁ ଥାନ
ଆତ୍ମା ମହା ପ୍ରାଣ ?
ଦୁର୍ଗତି କଲା ଶେଷ,
ଭୁଲିବେ ସ୍ୱର୍ଗ କ୍ଲେଶ !"
ବଦନ ବ୍ୟାଦାନ,
ଲାଜ ଅପମାନ ।୩୦ ।
ବୃତ୍ତି ଯାଏ ହଜି,
ପୌରୁଷ ମରଜି !
ହୋଇଣ ଜନକ
ଆହେ ଧର୍ମ ବକ ?
ଲାଗିଲେ ତାର—
ମୂକଙ୍କ ନାରଖାର ।
ଲୁହାର ମଣିଷ,
ଲାଗେ ସବୁ ବିଷ ।"

× × ×

ମୋ 'ଲୁହାମଣିଷ' ହେ
ଛୁଟଇ ଅଗ୍ନି ! ନେତ୍ର-
କଶାଘାତ କରେ କେ
ବସ୍ତୁର ଅପେକ୍ଷାରେ
ଗ୍ଧୁର ସେ ବଢ କୁଷ୍ଠ
କଙ୍କାଳ ହାଡ଼ କଳ-
ଛୁଟି ଆସି କନଷ୍ଟୁ
"ସେ ସାହିତ୍ୟ ନେଲେଣି
ଜଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭୀକୃତ
ଲେଖକ ଅଣୀଭୂତ ।୪୦ ।
ନତମ୍ରେ ଜାନୁ ଜଙ୍ଘେ,
ମୁଁ ଅପରାଧୀ ସଙ୍ଗେ ।
ଅବା ବଶ୍ୟ-ଜନମା !
ପନାରେ ନୁହେ ଗଣି ।
କହଇ ଏ କାଳେ,—
ପୁଣି କୁକୁର ମାଳେ ।

ଶୁଭୁଛି ଗାଡ଼ିଟକ (୩)
ଗୁଡ଼ ଦଅନ୍ତେ ଡରେ,
ଯାଅନା ବାବା ଦେବ
ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ତୁମେ ?
କେଜାଣି ତୁମେ ଗଲେ,
ନହେଲେ ପିଲ୍ଲ ମଲେ ।
ଚାରଣା ହାତଗୁଞ୍ଜା,
ଏତିକ ବୁଝେ ବୁଢ଼ା ?" ।୫୦।

× × ×

ନଯାଏ ବୁଝା ଶିଶୁ
ନିଖିଳ-ସୃଷ୍ଟି ଶ୍ୱାନ-
ପରମ ଅପରାଧୀ ସମାନ
କହେଁ,......... ..
"ଯିବାର ପ୍ରାଣୀ
ସେ ଛୁଅନ୍ତିନି ନିଅ
ଆଜୁଁ ଏ ବଂଶେ ତୁମେ
ନର ବା କୁକ୍କୁର,
କଳ୍ପନା କରେ ଦୂର ।
ଆତ୍ମା କାବୁ,

ନଫେରେ ଆଜ ବାବୁ !
ଖନ୍ଦାରେ (୪) ମିଶାଇ,
ଷୋଳ ଭଉଣୀ ଭାଇ ।"

ପୁରୀ
[୧୯୪୩]

---

(୩) କୁକ୍କୁର-ମରା ଗାଡ଼ିର ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦ ଅନେକ ଦୂରକୁ ଶୁଣାଯାଇ ଥାଏ ।

(୪) ଗୋଷ୍ଠୀ ରନ୍ଧନ ବା Common mess ବୃହତ୍ ପରିବାରର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅବଦାନ ।

ବିଲ୍ୱ ମଙ୍ଗଳ

(ଅନ୍ଧହେବା ପର ଅନୁଭୂତ)

— ୧ —

ଜୀବନେ ସଜନି ତୋ (୧)   ଅମୃତ ପ୍ରୀତି ଗୃଷି
ଧରଣୀ ଗ୍ରାସିବାକୁ   ବଳେଲ ଲୁବ୍ଧ ଆଖି ।
ଅବାଧ ଫଣୀ ପ୍ରାୟେ   ଭ୍ରମିଲି ଏଣେ ତେଣେ,
ତୋ ପ୍ରୀତି-ଅପମାନ   ସହି ହୁଅନ୍ତା କେହ୍ନେ ?
ଶୋଚନା ନ କରିବୁ   ମୁଁ ନୁହେଁ ଅନୁତପ୍ତ—
ଆତ୍ମାକୁ କେତେ ଆଉ   କରନ୍ତ ଅଭିଶପ୍ତ ?
ହଶଇ ବିକଳାଙ୍ଗ ?   ଅଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ?—
ଆତ୍ମକୃତ ପାପର   କାହିଁ ଅବା କ୍ଷମା ?
ଫୁଟାଇ ଦେଲି ହାତେ, (୨)   ରୂପ ବୋଲିଲି କାଳ !
ଝରିବା ପୁଷ୍ପେ ବୃଥା   ହେବାର ନିଉଛୁଳ ।
ଫିକା ମଡ଼ିବ ରୂପ,   ଭସ୍ମ ହେବ ଦେହ,
ବିକଚ ଗନ୍ଧ ଗୁଡ଼   ଖତ ଗଦାରେ ସ୍ନେହ ?
ଏ ଲଜ କଲି ଲୋପ !
ନ ବହିବୁ ରୋଷ !
ଭୁଞ୍ଜର ନାଶେ ତିଳେ
ନାହିଁ ମୋ ଅବଶୋଷ ।

ଟିପ୍ପଣୀ:--(୧) ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳଙ୍କର ପ୍ରଣୟିନୀ "ଚିନ୍ତାମଣି ବା ଚିନ୍ତା"

(୨) ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ପରେ ମଧ୍ୟ ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ପତ୍ନୀର କ୍ଷଣମାତ୍ର ଦର୍ଶନରେ ରୂପଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ପଶ୍ଚାତ୍-ଧାବନ କରି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଅମୂଲ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ କଳ୍ପଲୋକର ଆଦର୍ଶ-ଚିନ୍ତାମଣି ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ଚକ୍ଷୁହରଣ ରୂପ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରାଇଲେ । ଏ ରୂପ କବିକଳ୍ପନା ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ।

—୨—

ଝୁଞ୍ଛକୁ ଗୁଞ୍ଜ ସହି   ଦିଶେ ଦିବ୍ୟ ରୂପ !
ଆଲୋକ ପ୍ଲାବନରେ   ହସଇ ଅନ୍ଧକୂପ ।
ଦିଶଇ ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ।   ବିପୁଳ ଆଲୋକ ।
ଅଖଣ୍ଡ ବଂଶୀନାଦ   ଭୁଲାଏଁ ଶୋଷ ଭୋକ ।
ତମାଳ ତଳେ ଉଭା   ମୁରଳି ନଟବର,
ସେବାଦାସୀ ତୁ ପାଶେ   ଆହା କି ମନୋହର ।
କାନରେ ପୋଛୁ ଘର୍ମ,   ସଜାଡ଼ି ଦେଉ କେଶ,
ତୋ କର ପରଶରେ   ଦୂରିତ ଶ୍ରମ-କ୍ଲେଶ,
ଦିଶେ ତୋ ମନ୍ଦ ହସ,   ଅଧରେ ଉପଚି,
ଇନ୍ଦୀବର ଚାହାଁଣି   ଚାହିଁ ଟଳିବେ ଯତି ।
ସେ ନିତ୍ୟ ଗୋଲୋକର   ତୁ ଅବା ପାଟରାଣୀ,
ତୋ ରାଜ୍ୟ ଭିକ୍ଷୁକ ମୁଁ ।   ପଚାଇ ବସେଁ କାହ
ଦେବୁ କି ନାହିଁ ଭିକ୍ଷା   ଅନ୍ଧକୁ କହ ଧନ ?
ଯେଣେ ଚାହିଁଲେ ଦିଶୁ   ମୋ ହୃଦ ଚିନ୍ତାମଣି ।”

ଅକାଳ ବସନ୍ତ

ବନ୍ଧୁ ଡାକିଲା ଆସି ଦ୍ୱାରେ !
କୌମୁଦୀ ସେ'ବା ଅନ୍ଧାରେ !
ବିସ୍ମୃତ ମରମର ସ୍ୱର,
ଫୁଟାଇଲା ଛୁଇଁ ମୂକତାରେ । ୧ ।
ମଳୟ ପରଶ ପଲ୍ଲବରେ !
ସଜନ ଘରେ କି ମନ ଧରେ ?।
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ତରୁରେ କିଶଳୟ ।
ବାସି ଫୁଲେ ବାସ ସଞ୍ଚରେ । ୨ ।
ଶ୍ୟାମଳ ଶାରଦ ଧାନ ବିଲେ,
—ନୟନକୁ ସୀମା ନାହିଁ ମିଳେ !
ଲକ୍ଷ ବଳାକା ଉଡ଼ି,
ହୁଡ଼ି ପଥ ଲାଜେ ଗଲ ବୁଡ଼ି । ୩ ।
ବଂଶୀ ସେ ଦୂର କାନନର,
ମଧୁର ତା' ହାସ ଆନନର;
ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧ ହୁଏ ଟାଳ—
ଭଙ୍ଗୀ ଅରୂପ ସୁନ୍ଦର । ୪ ।
ଅସ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟା ! ଶେଷ ବାଟ !
ସେ କିବା କୁହୁକ ଉଛାଟ !
ପୁଲକ-କମ୍ପେ ତନୁ ଥରେ—
ଚେତନାହତ କି ନୂଆ ନାଟ । ୫ ।
ଅଜ୍ଞାତେ ଖସେ ଦେହୁଁ ବାସ !
ଶିଥିଳ କବରୀ ! ଲାଗେ ହାସ—
ଚନ୍ଦନ କିଏ ଯାଏ ବୋଳି,
ଉଚ୍ଛୁଳେ ସିନ୍ଧୁ ଯେନ ପ୍ରାସ ! । ୬ ।
ଗଭରେ ଖୋସଇଁ ବାସଫୁଲ,
କେଶ ବିରଚଇ ! କିବା ମୂଲ ?
ଶୋକ ଅଭିମାନେ ହଜେ କଥା,
ସେ, ଦୁଆର ମୁଦି କରେ ଭୁଲ । ୭ ।

ଅସ୍ତରାଗର ସେ କି ମାୟା !
 ନିର୍ବାଣ ଶିଖା ଭୁଲେ ରହା;
  ବସଇଁ ବ୍ୟଥିତ ଅଭିମାନେ,
   ବନ୍ଧୁ ହତାଶେ ଫେରେ ଆହା ! ୮ ।

୧୯୪୩]

ଦୀପାବଳୀ

ଦିଆଲି ଘରେ ଘରେ କା' ଘର ଅନ୍ଧାର,
ଆଲୋକେ ଫୁଲ ଫୁଟେ ମ୍ଲାନ କା' ମନ୍ଦାର ।
ପ୍ରାସାଦ ନବତଳ ଅବା ସପତ ତଳ(୧)
ସପତ ରଙ୍ଗାଲୋକେ କରେ ଝଲମଲ !
ଆଶା ଉଲ୍ଲାସ ଠାର ଫୁଟେ ଆତସବାଜି
ବହୁରୂପୀ ଆଲୋକେ ହାସ ପଡ଼େ ଭାଜି,
ଆଜ ଯେ ଯେ ଘରେଘରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ, ପଳାନ୍ନ
କରୁଛି କେ ବଣ୍ଟନ କେ' ଖାଲି ଦେଖେ ସ୍ୱପ୍ନ !
ସହରତଳି ଲକ୍ଷ— ତାଳପତ୍ର କୁଟୀର! (୨)
ଆତସବାଜି ଶବ୍ଦେ ଶିଶୁ କାନ୍ଦେ ଉଠି,—
"ବାବୁ, ପଇସା ଦିଅ, ଜାଳିବି ଦୀପାଳୀ !"
"ଭିକ୍ଷୁକ ପିତା,—
"ବୃଥା ଅର୍ଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଖାଲି !
"ସହର ଗୋଟା ଦୀପ ଆଲୁଏ ହେଲା ସ୍ଥିର,
"ଫୁଟୁଛି କେତେ ବାଣ !
ଦେଖିଲେ ହେବ ନାହିଁ ?"

---

(୧) ବମ୍ବେ ସହରର ମେରିନଡ୍ରାଇଭ (Marine Drive) କାନ୍ଥି ଉପରେ ବସିଲେ ଚଉତାରକାମାନଙ୍କର ବଚଣ କକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଅଃଲ୍ଲାଦୀନର ବାଜିଘର ପରି ବୋଧହୁଏ ।

(୨) ବମ୍ବେ ସହରତଳିର (slums) ଯୋଜନବ୍ୟାପୀ ତାଳପତ୍ର କୁଟୀରଗୁଡ଼ିକ ରେଳଗାଡ଼ି ମଧ୍ୟରୁ ସ୍ୱତଃ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାଏ ।

ପତ୍ନୀ

୧ —ପାଶେ ଥିଲେ ତଡ଼େ ଦୂରେ ! ଦୂରେ ମରେ ଝୁରି ।
ଲେଖେ,—
“ତୁମ ଘର ରଖ !···ଏ ତ ପ୍ରେତପୁରୀ !
ଭୁଲଇ ପାରୁନ ଦଶବାରଙ୍କ ଜଞ୍ଜାଳ
ଗୋଟିଏ ତ ଦିନ ନୁହେଁ, ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କାଳ !
ରହୁନ ଆପୁର ମନ, ସବୁ ହୁଏ ଭୁଲ,
ପିଲଙ୍କ ଓଜର ବସ୍ତୁ କାମୁଡ଼ିବା ଭୁଲି ।
ସ୍ୱଦେଶରେ ଅସୁସ୍ଥତା କଥା ପୁଣି ଶୁଣି
ମନେ ହୁଏ ମୂର୍ଖା ନାହିଁ ମୁହିଁ ଯେହ୍ନେ ଖୁସୀ
କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ଦେବ ନ ଭୁଲି ତ୍ୱରିତ,
ଉନ୍ନିଦ୍ର ଯାଉଛି ରାତି, ବିଭ୍ରମିତ ଚିତ୍ତ ।”

+ × +

ଅସ୍ଥି ଖଣ୍ଡ ସାର ଦେହୁଁ ମାଂସ ମେଦ ଖସି,
ସ୍ମରଣ କୁହଇ ଦିନେ ଥିଲ ସେ ରୂପସୀ ।
ଧୂଆଁ ଯୌବନ-ନିଶା, ବାସନା-ପାଉଁଶ,
ଭସ୍ମତଳ ପ୍ରୀତି-ମାୟା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସଦୃଶ ।

ପତ୍ନୀ—

୨ — କ୍ଷୀଣ ସେହି ବପୁ ପୂତ ଜାହ୍ନବୀ ସଦୃଶ,
ଆତ୍ମତ୍ୟାଗେ ପୁଷ୍ଟି କରେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ପୌରୁଷ !
ପଶୁତ୍ୱେ ମାନବ ଦିବ୍ୟ କରେ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା—
ଦେବତା ମନ୍ଦରୁ ବଡ଼ ! ତାର ପ୍ରୀତି-ନିଷ୍ଠା—
ଯୋଗୀଜନ ଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ କରି ପରାହତ,
ପ୍ରପଞ୍ଚ ସୃଷ୍ଟିରେ ସ୍ଥାପେ ଅମୃତ ମହତ୍ତ୍ୱ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ସେହି ଦେହ-ଯଷ୍ଟି ! ଲୋଳ ଚର୍ମ ଶିରା !
ଜୀବନ୍ତ ସେ ଇତିହାସ ହେଉ ଶୁଷ୍କମାରା ।

ମାଂସ ଭୁଲେ ଖସିଅଛୁ ଯୌବନ ଉଦ୍ଦାମ,
ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ-ଆନନ ପଦ୍ମ ଆଜି କ୍ଷୀଣ କ୍ଷାମ, ?
ଶ୍ରାବଣର-ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀ ହାସ୍ୟରସ ପ୍ରୀତି,
ବିସ୍ମରଣ ଆଜି ! ଶୁଭେ ଭସ୍ମ ଭେଦ ଗୀତି ।
ଯେ ଦେଖି ବଜ୍ରସ୍ୱବାଣୀ ଗାଏ ମୁଗ୍ଧ କବି,
ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ ମୋର ବୈଶାଖ-ଜାହ୍ନବୀ ।

ପାଟଣା
୧୭ । ୧୦ । ୧୯୫୩

ସତ୍ୟ ହେଉ ଉଷା ଅଭ୍ୟୁଦୟ !

—୧—

ହେ ସିନ୍ଧୁ, ହେ ବନ୍ଧୁ ମୋର !   ଦେଖି ଏ ପ୍ରଳୟଙ୍କର ବେଶ;
ସର୍ବାଙ୍ଗେ ପୁଲକ ଜାଗେ !   ଲଭି ବନ୍ଧୁ-ପୁରାଣ-ଆଶ୍ଳେଷ ।
ସୂଚୀଭେଦ୍ୟ ଅନ୍ଧକାରୁ   ଝଡ଼ବାତ୍ୟା ହେଉଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ,
ଶିର ତୋଳି ଲକ୍ଷ ଢେଉ   ଯୁଦ୍ଧ ମାଗେ ଯେହ୍ନେ ଜୀବନ୍ତ
ପ୍ରଳୟ ଶୀତଳ ଶ୍ୱାସ   ବାଜି ଅଙ୍ଗେ ତେଜେ ଲୁପ୍ତ ଆଶା,
ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଭେଦି ସ୍ଫୁରେ   ପୁରାଣ ଯୁଗର କାବ୍ୟ ଭାଷା ।
ଅନବଦ୍ୟ ଆଲୋଡ଼ନ !   ଅବ୍ୟକ୍ତ ଏ ପ୍ରଳୟ ଆନନ୍ଦ !
ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ପରଂପରା,   ଜୀବନ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ଲଭେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ।
ବିଜୁଳି ଚମକେ ହସେ,   ଆଗାମୀ ଯୁଗର ନରଶିଶୁ,
ଉଷାରୁ ସୁନ୍ଦର ନେତ୍ର,   ତା ପୌରୁଷ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଏ କୁଳଶୁଁ ।
ଏଁ ଆନନ୍ଦ ଲଗ୍ନେ ବନ୍ଧୁ,   ବକ୍ଷ ପରେ ମୋର ପାଅ ବାହୁ ।
ଗ୍ରାସ କର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଧରା !   ଅର୍ଦ୍ଧ ପଥେ ଯାଅ ନାହିଁ ରହୁ !
ଧୀରେ, ଦ୍ରୁତ ପଦକ୍ଷେପେ,   ପ୍ଲାବି ପାପସ୍ତୂପ କର କ୍ଷୟ;
ଲୁପ୍ତ ହେଉ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ସୃଷ୍ଟି   ନବୀନ ଉଷାର ହେଉ ଜୟ !

—୨—

ଗର୍ଜି ଉଠ ଫେନଚୂଡ଼ !   ଆଦି ସୃଷ୍ଟି-ପ୍ରଳୟ-ତାଣ୍ଡବ—
ଖେଳି ଯାଉ ଦିଗ୍ ବିଦିଗେ;   ସଞ୍ଚରୁ ଜୀବନ ଅଭିନବ !
ଏ ସୃଷ୍ଟି ତୁମର ସ୍ୱପ୍ନ,   ହେ ଅର୍ଣ୍ଣବ, ପ୍ରାଣ ମୂଳାଧାର
ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ବିକୃତକୁ   ସଙ୍କୁଚିତ କର ବା ସଂହାର ।
ସତ୍ୟ ହେଉ ଆଦିଧ୍ୱନି   ଏ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଲୋକ ଚେତନା,
ଲୁପ୍ତକର ଛନ୍ଦ ନୃତ୍ୟ   ପ୍ରପଞ୍ଚ ଏ କଳାର ଛଳନା ।
ଦମ୍ଭୋଳି ନିର୍ଘୋଷେ ପ୍ଳାବି   ସତ୍ତ୍ୱ ତବ କର ପ୍ରକାଶିତ
ଆରମ୍ଭେ ମୁଦିବ ନେତ୍ର   କ୍ଳିଷ୍ଟ କବି ଶୁଣି ସେ ସଙ୍ଗୀତ ।
ଲୁପ୍ତ ହେବ ଯୁଗବ୍ୟାପୀ   ଜୀର୍ଣ୍ଣ-ଧରା-ଶୋଣିତ-ଶୋଷଣ,
ମୃତ, ଅର୍ଦ୍ଧକବଳିତ—   କୋଟିଶିଶୁ ବିପନ୍ନ କ୍ରନ୍ଦନ ।

ମିଥ୍ୟା ଅନାଚାର ଚୌର୍ଯ୍ୟ, ବାଜକର-ଧର୍ମ-ବ୍ୟଭିଚାର,
ଅର୍ଣ୍ଣବ ପରମ ସ୍ରଷ୍ଟା ପ୍ଲାବନରେ କର୍ ହେ ସଂହାର ।
ପୁରାଣ ମୁଁ ଶୁଷ୍କପତ୍ର ସେ ପ୍ଲାବନେ ଲଭିବ ଆଶ୍ରୟ ।
ମରିବ ନବୀନ ସ୍ୱପ୍ନେ : ସତ୍ୟ ହେଉ ଉଷା ଅଭ୍ୟୁଦୟ ।

ପୁରୀ········
୧୩।୮।୧୯୫୨ ।

ନବ କଳେବର

ଯେ ରୂପ କୁସୁମ   ମଉଳି ଯାଏ ମୋ
ନୟନ ଆଗେ
ତନ୍ଦ୍ରା ବକ୍ଷେର   ବ୍ୟାକୁଳ ଚକ୍ଷେ
ଅଶ୍ରୁ ଜାଗେ । ୧ ।
ଯେ ତଟିନୀ ଗୋଟି   ସାଗରକୁ ଚୁହିଁ
ଶୁଖଇ ପଥେ,
ଯେ ଗୀତ ମରଇ   ପ୍ରଥମ ମଳୟ
ମରମ ଗତେ । ୨ ।
ମାଲତୀ ଗନ୍ଧ   ବିଜୁଳି ପ୍ରକାଶେ
ଅନନ୍ତେ ନଭେ,
କେତେ ରୂପ ଢେଉ   କୂଳକୁ ନ ଛୁଇଁ
ବାହୁଡ଼ି ଯିବେ । ୩ ।

ଯେତେରେ ବୋଇତ   ସାଗର ମଝେ
ହୁଅଇ ଚୂନା,
ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେତେ   ମରେ ନାହିଁ, ପ୍ରୀତି —
କରେ ତା' ସୁନା । ୪ ।
ତ୍ୟାଗ ଲୋତକରେ   ସୁନ୍ଦର ପୂତ
ଅମର ଚିର
ଦୂରେ ପଡ଼ିଯାଏ   ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା
ବିଷମ ଶର । ୫ ।

ହରାଇ ମଣିକୁ   ନିଃସ୍ୱ ହେଉଛି
ଭାଗ୍ୟବାନ,
ପ୍ରୟୋଜନ କଛି   ବୁଝୁ ନାହିଁ ତବ
ହେ ଭଗବାନ । ୬ ।

ଗୃହୁଁ ଠିଆ ହୁଏ   ଅଶ୍ରୁକୁ ପୋଛି
ଭଗ୍ନ-ଜାନୁ,
ଅପରୂପ ପ୍ରୀତି   ବିଭାସେ ଧାତ୍ର
କ୍ଷୁଦ୍ର ସାନୁ । ୭ ।
ହୃଦୟୁ ଶ୍ମଶାନେ   ବିରଚଇ ରାଗେ
ବୃନ୍ଦାବନ,
ହସାଇ ମହାନ   ନବ କଳେବର
ନିଃସ୍ୱ ଜନ । ୮ ।

[୧୯୫୬]

ଉତ୍ତରାୟଣ

ଉତ୍ସର୍ଗ

ସବୁଜ ବନ୍ଧୁ,

ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର
କାଳନ୍ଦୀଚରଣ
ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର
ହରିହର ମହାପାତ୍ର
ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର
ହରିହର ମିଶ୍ର
ଓ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡା

ପ୍ରୀତିଭାଜନେଷୁ,
— ବୈକୁଣ୍ଠ

“ଆତ୍ମକଥା”

ପଦ୍ମବଣରେ ପଶି ପଦ୍ମ ତୋଳିବା ସହଜ, ମାତ୍ର ତଳେ ବିଛି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ବା କାଠଚମ୍ପାକୁ ଗୋଟାଇ ଡାଲି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଯେ କି କଠିଣ କାମ, ସେ ଦୁଃଖ କେବଳ ମାଳୀକୁ ଜଣା । ତେବେ ଲେଖକ ଯେତେ ପାରିଛି ଗୋଟାଇ “ଉତ୍ତରାୟଣ”ରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛି । କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ତଳେ “କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ” ପ୍ରକାଶ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦଶା ଘଟିଥିଲା । ଯାହା ଅସମ୍ଭବ ହେଲା ସେ କାମର ପରିଣତି ମହାକାଳ ହସ୍ତରେ । ହଜିଯିବା ପଦାର୍ଥ ଲାଗି ପସ୍ତାଇବା ବା ଉଦ୍ଧାର କରିବା ଚେଷ୍ଟା ବିବେକୀର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ପରା ! ବିକ୍ଷିପ୍ତ ରଚନା ମଧ୍ୟରୁ ଯେତିକ ହସ୍ତଗତ ହୋଇପାରିଲା, ଲେଖକ ସେତିକରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହି ତାକୁ ଜନତାର ପୂଜା ବେଦୀରେ ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି ।

“ମୃତ୍ତିକା-ଦର୍ଶନ” ପଦ୍ୟଗୁଚ୍ଛ ଆଗେ ‘କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ’ର କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍କରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ବହୁ ପାଠକ ତାହା ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । କେତେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଅନୁରୋଧରେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଏ ସଞ୍ଚୟନରେ ଗୁଞ୍ଜି ଦିଆଯାଇଛି । ପୁରାତନ ସୁରା ନୂଆ ବୋତଲରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ ସ୍ୱାଦୁ ମାତ୍ରା ବଢ଼ିଯାଏ ପରା ! ଯଦି ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପାଠକମାନଙ୍କର ମନଃପୂତ ନ ହୁଏ ବା ଅଜ୍ଞାତରେ ଏକ ‘ସନ୍ତାନହରା ପିତାର ଖେଦୋକ୍ତି ଯଦି ବିରକ୍ତିକର ବୋଧହୁଏ, ସେଥିଲାଗି ଲେଖକ ଆଗରୁ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରୁଛି ।

ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ଆରମ୍ଭରେ ଥିଲେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ । ପରେ ହେଲେ ଛଅ । ଶେଷ ବେଳକୁ ଆଜି ଯେତେକ ମିଶିଲେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ଭୁଲି ହେବ ନାହିଁ । ଗ୍ରନ୍ଥଟି ସେଥିଲାଗି ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ମିଶାଇ ସାତ ଜଣଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରାଯାଇଅଛି ।

ଲେଖକର ଉତ୍ତରାୟଣ ତ ଦଶ ବାର ବର୍ଷ ହେଲା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଛି । ଏ ସଞ୍ଚୟନରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟରେ କେତେ ଦୂର ମାନରକ୍ଷା ହୋଇପାରିଛି, ଦେଶର ଚିର ସବୁଜ ମାନେ ବିଚାର କରିବେ । ପୁଣି ଉତ୍ତରାୟଣର ଶେଷ କେବେ ବା କେଉଁଠି ସରିବ ଓ ସେଥିରେ

ଭବିଷ୍ୟତରେ କେତେ ଦୂର ସବୁଜତ୍ୱ ରହିବ, ତାହା କାଳ ନିୟନ୍ତାଙ୍କୁ ଜଣା । ସବୁଜତ୍ୱର ଯେତିକି ପୂଜାପାଠ ହେଲା, ସେତିକିରେ ଲେଖକ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ ଓ ପୁସ୍ତକ ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଶିଳ୍ପୀ-ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ କାନୁନ୍‌ଗୋଙ୍କର କୃତି । ଲେଖକ ତାଙ୍କ ସବୁଜତ୍ୱର ଦୀର୍ଘଜୀବନ କାମନା କରୁଅଛି ।

ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ମୂଳ ବା ମୁଖ୍ୟ ଶିରୋନାମା ତଳେ କେତେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦ୍ୟ ଖଞ୍ଜି ଦିଆଯାଇଛି । ପୃଷ୍ଠାଙ୍କକୁ ଧରି ପାଠ କଲେ ସେ ଅସୁବିଧା ଦୂର ହୋଇପାରିବ । ଇତି ।

୨୫ । ୧୨ । ୧୯୬୩
କଳାପୁରୀ
ରାଣୀହାଟ, କଟକ

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ

ସଂକେତ

କଅଁଳ ଖରାରେ ଗାଇବୁଲେ ସମୀରଣ,
ତା ପଛକୁ ଚାହାଁ ଭ୍ରମର ଗୁଞ୍ଜରଣ।
ଲକ୍ଷ ପୁଷ୍ପ ପରଶେ ଉଠଇ ଚେଇଁ,
ଦର୍ଶନ ଖୋଜ ନିରାଶ ନ ହୁଅ କେବେ।

କେତେ ପୀତ ମାଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋହିତ ସାଧା,
କେତେ ଶରଧାରେ ପରଖିବୁ ତୋଳେ ରାଧା।
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଖରା— ମଉଳା ଯେତେକ ଫୁଲ,
ଲୋତକ ମୁକ୍ତା ତାଳି କରି ଦିଏ ମୂଲ।

ଜଣ ଲାଗି ନୁହେଁ,— ସେ ପରା ସବୁରି କରି,
ସବୁରି ବିଭବେ ଏକା ସେ ତ ଅନୁଭବୀ;
ଦୁଃଖ ଅଶ୍ରୁ ଆନନ୍ଦେ ପୁଲକିତେ,
ସଜଳକୁ ଚାହିଁ ଭେଟି ଦିଏ ତା'ର ଗୀତ !

ଦର୍ଶନ କରି ନ ବଢ଼ାଅ ତା'ର ଟେକ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେ ଜୀବ ନହେ ଅବିବେକ।

୧୧।୪।୭୩
ରାଣୀହାଟ—କଟକ

ଭାଗ୍ୟୋଦୟ

ଦୁଃଖ ଦହନ ବେଦନା ଅଶ୍ରୁ ଝରି,
ପଳାଇବୁ କାହିଁ ଆଉ ସୈନିକ ପରି ?
ନ ହସୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ! ବଜାରେ ବୈଜୟନ୍ତୀ !
ମୁମୂର୍ଷୁ ଯେତେ ସୈନିକେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି,—
ତପ୍ତ ହେବ ସେ ଶୀତଳ ରକ୍ତ ସୁଅ,
ଆଶା ସଞ୍ଚାରେ ଅରୁଣ ଦର୍ଶିବ ମୁହିଁ ।୬।

ମୂର୍ଖ, ଅନ୍ଧ ! ପାରୁ ନାହୁଁ ତିଳେ କଳି,
କୋଟି ସଂଖ୍ୟାରେ ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ
ଆହା ତୋହଠାରୁ ବଳ !
ହସି ନାହାନ୍ତି, ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ—
କାହିଁ ଜଣାଇବେ ଦୁଃଖ,
ଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତା ଜନ ନାୟକ ଯେ,
ସକଳେ ପରାଙ୍‌ମୁଖ ! ୧୦ ।

ସେହି ଯେ ପଙ୍ଗୁ ; ହତଭାଗ୍ୟର ମେଳେ—
ସେହି ନିରନ୍ନ ଭଗ୍ନ-କଟୀ ଯେ
(ତୋତେ) ଆଦରେ ଆସନ ଦେଲେ !
ବେଦନାନନ୍ଦ ସହଜେ କାହାକୁ ମିଳେ ?
ଅଶ୍ରୁ ସାଗରେ ପ୍ରୀତି-ଅମୃତ
ସୁଲଭ ଭାଗ୍ୟେ ଥିଲେ ! ୧୪ ।

* * *

ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା

ଯେ ଭୂଇଁରେ ଗଲ   ଧର୍ମ-ଶସ୍ୟ ବୁଣି,
ଅଧିକାଂଶ ଚହିଁ   ରକ୍ତପିପାସୁ ଖୁଣୀ,
ଶୋଣିତସିକ୍ତ   ଧରଣୀ ନିରୁପମା,
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା । ୧ ।

ପାଶବ ଶକ୍ତି   ଆଦରଣ କଲେ ମୂଳ,
ଶାନ୍ତ ମୈତ୍ରୀ   ଧର୍ମକୁ ହେଲେ ଶୂଳ,
ଅନ୍ଧ ସ୍ୱାର୍ଥେ   ଯେତେ ଆଜ୍‌ ବାଟବଣା,
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା ।୨।

ମିଥ୍ୟା ମୋହକୁ   ମଣିଲେ ପରମ ସତ୍ୟ :
ସୃଷ୍ଟି କି ଦଳି   ଧ୍ୱଂସରେ ଆନୁଗତ୍ୟ,
କୋଟି କଙ୍କାଳ   ପଦତଳେ କଲେ ଜମା
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା ।୩।

ଶୋଣିତ-ପିପାସା   ଦମ୍ଭ ହରଛି ଭୟ,
ମାରଣାସ୍ତ୍ରରେ   ସହଜ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ,
ମାନବ ବନ୍ଧୁ   ବୋଲାଇ ବସୁଧା
ଗ୍ରାସିବାର ମନ୍ତ୍ରଣା !
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା । ୪ ।

ସଂଘ ଲାଗି ଯେ   କମାଣର ଆୟୋଜନ !
ଧର୍ମର ମୁଖେ   କଲେ ସେ ନିଷ୍ଠୀବନ !
ଅସହାୟ ଯେତେ   ପଶୁଠାରୁ ବଳି
ଭୋଗିଲେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା !
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା । ୫ ।

ନାରୀ ଧର୍ଷଣ !
ଶ୍ୟାମଳ ଶସ୍ୟ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲେ
ଅକାତରେ ଶିଶୁ ହତ୍ୟା !
ଜାଳି ବୋଲାଇଲେ ଭଣ୍ଡା,
ମ୍ଳେଚ୍ଛ ନିଧନ ।
ବଧ ତୁମେ ହେଲେ ଠଣା,
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା । ୬ ।

ପାପ ପଙ୍କିଳ
ଘନ ଅନ୍ଧାରେ
ଅସୂୟା ହିଂସା!
ତୁମର ପୁଣ୍ୟ ଭୂଇଁ,
ନାଚୁଛି ସ୍ୱାର୍ଥ ଉଇଁ,
ବର୍ବର ଉପାସନା,
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା । ୭ ।

ଧର୍ମ ଅମର !.
ପୌରୁଷ ବଳେ
ଶତ୍ରୁ ନିଧନେ
ମରେ ସିନା ସଇତାନ,
ସଂଘର ରକ୍ତ ମାନ,
ଜାଗ ହେ କଳ୍କୀ ।
ମାନବ ମୈତ୍ରୀ—
କର ହେ ସଂସ୍ଥାପନା !
ବୁଦ୍ଧ କର ହେ କ୍ଷମା । ୮ । *

୯ । ୧୧ । ୬୨
ରାଣୀହାଟ—କଟକ

---

* ୧୯୬୨ ମସିହା । ଭାରତ ଉପରେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଚୈନିକ ଆକ୍ରମଣ ଉପଲକ୍ଷେ ରଚିତ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ-ସ୍ମୃତି

ଆଜି ସେ ବକ୍ଷୁ ଶୁଖିନି ରୁଧିର ଧାର,
ଧରଣୀ ମୁଖ ଘେରଛି ଅନ୍ଧକାର !
ରକ୍ତ ତୃଷାରେ ଗର୍ଜଇ ରଣଭେରୀ,
ବିକଟାଳ ରବେ ପିଶାଚ ଆସଇ ଘେରି ।
ରେଝି ଗୋଟିକ ତ ହେଲା ନାହିଁ ଛୁଅ ଖଣ୍ଡ,

ଅଧିକାର ଲାଗି ଆସନ୍ତି ଧାଇଁ !
ବିଲୋଲ ରସନା—
ନିଶାଚର ଯେତେ ଭଣ୍ଡ !

ଆତ୍ମତୃପ୍ତି, ଆପଣାର କ୍ଷୁଧା ବଡ଼,
ଆତ୍ମ ଦୈନ୍ୟ ଜାନୁଆରୁ ଖରତର,
ଲାଳସା-ବହ୍ନି ସ୍ଫୁରିତ ବଦନୁ
ଧାବିତ ଲକ୍ଷ ବାଘ ।
ଲଜ୍ଜାରେ ଲୁଚି ରହିଲେ ମୈତ୍ରୀ—ତ୍ୟାଗ ।୧୦।

କାହିଁକି କବିଏ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
ରଚିବେ କାବ୍ୟ,
ଲଜ୍ଜା ସରମ ଭୁଲି ?
ଶିଳ୍ପୀ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ବୁଲାଇବେ ତୁଳି ?

ତେବେ କି ଶୁଭଇ ଶବଦକୁ ବଳି—
ତୁମ ଅଶରୀରୀ ବାଣୀ,
"କ୍ଷମାକର ପିତା ନବୋଧ ଜନେ !
ବଝେ ନଅ ହେ ଟାଣି ।୧୪।

୫।୧୨।୬୨
ରାଣୀହାଟ—କଟକ

ବାଲିଘର

ସିନ୍ଧୁ ବେଳାରେ   ଶିଶୁ ସେ ଥରକୁ ଥର,
ସଙ୍ଗିନୀ ସାଥୀ   କରି ଗଢ଼େ ବାଲିଘର ।
ମାନସ ରଙ୍ଗେ   ରଞ୍ଜିତ କରେ ବସି,
ପରବତ ପରି   ଲହରୀ ଯାଏ ତା' ଧସି ।୧।

ହସଇ ସାଗର   ସଙ୍ଗିନୀ ଭୁଲେ ମିଶି,
ମାନବକୁ ଅବା   ନିଷ୍ଠୁର ଅମା ନିଶି,
ଖେଳ ସାଥି କହେ,—   ଅଭିମାନୀ ରାଜକନ୍ୟା !—
"ପଳାଇବା ଛୁଟି   ଏଥର ଗ୍ରାସିଲେ ବନ୍ୟା !" ।୨।

ମାତର ଭାବେନା   ଶିଶୁ ପୌରୁଷ ଠାଣ,
ଶୂନ୍ୟ ବେଳାରେ   ଢାଳିଦିଏ ପୁଣି ପ୍ରାଣ,
ସଙ୍ଗିନୀ ବିନା   ଉପଳକୁ କରେ ସାଥୀ
ପୋଛେ ପୁଣି ଢେଉ   କରେ ତାକୁ ନର୍ମାଖୀ ।୩।

ରୁହିଁଛି ପାନ୍ଥ   ଭାଗ୍ୟର ଉପହାସ
ଚୌଦିଗ କିବା   କୁହୁଡ଼ି କରନ୍ତି ଗ୍ରାସ !
କୁହୁଡ଼ି ମହୁଁରା   ଉପହାସ କଥା ଖାଲି,
ସରଳ ଶିଶୁକୁ   ଛୁଟି ନାହିଁ କାଲି କାଲି ।୪।

କବି କହେ ତୋର   ଭାଗ୍ୟ ଧାତାର ଦୋଷ
କାରଗରୀ ସୃଷ୍ଟି   କହିଲେ ବଢେ ତା ରୋଷ,
ଦମ୍ଭ ଭାବେ କେ'   ବାଲିକି କରିବ ସୁନା,
ଭ୍ରାନ୍ତ ମାନବ   ଭାଗ୍ୟ ବେଳାରେ ଚୂନା ।୫।

ପହିଲା ଶିକାର

ଧରଣୀ ତାହାର   ଗୁଳ ଗ୍ରେଟେ ଆହା
ଶୋଇଛୁ ମରି,
ଉର୍ଦ୍ଧ ଆକାଶ   ଫଟାଇ କାନ୍ଦେ
ବାଳକ ପରି ।

ତାଳ ପତ୍ର ସେ   କୁଟୀରଟି ତା'ର
ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ ।
ପ୍ରଭାତ କାକଳି   ଶୁଭିଲା ପୂରବୁ
ଦେଲା କେ' ଚୂରି ?

ଅନ୍ଧାର ଘର   ଝଲସୁଥିଲା ତା'
ଝରଣା ହାସେ,
ପାଶୋରିଇ ଦେଲା   ଲହୁ ଲୁହ ଦାଗ
ପ୍ରଥମ ରସେ । ୮ ।

ଢଳ ଢଳ ଆଖି !   କଥା ପଦ ତା'ର
କରଟେ ଗ୍ରନ୍ଥ,
ଝୁର ତା' ମାଧୁରୀ   ରକତ ଶିରରେ
ଚଳାଇ କାନ୍ତି ।

ତା' ଲାଗି ଭୁଞ୍ଜ   କରିଥିଲା ସେ ତ
ଗୋଲୋକ ସୁଖ,
ଭୁଞ୍ଜ ସକଳ   ରାଜୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ
ନଟରେଖି ମୁଖ । ୧୦ ।

ମଉଳା ଚନ୍ଦ୍ର —   ଫୁଟାଇବ କଏ ?
ଫିଟିବ ପାଟି ?
ସମ୍ବଳହୀନ —   ନିଃସ୍ୱ ଦେବ ତା'
କଲିଜା କାଟି ।

ତା' ଉଷା-ଗୃହାଣି କଲ ନିଃସ୍ୱକୁ
ରାଷ୍ଟ୍ରପତି,
ବଞ୍ଚିବ କିଆଁ କାହାଲାଗି ଆଉ ?
ନିଭିଛି ବର୍ତ୍ତି । ୧୪ ।

ଧିକ୍କ ଜନ୍ମ ! ମୁଷ୍ଟି ଆଘାତେ
ଫାଟେନା ଛାତି,
ସୁଖେ ଚାଲିଗଲ ଚଭୁଷ ରଖି ଯା
ଶାହାଣି କାତି ।

ତା କୁଟୀ ଚନ୍ଦ୍ର— ଉଧାପ୍ନା କଏ ସେ
ଫେରାଇ ଦେବ ?
ଆଉ କି ନିଃସ୍ୱ— ମହାଶୂନ୍ୟତା
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ?

ରାଷ୍ଟ୍ରନାୟକ ! ଭୁଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟ
ନେଉଛ ଟାଣି,
ଫେରାଇବ କଏ ଦଗ୍ଧ କୁଟୀର,
କୁଟୀର ରାଣୀ ?

କୋଟି ନିଃସ୍ୱର ରକ୍ତ ଆସନେ
ବସିଛ ଶିବ !
ଅଗଣିତ ମାଉ— ଭାଜବାର ପାପ
କେ' ଅର୍ଜିବ ? । ୨୦ ।*

---

*.........She is the first Woman Victim in all Police Firings which took place after the start of agitation in Kerala to oust the Communist Government.

—A. B. Patrika— ୩7.1959

ଅମ୍ବପାଳୀର ବୁଦ୍ଧ-ବନ୍ଦନା

(୧)

ସହସ୍ର ଶ୍ରାବକ ପ୍ରଭୁ ! ପଶ୍ଚାତେ ଗହଣେ,
ବନ୍ଧୁ ବୋଲିବାକୁ କିନ୍ତୁ ନ ପାଇଲି ଜଣେ ।
ଚିର ଏକାକିନୀ ହୋଇ ଭୋଗିଛି ଶୂନ୍ୟତା,
ବଡ଼ ଅଭାଗିନୀ ! ଛଳେ ଲଭିନି ମମତା ।
ନଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମରିଛନ୍ତି ଦାବାଗ୍ନି ଯୁବା,
ଚଉପାଶେ ଭୃଙ୍ଗ ସମ ! କି ରୂପସୀ ମୁଁ ବା ?
କେ ବନ୍ଦୁଛି ଗ୍ରୀବାଭଙ୍ଗୀ, କେ ନେତ୍ର, ଅଧର,
କ୍ଷୀଣ ହାସ ଲାସ୍ୟେ କା'ର ରସନା ମୁଖର ।
ବଳାହକ କେଶେ କା'ର ମୋହ ସମାଦେଶ,
କେ ଲୁବ୍‌ଧ ମୃଣାଳ ଭୁଜେ, ଆନ କଟିଦେଶ ।
ଜୀବନ ଏସନେ ପ୍ରଭୁ ବନ୍ୟ ଶ୍ୱାନ ପରି
ଖାଇଛନ୍ତି ରକ୍ତଲେହୀ ପଳ ପଳ କରି ।
ନିସ୍ତାର ନ ପାଇ କାହିଁ ଆସିଛି ପଳାଇ
ତୁମ ପଦପ୍ରାନ୍ତେ ନିଃସ୍ୱ ସ୍ଥାନ ନେବାପାଇଁ ।

(୨)

ନନ୍ଦନ କାନନ ଫୁଲ ପବିତ୍ର ସୁନ୍ଦର
ବକ୍ଷ ଆଣିଥିଲି ସଙ୍ଗେ ସୁଉଚ୍ଚ ମୁକୁର,
ସ୍ନିଗ୍ଧ ଉଷାଲୋକ ବନ୍ୟା ମୋ ଗତି ଅବାଧ,
ଆଜ ଅର୍ଦ୍ଧପଥେ ପ୍ରଭୁ ! ଜୀବନ ବିସ୍ୱାଦ ।
ଅର୍ଥ, ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତିପତ୍ତି, ପ୍ରାସାଦ, ଉଦ୍ୟାନ,
ପଣ୍ୟ ମୂଲ୍ୟେ ରକ୍ତ ମାଂସ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ,
ନଗାଡ଼ି ପିଇଛି ପ୍ରାଣ ଆସବ ସମାନ,
କେହି ଦେଲେ ନାହିଁ ଦିନେ ପ୍ରାଣର ସନ୍ଧାନ ।
ଲକ୍ଷ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଷାପଣ ଅଜଗର ରୂପ,
ବିଶାଳ ପ୍ରାସାଦ, ଦଂଶେ କେତେହ୍ନ ସରୀସୃପ !

ସବୁ ଦମ୍ଭ ଅହଂକାର   ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ଚୂନା
ଶତ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ ଗନ୍ଧେ   ଘୃଣ୍ୟ ଦେହ ସୁନା ।
ସବୁ ତ ସାରିଛି ପ୍ରଭୁ !   ଯାହା ଅଛି ବାକି—
ଅର୍ପି ସଙ୍ଘପଦେ ଧନ୍ୟ   ହେବ ମୁଁ ନିର୍ମାଖୀ ।

(୩)

ଅଜ୍ଞାତ ମୋ କୁଳଶୀଳ,   ଅଜ୍ଞାତ ଜନମ,
ସଙ୍ଗେ ବହି ଆଣିଥିଲି   ପଦ୍ମ ଅନୁପମ ।
ପବିତ୍ର ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାଣ ।—   ସ୍ୱଚ୍ଛ ନିରଝର ।—
ଆନନ୍ଦ ଜୀବନ ପାଇ   ଉଦ୍‌ଗତ ଉଲ୍ଲୋଳ ।
ଶ୍ରାବଣ ବର୍ଷୁକ ମେଘେ   କେବେ ରଖି ଧ୍ୟାନ,
ଡାକୁଥିଲି ଆପଣାକୁ   କରିଯିବ ଦାନ ।
ନିଖିଳ ମନ୍ଦିରର ଜଳି   ଧୂପକାଠି ପରି
ମିଶିଯିବ ମହାଶୂନ୍ୟେ   ଅଜ୍ଞାତ ସୁନ୍ଦରୀ ।
ନରକେ ଖସିଲି, ସାରା—   କରି ଉପହାସ,
ଆସନ୍ତି ଅପୂନ୍ତ କୀଟ   କରିବାକୁ ଗ୍ରାସ ।
ଧାଇଁ ବୁଲେ ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ—   ବନମୃଗୀ ପ୍ରାୟ;
ପିଶୁନ-ଲାଳସୀ ସର୍ବେ ;   କେ ହେବ ସହାୟ ?
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅପ୍‌ସରା ରୂପ   ବୃଶ୍ଚିକ ଦଂଶନ
ଏ ସଙ୍ଘସେବାରେ ଲଭୁ   ଦାହ ଉପଶମ !

(୪)

ପଶ୍ଚାତେ ଅନ୍ଧାର ପ୍ରଭୁ !   ସମ୍ମୁଖ ଅନ୍ଧାର !
ନାହିଁ ଭବିଷ୍ୟତ ପୁଣି   ଅଜ୍ଞାତ ଯାହାର;
ବର୍ତ୍ତମାନ ଯା'ର ପୂର୍ଣ୍ଣ   ଦୁଷ୍କୃତ ବିକାରେ,
ସୁଲଭ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରୀତି ?   ଯା ପାପ ବଜାରେ
କିଏ ଦେବ ତାକୁ ସ୍ଥାନ ?   କେ ବୁଝିବ ତ୍ରାସ ?
ଦୁର୍ବହ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ   କରେ ଉପହାସ ।
ଦିଶୁ ନାହିଁ ତଳେ ସ୍ଥାନ   ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱରେ
ସଙ୍ଘସେବା ଦାସୀ କର   ଦଳିତ ନିଃସ୍ୱରେ !

ଅଜପି ଯା' ଅଛୁ ବାକ   ଆଜ ହେବ ଧନ୍ୟ,
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେବାଦାସୀ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ   ହୁଏଁ ପ୍ରଭୁ ଗଣ୍ୟ ।
କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବ   ଏ ଦାସସର୍ବସ୍ୱ,
ନବ କଳେବର ହେଉ   ରହୁ ଧର୍ମ ଯଶ ।
ଭୁଲିବ ରଜନୀ ସ୍ମୃତି   ବିମୁଣ୍ଡନ କରି
ଗୈରିକ ବସନେ ହେବ   ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ।
ଅନ୍ଧକାର ଘେରା   ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପୁରାଣ ମନ୍ଦିରେ
କଳପି ଦେବତା ମୂର୍ତ୍ତି   ନାଚୁଛି ଅସ୍ଥିରେ
ହାସ୍ୟ ଲାସ୍ୟ ସ୍ରୋତେ   ଭସାଉଛି ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣ,
ଅଗ୍ନିଦାହ ଦେହେ ସ୍ମର   ନୈଶ ଅଭିଯାନ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚାନ୍ଦୋଡ଼, ହର୍ମ୍ୟ,   ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନ,
ସହସ୍ର ଦ୍ରାବକ ରୂପ—   ପାପୀ ହୃତଜ୍ଞାନ,
ଗ୍ରାସିବେ—ବାସୁକୀ ଅବା—   ଆସେ ଫଣା ତୋଳି,
ଅନୁକ୍ଷଣେ ଚୂରେ ଶିର   ଅଦ୍ଭୁତ ଦମ୍ଭୋଳି !
ବାରଣ ନ କର ପ୍ରଭୁ !   ହର ତାପ ଭୟ,
କୋଟି ପ୍ରାଣୀଙ୍କର   ହୋଇ ପରମ ଆଶ୍ରୟ
ଦେଖ ପ୍ରଭୁ, ପୂର୍ବ ନଭେ   ଆଜ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ !
କ୍ଷୀଣାଲୋକ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ   ଭଗ୍ନ ଦେବାଳୟ !
ବର୍ଣ୍ଣାଢ୍ୟ ଇଷ୍ଟକ ସ୍ତୂପ   ଦଗ୍ଧ ଉପବନ !
ସନାତନ ସତ୍ୟ !   ବୁଦ୍ଧ ପରମ ଶରଣ !

[୬]

ମୋ' ଭକ୍ତ ନାରକୀ ଦୁଃସ୍ଥ   ପାପୀ ତାପୀ ଲଗି,
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଭୁଲି   ହେଲ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ,
ପଛ କରି ରାଜ୍ୟ ସୁଖ   ପୁତ୍ର ଯୁବା ନାରୀ,
ଅମୃତ ସନ୍ଧାନ ଲଗି   ହେଲ ପଥଚାରୀ ।
ସାଧନାରେ ସିଦ୍ଧି ଲଭି   ହେବ କି କୃପଣ ?
ବିଦଗ୍ଧ ଆତ୍ମାକୁ କର   ଅମୃତ ବର୍ଷଣ ।
ପଦସ୍ପର୍ଶେ ପାଷାଣକୁ   କର ଶାପମୁକ୍ତ,
ପବିତ୍ର ସୁନ୍ଦର କର   ସଙ୍ଘ ଉପଯୁକ୍ତ ।

ପଦ୍ମେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଶୁଷ୍କ ରଜନୀଗନ୍ଧାରେ,
—ସ୍ୱର୍ଗ ର ସୁରଭି ଯା'ର ମରଛି ଅନ୍ଧାରେ—
ପୁଣି କର ଉଜ୍ଜୀବିତ ! ପରମ ଶରଣ !
ଜାଣେଁ ଏଣୁ ସେବାଦାୟ ହେବା ଅଭ୍ରଜନ ।
ମାନ ସେ କରୁଣା ଦୃଷ୍ଟି ପରଶ ପଥର
ସୁନା କରିଦେବ ଯେତେ ଘୃଣ୍ୟ ଅସୁନ୍ଦର ।

ଅରସିକେଷୁ

୧ । ଅରସିକେଷୁ—

ଲେଖିଲି କବିତା
ଅଦ୍‌ଭୁତ ରସ
ଆତ୍ମ କେନ୍ଦ୍ର କରି,
ଘେରି ଗୌବଗେ
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର !
ଅମାସ୍ୟା ବିଭାବରୀ ।
କମ୍ପ୍ର ଅଧର,
ମଦିର ନୟନ
ସାନ୍ଦ୍ର ଚିକୁର ଦାମ,
ତା' ତଳେ ଶରଣ
ଆତ୍ମଗୋପନ,
କରଣେ ଶିବ୍ର କାମ ।
ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ
କ୍ରନ୍ଦନ ରୋଳେ
ଆକୁଳି ଲକ୍ଷ ଢେଉ,
ସିନ୍ଧୁ ଊର୍ମିରେ
ହାହାକାର କରେ
ତା' ଗତି ରୋଧିବ କେହୁ ?
ଅବଜ୍ଞା କରି
ଉଚଳି ଗୋଲକ
ସ୍ଥିତି ତା'ର କେତେ ଦିନ ?
କାଳ-ବଡଶୀରେ
ଛୋଟି ଚପି ମରେ
କବି ଅହମିକା-ମୀନ ।
ଅଶ୍ରୁର ଗୀତ
କେ ଗାଇବ ଆଉ ?
ପୁଚ୍ଛେ ମୂକ ନିପୀଡ଼ିତ,
ମୂକର କଏ
ସନ୍ଧାନ ଦେବ
କହ ହେ ରସିକାଚର୍ଯ୍ୟ !

୨ । କବିକୁଳ ଓଷଧୀଶ—

ତୁମେ ପରା କବି ?
ଅଧମୁଁ ଢେମଲି ନାଚ ?
ଅସ୍ଥାନେ ଲଜ—
ଭୁଲି ପକାଇଲ ହାତ !
ସରସ୍ୱତୀକ
ଚକ୍ଷୁ ମିଟିକା ମାରି—
ବନ୍ଦୀ ଭାଟକୁ
ପ୍ରଶସ୍ତି ଗୀତ ଠାରି—

ଠେକରେ ବଦନ ପୂରାଇ ଖାଇଲ ଖୀର,
ବୋଲି ବୋଲାଇଲ ତୁମେ ହେ ବିଦୁଷ ବୀର ।
ଘରଣୀ ବପୁରେ କଙ୍କଣ ସୁନା ଚୁଡ଼ୀ,
କାନେ ମୋତିଫୁଲ କଣ୍ଠେ ରତ୍ନ
ଯଉବନା ହେଲା ବୁଢ଼ୀ

ଦ୍ୱିତଳ ସୌଧେ ବିଜୁଳି ସଂସ୍ଥାପନ,
ନର ପୁଂଗବ ହସି ହସି କଲ
କବିତ୍ୱ ପାରାୟଣ !
ଯାଯାବର କବି କରେ କେ ଆଶୀର୍ବାଦ,
ନିରବିଘ୍ନରେ ପୂରୁ ଗର୍ଭିଣୀ ସାଧ,
ଆନ କବି କୁଳେ ମାତର ନ ଚରୁ ବିଷ,
ରାଜଦରବାରରେ ବୋଲାଅ ପଛକେ
କବିକୁଳ ଓଷଧୀଶ ।

୩ । ବିଜ୍ଞାପନ

"ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନାହିଁ ମୋତେ ?" କହେ ଛିନ୍ନ ପୃଷ୍ଠା ବିଜ୍ଞାପନ—
"ମୁଁ ଅଦ୍ଭୁତ ବାଜିକର ! ସ୍ରଷ୍ଟା ଶିଳ୍ପୀ ହେଜୁନ ଆପଣ ?—
ବିଜୁଳିରୁ ତୀବ୍ର ମୁହିଁ ! ତୀକ୍ଷ୍ଣ ମୁହିଁ ଶାଣ ଅସିଧାର,
ଭ୍ୟାସିଲି ମୁଁ ଅନ୍ତରକୁ ବାଜି ଲୀଳା ଯେତେ ପରକାର—
ସକଳ ଭୁଲିଲ କବି ? ନର୍ଦ୍ଦମାରେ ପଡ଼ିଛି ମୁଁ ଦେଖି ?
ଲଭିଥାନ୍ତୁ ରାଜଗାଦି ମୋ କୌଶଳ କୀର୍ତ୍ତି ଥିଲେ ଲେଖି
କାହାକୁ କରିଛି ମନ୍ତ୍ରୀ, କେତେ ରାଜା କଲି ଗାଦିଚ୍ୟୁତ,
କୁତ୍ସିତେ ସୁନ୍ଦର କଲି ମେଧାହୀନେ ପଣ୍ଡିତ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ଭିକ୍ଷୁକକୁ କୋଟିପତି ଜଡ଼ଙ୍କି କଲି ନୈୟାୟିକ;
ବ୍ୟଭିଚୃଷ୍ଟା, ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀ ତସ୍କରଙ୍କୁ କଲି ମୁଁ ନୈଷ୍ଠିକ ।
ତୁମ ଶାସ୍ତ୍ରେ ଚୂନ ବୋଳି ମାଛି ନ୍ୟାୟେ ପିନ୍ଧାଇଛି ଚୁଳ
ଶୂନ୍ୟରେ ବିପ୍ଳବ ଭ୍ୟାସି କୋଟିଜନେ ବନାଇଛି କୁଳି ।"

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଭାତ ତନ୍ଦ୍ରା ଝାଡ଼ି କବି କରଇ ଉତ୍ତର,
ରଚିଛି ମୁଁ ନବସୃଷ୍ଟି ତୁମ ବିଷ ଗିଳି ବିଷଧର ।

୪ । ରାଜଧାନୀ—

ବନାଇଲ ସତେ   କେତେ ବଡ଼ ରାଜଧାନୀ !
ମର୍ତ୍ତେ ତୁମଠୁଁ   ଆଉ କିଏ ଅଭିମାନୀ ?
ଇମାରତ୍ ଧାଡ଼ି   ଆଖିକି ଦେଉନ ଧରା,
ଅମରାବତୀର   ଶୋଭାକୁ ବଳୁଛି ପରା
କେତେ ରଙ୍ଗର   ଆଲୁଅ ଝଲସି ଉଠେ
ପତାକା ଗର୍ବେ ଫୁଲି ସମୀରଣ ଛୁଟେ ।
ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କେତେ   ରଙ୍ଗୀନ ପ୍ରଜାପତି
—କାଚ ଗିଲାସର   ଦୀପ୍ତ ମହଣବତୀ—
ଭୂମି ଉପବନେ   ଟେକନ୍ତ ରୂପ ଛଟା ।
କୂର୍ମ ହେଲେ ଯେ   ପ୍ରସ୍ତର ଇଟା ବନ୍ଧ
ରକ୍ତ ଢ଼ାଳି ଯେ   ଠିଆକଲେ ଏକୁ
କାହିଁ ଗଲେ ନୁହେଁ କହି ।୧୦।

ଲମ୍ବ ପାହାଚେ   ଅପୂତ ଉଷାହାସ,
ଗୁଳ ଗ୍ରେଟେ ଅବା   ନହତ ହଂସରାଜି ।
ଗ୍ରୀବାକୁ ଭାଙ୍ଗି—   ବସିଛି ଗୃଦ୍ଧ୍ର ମେଳା ।
ତୁମର କୁହୁକ   କି ଆଶା ଶୁଣାଇଦେଲ !
ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର   ଡେଇଁଯିବା ଅଧିକାର
ନାହିଁ ତାଙ୍କର !   ଆକୁଳ ଚିତ୍ତରେ
ଗୃହିଁ ରହିବାର ସାର !
ଇନ୍ଦ୍ର ଭୁବନ   ଜିଣିଗଲ ରାଜଧାନୀ
ନମସ୍ୟ ହୁଅ   ବସ ଯେତେ ଗୁଣୀ ଜ୍ଞାନୀ ।
ଅହମିକା ମୋହେ ସଂଘ ସେବାରୁ
କୋହଳ ନକର ଧ୍ୟାନ,
ନଥି ବଡ଼ା ଛଳେ   ବହେ ଯେ ଫଲ୍‌ଗୁ ପ୍ରାଣ ।୨୦।

❋

ସବୁଜ ସ୍ୱପ୍ନ

୧। ସବୁଜ ସ୍ୱପ୍ନ—

ଶ୍ୟାମଳ କ୍ଷେତ୍ର ଯେ ମାଇଲ୍ ମାଇଲ୍ ଧରି,
ତରୁଣ ଜୀବନ ସବୁଜ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ।
ସମୀର ଦୋଳାଇ ତା' ଦେହେ ଲକ୍ଷ ଢେଉ ।
ଅସରନ୍ତି ଏ ପ୍ରାଣ-ମୂର୍ଚ୍ଛନା
ସମ୍ବରି ଯିବ କେହୁ ?
ପୂର୍ବ ଆକାଶ ଘୋଟି କଳା ମେଘ ଆସେ,
ମୁକୁଳିତ ଗନ୍ଧ କା' ତରୁଣୀ ବଧୂ
ଧାଇଁଛି ଜୀବନ-ରସେ ।

ଘାସେ ଘାସେ ପ୍ରୀତି ସବୁଜ ପୁଲକ ଜାଗେ
ବଳାକାପନ୍ତି ଉଡ଼ିଯାଏ ଅନୁରାଗେ ।
ପୀରତି ଆକୁଳ ଦୂର ନାରିକେଳ ବନ,
ରସ ସଞ୍ଚାରେ ସହଜ ରମଣୀ ମନ ।
ଦୀର୍ଘ ଯାତ୍ରାପଥ ମୋର ଉଠେ ହସି,
ସବୁ ରୁକ୍ଷତା ବନ୍ଧନ ପଡ଼େ ଖସି ।
ଏ ମାୟାପୁରୀର ନିଗମ—ସମ୍ମୋହନ !
ସଂସାର ଭୁଲି ଆଦିମ ଯୁଗକୁ
ଫେରିଯିବ ହୁଏ ମନ ।

୨। ଟେବୁଲ୍ ଗୋଲାପ—

ଟେବଲ୍ ଗୋଲାପ ! ତା'ର ପୁଣି ଏତେ ଗୁଣ ?
ଜନମ ତାହାର ସାମାନ୍ୟ ଘାସ ତୃଣ !
ଜୀବନୀଶକ୍ତି ପୁଣି ତା' ଗୋଟିଏ ଓଳି,
କ୍ଷଣିକର ସେ' ବା ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ବସେ
ରୂପର ପସରା ଖୋଲି ।

ବିଶ୍ୱର ଯେତେ ଷୋଡ଼ଶୀ ତରୁଣୀ ଆସ,
କ୍ଷଣିକାର ରୂପ ଗୌରବେ ହେବ ଦାସ ।

ଖାଲି ରୂପ ନୁହେ, ଅମୃତ ପ୍ରାଣକଣା !
ସୃଷ୍ଟି ନିଗମ—ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସେବା
ବୁଦ୍ଧିକି କରେ ବଣା ।
ବକ୍ଷେ ବହିଛୁ ବ୍ୟଥାର ଯେ ଇତିହାସ,
ସ୍ମିତ-ଇଙ୍ଗିତେ ନିତ୍ୟ ଗୋଲୋକ-ରାସ !
ଭୁଲିଯାଏ କବି ଲକ୍ଷ ରୂପସୀ ଶୋଭା,
ଆତ୍ମସତ୍ତା କରିଦିଏ ଲୋପ
ନବବଧୂ ମନଲୋଭା !
ମଉଳ ନା ! କବି କହୁଛି ବିନୟ କରି
ରହିଁଥାଅ ଫୁଲ ଆଗେ ମୁହିଁ ଯାଏ ମରି ।

୩ । ନବ କଳେବର—

ଶ୍ରାବଣର ଏଇ ସବୁଜ ବନାନ୍ତ ପରେ
ବର୍ଷୁକ ମେଘ ଢାଳିଯାଏ ଥରୁଥରେ ।
ଢର ଧରୁ ନାହିଁ ମନ ଗୋ ପ୍ରୌଢ଼ପ୍ରିୟା !
ନୂଆ ରୂପେ ତୋର ଅଙ୍କିତ ପୀରତି
ଆକୁଳ କରଇ ହିଆ ।
ଘର ଛାଡ଼ି ଆସ ବସିବା ଏ ବଟ ମୂଳେ,
ବିରଚଇ ଗନ୍ଧ ସମୀର ଏ ଧାନ ଝୁଲେ ।
ଲକ୍ଷ ବିହଗ କାକଳି ଗାଉଛନ୍ତି ଜୟ,
ନବ ଜୀବନର କାହିଁ ପରାଜୟ ଭୟ ?
ବିସ୍ତୃତ ଲୀଳା ଭଙ୍ଗୀ ତୋ' ଜୀବନର,
ଦେଖାଇବି ଏଥି କ୍ଷଣେକ ଦମ୍ଭ ଧର !
ଶ୍ରାବଣର ରୂପ ସମ୍ଭାରେ ଢାଳି ତୋତେ,
ନୂଆକରି ଦେବି ଅଞ୍ଜନ ବୋଳି ଛତେ ।
ବରଷା ବାଣ୍ଟେ ଜୀବନ-ପୀୟୂଷ ଡାକି,
ଏ ମାଳମା ରହିଁ ଯୁଗଳ ପ୍ରଣୟୀ
ମୁଦିବା ଧର୍ମରେ ଆଖି ।

୪ । ବ୍ୟାଧି ମୋର ଦିଅ ଝାଡ଼ି—

ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପି ସବୁଜ କ୍ଷେତକୁ ଚାହିଁ,
ଦେହ ମନେ ମୋର ଆୟତ୍ତ ରହେ ନାହିଁ ।
ବର୍ଷୁକ ମେଘ ଧାଇଁଛି, ପୁଲକ ଦେହେ
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ଆବର ଜନମୀ ସ୍ନେହେ ।
        ଦର୍ଦୁର ଡ଼ାକ, ପକ୍ଷୀ କାକଳି,
                        ବନ୍ୟା ସମାନ ସ୍ଫୀତ
        ଆକାଶେ ପବନେ ନବଜୀବନର ଗୀତ !
        ଝିଲ ଖାଲେ କେତେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟ ମାଳକଇଁ,
        ସ୍ମିତହାସେ ଦିଶେ ତରୁଣୀ ବଧୂର ଛଇ ।

ମାଡ଼ିଆସେ ମେଘ ଘୁ’ଉଘୁ ଶବ୍ଦ କରି
ପ୍ରଣୟ ରଭସେ ସ୍ଖଳିତ ତା’ ଉତ୍ତରୀ ।
ବିଜୁଳି ଚମକେ ! ବଜ୍ର ଚେତନା ତେଜେ,
ଢଳଇ ନୟନ ମୁଦିବି ଏ ଘାସ ଶେଯେ ।

        ନବ ଜୀବନର ଦୀକ୍ଷା ନେବି ମୁଁ
                        ସଭ୍ୟତା ଖୋଳ ଗୁଡ଼ି !
        ସାନ୍ଦ୍ର ହେ ଘନ ! କୁହୁକ ସ୍ପର୍ଶେ—
                        ବ୍ୟାଧି ମୋ’ର ଦିଅ ଝାଡ଼ି ।

୫ । ଧାରା ଶ୍ରାବଣ—

ବରଷା ଢାଳୁଛି ପାଣି ଯେ ଭୁହାକୁ ଭୁହା
ଆକାଶରୁ ଅବା ଅମୃତ ସୁଅ ବୁହା !
ଚୌଦିଗ କଳା କଜ୍ୱଳ ଅବା ବୋଳି
ଜୀବନ ସପ୍ତ ସ୍ୱରକୁ ଦେଇଛି ଖୋଲି ।

ଘାସେ ଘାସେ ନବ ଜୀବନ ଉନ୍ମାଦନା !
ଦୂର ନାରିକେଳ ତମାଳ କୁଞ୍ଜେ
                        ପ୍ରଳାପର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ।

ଅସ୍ତ ଶୈଳ ହସୁନ, ଆମ୍ରଭୋଳା !
ସମୀରଣ ଲାଗି ସବୁ ଅର୍ଗଳ ଖୋଲା ।
କଣ୍ଠେ ତାହାର ମହାପ୍ରଳୟର ତୂରୀ,
ମାନବ ବୁଦ୍ଧି ଅଭିମାନ ଦେବ ଚୂର ।

ଧ୍ୱଂସରେ ନବ ଜୀବନ ସଂଚରିବ,
ସବୁଜ ଶସ୍ୟେ ହସାଇବ ପୁଣି ଶିବ ।
ଶଙ୍କିତ ଲାଜେ ମାନବ ମାନଣ ଖେଳ
ଉନ୍ମୋଳି ନାଚେ ନବୀନ ସ୍ୱପ୍ନ
ଦେଖିଯାଏ କବି ବେଳ

୭ । ପ୍ରଭାତ ନିଶା—

ନିଅ ପଛେ ମୋର ସବୁ ସମ୍ପଦ କାଢ଼ି,
ଗୋଲାପ ବଗିଚୁ ଯିବ ନାହିଁ କାହିଁ ଗୁଡ଼ି !
ଏଇ ଚୈତାଳ ! ପାଶେ ହସେ କାଠଚମ୍ପା,
ଜଗନ୍ତବ୍ୟାପି ଜନନୀର ଅନୁକମ୍ପା !

ମାଇଲ ମାଇଲ ସବୁଜ ଏ ଧାନକ୍ଷେତ,
କୋଟି ବିହଙ୍ଗ ପରଭାତୁଁ ସମବେତ,
ନେଳୀ ନାଲି ଧୋବ ଫୁଟେ କଇଁ କେତେ ଝିଲେ,
ବଲ ବଣର ଏ ଜୀବନ କାହିଁ ବା ମିଳେ ?

ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ମୋର ପ୍ରିୟା ଅବାଃ ସୁନ୍ଦରୀ,
ହାତେ ପୋଥି ଏକ ଲେଖନୀ ଗୋଟାଏ ଧରି,

ନୂଆ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ ବୁଣିବି ଏଥି
ରାଜଧାନୀ ଭୋଗ ? ଭାଗ୍ୟେ ମୋ ନେତି ନେତି ।
ଗୋଲାପ କଇଁର ପ୍ରଭାତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା
ରାଜ ସମ୍ମାନ ଶିରେ ମାରୁ ଠଣା
କବି-ଧୃତ କରେ ବୀଣା ।

୭ । ଅଦ୍ଭନ ଲେଖ —

ଏ ନବ ବାରିବାହ   ଦେଲା କି ସନ୍ଦେଶ,
କନଶାଖି ବଧିକାର   ସୁଖ ନାହିଁ ଲେଶ ।
ନ ଦଶେ ଜଳଘାଟେ   ତା' ଗନ୍ଧ ଅତୁଳ
ଖୋସିବା ଶରଧାରେ   ଗନ୍ଧରେ ଚମ୍ପାଫୁଲ ।

ସେ ପଥ କାଠଚମ୍ପା   ରହିଛି ଅନାଇଁ
ଛଟଙ୍କ ମୁଖ ଠାଣି   ଦରଶନ ପାଇଁ ।
ନବ ନୀରଦ ନଭୁଁ   ଝରେ ଝରଝର,
ସବୁ ତା' ଆପଣାର   ଆଜି କେ କଲା ପର !

ନିର୍ମଳ ଶରତ ନଭେ   ଆସିଲା କେ' ମେଘ,
ସରଳ ହାସ ହସି   ଭରିଲା ଉଦ୍‌ବେଗ ।
ଅଳନ୍ଦେ ବସି ଏକା   ଚୁହିଁଛି ଉଦାସେ
ନିଖିଳ ବ୍ୟଥା ଘେନି   ଆସାର ସେ ଆସେ ।

ପାହାଡ ବନ ମେଘ   ଗୁମ୍ଫାରେ ଅତୁଳ,
ଝରେ ତା' ନେତ୍ର   ନୀର ଗନ୍ଧ ଚମ୍ପାଫୁଲ ।

—*—

ସନ୍ଥ ପ୍ରଣତି

୧ । ନିମାଇଁ ସନ୍ନ୍ୟାସ

ଦିଅ ମା' ବିଦାୟ ମୋତେ ! ଚଳିବି ସନ୍ନ୍ୟାସେ,
ଧରୁ ନାହିଁ ମନ ତିଳେ ଆଉ ଗୃହବାସେ ।
ଆକୁଳ କରୁଛି ସୃଷ୍ଟି-ଲୋତକର ସୁଅ,
ଦିବା ନିଶି ଡାକେ ଶ୍ୟାମ ବଂଶୀ "ଗୁଡ଼ ଗୃହ !"
ନିଖିଳର ମୋହ ବ୍ୟଥା ଉଠେ ଫୁଲି ଫୁଲି,
ଦିନ ଗଲା କୂଳଠାରେ ମୋର ଖଳି ବୁଲି !
ସହି ହେଉ ନାହିଁ ଆଉ ଶ୍ୟାମ ପରିହାସ,
"ନିମାଇଁ ପାରୁନି କାଟି ଗଳା-ଲୁହା-ପାଶ !"
ଉଚ୍ଛୁର ହେଉଛି ମାଆ, ଆଉ ବେଳ ନାହିଁ !
ଭୁଲିଯାଅ ଜନ୍ମିଥିଲା ତୋ' କୋଳେ ନିମାଇଁ ।
ପଡ଼ିଲେ ତୋ' କଥା ମନେ ଦୁଇ ଭୁଜ ତୋଳି,
ନିଖିଳ ରମଣୀ କୁଳେ ଡାକିବି ମା' ବୋଲି ।
ଆଉ ବିଷ୍ଣୁପ୍ରିୟା ?···

ତାକୁ ରଖିବୁ ବୁଝାଇ !
ପାଗଳ ସନ୍ନ୍ୟାସି ଠାରେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।
ନିଖିଳର ଦାସ ମୁହିଁ ! ସେ ଯେ ସେବାଦାସୀ !
ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ପାଶେ ତାର, କହିବୁ ଆଶ୍ୱାସି !

୨ । ଗାନ୍ଧିଜୀ

ଧୂଳିର ଜୀବ ମୁଁ, ମୋଠାରେ ଦେବତା ଜ୍ଞାନ !
ଏହାଠାରୁ ବଳି କିବା ଅଛି ଅପମାନ ?
କବି * କହନ୍ତୁ ଆଲୋକ ଆକାଶ କଥା,
ପରମ ସତ୍ୟ ସମ୍ବଳ ମୋର
ନିଃସ୍ୱ ମାନବ-ବ୍ୟଥା ।

କି କହିଲି, ତାକୁ ବଡ଼ କରି ଧରି ନାହିଁ ;
ସକଳ ମୋ ତ୍ରୁଟି ଉନ୍ମୂଳ କରିବ ଭାଇ !
କହିବ ଗାନ୍ଧୀ ପାରି ନାହିଁ ସାଧ୍ୟ କରି
ଅନ୍ଧାର ପଥେ ସତ୍ୟ ପାରିବ ଧରି ।

ସତ୍ୟରୁ ବଳି ଆଉ କେ ଦେବତା ଅଛି ?
ପଟେ ଫୁଲ୍ ପ୍ରାୟ ସେବା ହୋଇଅଛି ଗଛି ।
ଏ ବରଷା ପରି କିଏ ଦେଲି କେତେ ପ୍ରାଣ,
ଫଳାଇଲି କେତେ କ୍ଷେତ ମୋର ସଦା ଧ୍ୟାନ ।

ଦେଖେଁଠାଠି ଶୁଷ୍କ ଅଧରେ ଫୁଟିଲ ହାସ,
ମହାଜନ ପଥ [illegible] ଆଶ୍ରା କରି ମୁଁ
ଲଭିଛି ଏ ବିଶ୍ୱାସ ।

---

* ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ

୩ । ସନ୍ଥ ବିନୋବା

ସନ୍ଥ ବିନୋବା ଅଦ୍‌ଭୁତ ତୁମ କୃତି *
ବିଳରୁ ସର୍ପ ମନ୍ତ୍ରେ ଆସିଲା ଉଠି ।
ଆଜୀବନ ପାପୀ ତସ୍କର ନରହନ୍ତା,
ଆଇନ, କାନୁନ୍ ପାଇ ନ ଥିଲା ଯା' ପତ୍ତା,
ତୁମ ଆହ୍ୱାନେ ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ କଲା ସେ
ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ,
ପାତାଳପୁରର ବା ଲୁଚିଥିଲା ଯେଉଁ ଜନ !

ପୂରୁବ ଦର୍ପ ରକ୍ତ-ପିପାସା ଭୁଲି,
ଝାଡ଼ିଦେଲା ଶତ ଅପକର୍ମର ଧୂଳି ।
ତୁମ ପଦତଳେ ଆକୁଳେ ମାଗିଲା ଭିକ୍ଷା !
ଅରୁଣ ଉଷାର ଆଲୋକ ନେବାକୁ
ନବ ଜୀବନର ଦୀକ୍ଷା ।

ଆମର ସଭ୍ୟ ନଗରୀରେ ଦିବାଲୋକେ,
ଯେ ନରହନ୍ତା ଗୁପ୍ତ ଘାତକ
ଭ୍ରମନ୍ତି ଥୋକେ ଥୋକେ,
ମାରନ୍ତି ଛୁରୀ ଗୀତା-ଅଧ୍ୟାୟ ଖୋଲି,
କହିବ ସନ୍ଥ ସଭ୍ୟ ଏ ହାଟେ
ବିକାଇବ ତୁମ ବୋଲି ?

---

* ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ବିନୋବାଙ୍କର "ଶାନ୍ତି ଆହ୍ୱାନ" ଶୁଣି ବହୁଦିନରୁ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିବା ଡାକୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ ।

୪ । ବରିସ୍ ପାଷ୍ଟେରନାକ୍ *

(କ)

କହିବ କି ମୋତେ ବନ୍ଧୁ ହେ ପୂଜମାସ୍ତୁ,
କାହିଁଛି ସତ୍ୟ କଏ ବା ଧରୁଛି ଖିଅ ?
ତୁମେ ଅବା ମୁହିଁ ଗାଉ ସତ୍ୟର ସ୍ତବ,
ଅରଜୁଁ କାଲକୁ ଫାଶୀ ଶୁଳୀ ଗୌରବ ।

ସଂଗୀତ ରଚ ଲଭୁଁ ଯେ ଆତ୍ମସୁଖ,
ସଭ୍ୟ ଆଁଖିରେ ଆମେ ଯେ ଶୃଗାଳ, ମୂର୍ଖ !
କଦବା ସତ୍ୟ ଶୋଷଣ-କ୍ଷମତା ଫନ୍ଦୀ,
ସିକନ୍ଦରର ରାଜଦରବାର ବନ୍ଦୀ ।

ଅନ୍ଧାରେ ଢ଼େଲ ଫୋପାଡ଼ଇଁ ବସି କ୍ରୁଦ୍ଧ !
ତୁମ ଦୃଷ୍ଟିର କାରୁଣ୍ୟ ଆଣେ ଲୁବ୍ଧ ।
କବା ଆଶ୍ୱାସ ପାଇଛ ବନ୍ଦୀ ବୀର ?
ତୁମ ମୁଖ ଚାହିଁ ନଇଁଆସେ ଆପେ ଶିର ।
ଚାହିଁଛ ଯେ ପଥେ ଗଲେଣି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧ !
ଗାନ୍ଧୀ ଲିଙ୍କନ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ର
ସୃଷ୍ଟିରେ ହସେ ଯୁଦ୍ଧ !

(ଖ)

ଗୋଷ୍ଠୀଦଳର ଭୈରବ ଭେଷ ବାଜେ
ଦ୍ରଷ୍ଟା କବିର ସତ୍ୟ ମରଇ ଲଜେ ।
ଶୋଷଣ-ବନ୍ଧନ ନୂଆ ପରକାରେ ବୁଣା;
ବ୍ୟଥିତ ମାନବ କାରୁଣ୍ୟ ନୁହେ ଶୁଣା ।

---

* ରୁଷୀୟ ଔପନ୍ୟାସିକ । ପ୍ରଖ୍ୟାତ କୃତ Doctor Zivago ।
ଜନ୍ମ—୧୮୯୦; ଯବନିକା ପତନ—୧୯୬୦ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ବକ୍ଷ-   ରୁଧିର ନେବାକୁ ଭାଗ,
ଆମେ କେଇ ଜଣ   ଦେଖାଉଁ ଯେ ଅନୁରାଗ;
ହିମଗିରି ଶିର   ଆରୋହଣକାରୀ ନଶା,
ଶାନ୍ତ ଉଦଦକେ   ତରଳଇ କାହିଁ ମୀସା ?

ଧରଣୀ ଶବର   ମୁଖେ ଦେଉ ଦେଉ ପାଣି,
ଲିଙ୍କନ ଗାନ୍ଧୀ   ପିଠିଆଡ଼ୁ ଦେଲେ ହାଣି ।
ଫିଟାଇଲେ ପାଟି,   ହସେ ପରମାଣୁ ବୋମା
ସମଝି ପାରେନା ।   କିଏ ସତ ମିଛ
କେ କାହାକୁ କରେ କ୍ଷମା

ତେବେ ବି ସ୍ୱପ୍ନ   ରସିକ ଭ୍ରମର ସମ;
ଦୂର ଭାରତରୁ   ଗାଏ କାରୁଣିକ—
ବନ୍ଧୁ ହେ ନମୋନମ !

୫ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର *

ଏ ଯୁଗେ ଜନମି   ଦଧୀଚିଙ୍କ ଗଳ୍ପ ବଳି
ମାରବେ ଜିଣିଲ   ଦ୍ୱାପର ସତ୍ୟ କଳି,
ଦେଲେ ସେ ବିଶ୍ୱ,   ଶାନ୍ତ ଯଜ୍ଞେ ହାଡ଼,
ଆପଣା ଶୋଣିତ   ମାଂସ ମେଦରେ
(ତୁମେ) ଭରୁଛ ସସ୍ତ ଗାଡ଼ ।

ଏ ମରୁ ବାଲିରେ   ଏକାଇ ବନସ୍ପତି
କେତେ ବିହଙ୍ଗ   ଆସି ପୁଣି ଯାଇଛନ୍ତି;
ଅକୁଣ୍ଠ ପ୍ରାଣେ   ବିତରି ଶାନ୍ତ ଛାଇ,—
ଚିର ଅତୃପ୍ତ   ବାଳକ ସମାନ
ଆଉ ଦେବ ବୋଲି ବାଇ ।

ଆଉ କେତେ ଦେବ ?   ପୁଛଇ ଏ ମନ ଛୁଏଁ
ବର୍ଷୁକ ମେଘ   ଅମଡ଼ା ପଥରେ ଧାଏଁ ।
ଯାଇପାରେ ନାହିଁ   ଦ’ଖଣ୍ଡ ହାଡ଼ ଭେଦ;
କଳ୍ପନାତୀତ   ତୃପ୍ତିହୀନ ସେ
ଯାଚୀ-ଖୋଜିବା-ଖେଦ ।

ଆପଣାର ବୋଲି   ଜୀବନେ ଯାହାର ନାହିଁ,
ନିଶ୍ଚେ ସେ ଯେ ବା   ଜୀବନ ଆଲୋକ
ସଙ୍ଗୀତ ଯାଏ ଗାଇ,
ଡରଇ ମୃତ୍ୟୁ,   ଡରଇ ଅନ୍ଧକାର !
ସେ ମହା-ଜୀବନ   ଯାହା ଧୂଳିରେ
କୋଟି କୋଟି ମୋ’କ୍ଷଦ୍ୱାର ।

---

* ଜନ୍ମ—୧୮୭୯ ମସିହା

୬ । ଲୁମୁମ୍ବା *

ବଧଭୂମିକି ଯେ ନେଇଯା’ ଘାତକ ଭାଇ,
ଛାଗଶିଶୁ ଭଳି ବଳି ପଡ଼ିବାକୁ
ତିଳେ ମୋ ଶୋଚନା ନାହିଁ ।

ଘଟୁଅଛି ଯାକୁ ଦମ୍ଭର ପରାଜୟ,
ବିଜୟ ସେ ମୋର ତେଣୁ ତୁମ ମନେ
ଜାଗ୍ରତ ଭୂତଭୟ ।

ମୁକ୍ତି-ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦୀପ୍ତି ଆଲୋକ ଦେଖି,
ଦମ୍ଭ ଆଶାରେ ଶିର ଆପେ ହୁଏ ଟେକି,
ରକ୍ତ ମୋହର ରକ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ
କୋଟିଏ ଉଠିବେ ଜାଗି,
ମୃତ୍ୟୁରେ ମୋର ମୁକ୍ତି ସତ୍ୟ
ସୁଲଭ କରିବ ବିଶ୍ୱ !

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି କେତେ ଯେ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରାଣ,
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଗାନ୍ଧୀ ଖଡ଼୍‌ଗେ ଖାଇଲେ ହାଣ,
ସକ୍ରେଟିସ ଯେ ନୀରବେ ପିଇଲେ ବିଷ,
ତୁଚ୍ଛ ମୁଁ ଜଣେ ! କ୍ଷମତାର ରାଜା
ଡରାଉଛୁ ମୋତେ କିସ ?

ଆଜି ମୋ ଭାର୍ଯ୍ୟା ପୁତ୍ର କାନ୍ଦେ ବସି,
କାଲିକି ଦେଖିବ କୋଟିଏ ଜନନୀ
ବସ୍ରା ଉଠିବେ ହସି !
ଜୟ ମୁକ୍ତିର ଜୟ !!
ଗାନ୍ଧୀ ପଥେ ଏ ଲୁମୁମ୍ବା ଲଭେ
ଆନନ୍ଦ ବରାଭୟ ।

---

* ପେଟ୍ରିସ୍ ଲୁମୁମ୍ବା କଙ୍ଗୋ ସ୍ୱାଧୀନତା-ଯୁଦ୍ଧର ଜନନାୟକ । ଜାନୁୟାରୀ ୧୭, ୧୯୬୧ ସାଲରେ ତାଙ୍କୁ ବେଲ୍‌ଜିୟମର ଜଣେ ସେନାନାୟକ ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ହତ୍ୟାର ଛବିଶ ଦିନ ପରେ ଏ ଖବର ସଭ୍ୟ ଜଗତରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।

୭। ଦୀନକୃଷ୍ଣ—

ପଙ୍ଗୁ କବି ସେ ନୀଳଚକ୍ରକୁ ଚାହିଁ,
ବନ୍ଧୁଲେ ଗାଏ— "ପ୍ରଭୁ ! କିଛୁ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ !
ଦେଖୁଥିବି ନିତି ଶ୍ରୀମୁଖ ଆଜ୍ଞାକର,
ଦାନା କନା ମନା ଦେବାକୁ ନାହିଁ ମୋ' ଡ଼ର !

ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡର ଧୂଳିକଣା ଦେହେ ବୋଳି,
ମଙ୍ଗଳ ତୁମ ଧୂପ ଆଳତିରେ
ବାସର ନୀତିତର,
ବାଣୀତାନ ଦେଇ ଖୋଲି ।

ନ ଆସୁ କେ ପାଶେ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ
କଲ୍ୟାଣ ଗୀତ ଗାଇ,
ପଡ଼ି ପଡ଼ି କୋଣେ ବାର ମାସ ତେର
ଯାହାରେ ହେବି ବାଇ ।

ଆନନ୍ଦ ତୁମ ବଜାରେ ମାଗିଲେ
ମୁଠାଏ ଅନ୍ନ ଶାକ,
ନ ମିଳିଲେ ନାହିଁ ଅନାଥ ଶରଣ,
କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ଦେବି ଡାକ ।

କୁଟୀର କିଛୁ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ତୁମେ ଥାଉ,
ଯାଉ ଏ ଜୀବନ ଚକାଡୋଳା ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ,
ତୁମ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଶ୍ରୀବସ୍ତ୍ର ପାଦ ଧାଇ,
ବଳ ଦିଅ ପ୍ରଭୁ ପିଇଯାଏଁ ବିଷ
ଶମ୍ଭୁକୁ କରେ ଭାଇ ।

ଛୁଡ଼ୁଛୁ ଅଙ୍ଗ   ପଙ୍ଗରୁ ବାଙ୍କ—
ରହୁଛୁ ଯା’ ଅଭିମାନ,
ସେ ନୀଳ-ଶଇଳେ   ଚୂନା ହୋଇଯାଉ !
ଦମ୍ଭୋଳି ହୃଦେ ହାଣ !”

ଅର୍ବାଚୀନ ମୋ   ଆତ୍ମାଭିମାନ
ଦମ୍ଭ ମରଇ ଲଜେ,
ସକଳ ସତ୍ୟେ   ପରମ ସତ୍ୟ
ବିଶ୍ୱାସ-ଭେରୀ ବାଜେ !

। ସୀତା—

ମହାସତୀ ସୀତା, ଦେଖି ହୁଅ ପଛେ କାମିନୀ,
ଯୁଗ ଯୁଗ ଲୋଭ ଲଭିବାକୁ ହେମ ହରିଣୀ;
ଅସମ୍ଭବ ଯା'—କଳ୍ପନା ସତ ଭାବି,
ପୌରୁଷେ ବଣା କରି ମୋଡ଼ିଅଛ ଗ୍ରୀବ ।

ଅନ୍ଧଶକ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନକୁ ମଣି ସତ,
ବରିନେଇଛି ସେ, ହଜାଇ ବୁଦ୍ଧି
ଶତ କଣ୍ଟକ ପଥ !

ଛୁଟିଛି ଅନ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୃଗର ଲକ୍ଷେ,
କାମିନୀ କାମନା ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ତା'ର ବକ୍ଷେ !
ତୁମ ପଦତଳେ ଦେବ ବୋଲି ଉପହାର,
ଭିଆଇଛି ଯୁଦ୍ଧ ! ରକ୍ତର ସୁଅ—
ଧରଣୀ ଛାରଖାର !

ଅଶୋକ ବନରେ ନୀରବରେ ବନ୍ଦୀ ବସି,
ଦେଖିଛ ସତ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଲଙ୍କା
ଆକାଶୁଁ ପଡ଼ିଛି ଖସି !

ତୁମ ଲାଗି ଲେଖା କେତେ ରାମାୟଣ ଗୀତା,
ବିଶ୍ୱ ଜନନୀ କଲ୍ୟାଣମୟୀ
ଜାଣି ନାହିଁ ଭୁଲେ
ବୃଥା ପୌରୁଷ-ଚିତା !!

୯ । ରାଣା ପ୍ରତାପ—

ହୋଇଛି ରାଜ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ଭୋଗିଛି କେତେ ନାତ,
ଉଦର ତୀବ୍ର ଦାହେ ପତାଇ ନାହିଁ ହାତ ।
ସହିଛି ମାର ଶଠ ନିଷ୍ଠୁର କଉଶଳ,
ବିବ୍ରତ କରି ନାହିଁ ତା ଉପହାସେ ଖଳ ।

ସତ୍ୟକୁ ଶିରେ ଧରି ବରିଲ ବନବାସ,
କଲ ମୋ ରାଜହଂସ ବିମୁକ୍ତ ନୀଳାକାଶ !
ଅପାଙ୍ଗେ କରି ନାହିଁ ବାଣୀର ଅପମାନ,
କପଟ ପ୍ରଶଂସାକୁ ପତାଇ ନାହିଁ କାନ ।

ଅଟଳ ମହାମେରୁ ଦେଦୀପ୍ୟ ଅସିଧାର,
ଅନଳ ଶଳାକାରୁ ପ୍ରାଣକୁ କଲ ସାର ।
ଦୁର୍ଦମ ଅରି ପରି ମୃତ୍ୟୁକୁ ମାଗି ସଖ୍ୟ,
ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ଅମୃତକୁ କରିନ ହେଳେ ଭକ୍ଷ୍ୟ ।

ମାତର ଶିଶୁ ଆର୍ତ୍ତୀ ନୁହଇ ଆଜ ସହ୍ୟ !
ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ଟାଣ ଅଶ୍ରୁ—ବନ୍ୟାରେ ଯାଏ ବହି ।

୧୦ । ସାଧୁ ଦର୍ଶନ—

ବିନୋବା ଆସିଛନ୍ତି ! ଜନତା ଦୁଃସହ !
ପଥେ ନ ମିଳେ ଥାନ ଶୁଭେ ଗହ ଗହ ।
ମଟର ଗାଡ଼ି ରିକ୍ସା ଛୁଟେ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ
ନିଶାଖୋର ପରିଏ କୋଟି ନଗରବାସୀ ।

ମୋ ଯାନ ଟାଣୁଥିଲ ଯେ ଜନ-ଜାନୁଆର,
ପୁଛିଲି, “ଆଜ ତୋର ବହୁତ ରୋଜଗାର ।”
ହରଷେ କହେ, “କାଲି ଭ୍ୟାଇଛି ଟଙ୍କା ଦଶ,
ଆଜ ଏ ଯାଏଁ ପାଞ୍ଚ, ରଖିବ ରାତି ଯଶ ।”

କହିଲି, "ଧାଇଁଛନ୍ତି ଦୂର ବିଦେଶରୁ,
ସାଧୁ ଦର୍ଶନ ଲାଗି ତୁ ମନେ ନ ଧରୁ,
ଦେଖିଲୁ କେତେଥର ? କିସ ହେଲା ମନେ ?"
କହେ—'ଦେଖିନ ସ୍ୱପ୍ନେ, କାହିଁ ବା' ବେଳ କ୍ଷଣେ ?"

"ଆମେ ଦେଖିଲେ ବାବୁ ପାରିବଟିକି ଦେଖି ?
ତୁମକୁ ଚାହିଁ ସବୁ ଚାଲିଛୁ ଉପେକ୍ଷି !

୧୧। ଗୋଦାବରୀଶ—

ନୁହ ଖାଲି ତୁମେ କବି ବସନ୍ତ କୋକିଳ,
ପ୍ରଶସ୍ତିରେ ଧନ୍ୟ କଲ ନଦୀ ବନ ବିଲ !
ଏ ଜାତି ପରମ ବନ୍ଧୁ ଦୃପ୍ତ ବନସ୍ପତି !
ବିସ୍ମୃତ ଯୁଗର ଦୁର୍ଗ-ରକ୍ଷୀ ସେନାପତି ! *

ସହିଅଛ ସତ କୃଚ୍ଛ୍ର, ଢାଳିଛ ରକତ,
ଜନନୀ କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ଯୁଝି ଅବିରତ—
ଅନ୍ତିମେ ପଡ଼ିଲ ଠକା ! ବହି କ୍ଷତ କ୍ଲେଶ,
ନ ଭୁଲିବ ତୁମ ଜାତି ସଂଗ୍ରାମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ଗଣି ନାହିଁ ସଂଗ୍ରାମର କେତେ ଲାଭ କ୍ଷତି,
ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ହେ ବୀର ! ଘେନ ଜାତିର ପ୍ରଣତି ।

---

* ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳର ଶେଷ ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନ ଖୋରଧାଗଡ଼ । ସ୍ୱର୍ଗତ ପୂଜ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ବାସଭୂମି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ବାଣପୁର ।

୧୨ । ଗୋପବାବୁ *

(କ)

ବଞ୍ଚ ନିଜ ଲଗି ଆମେ ମରୁ ପଳେ ପଳେ,
ବଞ୍ଚ ଆମ ଲଗି ତୁମେ ଅମର ଭୂତଳେ ।
ସୁଦୂର ଆଦର୍ଶ ବଂଶୀସ୍ୱନେ କୃତକୃତ୍ୟ,
ଆନନ୍ଦ-ଅଶ୍ରୁରେ ଯେହ୍ନେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଆପ୍ଲୁତ !

କୃଚ୍ଛ୍ର କଲ କଣ୍ଠହାର, ବେନି ବାହୁ ତୋଳି
ବରିନେଲ ଅଶ୍ରୁ ଆନେ ହସାଇବ ବୋଲି;
ଭୁଲିଲ ଅଶନବାସ ହେଲ ପଥରୁକ୍ଷ !
ଡାକଲେ ପଶ୍ଚାତୁଁ ଯେତେ ଦେଶ-ଧ୍ୱଜାଧାରୀ –

କଲ ନାହିଁ କର୍ଣ୍ଣପାତ ! ଚଳିଗଲ ଧସି ।
ଶୁଣି ନିଃସ୍ୱ ଦଳିତର ସକରୁଣ ବଂଶୀ ।
ପରମ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ତୁମେ ଖସିଗଲ ସତେ ?
ମହାଶୂନ୍ୟ କାନ୍ଦଉଠେ ନୁହଁଇ ପରତେ ।
ତୁମର ପଶ୍ଚାତେ ହସେ ଅମୃତ ଆଲୋକ !
ଉଦ୍‌ଭାସିତ ଦଶ ଦିଗ ! ଧନ୍ୟ ଅଶ୍ରୁଶୋକ ।

(ଖ)

ପରମ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ! ହସେ ତୁମ ତିରୋଧାନେ
ସହସ୍ର ପ୍ରସୁପ୍ତ ପୁଣି ନବାର୍ପିତ ପ୍ରାଣେ
ଆଲୋକ ଉଠଇ ଝଳି । ଜାଗଇ ବିଶ୍ୱାସ ।
ଶତଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରବଞ୍ଚନା ଅନ୍ଧକାର ପ୍ରାସ ।
ସୁଦୂର ନିକଟତମ, ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
ପଙ୍କ ଦିଶୁ ନାହିଁ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ସଲିଳ ପଲ୍ୱଳ—

---

* ସ୍ୱର୍ଗତ ପୂଜ୍ୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ

ବନ୍ଦେ ବକ୍ଷେ ଶତଦଳ ଅଯୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ
ତୁମରି ଆଲୋକେ ହସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅନ୍ଧାରେ ।

ନିଖିଳ ଅନ୍ତର କରି ବାସ ପରିପ୍ଳୁତ
ତୁମ ପ୍ରାଣ ଧୂପକାଠି ନିଭିବା ଅନୃତ

ଯେ ମୂକଙ୍କୁ କଲ ତୁମେ ଆଶାସ୍ୱୀ ମୁଖର,
ସେ ଜନତା ତୁମ ଲାଗି ଦେଉଛି ଉତ୍ତର—

"ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁ ! ହେବ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ।"
କୋଟିକଣ୍ଠ ଗାଏ ତୁମ ଯାତ୍ରାର ବିଜୟ !

୧୩ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ *

ମଲ୍ଲିକା ମାଳତୀ ଭଳି ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୁଭ୍ର ହାସ
ଘ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ସେହିଭଳି ଢାଳୁଛ ସୁବାସ
ହେ ଅକ୍ଳାନ୍ତ କର୍ମଯୋଗୀ ! ପୂଜିତ ସର୍ବଥା ?
ଭୁଲେ କାହା ମନେ ଅବା ଦେଇଥିବ ବ୍ୟଥା ?

ପୋଛୁଚ ବ୍ୟଥିତ ଅଶ୍ରୁ, ପ୍ରୀତି ଅନୁପମ,
ଯାହାଶେଷେ ଲଭ ଶାନ୍ତି ବନ୍ଧୁ ! ନମୋନମ ।

---

* ସ୍ୱର୍ଗତ ପୂଜ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ।

ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ

ଚିଲିକା ନାଶୀରୁ ଦୌଡ଼ି ଆସୁଅଛି
କଳା ବଉଦ,
ମୁକୁଳା ଗଭୀର ଶୀର ବଜ୍ର ଢଶେ
ରାଜ ସଉଧ ।

ଅପୂରଣ କେତେ ରକ୍ତିଲ କେମାର
ତରୁଣ ଧାରା,
ମଧ୍ୟ-ଜୀବନେ ଭାଗ୍ୟ-ଭବନେ
ପଡ଼ିଲ ଗୃବ ।

ରଜତଜମା ଶ୍ୱାସେ ବରଷା-ପବନ
ତପତ ପରା,
ଅଶ୍ରୁର ତାପେ ଝଙ୍କର ତୃଣ—
ଶୂନ୍ୟ ଧରା ।

ତୁହିଁ କଜ୍ଜଳ ସାନ୍ଦ୍ର ମେଘରୁ
ଗଳଇ ପାଣି ।
ଝଡ଼ ବରଷାର ସଙ୍ଗୀତ ନାଦେ
ତୁଷ୍ଟୀ ବାଣୀ ।

ପରାଜିତ କବି ତୁହିଁଛୁ ବରଷା
ଆତ୍ମ ଦାନ,
ତୃପ୍ତା ଜନନୀ କରାଏ ଶିଶୁରେ
ସ୍ତନ୍ୟପାନ ।

ଆପଣାକୁ ଆଜ ନିଃଶେଷ କର
କ୍ଲାନ୍ତ ନାହିଁ,
ଉଜାଡ଼ କରଇ ବାରଦ ଆତ୍ମ
ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ।

ନିଖିଳ ପଲ୍ଲୀ ଜନପଦପୁର
ପ୍ରାନ୍ତର ଯେ,
ନବୀନ ଆସାର ପ୍ରତି ଆଶ୍ୱାସେ
ଜୀବନ ସ୍ରଜେ

(ମୋର) ସମାନ ବୟସୀ ସଜଜେମା କ୍ଷୋଭେ
ହୋଇଛନ୍ତି ଠିଆ
ତାରୁଣ୍ୟେ ତା'ର ଶହ ଶହ ତାଳ,
ହେଲାଣି ଖିଆଁ ।

ନିଆଁ ରଙ୍ଗ ଭଳି ସ୍ୱାର୍ଥ-ବାସନା-
ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣ,
ମରୀଚିକା ପଛେ ଛୁଟି ଅଛନ୍ତି
ଭ୍ରଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ।

ଆତ୍ମ-ଗ୍ଲାନିରେ ଆତୁର ଚିତ୍ତ
ମୃଗୁଣୀ ଥକା,
ରଜଜେମା ତାର ପାଇ ନାହିଁ ପଥ
ଆଖି ଝଲକା ।

ଶୁକ୍ଳ ଝୁଲଁନ୍ତି କେଶ ଦାମ ତା'ର
କଜଳ କାନ୍ତି,
ଜ୍ୱାଳା ଅପମାନୁଁ ନିଷ୍କୃତି କାହିଁ ?
କେ ନେବ ଭ୍ରାନ୍ତି ?

ଅବିଶ୍ରମ ବାରି ବର୍ଷଣ-ମେଘ
ପୃଚ୍ଛା ନାହିଁ,
ଆମ୍ର କାନନୁ ତଥାଗତ ବାଣୀ
ଆସଇ ଧାଇଁ ।

ଭଲେ ଜେମା କେବେ ଆପଣାକୁ ଦେବ
ଉଜାଡ଼ି କରି,
କୋଟି ଆନନ୍ଦ ବର୍ତ୍ତିକା ଜାଳି
ଯିବ ସେ ତରି

ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଳାସୀ ରଜଜେମା ମୋର
ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ !
ନିଃଶେଷ ହେବ ଆପଣାକୁ ଢାଳି
ବରଷା ଝଣି ।

ଆପଣାକୁ ମାରି ଲକ୍ଷ ଜୀବନେ
ବଞ୍ଚି ଯିବ,
ଛୁସ୍ପୁବାଜ ପଛେ ଶ୍ରେଷ୍ଠା ହୋଇ କାହିଁ
ମିଳନ୍ତି ଶିବ ?

ପଲ୍ଲୀ ବଧୂ

ଲେଖ ବା କବିତା ଆଙ୍କ ଚିତ୍ର
କରୁନ ନାହିଁ,
ଫୁଲ ହାସ ବାସ ମହକ ଉଠିବ
ଦିନକ ପାଇଁ ।
ମାତର ସେ ଆଖି କରଇ ଯେସନେ
ବିଶ୍ୱ ଗ୍ରାସ,
ପଲ୍ଲୀ ବଧୂ ମୁଁ ଜମ୍ବାଲ ଦେଖି
ମାନସେ ତ୍ରାସ ।

ବାଟ କାଟିଯିବ ? କଲସୀ କକ୍ଷେ
ସାହସ କାହିଁ ?
ଅଯାଚିତ ରୂପ ପ୍ରଶସ୍ତି ଲାଗି
ପାଉନି ଠାଇଁ ।
ଲାଜ ଆଭରଣ ଟାଣିଦିଏଁ ଉରେ
ଷମ ହେ ଛୁଁଟି,
ମନେହୁଏ ନାଶ— ସଞ୍ଚିତ ଧନ
ଅବାଞ୍ଛିତ କେ
କରଇ ଲୁଟି ।

ଯେ ଧନ ଆଲୋକେ ହସେ ମୋ କୁଟୀର
ଅନ୍ଧକାର,
ସିଂହାସନର ସମ୍ପଦ ସେ ତ !
ରମଣୀ-ଜୀବନ-
ସଂସାର ।

ବିପଣୀ ପଣ୍ୟ ଦରବ ନୁହେଁ ସେ
ନୁହେଁ ତା' ଖାଉ,
କି ଫଳ ପାଇବ ପଦାରେ ପକାଇ ?
ବନସ୍ତ, ଆଉ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟୀ ମୋ ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ
ମୋ' ରାଜଧାମ,

ତହିଁ ମୁଁ କାହାର ଜନମ ମାନମ
ଚରଣ-ରାଣୀ ।

ଖାଦ୍ୟ ପାନୀୟ ହାସ ବାସ ଢ଼ାଳି
ବଢ଼ାଏଁ ପ୍ରାଣ,

ଗୌରବେ ତା'ର ଗରବଣୀ, ନାହିଁ
ଗୋଲୋକେ ଧନ ।

ମୋ' କଳାକାରର ପଦକ କଥାର
ପୀୟୂଷ ଝର,
ଲକ୍ଷ ଯୁଗର କାବ୍ୟ କବିତା
ନୋହିବ ସର ।
ମଉଳିଲା ଫୁଲ ଗୁହିଁଛ କି କେବେ
ଆବେଗ ଭର ?
ମଉଳା ଫୁଲର ଆଦର ମୋ ମାଣ୍ଡେ
ନୂଆରୁ ବଳି !

ଅମଉଳା ଫୁଲେ ଶିଳ୍ପୀ ନା ଭ୍ରମ
ନିତ୍ୟ ରସ୍ ?

ଦିନକର ଶୋଷ କ୍ଷୀଣ ହବେ କିଆଁ
ଲୁବ୍‌ଧ ଆଶ ?

ଗୃହିଁ ରହିଥିବେ ପଞ୍ଚ ଦରଣୀ
ସମ୍ମୁବର୍ତ୍ତି,
ମୋ ନାଡ଼ ପକ୍ଷୀ ବିଳମ୍ବ ଦେଖି
ଗଣିବେ ବିପଦ !—
ଗୁଞ୍ଜ ମୋ ପଥ ।

*

ଶିଳ୍ପୀର ପୁରସ୍କାର *

ଶିଳ୍ପୀ ସେ ଚଳେ ବିଶ୍ୱ-ଅଶ୍ରୁ
ଦୁର୍ବହ ବ୍ୟଥା ବହି,
ଆପଣାର ଘର ରଖିବାର ଠାଇଁ
ଦିଏ ନାହିଁ କେହି କହି ।

ରୁଗ୍‌ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗେ ବେପଥୁ
ଧାରଇ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୱର,
ଏକାକୀ ଚାଲିଛି ରିକ୍‌ସା ଗାଡ଼ିରେ
କିଏ ବତାଇବ ଘର ?

ଘର ତା'ର କାହିଁ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱେ
କାହିଁକି ଆସିଲା ଏଥି,
କି ଅବା ତାହାର ବିପୁଳ କୀର୍ତ୍ତି
ପାରି ନାହିଁ ଦିନେ ଚେତି ।
ବିଶାଳ ନଗରୀ ସୌଧମାଳିନୀ
ହସେ ତାକୁ ଅବା ଚାହିଁ,
ଅର୍ଦ୍ଧ ଜୀବନ ବିତିଗଲା ତା'ର
ଜଠର ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ।

---

* ଉତ୍କଳର ଜଣେ ଧାନ ସ୍ୱର୍ଗତ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ଜୀବନୀ ଘଟଣାର ଛାୟାବଲମ୍ବନେ ।

ମାତ୍ର ନିର୍ମାଣ ?   ଉପହାସ କଥା !
ଜୀବନ ଦୁର୍ଭାବନା !
ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ   ଯାଯାବରେ ଗୃହୀଁ
ଲଭେ ସେ ଆଶ୍ୱାସନା ।

କେତେଦିନ ଏଇ   ଚଳି ଖେଳି ଠେଲି—
ଗାଡ଼ି ଯିବ କ୍ଷଣେ ରହି,
ବ୍ୟର୍ଥ ଜୀବନ   ପରିହାସ କଥା
ଆଖୁଁ ଲୁହ ଯାଏ ବହି ।

ଶୂନ୍ୟତା କାଟି   ଶୂନ୍ୟ ଜଠର
ଦୃଷ୍ଟି ଶକତି-ଶୂନ୍ୟ
ଦେଖେ ରାଜନର୍ତ୍ତକୀ   ଅଳନ୍ଦେ ଉଭା
ପଥେ ନିହି ମନ-ମୂନ ।

ନୁହେ ବୈଶାଳୀ   ଅମ୍ବପାଳୀ ସେ
ଗୋପିକା, ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି,
ବହୁ ରଜନୀର   ବାସକସଜ୍ଜା
ଭୂଷଣ ତା' ହେବ ଗଣି ।
ଯାନ ଅବରୋହି   ଶିଳ୍ପୀ ଭାଷଇ,
"ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ଦେବ !
ବସିଲେ ଦଣ୍ଡେ   ପ୍ରତିକୃତିଟି
ଯତନେ ଆଙ୍କି ନେବ ।
ଯାହା ଖୁସି ଦେବ,—   ବାଧ୍ୟତା ନାହିଁ !—
ପରିଶ୍ରମକୁ ଦେଖି,
ମୁଦ୍ରାଏ ଦେଲେ   ଚଳିଯିବ ଆଜି,
ଜ୍ୱରେ ଶିର ନୁହେଁ ଟେକି,
ନୃତ୍ୟ-ଶିଳ୍ପୀ   ତୁମେ ପର ରଖ,
ଶିଳ୍ପର ଗଉରବ ?
ପରମ ଜନନି !   କ୍ଷମ ଅପରାଧ,
ସନ୍ତାନ ଉପଦ୍ରବ ।"

କରୁଣେ ନିଶ୍ୱସି ଉତ୍ତରେ ନଟୀ—
“ଆଗେ ଭଲ ହେଉ ଜ୍ୱର !
ବୋଲ ନ ମାନିବ ତୁଳୀ ଆଜି କରେ
ବପୁ ଗୋଟି ଥରଥର ।
ନେଇଛି କେବଳ ଦେବାର କାହାଙ୍କୁ
ଛଳେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ମନ,
(ମୋତେ) କେହି କେବେ ହେଲେ ମାଗି ନାହିଁ କିଛି
ବୁଝି ମୋର ପ୍ରୟୋଜନ ।
ଶିଳ୍ପୀ ତୁମେଟି ଏ ଧରାର ଜୀବ ?
ଦେଖି ନିଅ ଭଲ କରି,
'କେଉଁ ଗୁଣେ ଅବା ହରିବ କାହିଁକି
ତୁମରି ଜନମ ପରି ?”

ବରଷ ବଦନେ ଦଶନ ନିକୁଟି
ଶିଳ୍ପୀ ହଠାତେ ଭାଷେ—
“ବାହାରିଥିଲି ମୁଁ ମୂଲ୍ୟ ନ ଭାଳି
(ମୋର)ଶିଳ୍ପ ବିକିବା ଆଶେ ।

ଦିଶୁ ନାହିଁ ରାହା କେଉଁଠାକୁ ଗଲେ
ଚଳିବ ବାସର କୃତ୍ୟ,
କଳିପାରୁ ନାହିଁ କେବେ ଯେ ସରିବ
ଯବନିକା ପାତେ—
ପ୍ରପଞ୍ଚ ଜୀବ-ନୃତ୍ୟ ।

ଉଧାର ଦେବ କି ଏକକ ମୁଦ୍ରା ?
ବେନ ଜାନୁଆରି ଲଗି, *
ଦୃଢ଼କୃତି କରି ପରିଶୋଧ ଦେବ
ହୁଅ ସଂଶୟତ୍ୟାଗୀ ।”

× × ×

---

* ଶିଳ୍ପୀ ସ୍ୱୟଂ ଓ ତାଙ୍କୁ ବହୁଥିବା ରିକ୍‌ସାବାଲା ।

"ବ୍ୱଂଶ ଶତକେ ନ ପାଇଲ ଖୋଜ
ଆଉ କି ଯାଚନା ସ୍ଥାନ ?
ଶୋଷଣ-ଶ୍ମଶାନେ ବଫଳ କରୁଣା—
ଫଲ୍‌ଗୁ ବହିବା ଧାନ !
କ୍ଷଣ ପରିହାସେ ଉଲ୍‌କା ସମାନ—
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ବାଳୀ !
ଅନୁତାପ ପୁଣି ହତାଶାର ଛାପେ
ଶିଳ୍ପୀ ବଦନେ କାଳି ।

× × ×

ଜୀବନ ଦୈନ୍ୟ ଭୁଲି ହସେ ନାରୀ
ଚପଳା କିଶୋରୀ ପରି,
ନବ ବସନ୍ତ ବାଣୀ ଶୁଣି ବା
ଝରଣା ଉଠଇ ଥରି !

ଦରିଆ ପାରିର ରୂପକନ୍ୟା ସେ
ସ୍ୱପ୍ନବିଭୋର ଆଖି !
ଅରୂପ ଚେତନା ଦେହେ ମନେ ସ୍ଫୁରେ
ଗୋଲୋକର ସୁଧା ଚାଖି ।

ଉଧାର କରି ତା' ସଙ୍ଗିନୀ ପାଶୁଁ
ମୁଦ୍ରାଏ ଧରି ଉଷା,—
କଲ୍ୟାଣମୟୀ ବସୁଧା ବକ୍ଷେ
ପ୍ରସ୍ଫୁଟେ ଶତ ଜବା ।

ହସି କହେ ବାଳୀ "ଯେନ ଏ ଦାଦନ !
ଆସିବ ଗୁଡ଼ଲେ ଜ୍ୱର,
ବନ୍ଧା ରହିଲ ଶିଳ୍ପୀ ସେ ଯାଏ,
ନ ଭୁଲିବ ଘାନା ଘର

ହୋଇଥିବ ସଜ,   ଆଙ୍କିବ ଛବ,
ପଙ୍କେ ଫୁଟିବ ଫୁଲ,
ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଆସିବ   ଗୋଲୋକର ଶିଖ !
ଦେଇ କି ପାରିବ ମୂଲ ?"

"ତଥାସ୍ତୁ !" କହି   ଶିଳ୍ପୀ ଦେନଇ
ଦୈନ୍ୟ ଦେଖି ଦାନ,
ପ୍ରପଞ୍ଚେ ଦେଖି   ଗୋଲୋକ ପୁଣ୍ୟ
ପ୍ରଣମେ ସନ୍ଧ୍ୟାନ ।

× × × × × ×

ଯାଇଛି ଶିଳ୍ପ   ଯୁଗ ଯୁଗ ଲଭି
ଜନମୀ ଜାୟାର ମାୟା,
ଜନମୀର ଋଣ   ଭୁଲିଲେ ଶିଳ୍ପୀ
ହଜିବ ଜୀବନ-ଗାଥା ।

*

କ୍ଷଣିକା

୧-ଆବାହନ

ଭୂଇଁ ଯେ ଗଲ୍ ଜଳି !
ହେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ବାରିବାହ
କରଇ ହାହାକାର
ଭସ୍ମ ଧରଣୀ ପରେ
ଦହନ-ଜ୍ୱାଳା ହର !
ବରଷ ବିନ୍ଦୁ ବାରି ।
ଅସୀମ ଜୀବ ସୃଷ୍ଟି,
ପରାଣ କର ବୃଷ୍ଟି ।

ହେ ପ୍ରାଣ ମୂଳାଧାର !
ବିଭସୁ ପୂର୍ବାକାଶେ
ଚମକୁ ଘନ ଘନ
ଭୀମ ଦମ୍ଭୋଳି ହାଣି
ଅମୃତ ଶିବ ଶାନ୍ତ;
ଥରେ ଶ୍ୟାମଳ କାନ୍ତ ।
ବଜ୍ରର ଅଟ୍ଟହାସ,
ଦୁର୍ମତି ଦମ୍ଭ ନାଶ ।

ସେ କାଳନେମି କ୍ଷୁଧା
ସେ ନେତ୍ର ଶତସୂର୍ଯ୍ୟ
ବର୍ଷ ସପତ ଦିନ
ନିଖିଳ ହାହାକାର
ଚେତେକେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ମନ୍ତ୍ରୀ,
ସମାନ ଯାଏ ଦନ୍ତ୍ରୀ ।
ପ୍ରଳୟ କର ସୃଷ୍ଟି,
ଶମ୍ଭୁ ସେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି !

ପୁଲକ ଉଠୁ ଧରା
କୋଟି ବିପନ୍ନ ପ୍ରାଣ
ବିକଶୁ ତୃଣବନ,
ଦସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ମା ଘେନ ଘନ ।

୨-ମଣିଷଖିଆ ବାଘ

ମଣିଷଖିଆ ବାଘ   ବୁଲେ ଦବାଲୋକେ,
ମିଛକୁ କରେ ସତ   ସତକୁ ସଂଯେ ଢୋକେ ।
ଆଖିରେ ଧୂଳି ଢାଳି   ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେ ଯାଏ ଗୃଠି,
ପୁଛିଲେ ଉପବାସୀ   ବୋଲି ଦେଖାଏ ପାଟି

ଅଭୁକ୍ତ ଜାଲ ତା'ର ,   ତା' ବୁଦ୍ଧି କଉଶଳ,
ପାଦୁ ନାସିକା ଯାଏ   ଭରା ସେ ହଳାହଳ ।
ପରମ ସ୍ନେହୀ ସମ   କଥାରେ ନଏ ଜଣି,
ସରଳ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ   ପାରବୁ ତା'କୁ ଜଣି ?,

ତୋ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ମାଥେ   ଫୁଟାଏ ଟାକରା
ତୋ ପେଟ ପୋଡ଼ୁଥିଲେ   ଛଳେ ନ ହୁଏ ଧରା ।
କଅଁଳ କଥା କହି   ତୋ ବୁଦ୍ଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ ମାରେ,
ସାତ ଜନମ ଗଲେ   ଚିହ୍ନିବୁ ଅବା ତା'ରେ ।

ଛପି ତା' ଅନ୍ତରକେ   ଅମୋଘ ଗୁଳି ମାଡ଼େ,
ଝାଡ଼ିବୁ ତାକୁ ଅବା   ବସିଲେ ମେରୁ ହାଡ଼େ ।

୩-ଆଗାମୀ କାଳ କବି

(କ) ଗାଇ ଯା' ଚରଭୋଳା   ଅନାଗତ କାଳର,
ଚୁହିଁ ଆସନ୍ନ ତୋତେ   କୋଟିଏ ନାରୀ ନର ।
ବିବସ୍ତ୍ର ବିକଳାଙ୍ଗ   ସନ୍ତାନହରା ଆସେ;
ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳସାର   ଧାମନ୍ତ ଶୁଷ୍କ ହାସେ ।
ଆସେ ରେ ଅର୍ଦ୍ଧଭକ୍ଷ   ବ୍ୟାହତ ଯଉବନା,
ନଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ଆସଇ   ଅଧରା ବାରାଙ୍ଗନା ।
ବୁଭୁକ୍ଷୁ ହତଆଶ   ନେତ୍ର ବିସ୍ଫାରିତ,
ବିଶୁଷ୍କ ଅଶ୍ରୁ ଯହିଁ   ଲେଞ୍ଜିରାଜଡ଼ିତ !
ବିପୁଳ ପିଷ୍ଟଗୋଷ୍ଠୀ   ଦେଖି ପାରୁ ନାହୁଁ ?
ଆସନ୍ନ ତୋ ଆଗରେ,   ଶଙ୍କା କାହାର ଆଉ ?
ଆଗାମୀ ଯୁଗ ଯାହା   ଘେନିବେ ତୋ'ଠାରୁ
ସବୁ ତୋ ରକ୍ତ ଖାଇ   ଆସନ୍ନ ଅନ୍ଧକାରୁ ।
ପିନ୍ଧାଇ ଦେବୁ ରକ୍ତ   ଜବା ଯେ ସିନ୍ଦୂର
ଯୁଗର ଅନାତୁର   ତୋ ଗୀତେ ହେବ ଦୂର ।

(ଖ) ଗାଇଯା' ଆତ୍ମଭୋଳା   କେ କିସ କରିବେ ?
ଆଗାମୀ ସମରକୁ   କେ କାହିଁ ସରିବେ ।
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦିବାଲୋକେ   ଯେତେ ଶିବା ଶ୍ୱାନ
ଦେଖିଲେ ଉଷାଲୋକେ   ଲୁଚିବେ ଘେନି ପ୍ରାଣ ।
ଗାଆରେ ନିର୍ଭୟ !   କଳପି ସୃଷ୍ଟି ଶିବ,
ସକଳ ଅନାତୁର   ଦୁଷ୍କୃତି କଟିଯିବ ।
ଉଚ୍ଛୁ ମୃଦୁବିଷ —   ପ୍ରୟୋଗେ ମାରି ଦେବେ ?
ଶିଳ୍ପୀ ମରଣ କଥା   ଶୁଣିଛୁ କହ କେବେ ?
ମରିବେ ଶ୍ୱାନ ଶିବା,   ଖାଇ ପଙ୍ଗପାଳ,
ହୋଇନ ସୃଷ୍ଟି ଶିଳ୍ପୀ—   ନିପାତ-କରବାଳ ।
ଥରେ ତୁ ମରି ଜୀଇଁ   ଉଠିବୁ ଶହେ ଥର,
ଅନାଗତ ଉଷାର   କବି ତୁ ତାନ ଧର ।
ଖେଳିଲୁ ଗୋଠ ସେ ଯେ   ତୋହରି ପେଟ-ଖାଇ,
ଭୁଲ ତୁ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୁଃଖ   ତାଙ୍କର ମୁଖ ଚୁହିଁ ।

୪-ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶୂକରୀ-

ପଡ଼ିଛି ନୟନ ମୁଦି   ଶୂକର-ଜନନୀ,
ଶାବକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାଟୁଲେ   ହେବ ନାହିଁ ଗଣି,
ଦଶ-ବାର ମିଳି ବେଗେ   ଝୁଣୁଛନ୍ତି ସ୍ତନ,
ପରମ ତୃପ୍ତିରେ ମାତ   ମୁଦିଛି ନୟନ !

ସ୍ଥୁଳକାୟ ପଙ୍କଲିପ୍ତ   ଲମ୍ବିତ ମହୀରେ
ମୋହାଚ୍ଛନ୍ନ ନେତ୍ର ମୋର   ଘୂରେ ଉଠେ ନୀରେ ।
ଦୁହିଁ ହୋଇଆସେ ଚର୍ମ !   ଦିଶଇ କଙ୍କାଳ !
ବୁଭୁକ୍ଷୁଙ୍କୁ ବଳି ଦିଶେ   ଜଠରର ଖାଲ ।

ଚିଙ୍କିବାର ନାହିଁ ଛଳେ   ରାକ୍ଷସଙ୍କ ଘାତରେ,
ଶୋକ ଅଭିଯୋଗ ନାହିଁ,   ସୁପ୍ତ ନିର୍ବିକାରେ ?
ଘୃଣ୍ୟ ବା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ହେଉ   ସେହି ମାଂସସ୍ତୁପ,
ଦେଖି ମୁଁ ହୋଇଛି ଧନ୍ୟ   ଜନନୀ ସ୍ୱରୂପ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇ କେଉଁ ଗର୍ବେ   କରିବଟି ଘୃଣା ?
ମାନବ ଜନନୀ ପଶୁ   ତହୁଁ ନ ଊଣା ।

୫—ଗର୍ଦ୍ଦଭର ଦୁର୍ଗାପୂଜା

ହେ ଜନନି ଦଶଭୁଜା !   ତୁମ ଆଗମନୀ,
ବିହ୍ୱଳେ ଗାଉଛି ଆଜ   ଆକାଶ ଅବନୀ !
ଉତ୍ସବର ନହବତ   ଶୁଭେ ପ୍ରତି ପୁରେ,
ଉତ୍ସାରିତ ଗୀତ-ନୃତ୍ୟ   ବସୁଧା ବୁକୁରେ ।
ଆନନ୍ଦ ପ୍ଲାବନେ   ଅର୍ଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗ ଉନ୍ମୀଳିତ !
ଆଲୋକ ସଜ୍ଜାରେ   ପଲ୍ଲୀପୁର ବଚସିତ !
ଚର୍ବ୍ୟ ଚୋଷ୍ୟ ଲେହ୍ୟ   ଯେତେ କେ' କରେ ଗଣନା,
ମାନବ-ବେଦନା-ଫଲ୍‌ଗୁ   ସେହ୍ଲେ କାଠବଣା ।
କ୍ରମେ ରହି ସ୍ପନ୍ଦହୀନ ।   …………

ମୃତ୍ୟୁ ଅଭିନବ !

ନିସ୍ତବ୍‌ଧତା ବୁକୁ ଚିରି   କାନ୍ଦଇ ଗର୍ଦ୍ଧଭ !
ଦୂର କେଉଁ ଗଳି ମୋଡ଼େ !   ତୀବ୍ର, ମର୍ମଭେଦୀ,
ବେଦନାତୁର ତା' ଦୃଷ୍ଟି   ବିଶ୍ୱ ଯାଏ ଖେଦି—
ଉଲ୍‌କା ସମ !………

କୋଟି ଯୁଗ କରୁଣ ଐତିହ୍ୟ
ହେ ବିଶ୍ୱଜନନୀ ! ତାକୁ   ସହୁଛିଟି ଦିବ ?

୬—ସ୍ମୃତି ପୀଡ଼ା

ସୁଦୂର ବିଦେଶେ ଦେଖି   ଦ୍ୱାଦଶୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା
ଶତ ସୁପ୍ତ କଲ୍ପନା   ନିଶାର୍ଦ୍ଧେ-ମୋ ଜମା ।
ପୁଷ୍ପିତା ହୋଇନି ସୃଷ୍ଟି,   ଶୂନ୍ୟତା ଅନନ୍ତ !
ଯହିଁ କଲ୍ପେ କାରୁଣ୍ୟ ବା'   ଏଥି ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ।
ଅବା ଚରତୁର୍ଗ୍‌ଣ ଭୋଗୀ   ବହୁବର୍ଷ ଧରି
ଧରଣୀ ମାତାଙ୍କୁ ଯହେଁ   ପୁଣି ନୂଆ କରି ।
ସେ ବେଦନାରସ ପିଇ   ମୂକ ମନ୍ଦବତ,
ମୌନ ମୃତ୍ୟୁଦୂତ ସମ   ବନସ୍ପତି ଶତ !
ଅସ୍ଫୁଟ ଏ ନୀରବତା !   ମରଣ ଇଙ୍ଗିତ !
ଝିଲ୍ଲୀରବ ତା ପଯୂର-   ଗୁଞ୍ଜନ ସଙ୍ଗୀତ ।
କରୁଣ ଏ ଜ୍ୟୋସ୍ନାଲୋକେ   ହୁଏ ମୋ ସ୍ମରଣ,
କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋ କୁଟୀରେ   ପ୍ରୀତି-କାରୁଣ୍ୟ ନୟନ !
ଯହିଁ ବସିଥିବ ଚନ୍ଦ୍ରେ   ଶିଶୁ କୋଳେ ଧରି,
ଶୂନ୍ୟ ଏହି ପଥ ଅବା   ମୂକ ଶୈଳ ପରି ।

୭—ଜନନୀ

ମନେ ପଡ଼ି କହୁଥିଲା   ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ସଖୀ—
ଘନଘନ ପରବାସ   ଯାନା ମୋର ଲକ୍ଷି,
ତିନି ବରଷର ଶିଶୁ   କନ୍ୟା କହିବାର,
କାହିଁ ଯାଉଛନ୍ତି ବାବା   ମାସେ ବାରବାର ?
ଏଥର ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ   ପକାଇବି ବାନ୍ଧି
ଲଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଲାଗି   ଅଳି କରେ କାନ୍ଦି ।

ଏଥର ଆସିଛି ରାତ୍ରେ !...... ...
ପଡ଼ିଥିଲ ଶୋଇ—
ଦଉଡ଼ି ଲଉଡ଼ି ଯତ୍ନେ ବେନପାଶେ ଥୋଇ;
କୋଳେ ଧରି ସୁଖସୁପ୍ତା କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ସଖୀ !
ବିଦେଶେ ଆସିଛି ଏବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠକି ।
ପରବାସେ ଖୋଜିବୁଲେଁ କାହିଁ ମୋ ମୁକତି ?
ସ୍ମୃତି ତା' ବହାଏ ଲୁହ ଯେହ୍ନେ ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ଇନ୍ଦୀବର ଆଖି ! କ୍ଷୁଦ୍ର ତା'ର ବ୍ୟଥା !—
ଶୈଳ ସମ ବନ୍ଦେ ପ୍ରାଣେ ! ହାୟ ସ୍ୱାଧୀନତା !

୮—ବ୍ୟାକୁଳ କପୋତ

ବ୍ୟାକୁଳ କପୋତ କାନ୍ଦେ ବସି ବୃକ୍ଷଡ଼ାଳେ,
ମର୍ମଭେଦୀ ସେ କୂଜନେ ମାନବ ମୁଁ ଝୁରେଁ —
କଏ ସେ ଶୁଣୁଛି ବୃଥା ଦୁଃଖ ହେଉ କହ ?
କାଳ ସ୍ରୋତ ପରି ଯାମୀ ସ୍ୱପ୍ନ ଯାଏ ବହି !
ଭାଙ୍ଗୁଛି ତୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ନୀଡ଼ ନିଭୁଛି ତୋ ବକ୍ଷ ?
ସଂସାର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ବହି କପୋତିଣୀ ତୋ କାନ୍ତ—

ଆସେ ନାହିଁ ଉତ୍ତର !........
ସେଥି କା'ର କିବା ଧ୍ୟାନ ?
ଉଦାସ ପଥିକ କହେ, "ପୁରାଣ କାହାଣୀ !"
ପୁରାଣ ଏ ଅଶ୍ରୁ, ପୁରାତନ ସ୍ମୃତି ବ୍ୟଥା
ପୁରାଣ ଏ ସୃଷ୍ଟି-ସ୍ଥିତି- ତରୁଣ ମମତା ।
ମୂକ ଏଇ ଶୈଳ ଧର୍ମ ! କାହିଁ ସମାଧାନ ?
ପରାହତ ପ୍ରାଜ୍ଞ ଯହିଁ, ଛାର ପକ୍ଷୀପ୍ରାଣ ।
ତେବେ ସୁଦ୍ଧା କାନ୍ଦେ ପକ୍ଷୀ ଫଟାଇ ବସୁଧା,
କାନ୍ଦେ ପ୍ରୀତି-ବିପଣୀରେ ଶେଷ ଯା ସଉଦା ।

୯—ବନ୍ଧୁ

ଜନଶୂନ୍ୟ ହେଲା ପଥ !.....
ବଢ଼ିଚୁଲେ ରାତି !
ସୁଦୂର ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ୱପ୍ନ ମୋହାବିଷ୍ଟ ଯାମିନୀ—
ଗୁଞ୍ଜରିଛେ ଶୂନ୍ୟମନେ କା'ର ଆଗମନୀ,
ନୀରବତା ଭେଦି ଶୁଭେ କାହା ପଦଧ୍ୱନି ?
ପାରିବ କି କହି ବନ୍ଧୁ ସୁହୃଦ ପରମ—
ଭାସିଉଠେ କା' ନୟନ ସ୍ନିଗ୍ଧ ନିରୁପମ ?
ସେ ନୟନେ ବୋଲା ମୋର ଜନମ-ମମତା
ବନ୍ଧୁର ଆଦର ସମ ଅନୁଭୂତି ବ୍ୟଥା,

ସ୍ନିଗ୍ଧାଞ୍ଜନ ସମ ସ୍ନେହ ବ୍ୟଥିତା ପ୍ରିୟାର,
ଅନବଦ୍ୟ ବ୍ୟାକୁଳତା ବାଣୀ କଣ୍ଠ ହାର ।
ଦୂରେ, ତୁମେ ଦୂରେ ବନ୍ଧୁ !

କେବେ ଥରେ ଦେଖା,
ହୃଦୟ ଶୋଣିତ ଗାରେ ସ୍ମୃତି ତବ ଲେଖା,
ତୁମ ଲଗି ଆଜ ସତ୍ୟ ସକଳ ଅଲୀକ ।
ବିରହ-ଅମୃତେ ଧନ୍ୟ ନିଃସଙ୍ଗ ପଥିକ ।

•

୧୦—ଅନାମିକା

(କ)

ପଙ୍କେ ସମ୍ଭବିଲ ଯେବେ ଶୁଭ୍ର କୋକନଦ,
ସ୍ୱପନ କୁଟୀରେ କମ୍ପା ଘଟିବ ଆପଦ—
ତୁମ ଆବିର୍ଭବେ ?

ଆଗୋ ଅନ୍ଧାର ମାଣିକ୍ୟ !

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦମୟୀ ନୁହ   ସ୍ୱପନ ଅଳୀକ ।
ସେ ଅନାଉଣୀରେ   ଜ୍ଞାଇଉଠେ ତ୍ରିଭୁବନ,
ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଶେଳାଘାତ   ପାଲଟେ ଚନ୍ଦନ;
ଶୋକ ଯାଏ ଅପସରି,   ଖେଳଇ କୌମୁଦୀ
ରୂପ ପରକାଶେ ପ୍ରଜ୍ଞା   ନେତ୍ର ଆସେ ମୁଦ ।

ଅଳୀକ ମିଥ୍ୟାରେ   ପୂତ ସତ୍ୟ ପରକାଶ,
ଅଧରକୋଣର କ୍ଷୀଣ   ସେ ହାସ ଆଭାସ !
ଖାଲି ରୂପରାଣୀ ନୁହ !   ପ୍ରାଣର ଦାୟାଦ,
ଅନ୍ତର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଖଣ୍ଡ   ଅଜ୍ଞାନ ପ୍ରମାଦ !
ତୁମ୍ଭ ପୁଣ୍ୟ ପରକାଶ   ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ନିଗ୍ଧତା,
ଅଜ୍ଞାତେ ହରଇ   ପ୍ରାଜ୍ଞତତ୍ତ୍ୱ ଆତ୍ମସତ୍ତା ।

(ଖ)

ତବ ପୁଣ୍ୟ ଆବିର୍ଭାବେ   ଅମୃତ ମିଳନେ,
କି ବୋଲି ଡାକିବ କବି   ଭଳେ ଅନୁକ୍ଷଣେ !
ଡାକିବ ଶାରଦ ପ୍ରାତ   ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶେଫାଳିକା ?
କଳ୍ପନା ଅଙ୍କେ ଭଳି   ଝର-ବର୍ଷିକା ।
ସନ୍ଧ୍ୟା ଅନ୍ଧକାରେ ମ୍ଳାନ   ହସେ କୋକନଦ,
ତୁମେ ଦୁଃଖ-ଅନ୍ଧକାରେ   ଆଲୋକ ଆନନ୍ଦ ।
ଗୋଲାପେ ଅଡ଼ଇ ମନ,   କଣ୍ଟକର ସ୍ମୃତି !
ସେ ପ୍ରାଣ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ   ଯୋଗୀ ଧାମୀଙ୍କ ବିଭୂତି
ଅନବଦ୍ୟ ତବ ରୂପେ   ପ୍ରାଣ, ପରକାଶେ,
ଗୋଲୋକ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଳୀ   ନୟନହିଁ ବିଳାସେ ।
ଶଙ୍କିତ କୁସୁମ ସୃଷ୍ଟି !   ରୂପ ସର୍ବଜୟୀ !
ଦରଶନେ ଧନ୍ୟ କଲ   ନିତ୍ୟାନନ୍ଦମୟି
ସୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରକାଶି ଲୀଳା   ଦଳ ଦୁଃଖ-ରାହୁ,
ନିଃସଙ୍ଗ ଏ ପଥିକର   ଦେନ ପରମାୟୁ ।

୨୧—ଜନ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରଣ

ତେଲୁଣୀ ମାଛି ଭଳି   ବଢିଯା'ନ୍ତି ଲୋକ :
ତା' ଭୁଲେ ବଢ଼େ   ସୃଷ୍ଟି-ଧର୍ମବକଙ୍କ ଶୋକ ।
ବାକଚଭୁଷ୍ଣ କେତେ   ଚୌଦିଗେ ଯାଏ ଶୁଣା
ତଥାପି 'ବଢ଼ିଚଲେ   ଜନତା ନଉକୁଣା ।
ଅସଂଖ୍ୟ ବେଙ୍ଗଫୁଲ !   ଫାଟି ନୂଆ ସୃଷ୍ଟି ।
ନେତାଙ୍କ ଶିର ପରେ   ଅନଳ କଣା ବୃଷ୍ଟି !
ଶୂନ୍ୟରେ ଢେଉଁଛନ୍ତି   ନାହିଁ ଦଳନ ଭୟ !
ନଲ'ଙ୍କ ଜୀବନର   ଅଦ୍ଭୁତ ବିଜୟ ।

ମାତର ଖାଦ୍ୟ କାହିଁ ?   ଭୂମୂଳ ସମସ୍ୟା !
ଭାଙ୍ଗିବେ ଶେଷେ ସିନା   ଗୁଣୀ ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ବସା ?
ଧାନଜନ କେ' କହେ   କି ଭାବନା ଭାଇ ?
ଫୁଟୁଣା ଜୁଆରକୁ   ରୋଧିବା ଶକ୍ତି କାହିଁ ?
ଜୁଆର ନ ମାଡ଼ିଲେ   ରହେ କି ବଡପଣ ?
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବା ପୂଜା   କେ କରେ ସମାପନ ?

୧୨—ଦୀପାବଳୀ

ଦୀଆଲି ଘରେ ଘରେ   କା' ଘର ଅନ୍ଧାର,
ଫୁଲ ଫୁଟେ ଆଲୋକେ   ମ୍ଳାନ କା' ମନ୍ଦାର ।
ପ୍ରାସାଦ ନବତଳ   ଅବା ସପତତଳ, (୧)
ସପତ ରଙ୍ଗାଲୋକେ   କରେ ଝଲମଲ ।
ବହୁରୂପୀ ଆଲୋକେ   ହାଧ ଫଡ଼େ ଭାଜି,
ଆଶା ଉଲ୍ଲାସ ଠାର   ଫୁଟେ ଆତସବାଜି ।
ଆଜି ଯେ ଘରେ ଘରେ   ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପଳାନ୍ନ !
କରୁଛନ୍ତି କେ ବଣ୍ଟନ,   କେ ଖାଲି ଦେଖେ ସ୍ୱପ୍ନ ।

ସହର ତଳି ଲକ୍ଷ ଚାଳଘର କୁଟୀ ! (୨)
ଆତସବାଜି ଶବ୍ଦେ ଶିଶୁ କାନ୍ଦେ ଉଠି ।
"ବାବୁ ପଇସା ଦିଅ ଜାଳିବି ଦୀପାଳି,"
ଆଶ୍ୱାସେ ପିତା, "ବୃଥା ଅର୍ଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଖାଲି !
ସହର ଗୋଟା ଯାକ ଆଲୁଅ ହେଲା ଜୁଇ,
ଫୁଟଇ କେତେ ବାଣ; ଦେଖିଲେ ହେବ ନାହିଁ ?"

୧୩—ପ୍ରତିଲେଖ

(କ)

ପ୍ରଭାତେ କପୋତ କାନ୍ଦେ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଦେଖି,
ସୁଦୂର ପରାଣ-ସ୍ପର୍ଶୀ ପ୍ରିୟା ଡାକ ସେ କି !
ଲେଖିନି ମୁଁ ପତ୍ର !……

ମର୍ମେ ମୁମୂର୍ଷୁର ବେଦନା !
ଅଜ୍ଞାତ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ବହିଆଣେ କଳପନା ।
ପ୍ରଣୟର ଆଦ୍ୟ ବ୍ରୀଡ଼ା, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଅଭିମାନ,
ହୃଦୟ ସୋହାଗ ସଖ୍ୟ ଭରା ପ୍ରାଣୋଦ୍ୟାନ ।
ଉଦ୍‌ବେଗ, ଉଲ୍ଲାସ, ଛଳ, ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ, ମାଧୁରୀ
ଚଣା ଭଳି ଜ୍ଞାନଶିର ପାଟେ ଯାହା ଚୂର ।

---

(୧) ବମ୍ବେ ମେରିନ୍ ଡ୍ରାଇଭର ଉପାନ୍ତରୁ ଚନ୍ଦ୍ରତାରକାମାନଙ୍କ ବଚନ କଣ୍ଠଗୁଚ୍ଛକ ଦୂରକୁ ଆଲାଦୀନ୍‌ର ବାଜିଘର ଭଳି ବୋଧହୁଏ ।

୨) ବମ୍ବେ Slum ବା ସହର ତଳିର ଦୃଶ୍ୟ ।

ସାୟାହ୍ନ ସୁରଭି ସେ' ବା   କରଇ ଆଚ୍ଛନ୍ନ
କ୍ଷଣମାତ୍ର ଅନ୍ତେ ହାଣେ   ସଂଗ୍ରାମ ସ୍ୱପନ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର, ତୁଚ୍ଛ, ହେଉ ପ୍ରୀତି !   ପାର ନାହିଁ ଧରି,
ଲୁଛେ ସେ ମୋ ଅସମ୍ମାନ !

କ୍ଷମିବ ସୁନ୍ଦର !
ସଂଗ୍ରାମ-ଆବର୍ତ୍ତେ କେତେଥର ଭାଙ୍ଗେ ଦେହ,
କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରୀତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖେ   ପୌରୁଷର ଠେକ ।

(ଖ)

ସଂଗ୍ରାମର ଘୂର୍ଣ୍ଣାବର୍ତ୍ତେ   କ୍ଷୁଦ୍ର ତୃଣ ପରି
ଶତକୋଟି ପ୍ରୀତି-ସ୍ମୃତି   ମଲିନ ସୁନ୍ଦର !
ଧରିବା ପ୍ରୟାସ କରେଁ !   ଉଠେ ହସେ କାଳ !
ହସ୍ତପଦ ଛନ୍ଦେ   ଘଟଣାର ମାୟାଜାଲ ।
ବର୍ଷେ କାଳ ଶ୍ରାବଣର   ଶରୋପୂଲା ପରି
ଶ୍ୱାସ ହତ ମୁହିଁ ଗଲେ   ଉଜାଣି ପହଁରି,
କ୍ଳାନ୍ତ ଅବସାଦେ   ହସ୍ତପଦ ଯାଏ ରହି,
ପରାଜୟ ବ୍ୟଥା ଲୁହେ   ଭରଷାରେ କହି ।

ଶୁଣିଛ ଗର୍ଜନ ତା'ର ?—ନୋହୁ ସେତେ ଭାଗ୍ୟ,
ଶୁଷ୍କ ନୋହୁ ସେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ   ତ୍ୟାଗ ଅନୁରାଗ ।
ଅବସନ୍ନ ପାନ୍ଥ ଲାଗି   ଥାଉ ବିନ୍ଦୁ ଜଳ,
ଅର୍ଦ୍ଧମ୍ଳାନ ହେଉ ପଛେ   ପ୍ରାଣ ଶତଦଳ ।
ରଖିଥା ବଞ୍ଚାଇ ସଖି   ଶେଷସ୍ମୃତି ଭଳି,
ଭଗ୍ନଜାନୁ ଏ ସୈନିକେ   ଭେଟି ଦେବ କାଲି ।

୧୪—ଆଲୋକ ପଦ୍ମ

ହସେ, ଆଲୋକ ପଦ୍ମଫୁଲ !
ଭୁଲ, ଯାତ୍ରୀ ବେଦନା ଭୁଲ ।
ଯେତେ, ଅନ୍ତର କଲେ କ୍ଷତ,
ଯେତେ, ଶିର ତୋ'ର କଲେ ନତ,
ସବୁ, ଭୁଞ୍ଜରେ ପରକ୍ଷିତ !
ବୃଥା, ଅଶ୍ରୁ ବିନ୍ଦୁ ଠୁଳ !
ହସେ, ଆଲୋକ ପଦ୍ମ ଫୁଲ !

ଡାକେ, ଶୂନ୍ୟ କୁଟିଳ ପଥ,
ଶତ, ମୌନ ସେ ପରବତ !
ଦେଖି, ଅରୁଣ ସ୍ୱପ୍ନ ରଥ,
ବନ, ମଲ୍ଲିକା ସମାକୁଳ !
ହସେ, ଆଲୋକ ପଦ୍ମଫୁଲ ।

ଭୁଲ, ଆଜକାର ଦିଆନିଆ,
ପଥେ, ଅଟକି ରହିଁଛି ପ୍ରିୟା,
ତା'ର, ଶୂନ୍ୟ କଳସି ହାଁଆ,
ଆଖି, ଅଶ୍ରୁ କୁମୁଦ ଠୁଳ,
ହସେ, ଆଲୋକ ପଦ୍ମ ଫୁଲ ।
ତା'ର, ଅତୁଳନ ଅନୁରାଗ,
ଦେବ, ନିଭାଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦାଗ,
ଭୁଲ, ଅନ୍ଧାର ଚଳ ଆଗ,
ମାତ, ସ୍ୱାର୍ଥ ବେଦନା ମୂଳ
ଭୁଲ, ରହିଁଲେ ଆଲୋକଫୁଲ ।

୧୫—ଜୀବନ୍ତ ଗୋଲାପ

ଜୀବନ୍ତ ଗୋଲାପ ସେ'ବା !   ରୂପ ଉଠେ ଫୁଟି
ସୃଷ୍ଟିର ଆନନ୍ଦ-ସୁଧା   କ୍ଷଣେ କରେ ଲୁଟି ।
ପଦତଳେ ଫୁଟେ କେତେ   ରକ୍ତ କୋକନଦ,
କବି ଗାଏ ରୂପ ନୁହେଁ !   ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ !
ସରଣୀ-ଲୁଣ୍ଠିତ ସେତେ   ଆଲକ୍ତକ ଦାଗ,
ନିଃସ୍ବଜନ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣ   ନବ ଅନୁରାଗ !
ତା ଅଧର ଶୋଭାଗର୍ବ   ବଧୂଲି ପ୍ରକାଶେ,
ପରମ ସମ୍ପତ୍ତି ଲଭି   ନୟନ ବିଳାସେ ।

ଜ୍ଞାନ-ଧ୍ୟାନ-ଯୋଗଲବ୍ଧ   ଅତୁଳ ବିଭୂତି ।
ତୁଚ୍ଛ କରେ କ୍ଷଣକର   ରୂପ ଅନୁଭୂତି ।
ଧରଣୀ ଲୁଣ୍ଠିତ କରି   ବେନି ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି
ଖଞ୍ଜନ ଶ୍ୟାମଳ କ୍ଷେତ୍ରେ   ସ୍ୱପ୍ନ କରେ ବୃଷ୍ଟି ।
ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି ରହିଁ ତାକୁ   ସ୍ତମ୍ଭିତ ବିହ୍ୱଳ !
ସୁନା ହୋଇଯାଏ ପରା   କୁତ୍ସିତ ଗରଳ ।

(ଖ)

ଆନନ୍ଦ ସଙ୍ଗୀତ ରୂପ !   ବିତରେ ଆନନ୍ଦ !
ଛୁଇଁପାରେ ନାହିଁ ସୀମା   ପ୍ରପଞ୍ଚର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ।
ପରମ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପ   ନିତ୍ୟ ଅଧିକାର,
କି ଗର୍ବନା ଭୟଶଙ୍କା   ସୃଷ୍ଟିରେ ତାହାର ?
ଅମୃତର ବିତରଣ   ରୂପର ଧରମ,
ପରମ ବିଜ୍ଞାନୀ ରୂପ   ଦ୍ରଷ୍ଟା ଅନୁପମ,
ଦିଶେ ନାହିଁ କଥା ଏକ,........

ମୃତ୍ୟୁ ଉପହାସ ,
ଚାହିଁଛନ୍ତି କୋଟି ଜୀବ   କରିବାକୁ ଗ୍ରାସ ।

ଆନନ୍ଦ କରିବେ କ୍ରୂର   ଅସ୍ଥି ହେବ ଗଦା
ଗୋଲାପର ଉପବନ   କରିଦେବେ ପଦା ।
ସକଳ ସ୍ନିଗ୍ଧତା ଦଳି   ହସିବେ କଙ୍କାଳ,
ପଡ଼ିଯିବା କବନ୍ଧଙ୍କର   ବିଷମ ଜଞ୍ଜାଳ !
ତେବେ ହସି ଯାଏ   ରୂପ ବୁଣି କଉମୁଖ
ବିଷମ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ   ଧୀର ନେତ୍ର ଆସେ ମୁଦ ।

୧୬—ପ୍ରଳୟ ଝଡ଼

ତୁ ଦୂର ପରବାସୀ
ବୃଥା ଜମାଉ ମାୟା,
ପ୍ରଳୟ ଝଡ଼ମାଡ଼େ
ମିଳିବ ଟିକ ରାହା ?
ମାଡ଼େ ତୋ' ଯିବ ଭାଜି,
ଫୁଲ ଆତସବାଜି,
ମିଶିବ ଶୂନ୍ୟାକାଶେ
ଲୁଚିବେ ସାଥୀ ସାହା ।

ରୋପିଲୁ ଯେତେ ଫୁଲ
ତୋ' ପ୍ରୀତି ଅନୁରାଗ,
ପଛରେ ହେବୁ ଭୁଲ,
ଗୁଣ୍ଡି ରକତ ଦାଗ ।

କାହିଁରେ ପ୍ରୀତି କଣା ?
କୁହାଟି ହେଉ ବଣା !

ମନ୍ଦର ଅନ୍ଧକାରୁ
ଶୁଣିଲୁ କାର ଆହା ?
ବୃଥା ଜମାଉ ମାୟା ।

୧୭—ପରାଜୟ

ମାଆ କହେ ଶିଶୁ କନ୍ୟା ବଦନକୁ ଚାହିଁ—"
"ବିଦେଶରେ ବାପାଙ୍କର ଦେହ ସୁଖ ନାହିଁ,
ଘାଣ୍ଟି ହେଉଅଛି ମନ ଧରୁ ନାହିଁ କାହିଁ,
ବରକତ କଲେ ତୁମେ ଯିବ ମୁଁ ପଳାଇ !"

"ପକାଇ ଦେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ !"   କନ୍ୟା କହେ ହେଲେ,
"ଦେଖିବୁ ଆସିବେ ଚାଲି   କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ !"

ମାଆ କହେ—"କାହିଁପାଇଁ   ଯିବେ ସେ ବିଶ୍ୱାସ ?
କହିବେ କରନ୍ତି ନାସ୍ତି   ତାଙ୍କୁ ପରିହାସ ।
ଟାଣ ଚଣା ପରି ଶୁଷ୍କ   ଅଟଇ ତୋ ପିତା,
ତୁମ-ବଂଶଗୋଟା ବସି   ଜାଳି ମୋର ଚିତା !"

ହସେ ଶିଶୁ, "ଲେଖିଦିଅ   ଗାଡ଼ି ଗଲ୍ ମାଡ଼ି—
ମୋ କୁନଭାଇକ !   ଆସିଯିବେ ସବୁ ଛାଡ଼ି !"
ମେରୁରୁ ଅଟଳ ପିତା   ବୁଦ୍ଧି ଶାଣ ଖର,
ଶିଶୁ ଫାନ୍ଦେ ପଡ଼ି ଧରା   ନେତ୍ର ଝରେ ନୀର ।

୧୮—ମାୟା

ସାଜ ସଯତନେ ତନୁ ବିମୁଗ୍ଧା ତରୁଣୀ,
ଗବାକ୍ଷ ସମ୍ମୁଖେ ବସେ ରୂପ-ପୁଷ୍ପ ବୁଣି ।
ଅନାଗତ ପ୍ରିୟ ସ୍ୱପ୍ନେ ନେଶ ଲୀଳାୟିତ,
ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠେ ଢାଳେ କେବେ ବ୍ୟାକୁଳ ସଙ୍ଗୀତ,
ମନେ ହେବ ଭୁଲିଛି ବା ସମ୍ଭ୍ରମର ସୀମା
କଠିଣ ଏଡ଼ିବା ମାନ ଜୀବନ-ଗରିମା,
ଅବାଧରେ ଗାଏ ତେଣୁ ! ଦେଖଇ ସ୍ୱପନ,
ବିରଚି ଅପୂର୍ବ ମାୟା କରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।

ସ୍ୱପ୍ନାରୁଣ ପ୍ରିୟ ତା'ର ଆସି ନାହିଁ ଆସେ;
ଚଳିଛି ନି ପର ଯୁବା ଯାନ୍ତି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସେ ।
ନିଖିଳ ବେଦନା-ଅଶ୍ରୁ ସାଗର ତରଙ୍ଗ,
ପଦପ୍ରାନ୍ତେ ପଡ଼େ ଭାଜ ! ମାନ ସେ ନିଃସଙ୍ଗ !
ଦୀନ କହେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହଅ ପରମ ଜନନୀ !
ମହୀୟାନ ହେଉ ବ୍ୟଥା ବୃଥା ହେଉ ଗଣି ।

୧୯—ବନ୍ଦୀ ଯୌବନକର ମୁକ୍ତି

ଗୋଲୋକ ମୁକ୍ତି ଲଗି ଗୁଣିଗଣଙ୍କ ଭକ୍ତି,
ମୁକତ-ପସରା ମୋ' ସୁଦୂର କ୍ଷୁଦ୍ର ନୀଡ ।
ତରକ ବିଜ୍ଞାନର ନଥାଏ ପ୍ରୟୋଜନ,
ବଞ୍ଚିଲେ ତହିଁ ଦିନେ ଜୀବନ ହୁଏ ଧନ୍ୟ ।
ତହିଁ ମୋ ଇନ୍ଦ୍ରଭୋଗ ନନ୍ଦନ ରାଜଧାନୀ
ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ଫୁଟୁଣାରେ ସ୍ମିତ ପରାଣ-ରାଣୀ !
ମୁଖର କରୁଥାନ୍ତି ଶିଶୁ ଶାବକ ସାତ,
ପରାଣ ଗଉରବେ ଦୈନ୍ୟ ମାରନ୍ତି ନାତ ।

ପ୍ରଭାତୁଁ ସଞ୍ଜଯାକେ ଶ୍ରମେ ମୋ ନାହିଁ ତର
ଫେରିଲେ ବରିନିଏ ମମତା ସମାଦର ।
ସରାଗ ମୋ ପରଶ, ନଷ୍ଟ ମୋ ଶ୍ରମ ଫଳ,
ଭରି ଦେବାକୁ ଲାଗେ ଶାବକ କୋଳାହଳ ।
ଅତୀତ ଶୋଚନାରେ ଅନାଗତ ସ୍ୱପନେ,
ସୃଷ୍ଟି କଳ୍ପନା ଲାଗି ସାଥି ମୋ ଅଛି ଜଣେ !
ମାଟିରେ ସ୍ୱର୍ଗ ରଚି ଜୀବନ ଯାଏ ବହି,
କି ଫଳ ମିଳିବଟି ଅଦୃଶ୍ୟ କଥା କହି !

୨୦—କୁହେଳି ଯିବ ରେ କଟି

କୁହେଳି ଯିବ ରେ କଟି !
ନ ହସିଲି ବୋଲି ରକ୍ତ ରଶ୍ମି,
ଆସିବୁ କି ପଛେ ହଟି ?
ହଟିବ ରେ ଶୀତ ଶତ ରିକ୍ତତା,
ମଳୟ କାନେ ତୋ କହିବ ରେ କଥା,
ଶମଶାନେ ହେବ ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚାର,
ଅଘଟଣ ଯିବ ଘଟି ।

ତୋ ତରୁଣ ମନ ରଖିଥିବୁ ତାଜା
ରଜା ଭଳି ରଖି ଟେକ !
ବିଜୟ-ଗର୍ବେ ଅଶାନ୍ତର କ୍ଷତ
ନ ଭୁଲିବୁ ଅବିବେକ ।

ପଚାରିଲେ ତୁହି ପୋଛିବ କେ ଲୁହ ?
ଜ୍ୟୋତିହୀନ ନୟନର ?
କୋଟି କ୍ଷମା ମୁଖେ ଖେଳାଇବ ହାସ
ହେବଲେ ତୋତେ କୋକଡର ?

ଏକାକୀ ଯାତ୍ରୀ ମାଡ଼ିଚାଲ ଧୀରେ,
ଦୁର୍ବହ ଭାର ବହିଚାଲ ସେ ଶିରେ,
ସୁଦୂରେ ଆଲୋକେ ତୋ' ନିଗମ ପୁରେ
ବିଜୟ ଉଠିବ ରଟି ।

୨୧—ବ୍ରାହ୍ମଣ

ବ୍ରାହ୍ମଣ ! ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ   ଗୁପତ ରଖ ଯାଇ,
ଲୋଚନ ଅଗୋଚରେ   ଗୁହାରେ ଯୋଗ ପାଇଁ ।
ଯେ ଜ୍ଞାନ ନାମେ ରଚି   ଅଦ୍ଭୁତ ମାୟା ଜାଲ
ଠାରରେ କଥାକହି   ଜାତିକୁ କଲ କାଲ
କଲ ଯେ ନିରବାକ   ନିଜେ ବୋଲାଇ ବଡ଼
ଏ ମହା ମାନବକୁ   ଅଜ୍ଞାନେ କଲ ମଡ଼ ।
ନିଗମ ଜ୍ଞାନେ କରି   ନିଜକୁ ଅଧିକାରୀ
ବିପଥଗାମୀ ଜନେ   କଲ ଯେ ଭିକ୍ଷାହାରୀ ।
ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି   ଫାନ୍ଦିଲ ଯେତେ ଫାନ୍ଦ
ପଡ଼ିଲ ହାତେ କାହିଁ   ସରଗ ସୁନା ଚନ୍ଦ ?

ସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଶୂଦ୍ର   ଚଣ୍ଡାଳ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଆଦି
ପ୍ରାଚୀର ରଚି ହେଲ   ସବୁରି ପ୍ରତିବାଦୀ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ଭେଦ ସୃଜି   ଭକତି ପ୍ରେମେ ଲଘି
ଅଜ୍ଞାତେ ଚେତଣେ ଢୋଲେ   ମୂଷିକ ଗଲ ପଶି ।
ଭକତ ଶ୍ରୋତା ମୃତ   ନିର୍ଜୀବ ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣ
ନେବାକୁ କାହିଁ ଲୋକ   ଅପୂର୍ବ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ?
ଗିଳାଇ ଯେଉଁ ଥୋପ   ବୋଲଉଥିଲ ରଜା,
ଓଲଟି ସେ ପିଠିରେ   ଦେଉଛି ଆଜ ସଜା ।
ନିଗମ ସେ ଜ୍ଞାନର   ନାହିଁଟି ପ୍ରୟୋଜନ
ଦୂରେ ହଟିଯା’ ଯାଉ   ଗୁଳଣ କୋଟିଜନ ।

୨୨—ବିରହୀ ପକ୍ଷୀ

ସେ କେଉଁ ବିରହୀ ପକ୍ଷୀ
(ମୋର) ପରାଣ ନିଗମପୁରେ,
(ଦୂର) ଗଗନେ କା ଆଶା ରଖି,
ଦିବା ନିଶି ସଦା ଝୁରେ ।।

କିବା, ଗମ୍ଭୀର ଅକୁହା ବାଣୀ
ଯାଏ, ମରମକୁ ତା'ର ହାଣି,
ଅବା, ଲୁବ୍ଧ ନିଆଳୀ ଗନ୍ଧ
ଖୋଜେ ମଳୟକୁ ସମାତୁରେ । ୧ ।

ତା'ର, ଅତଳ ସାଗର ବ୍ୟଥା,
ଶୁଣେ, ଅବାନତ କରି ମଥା,
ଥିରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଚପଳ ଢେଉ,
ନଭେ ଏକାକୀ ତାରକା ଦୂରେ । ୨ ।

ସେ ଯେ ମୂକ ପୀଡ଼ିତର ଭାଷା,
ମୃତ, କୋଟି କଙ୍କାଳ ଆଶା,
ନବ, ସୃଷ୍ଟି ଆଲୋକ ଉଷା
ବାସ, ଶ୍ମଶାନେ ନଷ୍ଟ ସ୍ତୂରେ । ୩ ।
କେବେ, ଜାଗିବେ ସୁପ୍ତ ଶିବ,
ନବ, ଜୀବନ ସଞ୍ଚରିବ,
ସ୍ୱର, ସୁର ତାଣ୍ଡବ ତାନ,
ଶ୍ୱାସ ମ୍ଲାନ ମକ୍ଷିକା ଝୁରେ । ୪ ।

୨୩—ରକ୍ତଜବା

ନୁହଇ ସଙ୍କେତ ସେ ପ୍ରାଣ ପରମ ସତ୍ୟ,
ଜୀବନ୍ତ ଉଷାଲୋକ , ନୁହେ ରେ ସ୍ୱପ୍ନ-ତନ୍ତ୍ର ।
ତା ପଛେ ବିଭସିତ ସହସ୍ର ଅଂଶୁ ପ୍ରଭ
ତହିଁ ହସଇ ତୋର ଜୀବନ୍ତ ରକ୍ତଜବା ।
କୋଟି ଯେ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ଚଳନ୍ତି ତାକୁ ଚୁହିଁ
ସ୍ପଷ୍ଟ ସେ ପଦଧ୍ୱନି ମୁକତି ଗୀତ ଗାଇ ।
ଶୁଭୁ କି ନାହିଁ ବୀର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ?
ବିଜୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଅସ୍ତ୍ର ଉଠଇ ରଣରଣି ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ଅଟ୍ଟହାସ ବିଶ୍ୱାସ ଫୁତ୍କାର !
ସୁଦୃଢ଼ ଦୃଷ୍ଟି କରେ ମୃତ୍ୟୁ ଅସ୍ୱୀକାର ।
ଆଗାମୀ କାଲକ ସେ ତୋହର ପେଟ-ଭାଇ,
ହକାର ଆଣିବାକୁ ଧାମନ୍ତି ହୋଇ ଯାଇ ।
ତୁ ମନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧ ଭେକ ଶିଖୁଛୁ କଉଶଳେ,
ମୃତ୍ୟୁ ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱରୁ ମନ୍ତ୍ର ତୁ ପଳେ ପଳେ ।

୨୪—ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି

“ଦରିଦ୍ରର କଳାସୃଷ୍ଟି ?
ଉପହାସ କଥା !
ପଦେ ପଦେ ଲାଞ୍ଛନାରେ   ନତ ଯାର ମଥା —
କି ସୃଷ୍ଟି କରିବ ସେ ବା ?   କିବା ଅଧିକାରେ ?
କାହା ବଳେ ସ୍ଥାପିବ ସେ   ଆଲୋକ ଅନ୍ଧାରେ ?
ସ୍ତୃ ଦ୍ୱର୍ଣ୍ଣାୟୁ ତାହା ତହୁଁ   ରକ୍ତାକ୍ତ ଲଢ଼ାଇ,
ଭାଙ୍ଗିବାର ରୋଗ ଦୈନ୍ୟ   ବୁଭୁକ୍ଷା ବଢ଼ାଇ !”……….
ନବଢ଼ାଏ ପିତା ।

ଶୁଣେ ମୂକ ଶିଳ୍ପୀକନ୍ୟା ।
ମରବେ ଆଳାପ ମରେ   ଉଠେ ଶୋକ-ବନ୍ୟା ।
ପ୍ରସ୍ତର ପାଲଟା ହାତ   ଲଗିରହେ ତାରେ
ମରଣ-ଦୁନ୍ଦୁଭି ଶୁଭେ   ନୈରାଶ୍ୟ ଅନ୍ଧାରେ !
ଫୁଟେ ପୁଣି ସୃଷ୍ଟି ! ମୃତ୍ୟୁ   ଅସ୍ୱୀକାର କରି—
ଉଜାଣି ସ୍ରୋତରେ ରଗ   ଚଳଇ ପହଁରି !
“ଆଶୀର୍ବାଦ କର ପିତା !” କରେ ଅଭିଯୋଗ—
ଅଶ୍ରୁରେ କହିବ ମୁହିଁ   ଅନଳ ସଂଯୋଗ ।

୨୫—ପାଷାଣ ହୃଦେ

ଆକାଶ ଫଟାଇ   ଜଳଧାର ପଡ଼େ ଗଳି,
ଆଣ୍ଠୁକ ଉପରି ପାଣି   ରାଜମାର୍ଗେ କଳି ।
ଶ୍ରାବଣ ଅନ୍ଧାର ବହେ   ବାୟୁ ଅଣଞ୍ଚାଶ,
ପଦକ୍ଷେପେ ପଥିକର   ରୋକଇ ନଶ୍ୱାସ ।
କୁଆ କୋଇଲିର ତିଳେ   ସ୍ୱର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ,
ରିକ୍ସାବାଲା ଏକା ତାର   ଗାଡ଼ି ଠେଲେ ବାହି ।

ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରତିମା ଯେହ୍ନେ   ଅଙ୍ଗୁ ବହେ ଜଳ,
ଗବାକ୍ଷର ଅବକାଶେ   ଦେଖି ମୁଁ ଚଞ୍ଚଳ ।

ଡାକି କହେଁ, "କାହିଁ ଯାଉ ? ଆଉ କେତେ ଦୂର ?
ଏ ଦୁର୍ଯୋଗେ ନ ବସନ୍ତି   ଶିଆଳ କୁକ୍କୁର,
ରହିଯା' ଅଳନ୍ଦେ !"

କହେ—ଦାନ୍ତ ନିକୁଟାଇ—
ଜାନୁଆରଠାରୁ ବଡ଼   ହେଲି କେବେ, କାହିଁ ?
ତା ନିଷ୍ଠୁର ହାସେ କାଳ   ରାତ୍ରି ସଂକୁଚିତ,
ଜୀବନ୍ତ ବଞ୍ଚଇ ତେବେ   ଲାଗେ ଆଚମ୍ବିତ ।

୨୭--ଭାଗ୍ୟ ଉପହାସ

ସେ ବିଦ୍ୟୁତ କାରିଗର ଶକ୍ତି ଗୃହେ ଥାଇ,
ଦିବା ରାତ୍ରି ଦମ୍ଭେ ଯାଏ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଚଳାଇ ।
ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ଶକ୍ତିକି ହେଲେ କରେ କରଗତ,
ସୃଷ୍ଟିର ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ପୁଣି ଇଚ୍ଛାମତ—
ବାଣ୍ଟିଯାଏ ସୁଖେ, ରାତ୍ରେ ଦିବା ଦିଏ ଆଣି,
ଗୃହେଁ ଯେହ୍ନେ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ ଆଲୋକ-ସନ୍ଧାନ ।
"ସାର୍ଥକ ଜୀବନ କର୍ମ !" କହି ବନ୍ଧୁ ମୁଗ୍ଧ,
ମାନେ ନାହିଁ ମନ ମୋର ପରିହାସଲୁବ୍ଧ ।

ସୃଷ୍ଟିର ମଙ୍ଗଳକାମୀ ନିଖିଳ ସେବକ !
ଶିରୋନ୍ନତ ଶିର, ଦୃପ୍ତ ଶକ୍ତି-ନିୟାମକ ।
ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ଗଢ଼ିବାକୁ ହସ୍ତ ପରାହତ,
ଅବା କାଳ ସହେ ନାହିଁ ତାକୁ ସମୁନ୍ନତ ।
ଆଲୋକିତ ନଗରେ ସେ ଭାଳିପାରେ ନାହିଁ
ଅନ୍ଧକାରେ ପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର ଛିନ୍ନ ପଥ ଚାହିଁ ।

୨୭—ବସନ୍ତ କୋକିଳ

ବଇଶାଖ ବାଉବାନ୍ଧ ଆସଇ ଗରଜି,
ପୂରୁବ ଆକାଶେ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରଳୟ ସରଜି ।
ପ୍ରବଳ ବରଷା ବାୟୁ ବହେ ଅଗ୍ନିଶ୍ୱାଶ,
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ତିମିରେ ବିଜୁଳିର ଅଟ୍ଟହାସ !
ଚାହିଁ ତା ଆକୁଳତ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟଥିତ କୋକିଳ
ଲୁହାଇ ଲୁହାଇ ଡାକେ ବିଷାଦ ସଙ୍କୁଳ ।
କି ଆନନ୍ଦେ ପୁଲକିତ, ସୃଷ୍ଟି ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ,
ଭୋଗ ଯା' ନ ହେଲା ତା'ର ବ'ନ୍ଧନ ବସନ୍ତ ।

ମଉଳିଲା ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନ ମାଧବୀ ଜୋଛନା,
ଅର୍ଦ୍ଧ ପଥେ ମଲା ପ୍ରୀତି ସଙ୍ଗୀତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ।
କେଉଁ ଦୂରେ ଗଲା ପ୍ରିୟା ସାଧି ପ୍ରତିଶୋଧ,
ତାରୁଣ୍ୟ ମୁଖର କଣ୍ଠ କଲା କେ' ବା ରୋଧ !
କବି ଗାଏ—ଭୟ ନାହିଁ ସୃଷ୍ଟି ମୁଖ ଚାହିଁ—
ନିଖିଳ ସୃଷ୍ଟିରେ ଦିଅ ତୋ ଦୁଃଖ ମିଶାଇ ।

୨୮—ଅଭିମାନୀ ନୀତିଜ୍ଞ ପ୍ରତି

ଜୀବନଠାରୁ ବଡ଼ କି ଅବା ଅଛି ଆଉ ?
ଜୀବନ ସତ୍ୟ ବଳ କାହାର କରୁ ଭାଉ ?
ବିଚାର ଜୀବ ଗତି ବିଜୁଳି ଝଲମାନ,
ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ତୋ ମନଗଢ଼ା ଶାସ୍ତ୍ର ।
ବିଚାର ତା' ବୁଭୁକ୍ଷା ଅଗ୍ନି ବିଦ୍ୟୁତ ଉଷ୍ଣା,
ବିଚକ୍ଷଣ ଶକ୍ତି ସହସ୍ର ବିଘ୍ନ ଚୂନା ।
ଦୁଚ୍ଛେଦ୍ୟ ନାଗପାଶ ଗଳିପଡ଼ଇ ଆପେ
ଦମ୍ଭୀର ଅଭିମାନ ଭାଜି ହୁଅଇ ପାଂପ ।

ତୋ ପାପ ପୁଣ୍ୟ   ମାନ୍ତଶାସ୍ତ୍ର ବିଚାରକୁ
ଦେଖାଏ ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠି   ଧରମ ଆଚାରକୁ ।
ମାନ୍ତଙ୍କ ମୁଖେ ତୋର   କରଇ ନିଷ୍ଠୀବନ,
କାନ ମୋଡ଼ି ହୁଙ୍କାରେ, "ଜୀବନ, ମୁଁ ଜୀବନ !"
ତୋ ତୃଷ୍ଣା-ଅଭିମାନ   ବଢ଼ିମା ହେଉ ଖତ,
ହେ ଖର୍ବ ଅର୍ବାଚୀନ   କର ତୋ ଶିର ନତ ।

୨୯ —ମୋଟଘର ଚନ୍ଦ୍ର *

(କ)

ପଶ୍ଚିଦେଶ ରାଜପୁତ୍ର, ଆଲୋକର ଦୂତ !
ଯେତେ ଦେଖୁଥିଲେ ନେତ୍ରେ ଲାଗେ ଅଦଭୁତ ।
ଅନ୍ଧାର ମାଣିକ୍ୟ ! ହୃଦରଞ୍ଜନ ରୁଚିର
ଆବିର୍ଭବେ ଆଲୋକିତ ମୋ ଦୀନ କୁଟୀର ।
ଅଜ୍ଞାତ ବେଦନା ଆର୍ତ୍ତି ଦୈନ୍ୟ ଦୁଃସ୍ୱପନେ
ଭୁଲି ତୋ ଜନମ ଗୃହେଁ ବିମୁଗ୍ଧ ନୟନେ ।
ନନ୍ଦନର ପାରିଜାତ ! ଅବା ଶୁକତାରା !
ଝଙ୍କିଲ ଭୂମିରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ବରଷାର ଧାରା ।
    ମାତ୍ର ଏ ସରଗ ସୁଖ ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରତିବାଦୀ,
    ଭାବେଁ, ରଙ୍କରତ୍ନ କାହିଁ ରଖିବ ସମ୍ଭାଳି ?
    ଅନୁପମ ପ୍ରଭାବନ୍ତ ! କମ୍ପେ ନିଃସ୍ୱ ହିଆ
    —ମୋର ତ ଏ ଘର ନୁହେଁ ? ଗୋବର ଗଡ଼ିଆ !—
    ତହିଁ ଜାତ ପଦ୍ମ ଫୁଲ ! – ଫୁଟିବୁ କେସନେ !
    ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କା ଗଢ଼ିଉଠେ ତୋ ପିଠା ସପନେ ।

---

* ଲେଖକର ଘର ଆଗଦ୍ୱାରରେ ଏକ ଅଶ୍ୱଶାଳାକୁ ଭଡ଼ା ନେଇ ଜନୈକ ମୋଟ ସପରିବାର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପ୍ରତିବେଶୀ ହୋଇ ରହୁଥିଲା ।

(ଖ)

ଶୋଇପଡ଼ ସୁଖେ ମୋର ନବୀନ ଅତିଥି
ସହସ୍ର ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ମୁଖ ଚାହିଁ ଯାଏ ବିତି ।
ତୋ ଯତ୍ନ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଲାଗି ମାଆ ରହେ ଚାହିଁ,
ସ୍ମିତ ପ୍ରଦୀପ ଜଳେ ତା' ପଲକ କାହିଁ ?
ତା ଛୁଆ ଧଡ଼କେ ଭୁଲି ପଡିଲେ ଚମକି,
ଭୁହାଇ କାନ୍ଦିଲେ କାଳେ ପଡ଼ିବୁ ତୁ ଥକି—
ଶହେ ଥର ଜଳେ ବକ୍ଷେ କରଇ ଜଡିତ,
କ୍ଷୁଧା ସୂଚନାରେ ସ୍ତନ୍ୟ କ୍ଷୀର ଉତ୍‌ସାରିତ !

ବାପ, ମୁଁ କହୁଛି ଶୋଇପଡ଼ ଘର-ଶିଶୁ,
ତୋର ସୁଖ ଲାଗି ବକ୍ଷ ରକ୍ତ ଦେବ ଚିର ।
ତୋ ହାସ-ରଶ୍ମିରେ ମୋର ହୃଦୟ-ମନ୍ଦିର
କାଲି କାଲି ସୁନା ହେବ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଏ କୁଟୀର ।
ବିଶ୍ୱଜନ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ତୁ ମଙ୍ଗଳ
ଧନ୍ୟ ନିଃସ୍ୱ ପିତାମାତା ତୋ ବଂଶ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

୩୦—ପଥ ସଙ୍ଗୀତ

ପୁରାତନ ଗୀତ କଣ୍ଠେ ମରଇ
ମରିବାର ଯାହା ମରୁ
ତରୁ ଶିରୁ ଖସେ ପଳିତ ପତ୍ର
ଝରିବାର ଯାହା ଝରୁ !
କାନ୍ତ ହୃଦୟ ଶିଳା ତହୁଁ ଜଡ଼,
ଖର୍ବ ହୁଏ ରେ ଯେତେ, ତୋର ବଡ଼ !
ମଉଳେ ଗୋଲାପ—ସ୍ୱପ୍ନ, ଶୁଖଇ
ପ୍ରୀତି-ବାରି ନୟନରୁ ।
ମରିବାର ଯାହା ମରୁ ।

ତେବେ ତ ଶୁଭଇ   ଜୀବନର ଡାକ
ଲକ୍ଷ ବଧିର କଥା
ସାଗର କ୍ଷଣିକ   ନୀରବତା ବଳି
ଗଭୀର ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା !

ନୋହୁ ରେ ଏକାକୀ   ଅନ୍ଧାରେ ଦେଖ
କଙ୍କାଳ କୋଟି ଛବି,
ମରଣ ଗର୍ଭୁଁ   ସଙ୍କେତ କରେ
ଆସ ଆସ ପାଶେ କବି

ପ୍ରସ୍ତର ଫାଟି ବହିବ ରୁଧିର
ନେନେ ଅନଳ ବ୍ୟଥିତର ଗିର
ଜଳିବ ଯେତେ ରେ   ପୁରାଣ ଜୀର୍ଣ୍ଣ
ଯାତ୍ରୀ କାହିଁକି ଡରୁ ?
ମରିବାର ଯାହା ମରୁ ।

୩୧—ନବ କଳେବର

ଯେ ରୂପ କୁସୁମ   ମଉଳି ଯାଏ ମୋ
ନୟନ ଆଗେ,
ଛନ୍ଦ ବିଭୋର   ବ୍ୟାକୁଳ ଚିତ୍ତେ
ଅଶ୍ରୁ ଜାଗେ । ୧ ।

ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରିମା ଗୋଟି   ସାଗରକୁ ଚୁମ୍ବି
ଶୁଖଇ ପଥେ,
ଯେ ଗୀତ ମରଇ   ପ୍ରଥମ ମଳୟ
ମରମଗତେ । ୨ ।

ମାଳଞ୍ଚ ଗନ୍ଧ   ବକୁଳୀ ପ୍ରକାଶେ
ଅନଳେ ନଭେ,

କେତେ ରୂପ ରେଖ କୂଳକୁ ନଛୁଇଁ
ବାହୁଡ଼ି ଯିବେ । ୩ ।
ଯେତେତରେ ବୋଇତ ମଧ୍ୟ ସାଗରେ
ହୁଅଇ ଚୂନା,
ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେତେ ମରେ ନାହିଁ, ପ୍ରୀତି—
କରେ ତା' ସୁନା । ୪ ।

ତ୍ୟାଗ ଲୋତକରେ ସୁନ୍ଦର ପୂତ
ଅମର ଚିର
ଦୂରେ ପଡ଼ିଯାଏ ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା
ବିଷମ ଶର । ୫ ।

ହରାଇ ମଣିକି ନିଃସ୍ୱ ହେଉଛି
ଭାଗ୍ୟବାନ,
ସବୁଟି ହରାଇ ପୀରତି ପ୍ରକାଶ
ସେ ଭଗବାନ । ୬ ।

ଗୁହ୍ନିଁ ଠିଆ ହୁଏ ଅଶ୍ରୁକୁ ପୋଛି
ଭଗ୍ନ ଜାନୁ,
ଅପରୂପ ପ୍ରୀତି ବିଞ୍ଚିସେ ଯାନ୍ତି
କ୍ଷୁଦ୍ର ସାନୁ । ୭ ।

ହୃଦୟ ଶ୍ମଶାନେ ବିରଚଇ ଯୋଗେ
ବୃନ୍ଦାବନ,
ହରାଇ ମହାନ ନବକଳେବର
ନିଃସ୍ୱଜନ । ୮ ।

୩୨--ପୁଚିଖେଳ

ନୀଳ ଆକାଶରେ—ଗୁହ୍ନିଁଥିବୁ ତୁହି—
ଖେଳଯିବ କେତେ ମେଘ,
ସୁଦୂର ଯାତ୍ରୀ ! ଦୂରପଥ ଭୁଲି
ମନେ କଆଁ ଉଦ୍‌ବେଗ ? । ୧
ସ୍ୱାର୍ଥର ମାୟା ଅରୂପର ମୋହ

ତେଜରଖେ ପ୍ରାଣ କ୍ଷୁଧା,
ମୂର୍ଖ ଭୁଲଇ ସଞ୍ଚଇ ନତି
ହରିନାମ ରସ ସୁଧା । ୨ ।
ଯବନିକା ପାରେ ସବୁ ଅନ୍ଧାର !
ଶୂନ୍ୟ ସକଳ ଧାର,
ଦିନେ ନ ଭୁଲିଲୁ ଅନ୍ଧାର ଘରେ
କେତେ ପକାଇଲୁ ଗାର । ୩ ।

କେତେ ବଜ୍ରର ଗୁରୁଗର୍ଜ୍ଜନ
ଚପଳା ଗଲେଣି ଲୁଚି,
ଆଜି କେତେଦିନ ଶୈଶବ ଭଳି
ଯାତ୍ରୀ ଖେଳିବୁ ପୁଚି ? । ୪ ।

୩୩--ବିଷବୃକ୍ଷ

ଗୁର ଫୁଲଟାଏ ସକାଳୁ ଫୁଟି ଯେ
ସଞ୍ଜେ ମ୍ଳାନ
ନିଖିଳ ସୃଷ୍ଟିରେ ବଞ୍ଚିବ ବୋଲି
ରଖଇ ଧ୍ୟାନ । ୧ ।
ନିଃଶେଷ କରେ ଆପଣାକୁ ଢାଳି
ଅନୁବର୍ତ୍ତେ, .
ମଉଳିଲେ ଫୁଲ ହାସବାସ ନେଇ
ଯାଏ ମରତେ । ୨ ।

ଦେବଦୁର୍ଲଭ ଜନମ ଲଭି ତୁ
ରଖିଲୁ କିସ ?
ଅମୃତେ ନିତି   ମିଶାଉଛୁ ବସି
ଗରଳ ବିଷ । ୩ ।

ସ୍ମୃତିଗନ୍ଧ ତୋ'   ରହିଗଲା ପଛେ
ତୀବ୍ର ଦାହ !
ଭସ୍ମ ସଞ୍ଚାଗ୍ନି ସ୍ମୃତି-ବିଷଗନ୍ଧ
ବଢ଼ଇ ଗୃହଁ । ୪ ।

୩୪--ରାଉରକେଲା

ଅଦ୍‌ଭୁତ ବାଜି   ମାନବ ସୃଷ୍ଟି
ରାଉରକେଲା,
ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରଷ୍ଟିତ   ଚିହ୍ନ ଏ ନର—
କୁମ୍ଭ ମେଳା । ୧ ।
ପୁଲକ ଜଗାଏ   ନବ ଭାରତର
ତୀର୍ଥ ଭୂଇଁ,
ନନ୍ଦନକୁ ଏ   ବଳବ ଦେଖିବୁ
ବଞ୍ଚ ଭୁଲି । ୨ ।

ନବ ନନ୍ଦନ   ପରବେଶ ଲାଗି
କା' ଅଧିକାର,
ପୂଛନା ଆଜହୁଁ   'କଳ୍ପନା ହେବ
ଦୁର୍ବିସ୍ତର । ୩ ।

ବିଜୁଳି ସମାନ   ଯନ୍ତ୍ରର ଗତି
କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ,
ଶିର ନୋଇଁ ଦିଏ   ମାନବ ବୁଦ୍ଧି
ବିପୁଳ ଶ୍ରମ । ୪ ।

ଶ୍ରମିକ କୋଟିଏ ଗଢ଼ି ଚୂଲନ୍ତି
କୂର୍ମି ଭଳି,
ମନ୍ଥୁ ଫେଣା ସେ କ ପର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀର
ଯୋଜନ ଧର । ୫ ।

ଲକ୍ଷ ସଉଧ— ନବଜାତ ଶିଶୁ !
ପାହାଡ଼ ପାରେ,
“ବଞ୍ଚିବଟିକ ପୃଷ୍ଣି ମୁଁ ହେଲେ ?”
ନୟନ ଠାରେ । ୬ ।

କୋଟି କୂର୍ମିର ଭାଗ୍ୟ ଭାଳି ତମ
ନୟନ ଓଦା,
ଅଶିଣର ବଳ ଯୋଗ ହେବ ଶେଷେ
ଅଗଣା ବୋଦା । ୭ ।

ଦୀହୁଡ଼ି ଜଳାଇ ଅନ୍ଧାରେ ଲୋପ—
ଭାଗ୍ୟ ଯା’ର,
ବଳିଦାନ ନୋହୁ ଯେନ ଏ କବର
ନମସ୍କାର । ୮ ।

୩୫—କଣ୍ଟକ ଯେତେ ପକାଇଲେ ପଥେ

କଣ୍ଟକ ଯେତେ ପକାଇଲେ ପଥେ
ଯେତେରେ ଜାଳିଲେ ନିଆଁ,
ମୃଦୁ ହାସ ଛଳେ ପକାଇଲେ ଛୁରି
ସହିଲି ପାଷାଣ-ହିଆ ।

ଅକାରଣେ ଯେତେ ଖୋଳିଲେରେ ଗାତ,
ବ୍ୟର୍ଥତା କ୍ଷୋଭେ ନିଷ୍ଠୁର ଆଘାତ !
ଅକାତରେ ହସି କଲୁ ହୁ ବରଣ
ତପତ ଲୁହାର ଶିଆଁ । ୧

କ୍ଷୁଦ୍ର ତୁଚ୍ଛ ପିପିଲିକା ଦଳ—
ଦଂଶନେ ଯିବୁ ଦବି ?
ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉଚ୍ଚେ ଗାଇଯା ତୋ ଗୀତି
ଆଗାମୀ ଯୁଗର କବି ।

ତୁଚ୍ଛ ଆଘାତେ ଯିବୁ କି ରେ ମରି ?
ଚୌଦିଗେ ଘେରି ଅମା ଶର୍ବରୀ !
ନବୀନ ଉଷାର ସଙ୍ଗୀତାଲୋକ
କରିବ କେ' ଦିଆନିଆ ? । ୨ ।

ବାଣୀ ଯେ ତୋହର ମରଣ ବିଜୟୀ
ଆଣିବ ନବୀନ ଯୁଗ,
ରକ୍ତ ପତାକା ଦର୍ପେ କମ୍ପିବ
ସୁଦୂରର ଗିରି ଦୁର୍ଗ ।
ଚିର ଭୋଳା ଆରେ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଳାସୀ !
କ୍ଷୁଦ୍ର କଥାରେ ଗଳାଇବୁ ଫାଶୀ ?
ଅଭୁକ୍ତ ନିଃସ୍ୱ ଶୁଣିବାକୁ ଗୀତ
ତୋ କୁଟୀର ପାଶେ ଠିଆ । ୩ ।

୩୬—ଏ ବିଜୟ କା'ର ? *

ଅଧ ଯୁଗଧରି ବହିଲ ରକ୍ତ ନଦୀ
ଧ୍ୱଂସର ଲୀଳା କେତେ ଯେ ସହିଲ ବଧି ।
ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମା ଧରା ହେଲ ଶମଶାନ,
ଶୋଣିତର ସୁଏ ଭାସିଗଲେ କୋଟି ପ୍ରାଣ । ୧ ।

କୋଟି ଜନପଦ ପଲ୍ଲୀ ହେଲ ଯେ ପଦା,
ବସୁଥିଲେ ଯହିଁ ଶିଳ୍ପୀ ଉମାପତି ସଦା,
ବୃଦ୍ଧ ସନ୍ତାନ ପଥକୂଳେ ବାସହୀନ,
କୋଟି ବୁଭୁକ୍ଷୁ କୁକୁର ତହୁଁ ଘାନ । ୨ ।

---

* Victory whose? ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି । ରଚନା କାଳ ୧୯୪୬ ।

ପଥେ ଘାଟେ କେତେ କଙ୍କାଳ ଚୀରଧାରୀ,
ଶୋଇଗଲେ କୀଟ ପତଙ୍ଗ ନୋହୁଁ ବାରି,
ତୋପ କମାଣେ ଯେ ଶୁଣିଲେ ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ,
ଅମରକୁ ବଳି ମଣିଲେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ । ୩ ।

ମାନବ ଶୁଆସେ ବିଷାକ୍ତ ହେଲା ଧରା,
ବିସ୍ଫୋରଣର ବାଷ୍ପେ ଲୁଚିଲା ଖରା,
ଦିବସେ ଭୁକିଲେ ଶୃଗାଳ ଶ୍ମଶାନ ଚଣ୍ଡୀ,
ବିଜୟୀ ରଥ ସେ ଧାବିତ ଅଗ୍ରେ
ଅନ୍ଧ ଧାତାକୁ ଭଣ୍ଡି । ୪ ।

ବିଜୟୀ ଚକ୍ର ଘର୍ଘରେ ନିତିଦିନ,
କୋଟି ମୁମୂର୍ଷୁ ବିକଳ କଣ୍ଠ ଲୀନ,
ଅସହାୟ ଶିଶୁ ଆର୍ତ୍ତୀ ବିକାର ହେଲା ।
ସନ୍ତାନହୀନା ଶୋକ ଅଧିକାର ନେଲା । ୫ ।

ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଯେତେ ଦେଲେଟି ଜୀବନ ବଳି;
ଅନିଚ୍ଛାରେ ଯେ ଧରାରେ ପଡ଼ିଲେ ଟଳି;
ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ ରଚିଲେ ମରଣ ସ୍ତୂପ ।
ବିଦ୍ରୂପ କରେ ଭୁଇଁ କମାଣର ଧୂପ ।

ବିଜୟାନନ୍ଦେ (୧) କି ଅବା ତାଙ୍କ ଅଂଶ ?
କେତେ ବା ଭୋଗିବେ ହତଭାଗ୍ୟର ବଂଶ ?
କୋଟି କଙ୍କାଳ ଶମଶାନୁଁ ଉଠେ ହସି,
ଶଙ୍କେ ଘଷି ମହୀଶର ମୁଖେ ମସି । ୭ ।

ଏ ବିଜୟ କା'ର କହ ଧରଣୀ ମାତା !
କହ ମାନବର ହେ ଚିର ଭାଗ୍ୟ ଧାତା ।(୨)
ତୁମ ପ୍ରସାଦରୁ ବଞ୍ଚିଲେ ଯେତେ ରଣେ
ଲଜ୍ଜା ବିହୀନ ମଧ୍ୟେ ପୁଛେ ମୁଁ ଜଣେ । ୮ । (୩)

ଭାଗ୍ୟ ନାୟକ (୨)   ଦେବତାରୁ ତୁମେ ବଡ଼ !
ମିଥ୍ୟା ଧାରଣୀ   ଲଜ୍ଜା ବିହୀନ ଜଡ଼ ।
ଆଣିଛ ବିଜୟ   ବିଧାତାର କାନ ମୋଡ଼ି
ଭୋଗ ହେବ କା'ର ?   ପୁଚ୍ଛେଁ ବେନି କର ଯୋଡ଼ି । ୪ ।

୩୭—ଶ୍ରମଜୀବୀ ସାବଧାନ

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ତର୍କ ବ୍ୟୂହ   ଦର୍ଶନ ତରଜମା
ଉଦରଶିର ଖେଳେ ଯେତେ ଜୁଆ ତୋ ଖାତାରେ କେତେ ଜମା ?
ସୃଷ୍ଟି ଆଦ୍ୟ କାଳରୁ ତୁ ମୂଢ଼   ରହିଗଲୁ ଶିର କୋଡ଼ି,
କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଗମ୍ଭୀର ତଥ୍ୟ ବଟେଇ ତୋ ଗଲା ମୋଡ଼ି ।
ପାକିସ୍ଥାନ ଯେ ନୁହଇ ତୋହର   ଭୁଲରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ,
ଚିରବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରମିକ କର ତୁ   ମାନବର ଜୟଗାନ ! ଘୋଷା ।୧

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଭୀମ ରଣ ତାଣ୍ଡବେ   କେତେ ଦେଶ ହେଲା ପଦା,
ଅନ୍ନ ଅନ୍ନ ଡାକ ହେଲୁ ମଡ଼   କଙ୍କାଳ ଗଦା ଗଦା,
ରାଷ୍ଟ୍ର ଲାଗି ତୁ ଦିନରାତି ଖଟି   ମଲୁ ଶେଷେ ଅନାହାରେ,
ଗୁଳି ଗ୍ରେଟେ ଅବା ବନ୍ଧୁକ ମୁନେ ଗୃଠି ନିଜ ଲହୁ ଧାରେ
ପାକିସ୍ଥାନ ତୋ ଲୁଟିଥିଲା କାହିଁ   କାହିଁରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ?
ଚିରବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରମିକ ସାଥି ତୁ   ବଞ୍ଚାଇ ରଖୁ ପ୍ରାଣ ।୨।

ସୁନାକ୍ଷେତ ତୋର ପଙ୍ଗପାଳ ଯେ   ଗୃହିଁ ଥାଉ ଯାଏ ଚରି,
ଖଳାଧାନ ଗଦା ଧରାଏ ଅଗ୍ନି   ବାଜିକର ଖେଳ ପରି ।
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମ୍ଭ ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ୁ   ଶୁଖାଇ ରକତ ଝାଳ,
ଦୁଷ୍ଟ ଦେବତା ବସେ ତହିଁ ସୁଖେ   ପ୍ରସାରି ମିଥ୍ୟା ଜାଲ ।
ପାକିସ୍ଥାନ ଯେ ନୁହଇ ତୋହର   ଭୁଲରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ,
ଚିର ବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରମିକ କର ତୁ   ମାନବର ଜୟଗାନ ।୩।

---

(୧) ବିଲାତର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଚର୍ଚ୍ଚିଲ୍ ସାହେବ (ଅଧୁନା ଲର୍ଡ଼) ସେତେବେଳେ ଦୁଇଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା V ଚିହ୍ନାଙ୍କନ କରି ବିଜୟ ସଙ୍କେତ କରୁଥିଲେ । ନମସ୍କାର ବା ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣରେ ଯୁଗଳ ଅଙ୍ଗୁଳି ଦେଖାଇ ବିଜୟ ନିଶାଣ ତୋଳୁଥିଲେ ।(୨) ଚର୍ଚ୍ଚିଲ, ରୁଜ୍‌ଭେଲ୍‌ଟ୍, ଷ୍ଟାଲିନ, ପୁଣି ବିପକ୍ଷ ଦଳର ହିଟ୍‌ଲର, ମୁସୋଲିନି ପ୍ରଭୃତି ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଭୁମାନେ ।(୩)ସରକାରି କଳର ବିବ ଗୋଲାମ ।

ରାଷ୍ଟ୍ର ସମାଜ-ପନ୍ଥ' ତୋ ବାଞ୍ଛା   ପ୍ରଶ୍ନରେ ନିଗୂଢ଼ ଧର୍ମ,
ନିଃସ୍ୱ ଶ୍ରମିକ ଭୁଲି ନିଜ କାମ୍   ସାଜୁ ହିନ୍ଦୁଆର ବର୍ମ;
କାଟି ଭାଇଶିର ବୋଲଉ ତୁ ବୀର ସେ ହସି ଦେଖଇ ରଙ୍ଗ,
କଲ୍ଲେ, ଲବ୍ଧ କେସନେ   ବିଶ୍ୱ-ବିଭବ ରାଷ୍ଟ୍ରମଙ୍ଗ ।
ପାକସ୍ଥାନ ଯେ ନୁହଇ ତୋହଁର ନୁହେରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ
ଚିର ବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରମିକ କର ତୁ   ସଂଘର ଜୟଗାନ । ।୪।

ଖାଇବାର ପୁଅ ଖାଇଯାଏ ସୁଖେ   ଉପରକୁ ଚାହିଁ ଥାଉ,
ପୁଚ୍ଛିଲେ ଭାଷଇ ବୁଦ୍ଧି ମୋହର,   ବଳିଷ୍ଠ ତୋ'ର ବାହୁ
ଏ ବେନ ବର୍ମେ ଆଣିବା ସ୍ୱର୍ଗ ! ସ୍ଥାପିବା ଧର୍ମ ଧ୍ୱଜଷ,
ନିପାତ କରିବା ଶୋଷଣ କଷଣ ଆମେ ଯେ ସକଳ ଆର୍ଯ୍ୟ ।
ପାକସ୍ଥାନ ଯେ ଛଳନା ତାହାର ଛଳନା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ,
ଚିର ବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରମିକ ସାଥିରେ   ରଖ ଜୀବନର ମାନ ।୫।

ଶ୍ରମିକର କାହିଁ ସ୍ଥାନ ପୁଚ୍ଛୁ ଆଜ ?   ପ୍ରାଣ ତା' ଦେବୀ-ଦାନ,
ଶୁଣରେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସୁପ୍ତ ସିଂହ   ପଶ୍ଚିମ ସାମଗାନ ।
ଗାଉଛି ରୁଷିଆ ଗାଏ ବ୍ରିଟାନିଆ,   ଜର୍ମାନୀ, ଆମେରିକା
ବିଶ୍ୱ ଶ୍ରମିକ ଏକମେଳ ହୁଅ   ଜାଳ ତୋ ମଶାଲ ଶିଖା ।
ପାକିସ୍ଥାନ ଯେ ନୁହଇ ତୋହର   ନୁହଇ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ
ଚିର ବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରମିକ କର ତୁ   ମାନବର ଜୟଗାନ ।୬।

୨

ଶୋଷକର ସ୍ଥାନେ ନାହିଁ ସଂସ୍ଥାନ   ଶୁଣରେ ଶ୍ରମିକ ଭାଇ !
ଭକ୍ଷକ ତୋର ରକ୍ଷକ ହେବା   ଅଧରମ ଏଥିଁ ନାହିଁ ।
ବିଶ୍ୱସ୍ରଷ୍ଟା ବାନ୍ଧିବୁ ମେଳ   ମୁଠା କରିଥିବୁ ଟାଣ,
ହାତୁଡ଼ି ଦାଆ ତୋ ପ୍ରାଣ ସନ୍ତକ   ଆଉ ଯେତେ ସଇତାନ ।
ପାକିସ୍ଥାନ ସେ ନୁହଇ ତୋହର   ନୁହେଁରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ
ଚିରବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରମିକ କରତୁ   ଜୀବନର ଜୟଗାନ । ୭।

୩୮—ମାଟିଆ ବୁରୁଜ

ମାଟିଆ ବୁରୁଜ ମାଟିଆ ବୁରୁଜ
ଇତିହାସେ ନାମ ଲିଖିତ ରହୁ;
ଏକା ରାତିକରେ ବହିଲା ସାତଶ'
ଓଡ଼ିଆ କୁଳର ଉଷ୍ଣ ଲହୁ ।
ଏକା ରାତିକରେ ଶୋଇଗଲେ ସବୁ
ପଶୁ ରାଇଜର କଥାକୁ ବଳି,
କାନ ଜାଣି ନାହିଁ ହାତ ଉଠି ନାହିଁ
ହତିଆର ଉଠା କାହିଁକି କଳି ?
ସହର ତଳର ଶ୍ୱେତ ଜାହ୍ନବୀ
ନିଭାଇଲା, ତାର ଶୋଣିତ ତୃଷା,
କୋକନଦ ବୁନ୍ଦେ ଭାସମାନ ମଥା
ସାତଶ ଗଣିଲା ଧୂସର ଉଷା !

ଚାହିଁଥିଲେ ତା'ର ନୀଳାଚଳନାଥ
ଚାହିଁଥିଲେ ତାର ରାଷ୍ଟ୍ର ନେତା !
ଶୁଣି ବଦାନ୍ୟ' କୋଟି ଦେଶବାସୀ
ମର୍ମର ପଥ ବଶିଲେ ସେଥା ।
କାହିଁକି ବା ଗଲେ କାହିଁକି ବା ମଲେ
ଦୁଃଖ କରେ କେ ଧର୍ମବକ,
ଦମ୍ଭେ କେ କହେ "ସନ୍ଧାନ-ସଭା"
ହକାର ଜାତିର ମହତ ରଖ ।
ଜୀବନ୍ତେ ଯେବା ପିଉଥିଲେ ଲହୁ
ମଲାପରେ ହୃଦୁଁ ଉଚ୍ଛୁଳେ ପ୍ରୀତି,
ନିତ ପରଖିବେ ବାହାର ପଡ଼ିଲେ
ମୁଖେ ବୋଲି ଦେଶ ପୀରତି ଗୀତି ।

ମରିବେ କଙ୍କାଳ କର୍ଣ୍ଣପିଶାଚ ,
ଚାଲ ରଖି ଧୀରେ ସମାଜ ଗୁଳ,
ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଉଭେଇ ଯାଉଛି !
ପୋଛି ଦେବ ସବୁ ଅମୋଘ କାଳ !

ମାଟିଆ ବୁରୁଜ ମାଟିଆ ବୁରୁଜ
ଇତିହାସେ ନାମ ଲିଖିତ ରହୁ,
ନଭୁ ବିଧବାର ମର୍ମ ବେଦନା
ଘନୀଭୂତ ହେଉ ଜନନୀ ଲହୁ ।
ନଭୁ ସାତ ଶହ ଶିଶୁର ଆର୍ତ୍ତି
ଘୃଷ୍ଟି ଶାବକ ଦାବି ସେ କିବା !
ବଞ୍ଚିବେ ସେ’ ବା କେଉଁ ଅଧିକାରେ ?
ରଖନ୍ତୁ ସୁଖେ ରୁଦ୍ର ଶିବା ।
ଏ ଜାତିର ପୁଏ କୁଲି କାରିଗର
ଶ୍ରମଜୀବୀ ବୋଲି ବିଶ୍ୱ-ଖ୍ୟାତ
ଘରବାହ୍ମା ପଶୁ କେ ବୋଲଇ ପୁଣି
ନୀଳାଚଳ ନାଥ ନିତ୍ୟ ସାଥୀ ।
ପେଟ ବିକଳରେ ପତଙ୍ଗ ପରି
ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ଯା’ନ୍ତି ଖେଦି,
ଯେସନେ ସାଧବେ ପୁରାଣ ଯୁଗରେ
ସାତ ସମୁଦ୍ର ତଟିନୀ ଭେଦି ।

ମରିବେ ଏ କୁଲି ଚାଷ କି ଅବା
ଯା’ର ସମ୍ବଳ ଆଶ୍ରା ନାହିଁ,
ପାରିଧି କରଇ ନରପଶୁ ବନେ
ପଶୁ କେତେ ମଲେ ପୁଛେ କେ କାହିଁ ?
ଯେ ଜାତି ଜାଣିନି ଜୀବନ ଧର୍ମ
ଜୀବନ ଯାହାର ଦୈବ ଦାନ,
ନୀଇବା ନିଯୁକ୍ତ ଦୁର୍ଘଟଣା ଯା
ତାହାଲଗି କିଏ ଖାଇବ ହାଣ ?

ବୁଦ୍ଧି ଯାହାର   ଗଜରାଜ ପରି
ଶୈଶବ ବଳନୁ ନହେଲ ଗଜା,
ସୃଷ୍ଟିରେ ତାର   କବା ଅଧିକାର ?
ସେ ନ ଥାଇ କଏ ପାଇବ ସଜା ?
ଜୀବନାରମ୍ଭେ   ଫୁଟାଇନ ହାସ
ଦୁଷ୍ଟ ହାତା ମରଣେ ତାର
ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ   କରିବ ସେ ଦାବ ?
କେଉଁ ଗୁଣେ ? ମୂକ ମରିବା ସାର ।

ମାଟିଆ ବୁରୁଜ   ହସୁଛୁ କ ଦେଖି
ମୂର୍ଖ ମୂକ ଏ କବର ଲୁହ ?
ଅମରାକ୍ଷରେ   ଲେଖାହେଉ ନାମ
ଖଳ ଖଳ ହସୁ ରକ୍ତ ସୁଅ ।
ନମସ୍ୟ ତୋର   ମୃତ୍ତିକା ଧୂଳ
ନମସ୍ୟ ତୋର ଘାତକ ବୀର (୧)
ବୁଦ୍ଧିରେ ବୀର   ଶକ୍ତିରେ ବୀର
ପଦେ ଯାର ଲୋଟେ ସାତଶ ଶିର ।

---

(୧) ୧୯୪୬ ସାଲ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଦଙ୍ଗାବେଳେ କଲିକତା ପାଖ ମାଟିଆ ବୁରୁଜରେ ସାତଶହ ବା ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓଡ଼ିଆଶ୍ରମିକ ପରଧର୍ମୀଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରରେ ହଣାଣ୍ଡିରେ ନହତ ହୋଇଥିଲେ । ଘାତକ ଶ୍ରେଣୀ ଚରଦନ ବୁଦ୍ଧିର ବଡ଼ିମା ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ଏ ଘଟଣାରେ ମହା ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

୩୪—ନୂଆଖାଲି *

ନୁହଇ ଆଲ୍ଲା   ନୁହଇରେ ଖୋଦା
ଯୀଶୁ ବା ଜଗନ୍ନାଥ !
ଜାଣିପାରୁ ନାହୁଁ   ଚିର ଭୋଳା ପନ୍ଥୁଁ
ମଣିଷ ମାରଇ ନାତ ।
ହେ ଶିବ ଜନତା !   ଉଦାସ ମୌନ,
ତୋହର ଭାଗ୍ୟ ରୁଦ୍ର,
ରହିଛୁ ଗୁପତେ   ମଣିଷର ହାତେ
ଦଣ୍ଡେ ନ ପାରୁ ଭାବ ?

ତୋହର ଭକ୍ତ ସେ !   ଇଚ୍ଛାରେ ତା'ର—
ତୋ ଘରେ ଜଳଇ ନିଆଁ
ପାଚିଲି ତୋ କ୍ଷେତ   ଭସ୍ମ କରି ସେ
ତୋ ଗାଲେ ଲଗାଏ ନିଆଁ ।
ଗାଆଁ ଗାଆଁ ରୁହାଁ   ଭସ୍ମ ହେଲାରେ
ଆଖି ମିଟିକାରେ ତା'ର
ବେଇଜ୍ଜତ ହେଲା   ତୋହର ଧରଣୀ
ବିବସ୍ତ୍ର—ନାରଖାର ।
ଡାକିଲା "ଆଲ୍ଲା !   ଅବଳାର ମାନ !'
ରଖ, ନୀଳାଚଳନାଥ !"
ପୁରାଣ ଯୁଗର   ଦ୍ରୌପଦୀ ସୀତା
ଉପରକୁ ଟେକି ହାତ ।

---

* ୧୯୪୬ସାଲ ଶେଷ ପାଦକୁ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଦଙ୍ଗା ନୂଆଖାଲି ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବଳ ଆକାର ଧାରଣ କରିବାରୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ସେ ଜିଲ୍ଲାରେ ପଦଯାତ୍ରା କରି ଶାନ୍ତି ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ।

ଜବାବ କେ ଦେଲ ?   ଶୂନ୍ୟ ହସିଲ,
ଶୁଣି ନ ପାରିଲୁ କାଲ !
ତା'ର ଇଙ୍ଗିତେ   ସଜା ହେଲ ଶତ
ଗୁଳି ହସ୍ତପ୍ରାର ଢାଲ ।
ସେଇ ହୁତାଶନେ   ଶିଶୁଏ ତୋ ହେଲେ
ମୀନ ମାଛ ପରି ପୋଡ଼ା
ଜଡ଼ ଆଖି ଆଗେ   ଜମା ହେଲ ମଡ଼
ଗୁଳିଲେ ସୈନ୍ୟ ଘୋଡ଼ା ।
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିନ—   ଆଲୁଅରେ ତୋ'ର
ଘରଣୀକ ନେଲେ କାଟି !
ପୋଛିଲ ତୋ ସଖି   କାଚ ସିନ୍ଦୂର
ପିଆଇଲ ତାକୁ ତାଡ଼ି ।
ଅଶୀ ବର୍ଷର   ବୃଦ୍ଧା ଜନନୀ
ଜାବୁଡ଼ାରେ ପ୍ରାଣ ନେଲ
ଶିଶୁ ପରି ରହୁଁ   ଜାଣିପାରୁ ନାହୁଁ
ପଚ୍ଛୁ ମାରୁଛି କେ ଠେଲ ?

ସେଇ ତୋ'ର ପ୍ରଭୁ   ସେହି ତୋ'ଇ ଶାସକ
ଜଗନ୍ନାଥ ସେ ଖୋଦା,
ତାକୁ ଶୋଷ କଲେ   ଅଫୁଟ ତୋ ଶିର
ଇଙ୍ଗିତେ ଫଡ଼େ ବୋଦା ।

ମୂର୍ଖ ନୋହୁ ତୁ   ଜଡ଼ ଅବା ମଡ଼
ଅମୃତ ପ୍ରାଣାଧାର,
ବଣ ଅଜଗର   ତଗଟି ଗୁହିଁଲେ
ସୃଷ୍ଟି ଭସ୍ମ-ସାର ।

ନିଖିଳ ଜନତା ଦୁର୍ଦମ ପ୍ରାଣ
ପ୍ରଳୟଙ୍କର ରୁଦ୍ର !
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଘରେ ଆଜି କେତେ ଦିନ
ନାଚିବ ଶଶକ କ୍ଷୁଦ୍ର ?
କେତେଦିନ ପ୍ରଭୁ ଝୀଡନକ ଦେହରୁ
ଶୋଇଥିବୁ ପାଶ ଗାଳି ?
ନ ଚେତିଲେ ତୁମ୍ଭି ଲକ୍ଷ ଗାଁଆରେ
ଲାଗିଯିବ ନୂଆଖାଲି ।
ନ ଚେତିଲେ ତୁମ୍ଭି ଦ୍ରୌପଦୀ ମାନ
ଆଜି କେ ରଖିବ କହ ?
ଡାକଇ ଆର୍ତ୍ତେ ବୃଦ୍ଧା ଜନନୀ
ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଶିଶୁ ଦେହ ।

ଦୁର୍ଦମ ଗଣ ! ଶକ୍ତିକି ତୋର
ଥରେ କର ସମବେତ,
ଭସ୍ମେ ଉଠିବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଲଙ୍କା
ହସିବ ତୋ ସୁନା କ୍ଷେତ ।

୧୮—ପରାଜୟ

(କ)

କହିଲେ ନେତାଜୀ (୧)······
ଏ ମୋ ନବବର୍ଷ ପଣ
ଅଭିଶପ୍ତା ଜନନୀର ଶାପ ବିମୋଚନ !
ଜନନୀ ଭାରତବର୍ଷ ଶକ୍ତି ମହୀୟସୀ
ସକଳ ବନ୍ଧନ ପାଶ ପଡ଼ିବ ଯେ ଖସି ।
ପୁଣି ସମୁନ୍ନତଶିର ସେ ବିଶ୍ୱବରେଣ୍ୟା ।
ସତ୍ୟସେନା ! ଲୋଡ଼ା ଏକା ତୁମ ତ୍ୟାଗ ନିଷ୍ଠା,
ଜ୍ୱଳିବ ଅନଳ ପଥେ ଅଛି ଯା ସାହସ,
ଦୁର୍ଦମ ଯେ ବୀର ତ୍ୟାଗ ମହାଯଜ୍ଞେ ପଣ !

ଭାରତ ସନ୍ତାନ ଯେତେ ଅଛ ଏହି ଦେଶେ, (୨)
ଢାଳ ତୋମେ ଯଥାଶକ୍ତି ଜନନୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ।
ଅର୍ଥ, ବୁଦ୍ଧି, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ପୁଣି ଜନବଳ,
ଦାନା କନା ଅକାତରେ ସର୍ବସ୍ୱ ସମ୍ବଳ !
ଗଢ଼ିଉଠୁ ପରଦେଶେ ମୁକ୍ତ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ଥାନ,
କୋଟି କଣ୍ଠେ ନିନାଦିତ "ଜୟହିନ୍ଦ୍" ତାନ ।

---

(୧) ନେତାଜୀ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ମୂଳ ପତ୍ତନ କରନ୍ତି ସିଙ୍ଗାପୁରରେ । (୨) ବିଦେଶୀ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଘେନ ।

(ଖ)

କେତେ ଯେ ଢାଳିଲେ ଅର୍ଥ, ଶକ୍ତି ହୋମକୁଣ୍ଡେ,
"ଜୟହିନ୍ଦ୍, ଜନ୍ମଭୂମି," ଶୁଭେ କୋଟି ତୁଣ୍ଡେ ।
ବିନୟ ଆଦରେ ଦାନ କରନ୍ତି ଗ୍ରହଣ
ସର୍ବଜନପ୍ରିୟ ନେତା କୃଷ୍ଣ-ନାରାୟଣ ।
ଶେଷେ ଅଶୀବର୍ଷ ବୃଦ୍ଧା ଆସେ ଲଇଁ ଲଇଁ
ଗମ୍ଭୀର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସେ କଥା ତୁଣ୍ଡୁ ନ ସ୍ଫୁରଇ ।
"ଏ ମୋ ବେନି ମୁଦ୍ରା ! ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନ ସଞ୍ଚୟ !
ସାଦରେ ଗୃହୀତ ହେଉ ! ଜୟହିନ୍ଦ୍ ଜୟ ।"

ସ୍ତବ୍ଧ ହସ୍ତ ଅର୍ଦ୍ଧ ପଥେ ! କାରୁଣ୍ୟ ସଂଶୟେ—
କହନ୍ତି ନେତାଜୀ, "ଥାଉ, ଜନନୀ !" ବିନୟେ;
ନ ମାଗ ତୁମକୁ ପ୍ରାଣେ ଲଭ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତା !
କାହିଁକି ସନ୍ତାନ ପ୍ରାଣେ ଦେଉଅଛ ବ୍ୟଥା ?
"ମାତୃଯଜ୍ଞେ ଦରିଦ୍ରର ନାହିଁ ଅଧିକାର ?"
ପୁଚ୍ଛେ ବୃଦ୍ଧା ସାଶ୍ରୁନେତ୍ରେ !
ନେତା ସୀତ୍କାରି ।

୧୯ —ମରିଜାଣେ ଇତର ପ୍ରାଣୀ

ମରି ଜାଣେ ଇତର ପ୍ରାଣୀ
ନ ଜାଣିଲୁ ଯାହା ତୁ ମରି, (୧)
ମରଣ କାମୁଡ଼ା ସେ ଜାଣେ,
ମରୁ ତୁ ଯା ହୃଦୟ ଆଦରି ।
ଅନ୍ନ ଅନ୍ନ ବିକଳେ ଡାକି
କେତେ କରୁ ଧାତାକୁ ସାକ୍ଷୀ ?
ଫୁଟିଛି ତୋ ବିଧାତା ଆଖି
ନେଇଛି କେ ଖରିଦ କରି ।

ତୋ ଆଖିରୁ ଶୁଖିଲା ନୀର,
ଶୁଖିଲା ରେ ଯୁବତୀ କ୍ଷୀର,
ମହାମାରୀ ମୂଷିକଶିଶୁ
ଶବେ ଦେଶ ଗନ୍ଧ ରେ ଭରି ।
ତୋ ଆହାର ଖାଏ କେ ଭଣ୍ଡ
ଲହୁ ପିଏ ଶ୍ମଶାନଚଣ୍ଡୀ,
(ତୋର) ହାଡ଼ ବରଗଛର ଗାଡ଼
ପୁଷ୍ଟ କରେ ସୁସାର ପରି ।

---

(୧) ୧୯୪୬ ସାଲ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ବଙ୍ଗୋତ୍କଳ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ମହାମାରୀ ସମୟର ଘଟଣା । ବଦାନ୍ୟ ସରକାର ମାର୍ଚ୍ଚ-ଏପ୍ରିଲ ମାସକୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଷ୍ଟେସନର ଆରପାରିକୁ ଅନ୍ନଛତ୍ର (Free Kitchen)ଖୋଲି ଦରମରା ଲୋକଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ନ ପାରି ସମ୍ଭବତଃ ଏକ ମଧ୍ୟବୟସ୍କା ନାରୀ ବରଗଛ ମୂଳେ ମରି ପଡ଼ିଥିବାର ଲେଖକ ଦେଖିଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୃତା ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୃତକଳ୍ପା ! ପିଞ୍ଜରାହାଡ଼କୁ କମ୍ପିତ କରି ଅଳ୍ପ ନିଶ୍ୱାସ ଯା' ଆସ କରୁଥିଲା ।

ପ୍ରବ୍ରଜିତ ଦର୍ଶନ ଲଭି,
ମରଜ ତୋ' ହେଳା ରେ ପବ,
ମର ! ମର ! ଶୋଚନା ନାହିଁ
ବଞ୍ଚିଲୁ ତୁ କେତେ ବା ଡର ?
ନ ଜାଣିଲ, ଯାହା ତୁ ମର !

୨୦—ଛବିଶ ଜାନୁଆରୀ

ତୁଟିଛି ଶତାବ୍ଦୀର   ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର !
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଚକ୍ଷୁ ମେଲ   ଆଲୋକ ପାରାବାର !
ହସେ ଅରୁଣ ଊଷା   ଅଫୁଟ ଜବାଫୁଲ !
କବି ତୋଳ ତୋ' ତାନ   ଶୃଙ୍ଖଳ ପାଶ ଭୁଲ ।
ଆଲୋକ ପୀଠ ପଟର   ବସନ୍ତ ଗଣ୍ଡା-ଶିବ !
ଯେ ଲକ୍ଷେ ରୁଳିଛନ୍ତି   କୋଟିଏ ମୂକ ଜୀବ ।
ଶତାବ୍ଦୀ ଶୃଙ୍ଖଳ ଯେ   କଟିରୁ ପଡ଼େ ଖସି
ଆଶା ଆନନ୍ଦ ହ୍ରଦେ   ଦଳିତ ରୁଳେ ଧସି !

ଗାଅ ତୁ ଜୈତ୍ରବାଣୀ   ଧରଥା' ଉଡ଼େ ଧ୍ୱଜା !
ମାତର ନ ଭୁଲିବୁ   ଶୋଷଣ କ୍ରୂର ସଜା ।
ସହସ୍ର କ୍ଷତ ବ୍ରଣ   ଆଲୋକେ ମେଲ ଧର,
ଶତ ଯୁଗ ଜଡ଼ତା   କ୍ଲୀବତ୍ୱ ପରିହର ।
ନବୀନ ଯୁଗ ନବ—   ଜୀବନେ ଦିଅ ଧ୍ୟାନ,
ବିପଥଗାମୀ ନୋହି   ରଖ ତୋ ଗଣ ଠାଣ ।

୨୧— ଉଣେଇଶ ଅଠଚାଳିଶ ପହିଲା

କ

ବାଜ ରେ (୧) ବାଜିଲାଣି   ବିଜୟ ବାଜା ତୋର
ତୋ' କାଜ ପଳାଇଛି   ଆଜିରେ ଯେତେ ଚୋର
ତୋ ଘରେ ପଶି ଯେବା   ବନ୍ଧୁକ ଗଲା ଲୁଚି !
ନ ହେଉଁ ବିସ୍ଫୋରଣ   ଲୁଚିଛି ଭୟେ ମାଟି '

---

(୧) ଢେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମେଳର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ କିଶୋରସେନା ବାଜି ରାଉତ ।

ନିର୍ଜୀବ ଶବ ନୁହେ   ଜୀବନ୍ତ ତୋର ଜାତି
ଘାତକ ବକ୍ଷେ ସେ ଯେ   ବସାଇଦେଲା କାନ୍ତି !
ଦୁର୍ମଦ ଜାତିର ତୋ   ସହିନ ପ୍ରତିଶୋଧ,
ଅଭିନ ବନ-ଅଗ୍ନି   ବଳ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କ୍ରୋଧ !

ତୃଷାରେ ଗୃଟେ ଓଠ   ତୋ ଚିତା—ହବ୍ୟବାହ,
ନୁହଇ ଭୁଲିବାର   ତୋ ଗୁଳିଲଗ୍ନ ଦାହ ।
ତୋ’ ତିଳ ତରପଣ   ହୋଇନ ବାବୁ ଶେଷ
ନୁହେ ରେ ଭୁଲିବାର   ହୁରୁଷୀ ନଟ (୨) କ୍ଲେଶ ।
ଆଜିରେ ଭସ୍ମ ପରେ   ପଡ଼ିନ ହେଲା ଦିଆ,
ଜଳଇ କି ସୁନ୍ଦର   ତୋ ଜାଳଗଲା ନିଆଁ ।

(ଖ)

ଜାତିର ଆତ୍ମା ମାନ   ହେ ଶିଶୁ ସବ୍ୟସାଚୀ !
ମେରୁ ତୁ ହେଲୁ ଟିଆ   ସେ ଗଲା ଗୁଳି ଲାଗୁ
ପଛକୁ ହଟି ନାହୁଁ   ଶଙ୍କିତ ନାହିଁ ଗୁଳି,
ଧ୍ରୁବରୁ ବଳି ଜ୍ୟୋତି   ଭୁଲିବ କରେ ଜାତି ?
ମଶାଣେ ଫୁଟାଇଲୁ   କୋଟିଏ ପଦଫୁଲ,
ମଡ଼ାକୁ ଜୀଆଇଲୁ   କଳିବ କଏ ମୂଲ ?
ଭୁଲି କି ହେବ ଠାଣି   ତୋ ଗୁଳି ଲହୁଧାର ?
କେ ଦାଗୀ ଦଗାବାଜ   ପୋଛିବ ସ୍ମୃତିଗାର !

କହିବ କାଳ ଦିନେ   ତୋ ଜାତି ଇତିହାସ,
ଲେଖିଲା କାଳଘାର   ବଡ଼ ମରଣ-ଫାଶ ।
ଲୁଟନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ ଶିବା   ନ ନେଲେ ପ୍ରତିଶୋଧ
ଜଳନ୍ତା ଜାତି ପ୍ରାଣ   କେବେ କି ହେବ ବୋଧ ?

---

(୨) ଢେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମେଳର ଆହତ ସୈନିକ-ପ୍ରଜା ହୁରୁଷୀ, ବାଜି, ନଟଙ୍କର ଶବ କଟକସହରରେ ଶୋକଯାତ୍ରାରେ ଦେଖାଯାଇଥିଲା ।

ତୋ ସ୍ମୃତିସ୍ତମ୍ଭ ତଳେ   ଦେଲେ ତା ଲମ୍ବ ଛାଇ,
କାଣ୍ଟରେ ଛପିଯିବ   ତୋ ଜାତି ନାମେ କାଳି ।

୨୨—ଶୂଦ୍ର

ହେ ଶୂଦ୍ର ! କେତେକାଳ   ରହିଥିବୁ କ୍ଷୁଦ୍ର
ଅନାର୍ଯ୍ୟ ପଦାନତ   ଅଜ୍ଞାନ ଅବରୁଦ୍ଧ ?
ତୁ ରୁଦ୍ର ଦଶଶିର,   ବିଶାଳ ବଂଶବାହୁ !
ଚାହିଁଲେ ସଂକୁଚିତ   ଦ୍ୟାବା ପୃଥିବୀ ବାୟୁ ।
ଭ୍ରାନ୍ତ ଧରମ ମୋହେ   ତୁ ସୁପ୍ତ ଅଜଗର,
ଆତ୍ମ-ପ୍ରତ୍ୟୟହରା   ଯୁଗ-ବଂଶଧର ।
ଆପଣା ଦେବତାକୁ   ଅରପି ପରହାତେ
ମଣିଲୁ କୃତକୃତ୍ୟ   ଅପଦେବତା ନାତେ ।

ଆଜି ସପ୍ତମୀ ପୂଜା   ଆଗକୁ ଦଶହରା,
ଜାଗରେ ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ   ଦଳିତ ସର୍ବହରା ।
ଡାକଇ ରକ୍ତ-ଜିହ୍ୱା,   ତୃଷିତ ତୋ' ଦେବତା !
ଦେଖାବ ବଳ ତୋ'ର   ଭୁଲ କ୍ଳୀବତ୍ୱ ବ୍ୟଥା ।
ଶୋଷଣ ଅନାଚାର   ଶଠତା ଦେଇ ବଳି
ଦେଖା ତୋ ପଉରୁଷ   ହେ ଶୂଦ୍ର ରୁଦ୍ର ଭଳି !

୧୩—ବିପଥଗାମିନୀ

(କ)

'ଆସ ମୋ ପାଶେ ବସ ! ବିପଥଗାମିନୀ !
ଆସ ଗୋ ପତିତ୍ୟକ୍ତା କୁଳ କଳଙ୍କିନୀ ।
ଆସ ଗୋ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟା, ଘୃଣ୍ୟ ହତଆଶ,
ଛାଳ ଅକାତରେ ଗୋ ଏ ବକ୍ଷେ ତୁମ ତ୍ରାସ ।
ସେ କ୍ଷତ ଦେବ ପୋଛି କାଢ଼ି ଦେବ ଘୃଣ,
ହେବୁ ଜଗନ୍ମୋହିନୀ କାମିନୀ ନିପୁଣ ।
ଦେବତା ପଛେ ଧାଇଁ ଦେଖିବୁ କୁକୁର,
ଧରିବୁ ନେଇ ଆଗେ ଓଲଟା ମୁକୁର ।

ମେଣ୍ଟି ନାହିଁ ଯେବେ ଗୋ ରକତ ମାଂସ କ୍ଷୁଧା,
ନ ଦେଲ୍ ସ୍ଥାନ ଯେବେ ପ୍ରପଞ୍ଚ ବସୁଧା—
ବସିଲେ ପାଶେ ମୋର ମେଣ୍ଟିବ କ୍ଷୁଧା ତୃଷା,
ଆଗାମୀ ଯୁଗ କବ ଦେଖାଇବ ଊଷା ।
କୋଟି ଶ୍ୱାନ ଦାନବ ପରଶେ ହେବେ ନର,—
ଜୀବନ୍ତ ଦେବତା ବା, ଉପାସ୍ୟ ମୋର କର ।

(ଖ)

ଭୋଗେ ତୃପତ ହେଲ୍ ? ପୂରିଲ୍ କି ଆଶା ?
ମେଣ୍ଟିଲ୍ କହ କ୍ଷୁଧା ବକ୍ଷ ରକ୍ତ ମାଂସ ?

ମେଲି ପସରା ନିତି   ପ୍ରପଞ୍ଚ ବିପଣୀରେ ?
ଫେରିଲୁ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତେ   ଶୋଣିତ ଅଶ୍ରୁ ସ୍ନାରେ ।
କୁକୁର କାଟନ ଢାଳି   ପରମ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ
କାମୁଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ଚର୍ମ୍ମି   ଜୀବନେ ଅଭିମାନ ?

ଘୃଷ୍ଟିକ ଭଡ଼ ବକ୍ଷେ   କରାଇ ବଜ୍ର ଷେଗ,
ଛଡ଼ାଇ ପାରିଲୁ କି   ନର-ଶାଶ୍ୱତ-ବେଗ ?

ଜୟ ବାସନା ପୋଷି   ନିଜକୁ କଲୁ କ୍ଷୟ,
କୋଟି ଦେବତା ! ଜଣେ   ନ ଦେଲେ ବରାଭୟ ।
ସକଳେ ଲୋଲଜିହ୍ୱ   ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଅମାପ !
କୁହୁଡ଼ି ପଛେ ଧାଇଁ   ନ ବଢ଼ା ଆଉ ପାପ ।
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବର୍ତ୍ତିକା ତୁ   ଜଳିବୁ ଗଣ ସ୍ୱତେ,
ନବ ଉଷା ସଙ୍ଗୀତ   ଶୁଣାଇବ ଗୀତେ ।

୨୯—ତୂରୀବାଦିନୀ

(କୋଣାର୍କ ସ୍ମୃତି)

(କ)

ପୁରାଣ ପରିଚିତା   ହେ ତୂରୀବାଦିନୀ,
ଜୀବନ୍ତ ବିଜୟିନୀ ଗୋ, ଆଜି ଶିଳା-ବନ୍ଦିନୀ !
ତୁମରି ସହଚରୀ   ମୃଦଙ୍ଗ ଆଘାତ,
ଅଧର ଲୀଳାଭଙ୍ଗୀ   ନେତ୍ର ଅପାଙ୍ଗ ପାତ,
ନିଭିବାର ନୁହେଁ ତ   ଲଗିଛି ଚିତ୍ରପଟେ,
ଚିରଲୀଳା ସଙ୍ଗିନୀ   ଯେ ଯାଏଁ ଜୀବ ଘଟେ !
ଭେଟ ହେଲ କାଳରୁ   ରାଜ ଦରବାରେ ।୧।
ଅମୃତ-ପାୟୀ କବି   ଗୁପ୍ତ ପରକାରେ

---

(୧) ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ମହାରାଜା ନରସିଂହ ।

ଅନୁସରୁଛି ପଛେ ବନ୍ଦନା ଗାଇ ଗାଇ—
ବନ୍ଦୀ ମୁଁ ଚିରକାଳ ସେ କଥା ଜାଣ ନାହିଁ ?
ଯୁଗ ଯାଉଛି ବିତି ! ଅମଳିନ ସେ ହାସ—
ଜୀବନ ଉଲ୍ଲାସର ଅନବଦ୍ୟ ପ୍ରାସ !
ରଙ୍କରତନ ପ୍ରାପ୍ତେ ସାଇତି ରଖେ କଣ—
କାହିଁ ଭେଟିବ ଭାଳେ ! ସକଳ ଆଜ ପଣ୍ଡ !

(ଖ)

ଚୌଦିଗେ ଶିଳାସ୍ତୂପ ! କବି ଯେ ଅସହାୟ !
ବିମୂଢ଼ ଶିଶୁ ଭଳି କରୁଛି ହାୟ, ହାୟ !
ରାଜ୍ୟକୁ କରି ପଦା କରୁଛି କାଳଗ୍ରାସ,
ବାକି ରହିବା ଲୋକ ଭୋଗୁଛି ଉପହାସ !
ନାହାନ୍ତି ନରସିଂହ, ସମୃଦ୍ଧ ଦରବାର,
ନାହାନ୍ତି ଶିଳ୍ପୀ କବି ରାଜନ୍ୟ ବେଭାର,
ସେକାଳ ସତ୍ୟ ଆଜି ଅଲୀକ ବ୍ୟସନ,
ବିପୁଳ କଳା ସୃଷ୍ଟି ହୀନ ଆୟୋଜନ !

ସୃଷ୍ଟି ପଡ଼ୁଛି ଖସି, ଶିଳା ସ୍ତୂପ ସାର !
କାଳର ବିବର୍ତ୍ତନେ ସରବେ ନାରଖାର !
କବି ଲୀଳାସଙ୍ଗିନୀ, ହେ ଶିଳା-ବନ୍ଦନୀ,
ନବୀନ ଯୁଗ ମନ୍ତ୍ରେ ମରଣକୁ ଜିଣି,
ଗାଇବ ସତେ ଜୀଇଁ ନବ ଊଷା ବନ୍ଦନା
ଝୁରିବ ଲାସ୍ୟ ଗୀତେ କଳା-ସୃଷ୍ଟି-ମୂର୍ଚ୍ଛନା ?

୨୫—ଅସୀମ ତୃଷା

ସୀମା ପରିସରେ ଯେତେ ଯା ଘଟିଲା
ସମଜ ନାହିଁ,
ଶିର କୋଡ଼ ମରୁ ଅସୀମ ବାଞ୍ଛା
ପାଇବୁ କାହିଁ ? ।୧।

ଅସୀମର ତୃଷ୍ଣା ସନ୍ଧାନୀ ନର
ଗରବ ଭର,
ସସୀମ ଦୃଷ୍ଟି ପଶ୍ଚଧରେ ଭୂତେ
ମାରନ୍ତ ଠାର ।୨।

ଅସୀମର କ୍ଷୁଧା ଶତ ବକାର
ନ ପାରୁ ବୁଝି ?
ପଳେ ପଳେ ମରୁ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶେ
କୁହେଳ ସୃଜ ।୩।

ସୃଷ୍ଟି ପଞ୍ଜଲୁ ସଂଗ୍ରାମ କର
ଥୋବଡ଼ା ହେଲୁ,
ଦର୍ଶନ କଳା କାବ୍ୟ ନଜକୁ
ଭସାଇ ଦେଲୁ ।୪।

ଆଖି ମୁଦ ଡାକୁ ଅସୀମ ବ୍ରହ୍ମେ
କଣ୍ଠ ଖୋଲି,
କେତେ ଯେ ବାକସେ
ବ୍ରହ୍ମେ ବାନ୍ଧି
ଖେଳନ୍ତ ଦୋଳି ।୬।

ହସ କୁରଳୀରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତ
ଶାସନ୍ତ ଧରା;
ଶୂନ୍ୟ ଉଦରେ ହକାରୁ ଅସୀମେ !
ଭୂତ ତୁ ପରା ! ।୭।

ମୌଳିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଧିକାର ତୋର
ହେଲ କି ଲୋଭ ?
କଳ୍ପ ଲୋକର ଭଲ୍ଲୁକ ତୁଲେ
କାହିଁକି ଗାବ ? ।୭।

୨୭—ଅସୀମ କ୍ଷୁଧା

କ୍ଷୁଧାର ସ୍ୱରୂପ ଆଜଯାକେ ମୂଢ଼
ବୁଝିଲୁ ନାହିଁ ?
ଭୂତଗ୍ରସ୍ତ ତୁ ଅସୀମ ଅସୀମ
କରୁ ବଡ଼ାଇ ।୧।

ଦେଉଳ ଭିତର ଅନ୍ଧାର ଘର
ନାହିଁ କି ଜଣା ?
ଶୂନ୍ୟେ ଜଳଦ ସୃଷ୍ଟି କରି ତୁ
ହେଉଛୁ କଣା ।୨।

ଅସୀମ ନିଶାରେ ସସୀମ ତୋ ହାତୁ
ଯାଉଛି ଖସି,
ନ ବୁଝି ସିନ୍ଧୁ- ଉପହାସ ଢେଉ
ଗଣୁଛୁ ବସି ।୩।

ବିଜ୍ଞାନ କଳା ସୃଷ୍ଟି କରୁ ତୁ
କାବ୍ୟ ଲେଖୁ,
କଳ୍ପଲୋକର ସ୍ରଷ୍ଟା ନାମେ ଯେ
ଛପ ଟେକୁ ।୪।
କଳାବଜାରୀଙ୍କ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ହଳା
ଗଲା ତୁ ଛନ୍ଦ,
ରକତ ଝରଣା ନ ଦେଖି କହୁ ଏ
ଝରଇ ମଧୁ (୧)।୫।

ସସୀମ ତୋ କ୍ଷୁଧା ସମିନାଇଁ ଓଳୁ
ସୃଷ୍ଟି କାନ୍ଦୁ,
ସ୍ରଷ୍ଟା ଆଦେଶେ କେତେ ପରକାରେ
ନଚୁଉ ଖେଳୁ ।୬।

ଉଦର ପୂର୍ତ୍ତି ଯୌନ ତୃପ୍ତି
ମରଣ ଡର,
ଦ୍ୱିଭୁଜ ବାହୁ ତୋ ବଢ଼ାଇବା ମାତ୍ର
ହାସ୍ୟକର ।୭।

---

(୧)ମଧୁବାତା ଋତାୟତେ
ମଧୁ କ୍ଷରନ୍ତି ସିନ୍ଧବଃ ଇତ୍ୟାଦି । ଋକ୍‌ବେଦ ସୂକ୍ତ ।

୨୭—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ

ଭୟ ନାଇଁ ଭାଇ !   ପୂର୍ବେ ହେବ ରେ
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ .
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସ୍ୱପ୍ନ—   ଶୀତଳ—ପବନ
ହେବ ରେ ଲୟ ।୧।

ବିଶ୍ୱାସ ରଖ   ଅଚଳବୀର୍ଯ୍ୟ !
ଭରସା ରଖ,
କେବେ ଲଖିଗଲେ   କର୍ଦ୍ଦମ ଖାଲେ
ତୋ ରଥ ଚକ ।୨।

ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍କନ୍ଧ   ଲଗାଇ ଦେବୁ ରେ
ଲୌହ ବାହୁ !
ପିଇଯାଏ ହେଜ   ଜୀବନାମୃତ
ଚୌର ରାହୁ ।୩।

କଣ୍ଟକ ପଥ ?   ଜଳଇ ଅନଳ ?
ଚିନ୍ତା ନାହିଁ !
ଝଳି ପଡ଼ିବାର   ସୈନିକ ଯେତେ
କି ଲୋଭ ଗୃହିଁ ? ।୪।

ଫୁତ୍କାର କର ଗାଇ ଚାଲ ତୋର
ଐକ୍ୟ ଗୀତ,
କମଳ-ବିଳାସୀ ବ୍ରହ୍ମ ଦ୍ରଷ୍ଟା
ସଙ୍କୁଚିତ ! ।୫।

ମିଶିଯିବେ ପୁଣି ପିପୀଲିକା ଦଳ
ନୋହିବୁ ଘଳି,
ଠେଲି ଚାଲ ରଥ, ପ୍ରେତ ଆତ୍ମାର
ମଶାଲ ଜାଳି ! ।୬।

ଫୁଲର ଫଁଖଲ ହସିବ ରେ ଯହିଁ
ପ୍ରୋଥିତ ମଣ୍ଡା,
ଜୀବନ-ଜୁଆରେ ହସିବ ସ୍ୱପ୍ନ
ପୀରତି-ଖରା ।୭।

ରବିର ତପ ନୋହିବ ବିଫଳ
କାହିଁରେ ଭୟ !
ବିଶ୍ୱାସ ରଖ ପ୍ରାଚୀ ଅଚଳର —
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ।୮।

୨୮—ଦଶହରା

କାହିଁକି ମୂର୍ଖ ପଦ୍ମ ବୋଲି ତୋ
ବିଫଳେ ଗର୍ବ କରୁ ?
ଗୁଗ ମେଷ ଭଳି ନିଜ ହାତ ଖୋଳା
ଅପଣା ଗର୍ତ୍ତେ ମରୁ ।୧।

ପୂଜ୍ୟ ନ ହବେ ବୋଲି କି ପୂଜକ—
ପଂକ୍ତି ନ ପାରୁ ଦେଖି ?
କୁବେରର ଡାଳେ ନାଚୁ ତୁ ନିଃସ୍ୱ
ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ ଟେକ ।୨।

ସ୍ପର୍ଶେ ଯାହାର ମାଟି ହୁଏ ସୁନା ,
ସେ ବାଡ଼ିବ ସିନା ଢାଲ ?
ଦେବତା ଯେ ତା'ର, ମନ୍ଦରେ ପଡ଼େ
ଅର୍ଦ୍ଧ ତୋ ଲଗି ଚାଲ ।୩।

ବର୍ଷକେ ଯା'ର କୁହୁକ ଖଣ୍ଡରେ
ଲକ୍ଷ ହୁଅଇ କୋଟି,
ସତ କି ତା ପୂଜା ସାତ ଜନମରେ
ନ ମିଳଇ ଯା'କୁ ରୋଟି ।୪।

ବେଘ ଆଗେ ଦେଖ   ଚନ୍ଦ୍ରଉପାସ୍ନା ।
କୋଟି ପ୍ରଜାପତି ଶୋଭା !
ଗୃହଦାହ ଭଳି   ଖେଳେ ଧୂପ ଧୂଆଁ
ନଇବେଦ୍ୟ ମନଲୋଭା ! ।୫।

ପୂଜା ପରିପାଟି   ପର୍ବତ ଭଳି
ହାସ୍ୟ ପ୍ରୀତିର ଖେଳ,
ପଡ଼େ କା’ ଦୃଷ୍ଟି   ମଳିନ ବସନେ
କେ ନେବ ତୋ ନାରିକେଳ ? ।୬।

ଧ୍ରୁପଦ ଖେୟାଲ   ଦୌଡ଼ ନ ଦେଖି
କେ ଶୁଣେ ଜଣାଣ ତୋର ?
କାନ୍ଦୁ ବକଳେ   ରଜକ ପୋଷ୍ୟ
କହୁବେଟି ଗୁଲଖୋର ! ।୭।

ଆରେ ପଥଚୃର !   ସୁବୁଦ୍ଧି ହେଉ
ଫେରିଯାଅ ପଥଧାରେ,
ଡାକେ ତୋ ଦେବତା ମୃତ୍ତିକା ତଳେ !
ପାଷାଣର ହାହାକାରେ ।୮।

୨୯— ପଥଚୃରୀ

ହାତ ପଦ ଥାଇଁ   ମଣିଷ ଯେ ଆମେ
ନୋହୁ ଭୂତ ଜାନୁଆର,
ଚିରକାଳ ପ୍ରଭୁ !   ମାନ ତ ଆସିଲୁଁ
ତେବେ କଆଁ ଅବଚୃର ? ।୧।

ଆକାଶ ପରଶୀ   ମନ୍ଦର ଉଚ୍ଚ !
ଉନ୍ନତ ଶିର ଟେକ,
ଆମର ଧର୍ମ   ଲୁହ ଲହୁ ହାଡ଼
ପଡ଼ନେ ନାହିଁ ଦେଖି ? ।୨।

ସଭ୍ୟତା ଭିନ   ରଥ ଟାଣେ କିଏ ?
ବରଷ ବରଷ ଧରି
ଘନ ବନସ୍ତେ   ଅଚଳ ଖଣିରେ
ତୁମ ଲାଗି ଖଟେ ମରି ? ।୩।

ନବଜଳ ବାର୍ତ୍ତା   ଅମରାବତୀରେ
ସପତ ଆଲୋକ ପାତ,
ପଥ ଧାରେ ଶୋଇ   ଦେଖେ ଯେ ସପନ
ଲାଗିଛି ଏ ଲୁହା ହାତ ।୪।

ପଥର ଫଟାଇ   ଭଙ୍ଗିଲେ ଯେ' ବା
ଗଙ୍ଗାର ଅଭିମାନ,
ଅମୃତ ସ୍ୱାଦ   ଦୂରେ ଥାଉ ତା'ର
ତୃଷାରେ ଶୁଖେ ତା' ପ୍ରାଣ ? ।୫।

ବିଜୁଳି ଯେ ଆଣି   ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଥାପିଲା
ଦୀପେ ତାର ନାହିଁ ତେଲ,
ହେ ରାସ-ରସିକ   କେତେ ବିଦଳିତ
ଜୀବନେ ଖେଳିବ ଗେଲ ? ।୬।
ଦ୍ରୌପଦୀଲାଜ   ରଖିଲେ କେ ପ୍ରଭୁ
ଆଜ କୋଟି ବିବସନ,
ବାସଭୂମିହୀନ   ଶୂନ୍ୟ ଉଦର
ସପନ ପଥ୍ୟପାଚନ ।୭।

ଯହିଁ ଉଡେ଼ ପ୍ରଭୁ !   ସଭ୍ୟତା ବାନା
ଯୋଗାଏ ଦଧୀଚି ହାଡ଼,
ଧୂପ ଅବକାଶ   ହୋଇନି ବିକଳ
ସହି ଲାଞ୍ଛନା ମାଡ଼ ।୮।
ଉଇଁଛି ସୂର୍ଯ୍ୟ   ଫୁଟେ ମୂକ ବାଣୀ
"ନୋହୁ ଆମେ ଜାନୁଆର !

ନବ ସୃଷ୍ଟିର   ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କୁ ଦିଅ
ମଣିଷର ଅଧିକାର" ।୯।

୩୦ – ସନ୍ଧ୍ୟାତାରା

ସନ୍ଧ୍ୟାତାରା ସେ ଯାଏ ଲୁଚି,
ରଜନୀ ତିମିରେ ତା'ର ରୁଚି !
ବିଜନ ପଥିକ ମରେ ଝୁରି
ଅଶ୍ରୁ ନୟନେ ଉଠେ ପୂରି ! ।୧।

କ୍ଷଣକର ସେ ରୂପବିଭା,
ଶାରଦ ଶୁକ୍ଳ ମେଘ କିବା !
ତରୁଣ ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ମୃତି-ଛାୟା
ଲୁଚଇ କ୍ଷଣକେ ରଚି ମାୟା ।୨।

ଧୂପକାଠି ଜଳି ଢାଳେ ବାସ,
ଉଷ୍ଣେ ଲଭଇ ଅବକାଶ,
ହାଟ ଶେଷେ ସବୁ ହୁଏ ଶୂନ !
ଶୂନ୍ୟତା ବାଧେ ଶବ୍ଦେ ଗୁଣ ।୩।

ରଙ୍ଗଭୂମିର ନର୍ତ୍ତକୀ
ଅତରକେ ସ୍ମୃତି ଦାଗ ରଖି,
ଦିଶେ ନାହିଁ ଆଉ କେଉଁ ପଟେ;
ପିଟିହୁଏ ଢେଉ ବାଲିତଟେ ।୪।

କ୍ଷଣିକର ରୂପ ମାଦକତା,
ଲୁହାଇ ନଦିଏ ମନ କଥା;
ହସି ହସି ଦୂରେ ଯାଏ ସରି,
ଆଲୋକପ ଛକୁ ବିଭାବରୀ ।୫।

ଜରା ଧରା ଦିଶେ ନୂଆପରି
ନବ ବସନ୍ତ ସଞ୍ଚର !
ଜୀଇଉଠେ ଜୀବ ଶମଶାନୁ,
ଅନ୍ଧାରେ ହସେ ବାଳଭାନୁ ! ।୬।

କୌସ୍ତୁଭ ବଳି ତାରା ତେଜ
ଦିବାରାତ୍ରି କବ କରେ ଦ୍ୱେଜ;
ସୁଦୂର କାନନ ସଙ୍ଗୀତ,
କାବ୍ୟେ ତା’ ବ୍ୟଥା ଇଙ୍ଗିତ ! ।୭।

କ୍ଷଣିକ ରଶ୍ମି ଅନୁଭବ
ଧନ୍ୟ ଜୀବନ ଅଭିନବ,
ଆଲୋକ-ଛାୟାର ଖେଳ ଖେଳି
ନାଉରି ଭସ୍ମ ତା’ ଦିଏ ମେଲି ।୮।

୩୦—ପାହାନ୍ତ ତାରା

ଯଯାବର କବି   ମାଗଇ ମେଲାଣି
ପାହାନ୍ତ ତାରା !
ସାଇତି ରଖିବ   ତୁମରି ବ୍ୟଥାର
ପୀୟୂଷ ଧାରା ।୧।

ସାଇତି ରଖିବ   ଋଷୀ ବଳରାମ(୧)
ଶଇଳ ମାଳ,
ମୁକ୍ତ ଏ ବିଲ   ପ୍ରାନ୍ତର ବନ
ଚକ୍ରବାଳ ।୨।

ପ୍ରଭାତି ପବନ   ବନବିହଙ୍ଗ
ମୁକ୍ତ ଗୀତ,
ନବୀନ ଦୀପେ   ଆଲୋକ କରିବ
ଝଙ୍କାରିତ ।୩।

ଧ୍ୟାନ ଗମ୍ଭୀର   ତୁଙ୍ଗ ଶିଖର
ଏ ପୌରୁଷ !
ଭୁଲି ହେବ ନାହିଁ   ତୁମରି ରୂପଟି
ଶୀର୍ଣ୍ଣ କୃଶ ।୪।

କରୁଣ ଆନତ   ନୟନ ଭଙ୍ଗୀ
ଅରୂପ ମାୟା
ମଳିନ ଆଲୋକ   କବି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ
ହେବ ଗୋ ସାହା ।୫।

---

(୧) ନୂଆଗଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଦୁଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବତ ।

ସପ୍ତ ଅଶ୍ୱ ଛୁଟାଇ ଆସୁଛି
ଲୁବ୍‌ଧ ଉଷା
ମୁଗ୍ଧ ଆସେ ତୁମ ରୂପର କୋରକ
ନ ମରେ ତୃଷା ।୬।

ଅପରୂପ ଶୋଭା ! ମନେ ତେଜେ ବାନ—
ପ୍ରସ୍ଥ ନଶା !
ଭାଳଇଁ ନଃସ୍ୱ ନର ହତ ଆଶା
ଅଶ୍ରୁ ମିଶା ।୭।

ଲକ୍ଷ ବଫଳ ପ୍ରୀତି ଆଶା ଭୁଲେ
ହେବ ଏ ଜମା,
ମଉଳା ତାରକା ପୁଣ୍ୟ ଆଲୋକେ
କର ଗୋ କ୍ଷମା ।୮।

କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକର ଜୀବନ ବଭୂତି
କରି ମୁଁ ସାର,
ଆଗୁସାର ହୁଏଁ କାଟି ଯାହାର—
ଅନ୍ଧକାର ।୯।

ଦୁର୍ଗମ ପଥ— ଯାହୀ ରେ କଏ
ପାରଇ ରଖି ?
ସଙ୍ଗୀତ ସୃଜ ଶିରଭୂଷା ହେଉ
ଆଲୋକ ସଖି ! ୧୦।

୩୨— କାବ୍ୟ ନାୟିକା

ବନ୍ଧୁ ଭରମେ ବନପଥେ,
ସରଗୁ ଆସିଛି ଖସି ସତେ;
ପ୍ରଭାତ ଶେଫାଳୀ ଡାକେ ସଖି !
ଶିରେ ମୋର ପାଦ ଯାଅ ରଖି ।୧।

ଶ୍ୟାମ ପ୍ରାନ୍ତର ଡାକେ ଆଳ !
ବକ୍ଷେ ମାନସୀ ଯାଅ ଚଳ;
ଖଞ୍ଜନ ଗାଏ ପ୍ରୀତି ପ୍ରାସ,
ତୋ ଯୁଗଳ ପଦେ କର ଦାସ ।୨।

ମୁଗ୍‌ଧ ଅନାଏଁ ଦୂରୁ ଉଷା,
ଗନ୍ଧଫୁଲ ଜାଳେ ପ୍ରାଣ ତୃଷା,
ବନ୍ଧୁ ସେ ବଡ଼ ଅଭିମାନୀ,
ଆକୁଳ ସମୀର ଟାଣେ କାନ ।୩।

ଧରା ଦିଏ ନାହିଁ କହେ 'ମାୟା' !
ମୃଦୁ ହାସେ ଜାଳେ କେତେ କାୟା;
ନଭଚୂଳ ମରେ କାଠଚମ୍ପା
ବନ୍ଧୁ ନୟନ ଅନୁକମ୍ପା ।୪।

ଆଖିଠାରେ ଭାବ ବିପରୀତ !
ଅନ୍ଧାର ହୁଏ ଶଙ୍କିତ !
କହେ ମୁଁ ଧନ୍ୟ ଜୋଛନାରେ,
ତୋ ରୂପ ଅମର ଅଭିସାରେ ।୫।

ଚରମେ ଚକୁର ଲେଟେ ଦେଖି,
ବାଦଲେ ବିଜୁଳି ହୁଏ ରେଖି !
ବିନୟ କରଇ ସମୀରଣ
ବାନ୍ଧିବ ବେଣୀ ହୁଏ ମନ ।୬।

ଚପଳା ଚତୁରୀ ମୃଦୁହାସ,
ସାଗରୁ ଗଭୀର ଆଁଖି-ପ୍ରାସ !
ଲୁବ୍‌ଧ କବ ତା ରଖେ ଛନ୍ଦ *
ଲୁଚଲେ କାବ୍ୟ ମରେ ଧନ୍ଦ ।୭।

---

* ସପ୍ତମ ପଦ ଶେଷ ଦୁଇ ପଂକ୍ତିର ଶେଷାକ୍ଷରଦ୍ୱୟର ଲଘୁ ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବ

୩୩—ଅକାଳ ବସନ୍ତ

ବନ୍ଧୁ ଡାକିଲ ଆସି ଦ୍ୱାରେ,
କୌମୁଦୀ ସେ ବା ଅନ୍ଧାରେ !
ବିସ୍ମୃତ ମରମର ସ୍ୱର,
ଫୁଟାଇଲା ଛୁଇଁ ମୂକ ତାରେ ।୧।

ମଳୟ ପରଶ ପଉଷରେ,
ସଜଣା ଘଟର କି ମନ ଧରେ ?
(ମୋର) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ତରୁରେ କିଶଳୟ,
ବାସି ଫୁଲେ ବାସସଞ୍ଜରେ ।୨।

ଶ୍ୟାମଳ ଶାରଦ ଧାନ ବିଲେ
ନୟନକୁ ସୀମା ନାହିଁ ମିଳେ !
ଲକ୍ଷ ବଳାକା ଗଲେ ଉଡ଼ି !
ହୁଡ଼ି ପଥ ଲାଜେ ଗଲି ବୁଡ଼ି ।୩।

ବଂଶୀ ସେ ଦୂର କାନନର !
ମୃଦୁ ମଧୁ ହାସ ଆନନର;
ଅବଳା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହଏ ଟାଳ !
ତାର, ଭଙ୍ଗୀ ଅରୂପ ସୁନ୍ଦର ।୪।

ଅସ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟା ! ଶେଷ ବାଟ !
ସେ କିବା କୁହୁକ ଉଚ୍ଚାଟ !
ସ୍ତମ୍ଭ ପୁଲକେ ତନୁ ଥରେ
ଚେତନାହତ କି ନୂଆ ନାଟ ! ୫ ।

ଅଜ୍ଞାତେ ଖସେ ତନୁବାସ,
ଶିଥିଳ କବରୀ ! ଲୁଟେ ହାସ—
ଚନ୍ଦନ କିଏ ଯାଏ ବୋଳି !
ଉଚ୍ଛୁଳେ ସିନ୍ଧୁ, ବହ୍ନି ପ୍ରାସ ! ୬ ।

ଗନ୍ଧରେ ବରଠେଁ ବାସ ଫୁଲ,
ବେଣୀ ରଚନାରେ କେବା ମୂଲ ?
ଶୋକ ଅଭିମାନେ ହଜେ କଥା,
ମୁଗ୍ଧ ମୋ ଦୁଆର କରେଁ ଭୁଲ ।୭।

ଅସ୍ତରାଗର ସେ କି ମାୟା !
ନିର୍ବାଣ ଶିଖା ଭୁଲେଁ ରାହା;
ବସଇଁ ବ୍ୟଥିତା ଅଭିମାନେ
ବନ୍ଧୁ ହତାଶେ ଫେରେ ଆହା ! ୮ !

୩୪—ଫୁଲର ଫସଲ

ଉପବନେ ହସେ ପ୍ରଭାତ ପବନେ
ଲକ୍ଷ ଫୁଲ,
ଜୀବନ ବିଭବେ ମତ୍ତ ବିଭୋର !
ଅଶ୍ରୁ ଠୁଳ ।
ପୀରତି ରସର କଳ୍ପନା ଜାଲ
ବୁଣଇ କେନ୍ତୁ,
ମୃତ୍ୟୁ ଦୁଆରେ ହାଣଇ ମୁଷ୍ଟି
ହାସ୍ୟ ଢେଉ !

ମଲ୍ଲୀ ଶେଫାଳୀ   ଚମ୍ପକ ଜବା
ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ,
ଅପରାଜିତା ସେ   ସଦ୍ୟ ସ୍ନାହାନେ
ଶୌଚ-ସୁଖୀ ।
ଜୀବନ ବିଭୂତି   ଲଭି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
ଦୂର୍ବା ଘାସ,
ଅମୃତ ଦହେ   ମାନବ-ଗରଳ
ସର୍ବନାଶ ;

ଉପବନ ତୋର   ହେଲା ବାଲୁଚର !
ଅଶ୍ରୁ ଜମା !
ଶାସ୍ତ୍ର ଭଷଇ,   "ଶତ୍ରୁକୁ ତେବେ
କରିବୁ କ୍ଷମା !"

କେତେ ଉପବନ   ବିଷମ ଜ୍ୱାଳାରେ
ଯାଉଛି ଜଳି,
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଲୋକ   ନ ଦେଖି ମଉଳେ
ଲକ୍ଷ କଳି !

ତୋ ଫୁଲ ଫସଲ   ନିଶ୍ୱାସେ ଯାର
ହେଉଛି ପଦା
ନିର୍ବିକାର ସେ   ଅଜଗରଂ ଶିରେ
ହାଣ ତୁ ଗଦା ।

* *

୩୫—ବାସନ୍ତୀ

୧—ଏ ଯେ ବସନ୍ତ

ଏ ଯେ ବସନ୍ତ !   ବହେ ମନୋହର ବାୟୁ
ଚୈତ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା   କହେ,ସତ ନାହିଁ ଆୟୁ ।
ଚନ୍ଦ୍ର ଆଖିରେ   ପ୍ରଣୟର ମାଦକତା ।
ମଳୟ କହୁଛି   ବାସର-ଯାମିନୀ କଥା ।
ସନ୍ଧ୍ୟାଲଜ୍ଜାନତା !

ନବାଗତା ବଧୂ   ମୁଗ୍‌ଧା ନାୟିକା
ଟେକି ପାରୁ ନାହିଁ ମଥା !
କୋଇଲି ଭୁହାଇ ଡାକେ
ଖୋଲ ଉତ୍ତରୀ   ପଙ୍କ ଶର୍ଶା ଗୋ
କେହ୍ୱ ନାହିଁ ଆସେ ପାଶେ ।

କ୍ଳିଷ୍ଟ ଧରରେ   ଜୀବନ ସଞ୍ଚାରଣ !
ନବ କିଶଳୟ   ଚୂତ ମଞ୍ଜରୀ—
ବରଚୁଛନ୍ତି—
ସ୍ୱପ୍ନ ସମ୍ମୋହନ !
ଉଷାରେ ସୃଷ୍ଟି-ଅମ୍ବର କେ ଦେଲା ବୋଳି ?
ବଂଶୀରେ ନବ ଉନ୍ମାଦ ତାନ ତୋଳି;—
ଅଚ୍ୟୁତ କଏ ଆନନ୍ଦ ବୁଣିଗଲା ?
ହୋରି ଖେଳେ ଅବା ଆପଣାକୁ ଦାନ କଲା !
ଲୁଚି ଲଗାଇଲା ନବ ବସନ୍ତ ରସ !
ତରୁଣ ଅଙ୍ଗ ହରିଲା ଲଜ୍ଜା ବାସ ।
ହସେ ଖଳ ଖଳ ବାୟୁ !

ତୋଲ କବ ତୋର   ଆନନ୍ଦ ଗୀତି,—
ଝରବା ସ୍ୱପ୍ନ—
ପୌଷ ପବନେ ଥାଉ ।

— ନବ ଯୌବନ

ସଜନା ଗଛଟା   କେଇଟା ଡାଙ୍ଗ ଧରି,
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସରେ   କାହିଁ ଶୋଇଥିଲ ମରି
ଯେତେ ଯା ଥିଲା ତା'   ଦେଇ ସାରିଥିଲା ଛୁଇଁ,
ସରିଛି ତା କାମ   ମରଣ ଏଥର,
ବସି ଭାବୁଥିଲି ମୁହିଁ ।

ଆସିଲା ଆଷାଢ଼   ଲୁଚିଗଲା ପୋଡ଼ ଖରା,
ଢାଳିଦେଲା ପାଣି   ଅସରାଏ ଦି' ଅସରା ।
କାହିଁ ଲୁଚିଥିଲା   ଏତେ ରୂପ ଯୌବନ ?
ସହସା ପଡ଼ିଲା ଫାଟି   ଭେଳକିବାଜି ସମ !
ସର୍ବ ଅଙ୍ଗେ   ଖେଳାଇ ସବୁଜ ଢେଉ,
ଯୌବନ ରସେ   ଭରପୂର ମନ
— ଭୁଞ୍ଜି ସଜନା !—
ପରତେ ଯିବା ବା କେହୁ ?

କଳାମେଘ ରୃହିଁ   ଗାଉଛି ଜୀବନ ଜୟ,
ମୃତ୍ୟୁ ଯାତ୍ରୀ   ଶଙ୍କିତ ମନେ ଭୟ ।
ନୂଆ ବନ୍ଧୁ ଠର   ଡାକେ ବା ବାସକ ସଜ୍ଜା !
ସକଳ ଦୁଃଖ   ଭୁଞ୍ଜି କରି ସେ
ଗର୍ବେ ବହୁଛି—
ଜୀବନ-ଜୈତ୍ର-ଧ୍ୱଜା ।

୩—ଗଜଲ୍

ପ୍ରାଣ ଆସିଲେ ଶୁଖି   ଶିଥିଳ ମନ ଦେହ,
ତରୁଣ ପ୍ରୀତି ଭଳି   ଡାଳ କେ ଯାଏ ସ୍ନେହ ।
ଗୁପତ ଅଭିସାରେ   ଲୋତକସିକ୍ତ ଭାଷା
ଡାହାଣୀ ଖର ସେ' ବା   ଚେତେଜ ଲୁପତ ଆଶା ।
ସାତ ସମୁଦ୍ର ଲଙ୍ଘି   ଆସେ ବା ପ୍ରିୟତମା,
ବନ୍ଧି ନେବାକୁ ଯେତେ   ଅଶ୍ରୁ ହୋଇଛି ଜମା ।
ସହସ୍ର କ୍ଷତ ଦାଗ   ବିଫଳତାର ବ୍ୟଥା,
ଧଉତ ଲାଗି ଆସେ   ସିକ୍ତ ତା' ଆଖିପତା ।
ସ୍ନିଗ୍ଧ କଉମୁଦୀରେ   ପରାଣ ବଧଉତ,
ନିଃସଙ୍ଗ ଶୂନ୍ୟତା ମୋ   ଅମୃତ ପରିପ୍ଲୁତ ।
ଅଶ୍ରୁ ଆନନ୍ଦେ ଝରୁ   ଆଲୋକେ ଅଭିଭୂତ,
ମରଣ ଭସ୍ମେ ଫୁଟେ   ଜୀବନ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ମୋ ଯାଚ୍ଞା,   ଗୋଲାପ, ଅପ୍ସରା,
ଆଶାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସ୍ୱପ୍ନ   ପ୍ରାଣେ ମୋ' ପଡ଼େ ଝରି ।

୪—ହୋଲି

ଦରବୁଢ଼ୀଟାଏ   ବର୍ଣ୍ଣେ ମିଶାମିଶି ଶାଗ,
ଦେହେ ମନେ ଅବା   କି ଅଛି ମୋହର ବାଗ ?
ତେବେ ବି ଏ ଦେହେ   ଶହ ପିଚକାରି ମାଡ଼,
ଏକ ବସ୍ତୀରୁ   କର୍ମ ଯାଉଛି ହାଡ଼ !
ଏ ଗୋଟିକ ଛଡ଼ା   ନାହିଁ-ଘରେ ଟିକେ ବାସ,
କାହାକୁ କହିବ   ମୋ ଲାଗି ନୁହେଁ ଏ ରସ ?

କହିଲେ କହିବେ   କୃଷ୍ଣ ଗୋପିକା
ଖେଳୁଥିଲେ ଗୋପବାଳ !
ଅମର ନେତାଏ ଲଲ !
ନେହୁରୁ ହୋଇ ମୁଁ କହଇଁ 'ଗରବ ନାରୀ !'
"ଖେଳନ ଗାନ୍ଧୀ   ଚର କୌପୀନଧାରୀ !"
"ମାର ଗୋଲିତାକୁ !"—ଆନ କହେ ଠାର
"କହୁଛୁ ତ କଥା ଖର !"

"ଆଲୋ ବୁଢ଼ୀ ତୋ'ର   ବସନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ !
ହୋଲି ଖେଳେ ମାତ   ଗୃହାଁ କୋଳାକୋଳି
ବଶ୍ୱ ଆଜ ଯେ ଭାଇ !"

ଜଣେ ଭାଇକ ତ   ନ ପଡ଼ନ୍ତି ତଳେ ଜଣା
—ହସକୁହାଳୀରେ   ଫସାର ଗୋଷ୍ଠା ବଣା—
ଲୁଚାଇ ରଖିବ   ନିଜକୁ କୁଟୀରେ
ଆଜ ହୋଇ ବିବସନା !

୫—କୃଷ୍ଣା

(କ)

ଭୁଲି କି ପାରିବ ବନ୍ଧୁ   ଯାହା ଶେଷଯାଏ ?
ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧିକି ପାଇ   କେ' କେବେ ହଜାଏ ?
ହାତେ ଧରି ଥରେ ଚନ୍ଦ୍ର   କେ' ଲୋଡ଼େ ଅନ୍ଧାର ?
ଅମୃତ ଚାଖିଲେ ଥରେ   କେ' ବାଞ୍ଛେ ବିକାର ?
ସଞ୍ଚାରିଛ ନବ ଜନ୍ମ !   ଦେଇଛ ଗୌରବ !
ଦେଲୁ ପରି ଥରେ କେହି   ନାହିଁ ଅନୁଭବ ।

ମଉଳରେ ସ୍ଥାନ ଥାଉ,   ପଦେ କାନ୍ତ କଥା —
ଶୁଣିବାର ନାହିଁ ମନେ !   ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ସର୍ବଥା ।

ପ୍ରପଞ୍ଚୁ କରିଛ ବଡ଼,   ଏ ମୋ ଅଭିମାନ—
ସ୍ୱପ୍ନମଣେ ଦେଲ ଯାହା   ଦେବ ଲୋକେ ସ୍ଥାନ ।
କ୍ଷଣକେ ସହସ୍ର-ଦଳ   ପ୍ରାଣ ଶତଦଳ,
ବିସ୍ମୃତ ମନ୍ତ୍ରକୁ ଫୁଙ୍କି   କରିଛ ବିହ୍ୱଳ !
ଧନ୍ୟ ଭେଟିଥିବ ପଦେ   ଯେ’ ବା ଗନ୍ଧ ଫୁଲ,
ବନ୍ଧୁ ସେବାଦାସୀ ହେବା   ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅତୁଳ
ଯାଅ କକ୍ଷଚ୍ୟୁତ ଗ୍ରହ !······
ସୁବିପୁଳ ସିନ୍ଧୁ !
ମନେଥିବ ମ୍ଲାନ-ତାର   ଶେଷ ଅଶ୍ରୁବିନ୍ଦୁ ।

(ଖ)

ଶୁଷ୍କ ମରୁତଳେ ବନ୍ଧୁ !   ଅଶ୍ରୁ-ସିନ୍ଧୁ ଜମା,
କହି ନାହିଁ ପଦେ କଥା,   କରିବଟି କ୍ଷମା !
କହିବାକୁ ଗଲେ କଥା   କଣ୍ଠେ ଗଲା ଲାଗି,
ଅନେକ ଫେରିଛି ହାରୁ   କେତେ ଯେ ଅଭାଗୀ !
ଭୁଲକରି ଦୂରଚନ୍ଦ୍ର   ଚାହିଁବା ଭରସା —
ରଖିନାହିଁ ହତଭାଗୀ,   — ଉରି ଲୋକହସା !—
ହରିତ ମୋ କ୍ଷେତ୍ର   ସ୍ପର୍ଶେ କଲ ଯେ ଶ୍ୟାମଳ —
ଉଡ଼ିଲେ ବଳାକା   ସୁପ୍ତ କଲ୍ପନା ଚଞ୍ଚଳ !

ଭିଆଇଲ ପୁନର୍ଜନ୍ମ !   ସୁନ୍ଦର, ମହାନ,
କ୍ଷଣ ସ୍ପର୍ଶରେ ବନ୍ଧୁ   କଲ ଦୀପ୍ତିମାନ ।
କୃତକୃତ୍ୟ ହେଲା ପ୍ରାଣ !   ମାତ୍ର କୃତଜ୍ଞତା —
ହେଲା ନାହିଁ କହି,   ମନେ ରହିଗଲା ବ୍ୟଥା !
କ୍ଷୀଣରେଖା ସନ୍ଧ୍ୟାତାରା   ମିଶିବ ଅନ୍ଧାରେ,
ସହସ୍ରଜନମ ସ୍ମୃତି   ଗୁନ୍ଥା ମର୍ମ-ତାରେ ।
ମୃତ୍ୟୁରେ ଅମୃତ ପ୍ରୀତି   ଅପୂର୍ବ, ଅତୁଳ !
ଶିରଭୂଷା ହେଉ ମୋର   ପଦପଦ୍ମ-ଫୁଲ ।

୩୦—ମନବୋଧ ଚଉତିଶା

(କ)

ଯୋଗୀଏ ଗାଉଛନ୍ତି ମନବୋଧ ଚଉତିଶା,
ଶତ ଯୁଗର ବା' ଅଶ୍ରୁ ବରଗ ମିଶା !
ଅକାଳରେ ତା'ର ନିଭିଲା ଶମ୍ପା-ଗୋସ୍ୱା,
ବାପ ମାଆ ଗଲେ ! ଛିନ୍ନ ହେଲା ତା'
ଭବବନ୍ଧନ-ଡୋରି ।

ଘର ସୁଖ ଭୁଲି ସେ ଧନୁ ନେଲା ସେ ଭେକ,
ଅବଧୂତ ଗାଏ ବୈରାଗ୍ୟର ଟେକ ।
(ଗୀତେ) ଅଭେକ ନିଃସ୍ୱ ନୟନୁ ଟାଣିଲା ଲୁହ,
ଯେତେ ବାସସ୍ଥାନ ପଥେ,—ଛୁଟାଇଲେ
ଖରେ ହାହାକାର ସୁଅ !

ସଂସାର ସୁଖେ ସକଳେ ମଣିଲେ ତୁଚ୍ଛ !
ସୌଧନବାସୀ ମୁରୁକି ହସରେ
ପୁଚ୍ଛକୁ କଲେ ଉଚ୍ଚ ।
"ମୂଢ଼ ବୈରାଗୀ ଦେବ ପୁଣି କିବା ଶିକ୍ଷା ?"
ଜୀବନ ଯାହାର ଜୈବ କେତନ
ଜୀବନ ମାନେନା ଭିକ୍ଷା !

ହସି କହେ ଆନ "ନ ମିଳିଲେ ବେଳେ ଅନ୍ନ—
ମଉଳି ଯିବ ତା' ସବୁ ଦର୍ଶନ ବର୍ଣ୍ଣ !"

(ଖ)

ଗବାକ୍ଷଧାରେ ଚାହିଁଛି ବାସବଦତ୍ତା (୧)
ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ ବିହ୍ୱଳା ନାରୀ ସତ୍ତା !
ଯୁଗଳ ଗଣ୍ଡେ ଲୋତକ ଝରଣା ସୁଅ,
ଶୀତ ଜୋଛନାର ନିର୍ବାକ ମସ୍ତାରୁଦ୍ଧ !

ଭୁଲିଛି ଆଜ ସେ ବେଶଭୂଷା ପରିପାଟୀ,
ଅପୂର୍ବ ରୂପ ସିଇଁ ଦେଇଛି ତା' ପାଟି,
ମଳିନ ବସନ ମଳିନ ତା' ଗନ୍ଧ ଫୁଲ
ନଗରର ନଟୀ ! ତା'ର କାରୁଣ୍ୟ—
ସ୍ୱପ୍ନର କିବା ମୂଲ ?

ନୁହେ ସତୀ ନାରୀ, ଅନଳେ ହୋଇନି ଦଗ୍ଧ,
ପାପଭାର ଯେତେ ଶିରେ ବହିଅଛି
ବସୁଧା ନ ପାରେ ସହି ।
ସଜଳ ନୟନେ ପୁଚ୍ଛିଲା—
"ହେ ଯୋଗୀବର !

ତିଆଗିଛ ସବୁ ବସ୍ତ୍ର, ତୁମର ଘର,
ଅଧମ ନଟୀର ନେବ କି ଦିବସ ଭିକ୍ଷା ?"
ଉତ୍ତରେ ଯୋଗୀ— "ସମୟ ହୋଇନି
ଜନମା ସରିନି ଶିକ୍ଷା !"

---

(୧) ପୁରାତନ ଯୁଗର ନୁହେଁ, ଆଧୁନିକା ନଟୀ ।

୩୭ — ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ

(କ)

ଆଜି ପ୍ରଭାତର   ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁକୁ ଦେଖି,
ଶୈଶବ ମୋର   ନାଚିଲା ପୁଣି ଥରେକ !
ଶତ ପ୍ରପଞ୍ଚ   ଜଞ୍ଜାଳ ବ୍ୟାଧି ଜରା,
ସ୍ୱପ୍ନ ସମାନ   ମଉଳାଇ ଦେଲା
ତରୁଣ କୋମଳ ଖରା ।
ଝିରିଝିରି ହୋଇ   ଆକାଶୁଁ ଅଳପ ବୃଷ୍ଟି !
ଦେବକନ୍ୟାର   ଆରକ୍ତ କୁସୁମ
ରଚଇ ସ୍ୱପ୍ନ ସୃଷ୍ଟି !
ଅପରୂପ ତେଜେ   ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦଶ ଦିଶ,
ଶ୍ୟାମ ତରୁଲତା   ଧରଣୀ ଅଙ୍ଗ
ଧୋଇ ହୋଇଯାଏ ସ୍ୱଚ୍ଛ !
ମଳିନ ବସନା   ଶୀର୍ଣ୍ଣ ତରୁଣୀ କିଆଁ ?
ଜଳ ଆଣୁ ଆଣୁ   ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ
କ୍ଷଣେ କାଠ ପରି ଠିଆ ?
ଜଳଜଳ ଦିଶେ ମହାନଦୀ ତୀର ଗ୍ରାମ !
ଅରଣ୍ୟଘେରା   ରୁଚିର ସଂଘାରାମ ।*
ଅପରୂପ ଶୋଭା   ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ତେଜେ !
ଫେରିବା ଭାଗ୍ୟ   କେବେ ହେବ ମୋର
ଆଜି ଏ ପ୍ରଭାତେ ହେଜେ ।

---

* ବହୁବର୍ଷ ଧରି ଲେଖକଙ୍କ ନିର୍ବାସିତ ପିତା ମହାନଦୀକୂଳ ବାଙ୍କିଗଡ଼ ଚର୍ଚ୍ଚିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶୂନ୍ୟ ବାଲୁଚର ଭୂମିକୁ ଉର୍ବର କରିବା ଆଶାରେ ଏକାକୀ କୁଟୀର ରଚନା କରି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । କୈଶୋରାବସ୍ଥାରେ ଲେଖକ ନଦୀ—ତୀରସ୍ଥ ଗ୍ରାମ ମନ୍ଦିରର ସ୍ମୃତି ଅଦ୍ୟାବଧି ସାଇତି ରଖିଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧଯୁଗରେ ଉପାସନା ମନ୍ଦିର ଓ ସଂଘାରାମ ଅଭିନ୍ନ ଥିଲା ।

(ଖ)

କି ବାଉଡ଼ା ବନ୍ଧୁ   ଆଙ୍କିଛ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ?
ସନ୍ଧ୍ୟାରେ, ଦେଖେଁ   ଛୁରିକଟା ଦାଗ
ଶୁଖି ନାହିଁ ଭଲେ ମନୁ !

ନେବେ ବ ହସିବ   ସପ୍ତରଙ୍ଗ ଦେଖି,
ଗାବ ଗଦଗଦ   କାବ୍ୟରେ ଯିବ ଲେଖି ?
ମରଣରୁ ବଳି   ତୀବ୍ର ଅନ୍ଧକାରେ,
କଳାତ ଦୁଆର   ଧରଣୀର କାରାଗାରେ ।

କେତେ କାଳ ଆଉ   ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବ କବି,
ପ୍ରପଞ୍ଚ ଲୀଳା   ଅନ୍ତରେ ଅନୁଭବ ?

ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁକୁ ଲାଞ୍ଛିତ କରି—
ଚାଲନ୍ତୁ ନରନାରୀ, !

—ନକଲି ପରଜାପତି—କହନ୍ତି
“କବି ନବୋଧ ଘାରି ।”

“ଦେଉନ ଦୃଷ୍ଟି   ଆମର ଆଡ଼କ ଥରେ,
ସ୍ୱପ୍ନେ ଜନମି   ମରିବ ଏ ସପନରେ ।”
ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଚୁହିଁ   ଜୀବନଟା ଜାଳିବାର
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ହେ !   ବତାଇବ ନମାତେ
ଅଛି ଟିକି ଅଧିକାର ?

(ଗ)

ମୁକ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନ   ଦେଖେ ବସି କବି ନେଟ, (୧)
ଯନ୍ତ୍ରଣା ରେଗ   ଜ୍ୱାଳାରେ ବଦନ ହେଠ ।

---

(୧) "Agostinho Neto, the distinguished Angolan poet, has been imprisoned by the Portuguese Government for his national views. He is gravely ill in a prison on the island of Santo Antao and his life is in a serious danger..."—News Bulletine : "Asian Affairs."

ସାନ୍ତ୍ରୋଦ୍ୱୀପର   କାରା ଗହ୍ୱରେ
ନିର୍ବାସିତ ସେ ବନ୍ଦୀ
ହସ୍ତପଦ ତା   ଶୃଙ୍ଖଳେ ଦେଲେ ଛନ୍ଦି ।
ନାଚଇ ମୃତ୍ୟୁ   ଦେହେ ହୋଇ ତାର ଘଷି,
ଶାସନକଳର   ପେଷଣ ଯନ୍ତ୍ର
ଉଠେ ଉଠଇ ହସି !

ଘାତକର ହାତେ   ନିହତ ନ୍ୟାୟର ଗର୍ବ
ଶୋଷକ ଶାସ୍ତ୍ର—   ମୈତ୍ରୀର ନାମେ
କମାଣ ଦେଉଛି ଦାବ

ଶାସନର କଳେ   ଖର ଦୁଷଣର ଦଳ,
ପରମ ଧର୍ମ   ଦୁର୍ମତି କୌଶଳ,
ଆଦିମ କାଳରୁ   ବୁଲଇ ଜୁଲମ ଚକ
ପିଷ୍ଟ ତା' ତଳେ   ଶିଳ୍ପୀ କବିଏ !
ବିଜୟୀ ଧର୍ମଧ୍ୱଜ !

ତେବେ ବି ଶିଳ୍ପୀ   ମର୍ମ-ଗୁହାରୁ
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁକୁ ଦେଖେ,
ବ୍ୟଥିତ କବି ତା'   ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱପ୍ନ ଲେଖେ !

(ଘ)

ଆଲୋକ ଆଲୋକ !   ଆଲୋକ ଯେ ତୋର କାହିଁ ?
ପ୍ରଭାତର କ୍ଷୀଣ   ରଶ୍ମି ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ ।
ମେରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେ   ଛ' ମାସରେ ଦିଏ ଦେଖା,
ତୋର ଅନ୍ଧାର   ଅବସାନ କଥା
ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ ଲେଖା ।

ନିଲଠା ତୁ ଭଠ   ବନ୍ଦନା ଯାଉ ଗାଇ,
କେବେ ଦେବତାର   ରାକ୍ଷସ ନର ପାଇଁ ।

ଜ୍ଞାନ ଗୁରୁ ଡୋର, ଦିବସେ ଦିହୁଡି ଜାଳି, (୧)
ଖୋଜୁଥିଲେ ନର—ଦେବତାକୁ ପଥେ ଗଳି;
ସେ ନର ଦେବତା ଆଲୋକ ପଦ୍ମ ପରି
ମନ୍ଦହାସେ ଯା, ଅପସରେ ବିଭାବରୀ !
ନ ମିଳିବାରୁ ସେ ବକ୍ଷ ଫଟାଇ ମଲେ,
ବୁଦ୍ଧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଗୌରାଙ୍ଗ
ଧରାରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ !

ଘୂର୍ଣ୍ଣ ତିମିର !
ହଟି ନାହିଁ ଧାରେ !
ଧରଣୀ ଅଶ୍ରୁ କାରି !
ସଇତାନ ଫଳ (୨) ଲଗିଛି ବଣ୍ଟୁଆରି !

୩୮— ମାଣିକ

କି କହିବି ମାଆ ଅଦ୍‌ଭୁତ ଏଇ ଦେଶ ! (୩)
ଜନଗହଳରେ ଭୂତପ୍ରେତ ସମାବେଶ !
ଛୁଟି ଚାଲନ୍ତି ହଜାର ଲକ୍ଷ ଲୋକ,
କିବା ଉଦ୍‌ବେଗେ ବିସୋରି ଏ ଶୋଷ ଭୋକ ।
ହସିବାର ଦୂର ! କଥା ପଦକୁ ଯେ—
ତିଳେ ଫୁର୍ସତ କାହିଁ !
ଅଗଣିତ ଟ୍ରାମ୍ ମଟର ଚାଲିଛି ଧାଇଁ,—
ଛୁଞ୍ଚି ଗଳିବ ନାଇଁ !

---

(୧) ପୁରାତନ ଗ୍ରୀସୀୟ ଦାର୍ଶନିକ
(୨) The Apple of Satan.
(୩) ଆଧୁନିକ ମହାନଗରୀ

ପଛକୁ ରିକ୍‌ସା   ଟ୍ରକ୍ ବସ୍ ଲୁହାଛଡ଼,
ଗିରିଫଟା ଧଡଧଡ଼ !
ବାଟ ହୁଏ ନାହିଁ   ବସିବାର ପ୍ରାଣୀ
ମଣିଷ ଅଥବା ମଢ଼ !
ଧୂଳି ପଟଳରେ   କୋଇଲା ଧୂଆଁରେ
ନିଶ୍ୱାସ ରୁନ୍ଧେ ମୋର,
ଉଡ଼ାଜାହାଜଟା   ଆକାଶେ ଗର୍ଜେ ଘର !
କୁଆଁଟା କାଖରେ,   ଘଡିଏ ଥମିଲି—
ରାସ୍ତା ହେବାକୁ ପାର !

ରକତ ପଥର   ପାଲଟି ଯାଏ ଗୋ ବକ୍ଷେ !
ସମଜ ନ ପାରେଁ   ଛୁଟନ୍ତି କେଉଁ
ସୁନା ହରିଣୀର ଲକ୍ଷ୍ୟେ !

ଲୁହ ବହିଯାଏ   ଆମ ଗାଆଁ କଥା ଭାଳି,
ବଣ ବିଲ ଶୋଭା   ନଈ ମନଲୋଭା
ପରିହାସରତା ଆଳି ।

ନୀଳ ପର୍ବତ   ନଈ ନୀଳ ଜଳ ବେଣୀ,
ପାହାଡ ବଣରୁ   ଠାରି ଡାକଇ ବା' ଏଣି !
ଲାଜ ବୁଣିଯାଏ   ଦମକା ପବନ ହସ
ଗ୍ଲୁଡ଼ ଆସି ମରୁ—   ଭୁଇଁରେ ଖୋଜଇଁ ରସ ।

କାନେ ଫାଟେ ଏଥି   ହୃଦ ହୁଏଁ ଥରହର !
ଏ ଶବଦ ଭେଦ   ଶୁଭେ ଗାଈଆଳ—
ବାଳକ ବଇଁଶୀ ସ୍ୱର !
ଲୁହ ବହିଯାଏ,   ପ୍ରାଣ କରେ ହାଇଁପାଇଁ,
ଏ ଦେଶେ ଜୀଇଁବା ନାହିଁ !
ଫେରିଯିବି କେବେ   ତୋ କୋଳକୁ ମାଆ
ଭେଟିବି ସୋଦର ଭାଇ !

ମନ-ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ

୧ – ରାଜଗିର

ନିତ୍ୟ ପୂତ ଦେବଭୂମି ପୁରାଣ ପବନ !
ସ୍ଥବିର ସ୍ଥବିରା ଏଥି ହୋଇ ସମ୍ମିଳିତ –
ଗାଇଥିଲେ ଯୁକ୍ତକଣ୍ଠେ, "ଧରମ ଶରଣ !
ଶରଣ ଅମୃତ ସଂଘ ! ବୁଦ୍ଧେ ରହୁ ମନ !"
ଦାନବତ୍ୱ ଦଳି କଲେ ମାନବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ଅବିଶ୍ୱାସେ ସ୍ଥାପିଗଲେ ଜୀବଧର୍ମ ନିଷ୍ଠା !

ପ୍ରୀତି ଧୂପେ ବାସେ ଏତେ ଜନପଦ ପୁର
ଏ ଝରଣା ଶୈଳଶ୍ରେଣୀ କନ୍ଦର ସୁଦୂର –
ହେଲା ମନ୍ତ୍ରପୂତ ପ୍ରଭୁ ବୁଦ୍ଧ ପଦସ୍ପର୍ଶେ !
ନବ ଜନ୍ମ ସମ୍ଭବିଲା ନିର୍ବାଣ ଆଦର୍ଶେ ।
ପବିତ୍ର ଏ ଧୂଳିକଣା, ପାଷାଣ, ଶଇଳ,
ଗିରିବର୍ତ୍ମ, ସ୍ତୂପ ଗୁମ୍ଫା ଝର ଅନାବିଳ ✳ ।
ନମସ୍ୟ ମୋ ଏ ଭୂମିର ସକଳ ଜୀବନ
ଅନବଦ୍ୟ ଐତିହ୍ୟ ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଅନୁପମ !

✳ ଏଠାରେ କୋତୋଟି ଝରଣା, ଉଷ୍ଣପ୍ରସ୍ରବଣ ଅଛି ।

୨—ଗଙ୍ଗା

ବିପୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମୟୀ ସଦା ସୁଗମ୍ଭୀର
ଦର୍ପିତା ଜନନୀ ଅବା ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ବୀର;
ସଦା ପ୍ରାଣବନ୍ତ ସ୍ଫୀତ ଦୈନ୍ୟ ପଦେ ଦଳି,
କୁବେରକୁ ତୁଚ୍ଛ କରି କ୍ଷିପ୍ର ଯାଉ ଚଳି !
ଅପୂର୍ବ ଜୀବନ ଉତ୍ସ ! ନିଃସ୍ୱ କୋଟି ଜନ,—
ପବିତ୍ର ଜନନୀ ଗଙ୍ଗା ଢାଳନ୍ତି ବନ୍ଦନ ।

କେତେ ଯୁଗ ପରେ ଦେଖି ସେପାରିର ସନ୍ଧ୍ୟା
ଅନାଦି କାଳରୁ ତୁହେଁ ରୂପସୀ ପ୍ରମଦା ।
ଭାଳେଁ ମନେ, ଅନଶ୍ୱର ଅମୃତର ମେଳେ
ମୁଁ ଏକା ଅନୃତ କ୍ରୂର ମୃତ୍ୟୁ ତୁଲେ ଖେଳେ ।
ଯାଇଛି ଯୌବନ-ସ୍ୱପ୍ନ, ତୋ ତୀର ଭ୍ରମଣ,
ଶୁକ୍ଳକେଶ କଷଟିରେ ତୋ ରୂପ ତୁଳନ-
କରିଦେଖେଁ ତୋ ବିଭୂତି ଦିଶୁ ନାହିଁ ଊଣା,
ବୟସେ କାଞ୍ଚନ-ଦୀପ୍ତି ଯେହ୍ନେ ଶତଗୁଣା ।

୩—ନାଳନ୍ଦା

(କ)

କୁଳପତି ଶୀଳଭଦ୍ର ! ବିଶ୍ୱ-ବନ୍ଦନୀୟ,
ଗୈରିକ ବସନ ସୌମ୍ୟ ଆବରଣ ଅମିୟ,
ହେମଗୌର ବପୁ ସ୍ନିଗ୍ଧ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୂରତି !
ଭିକ୍ଷୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେ ଅର୍ହତ ବ୍ରହ୍ମଋଷି ଯତି,
ଥିଲେ ତୁମେ ନେଇଥାନ୍ତ ଅଳନ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱେଟି—
ମନ୍ଦହାସେ, ଲଭିଥାନ୍ତୁ ଜନ୍ମେ ପୁଣ୍ୟ କୋଟି ।

ସକଳ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଆମେ ଦୂର ଦେଶ ଯାତ୍ରୀ,
ପୁଲକେ ପୁହାଇଥାନ୍ତୁ ବେନ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରାତ୍ରି ।
ଶୁଣି ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ତଥାଗତ ବାଣୀ,
ସ୍ଥବିର ସ୍ଥବିରା ମୁଖୁଁ ଅମୃତ କାହାଣୀ ।
ଶତସହସ୍ର ଅନ୍ତେବାସୀ-ସହବାସ-ସୁଖ,
ଗବେଷଣା ତତ୍ତ୍ୱାଲୋକେ ଭୁଲିଥାନ୍ତୁ ଦୁଃଖ ।
ସକଳ ଶ୍ମଶାନଭସ୍ମ ! କାଳ-ପାଶେ ବନ୍ଧା !
ପ୍ରାଚୀର ଇଷ୍ଟକସ୍ତୂପେ ହଜିଛି ନାଳନ୍ଦା !

(ଖ)

ପ୍ରଜ୍ଞା ଧର୍ମ ବୈଜୟନ୍ତୀ ଉଡୁଥିଲା ଯହିଁ,
ନିର୍ବାଣ ଆଲୋକେ ନିତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ମନ୍ତ୍ର ମହୀ,
ପ୍ରପଞ୍ଚର ଲୀଳା ଯହିଁ ନ ଥିଲା ଭରସି,
ଧୂଳିରେ କାମନା-ବହ୍ନି ଯାଉଥିଲା ଲସି;

ଶୃଙ୍ଖଳା ସଂଯମ ଯୋଗ ପ୍ରାଣ ପବିତ୍ରତା,
ସୁଲଭ ମୁକତି ମନ୍ତ୍ର !......
ଇତିହାସ କଥା !

ଯୁଗଯୁଗ ପ୍ରଜ୍ଞା କର ଆତ୍ମରକ୍ତପାତ
ଗଢ଼ିଲା ଯେ ତୁଙ୍ଗ କୀର୍ତ୍ତି; ହେଲା ଧୂଳିସାତ ।

କାଳର ନିଷ୍ଠୁର ଘାତେ ବକ୍ଷେ ବଜ୍ର ଝୁସି,
ଅଶ୍ରୁ ଅନ୍ଧକାରେ ଦେଖେଁ ଯେହ୍ନେ ପ୍ରେତପୁରୀ !
ଅଶୀତର ଥେର ଥେରୀ (୧) ପଥେ ସଂଘମଠ,
ଗୁହ୍ୟଗୃହ, ଗୁହାବାସ, ସ୍ତୂପ ଅଗଣନ;
ସମୀକ୍ଷା ଚତ୍ୱର, ମୋର ସମୀପେ ମୁଖର !
ସବୁର ଇଷ୍ଟକଧୂଳି ! ଘେନ ନମସ୍କାର !

୪—ବୁଦ୍ଧଶିଷ୍ୟ

(କ)

ହେ ଚିର ଶାନ୍ତ ପୂତ ଗୈରିକବସନ,
ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମାନ ତେଜ ସୌମ୍ୟ ଦରଶନ ।
ଅଟଳ ଧ୍ରୁବତାରା ଅଚଳ ତୁଙ୍ଗ ଶୃଙ୍ଗ,
ଶୂନ୍ୟାକାଶେ ନିର୍ବାଣ— ଅମୃତପାୟୀ ଭୃଙ୍ଗ ।
ଆନନ୍ଦାଧାର ରୂପ ଯେସନେ ବାରିବାହ,
ବାରେକ ଦରଶନେ ପାଶୋର କୋଟି ଦାହ ।
ଡାକିବି ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ଭରସା ବଳେ ନାହିଁ
ବାସନା-ପଦ୍ମବନେ ପାଉଁଶ ମୋ ବଢ଼ାଇ ।

---

(୧) ସଂସ୍କୃତ—ସ୍ଥବିର ସ୍ଥବିରା ।

ବହୁ ଭାଗ୍ୟେ ଦେଖିଲ ତଥାଗତ ଶିଷ୍ୟ,
ଅମୃତ ହେଲା କୋଟି ଜନ୍ମର ମୋହ-ବିଷ ।
ନଛୁଅଁ ପଣ୍ଡିତକୁ ଡାକ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି,
କୋଟି ବନ୍ଦନ ଠୁଳ ବାଣୀରେ ଯାଉ ଖୋଲି !
ନିଅ ମୋ ହାତ ଧରି ସ୍ତବ୍ଧ ମୁଁ ବିକୃତ !
ମହସ୍ ସ୍ୱରେ ବୋଲ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଅମୃତ ।

(ଖ)

ତୁମରି ଦରଶନେ ଲକ୍ଷ ବାସନା-ଅରି
କ୍ଷଣେ ଭୂମିରେ ଲୁଟେ ଉତ୍ଫଣ ସର୍ପ ପରି ।
ଅନ୍ଧ ମୁଁ ଅର୍ବାଚୀନ ବାସନା-ମୋହ ବାଇ,
ଛାୟା ପଶ୍ଚାତେ ଧାଇଁ ବସିଛି ହଜାଇ —
ମୋ ପ୍ରଜ୍ଞାପଉରୁଷ ଦଗ୍‌ଧ ବାସନାନଳେ !
ଆତ୍ମବଳ ମୋ ହେମ- ହରିଣୀ-ପ୍ରୀତି ଛଳେ ;
ପ୍ରକୃତି ସୃଷ୍ଟି ଲଗି ରଚେ ଯେତେ ମାୟା
କେତେ ଯେ ଛାୟାବାଜି ଜଡ଼ିଛି ବକ୍ଷେ ଆହା !

ମରୀଚିକା ପଶ୍ଚାତେ ଧାଇଁ ଫେରିଛି ଭାଗ୍ୟ,
(ସ୍ମିତେ) ସେ ମାୟା ପ୍ରୀତି କହେ, "ବରନା ବୈରାଗ୍ୟ ?"
ପଥ ଶେଷର ମାୟା ଉପହାସ କଥା,
ନୈରାଶ୍ୟ ପ୍ରାଣକୁ ସେ ନିଷ୍ଠୁର ଶେଲ ବ୍ୟଥା ।
ପ୍ରଜ୍ଞା-ଉଦୟାଚଳେ କଢ଼ାଇ ନିଅ ବାଟ,
ଚିର ମାନବ-ବନ୍ଧୁ ଭୁଲେଁ ପ୍ରପଞ୍ଚ ନାଟ ।

୬ -ବୌଦ୍ଧ ଲାମା

(କ)

ହାତ ଗୋଡ଼ କାଟି   ଦିଅନା ପଙ୍ଗୁ କରି,✻
ବେତ ଆଘାତେ   ଫଟାଅ ଚର୍ମ
ପାର ହେଲେ ମନ ଭରି !

ନ ଦିଅ ଖାଦ୍ୟ   ନ ଦିଅ ବିନ୍ଦୁ ପାଣି
ଅନ୍ଧାର ଘରେ   ଆବଦ୍ଧ କର ଟାଣି ।
ମୂଢ଼ ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେ   ତନୁ କର ଜର୍ଜର,
ବିଜୟୀ ଶାସକ !   ପୌରୁଷେ ତବ ଭରି—
ମରନ୍ତୁ ଦିନେ   ଧାନ ଭିକ୍ଷୁର
ମରଣକୁ ନାହିଁ ଡର !

ଗଳାରେ ଲୌହ   ଶାଙ୍କୋଳ ମୁଖେ ତାଳ !
ବୁଲାଇ ନଗରେ   ଶେଷକୁ ଲଗାଅ ଗୁଳି!
ମନ ଆନନ୍ଦ   ଲାଗି ଯା' ଇଚ୍ଛା କର,
ଭାଗ୍ୟ ଆଦର   ନ କହିବୁଁ, "ବର୍ବର !"
ଯେତେ ପାର କର   କୌତୁକ ପରିହାସ,
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ପରା   ଧର୍ମ ନିୟତ ଦାସ ।
ନଶ୍ୱର ସ୍ଥୂଳ   ଜୀବନକୁ ନାହିଁ ଭୟ,
ଜୟ ତଥାଗତ   ଜୟ ହେ ସଂଘ
ଧର୍ମର ହେଉ ଜୟ ।

✻ ଚୀନ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ତିବ୍ବତର ଜନୈକ ବୌଦ୍ଧଭିକ୍ଷୁଙ୍କର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଅନୁସରଣେ ।

(ଖ)

ଦେଖିଛି ଧର୍ମ   କେତେ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଲୀଳା,
ହତ୍ୟା ଧ୍ୱଂସେ   ମୌନ ଶୈଳ ଶିଳା !
ଯୁଗେ ଯୁଗେ କେତେ   ବହିଲ ରକ୍ତ ନଈ,
ମାନବ ଦୁଃଖ   ଇତିହାସ ନାହିଁ କହି ।
ଅସୂୟା ହିଂସା   ପ୍ରଳୟର ଲୀଳା ଭୂମି,
ପରେ ଦଳିବାକୁ   ଶିଖାଇଛି ଧର୍ମ କାହିଁ !
ଧ୍ୱସ୍ତ ନଗର,   ଜନପଦେ ନିଆଁ ଜାଳି,
ଘାଳିଛି ବଜ୍ରପୁରୀ   ଧର୍ମେ ଦେଇଛି କାଳି ।

ସଂଘ ହୋଇଛି   ନିରନ୍ନ ଯାଯାବର,
ଧରଣୀ ଶ୍ମଶାନେ   ଶୂନ୍ୟ କରୁଣା ଝର !
ବାରୁଦ ଧୂଆଁରେ   ରୁଦ୍ଧ ସ୍ୱସ୍ତି ପଥ,
ଦାନବ ଲୀଳାରେ   ଯାଚେ କେ ବରନୀୟ?
କେ ତେବେ ଜଳଦ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରେ
ଡାକିଯାଏ ବରାଭୟ !
ଜୟ ତୁ ବୁଦ୍ଧ   ଜୟ ତୁ ସଂଘ
ଧର୍ମର ଚିର ଜୟ ।

୪୦—**ଫମ୍ପା ଭୂତ**

ସୃଷ୍ଟି କରୁ ମନଇଚ୍ଛା   ଯେତେ ମୁକ୍ତ ଛନ୍ଦ,
ମିତ୍ର-ବା ଅମିତ୍ରାକ୍ଷରେ   ଉପମା ଆନନ୍ଦ,
ଅହମିକା ତୁଷ୍ଟି ତୋର   ପ୍ରଜାପତି-ନୃତ୍ୟ,
ସମଝି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ?   ତୁ ଯେ ଫମ୍ପା ଭୂତ !
ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ,   ଯୁଗ ମହାବାଣୀ
ଗାଅ ଯେତେ, ବୁଣିଗଲେ   ଜାଲ ବୁଢ଼ିଆଣୀ !
କାବ୍ୟ ଦର୍ଶନର ଯେତେ   କରୁ ଆସ୍ଫାଳନ
ହିଂସା ଅସୂୟାଟି କେତେ   ହେଲା ନିର୍ବାସନ ?

ବର୍ବର ଯୁଗର ଯୁଦ୍ଧ ଶୋଣିତ-ପିପାସା
ପରସ୍ୱ ହରଣ, କ୍ଷୁଧା, ଲୋଭ ସର୍ବନାଶା —
ଛଡ଼ିଲଣି କେତେ ଊଣା ? ମାନବ ବାତୁଳ !
ନୀରବେ ରଚ ତୁ ଛନ୍ଦ ତୁହିଁ ଘାସ ଫୁଲ ।

୨—ପୁନର୍ଜନ୍ମ

ଏ ଜନମେ କୋଟି ପଦ୍ମ ପାଦ ଯାର ପୂଜା,
ଦିବସ ନ ସରୁଁ ମାଡ଼େ ପିଠି ହୁଏ କୁଜା !
ଶ୍ୱାନ ଶିବା ଭକ୍ଷ କାହିଁ ଚଳାନ୍ତ ସ୍ତାବକ !
ଭଗ୍ନଜାନୁ ଅସହାୟ ଗୁହେଁ ବକ ବକ
ଏକା ରାତ୍ରିକରେ ରାଜ୍ୟ ଖସିଯାଏ ହାତୁ,
ଅସହାୟ କାନ୍ଦେ କିଏ ଉଦ୍ଧରିବ ଗାତୁଁ ?

ମୂଢ଼ ପୁଚ୍ଛେ, ଆର ଜନ୍ମେ ଅଛି କିସ ପୁଣି ?
ସାତ ଜନ୍ମ ଅନ୍ତେ ଖୁଣୀ ହେବ ଅବା ଗୁଣୀ ?
ଧୀର କହେ,—ଜନମ କେ ହିସାବ ନିକାଶ !
କି ହେବ କଳପି ପୁନର୍ଜନମ ବିଶ୍ୱାସ ?

୩—ଟେଁନେଟେଙ୍ଗା

ବଡ଼ ଠାଣ ମନେ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ବୋଲି,(୧)
କୁକ୍ଷୀ ତୁମର ଗୁପ୍ତବିଦ୍ୟା ଡୋଳି !
ମାତର ଆତ୍ମ- କର୍ମ ନ ପାର ଦେଖି,
ଭେଳକି ଝଲକ୍ ଉପହାସେ କାଳ

ସକଳ ଯାଉଛି ଲେଖି ।
"ଜନତା-ଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତା;" ଗାଉଛି ଭାଟ !

ଅସୀମ ଶକ୍ତି   ତୁମର ମନରେ ଅଣ୍ଟ ।
ବଡ ଅଭିମାନେ   ରଚିଛ ତାଆସ-ଘର,(୨)
ଭାଳିଲ କି କାଳ—ବିଜୟୀ ଦୁର୍ଗ !
ତୁମେ ତା ସୂତ୍ରଧର !

ଗୋଲମ ବିଶ୍ୱ ସେ   ଗ୍ରୁଇ ଯର ରାଜା ପାଶ,
ତା ପଛକୁ ଯେତେ   ସବୁ ଅନୁଚର,ଦାସ,
ଲଂଘିଲେ କେହି   ଆଦେଶ ସର୍ବନାଶ !
ସବୁରି ଗଳାରେ   ଜଡ଼ିତ ଲୌହପାଶ ।
ବଚନ ବିଧାନ   ତୃପ୍ତି ହାସ୍ୟ
ଲବ୍ଧ ସେ ଦୈବ ବର
ଭାଳି ନ ପାରିଲ   ଭାଗ୍ୟ ଲିଖନ
ଭୁଷୁଡ଼ିଲା ଖେଳଘର !

୪—ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର

(କ)

ସିକନ୍ଦର ହେ,   ଗ୍ରେଟ୍ ମ୍ୟାସିଡ଼ନ୍ ଗ୍ରୀକ୍,
ସିନ୍ଧୁ ଝେଲମ୍   ମୁହାଣେ ଆସିଲ ମାଡ଼ି ।
ଦର୍ପୀ ଅମିତ—   ବିକ୍ରମ ତୁମେ
ସେ ଯୁଗର ଦଶଶିର,

---

(୧) ରୋମର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସମ୍ରାଟ । ତାଙ୍କ ବାଣୀ ବା ଆଦେଶ ଦେବତାଙ୍କଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଅକାଟ୍ୟ । ସମଗ୍ର ରୋମ ସହରରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରି ଆନନ୍ଦବିହ୍ୱଳ ନେତ୍ରରେ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବଜାଇ ବୁଲୁଥିଲେ ।

(୨) House of Cards.

ତୁମ ପଶ୍ଚାତେ ରୁଧିର ଗଙ୍ଗା
ବଧବା ଅଶ୍ରୁଧାର ।

ମିଶରେ ରହିଲା ବ୍ୟାବିଲନ୍ ମୁଖ ଗୃହିଁ,
ପାରସ୍ୟ ସୁରା ନବେଦ ଡାକିଲା ସାହା !
ମଧ୍ୟ ରବରୁ ତେଜ ସେହି ତରବାରି,
ଦୃପ୍ତେ ଘୋଷିଲା ହେବ ମୁଁ ସିନ୍ଧୁ ପାରି ।
ବୀରଭୋଗ୍ୟା ଯେ ଜନନୀ ବସୁନ୍ଧରା,
ବେନ ବର୍ଷରେ ବିଲାସ-ବିଜୟୀ ପରା ।
ଏ ପରେ ଅଛି ବା କେଉଁ ଗ୍ରହ ଉପଗ୍ରହ,
କେତେ ଅଳ୍ପରେ ସରେ ବୀର ଆଗ୍ରହ !
ଦିବସେ ରକ୍ତ ! ରଜନୀରେ ସୁରା ସାକୀ !
ବୀରର ଯା ବେଗ ରଖି ନାହିଁ କିଛି ବାକି ।

(ଖ)

ଯୁଗେଯୁଗେ ଜାତ ତୁମ ଭକ୍ତ ଦଶାନନ,
ମୂକ ମେଷ ଦଳ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଆମେ ବା'
କରୁଛ ସଂହରଣ !
ବସ୍ତୁ କଳାରୁ କେତେ କଳା ଧରି ଆସ,
ରଚିବାକୁ ଏଥି ଅଶ୍ରୁ ଶୋଣିତ ରସ ।
ସମଜ ପାରୁନ ଇତିହାସ କଥା ଏକ—
ତୁମେ ପୁଣି ରଖ ଧର୍ମାନ୍ତର ଟେକ !
ବଂଶ ଭୂଜରୁ ଊନବଂଶରେ ଅସି
ଶେଷ ଭୁଜ ଧରେ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ କଣ୍ଠି—
ଆମରି ପିଠିରେ ବସି !
ବିଜୟୀର ଶେଷେ ସନ୍ଦେହଟିସ୍‌ର ଶ୍ରାଦ୍ଧ
କେଉଁରୂପ ସତ ?— କ୍ଷମ ମୂଢ଼ ଅପରାଧ !—
ବିଜୟୀର ଶେଷେ କହ—
"ନଶ୍ୱର ଲୀଳା ।"

"ସକଳ ଅଳୀକ!"—ବୁଦ୍ଧି କି ମୋର କଳା !
ବର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମ-   ନୀତି, ରାଜନୀତି ଭେଦ
ଗୁହାରେ ନିହିତ   ଚିର ଦୁର୍ବୋଧ
ଇତିହାସେ ତାର ଖେଦ !

୪୨—ତୃଷ୍ଣା

(କ)

ଅସହ୍ୟ ପ୍ରଖର ଜ୍ୱାଳା   ଖରାରେ ବସିଲେ
ସନ୍ନିପାତ କମ୍ପ ଗାତ୍ରେ   ଛାଇକି ରସିଲେ ।
ପ୍ରପଞ୍ଚ ପ୍ରଖର ସୃଷ୍ଟି   ଦାରା ସୁତ ସ୍ନେହ,
ବାତ୍ସଲ୍ୟ ପ୍ରୀତିର   ପୋଡ଼ି ଜଳିଯାଏ ଦେହ ।
ଦାମ୍ପତ୍ୟ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗୀ   କଣ୍ଟକ ସମାନ !
ସନ୍ନ୍ୟାସ ଶୀତଳ ଛାୟା   କରଇ ସନ୍ଧାନ ।
ବନସ୍ପତି ତଳେ ବସି   ଆସଇ ନିଶ୍ୱାସ,
ତୃଷ୍ଣାକୁ ଦଳଛି ! ଛାଡ଼େଁ   ଶାନ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ !

ହୃଦୟ କମ୍ପଇ ମାତ୍ର   ଅବକାଶ କ୍ଷଣେ
ଅସହାୟ ପୁତ୍ରକନ୍ୟା   ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ସ୍ମରଣେ !
ଜାୟାର କାରୁଣ୍ୟ   ମୌନ-ଆତ୍ମନିବେଦନ,
ମରୁଭୂମି ମଧ୍ୟେ ଯେହ୍ନେ   ଅଗ୍ନି ବରଷଣ !
ତୃଷ୍ଣାକୁ ଜିଣିବ ଭଳି   ମରଇଁ ତୃଷାରେ !
ଧ୍ୟାନ ବଞ୍ଚ ତଥାଗତ   ତୁମ ଭରସାରେ !

(ଖ)

ମାଟିରୁ ଜନମେ ଶାଖା,   ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ ନୀରେ,
ମୋ ଜନ୍ମ ଆଧାର ପୂଜ୍ୟ   ଦେବତା ମନ୍ଦିରେ—
ଆଦି ସୃଷ୍ଟି କାଳୁ ନର   କରେ ନମସ୍କାର,
ଦେଖି ନାହିଁ କେବେ କାର   ମାନସ-ବିକାର ?

ଏ ଦେହକୁ ଆଶ୍ରା କରି   ଲକ୍ଷ ଶତଦଳ—
ଫୁଟି ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରେ   ସହସ୍ର ପଲ୍ଲବ ।
ସୁଖ, ଦୁଃଖ, ଅଶ୍ରୁ, ପ୍ରୀତି   ଭୋଗ, ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ,
ଉଦ୍‌ଭିନ୍ନ କୁସୁମ ଦଳେ   ଜାତ ଅନୁରାଗ ।

ଦେବତାର ଭୋଗ ଲାଗି   ଅନ୍ତର ଅସ୍ଥିର,
ପରମାତ୍ମା ଆତ୍ମା ରୂପେ   ଖେଳିଲେ ଅଧିର
କାହାକୁ କହିବ ମାୟା ?   ଏ ଯେ ସୃଷ୍ଟି ମୋର !
ଏକ ପଦ୍ମ ବିସ୍ତାରିଛି   ସହସ୍ର ପୁଷ୍କର ।
ଘର ଛାଡ଼ି ଗଲେ ପ୍ରାଣ   କରେ ହାହାକାର !
ଆତ୍ମଜ ଲାଗି ଏ ତୃଷ୍ଣା !   କାହିଁଛି ନିସ୍ତାର ?

(ଗ)

ଅନ୍ଧାର ଗହ୍ୱରେ କେତେ   ଫୋପାଡ଼ିଲି ଠେକା,
ଅଦୃଶ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କର   ନ ମିଳିଲା ଦେଖା ।
ଚକ୍ଷୁ ମୁଦି ଆତ୍ମବ୍ୟଥା   ନିବେଦିବା ପାଇଁ,
ପ୍ରସ୍ତର ଫାଟାଇ କେବେ   ବେଳ ପାଏ ନାହିଁ ।
ଅଦ୍‌ଭୁତ ଜଠର ଦାହ   ବାଡ଼ବାଗ୍ନି ବଳ,
ନିଭାଇବା ଲାଗି କେତେ   କଉଶଳ କଲି ।
ବୁଭୁକ୍ଷୁ ପ୍ରାଣର ରଡ଼ି   ରୁଗ୍‌ଣର ମିନତି,
କରି ତାକୁ ଅବହେଳା   ହେଲେ କେତେ ଯତି ।

ଦେହ ଲାଗି କାନ୍ଦେ ଦେହ,   ରକ୍ତ ରକ୍ତ ଲାଗି
ଅସହାୟ ଶିଶୁ ଆର୍ତ୍ତୀ   ଅସ୍ଥି ଯାଏ ଦାଗି ।
ପିତା ଆଶୀର୍ବାଦ,   ପୁଣି ଜନନୀ କରୁଣା,
ସ୍ୱର୍ଗ ମନ୍ଦାକିନୀ ସେ ତ   ଜୀବନ୍ତ ଝରଣା ।
ଏ ମିଥ୍ୟା ? ଅଲୀକ ତୃଷ୍ଣା   ସଦା ପରିହାର୍ଯ୍ୟ ?
ସଂଶୟ ଉଦ୍ଧର ମୋତେ   ତଥାଗତ ଆର୍ଯ୍ୟ !

(ଘ)

ମାୟା-ମୃଗ ପ୍ରବଞ୍ଚନା   ରମଣୀ ମାଧୁରୀ ?
ବାଳକର ସମ୍ମୋହନ   ପଛେ ଶାଣ ଛୁରୀ ?
କ୍ଷଣ ଲସ୍ୟ ଭଙ୍ଗୀ ବ୍ରୀଡ଼ା   ଦରହାସ କଥା,
ଜନନୀ ସ୍ୱରୂପେ ସ୍ନିଗ୍ଧ   ଅତୁଲ୍ୟ ମମତା;
ପରହର ସଙ୍ଗଳପସା   ଫଳାଇବ ଦୂରେ ?
ରମଣୀ ବିଭୂତି ଲଗି   ରକ୍ତମାଂସ ଝୁରେ !

ହାତେ ତା'ର ଦେଲା କିଏ   ମୋ ଶକତି-ଡୋର ?
ଘର ଚୁବ ଭରି ହାତେ   କହିବାର ଚୋର
ଅସୁନ୍ଦର ନ୍ୟାୟ ! ଶାସ୍ତ୍ର   ଜଗାଇଛି ଭୟ,
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମାତୃଶକ୍ତି   ଲଭିଛି ବିଜୟ ।
ଡରି ପଳାଇଲେ ଯେତେ   ନପଣ୍ଡିତ ଖାତେ
ବିଭ୍ରମ ଦର୍ଶନେ ଗଲା   କାଟିଛନ୍ତି ହାତେ ।
ବସିଲା ଡାଳକୁ କାଟି-   ବାର ଅସଙ୍ଗତି,
ତୁମର ମଧ୍ୟମ ପନ୍ଥା   ସ୍ମରେ ତଥାଗତ !

(ଙ)

ଅନାଦି କାଳରୁ ନାରୀ   ସହି ଶତ କୃଚ୍ଛ୍ର,
ଖାଦ୍ୟ ଜଳେ ବଢାଇଛି   ଏ ମୋ ଦେହ-ବୃକ୍ଷ ।
ସୃଷ୍ଟିର ମଙ୍ଗଳ ଲଗି   ହେବ ଫଳବନ୍ତ,
ଆଦର ଯତନ ପ୍ରୀତି   ଚୁତୁଷା ଅନନ୍ତ !
ଇଚ୍ଛା ତାର ନଚୁଇଛି   ପ୍ରତି ରକ୍ତକଣା,
କେବେ ସେ କରାଳୀ, କାଳୀ ଗୌରୀ ଅନୁପମା !
ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ ବିଳାସେ ତାର   ନଚୁଇ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ,
ପୌରୁଷ ଚୁପିଛି ପାଦେ   ଭ୍ୟାପୁ ଅଗ୍ନିକାଣ୍ଡ ।

ମାୟା, ତୃଷ୍ଣା ; କ୍ଷଣିକର   ବାରବାହ ଖେଳା,
କ୍ଷଣ ଅସୀମର ଅଂଶ   କର ନୁହେ ହେଲା ।
ପାର୍ଥକ୍ୟ ହଜଇ କାହିଁ   ମାଟିରେ ମିଶିଲେ,
ମରଣ କରାଳ ମୁଖ   ବ୍ୟାଦାନ ଦିଶିଲେ ।
ଛପି ଯାଏ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ,   ସୂର୍ଯ୍ୟ ଥାଏ ରହି,
ବିଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନ ଯୁଦ୍ଧ   ତେବେ ସରେ ନାହିଁ ।

(ଚ)

ମୁକ୍ତି ଭୁକ୍ତି ସୋଽହଂ ବାଣୀ   କଳ୍ପନା ବିଳାସ,
ଅନ୍ଧ ଜନ ହସ୍ତୀ ରୂପ   ଜାଣିବା ପ୍ରୟାସ ।
ଅନ୍ଧକାର ଦେବାଳୟେ   ଯେହେତୁ ଉଲ୍କାଘାତ
ବେଦମାନ ସାର ! କ୍ଷୀଣ   ଆଲୋକ ସମ୍ପାତ !
ଯବନିକା ଅନ୍ତରାଳେ   ଆତଯାତ ପ୍ରାଣୀ,
ବୁଭୁକ୍ଷୁର ଆର୍ତ୍ତନାଦ,   ରୁଗ୍ଣ ମର୍ମବାଣୀ
ଶୂନ୍ୟକୁ ବିଦାରେ ନିତ୍ୟ !   କେ କଲା ମୀମାଂସା ?
ଦର୍ଶନ ରମ୍ଭାରେ କେତେ   କ୍ଷୟ ଦ୍ୱେଷ ହିଂସା ?

କ୍ଷୟ କାହିଁ ପୃଥିବୀର ଶୋଣିତ ଶୋଷଣ ?
ନବ ନବ ମାରଣାସ୍ତ୍ର   ନିତ୍ୟ ଉଦ୍ଭାବନ !
ଖାଇଲା ଲୋକର ବଢ଼େ   ଶତଗୁଣ କ୍ଷୁଧା,
ଶତ ଗୋଲକର ନୃତ୍ୟ   ଦେଖିଲା ବସୁଧା !
ନିରନ୍ନ ବିବସ୍ତ୍ର ରୁଗ୍ଣ   ଯେତେ ପଥେ ଜମା !
ଅନ୍ଧାର-ଯାସୀର ତୃଷ୍ଣା   ପ୍ରଭୁ କର କ୍ଷମା !

(ଛ)

ଦୁଃସ୍ଥ, ନିଃସ୍ୱ ଲାଗି ତୁମେ   ଘର ଗୃହତ୍ୟାଗୀ ?
ସଂଘ ଭୁଲେ ହେଲ ତାଙ୍କ   ସୁଖ-ଦୁଃଖଭାଗୀ ।
ବଞ୍ଚିତକୁ ପୁଣି କିଆଁ   କର ପ୍ରବଞ୍ଚିତ ?
ଅର୍ଦ୍ଧମୃତେ ପଦାଘାତେ   ନ କର ବ୍ୟଥିତ ।

ବୃଥା ତର୍କ ଦର୍ଶନରେ ନ ବଢ଼ୁ ଅନ୍ଧାର,
ଅଷ୍ଟଶୀଳ ମାତ୍ର ହେଉ ଆଦରଣ ସାର !
ଜନମ ମରଣ ଧ୍ରୁବ ମାଟି ଘଟ ଦୋଷ,
ନିର୍ବାଣ ରୂପରେ ବଢ଼େ ତୃଷ୍ଣା-ଅଗ୍ନି ଦ୍ୱେଷ !

ଜୀବ ଥିବାଯାକେ ମୃଗୀ ନାଚିବ ମାୟାରେ,
ସଂଗ୍ରାମ -ବିକ୍ଷତ ଅନ୍ଧ ବିପନ୍ନ ଜୀବରେ—
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ କଢ଼ାଅ ପଥ ! ଆଶ୍ୱାସନା ମରେ
ଅଳପ ଆଶ୍ୱାସ, ପ୍ରୀତି, ବିଶ୍ୱାସ, ଭରସା,
ଚକସ୍ରାରେ ଭୁଲିଯିବ ଜୀବ ଦଶଦିଶା ।

(ଜ)

ସୂର୍ଯ୍ୟରୁ ଉଷାର ମାୟା, ଚନ୍ଦ୍ରରୁ କୌମୁଦୀ,
ଫୁଲରୁ ସୁରଭି ପ୍ରଭୁ ଛଡ଼ାଇବା ବୁଦ୍ଧି—
ଷ୍ଟରୁ ନାହିଁ ମରକତରେ ! ଜଳେ ଧୂପକାଠି,—
ପବନେ ନୈବେଦ୍ୟ ଢାଳି ଆକୁଳ ଶିଖାଟି—
ଆନନ୍ଦେ ମିଶଇ ଭସ୍ମେ ରଖି ସ୍ମୃତି କ୍ଷୀଣ !
ନ୍ୟାୟ-ବିଗ୍ରହକୁ କେହି ଦିଶୁ ନାହିଁ ଭିନ୍ନ ?
ଆତ୍ମାରୁ କଲା ଯା' ସୃଷ୍ଟି ଦେହରୁ କଲା ଜାତ,
ତାକୁ ତୁଚ୍ଛ ମାୟା କହି କରିବ ଆଘାତ ?

ବିଯୋଗ କଳ୍ପନା ? ସେ'କି ଉପହାସ କଥା !
ଭଳିଲା ବେଳକୁ ଅସ୍ଥି- ମଜ୍ଜା ବାଧେ ବ୍ୟଥା ।
ବିରହେ ଆକୁଳ ହିଆ, ଦେହ ଲଗି ଦେହ !
ଅଣୁ ପରମାଣୁ ରକ୍ତେ ଜାଗଇ ସନ୍ଦେହ,
ମୋ ଆତ୍ମ-ଜନନୀ କାନ୍ଦେ ଶିଶୁ ସୃଷ୍ଟି ଲଗି !
ଆକୁଳ ମୋ ପ୍ରିୟା ଝୁରେ ଦେଖିଲେ ବିରାଗୀ ।

(ଝ)

ମାଟିରୁ ଜନ୍ମିଛି ପ୍ରଭୁ !   ମିଶିବ ମାଟିରେ !
ରୋପିଛି ଅଯୂତ ପ୍ରୀତି   ଦୁର୍ବଳ ଗ୍ରନ୍ଥିରେ !
ଗଣ୍ଠି ପକାଇବ ତାକୁ ?   ମାୟା ବିଜ୍ଞାନରେ ?
କେ କହିବ ମିଥ୍ୟା ନୁହେ   ପର ଦର୍ଶନରେ—
ସନାତନ ସତ୍ୟ ସବୁ ?   ମିଥ୍ୟା ହେଲେ ମୁହିଁ—
ମିଥ୍ୟା ହେବ ଅନାୟାସେ   ରୂପ-ପ୍ରୀତି ଭୂଇଁ ।
ରକତରୁ କରି ଜାତ   ଆନନ୍ଦୁ ଉଦ୍‌ଭବ—
ପ୍ରପଞ୍ଚର ମାୟା ଜ୍ଞାନ   ନୁହଇ ସମ୍ଭବ !

ଖେଳେଁ ମୁଁ ମାନବ ଶିଶୁ   ସୃଷ୍ଟି-କ୍ରୀଡ଼ନକ,—
ମାୟା-ସୃଷ୍ଟି ମେଳେ !   ତୃଷ୍ଣା ଆନନ୍ଦ ଦାୟକ !
ଆତ୍ମଭୋଳା ହୁଏଁ କୋଟି   ମାୟା ଛନ୍ଦ୍‌ଗଳେ,
ଦୈବ ଅନୁଭୂତି ସାର   ଏ ଅଶ୍ରୁ ପଲ୍ୱଳେ !
ପ୍ରୀତି-ନିବନ୍ଧନୁ ଘଟେ   ଭିନ୍ନ ନୋହୁ ପ୍ରାଣ
ଅପରୂପ ସଂଘ ପ୍ରେମେ   ଦେବତା-ସନ୍ଧାନ ।

(ଞ)

ଭ୍ରମୁଥିବ ପ୍ରଜାପତି   ପୁଷ୍ପ ଗୃହପାଖେ,
ପତଙ୍ଗ ଛୁଟିବ ଧାଇଁ   ଆଲୋକର ଡାକେ,
ସାଗରେ ଧାଇଁବ ନଦୀ,   ବରଷିବ ବାରି
ପ୍ରୀତି-ବାଗୁରାରେ ଶିଖି   ଦେବେ ନର ନାରୀ !
ମୃତ୍ୟୁପାକେ ଲାଗିଥିବ   ତୃଷ୍ଣା ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ା ।
ଭସ୍ମ ଭୁଲେ ନିଭିଯିବ   ପ୍ରୀତି-ବାହୁଭିଡ଼ା ।
ନିମ୍ନଗା ଜୀବନଧାରା   ହେଲେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ,
ବିପ୍ଳବର ଅଗ୍ନିଦାହେ   ଯୋଡ଼ଇ ଧରମ ।

ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଏ ଜୀବସୃଷ୍ଟି   ମିଳନ-ସଂଘାତ
ଲାଗିଥିବ ଯେତେ ଦିନ   ପ୍ରାଣୀ ଆତଯାତ ।

ବର୍ଷା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ପ୍ରାୟେ ଅଦୃଶ୍ୟ ବିଧାତା !
ଭରୁଥାନ୍ତୁ ଦାର୍ଶନିକେ ବସି ଅନ୍ଧ-ଖାତା ।
ସଂଗ୍ରାମ-ଆହତ ଲୋଡ଼େ ଓଷ୍ଠେ ବିନ୍ଦୁ ପାଣି,
ଅଲ୍ପପ୍ରୀତି-ଆଶ୍ୱାସନା !
ମୃତ୍ୟୁ ଠାଶେ କାନ !

(୫)

ମାୟିକ ସୃଷ୍ଟିରେ ଏ କି ନୂଆ ଅନୁଭବ !
ଲୋତକ-ସାଗରେ ଦିଶେ ପ୍ରୀତି-ଦୋଲାସ୍ରବ !
ଅଦୃଶ୍ୟ କାନନୁଁ ବଂଶୀ ଧ୍ୱନି ଅନିବାର,
ପ୍ରୀତି-ଆଶ୍ୱାସନା ଦିଅନ୍ତି କୃଷ୍ଣ ନଟବର ।
ଅବିର କୁଙ୍କୁମ ରାଗେ ଶୂନ୍ୟ ବିରଞ୍ଜିତ
ଅପୂର୍ବ କରୁଣ ରାଗେ ଆନନ୍ଦ ଇଙ୍ଗିତ !
ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟାରେ ଆଜି ମୁଗ୍ଧ ଗୋପାଙ୍ଗନା
ଛୁଟନ୍ତି ଯମୁନାଧାରେ ! ରାଧା ଜ୍ଞାନବଣା !

ଜଳ ଆଣୁ ଆଣୁ ପଥେ ରୁହେଁ ସେ ଅଟକି—
ସଂଗୀତର ସମ୍ମୋହନେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଥକି !
ଶୂନ୍ୟ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ! ଦିବାଲୋକେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ !
କ୍ଷଣିକ ମାୟାରେ ଜୀବ ଉଠଇ ମରଣୁ ।
ଭୁଲିଯାଏଁ ପ୍ରପଞ୍ଚର କୁତ୍ସିତ ଭାବନା,
ଗୋଲକ ସମ୍ପତ୍ତି ଏ ଯେ କୁହୁକ ରଚନା !

୪୨ ଗଣବାଣୀ

୧—ଗଣରଥ

(୧)

ମାଡ଼ିଚାଲେ ଚାହାଁ   ଜନତା ବିଜୟ ରଥ, *
କେତେ ବିଲ ଖାଲ, ବନଗିରି ପର୍ବତ !
ଅବିରାମ ଗତି   ପଛକୁ ଚାହିଁବା ନାହିଁ,
“ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥାନ ସେ ?” ସ୍ୱପ୍ନେ ଭାଳନା ଭାଇ !
ଯେତେ ଅଗ୍ରଣୀ   ଯେତେ ବା ମଙ୍ଗୁଆଳ,
ଆତ୍ମାଭିମାନେ   ପୂରାଇଲେ ନିଜ କାଳ,
ଯେତେ ଦଗାବାଜ   ଯେତେ ଅଣବିଶ୍ୱାସୀ
ଜନତା ନାଗର   ଖର ନିଶ୍ୱାସେ

କେଉଁ ଦୂରେ ଗଲେ ଭାସି !

ଅହମିକା ଗୁଣେ   ଗଣ ଦେବତାରୁ
ନିଜକୁ ମଣିଲେ ବଡ଼ !
ଜନ ସାଗରକୁ   ଭାଳି ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଜଡ଼
ଦୋଲଇଲେ ପ୍ରଭୁ,   ଚାଳକ ଭାଗ୍ୟଧର !
ପିଷ୍ଟ ହେଲେ ସେ   ଘୁଣଧରା କାଠଗର ।

ଚିର ଅମର ସେ ଜନତା ନ ମାନେ ହାର,
ବିପୁଳ ମହାନ   ପ୍ରାଣ-ଶକ୍ତିରେ
କବି ଜଣାଏ ଜୁହାର ।

---

* କଂଗ୍ରେସର ବିଜୟୋପଲକ୍ଷେ ।

୨— ପଣରକ୍ଷା

ହୃତ ଗୌରବ ଫେରାଇ ଆଣିବୁଁ
ଆମେ କଳିଙ୍ଗ ବୀର,
ଜନ୍ମଭୂମିର ସମ୍ମାନ ଲାଗି
ହସି ପତାଇବୁଁ ଶିର ।
ଅଙ୍କିତ ଦୈନ୍ୟ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନରେ
ବୋଳିବୁ ବିଜୟ-ହାସ,
ଆମର ମନ୍ତ୍ର ଶାନ୍ତି ମୈତ୍ରୀ
ନେବୁ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାସ ।

ଝାଇଛୁ ଧଉଳି ମୂକ ବାରବାଟୀ
ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରେ ଉଡ଼େ ନେତ !
କଳିଙ୍ଗ ସେନା ଶୋଣିତ ଭୂଇଁରେ
ହସାଏ ସବୁଜ କ୍ଷେତ ।
ଆଜ ସୁନଆର ପୁଣ୍ୟ ଦିବସ
ହରିଛୁ ଦୈନ୍ୟ ଶଙ୍କା !
ଜନ୍ମଭୂମିର କଲ୍ୟାଣ ଗୀତେ
କରିବୁଁ ଏ ପଣ ରକ୍ଷା ।

୩—ଜୁଆଖେଳ

(କ)

ପୁରାଣ ଯୁଗରେ ଜୁଆ ଖେଳି ରଜାପୁଏ
ଭସିଗଲେ କେତେ ଅମୃତ—ମରଣସୁଏ ।
ରହି ନାହିଁ କାର ଧରମ କରମ ଜ୍ଞାନ,
ରକତ ସୁଅରେ ଭସିଲା ବସୁଧା
ଶୋଇଲେ ନଶ୍ୱରପ୍ରାଣ ।

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମେ   ଲଗାଇଲ ଦଳ—
ରାଜନୀତି ଜୁଆଖେଳ,
ଅତି କୌଶଳେ   ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହୁଅ ଗୋଳ !
ନଗମ ରାଇଜେ   କେହି ନ ପାରଇ ଦେଖି !
କୌଶଳେ କାଳ   ଇତିହାସେ ଯାଏ ଲେଖି !
ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ   ଅବସରେ କାହିଁ କେବା
ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନର   ବାଗୁଲତା ପରି
ଗାଉଅଛୁ ଗଣସେବା ।

ସଂଘ ସେବାର   ଦେଇ ଯେତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି,
ବିଜୟ ନିଶାରେ   ରହେଟି କି ତାର ସ୍ମୃତି ?
ମନେ ଅଛୁଟି କି   ଆର୍ତ୍ତୀ ଜନର ଲୁହ ?
ସୁପ୍ତ ବାସୁକୀ   କଡ଼ ଲେଉଟିଲେ
ଠିଆ ହେବ କେଉଁ ପୁଅ ?

(ଖ)

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମ   ଦଳ ରାଜନୀତି
ଜନତାକୁ କଲା ବଣା,
ଦେଶେ ବୁହାଇଲ   ରକତର ସୁଅ
ନରମେଧ କଣ୍ଠାହଣା !

ବେଇଜ୍ଜତ ହେଲେ   ମାଆ ଭଉଣୀର ଜାତି,
ଝୁରି ଝୁରି ଗଲେ   ଅକାତରେ ଦେଲ କାନ୍ତି !
ଜନତାର ଶିର —   ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ତୁମେ !
ପ୍ରତିନିଧି ମୁଖ-   ପାଜି ବୋଲି ସେ
ତୁମରି ଚରଣ ଚୁମେ ।

ତୁମ ସଙ୍କେତେ ହୋଇ ସେ ବାସ୍ତୁଚ୍ୟୁତ,
ଲକ୍ଷ କୋଟିରେ ସମରାଙ୍ଗନେ ମୃତ ।
ତୁମେ ଯେବେ ଖେଳ କ୍ଷମତାର ଜୁଆଖେଳ,

ସ୍ୱର୍ଗ-ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଦେଖି କାଟ ବେଳ,
ଆର୍ତ୍ତୀର ଲୁହ ପୋଛୁବାକୁ କାହିଁ ଡର ?
କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭୁଲି କାରଣରେ ତତ୍ପର ।
ଅଧିକାର ଲୋଭେ କର ଅପବ୍ୟବହାର,
ଅଧିକାରଦାତା ପୃଷ୍ଠରୁ ଛୁରୀ ମାର ।

ଦୁଃଖର ଦାବ   ଘେନଗଲେ ବେଳ କାହିଁ ?
ହିଂସ୍ର ତୁମର   ଶ୍ୱାନ ଭୁକ ଭୁକ
ଦୂରୁ ହଏ ଘଉଡ଼ାଇ ।

୪ —ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ

ବଡ଼ ବିଭବ କ୍ଷମତାର ମୋହେ ଭୁଲି,
ଚଳା ଏ ଗୁଣ୍ଡରେ ଯେତେ ଖୁସି ତୁମେ ଗୁଳି ;
ନ ମରି ଝାଇଁଲେ ମାର ଯେତେ ପାଦ୍ ନାତ,
ପଶ୍ଚାତୁଁ ପୁଣି ଶୋଣିତ ଛୁରୀକାଘାତ !
ଆପଣା ତା'ରଫ୍ ବୁଦ୍ଧିରେ ହୁଅ ଖୁସି,
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମେ ଆସିଛ ତ ଛୁରୀ ଭୁଷି,
ଦୁଃଖ ଶୋଚନା ନାହିଁ ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହ,
ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ଲାଗି କିବା ବାକି କୁହ ?
ମୂକ ମାନବର ଭାଗ୍ୟଧାତା ହେ ଈଶା
ଧର୍ମରୁ ବଳି ପରମ ସତ୍ୟ
ତୁମରି ପଦକ ବାଣୀ !

ମୃତ୍ୟୁ ପୂରବୁଁ ମୋ ଦସ୍ୟୁମି ପଡ଼ୁ ଧାନେ,
ଭଲ ସାତ ଥର ମାରିବ ଯାହାକୁ ପ୍ରାଣେ !
ଭଲ ତିନ ଥର   ନିଃସ୍ୱ ମୂକର
ହେବାର ବଗୁରପତ୍ର !
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଗୁଣ୍ଡରୁ   ଶୁଖିନ ରୁଧିର
ଠେଳଗଲା[କେତେ ଛତ ।

୫—ବୈଜୟନ୍ତୀ

ସ୍ପୁଟ୍‌ନିକ୍ ଅବା ରକେଟ୍   ଯା ଖୁସି ଛାଡ଼ି !
ବିଜ୍ଞାନ ବଳେ ଚୂର   ଦେଶ କାଳ ବାଡ଼ି !
ଦିନୁ ଦିନ ଉଡ଼ୁ   ଜ୍ଞାନର ବୈଜୟନ୍ତୀ

ଚନ୍ଦ୍ରେ କୁଜେ ବା   ବୃହସ୍ପତିରେ
ପୋତା ହେଉ ତୁମ ଛତି !
ଆଦ୍ୟ ଶକ୍ତି କି   ଫୁତ୍‌କାର କର
ଶୂନ୍ୟଲୋକକୁ ଭେଦି,
ଅମୃତ ଆଶେ ଯାଅ ଆନନ୍ଦେ ଖେଦି !
ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଏ ଧରଣୀ କୋଳ ଛାଡ଼ି,
ନୂତନ ଆଲୋକ ନବୀନ ସୃଷ୍ଟି
ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଯାଅ ମାଡ଼ି !

ମାତର ରଖିବ ଦୀନ କବି ନିବେଦନ,
ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତିରେ ନିତ୍ୟ ଯା' ପ୍ରୟୋଜନ,
ସାଥିରେ ନେବ ନି ଏଇ ଧରଣୀର ବିଷ,
ଅସ୍ଥିର ଶିବ ପିଇ ଯାକୁ ଅହର୍ନିଶ ।

ସବୁଜ ଶସ୍ୟ   ବାରୁଦେ ଜାଳିବ ନାହିଁ
ଧରଣୀ ମାଆ   କୋଟିଏ ନିଃସ୍ୱ
ସନ୍ତାନ ରହେ ଚାହିଁ ।

—ଶେଷଶିଖା

ବନସ୍ପତି ଯେ   ଝଡ଼ରେ ପଡ଼ିଲା ଟଳି (୧)
ପୁଷ୍ପିତ ତାକୁ   ନୁହଁନ୍ତି ଚକ୍ଷୁ ମଳି ।
ଯେ ତୋଡ଼େ କଟିଲା ଶତ ପଶୁରାଜ ଶିର
ଖୋଲ ତଳେ ଲୁଚି ଶୃଗାଳ କହେ ମୁଁ ବୀର !
ପୁରାତନ ଝୁଣ୍ଟି   ବୋଲିଲା ମୁଁ ଧର୍ମଧ୍ୱଜା;
ରାଷ୍ଟ୍ର ପତାକା   ମୋ ହାତୁଁ ଯିବନି ହଜ !
ମରଣ ତୂର୍ଯ୍ୟୁଁ   କେବେ ଯଶସ୍ୱୀ ବୀର,
ଦମ୍ଭ ହଜାଇ   ଅବନତ କରେ ଶିର ?
ମୃତ୍ୟୁ ନ ଆସୁ   ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ ?
ଦେଖି ନାହିଁ ବୀର ଏସନ ଦୁଃସ୍ୱପନ ।

କବି କହେ,—
ଆହା ବଙ୍କ ଶୃଗାଳ ଭାଇ !
ଗୁଳଗୁଳା ରଖ !   ଠେକା ପଥରକୁ
ଜୀବନ ଯେ ତୋର ନାହିଁ !

ଜନ-ସମ୍ରାଟ   ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ ନୁହେଁ—
ସମ୍ଭ୍ରମ ଭୁଲି   ଛାତି ଫୁଲାଇଲେ
ତଡ଼ ହୋଇଯିବୁ ସୁଏ !

---

(୧) ୧୭।୧୨। ୧୯୬୧ ସାଲରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଶେଷଶିଖା ଗୋଆରେ ନିଭି ଯାଇଥିଲା । ପୃଥିବୀର ସୁବୃହତ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତିକୁ ବନସ୍ପତି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଇଛି ।

୭—ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର

ଚାରି ପଇସାର   ଚାରେଟି ପିଆଜି
  ଠୋଲରେ ଟିକିଏ ଡାଲି,
ମହା ହରଷରେ   ବାଳକ ଯାଉଛି ଚାଲି !
ସାତ ବରଷରୁ   ପିଠିରେ ଦିଶଇ କୁଜ
ପଞ୍ଜରା ହାଡ଼   ଗଣି ହୁଏ ! ରୂପ ବୁଝ ।
ହେଲା ଦିନୁ ପାଞ୍ଚ-   ପାଆ ଯେ ଚାଉଳ ଭାଉ —
କୁଟୁମ୍ବୀ ଘରେ   ଦିଓଳ ରୋଷେଇ କାହିଁ ?

ଖାଦ୍ୟ ବଦଳେ   ମନେ ନାହିଁ ଅବସାଦ,
ତା' ଖୁସିରେ କାହିଁ   ଚଳଟା ସାଧଇ ବାଦ !
ଝାମ୍ପରେ ତା'ର   ଦିଓଟି ଉଠାଏ !
  ବାକି ଦୁଇଗୋଟି ତଳେ !
ଚାହିଁ ଉପରକୁ   ନିଃସ୍ୱ ବାଳକ
  ଭସଇ ଅଶ୍ରୁ ଜଳେ ।

ଗୋଟାଇଲା ତଣ୍ଟି   ଭରିବ ତ ନାହିଁ ପେଟ,
ସ୍ପୃହା ଧରି ହୃଦରେ   ବଦନକୁ କରି ହେଟ ।
ଜଣାପଡ଼େ ପକ୍ଷୀ   ଲଗାଉଛି କିଏ ବେତ,
ଉପରକୁ ଚାହେଁ !   —ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର—
  ଉଡୁଛି ସ୍ୱାଧୀନ ନେତ !

୮—କବିତା

(କ)

ସ୍ଥବିର ପିତାମାତା,	ଗୃହ ଭଉଣୀ ଭାଇ,
ହେଲଣି ତିନ ଦିନ,	ତଣ୍ଡୁଳ ମିଳି ନାହିଁ !
କି କରିବାରେ ଭାଳି	ହୁଏ ହନ୍ତସନ୍ତ,
ତରୁଣୀ କବିତା ହେ(୧)	ଗୁଡ଼ିଲା ପୋଥିପତ୍ର !
ଚଳନ୍ତି ଅର୍ଦ୍ଧଲକ୍ଷ	ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଶୋଭାଯାତ୍ରୀ
ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳସାର	ଅନ୍ତିମ କାଳ ରାତ୍ରି !
ମିଶି ସେ ଦଳେ ହେଲ	ତରୁଣୀ ଆଗଭର
ଉଦରଜ୍ୱାଳା କ୍ଷୋଭେ	ଜଳନ୍ତି ସବୁ ଉର ।

କଟୁଆଲ ପ୍ରଧାନ (୨)	ଶମନ ସମାନ !
ସହି ପାରନ୍ତେ କେତେ	ବାଳିକା ଅଭିମାନ ?
ଝିଙ୍କି ବାହୁ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି—	"ଜାଣୁନା ପରିଣାମ ?"
ହାତଗୁଳିକ (୩) ଠାର	କରନ୍ତି ସାବଧାନ ।
"ମମତା ଥିଲେ ପ୍ରାଣେ	ନ ଡେଇଁବୁ ସୀମା,
ଫେରିଯା' ଏ ଥଳରୁ	ଭୁଲି ତୋ' ବଡ଼ିମା !"

(ଖ)

"କରିବ ଗୁଳି ତୁମେ ?	କଦ୍ୱା ଅଧିକାରେ ?
କିଏ ଏଡ଼େ ବିକ୍ରମୀ	ଏ ଯାତ୍ରା ରୋଧିପାରେ ?
ଜନମଗତ ଦାବି	ଆମର ଦାନା କନା !

---

(୧) Press Report—Kuchbehar Firing. Kabita, a college girl, shot while leading Hunger march. (10-9-1951) (୨) Superintendent of police. (୩) Revolver.

ହାସଲ ନ କର କ. ଫେରିବା ସମ୍ଭାବନା ?
ଆମ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମୃତ୍ୟୁ- ମୁହଁରେ ଦେବୁଁ କାଳି,
କି ବୁଝ ଆମ ଦୁଃଖ ବୁଦ୍ଧିରେ ଥାପି ତାଳି ?
ନ ରୋଧି ଗୁଡ଼ ପଥ !"— ହୁଙ୍କାରେ ବାଳିକା !
ତା ରୂପ ସଙ୍କେତ ବା' ଝରା ଶେଫାଳିକା !

ସ୍ଫୁରିତ ଗୁଳି ମାତ୍ର ସେ ଅନାଉଣୀ, ବାଣୀ,
ନକଲି ପ୍ରଭୁ ହସ୍ତେ ଛୁରିକା ଦେଲ ହାଣି ।
ସମ୍ମୁଖେ ଝିଙ୍କ ନେଇ ଗୁଳି ଦେଲେ ଲୁଛି !
ଲେଟିଲି ଧରଣୀରେ ପଲକେ ଦୃଶ୍ୟ ମାଛି !
ଭାରତ-କୃଷ୍ଣା ବକ୍ଷ ନେଲଟି ପ୍ରତିଶୋଧ ?
ମୂର୍ଦ୍ଧାର ପରେ ବସି କାଳ ଦିଅନ୍ତି ପ୍ରବୋଧ !

(ଗ)

ହତଭାଗୀ କବିତା ! ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ମାତା ପିତା !
ଦୁଃଖ ରହିଲା ମନେ ହେ ଚିର ବଞ୍ଚିତା !
ମାତ୍ର ତୋ ଚିତାନଳ ଖେଦେ ଦେଶବ୍ୟାପୀ
କୋଟିଏ ପିତାମାତା ତୋ ଭସ୍ମ ହୃଦେ ଥାପି—
ଢାଳନ୍ତି ଲୁହ ପୁଣି ଗର୍ବେ ଗା'ନ୍ତି ଗୀତ !
ମୃତ୍ୟୁ-ଅନ୍ଧାରେ ତୁ ଯେ ମଶାଲ ଉଦ୍ଦୀପିତ !
ଅନ୍ଧ ତୋ ପିତାମାତା ହରାଇ ତୋତେ ବାଳି,
କୋଟି ପିତାମାତାର ଖୋଲିଲେ ବନ୍ଦ ଆଖି ।

କୋଟିଏ ଘରେ କନ୍ୟା ତୁ ପ୍ରାପ୍ତ ମହାସ୍ନାନ
ତୋ ରକ୍ତେ ତେଜସ୍ନାନ ନଖିଲ ଜଡ଼ ପ୍ରାଣ !
ତୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ହାତ ଶଙ୍ଖ ନର୍ଘୋଷେ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ
ମୂର୍ଦ୍ଧାରେ ଉଠେ ଜାଗି ଧୂଳିରେ ଶଙ୍କେ ପାପୀ
ରୋଧିବ କିଏ ଯାହା ? ମାରିବ କିଏ ଯାର ?
କିଏ ଏଡ଼ିବ ଡାକ ମୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନମର !

(ଘ)

ଶୁଣିବେ ମନ କଥା   କାହାଁନ୍ତ ମଣିଷ ?
ଗୋଖର ଡମ୍ଭ ଏ ଯେ   ଉଦ୍‌ଗାରନ୍ତ ବିଷ !
ରୁଷ ଦାନବ ଯହିଁ   ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଭାଗ୍ୟ-ଧାତା;
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରେ ଯା' ଭିତରେ   ନିତ୍ୟ ଲଭ ଖାତା,
"କବିତା" ନାମ ଭୂଲେ   ଲେଖିବ କିଏ ତହିଁ ?
ସବୁ ତ ଯାଏ ସହି   ନିର୍ଲଜ ଏ ମଣିଷ !

ମସ୍କୁ ଦାନବେ ରାଜା   ଏଁ କଳାବଜାରେ—
ଶୋଇଲେ ଗୁଳି ଚେଷ୍ଟେ   ତୁ ଦଶ ହଜାରେ—
ଆସିବ ଶାନ୍ତ ଜୁଆ-   ଟେରିକ ହେବ ସଜ
ଭିଷ୍ଟିବ ଧର୍ମ, ଶାନ୍ତି,   ଅସ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର-ଧ୍ୱଜ ।
ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିରେ   ମରା କୁକୁର ଗଦା !
ତେସନେ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଯେ   ହୋଇଯିବେ ପଦା !

କେବେ ଶିଖିବ ଜାତି   କାମୁଡ଼ିବା ସଜ ?
ଘୁଞ୍ଚିବ ଭୂଲୁଣ୍ଠିତ   ମୋ ମାଆ ଦରଜ ?

୯—ଶାନ୍ତି ଅଭିଯାନ

ଗୋଟାଏ ବୋମାକୁ ତେଡା'   କୋଟି ଜୀବନ ନାହିଁ
ପରମାଣୁକୁ ଚିହ୍ନି (୧)   ଥରନ୍ତ ଭବଗ୍ରାହୀ ।
ନାହି ନାହି ଡାକନ୍ତି   ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବତାଏ,
ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଦାନବଙ୍କୁ   ସୋମରସ କି ପାଏ ?
କେତେ ଦିନ ଭୁକିବୁ   "ଶାନ୍ତି, ଶାନ୍ତି" ବୋଲି ? (୨)
ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ଥିଲେ କିଛି   ଦିଅ ତାକୁ ଖୋଲି ।

---

(୧) ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ (୧୯୩୬ ୪୫)ର ଶେଷ ବେଳକୁ ପରମାଣୁ ବୋମା ପକାଇ ଜାପାନର ଦୁଓଟି ସମୃଦ୍ଧ ସହର—ହିରୋସୀମା, ନାଗାସାକୀକୁ ବିଧ୍ୱସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ।

(୨) ୧୯୫୦-୫୧ ସାଲରେ ରୁଷ ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ଷ୍ଟାଲିନ ପୃଥିବୀର ଶାନ୍ତି କାମନା କରି ପ୍ରଚୁର ଅଭିଯାନ ଚଳାଇଥିଲେ । ତାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଭାରତରେ ବହୁ ତରଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

କଳାବଜାରୁ ପୁଣି   ନୁ ଆଣ୍ଡୀ ପ୍ରଭୁ ତୋର,
ଶାସ୍ତ୍ର ବଯ୍ୟାନ ଶୁଣି   କହନ୍ତ ତୋତେ ଚୋର ।
ଲାଜ କି ନାହିଁ କହୁ   କାଳକୁ ଧର୍ମବାଣୀ ?
ହସି ତୋ ପ୍ରଭୁ ତେଣେ   ଛୁରିକା ଦ୍ୟନ୍ତ ଶାଣି ।

କନକ ଗଦା ନୁହଁ   ସ୍ୱସ୍ତି ତା କମଳା !
କଳା ବଜାରେ ତାଙ୍କ ଧଳା ବୁଦ୍ଧି କଳା !

ଜାଣି ଭୁ ପାରୁଛୁଟି ଏ ଗଦା ଅସଳର ?
ଜାଣିଲେ ଜଗ ଧର ତୋ ଶାନ୍ତ ଦେବ ଧରା ।

୧୦—ଅଷ୍ଟଗ୍ରହକୂଟ

(କ)

ଲକ୍ଷ ଯୋଜନେ   ମିଳିଲେ ଅଷ୍ଟଗ୍ରହ *
ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତରେ   ଧରା ହେବ ଦୁଃସହ !
କେତେ କୀର୍ତ୍ତନ,   ଆତଙ୍କ, ହରିବୋଲ,
ଶତ ସହସ୍ର   ଯଜ୍ଞ ହୋମର ଗୋଳ !

କେ କହେ – ଖଣ୍ଡେ ଆମେରିକା ଯିବ ବୁଡ଼ି
ପ୍ରାଚ୍ୟ ଗଳିବ   ଶାଣ ତରବାରି ଛୁରି !

---

* ତା ୪।୨।୬୨ ଦିନ ପଞ୍ଜିକାରେ ଅଷ୍ଟଗ୍ରହ ମିଳିତ ହୋଇ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଭୀତି ଜାତ କରାଇଥିଲେ ।

ଭୂମିକମ୍ପରେ   ୟୁରୋପ ଯିବ ଉଡ଼ି,
ଭାରତବର୍ଷେ   ଦେଖୁଥିବା ଆମେ !
ଠକ୍ ଧର୍ମର ମୂର୍ତ୍ତି ।
ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର କଥା !
ବିବାହ ବେଦୀରୁ   ଅଷ୍ଟଗ୍ରହେ
ମଳନ୍ତି ଆଖିପତା !
କହନ୍ତି—ଶୁଣ   କ୍ଷୁଦ୍ର ଧରଣୀ ଭାଇ !
ଜୀବନ୍ତ କେତେ   ଦୁଷ୍ଟ ଗ୍ରହ ଯେ
ତୁମ ମେଳେ ଦିଶୁ ନାହିଁ ?
ସଶରୀରୀ ଗ୍ରହେ ଯେବେ ତୋର ନାହିଁ ଡର
ଅଶରୀରୀ ଲାଗି କିଆଁ ଏଡ଼େ ହରବର ?
କିହୁଁ କୁଁ ବିନସ୍ତେ   ବିବାହୋତ୍ସବ
ଆମର କରନା ମାଟି !
ତୁମ ଖୋଲମାଡ଼େ   ଶୂନ୍ୟ ପଥେ ବି
ଆମ କାନ ଯାଏ ଫାଟି !

(ଖ)

କୀର୍ତ୍ତନ କର   ନୁହେଁ ତା’ ଦୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି,
ନାମ ସଙ୍ଗୀତେ   ଗୋଷ୍ଠୀ ଚିତ୍ତ-ଶୁଦ୍ଧି !
ଜୀବନାନନ୍ଦ   ଆଶା ମୁଞ୍ଜରି ଉଠେ,
ଶୀତ ଅନ୍ଧାରେ   ନବ ମଲ୍ଲିକା ଫୁଟେ !
ଗୋଷ୍ଠୀର ଯେତେ   ଦୁଷ୍ଟ ଗ୍ରହେ
ଯିବେ ଅବା ଅପସରି !
ଯେତେ ଜାନୁଆରି ପିଶାଚ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ !
ମାତର ଏ ଗୀତ, ଏ ନାମ, ମନ ଯେ କହେ—
ଛୁଇଁବ କେସନେ   ଲକ୍ଷ ଯୋଜନେ
କମ୍ବୁ ଅଷ୍ଟଗ୍ରହେ ?
ବିଜ୍ଞାନ ବାଣୀ   ହେବ ନାହିଁ ଭାଇ ଭିନ,
ଆସିବ ଏଭଳି ଦିନ !
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହ ବିଗ୍ରହେ

ଶୂନ୍ୟେ ହୋଇବେ ଲୀନ !
ଏ ଧରଣୀ ହେବ   ଅଗଣିତ ପରମାଣୁ !
ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ସ୍ଥଳେ ସ୍ଥାଣୁ ।
ନବୀନ ସୃଷ୍ଟି   ହସିବ କାହିଁକି ଉରୁ ?
ଅଷ୍ଟଗ୍ରହେ   ନପୂଣ୍ଡର ଦାସ
ନ ଆସୁ ମୃତ୍ୟୁ—
ଶହେ ଥର କିଆଁ ମରୁ ?

୧୧— **ବାଇଆ ବଲୁଆ**

ବାଇଆ ବଲୁଆ   ବୁଲୁଛି ସାହିକ ସାହି
ରୁଗ୍ଣ ରୂପ ତା   ଅଧକୁ ଦାନ୍ତ ନାହିଁ ।
ବହୁ ଯୁଗ ଦାଗୀ   ଖୁଣୀ ଅବା ଅନାଉଣୀ,
ମଳିନ ଦର୍ପ !   ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ୁଛି ତୂଣୀ ।
ତେବେ ଯେ ଦେଖୁଛି   ଡରି ପଳାଉଛି ଦୂରେ !
"ଗଲ ରେ ଗଲ ରେ !"   ହୁରି ପଡ଼େ ପୁରେ ପୁରେ ।
ଘୋଷାଇ ଚାଲିଛି   ଦେଖିଲେ ଉପୁଜେ କ୍ଷୋଭ,
ତେବେ ଗୁଡ଼ ନାହିଁ   ରକ୍ତ ମାଂସ ଲୋଭ

ବଣ ବୁଦା ଭୁଲି   ବୁଲେ ଗଳି କନ୍ଦି ଖୋଜି,
ଶୁଖିଲରେ ଜଭ   ଚାହୁଁଛି କାହିଁ ବା
ମିଳିବ ପୂର୍ବ ଭୋଜ !
"ହରିବୋଲ !" ବୋଲି   ଭକ୍ତ କରଇ ପାଠି ,
"ମାଆ ଲୋ ଖାଇଲା !"   କହି ଶିଶୁ କାଳେ ଛାଟି

କବି ଡାକେ—ଯୀଶୁ , ଗୌରାଙ୍ଗ ,
ବୁଦ୍ଧ ! ଦିଅ ହେ ବୁଦ୍ଧି
ଦିବାଲୋକେ ଏଇ ଜନ୍ତୁ ଉପରୁ
ଧରଣୀକି କର ସୁଦ୍ଧି ।

୧୨—ନବ ବର୍ଷ ଆଲୋକ

ନବୀନ ବର୍ଷ ଆଲୋକ ଆସଇ
କୁଟୀର ଛିଦ୍ରେ ଦେଖ !
ଗୃହେଁ ନବ ଊଷା ନବୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟ—
ବନ୍ଦନା କର ଲୋଖ ।
ହୃତ ଯୌବନ ଡାକ ତୋ ପ୍ରିୟାରେ,
ସ୍ଥାପିବ ରଶ୍ମି ପାଣ୍ଡୁର ହିଆରେ,
ରୁଗ୍ଣ ଶିଶୁର ଶରୀର ପଖାଳି
ଦିଅ ନୂଆ ରୂପରେଖ
ଆଲୋକ ଆସଇ ଦେଖ ।୧।

ନବୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭରସାରେ କବି
ଧରିବାକୁ ହେବ ପ୍ରାଣ,
ନବ ସୃଷ୍ଟିର ବନ୍ଦନା ଲାଗି
କରିବୁ ତୁ ବିଷ ପାନ ।୨।

ପୁରୋଧା ନୟନେ ଅଶ୍ରୁ ଦିଶିଲେ
ଜାଳିବ କେ ହୋମ ନିଆଁ ?
ଚେତାଇବ କିଏ ଅନ୍ଧାରେ ହେଲେ
ବନ୍ଦୀ ଯେ ମାଇଚିଆ ? ।୩।

ଡାକ ଯେତେ ଘରେ ଅଶ୍ରୁର ସ୍ତୂପ,
ବରିବେ ନବୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ !
ପିଷ୍ଟ ଦଳିତ ଯେତେ ଯାଯାବର
ରଖିବେ ଆଲୋକ ଠେକ,
ଆଲୋକ ଆସଇଦେଖ ।୪।

୧୩—ମାଗୁଣି *

"ହଣ୍ଟର ବାଡ଼ି   ମାଡ଼ ଖାଇ ପୁଣି
ଆସିଲ, କେସନେ ଭଲ ?
ନାଲିକି କଏ.   ଜୀବନରୁ ବଳି ?
ପେଠ ତହୁଁ କଏ କାଳ ?"

"କୁବେରପୁରୀରୁ   ବଳି ଏ ହର୍ମ୍ୟ
ଦେବମନ୍ଦିର ଏ ତ !
ଅର୍ଦ୍ଧ ଶତେକ   ଭାଗ୍ୟହୀନ ଯେ
ଦୈନିକ ସେବାୟେତ ।
ଏକୁ ଗୁଡ଼ କେଉଁ   ଗାତରେ ପଶିବ ?
ଆପଣାର ନାହିଁ ମାଡ଼,
ଯହିଁ ଗଲେ ତହିଁ   ରକ୍ତ-ଶୋଷକ
ସୈତାନଙ୍କ ଭିଡ଼ !"

ପିଠିକି ମାଇଲେ   ପେଠକୁ ଗୃହିଁଲ
ନୁହେଁ କି ଭାଗ୍ୟ କଥା ?
ଗୋରୁ ବଳଦଟି   କେଉଁ ଅଧିକାରେ
ଉଚେ ଟେକବେ ମଥା ?

"ଏଇ ଇମାରତ   ଗଢିଲେ ଯେତେ
ବରଷ ବରଷ ଧରି,
ମିଶାଇ ରକତ   ବାଲି ଚୂନ ଗୁଲେ
ଇଟାକୁ ଶକତ କରି !"

---

* ମାଗୁଣି ବହୁଦିନର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ମଜୁରିଆ । ସାଧାରଣ ମୂଲିଆଙ୍କ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ମଜୁରି ମାଗିବାରୁ ଗୃହସ୍ୱାମୀ ବାବୁ ହଣ୍ଟର ବାଡ଼ିରେ ପ୍ରହାର କରିଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ପୁଣି ସେ ଆସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଲା । ବାବୁ ମାଗୁଣିର ବିଶ୍ୱସ୍ତତା ଅନ୍ୟ କେତେ ବାବୁଙ୍କ ଆଗେ କହି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ।

"ତାଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ   ନୋହିଛି ବିଫଳ !
ଦେବତା ସଂସ୍ଥାପନ !
ନିତ୍ୟ ଲାଗେ ତହିଁ   ପୂଜା ଆରାଧନା
ପ୍ରସାଦର ଆୟୋଜନ ।
ଦେବତା ଦାନବ   ପାଲଟିଲେ କହ
କାହାର ଭାଗ୍ୟ ଦୋଷ ?
ମାନବ ଆତ୍ମ—   ସମ୍ମାନ ଧ୍ୱଜା
—ନ ଦିଶେ ଆଖିକି—
ପଥ ଯେ ଲକ୍ଷ କୋଶ !"

୧୪—ପ୍ରହ୍ଲାଦ

ସୈତାନ୍ କହେ,   ଭଜ ମୋତେ ମୂଢମତି !
ସୁଖ ସମ୍ଭୋଗେ   ଲଭିବୁ ଦିବ୍ୟ ଗତି ।
କହିବୁ ଯେବେ ତୁ   ବିଜ୍ଞ ମୁଁ ନ୍ୟାୟବନ୍ତ,
କୁହୁକ ଲଗାଇ   ଚଳାଏଁ ସୃଷ୍ଟି ଯନ୍ତ୍ର ।
ରାଜ୍ୟ ଶାସନେ   ଦେବି ତୋତେ ଅଧିକାର,
ପଦ୍ମ ବନରେ   ଖେଳିବେ ତୋ' ପରିବାର ।
ନ ହେଲେ ପୃଷ୍ଠେ   କୋରଡ଼ାଟି ହେବ ପୂଜା
ହସ୍ତୀଚରଣ ଗୃପଂର   ତୋ ପିଠି କୁଜା ।
ଭେକ ଉପାସରେ   ମରିବୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନ,
ବିଜ୍ଞ ବାଣୀକି   ଚିରଦିନ ଦେବୁ ଧାନ ।

ସଜଳ ନୟନେ   ଭାଷେ, ଦୀନ ପ୍ରହ୍ଲାଦ
ଭୋଗୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ   ତୁମର ନାହିଁ ମୋ ବାଦ ।
ଗୋପୀବଲ୍ଲଭ   ଜୀବନର ସଂବଳ,
ଅନ୍ଧାରେ ତାର   ମୋହନ ବଂଶୀ
ଶୁଭୁଥାଉ ମୋର ବଳ !

୧୫—ଜନନୀ ବସୁଧା

ମାଲ୍‌ବାହୀ ପୁଣି   ମଣିଷ ବୋହେଇ ଗାଡ଼ି,
ପାଣି ପବନର ଜାହାଜ ଧାଡ଼ିକ ଧାଡ଼ି ।
ବୃଷଭ ଯନ୍ତ୍ର (୧),   ଟ୍ରାକ୍ଟର ଅଭିଯାନ,
ବଜ୍ରକୁ ବଳି   ଗର୍ଜନେ ଫାଟେ କାନ ।

ଫାଟଇ ପାହାଡ଼   ଡିନାମାଇଟ୍‌ର ସ୍ପର୍ଶେ,
ମଣିଷକୁ ଚୂର   ଗୁଳିଗୁଳା ବୋମା ବର୍ଷେ ।
ସୌଧ ମହଲ   ଚଢ଼ିଉଠେ ଶିର ଟେକି !
ଆଖି ପିଛୁଳାକେ   କୋଟିକ ନ ପାରେ ଲେଖି ।
କେତେ ଗର୍ଜନ,   ବିସ୍ଫୋରଣର ଘୋର,
ଶ୍ରବଣ ଫଟାଇ   କଳ୍ପନା ଅନ୍ଧାର
ଜନନୀ ବସୁଧା   କେମନେ ଧରିଛ ଧୃତି
ମଣିଷ ମାତଇ   ପଦାଘାତ ପଛେ କାନ୍ତି !

ମୁରୁକି ହସରେ   ଉତ୍ତରେ ବସୁଧରା
ବିଜ୍ଞାନ କୃତି   ମୋ ଜଠର ଜାତ ପରା !
ମୋ ଦେହରୁ ଉଠି   ମୋହରି ବକ୍ଷେ ଲୟ,
ଗର୍ଭଧାରିଣୀ   ପକ୍ଷେ ପୁଣି କି
ଭାରବହନର ଭୟ ?

୧୬—ଉଦ୍‌ବୋଧନ

ନବ ଯବାନ୍ ହେ (୨)   ଭାରତ-ରକ୍ଷୀଦଳ,
ଅଟଳ ଦମ୍ଭ   ଅମିତ ଶୌର୍ଯ୍ୟବଳ ।
ସବ୍ୟସାଚୀର   ଅମର ଦାୟାଦ
କୃଷ୍ଣ ସାରଥି ଯାଚ—

---

(୧) Bull Dodger
(୧) ଲଦାକ୍ ଓ ନେଫାରେ ଲଢ଼ୁଥିବା ଯବାନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ।

କି ଭୟ ଭାବନା ? ଆଗଭର ହୁଅ
ହଟିବ ଅନ୍ଧକାର !
ଶୁଣ—ଦୁର୍ମଦ, ଦୁର୍ବାର

ମୈତ୍ରୀ ଶାନ୍ତି ନାମେ ଯେ ବୁଣଇ ବିଷ,
ହତ୍ୟା ରକ୍ତେ ଖେଳନ୍ତି ଅହର୍ନିଶ,
ଉଚ୍ଚାର ମୁଖେ ବୁଦ୍ଧ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ନାମ
ଶୃଗାଳ ସମାନ ବୁଦ୍ଧି ନିରତ ବାମ ।

ଦୁରନ୍ତ ରିପୁ ହତ୍ୟାରେ ନାହିଁ ଦୋଷ
ଜାନୁଆର ଷଷ୍ଠେ ମନେ କିବା ଅବଶୋଷ ?
ସମ୍ମୁଖେ ତୋର ମୃତ୍ୟୁର ସମାରୋହ,
ଭୁଲି କ୍ଲୀବତ୍ୱ ମନର ଜାଡ୍ୟ ମୋହ,
ମ୍ଲେଚ୍ଛ ନିଧନ, ନାରକୀ ନିପାତ ଲାଗି,
କୋଟିଏ ଯୁଗର ସୁପ୍ତ ଅମର
ପୌରୁଷ ଉଠୁ ଜାଗି ।

ଧର୍ମର ରକ୍ଷ ମାନ !
ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ତୁ ମାଡ଼ି ଚାଲ ଆଗେ
ଜୟ ହେଉ ଅଭିଯାନ !

୪୩-ଗୋପୀଭାଷା

୧—ଅଚ୍ୟୁତ

ଅଚ୍ୟୁତ ତୁମେ !   ନୁହ ଖାଲି ନଟବର,
ବଜାଇ ବଂଶୀ   ଅଲକ୍ଷ୍ୟେ ବାଜିକର—
ଦୁନିଆ ଗୋଠାକୁ   ବନାଇଲ ତୁମେ ନାରୀ !
ମର୍ମେ ଅଗ୍ନି ଦହନ   ଦୁଷ୍ଟ ଭାରି ।
ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟେ   ନବ ବସନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି !
ଲକ୍ଷ କୁସୁମ   ଫୁଟାଏ ସେ ଖେଳ-ଦୃଷ୍ଟି
ଅଶ୍ରୁ ଦୁଃଖେ   ରଚଇ ଗୋଲକ ରାସ୍,
ହୃଦୟ-ମରୁରେ   ଟାଣି ଆଣେ କାହୁଁ ହାସ ।

ମିଳନ ବାସନା   ବିରହ ଅନଳ ଜାଳି,
ବଂଶୀ ଡ଼ାକଇ ଆଜି !
ମୁଗ୍‌ଧ ଗୋପିକା   ବେପଥୁ ଅଙ୍ଗେ
ଛୁଟେ ଗୃହମାୟା ଗୁଣ୍ଡି !
କୁଳଟା କରାଏ   ତୁମର ବଂଶୀ ନାଦ !
ତୁଚ୍ଛ କରେ ସେ   ସଂସାର ସ୍ୱାମୀବାଦ ।
ଶକ୍ତ ଦମ୍ଭ   ସତୀତ୍ୱ-ବାସ ହରି,
ଅଚ୍ୟୁତ ଚର   ଚିନ୍ମୟ ହସ
ଦୁଷ୍ଟ ବାଳକ ପରି !

୨—କ୍ଷୁବ୍‌ଧା ଗୋପିନୀ

(କ)

ଗୋପୀବଲ୍ଲଭ ପରବ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ !
ବୁଝି ପାର ନାହିଁ ମୁଗ୍‌ଧା କତଶାସ୍ତ ଦୁଃଖ ।
ଦେଖିବ ଶ୍ରୀମୁଖ ବେଳ ପଥେ ଗୃହେଁ ନିତି,
ଅଣ-ଆପୂତ ଦେହ ମନ, ଭୁଲେଁ—
ସକଳ ଲଜ୍ଜା-ଭୀତି ।

ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ଗୃହାଣୀ ଚପଳ ହାସ,
ଫିଟିପଡ଼େ ଗଣ୍ଠି ଅଙ୍ଗ ଲଜ୍ଜା ବାସ ।
ଏ ରୂପ ତୁମର ମନଲାଗି ହେବା ଭଳି,
ଦିନୁଦିନ କେତେ ବେଶ ସରଜନା କଲି ।
ମଲ୍ଲିକା ସେଜ ସଜାଡ଼ି ଦେଲି ଏ ଗର୍ଭ,
ନେତ୍ରେ କଜ୍ଜଳ, କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ ଜବା ।
ଗଣ୍ଡେ ରଚଇଁ କୁଙ୍କୁମ ଟୋପି
ଗୋରୋଚନା ପୁଣି ଭାଲେ,
ତୁମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିବ ଭାଗ୍ୟ କାଳେ !

ଗୌର ଅଙ୍ଗେ କେତେ ରଙ୍ଗର ବାସ,
ଅନୁରାଗେ ଜଡ଼େଁ ହେରିବାକୁ ତୁମ
ବଂଶୀର ଉପହାସ ।

(ଖ)

ମୋ ବେଶ ରଚନା, ମୋର କଳା କୁଶଳତା,
ଶିଖାଇ କୁଶଳେ ପରକୁ ଦେଉଛ ବ୍ୟଥା !

କିଏ ଜାଳିଦେଲା   ଦେହେ ମନେ ଏତେ କ୍ଷୁଧା ?
ଧରଣୀ ବୁକୁରେ   ରୂପ-ସମୁଦ୍ର ସୁଧା ?
କୁରଙ୍ଗ ଗତି   ପୟରୁ ମୋହର ହରି,
ଆୟତ ନୟନେ   ଥାପିଲା ଯତନ କରି ?
କବରୀରେ ସ୍ରଜ—   ପରିପାଟୀ ଶିଖାଇଲା,
କ୍ଷୀର ଦଧି ପରି   ପୀରତିର ନାମ
ଜଗତରେ ବିକାଇଲା ।

ଶହେ ମୁଖୁଁ ଶୁଣେ   ନିଷ୍ଠୁର ଦଗାଦିଆ,
କୁଳ କାମିନୀର   ବାସନାକୁ ତେଜି
ପଥ ପାଶେ କରି ଠିଆ ।
ନ ଚାହିଁଲେ ତୁମେ   କା ଲାଗି ରଚିବ ବେଶ ?
ଅଭାଜନ ହେଲେ   ପ୍ରୀତି ଭୋଗ ଲାଗି
ରୂପ ନାମ ଜାଣ କ୍ଲେଶ ।
ଚାହିଁ କହୁଁଛି   ଶୁଣି ସେ ବଂଶୀସ୍ୱନ,
ମରଣ ସବୁଠୁଁ   ହୁଏ ମୋର ପ୍ରିୟଜନ ।

(ଗ)

ବନ୍ଧୁ ! ଭୁଲିଛି   ଜାତି କୁଳ ତୁମ ଲାଗି,
ହେଲି ପଥଚାରୀ   ଲାଜ ତେଜି ମୁଁ ଅଭାଗୀ ।
ଠାପରି କରନ୍ତି   କୁଳ ଭୁଆସୁଣୀ
ପଛରେ ଶୁଭଇ ପାଟି,
ଦେଖି ମୋର ବେଶେ   ପ୍ରଜାପତି-ପରିପାଟୀ !
ନୀଳ ଅମ୍ବରୀ   କେବେ କଳାମେଘୀ ଶାଢ଼ୀ,
ଆବରି ଅଙ୍ଗେ   ମୋ ରୂପକୁ ଦିଏଁ ବାଢ଼ି ।
ଅଧରେ ପୟରେ—   ଅଲକ୍ତ, କାନେ ଜବା,
ମୁକୁଳିତ କରେଁ   ଜାଣି ବାରବାହ ଗଭା ।

ଆସି ଚାହିଁ ଯିବ !   ଏ ରୂପେ ବହାଇବ ମୋହ,
ପଥେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ   କଜ୍ଜଳ ଯାଏ ଧୋଇ ।

ଜଗତ ପୁଚ୍ଛଇ,   "କାହିଁକି ବଠପୀ ବେଷ ?"
ତୁମେ ପରୁଶିଲେ   ମରମେ କୁଳଶ କ୍ଲେଶ ।
ଜାଣେ ନା ଜଗତ,   ବେଶ ତଳେ ଲୁଚିଛ
ଅନ୍ତର ବଇରାଗୀ
ତୁମକୁ ମୋ ରାଣ !   ହସି ପୁଚ୍ଛ ନାହିଁ—
କିଆଁ ହେଲ ଦେଶ-ତ୍ୟାଗୀ ?

(ଘ)

କାହିଁକି ବଂଶୀ   ଡାକେ ମୁଁ ଅଇଲି ଧାଇଁ ?
ପାଗଳିନୀ ହେଲି,   ଭୁଲିଲି ସୋଦର ଭାଇ;
କା' ରୂପ-ନିଶାରେ   ବିହ୍ୱଳ ହେଲା ପ୍ରାଣ ?
ପୁଚ୍ଛ ଯାଇ ତାକୁ   ଏ ଜୀବନ ଯାର ଦାନ ।
ଜାଣିଛି ମାତର   ତୁମେ ଏକ ଖେଳୁଆଡ଼,
କ୍ରୀଡ଼ନକ କରି   ପଛକୁ ଦେଉଛ ମାଡ଼ ।
ଲାଜ ହରି ଆପେ   ପଚାର, "ଲାଜ କି ନାହିଁ ?"
ହତଭାଗ୍ୟ ଯେ   କାହାକୁ କରିବ ଦାୟୀ ?

ଅଫୁରନ୍ତ ସେ   ବଂଶୀ ଅମରମନ୍ତା,
ଗୀତ ଆନନ୍ଦେ   ମିଶାଇ ଦିଏଁ ମୋ ସତ୍ତା ।
ଦେଇସାରିଛି ଯେ   ସକଳ ଉଜାଡ଼ି କରି,
ଫେରିବାର ଆଶା   ନାହିଁ ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ପରି;
ବ୍ୟଭିଚାରୀ ନୁହେଁ   ରମଣୀ ଧର୍ମମନ୍ତ୍ର,
ପୌରୁଷ ତବ   ଶତ ଶତଦଳେ
ଡାକୁ ଗୁଞ୍ଜନ ଗୀତି ।

(ଙ)

ବନ୍ଧୁ ! ଜାଣନା   ଚାହିଁ ପଥ ଅହନିଶେ
ନ ଦେଖିଲେ କ୍ଷଣେ   ସବୁ ଅନ୍ଧାର ଦିଶେ !
ଗୋଲା ଗରଳକୁ   ପିଇଲି କାହିଁକି ଜାଣି ?
ଯେଣିକି ଚାହିଁଲେ   ଭାସଇ ସେ ରୂପଠାଣି ।

ବାଇଆଣୀ ହେଲି   ସେ ପୀରତି-ସୁଧା ଚାଖି,
ମହତ, ଲଜ୍ଜା ପୋଡ଼ି   ବାନ୍ଧିଲି ରାଖି ।
ଯମୁନା ପୁଳିନେ !—   ଭାଗ୍ୟକୁ ନିରଜନ !—
ସମରପି ଦେଲି   ଦେହ ମନ ଯଉବନ ।

ତପସ୍ୟାରତ   ଯା ଲାଗି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା,—
“ସ୍ୱାମୀ, ପ୍ରିୟ” ଡାକି   ହଜାଇ ବସିଲି ଚେତା ।
ସ୍ୱର୍ଗ ବିଭବ   ଲଭିଲି ବକ୍ଷେ
ଗର୍ବେ ଉଠିଲି ଫୁଲି,
ମୋହେ ମଉଳିରେ   ବୋଳିଦେଲି ପାଦଧୂଳି ।
କ୍ଷଣିକ ସ୍ୱପ୍ନେ   ଭାଳିଲି ଧରାର
ଏକାକୀ ଭାଗ୍ୟବତୀ !
ତୁମରି ଦମ୍ଭେ   ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ତୋଳିଲି
ପୀରତି ବିଜୟ-ଛତ୍ର ।

(ଚ)

ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ   ବହିଲା ଗନ୍ଧବହ,
ଲକ୍ଷ ପଦ୍ମେ   ହସିଲା ଧରଣୀ ଦେହ ।
ଆମୋଦ ଆକୁଳେ   ଡାକିଲେ ଶାରିକା ଶୁଆ,
ଅନ୍ତୁରେ ଡାକେ   କୋଇଲି ତୁହାକୁ ତୁହା ।
ସ୍ୱେଦ ଜରଜର   ଅଙ୍ଗେ ବେପଥୁ—
ଜ୍ଞାନ ହଜେ ଘଡ଼ିଘଡ଼ି !
ବଂଶୀ ଆକୁଳ   ସ୍ୱର ବନ୍ୟାରେ—
ସରମ ଲଜ୍ଜା—
ଅଭିମାନ ନେଲା ତଡ଼ି !
ଆତ୍ମଦାନେ ମୋ   ଖସିଲା ଲଜ୍ଜା ବାସ,
ଫିଟିଗଲା ଗଣ୍ଠି—   ଯମୁନାକୁ ହେଲା ହାସ !
ଅତୀତର ସେଇ   କ୍ଷଣିକ ସ୍ୱପ୍ନ କ୍ରୀଡ଼ା,
ନାଗ ଦଂଶନ ବଳି   ଦେଉଅଛି ପୀଡ଼ା !

ଲୋଡ଼ୁ ନାହିଁ କିଛି !   ଭାଗ୍ୟହୀନା ମୁଁ ଜାଣେ,
ବଂଶୀର ଡାକ   ବାଜୁ ଅହରହ କାନେ !
ଏ ଜୀବନ ଯାଉ   ତୁମ ନଉଛଣି କରି,
ତୁମର ପୂଜାର   ଧୂପକାଠି ହୋଇ
ଜୀବନ ମୋ ଯାଉ ସରି !

(ଛ)

କୁଶଳରେ ଥାଅ !   ଆଉ ଲୋଡ଼ୁ ନାହିଁ କିଛି;
ସ୍ୱାର୍ଥାଧିକାର ?   ଦୂର କରିଦିଅ ଛି, ଛି !
କାଞ୍ଚନ ଲୋଭ,—   ଧନୁ ଧନ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ,
ଭୁଲିବ ସଖି,   ଦୁର୍ବହ ଯେତେ ଦୁଃଖ ।
ଦେଖି ବି ହସୁଛି   ଗୋପ ଉପବନେ ଫୁଲ !
ନନ୍ଦନ ଗନ୍ଧ   ସ୍ୱର୍ଗରେ ନାହିଁ ତୁଲ !
ସେ ଅନାଉଣିରେ   ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଯିବ ମିଶି !
ଆଲୋକେ ହସିବ   ଏ ଜୀବନ ଅମାନିଶି ।

ତୁମରି କୁଶଳେ   ହେବି ମୁଁ ଭାଗ୍ୟବତୀ
ନ ଲୋଡ଼େ ମୁକ୍ତି,   ସ୍ୱର୍ଗ, ଅମରାବତୀ,
ଡାକିଲେ "ବନ୍ଧୁ !" ହସି ଥରେ ଦେବ ଚାହିଁ,
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ   ଆଲୋକେ ଉଠିବ ଗାଇ
କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରୀତି ମୋ   ଧରିବ ବିଶ୍ୱରୂପ !
ଚୌଦିଗେ ଖେଳି   ଯିବ ମଙ୍ଗଳ ଧୂପ ।

ମୋ ପ୍ରୀତିରେ ନାହିଁ   ତିଳେ ତ ଅନଳ ଦାହ,
ସୁନ୍ଦର କର   ବିଶ୍ୱ ଭୁବନ
କୁଶଳେ ବନ୍ଧୁ ଥାଅ ।

(ଜ)

ନୀଳ ଯମୁନାକୁ   ଥରୁ ଥର କରି
ଜଳ ଆଣିବାକୁ ଯାଉଁ,—
ତୁମ ଲାଳସାରେ   ଚୌଦିଗେ ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ —

ସହି ପଡ଼ଶାରେ   କହିଲେ ଟାପରା କରି,
"କୁଳ କଳଙ୍କୀ   ଯାଉ ନାହିଁ କିଆଁ ମରି ?
ଭୁଜଙ୍ଗୀ ଭଳି   ଖେଳାଇ ବୁଲୁଛି ରୂପ !
ଘନ ଘନ କେଶ   ମୁକୁଳିତ କରେ
କ୍ଷୁଧିତା ଏ ସରୀସୃପ !"

ମରଣ କାହିଁ ବା ?   ଭାଗ୍ୟେ ମୋ ନାହିଁ ଲେଖା !
ଗୃହ ବନ ହେଲା   ତୁମ ଛାଇ ନାହିଁ ଦେଖା !—
ହୃଦୟେଶ୍ୱର !   ଥରେ ଦିଅ ଦରଶନ !
ଅଣ-ଆୟତ୍ତ   ତୁମ ବିନୁ ଦେହ-ମନ !
ଲୋଡ଼ିନି ମୁକ୍ତି,   ଅମରାବତୀର ଭୋଗ,
ଜଳ ଆଣୁ ଆଣୁ   ଘଟିଲା କି ଦୁର୍ଯୋଗ !
ଅଜ୍ଞାନ ହେଲି   ମୀନ ଜଳେ ଦେଖି ଛାଇ,
ଅଦୂରୁ ବଂଶୀ   କାନ୍ଦି ଉଠିଲା !
"ଆକୁଳ ମୁଁ ତୁମ ପାଇଁ !"

(୪)

ଖାଲି ଦରଶନ   ଦରଶନ ଲାଳସାରେ,
ଜାଣି ଜାଣି ନାରୀ-   ଲଜ୍ଜା ମହତ ସାରେଁ ।
ବସନ ଭୂଷଣ   ଅବା ଅଜଗର ସାପ !
ରସନା ମଣଇ   ଅଶନକୁ ଅଭିଶାପ !
ନୟନେ ନିଦ୍ରା ନାହିଁ,
ଜଳିଯାଏ ତନୁ   ବିଷ ସମୀରଣୁ
ପ୍ରଳାପେଁ ଶୂନ୍ୟ ଗୃହିଁ !

ସକଳ ଦରବେ   ଭାସିଉଠେ ତୁମ ରୂପ !
ସକଳ ଗନ୍ଧେ   ସ୍ଫୁରଇ ତୁମ ଧୂପ !
ସକଳ ରସକୁ   ତୁଚ୍ଛ କରଇ
ସେ ଆଦି ଅନାଦି ରସ,
ଦମ୍ଭ ଚେତନା ହରି   ରଖେ ନିଜ ଯଶ !

ସବୁ ଶବଦରେ ଶୁଭଇ ଏକଇ ଡାକ !
ଅଦେଖା ସେ ବାଣୀ ତରୁଣୀ ତନୁକୁ ଲଖ ।
କାନ୍ଦେଁ କାତରେ ଚିର ପ୍ରିୟ ମମ—
ସ୍ୱାମୀ ମୋର ରମଣୀୟ !
ମରୁରେ କାହିଁକି ମଉଳାଅ ଫୁଲ
ଶରଧାରେ ଛୋଳନଅ ।

ତୁମର ଯୋଗ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ନିତି ସାଜେଁ,
ଉପହାସ କଥା !
ତୁଚ୍ଛ ଦେହକୁ—
ଅଦେଖା ଲଗି ମୁଁ ମାଜେ ।

(ଖ)

ବନ୍ଧୁ ! ଭାଳନ ତୁମେ ଏଡ଼େ ଅଭିମାନୀ !
ଯାଉଛ ଏ ପଥେ, ରହୁଁ ନାହିଁ ଜାଣି ଜାଣି ।
କି ଦୋଷ କଲି ବା' ତୁମ ଚିତ୍ତ କଙ୍କଣ ?
କଣା-ଜନକୁଟି କରନ୍ତି ଏହିପରି ?
ସେଦନ ସଞ୍ଜେ ବଂଶୀ ଉଠିଲି ଡାକ
ଘର ଜଞ୍ଜାଳେ ମନ ଯାଇଥିଲି ଲଖି ।
ଜନ ଗହଳରେ କାନକୁ ନ ଗଲି ଶୁଣା
ପ୍ରପଞ୍ଚ ଜାଲେ ବୁଡ଼ି କାଲି ହେଲି
ମନ-ମୀନ ନଉଛୁଣା ।
ସେ ଲଗି ବିରାଗେ ପଦେ କହୁ ନାହିଁ କଥା ?
ଏ ଗୋପ ଦାଣ୍ଡେ ଯାଆ ଆସ କର
ତଳକୁ ନୁଆଁଇ ମଥା !

ତୁଚ୍ଛ ଦୋଷକୁ ଏତିକି ଦଣ୍ଡ ଦେଲ ?
ନିଶି ଦିନ ଝୁରି ମରିବାକୁ ଖୋଜେ ବେଳ ।

ବିଷ ଦେଇ ହାତେ　ମାରଦେବା ଏଥୁଁ ଭଲ,
ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରିୟ !　କ୍ଷମ ଅପରାଧ
କର ନାହିଁ କଲବଲ ।

(୮)

ତୁମେ ତ ଗଢ଼ିଲ　ସୁନ୍ଦରତମ କରି,
ମାଟି ମେଦ ଦେହ　ଗନ୍ଧେ ଉଠିଲା ଭରି !
ଗୃହାଣୀରେ ମୋର　ବୋଳିଲ ସ୍ୱପ୍ନାବେଶ
ବଳାହକୁଁ ବଳ　ଅନୁପମ କଲ କେଶ ।
ତୁମ ଦୃଷ୍ଟିକି　ପ୍ରିୟ ହେବ ବୋଲି
ଜାଣି ମୁକୁଳାଇ ଦେଲ !
ନୟନ ଗତିକ　ଏଣୀରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲ ।
ମୋ ହାସ ଲକ୍ଷେ　ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କଲ ଚୌର,
(ମୋର) ବନ୍ଦନା ଗାଇ　ବାନ୍ଧିଲ ପ୍ରୀତି-ଡୋର !
ବିଶ୍ୱ ବନ୍ଦ୍ୟ !　ଗୂଢ଼କାର, କବିଗୁରୁ !
ତୁମ ଝରଣରେ　କମ୍ପଇ ହିଆ ଦୂର ।
କିଏ କଲା ମୋତେ　ସ୍ୱର୍ଗ ଅତୁଳ ?
ଅନବଦ୍ୟ ମୁଁ ଫୁଲ ?
ଭାବନାରେ ହେଲି　ନୋହିବାର ଯାହା —
ହାରାଇଲି ଥଳ କୂଳ !
ଫୁଲ ପରି ଯେବେ　ସୁନ୍ଦର କଲ
ଏତିକି ହେଉ ହେ ଦୟା,
ବିଶ୍ୱ ପୂଜାର　ଯୋଗ୍ୟା ହୁଏଁ ମୁଁ
ତୁମ ପାଦେ ମିଳୁ ରହା ।

ଗୋପୀଭାଷା

ଶ୍ରୀରାଧା

(କ)

ରାସରସିକଶ୍ରୀ   କୃଷ୍ଣ ଯେବେଠି
ନିଖିଳ ଗୋପୀଙ୍କ ଡାକେ !
ବିନୋଦିନୀ ରାଧା   ଉଭା ହୁଏ ତାହା ପାଖେ !
ଭୁଲିଯାଏ ଗତ   ବିରହ ଅଶ୍ରୁ ବ୍ୟଥା,
ମାନ ଅଭିମାନ   ବାସକସଜ୍ଜା—
ଅପଲକ ଆଖିପତା ।
କେବେ ବିରହିଣୀ,   କେବେ ସେ ରାସର ରାଣୀ,
କେତେ ଭଙ୍ଗୀରେ   ଚେଷ୍ଟଇ ରସ ଜାଣି ।
ଅଶ୍ରୁମୁଖୀ ସେ   କେବେ ବା ହାସ୍ୟମୟୀ
କଳନାଦିନୀ ସେ   ଜୀବନ-ଝରଣା
ଗର୍ବିତା ମହୀ ବନ୍ଦୀ ।

ଶ୍ୟାମ-ପାଗଳିନୀ   ମତ୍ତା ସେ କାଶହାସୀ,
ଭାଗ୍ୟ ଯାହାର   ତା'ର ହେବ ସେବା-ଦାସୀ ।
ଜ୍ଞାନର ଦମ୍ଭ   ଗରବ ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶୀ
ବଂଶୀ ସାଧନା—
ଶିଖାଇବ ଦରହାସୀ ।
ବିରହେ ମିଳନେ   ଭାଗ୍ୟ ଯେବେଠି ବାମ
ଅଶ୍ରୁ ହାସରେ   ଶୁଣାଇବ ଶ୍ୟାମ ନାମ ।

(ଖ)

ରାଧା ରୂପ ଶୋଭା   ତା' ପୀରତି ଅବିନାଶୀ
ଅନୁଭବନ୍ତି ଯେ   କ୍ଷଣେ ହେବ ତାର ଦାସୀ
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ   ଶକ୍ତିରୂପିଣୀ ଯେବା
ଭାଗ୍ୟେ ମିଳଇ   ତା ଯୁଗଳ ପଦସେବା ।
ବ୍ରଜକୁଳ ବାଳା   ଅପରୂପ ତା'ର ଗତି
ଧ୍ୟାନ ଗରବରେ   ପରାହତ କେତେ ଯତି ।
କେବେ ସେ କ୍ଷୁଦ୍ର   ପୁଣି ହସେ ସୁବିଶାଳ;
ସୃଷ୍ଟି ଶୋଭା ତା   ମୋହନ ସ୍ୱପ୍ନ ଜାଲ ।

କେବେ ଘରକୋଣେ   ଆବଦ୍ଧା ପୁରନାରୀ,
ରୂପ ଗରବିଣୀ   ବଞ୍ଚନା ପଥରୁଦ୍ଧା ।
ଗତାଗତ ପଥେ   ଫୁଟାଏ ଚମ୍ପାଫୁଲ
ହାବ ଭାବ ହାସେ   କୃଷ୍ଣପୀରତି ତୁଲ ।
କୃଷ୍ଣ ଦରବେ   ଝଡେ ସେ ସହଜେ ଧାରା,
ଯୁଗଳ ନୟନ   ମୁକ୍ତା ଅଶ୍ରୁ ଭରା ।

(ଗ)

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରାଧା   ଜନମଇଁ ଘରେ ଘରେ,
ଭାଗ୍ୟେ ତାକୁ ବା   ଦେଖିବୁ ତୁ ନୟନରେ ।
ଦେଖା ହୁଏ ନାହିଁ   କାନନ ମଲ୍ଲୀ ପରି,
ହ୍ଲାଦିନୀ ଶକ୍ତି   ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ
ଅନ୍ତର ଯାଏ ଭରି !
ଫୁଲ୍ଲିବ ଯେବେ   ସେ ମନ ଅନୁରଞ୍ଜିତା
ଭାଷା ସନ୍ଧାନୀ   ବ୍ୟଥିତା ସେ ବା' କବିତା ।
ପାହାନ୍ତ ତାରା   ଆପଣା ଭାବରେ ଭୋଳା
ଦୂର ଫୁଲ୍ଲବନେ   ଏକା ମାଳକଇଁ
ଅଧ ନିମୀଳିତ ଡୋଳା !

ଦେଖିଥିବୁ ତାକୁ   ତଟିନୀ କୂଳରେ ନିତି ,
ଦୋହି ଆସୁଥିବା   କଳାମେଘେ ତାର ଗୀତି !
ବର୍ଷୁକ ମେଘ   ମୁକୁଳିତ ତାର ଗନ୍ଧ
ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କେବେ   ବନ୍ଧୁ ଲାଗି ସେ
ଖୋସିଦିଏ କାନେ ଜବା !

ଗଭୀର ଜଳ କି   ଇନ୍ଦୀବର ତା' ଆଖି,
ଅବିରାମ ଖୋଜେ   ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁରେ
ତା ମୁରଲୀ ଯାଏ ଡାକି ।

(ଘ)

କିଶୋରୀ ରାଧିକା   ବିଶ୍ୱ ଶକତି ସାର
ଅଦରଶନେ ତା'   ପ୍ରକୃତି ଅନ୍ଧକାର !
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱେ   ତିମିରେ ବତାଏ ବାଟ,
ତା ବିନୁ ଆତ୍ମା   ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ
ପୀଡ଼େ ପ୍ରପଞ୍ଚ ନାଟ !
ସେ ଚୁମ୍ବିଁଲେ ଫୁଟେ   ମରୁରେ ଲକ୍ଷ ଫୁଲ,
ତ୍ରିତାପ ଜ୍ୱାଳାରୁ   ନିସ୍ତରେ ଜୀବ
ଅକୂଳେ ଲଭଇ କୂଳ ।

ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ   ସକଳ କଲୁଷ ହରେ,
ନିରାଶ-ତମିରେ   ଆଶା-ଆନନ୍ଦ ଭରେ
ଚଁହାଣୀ ବତାଏ   ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ପଥ,
ସ୍ନିଗ୍ଧେ ଡାକି ସେ ଘେନିଯାଏ ଯହିଁ
ଶୋଭଇ ବଂଶୀବଟ ।

ନିଃସ୍ୱ ତ୍ରିତାପୀ   ନିବେଦନ କରେ ନିତି,
ଧାଇ ପଦ ତାର   ମୋ ଜୀବନ ଯାଉ ବିତି !
କଥା ପଦକରେ   ଧୋଇଯାଉ ସବୁ ପାପ,
ନିର୍ବାଣ ଲଭୁ   ଲାଳସା ଦହନ,
ଏ ଦେହର ଅଭିଶାପ ।

(ଙ)

ଦେଖି ସେ ରହିଁଲେ   ଜନମେ ଅଦେଖି ଭ୍ରମ,
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦମୟୀ   ପ୍ରୀତି ଅନୁପମ ।
ଆଲୋକ ରାଜ୍ୟ   ସନ୍ଧାନ ଆଣେ ବହି,
ମାଧବୀ ନିଶୀଥ—   ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସାଗର !
ତା' ଲୀଳା କେ ପାରେ କହି ?

ରଜନୀଗନ୍ଧା ସମାନ   ହାସ ତା ବାସେ,
ବାସନା ବିକାର   ଧୂଆଁ ତାର ଉପହାସେ ।
କୃଷ୍ଣ ନାମେ ସେ   ସୁନ୍ଦରୀ ନିରୂପମା,
ସକଳ ପାପକୁ   ଅକାତରେ କରେ କ୍ଷମା ।
ଭାଗ୍ୟ ଥିଲା ତା'   ଦର୍ଶନ ହୁଏ ଲଭ,
କୋଟି ପୁଣ୍ୟରେ   ଦିଶିବ ତା' ମହାଭାବ ।
ଅଦ୍‌ଭୁତ ଲାଗେ   ଆଲୋକ ଡାକିଲେ ସ୍ନେହେ,
ବିପୁଳ ଶକ୍ତି   ଭରିଛି ଭାବେଁ ମୁଁ
କେସନେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେହେ !

କୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ   ମୁକ୍ତ ହସ୍ତେ
କରିଯାଏ ବିତରଣ
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ   ଶୁଣଇ ବଂଶୀସ୍ୱନ ।

(ଚ)

ତା'ରୂପ ପ୍ରକାଶ   ମଧୁର ମୁରଲୀ ସ୍ୱନ
ପ୍ରଭାତି ଅରୁଣ   କାନ୍ତ ମୟୂଖ
କରଇ ସେ ବିକିରଣ ।
ଗତାଗତ ବେଳେ   ମେଲି ଦେଲେ ଆଖି ପତା
ବୁଣି ଦେଇଯାଏ   କୃଷ୍ଣ-ବିରହ-ବ୍ୟଥା ।
ଶ୍ୟାମ ନାମ ସ୍ୱର   ଖୋସଇ ବେଣୀରେ ଫୁଲ
ମୁକୁଳା ଗଭିର   ରୂପ-ବନ୍ୟାରେ
ବିଶ୍ୱ ହରାଏ କୂଳ !

ଶ୍ୟାମ ନାମ ଗାଇ   ନିର୍ଭୟେ ଗୃଲେ ଗୋପୀ,
ଛଇଳା ଚତୁରୀ   ଲଗାଏ ହୃଦୟେ ଡୋର ।
ଭର୍ତ୍ତୀ ଲାସ୍ୟ   ଗତିରେ ଫୁଟାଇ ଯାଏ,
ଲଜ୍ଜା ସରମ   ସମ୍ଭ୍ରମ ଭୁଲି
ଶ୍ୟାମ ପ୍ରୀତି ରସ ଗାଏ ।

ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ   ଫୁଟେ ଶ୍ୟାମ ନାମ ଗୀତି,
ଫୁଟେ ଅଗଣିତ   ଗନ୍ଧ କୁସୁମ
ମାଳତୀ ଲତିକା ଯୁଥି ।
ଶ୍ୟାମ ସଙ୍କେତ   ତା' ରୂପ ଗର୍ବ
ବାଶୀରେ ନୁହଇ ଗୁଣି,
ନିଖିଳାନନ୍ଦ ଶୋଭର ରସ ଧାଟବାଣୀ ।

(ଛ)

ଧନ୍ୟ ଦେଖେ ଯେ   ରାଧା ବିରହିଣୀ ବେଶ,
କାନ୍ଦେ ତା' ଭୁଲେ   ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ଦେଶ ।
କାନ୍ଦେ ଯମୁନା   ଆକାଶ କାନନ ଗିରି,
ବିଜୁଳି ସମାନ   କୋଟି ଥିଆ ଯାଏ ଚିରି ।
ପାଗଳିନୀ ରାଧା   ଖୋଜି ବୁଲେ ଘନଶ୍ୟାମ,
କାହିଁ ଗଲ ମୋର   ସମ୍ଭୋଗ ଗୁଣଧାମ !
ଗଳି କନ୍ଦରେ   ଅବା ଗିରିଗୁହା କଣେ,
ଦେଖିଥିଲେ ତୁମେ   କହିଦିଅ କେହି ଜଣେ ।

ବନ୍ଧୁ ଲାଗି ମୁଁ   ନିଶି ଉଜାଗର
ଗୃହିଁଛି ବାସକସଜ୍ଜା,
କୁଳ କାମିନୀ ମୁଁ   ତା ଲାଗି ଛାଡ଼ିଛି ଲଜ୍ଜା ।
କୃଷ୍ଣ ବିହୁନେ   ଅମରାବତୀ ଯେ ବିଷ,
ନନ୍ଦୁକ ବିନା   କରିବ ମୋହର କିସ ?
ସକଳ ଛାଡ଼ିଛି   ଗୃହ ଦଉଡ଼ ଯେ କଟା
ଭାଗ୍ୟ ତାହାକୁ   କି କରିବ ହଟହଟା ?

(ଜ)

ସ୍ଖଳିତ-ବସନା   ସ୍ଖଳିତ-ଚିକୁର ରାଧା
ଝରଣା ସମାନ   ନୟନର ଲୁହ
ମାନେ ନାହିଁ ଶତ ବାଧା ।
ପ୍ରଳାପ କରଇ   ନିରତେ ଶୂନ୍ୟେ ଚାହିଁ,
ତମାଳ ତରୁକୁ   କୋଳ କରେ କେବେ ଯାଇଁ ।
କ୍ରନ୍ଦନ ତାର   ମେଘେ ରଚେ ଘଡ଼ଘଡ଼ି,
ଘନ ଅନ୍ଧାରେ   ଶ୍ରାବଣ ତଟିନୀ ବଢ଼ି ।
ଜୀବନ-ବନ୍ଧୁ   ଦିଅ ବାରେ ଦରଶନ !
ଅସହ୍ୟ ଜ୍ୱାଳା   ସ୍ତନ ଭିତର କରେ .
ନିଷ୍ଠୁର କର୍ଷଣ ।

ଗଭୀର ବିରାଗେ   ଛିଣ୍ଡାଏ ପୁଣି କେଶ,
ଆକୁଳେ କାନ୍ଦି   ପୁଚ୍ଛେ ଗିରି ଲତା
ଶ୍ୟାମ ଗଲ କେଉଁ ଦେଶ ?
ଅବିରାମ ସ୍ମରେ   ବନ୍ଧୁ ମୁରଲୀ ଧ୍ୱନି,
ପଉଷ ପବନେ   ବସନ୍ତ ଆଗମନୀ,
ଉଲଟି ବହୁଛି   ସୁନୀଳ ଯମୁନା ଜଳ,
ନିଗମ ରାଇଜୁ   ନଟବର ହସି—
କହେ ମୋ ଦମ୍ଭ ବଳ ।

(ଝ)

ଝରଇ ବରଷା   ଝରଇ ରାଧିକା-ଲୁହ,
ହାହାକାର ତା'ର   ଶ୍ରାବଣର ନଈ-ସୁଅ ।
ଆକୁଳେ ଖୋଜଇ   ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁକୁ ତା'ର,
ବୁକୁଫଟା ସେଇ   କ୍ରନ୍ଦନ ରୋଳେ
ଚମକେ ଅନ୍ଧକାର ।

ଝଡ଼ ରଜନୀର   ସେ ଅବା କରାଳୀ କାଳୀ,
ଶ୍ୟାମ ବିହୁନେ ବା’ ବିଶ୍ୱକୁ ଦେବ ଜାଳି ।
କାନ୍ଦି ବୁଲଇ   ବନ୍ଧୁ ମୋ ଗଲ କାହିଁ ?
ତନୁ ବିଚ୍ଛେଦେ   ବଞ୍ଚିଛି କାହିଁ ରାଈ ?

ତୁମେ ନା ମୁରଲୀ   ମୁଁ ତା ମନୋରମ ସ୍ୱନ ?
ମୋ ମୌନତା ଦେଖି   ହସଇ ଜଗତ ଜନ ।
ସୁରଭିକି ଛଡ଼ି   ଜୀଏ କି ରଜନୀଗନ୍ଧା ?
ଛନ୍ଦ କବିତା   ସମାନ ଏ ଜୀବ ବନ୍ଧା ।
ଲୋକହସା କେତେ   କରିବଟି ନଟବର ?
କେତେ ନାଚ ଆଉ   ଭ୍ୟାସିବ ସୂତ୍ରଧର ?

(ଖ)

କୃଷ୍ଣ ବିରହେ   ତନୁରେ ତୀବ୍ର ଜ୍ୱର,
କେବେ ହୁଏ ମୂକ   କମ୍ପରେ ଥରହର ।
ତନୁ ହୁଏ କ୍ଷୀଣ   ଭୂତ ଗ୍ରାସ କଲ ପରି,
ଅଶନେ ଅରୁଚି   ଅବାରିତ ଲୁହ ଝରି ।
ଶୂନ୍ୟେ କାହାକୁ   ନିରେଖେ ଅନାଇ ରହେ
ପଚାରିଲେ ଯେତେ   କଥାଏ ତ ନାହିଁ କହେ ।
ଚରମେ ଲୋଟଇ   ଶୁଷ୍କ ରୁକ୍ଷ କେଶ,
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ   ହାହାକାର କରେ
ନିରେଖି ରାଧିକା ବେଶ ।

ରାଧା ଅଣସରେ   ଶ୍ରୀହୀନ ଦିଶେ ମହୀ,
ପାଦପ ଲତାରେ   ଫୁଲ ହାସ ମଉଳଇ ।
ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ   ଦିଶଇ ଶ୍ମଶାନ ପଦା,
ଶୁକ ଶାରି ପିକ   କାକଳିରେ ଅଶରଧା
ଷୋଳ ସହସ୍ର   ଗୋପବାଳା ବିଳପଇ,
ରାଧା ବିହୁନେ ଏ   ପ୍ରପଞ୍ଚ ଧରା
ଜୀବନ କେସନେ ରହି ?

(୬)

ପ୍ରାଣ ସମୂଦ୍ର   କଜ୍ଜଳ କଳା ଆଖି,
ବଦଗଧ ଏଇ   ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱେ,
ଶ୍ୟାମ ପାଖେ ନିଏ ଡାକି !
ରାଧିକାର ସେଇ   ପରମାନନ୍ଦ ରୂପ,
ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମନ୍ତ   କରଇ ଅନ୍ଧକୂପ ।
ଚଳିଯାଉଥିଲେ   ଶମ୍ପା ଗତିରେ
କୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେୟସୀ ଗୋପୀ,
ଖୋଳ ଭଳି ଖସେ   ଭବ-ବନ୍ଧନ ଡୋରି ।

ଗତାଗତ ପଥେ   ଜଳ ଆଣିବାରୁ ବେଳେ
ପୀରତିର ଖଣି   ଖଞ୍ଜନ ଡୋଳା,
କେତେ ଭଙ୍ଗୀରେ ଖେଳେ ।
ସାଗରୁ ଗମ୍ଭୀର   ଦରହାସ ତାର
ଘାରଣ୍ଡି ତେଜଇ କାମ,
ଆକାଶ ତାରକା   ସମାନ ଫୁଟଇ
ସବୁଠାରେ ଶ୍ୟାମ ନାମ ।
ନିର୍ଭୟେ ଗାଇ   ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁର ପ୍ରୀତି,
ଚପଳ ଛନ୍ଦା   ଯାଏ ବ୍ରଜ ପଥେ ନିତି ।

ଦେହତଟେ ତାର   ଅଟକନା' ମନ
ଭୁଙ୍କରେ ମୁଗ୍ଧ ବଣା,
ରାସେଶ୍ୱରୀ ସେ   ଅତନୁ-ନିଗମ —
ସଙ୍ଗୀତ ମୂରଛନା ।

(୭)

ଶ୍ରାବଣ ଜଳଦ   ଅମ୍ବରେ ଗଲେ ଘୋଟି,
ସଜନୀ ଗହଳେ   ନୀର ଆଣି ଯାଏ
କକ୍ଷେ କଳସୀ ଗୋଟି ।

ମୁକ୍ତ ଗଭ ତା   ସ୍କନ୍ଧରୁ ଲୋଟିଥାଏ,
ଯମୁନାର ଧାର   ମଟକାରେ ତାକୁ ଗୁନ୍ଥେଁ ।
କାନେ ଖୋସିହୁଏ   ଯତନେ ଚମ୍ପା ଫୁଲ,
ଆହ୍ଲାଦିନୀର   ଭୂଷଣ ବେଶ କି ମୂଲ ?
ପାଦ ସଞ୍ଚାରେ   ଆନନ୍ଦ ଯାଏ ବୁଣି,
ବୁଣିଯାଏ ପୁଣି   ପ୍ରାଣରସ ସୁରଧୁନୀ ।

ସଙ୍ଗିନୀ ପୁଚ୍ଛେ,   "ରସମୟୀ ରାଧା !
ଆଜ ଏ ଗ୍ରେପରା କିଆଁ ?
କି ଦୋଷ କଲୁ କି   କବରୀ ତୋ ଅଜ ?
ଲଜ୍ଜା ଲଗୁନି ଛୁଆ ।
ଗାଢ଼େ ବରଚନ୍ଦୁ   ନେତ୍ରେ କଜଳ ଗାର,
ମନ ଫୁଲିଶିରେ   ହାଠକ ଅଙ୍ଗେ
ନାଇ ନାହୁଁ ଅଳଙ୍କାର ।"

ହସି ରାଧା କହେ—   "ବନ୍ଧୁର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ !
ତା ରୁଚିକ ଗୃହ୍ନିଁ   ରଚିବ ସିନା ଲୋ ବେଶ !"

(ଓ)

ପରମାତ୍ମା ସେ   ତନୁରେ ମିଶାଇ ତନୁ,
ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ   ମିଳନ ମାଧୁରୀ
ପାଶୋର ନ ଯାଏ ମନୁ ।

ସୃଷ୍ଟି ହସଇ   ଶୁଭ୍ର କମଳ ସର,
ଅରୂପ ବିକଶେ   ସହସ୍ର ରୂପ ଧରି ।
କୃଷ୍ଣ ବିରହ   ଜ୍ୱଳେ ତା ନୁହଇ ସହ୍ୟ,
ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ ତା   ବେଦନାରେ ହୁଏ ଦହ୍ୟ ।

ମିଳନ ଆଶାରେ   ସହସ୍ର ବେଶେ ସାଜେ,
କେବେ ସେ ତୃଷ୍ଣୀ   କେବେ ପ୍ରଗଲ୍‌ଭା
ବଂଶୀ ଯେବେଟି ବାଜେ ।

ଅଦ୍ଭୁତ ଯୁଗର ପ୍ରୀତିବନ୍ଧନ-ଡୋରି,
ଟାଣେ ଦେହ-ମନ ଅଜ୍ଞାତେ କରେ ଚୁରି ।
ସ୍ୱେଦ ରୋମାଞ୍ଚେ ହଜାଇ ବସଇ ଚେତା
ନୟନ ତେଜରେ କୃଷ୍ଣ ବିରହ ବ୍ୟଥା ।
ଆଷାଢ଼ ଗଗନ କୃଷ୍ଣ ଜଳଦ ଘୋଟେ,
‘‘ହା କୃଷ୍ଣ !!’ ବୋଲି କେବେ ସେ ଭୂତଳେ ଲୋଟେ ।

୪—ଉତ୍କଣ୍ଠିତା

(ଶ୍ରୀରାଧା)

(କ)

ଯେତେ ମୋର ବେଶ ଶୃଙ୍ଗାର ବିରଚନା,
ରୂପ ବଇଭବ ବଢାଇବା ଯୁକ୍ତି
କୃଷ୍ଣ ହେ ଯେତେ ଜଣା—
ସାଜଦିଏଁ ଦେହେ, କିଛି ରଖେଁ ନାହିଁ ବାକି,
ପୂର୍ଣ୍ଣ କାମନା ହେଲେ ତୁମ ମନଲଖି ।
ମୁକୁଳିତ ଗଣ୍ଡ ଭୂଷିତ କରଇଁ ସ୍ରଜେ
ତୁମର ମୁଗ୍ଧ ନୟନ ଶିଖରେ ମଜେଁ ।
ଲୁଚି ସେହି ବନ ଆଲକ୍ତ ଗଲି ଲେଖି ।
କଙ୍କଣ ପଦେ ଭୁଲି ହୁଏ ଛବି ସେ କି ?

ବେନି ପାଦ ଧରି ଲେଖିଲ ଆପଣା ନାମ,
କେତେ ପରକାରେ ଜାଳି ଦେଇଯାଅ କାମ ।
ନ ଚୁହିଁଲେ କେହି ନ ରଖିଲେ ରୂପ ଟେକ
ନାହିଁ ମୋ ଶୋଚନା ! ତୁମ ତୃପ୍ତି ମୋ ଭେକ !
ଥରେ ଚୁହିଁଦେଲେ ସାର୍ଥକ ହେଲି ଜାଣି,
ସୃଷ୍ଟି ରୂପସୀ ରହନ୍ତୁ ସୁଖେ;
ତୁଙ୍ଗ ମୋ ଅଭିମାନ ।

(ଖ)

ସାତ ଯୋଜନରୁ   କଣ୍ଠ ଦିଏଁ ମୁଁ ବାରି,
ସକଳ ଶବଦ   କଥା ପଦେ ଯାଏ ହାରି !
ସେ ଶବଦ ପରି   ମଧୁର ବଇଁଶୀ ସ୍ୱର
କାନ ଡେରି ଦିଏଁ   ବାଣୀ କୋଟି ଜନମର ।
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଦାୟୀ   ସେ' ବା ଛଣା ସୁଧା,
ଚେତା ହଜିଯାଏ   ଦେହେ ମନେ ତେଜ
ସୁଦୂର ଅରୂପ କ୍ଷୁଧା !

ନବ ବସନ୍ତ କୋକିଳ   ଫଲାଏ ହାରି,
ଶିରା ଉପଶିରା   ଶୋଣିତକୁ ଦିଏ ଧାର ।
ଜାଗଇ ବାସନା—   ବାଣୀ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ
ବାହାରି ଯାଉ ଏ ଜୀବ !
କୁଳଟା ଶ୍ରେଣୀରେ   ଲେଖା ହେଉ ନାମ
ସେହି ମୋ ଜୀବନ-ଶିବ !

ଅନେଇ ଗୃଳବ ରାଧା   ଶୁଣିବା'କୁ ବାଣୀ,
ପତିତା ହେଲେହେଁ   ଜୀବନ ବନ୍ଧୁ !
ତୁମରି ପରାଣ-ରାଣୀ ।
ପତିତାକୁ କିଏ   ଦେବ ଆଉ ସନମାନ ?
ଏ ସେବାଦାସୀକି   ପଦେ ପଦେ କଥା
କହିବ ବନ୍ଧୁଗଣ ।

(ଗ)

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବାଜୁ-   ଥାଉ ଅପବାଦ ବାଜା,
ସେବାଦାସୀ ହୋଇ   ରାଧା ଜୀବ ଯାଉ ରଜା !
ତୁମ ପଉରୁଷ   ତୁମରି ବିଭୂତି ପ୍ରୀତି,
ନଟବର ବେଶ,   ବଂଶୀ ମୋହନ ଗୀତି,
ସୁମରି ନିଜକୁ   ଦେଖେଁ ନିତି ନୂଆ କରି,
ତୁମ ଆନନ୍ଦେ   ଗରବିଣୀ ପରି କସି ।

ମୁକ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗ ସମ୍ପଦ   ଲୋଡ଼ା ନହିଁ ।
କୋଟିଏ ଜନ୍ମ   ବିତାଇ ଦେବ ମୁଁ
ହସିତ ମୁଖ ଗୃହିଁ ।
ସ୍ୱର୍ଗେ ନରକେ   ପାତାଳେ ଇଚ୍ଛା ରଖ,
କୋଟି ଜଞ୍ଜାଳେ   ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ନାହିଁ ଦକ୍ଷ ।
ସେ ପାଦ ସେବାର   ଅଧିକାର ଦେଲେ ହେଲା;
ରୁକ୍ମଣୀ ଭମା   ପଦ ଲୋଡ଼ୁ ନାଇଁ
ସାର ମୋ ବରଜଖେଳା ।

ବରଜଧୂଳି ମୋ   ଶିରୀ ସମ୍ପଦ
ନଟବର ବେଶ ଧାୟୁଁ,
ନ ଫେରିବା ଯାକେ   ବଞ୍ଚିବ କାଳ
ଯମୁନା ଜଳକୁ ଗୃହିଁ ।

(୬)

ଗରବ ମୋହରି   ତୁମେ ଛାୟା ମୁହିଁ କାୟା,
ଜ୍ଞାନଏ କହିବେ   ଅରୂପ ପୀରତି ମାୟା ।
ଲଗିଥାଉ ମାୟା   କୋଟିଏ ଜନମ ଧରି,
ପ୍ରତି ଜନମରେ   ପ୍ରୀତି ନୂଆ ଗୀତ
ଆହ୍ଲାଦେ ନେବ ବରି ।
ନିର୍ବାଣ ଯାଚେ   ଆନନ୍ଦ ଅଛୁ କସ ?
ଯୋଗିଏ ମୁକ୍ତ   ଲୋଡ଼ନ୍ତୁ ଅହର୍ନିଶ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋହର   ଜଳବିନ୍ଦୁର ପ୍ରାଣ ?
ମହାସାଗରରେ   ଲୋଡ଼ୁ ନାହିଁ ଅବସାନ !
ସାନ୍ଦ୍ର ମେଘର   ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଖେଳ,
ଅନୁଭବ ଲେଶେ   ତୃଷିତ ଧରାର
ହୃଦୟେ ଲଭିବ ମେଳ ।
ଝରଣା ସଙ୍ଗତେ   ଉଚ୍ଛୁଳିବ ଯଉବନ
ସବୁଠି ଶୁଣିବ   ତୁମର ବଇଁଶୀ ସ୍ୱନ ।

ଶ୍ୟାମ ନାମ ରୂପେ   ଲଭିବ ଅଭେଦ ପ୍ରୀତି
ବରଜ ଯମୁନା   କାନ୍ତି ଥାପିବା
କୁଳଟା ରାଧାର ଖ୍ୟାତି ।

୪୪-ଉଦ୍‌ବାସ୍ତୁ

"ପ୍ରଭୁ କରୁଣାରୁ   ମଙ୍ଗଳ ହେବ !
ଅଭାଗୀରେ କଷ୍ଟ ଦଅ,
ରୁଗ୍‌ଣ ଶିଶୁ ମୋ   ବଡ଼ ଅସହାୟ !
ଖଇ ଫୁଟୁଅଛି ଦହ ।
ନୌକରି କରି   ଖୁଜିବ ଅର୍ଥ
ଗଲେଣି ଛ' ମାସ ଯାକେ,
ତିନି ଦିନ ହେଲା   ଫିଟାଇନି ଆଖି
ଜବାବ ଦେଉନି ତାକେ !"

କରୁଣ କଣ୍ଠେ   ମାଗଇ ଭିକ୍ଷା
ରେଲଷ୍ଟେସନ୍‌ଟା ବୁଲି,
ବିଦେଶିନୀ ନାରୀ   ପଡ଼େ ନା କା' କାନେ
ଛୁଟନ୍ତି ବାବୁ, କୁଲି ।
କାତର କଣ୍ଠେ ନାରୀ,—
ସନ୍ତାନ ପ୍ରାଣ   ଭିକ୍ଷା କରଇ
ଲଜ୍ଜା ମହତ ସାରି ।

ରେଲଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ   ଭ୍ରମନ୍ତି ଶ୍ୱାନ,
    କେତେ ଯେ ଭିକ୍ଷୁ, କୁଷ୍ଠୀ
ଲକ୍ଷ ଯାତ୍ରୀ   ଯାଇ ଆସନ୍ତି
    ପଡ଼ୁଛି କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ?
ପ୍ଲାଟ୍‌ଫରମରେ   ବୁଲୁଥିଲେ ବାବୁ
    ବେଶଭୂଷା ଅନୁପମ !
ଦୟାରେ ତରଳି   ସମୀପେ ଆସିଲେ —
    ଗୃହିଣୀରେ ସେ ବା' ଯମ !

ପୁଚ୍ଛିଲେ—
"କାହାର   ଚନ୍ଦ୍ରଉପାସ୍ୟା ?
    କେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗର ପରୀ ?
ଅର୍ଥ ଲାଗି ତୁ   କରୁଛୁ ଭିକ୍ଷା ?
    ଛିଟଲ ହେଉ ନାହିଁ ସ୍ମରି !"

ସୁଧୀଏ ଶ୍ରବଣ କର;
    ଜନମୀର ଉତ୍ତର !—
"ପଞ୍ଚନଦୀର   ଉଦବାସ୍ତୁ —
    ଯୁବତୀ ମୁଁ ଯାଯାବର,
ହରାଇ ଆସିଛି   ଜନମୀ ପିଅର,
    ହରାଇଛି ଘର ବର ।
କହୁଛ ରୂପସୀ ?   ହୋଇଥିବ ଅବା !
    ମେନକା ରମ୍ଭା ଭଳି,
ସେ ରୂପ ଶିଖାରେ   କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋ ମାଡ଼
    ଆଖି ଆଗେ ଗଲା ଜଳି !

"ଭର୍ତ୍ତା ମୋହର   ଦୃପ୍ତ ବୃଷଭ !
    ଗଜା ବୟସରୁ ଗଲା,
ଫଳାଇ ଗଲା ସେ   ଏ ଦେହ ବୃକ୍ଷ !
    ଥୁଏଁ ତାକୁ କାହିଁ ଭଲା ?

ଜୀବନ୍ତ-ବୃନ୍ତେ ସେଇ ଏକ ଫଳ !
ଝୁଲଇଁ ବକ୍ଷେ ଯାକି,
ଯେ ଦେଶେ ଯାଉଛୁ ତଗଟି ଚାହିଁଛୁ
କାଳର କୁଟିଳ ଆଖି !

"ଫାଙ୍କିବ ତାକୁ ? ମୁଁ ହତଭାଗିନୀ—
କି ଅଛି ମୋ କଉଶଳ ?
ସାଇତିବ କାହିଁ ଗୁପ୍ତ ତା' ଧନ
ଦିଶୁନାହିଁ କୂଳ ଥଳ ।
ଅଜ୍ଞାନ ହେଲି, ଆଖି ନ ଫିଟିଲି,
ଜୀବର ଜୀବନ ମୋର,—
ଶଙ୍କା ଉପୁଜେ ତା' ପିଅର ଭଳି
କାଟି ଚାଲିଯିବ ଡୋର !

"ଜାଳଦେଲେ ବାସ, ଛଡ଼ାଇଲେ ଦେଶ,
ଆମରି ସୋଦର ଭାଇ,
ପସରା କରିନି ନରକ ଦୁଃଖ
ମୋ ଧନ ବଦନ ଚାହିଁ ।
ଭାଳଲି ଏ ଦେଶେ (୧) ବାନ୍ଧିବ ବସା
ଗୁଟେଲ୍ କରିବ ବୃକ୍ଷ !
ନୀଳଚକ୍ରର ଆଶ୍ୱାସ ଲଭି
ଭୁଲିବ ଅତୀତ ଦୁଃଖ !
କଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଳାଡୋଳା ଚାହିଁ
ସାକ୍ଷୀ ଅରୁଣ ସ୍ତମ୍ଭ !
(ଆଜ)ପୁଅ ମୁହଁ ଚାହିଁ ବୁଡିଯାଏ ଭେଳା।
ତୁଚ୍ଛ ରମଣୀ ଦମ୍ଭ !
ବୈଦ୍ୟ କହିଲେ, ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଗି
ଇନ୍‌ଜେକ୍‌ସନ ଲୋଡ଼ା,
ଦୁଆର ଦୁଆରେ ଭରମି ଗଲିଣି
ହାର କର ମୁହଁମୋଡ଼ା ।

ପାଇଛୁ ପୁରୁଷ ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି,
ନାରୀ କୁତ୍ସିତ ଘୃଣା,
ପୋଡ଼ିଯାଉ ଦେହ ଯଉବନ ମନ,
ଏ ଜୀବନ ନଉଛୁଣା !
ନୀଳାଚଳନାଥ ବଉଁଶ ନଶିବେ
ବଞ୍ଚା' ବାଳକ ମୋର,
ବିଶ୍ୱାସ କର ! ନୌକର କର—
ଶୁଝିବି, ନୁହେଁ ମୁଁ ଚୋର !"

"କିବା ନୌକର କରିବୁ ତୁ ଅବା ?
ରଖିପାରୁ ନଉକର !"
ହସି ହସି ଶ୍ଳେଷେ ଆଗଭର ବାବୁ !
ଅବା ବଣ ଅଜଗର !
"ଚେତନୁ ଢଳେ ତୁ; ଦେହ ବାସ ଚିର
ଯେ ରୂପ ଦହୁଡ଼ି ଜଳେ
ଇଚ୍ଛିବୁ ଯେବେ କୁବେର ବିଭବ
ଲୋଟିବ ତୋ ପାଦତଳେ !

ବିସ୍ତାରି ଆଖି କହୁଛି ସୁବର୍ଣ୍ଣ
ବ୍ୟାଘ୍ରୀ ସମାନ ଗୃହିଁ—
"ଶତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ବିତାଇ ଦେଇଛି
ଇଜ୍ଜତ ବିକି ନାହିଁ !
ଜଣକୁ ଜୀବନ ସମର୍ପି ସାରି
ଦେହ ମନ ଯଉବନ—
ଆଉ କିବା ଥାଏ ? ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ସେ !
ଦିଅ କାଟି ହେଲେ ମନ !"

"ଜ୍ୱର ଔଷଧ ! ଖର୍ଚ୍ଚା କେତେ ବା ?
ଅକାତରେ ପାରେଁ ଦେଇ,
ନଟଲୀଳାକୁ ଭୁଲ, ଗହଳି ସେ ପାରି—
ଅନ୍ଧାରେ କେହି ନାହିଁ !"

ଦଶ ପଚଶ ବା   କାଗଜ ମୁଦ୍ରା !
ଦେଖାଇଲେ ବାବୁ ଠାରୁ,
ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିମା   ସମାନ ଚଳିଲା
ଭୂତଗ୍ରସ୍ତା ସେ ନାରୀ !

× × × × ×

ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖଇ—   ଜୀବ କଙ୍କାଳୀ—
ବକ୍ଷ ଉଠିଛୁ ପୁଣି !
ସଂଜ୍ଞାହୀନା ତା'   ଶିଶୁ ସମ୍ପଦ
ହରନିଏ କେଉଁ ଖୁଣୀ !

× × ×

ତନ୍ଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଲା   ଜନତା ଗହଳେ !
ଜଡ଼ତା ସେ ପରବର୍ତ୍ତେ !
ବ୍ୟାହତ ବୃଦ୍ଧ !—   ଛୁଟି ପଳାଇଲା
ମୁମୂର୍ଷୁ ଶିଶୁ ଲକ୍ଷେ !

× × ×

ଦେଖିଲା, ବାଳକ—   ତୁଷାର ଶୀତଳ !
ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ ଦେହ !
ମୁଦିଛି ନୟନ   ପରମ ଆରାମେ;
ବୃଷ ଢାଳୁଛି ସ୍ନେହ !

ଆଗରୁ ଲୋତକ   ଶୁଖିଛି ନେତ୍ରେ
ଦେହ ହୋଇଗଲା ଜଡ଼ !
ଶୂନ୍ୟେ ଗୃଧ୍ରେଁ ବା   ଶ୍ମଶାନ ଶକୁନ !
କୋଳେ ଯାକ ପୁଅ ମଡ଼ା ।
ପାଗଳମା କରେ   ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ !
"ସ୍ୱର୍ଗ ଦେବତା ମୋର !
ନାରକୀ ନାରୀ ମୁଁ !   ବସୁଧା ବକ୍ଷ
ନାମ ଲୋପ କଲି ତୋର !

ମନ୍ଦର ତୋର   କଳୁଷିତ କଲି
ରକ୍ତେ ଜାଳିଲି ପାପ !
ତୋ ପୂଜା କୁସୁମ   ଅଧମକୁ ଦେଲି
ନିଜେ ହୋଇ ଅଭିଶାପ ।
ପ୍ରିୟତମ ମମ,   ଅନ୍ଧାରେ ଆସ !
ବକ୍ଷେ ବସାଅ ଛୁରୀ !
ପାପିନୀ ରକ୍ତେ   ଧୋଇଯାଉ ପାପ,
ମୋ’ ଧନ ଅଙ୍ଗୁ ଧୂଳି ।”

× × ×

ଚୃରି ଦିନ ଗଲା,……
କାଗଜ ଲେଖିଲା—
“ଉଦବାସ୍ତୁ କେ’—
କରନ୍ତି ଆତ୍ମହତ୍ୟା !
ରେଳ ତଳେ ପଡ଼ି,   ନୋଟ୍ ବେନି ଧରି,
କେହି ନ ଦିଅଇ ପଣ୍ଡି ।”

---

* ଘଟଣାଟି କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ଘଟିଥିଲା । ମାତ୍ର କେତେକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ସୁବିଧା ଲାଗି ପୃଷ୍ଠଭୂମିକୁ ପୁରୀ ଷ୍ଟେସନ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରାଯାଇଛି ।

(୧) ଜଗନ୍ନାଥଧାମ ପୁରୀ ।

ମୃତ୍ତିକା ଦର୍ଶନ

୧ —

ଦୂର ସେ ତଟିନୀ କୂଳେ ଆପଣାର ହାତେ,
ଶୁଆଇ ଆସିଛୁ ବାବୁ ମାଟି ଖୋଳି ଗାତେ ।
ଶିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଚିର ମୁକ୍ତ ସୁନୀଳ ଆକାଶ,
ପାର୍ଶ୍ୱେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ବନାନୀର ନୀଳିମା ବିକାଶ ।
ବହିଯାଏ ପଦତଳେ କଳ କଳ ନଦୀ,
ସ୍ଫୁରଇ ଅମୃତ ରସ୍ ତହିଁ ନିରବଧି ।
ପ୍ରପଞ୍ଚ ଯନ୍ତ୍ରଣାଠାରୁ ନୁହେ ସେ କି ଭଲ
ମୂକ କାଠ ସମ ଯହିଁ ପ୍ରାଣୀ କଳବଳ ?

ଧୂଳି ଶେଯ, ଭସ୍ମ-ଲେପ, ସ୍ପୃହଣୀୟ ତହୁଁ,
ସେ ସୁଖ ସ୍ମରଣେ ପୁଲକିତ ଅଙ୍ଗ ଲହୁ ।
ଶ୍ରାବଣର ବନ୍ୟା ବକ୍ଷ ପରେ ଯିବ ବହି,
ଶାନ୍ତ ହେବ ଯେତେ କଥା ହୋଇ ନାହିଁ କହି
ଶୁଣିବୁ ରେ ସ୍ରୋତ-ଜଳ ଖଳ ଖଳ ହସ,
ଶେଷ ପରିଣତି ମାଟି ! ମାଟି ଆବରଣ !

—୨—

କାଳ ରାତ୍ର !……
ଝରପଡ଼େ ବୃଷ୍ଟି ଝିପି ଝିପି !
ଏସନ ରାତ୍ରରେ କାଳ ନଲା ଟୋଟି ଚାପି !
କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁ; ନ ଥିଲା ତ ଫିଟି ତାର ପାଟି
କେବଳ ବଳକେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଚାହିଁଲା ଜରାଟି !
ନୀରବେ କଲା ବା ପ୍ରଶ୍ନ ଅନ୍ଧ-ନିଭୃତରେ,
କେ ଶୁଣିଲା ପ୍ରଶ୍ନ ଶତ ? ମଲା ତା ଗୁପ୍ତରେ ।
କାହିଁକି ଆସିଲା ଏଥି ଦୁଇ ଦିନ ଲାଗି ?
ଜନମି ପିଅର ସ୍ନେହେ କମ୍ପା ଅନୁରାଗୀ ?

କଷ୍ଟ ତ ହୋଇନ ଭୋଗ ? ନାହିଁ ଅନୁଭୂତ ?
ପଡ଼ିଛି ଅନନ୍ତ କାଳ ! ସୁବିପୁଳ ପୃଥ୍ୱୀ ।
ନ ଥିଲେ କି ତାହା ଲାଗି ମଙ୍ଗଳ-ବିଧାତା ?
ନ ବୁଝିଲେ ଶିଶୁ-ହୃଦ କମ୍ପା ସବଜ୍ଞାତା ?
ମାଟିରୁ ଉଠିଲା କ୍ଷଣେ ସ୍ଥଳ ପଦ୍ମ ପରି,
ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ପୁଣି ମାଟି ନେଲା ବରି ।

—୩—

ପବିତ୍ର ସେ ମାଟି !…
ପ୍ରାଣୀ ଲଭଇ ଉଦ୍‌ଭବ;
ପୁନଶ୍ଚ ଲଭଇ ତହିଁ ବିଲୟ ଗୌରବ ।
ମଧ୍ୟେ ଭଗବାନ, ପ୍ରଭୁ, ମଙ୍ଗଳ କରତା,
ଲକ୍ଷ କୋଟି ଦେବ ଦେବୀ ଜୀବନ ଭରତା,
ଧର୍ମଭୟ, ରାଜଭୟ, ଅନୀତିର ଭୟ,
ଦିନାକେତେ ଜୀବ-ପ୍ରାଣ କରଇ ଅଥୟ !

ଆସିଲେ ମାଟିର ଡାକ ସବୁ ଯାନ୍ତି ହଟି,
କଳପନା-ବେଗ ଦଳ ଆସଇ ଚହଟି,

ବିଦ୍ୟୁତ ଗର୍ଜନ୍ତି ବଳ ! ଭଗବାନ ମୂକ !
ଗୋପନେ ମରଇ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣୀ ସୁଖ ଦୁଃଖ ।
ସତ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ, କାଳ ଗତି, ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଏ ମାଟି,
ତୁଷ୍ଣୀ ଭଗବାନ !—ଥରେ ଶୁଣିଁଲେ ଫାଟି ।

—୪—

ବିଫଳେ କାନ୍ଦଇ ମାତା ଶିର କୋଡ଼େ ଥୋଇ,
ଝରଣା ସମାନ ସ୍ତନୁ କ୍ଷୀର ଯାଏ ବୋହି ।
ଧରି ପରେ ତା ଲୋତକ ପାଲଟଇ ଲହୁ
ଫାଟିଯାଏ ପିତା-ବକ୍ଷ ମୃତ୍ୟୁ କଥା କହୁଁ !
ହସେ ମାଟି !…
ତୀବ୍ର ସ୍ୱରେ କମ୍ପଇ ଆକାଶ !
'ଭଗବାନ !' କାନ୍ଦି ଜୀବ ଲଭଇ ଆଶ୍ୱାସ ।

ମୂର୍ଖାନ୍ଧ ଜନକ, ପୁଣି ବଦ୍ଧ-ଦୃଷ୍ଟି-ମାତା,
କିଏ ତୋର ନେବ ଦୁଃଖ ? କାହିଁ ପରିତ୍ରାତା ?
ମାଟି, ମାଟି, ସବୁ ! ମାଟି ମାଟି ପରିଣତି !
କୀଟ ମୁଖେ ଦେଖି ଦେହ ଲଭେ ଦିବ୍ୟ ଗତି .
ଅଦୃଷ୍ଟ ପୁରୁଷ କିଏ ?….…

ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର !
ନମସ୍କାର କରି ଶତ ଅଜ୍ଞାନ-ବିକାର
ଦେଖ ଯାଇଁ ଗଳଲଣି ପ୍ରୀତି-ରକ୍ତ-ମାଂସ,
ହସେ ମାଟି ! ଲକ୍ଷ କୀଟ କରୁଛନ୍ତି ଗ୍ରାସ !

—୫—

ଦେବତା ମଙ୍ଗଳମୟ ? କାହାନ୍ତି ଦେବତା ?
କେସନେ ମଙ୍ଗଳମୟ ? ଲଭି ଏତେ ବ୍ୟଥା ?
ହରେ ଯେ ନିଷ୍ଠୁର ନିଃସ୍ୱ-ନୟନ ଅଞ୍ଜାଳି,
କେସନେ ମଙ୍ଗଳମୟ ପାରୁ ନାହିଁ ଭାଳି ?

ଆଖି ଆଗେ ଲୁଛିଗଲା ଗୁଳ ସପୂତାନ,*
ମାଛି ପରି ଶୋଇଗଲେ ଶତ ଶତ ପ୍ରାଣ;
ଗ୍ରାସ କଲା ମହାମାରୀ ଦୁଷ୍ଟ କାଳ ବ୍ୟାଧି,
ମୁକ ଶିଶୁ ଆଖି ଆଗେ ଲଭିଲା ସମାଧି ।
କେସନେ କହିବି ଚକ୍ଷୁ ଥାଉଁ ମୁଁ ମଙ୍ଗଳ ?
ଅମୃତ କେସନେ ହେବ ଭୀମ ହଳାହଳ ?
କହିବି ପ୍ରକାରେ ଦେଖି ଅନ୍ୟ ପରକାରେ ?
ଧରୁ ନାହିଁ ଖେଳେ ବୁଦ୍ଧି ମୋର କଳ୍ପନାରେ ।
ମାଟିରେ ମିଶିଲା ଦେହ, କହିବି ଆକାଶେ ?
କହିବି ମୁଁ ସ୍ୱର୍ଗବାସ ନରକ ନିବାସେ ?

—୬—

ଅଖଣ୍ଡ ମୃତ୍ତିକା, ମାଟି, ପରମ ଜନନୀ,
ତା କୋଳୁ ଜନମ ତୁହି ମୁହିଁରେ ସଜନୀ !
ତା କୋଳେ ଲଗିଛି ଆମ ଅଖଣ୍ଡ ସଂଗ୍ରାମ,
ପରାଜୟେ ମୃତ୍ୟୁଜୟେ ପୂରେ ମନସ୍କାମ ।
ଅଗଣିତ ଜୀବ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଲଢାଇ,
ଆପଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗି ଆତ୍ମସୁଖ ପାଇଁ ।
ଦୁର୍ବଳ ହଟଇ ଯେହୁ ବରନଏ ମାଟି,
ଅପାରଗ ବୋଲି ମୃତ୍ୟୁ ଦିଏ ତାକୁ ଗୁଟି ।

ସସୀମ ମାନବ ଜ୍ଞାନ, ବଦ୍ଧ ତା'ର ଦୃଷ୍ଟି,
ଦୁଃଖେ ଦେଖେ ତାହା ଲାଗି ସ୍ୱର୍ଗେ ଫୁଲ ବୃଷ୍ଟି ।
ଉଦ୍‌ଭଟ କଳ୍ପନା ବ୍ୟାଜେ ଶତ୍ରୁ କରେ ବୋଧ,
ଅଟେ ସେ ବା ଅଜ୍ଞାନର ତୀବ୍ର ପ୍ରତିଶୋଧ !
ଅଙ୍ଗୁର ରହିଛି ବୃକ୍ଷେ ଶିବା ଜାଣେ ସ୍ୱାଦ;
ଏସନେ ମାନବ ଭଲେ ଜ୍ଞାନ ନିର୍ବିବାଦ ।

—୭—

ଆତ୍ମପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ଶିଶୁ ହେଲା ନାହିଁ କ୍ଷମ,
ଢଳିଲା ମାଟିରେ ! କାହିଁ ହେଲା ଅନସୂମ ?

ଦେଖି ନାହିଁ ଯମ କାହିଁ ଦେବାଦେଶ ଧରି,
ସଙ୍ଗେ ଥିଲେ କାହିଁ ତାର ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରହରୀ,
ଆସିଲ ନେବାକୁ ପ୍ରାଣ ସ୍ୱର୍ଗେ ବା ନରକେ,
ଅହର୍ନିଶ ପିତାମାତା ଥିଲେ ତ ତରକେ !
କେଉଁ ପାଶେ ନେଲ ବାନ୍ଧି ନ ପାରିଲେ ଜାଣି,
କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ପିତା ମାତା ନିରମାଖୀ ପ୍ରାଣୀ ।

କିବା ଲବ୍ଧ ଗାଲ ଗଲ୍ପ, ମିଥ୍ୟା କଳ୍ପନାରେ ?
ଜଳମଗ୍ନ ବଞ୍ଚିବ କି କୁଶାଗ୍ର ଆଶାରେ ?
ବିଭ୍ରମେ ବଢ଼ଇ ଖ୍ୟାତି ସତ୍ୟ ପ୍ରାଣାରାମ,
ନଗ୍ନ ସତ୍ୟ ଏକା ପ୍ରାଣ—ବଇକୁଣ୍ଠ-ଧାମ ।
ସତ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ, ସତ୍ୟ ମାଟି, ତହିଁ ଶେଷେ ଲୀନ,
ସତ୍ୟ ସ୍ପୃହଣୀୟ କରୁ ହୃଦୟ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ।

—୮—

ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରକୃତି ଶୁଣେ ନାହିଁ କା'ର କଥା,
ବୃଥା ତୋ'ର କାଳ୍ପନିକ ଦେବତା ମମତା ।
ବିଫଳ ଅଦମ୍ୟ ଆଶା ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ।
ସବୁରି ପଶ୍ଚାତେ ଦେଖ ମୃତ୍ୟୁ ଉପହାସ !
ବିଫଳ ନିୟତି ଦ୍ୱାରେ ତୀବ୍ର କରାଘାତ,
ସେ କିନ୍ତୁ ନ କରେ ଭୁଲେ ଥରେ ଶ୍ରୁତିପାତ ।
ତା ସଙ୍କେତେ ଚଳେ ମୌନ ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରକୃତି,
ଅଲଂଘ୍ୟ ବିଧାନ ତାର ! ସାର ଖାଲି ସ୍ମୃତି !

ସକଳ ମତର ସାର ସେ ନୀତି ନିଷ୍ଠୁର,
ମାନବ କଳ୍ପନା ବ୍ୟାଜ ହେଲେ କରେ ଜୁର ।
ହରୁଛି ସେ ଶିଶୁ ପ୍ରାଣ ତୋ ଅମୂଲ୍ୟ ଧନ
ଫେରିବ ନାହିଁ ତା ବିଧି କଠୋର ଶାସନ ।
ପୁନର୍ଜନ୍ମ ସ୍ୱର୍ଗ-ସୁଖ, ବିଧାତା-ମମତା,
ସକଳ ସେ ଉପହାସ ! ମିଥ୍ୟା-ତୀବ୍ର-ବ୍ୟଥା ।

—୯—

ପୋଛରେ ସଜନୀ ତୋର ଖଡ୍ଗ-ଲୁବ୍ଧ ଲହୁ,
ବିଫଳେ କାହିଁକି ଏତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ତୁ ସହୁ ?
ବହିଗଲା ସ୍ରୋତ ଆଜି ନ ଆସେ ଲେଉଟି,
ପଛ କରି ଆସ ଶତ କାଳର ଭ୍ରୂକୁଟି ।
ବସ ଆସି ପାଶେ ମୋର ବିରଳ ଉଦ୍ୟାନେ,
ବାସ୍ତବ ସ୍ୱପନ ସଖି ରଚିବ ତୋ ପ୍ରାଣେ ।
କାବ୍ୟରସେ ନିଭାଇବ ତୋ କ୍ଷତ ରୁଧିର,
ବାସ୍ତବ ସଙ୍ଗୀତେ ସ୍ୱପ୍ନେ ତୋ କର୍ଣ୍ଣ ବଧିର—

ପୁଣି ହେବ ଉଜ୍ଜୀବିତ ! ଭଗ୍ନ ତୋର କଟି;
କୋଟର-ନିମଗ୍ନ-ମ୍ଳାନ ନୟନ ଦିଓଟି,
ପୁନଶ୍ଚ ଉଠିବ ତେଜ ! ମ୍ଳାନ ଓଷ୍ଠ ଜବା—
ଯୌବନ ଆଭାରେ ପୁଣି ହେବ ମନୋଲୋଭା ।
ସେ ଆଲୋକେ ବଞ୍ଚିବ ମୁଁ ଆଉ ଯେତେ ଦିନ ,
ଏ ଚିର ପ୍ରତିମା ଶେଷେ ହେବ କୀଟ-ଜୀର୍ଣ୍ଣ ।

—୧୦—

ଆସନ୍ନ ଜୀବନ ସନ୍ଧ୍ୟା ! କାହିଁକି କାତର ?
ମଉଳ ନାହିଁ ତ ତୋର ଅରୁଣ ଅଧର,
କପୋଳୁ ମଳିନ ରାଗ, ସେ ନୟନୁ ତେଜ,
ଅକାଳେ କାହିଁକି ଆଣୁ ଅନ୍ତିମର ଖେଦ ?
ତେଜହୀନ ହୋଇ ନାହିଁ ସେ ଚିକୁର ଦାମ,
ବିଫଳେ ନନ୍ଦନେ ବିତେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦିବା ଯାମ ।
ଅଘଟନେ ଘଟାଇବୁ କରିଛୁ ଯେ ଆଶ,—
ସାର ହେବ ସିନା ତୋର ଆଜୀବନ ପ୍ରାସ ?

ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ତୋର ଆତ୍ମପ୍ରବଞ୍ଚନା,
ସହସ୍ର କଳ୍ପନା ଭୂତ ଦେଖାଏ ଛଳନା !

କୁହେଳିକା ସନ୍ତରଣେ ଚେଷ୍ଟା ହେବ ବାଦ,
କଳ୍ପିତ-ବିଶ୍ୱାସ-ସୁଖେ ସାର ଅବସାଦ ।
ବାସ୍ତବ ତୁ, ପୁଣି ମୁହିଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ-ସୁଖ,
ଭବିଷ୍ୟ ଚିନ୍ତାରେ କିମ୍ପା ବିଫଳ-ଔତ୍ସୁକ୍ୟ ?

—୧୧—

ରୋପିଲୁ ପାଦପ ଗୋଟି ପରମ ତୃଷନ୍ତ,
ଆଶା ତୋର ଭବିଷ୍ୟତେ ହେବ ଫଳବନ୍ତ ।
କାହିଁ ସେ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଫଳ ? କାହିଁ ଗୁଳ୍ ଗୋଟି ?
ଅଲକ୍ଷରେ କାଳ ତା'ର ମୋଡ଼ି ଗଲା ତୋଟି,
ଯେହ୍ନେ ପକ୍ଷୀଶାବା ! ବୃଥା ଭବିଷ୍ୟ କଳ୍ପନା,
ବୃଥା ବର୍ତ୍ତମାନୁ ତୋର ହେବା ବୁଝି ବଣା ।
ବୃଥା କଳପନା ସୁଖ ଭବିଷ୍ୟ ବଡ଼ାଇ,
ସତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ, ସତ୍ୟ ଜୀବନ-ଲଢ଼ାଇ ।

ଆଜି ଯା ଜୀବନ୍ତ କାଲି ମୃତ, ନୁହେଁ ସ୍ପୃଶ୍ୟ,
ଆଜିର ପୀରତି ସ୍ନିଗ୍ଧ କାଲି ବିଷଦୃଶ !
ଆଜିର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ମାୟା କାଲିକି ଅସାର;
ସକଳ ପରମ ସତ୍ୟ ହୁଏ ସ୍ମୃତିସାର ।
ଆବର୍ତ୍ତନ ବିବର୍ତ୍ତନ ଯଥା ମେଘଲୋକେ,
କିବା ନିତ୍ୟ ଆଶ୍ୱାସନା ଝରିବ ତୋ ଶୋକେ ?

—୧୨—

ଏ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ହୋଇ ବାବୁ ପାର,—
ନୈରାଶ୍ୟର କଷାଘାତୁଁ ଲଭିଛୁ ନିସ୍ତାର ।
ମିଶିଲୁ ମାଟିରେ ଆଜି !···କାଲି ପିତା ମାତା !
ଆନ କିଏ କେତେ ଭର ଦେବେ କାଳ ଖାତା !
କି ଭାବନା ତୋର ? କୋଟି ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଶେଷ,
ପରମ-ପ୍ରୀତି-ଦାୟକ ମୃତ୍ତିକା ଆଶ୍ଳେଷ !
ଶ୍ୟାମଳ ବନାନୀ, ମୁକ୍ତ, ଆକାଶ, ପବନ,
ଅବାରିତ କଳ କଳ ସଲିଳ ପ୍ଳାବନ,

କାଳରାତ୍ରି, କାଶ ହାସ, ଶିବା ଉଚ୍ଚ ରଡ଼ି,
ଚରମ-ପ୍ରୀତି-ଦାୟକ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଗୀତୁଁ ବଳି ।
ବଳେ ମନ ସେ ଶୟନେ ଭୁଲେଁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଗ୍ଳାନି,
ପାଶେ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ-ମଗ୍ନ ଶ୍ୟାମଳ ବନାନୀ ।
ହେବ କେବେ ସେଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ ? ହେବି ତୋର ସାଥି,
ଭୁଲିଯିବ ମିଥ୍ୟା-ଭୟ ଏ ବିରହ ରାତି ।

—୧୩—

ଦୁଇ ଦିନ ଲାଗି ଆସି ଗଲୁ ଚିତା ଜାଳି,
ହତଭାଗ୍ୟ ପିତା ମାତା ହେଉଛନ୍ତି ଭାଳି ।
ପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଶୋଣିତ,
ନ ରହିଁଲୁ ଥରେ ଫେରି, ବଡ଼ ଆଚମ୍ବିତ !
ତୋ କୋମଳ ବପୁ ଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟ,
କାନ୍ଦୁଥିଲୁ ଯେବେ ଯେହ୍ନେ ଚିର ଅସହାୟ—
ଧରିବା ଦରବ କରୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ଖସି,
କ୍ଷୁଦ୍ର ସେହି ମୁଖ ଖଣ୍ଡି ଯେହ୍ନେ ପଦ୍ମ-ଶଶୀ ।

ତୋହ ଲାଗି ପିତା ମାତା ନିଶି ଉଜାଗର,
ଅଳପ ବ୍ୟଥାରେ ତାଙ୍କ ବୁକୁ ଜର ଜର ।
ଗଳିତ ସେ ତନୁ ଆଜ ମିଶିଛି ମାଟିରେ,
କିବା ଅଛି ଆଶ୍ୱାସନା ଶୂନ୍ୟ ଧରଣୀରେ ?

—୧୪—

ଧରିଥିଲା ମାତା ତୋତେ ଗର୍ଭେ ଦଶ ମାସ,
ଦେଇଥିଲା ମୁଖେ କ୍ଷୀର, ତେଣୁ ଉପହାସ ?
ସୁଦୂର ମାନସହଂସ, ଦୂରେ ଯିବା ଉଡ଼ି,—
ଚିରନ୍ତନ ତୋ ଧରମ; ଶୂନ୍ୟେ ତୋ ମାଧୁରୀ ।
ଡାକ ନାହୁଁ ମାତ୍ର ଥରେ ଭୁଲେ ମାଆ ବୋଲି,
କରି ନାହୁଁ ଅଳି ଗଣ୍ଡି ଧନ ମୁଖ ଖୋଲି ।
ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜାଳେ କଣ୍ଠ ହେଲା ରୁଦ୍ଧ;
ନ ଜାଣି ତୋ' ପିତା ନିଶି ଦିନ ହୁଏ କ୍ଷୁବ୍ଧ ।

କହୁଥାନ୍ତୁ ବାବୁ ଯେବେ ଫିଟାଇ ତୋ ପାଟି,
ତାଳ ଦେଇଥାନ୍ତା ରକ୍ତ ତା କଲିଜା କାଟି ।
କେଉଁ ସଜେ ଆସି ଗଲୁ ନ ପାରିଲି ଜାଣି,
କାନ୍ଦଇ ଜନନୀ ତେଣୁ କରେ ଶିର ହାଣି ।
ଅନ୍ଧ ସମ ଚୁହିଁଛନ୍ତି ଦୂର ଅନ୍ଧକାରେ,
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ନୈରାଶ୍ୟ ପ୍ରାଣେ କୁଳିଶ ପ୍ରହାରେ ।

—୧୫—

ଗାଏ ଯୋଗୀ, 'ଭସ୍ମ ହେଉ ପଛେ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ—
ଶତ୍ରୁକୁ ନ ହେଉ କାଳେ କାଳେ ପୁତ୍ରଶୋକ ।'
ମିଶିଛି ମାଟିରେ ପୁତ୍ର, ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ ଚୂନା,
ଭସ୍ମ ହୁଏ ଆଖି ଆଗେ କେତେ ଖଣ୍ଡି ସୁନା ।
ସବୁ ତ ସହୁଛି ବିଧି, ସହିବ ଭବିଷ୍ୟେ,
ମିଶିଛି କ୍ରନ୍ଦନ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଦଶ ଦିଶେ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦ୍ଧି ହେଲି କାହିଁ କହ ଏ ମାଟିରେ ?
ଜଳିଲି କି ବର୍ତ୍ତି କାହିଁ ଅଜ୍ଞାନ ତିମିରେ ?

ପିତା ଜନ୍ମଦାତା ବୋଲି କରେ ମନସ୍ତାପ,
ସ୍ମରେ ପୁଣି ଅଶ୍ରୁ ଜଳେ ଗୂଢ଼ ଆତ୍ମପାପ ।
ମାତ୍ର କାହିଁ ମିଳେ ତଳେ ଆଲୋକ ସନ୍ଧାନ,
କାହିଁ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ? କାହିଁ ମୁକ୍ତି ପ୍ରମାଣ ?
ସର୍ବେ କ୍ରୀଡ଼ାରତ ଶିଶୁ ! ହଜିଲେ ଖେଳନା,—
ହେଜ ବୁଦ୍ଧି ନିତ୍ୟ ସତ୍ୟ; ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ ବଣା ।

—୧୬—

ଶୂନ୍ୟ ମହାଶୂନ୍ୟ ଏକା ସତ୍ୟ—ସନାତନ,
ଆସି ଯାଉଛନ୍ତି ତହିଁ ମେଘ ଅଗଣନ;
ଫୁଟେ ଅନୁକ୍ଷଣ ବହୁରୂପ-ରାଗ-ମାୟା,
ଚୁହିଁ ତାକୁ ଅନ୍ଧକାରେ-ବୃଥା ହେଉ ବାୟା !
କହୁଛନ୍ତି ତଥାଗତ ବୁଦ୍ଧ ମହାଜ୍ଞାନୀ,
ତେସନେ ରଚନ୍ତି ଖେଳ ଶୂନ୍ୟେ ମହାପ୍ରାଣୀ ।

ଧରି କୋଟି ନାମ-ରୂପ ଯାନ୍ତି ପୁଣି ଲୁଚି,
ନିମେଷକ ଲାଗି ପ୍ରୀତି-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ।

ମିଶଇ ଅନଳେ ଦେଖ ଦେହ ପଞ୍ଚଭୂତେ,
ମୂକ ସମ ରହିଁ ଥାନ୍ତି ଦେବ-ଯମ-ଦୂତେ ।
ଘଟିବ ଅବଶ୍ୟ ଯାହା ଚିରନ୍ତନ ବିଧି,
କି କରିବେ ଦେବତା ବା ତାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ?
ଅନନ୍ତ ମାୟାର ତଳେ ନାହିଁ ଅବସାନ,
ସସୀମ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ, ଶିଶୁ-ମାନବର-ଧ୍ୟାନ ।

—୧୭—

ମାତା ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ, ମଣୁ ସବୁଠୁଁ ଅଭାଗୀ ?
ହୋଇ କି ପାରିବୁ ଚିର ସଂସାର-ବିରାଗୀ ?
କାଲି କାଲି ମାୟା ପୁଣି କରିବ ତ ଗ୍ରାସ,
ଭୁଲିବୁ ସନ୍ତାନ ଶୋକ, ମୃତ୍ୟୁ-କ୍ଷତ-ତ୍ରାସ ।
ରଚିବୁ ତୁ ଦେହେ ମାୟା, ଯାହା ଅଛି ବାକି,
ନବୀନ ସୃଷ୍ଟିରେ ପୁଣି ଲଗାଇବୁ ଆଖି ।
କେତେ କେଶ ପ୍ରସାଧନ, ସିନ୍ଦୂର-ଧାରଣ,
ବହୁବିଧ ଅଙ୍ଗ-ରାଗ ହେବ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ତାମ୍ବୂର ଅଧର ପୁଣି କରିବୁ ରକ୍ତିମ,
ଝଲେଲ ବାସନା ତେଜେ ନୟନ ବଙ୍କିମ ।
ଲୁଚାଇବୁ କାଳ-କ୍ଷୟ ଯାହା ଶୁକ୍ଳ କ୍ଲେଶ,
ଯୌବନେ ଯେସନେ ପୁଣି ମୋହ ସମାବେଶ ।
ଏ ତ ଶୂନ୍ୟେ ମେଘ-ଲୀଳା ! ହସ, ଉଚ୍ଚେ ହସ;
ତୁଚ୍ଛ ସବୁ ! ତୁଚ୍ଛ ପ୍ରୀତି-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଆଦର୍ଶ ।

—୧୮—

କାଲି ପୁଣି ଶିଶୁପୁତ୍ର ପୁନର୍ଜନ୍ମ-ଲଭି,
ପୁଣି ଭର୍ତ୍ତା ତୁଳେ ଉପୁଜିବ ନବ ଭାବ;
ନବ ରସ, ନବ କ୍ରୀଡ଼ା, ବ୍ୟାଜ, କଉତୁକ,
କାଲି ତ ଦେବତା ତୋର ହୋଇଯିବେ ମୂକ ।

ଅଦ୍ୟକାର ମରୁଭୂମେ କାଲି ମହାଦ୍ରୁମ,
ହସିବ ପରବ-ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ ଯହିଁ ଧୂମ ।
ନ ଆସିଲା ଫେର ଯେବେ ଗଲା ଯାହା ଆଜ,
କେଉଁ ଅଂଶ ଏ ସୃଷ୍ଟିର ପଡ଼ିବଟି ଭାଜ ?

ମହାଶୂନ୍ୟେ ଏ ସକଳ ବାରିବାହ କ୍ରୀଡ଼ା,
କହ ତାକୁ ନିବୃତ୍ତି ବା ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପୀଡ଼ା ।
କହିଛନ୍ତି ତଥାଗତ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ,
ସାଧ ସେଥିଲାଗି ଭକ୍ତି-ଜ୍ଞାନ-କର୍ମ ଯୋଗ ।
ସକଳ କଳ୍ପନା ବେଗ, ମାଟି ଖାଲି ସାର;
ନିତ୍ୟ ସତ୍ୟ ନିୟତିର ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରହାର ।

—୧୯—

ପାପୀ ପିତା ? ପୁତ୍ର ଶୋକେ ପାପ ତାର ଭୋଗ ?
କହନ୍ତି ମାନବ-ଗୁରୁ ତା' ପାଚନ ଯୋଗ—
ବୈରାଗ୍ୟ ସାଧନ, ପୁଣି ଶତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ;
ଆପଣା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲି ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ତା ଚିତ୍ତ ।
ଦେଖଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି ସୁଖେ ମାନବ ଘାତକ,
ଶତକୋଟି ବ୍ୟଭିରୁଷ ଶୋଣିତ ଶୋଷକ ।
ବିଳାସ-ବ୍ୟସନ-ରତ ସୁଖେ ସୌଧ ଚୂଳେ,
କରୁଛନ୍ତି ବାପୁ ସେବା ନଗ୍ରେ ନଦୀ କୂଳେ ।

ଯେତେକ ପରାଙ୍ଗପୁଷ୍ଟ ସବେଁ ଭାଗ୍ୟବାନ,
ଯେ କୃଷ୍ଣ ସାଧଇ ଦଣ୍ଡ ତା ଲଗି ବିଧାନ !
ଦୁର୍ବଳ ଯେ ଅସହାୟ ଧାଏଁ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖେ;
ତା ଲାଗି ଆସନ୍ତି କେବେ ଦେବତା ଉତ୍ସୁକେ ?
ଅବା ଅସହାୟ ଜନ ପାପ-ଜର ଜର,
ବଳିଷ୍ଠ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ କ୍ଷମ ଧାର୍ମିକ-ପ୍ରବର ?

—୨୦—

କାହିଁ ଆସି ଗଲା ଉଡ଼ି କୁହୁକ ଚଢ଼ାଇ,
ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଗଲା କାଳ ଜନମ୍ପ ବଢ଼ାଇ,

ଭାଙ୍ଗିଗଲା ମାନବର କ୍ଷୀଣ ଅହମିକା,
ହରିଲା ଅନ୍ଧ-ମାଣିକ୍ୟ; ବରହର ଶିଖା,—
ଜାଳିଗଲା ପ୍ରାଣ ପୁରେ; ହରିବ କେ ବ୍ୟଥା ?
ହରିବ କେ ଜନମର ଅଖଣ୍ଡ ଶୂନ୍ୟତା ?
ଶୂନ୍ୟ ପାରାବାରେ ଚଳେ ଜୀବନର ପୋତ,
ରୋଧି ନ ପାରିଲା କେହି ସ୍ତନ୍ୟ ଖୀର-ସ୍ରୋତ ।

ଦାବାନଳ ଦହେ ଗୁଳ୍ମ ଲତା ଅନ୍ତରାଳେ,
ଈଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳମୟ ଶୁଣା କାଳେ କାଳେ ।
ଦୁଃଖ ଶୋକ ଅସ୍ଥି ମାଂସ ମେଦ କରେ କ୍ଷୟ,
ଗାଇବାକୁ ହେବ ମାତ୍ର "ଜୟ ପ୍ରଭୁ ଜୟ !"
ମୁଖ ଫିଟାଇବା ପାପ ହେଉ ଉପବାସ,
କାହିଁକି ଜୀବନେ ଏତେ ତୀବ୍ର ଉପହାସ ?

—୨୧—

ଶୂନ୍ୟେ କାରବାର ଖେଳ ଲାଗିଛି ଲାଗିବ,
ସିନ୍ଧୁ ଅଭିମୁଖେ ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀ ବହିଯିବ !
ତା ଗତି ପାରିବୁ ରୋଧି ? ବୃଥା ତୋ ଶୋଚନା,
ସୁଦୂର ପଥିକ ! ବୃଥା ହେଉ ପଥ ବଣା ।
ହରାଇଲୁ ଯେତେ ପଥେ ରଖିଲୁ ସମ୍ବାଦ,
କୁସୁମଚୟନ-କ୍ରୀଡ଼ା ନାହିଁ ଅନ୍ତ ଆଦ୍ୟ ।
ସେ ତୋର ବ୍ୟଥାର ଅଶ୍ରୁ ଶୋଣିତ ତର୍ପଣ,
ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦ ହାସ୍ୟ ପିରତି ପ୍ଲାବନ ।

ସେତିକି ତୋ ବରତନ ଆରେ ଶ୍ରମଜୀବୀ,
ରହିଥିବୁ ଦୀପଶିଖା ଦିନେ ଯିବ ନିଭି ।
ତୋହ ପରି ଆସେ ଯାଏ ଜୀବନ ନିଚୟ,
ସୃଷ୍ଟିରେ ହୋଇନ କାହିଁ ଅଭ୍ୟୁଦୟ କ୍ଷୟ ।
ଅଶ୍ରୁରେ ଦେଇନ ଆସି କେହି ବରାଭୟ,
ଦେଖି ନାହିଁ ଛନ୍ତି କାହିଁ ପ୍ରଭୁ ଦୟାମୟ ।

—୨୨—

ଏ ମାଟିରେ ସ୍ଥଳପଦ୍ମ ଫୁଟି ଉଠେ ନିତି,
ଫୁଟେ ହାସ୍ୟ-ପ୍ରୀତି-ଜୀବନର ଜୈବ-ଗୀତି ।
ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର ଶତ ପ୍ରତିମା ପ୍ରକାର,
ହସୁଥାଉ; ତୋ ପଶ୍ଚାତେ ସହସ୍ର ବିକାର !
କଫ, ଶ୍ଲେଷ୍ମା, ପିତ୍ତ, ବାୟୁ, ଏକ ପରେ ଆନ,
ଲଗି ରହିଥାନ୍ତି ପଛେ ହରିବାକୁ ପ୍ରାଣ ।
ସେ ସକଳ ଭୁଲି ପ୍ରାଣୀ ହସେ ମନ ସୁଖେ,
ସକଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ କରଇ ଉତ୍ସୁକେ ।

ରଚଇ ବାଲୁକା ଘର, ଭୁଲି ଭାଗ୍ୟ ପୀଡ଼ା,
କାଳ ଭୁଲେ ଆରମ୍ଭଇ କେତେ ଦ୍ୟୂତ କ୍ରୀଡ଼ା ।
ଦୁଇ ଦିନ ସ୍ଥଳ-ପଦ୍ମ ହୃଦୟ ନନ୍ଦନ,
ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ବାବୁ ମୁଦିଲୁ ନୟନ ।
ଅଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଗ୍ରାସେ କଲୁ ହାହାକାର,
ନିଭିଲା ପ୍ରଦୀପ ଚୁହିଁଥିଲି ନିର୍ବିକାର ।

—୨୩—

ଯନ୍ତ୍ରଣାର ହେଲା ଶେଷ ମୁଦିଲୁ ନୟନ,
ମୋହାନ୍ଧ ଜନନୀ ଚୁମ୍ବେ ମୁଖ ଘନ ଘନ ।
ନ ଚୁହିଁଲୁ ଥରେ ଆଉ, ସକଳ ଶିଥିଳ,
ହସ୍ତ ପଦ ସବୁ ସ୍ଥିର; ନିଶ୍ୱାସ-ଅନଳ ।
ମାଟି ଭୁଲି ? ଶୁଷ୍କ ମାଟି ?—ଭଲ ହେଲା ନାହିଁ—
ଲକ୍ଷ କୋଟି କୀଟ ତୋତେ ରହିଛନ୍ତି ଚୁହିଁ,—
ନୁହେଁ ତା' ବିଶ୍ୱାସ, ପୁଣି ଚୁମ୍ବିଲି ବଦନ,
କ୍ଷୁଦ୍ର ତୋର ମୁଖ-ପଦ୍ମ ! ସବୁ ଅକାରଣ ।

ଦଶ ମାସ ଧରି ଗର୍ଭେ ରକ୍ତ ପୁଷ୍ଟ କରି,
ଆପଣା ଛୁଆକୁ ଦେଖିବ କେ ପର ପରି ?
ଏ ସକଳ ଯେବେ ମାୟା କହ ସତ୍ୟ କିସ ?
ସେହି ସତ୍ୟ ଖୋଜି ବୁଲେଁ ଆଜି ଦଶ ଦିଶ ।
ଶୋକାନ୍ଧ-ଜନନୀ-ହୃଦୁଁ ଲହୁ ପଡ଼େ ଝରି,
ରୋଦିରେ ପରମ ସତ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ବିଭାବରୀ ।

—୨୪—

ଲେଲିହାନ ଚିତାନଳ ଗ୍ରସିଯାଏ ଘର,
ଆତଙ୍କ ଆଣଇ ପ୍ରାଣେ ଦିଶେ ଭୟଙ୍କର ।
ଆପଣାର ଗୁଏଁ ଶିଖା କ୍ରମେ ଯିବ ଶଙ୍କି,
ଅକ୍ରମେ ନିର୍ବାଣ ପ୍ରାପ୍ତି ହସେ ସ୍ମୃତି ରଖି ।
ଯେ ଦେହ କରିଛି ଗ୍ରାସ ଯେବା କଲା ଗ୍ରାସ,
ସକଳର ଲଗି ଶିଘ୍ର କାଳ ଉପହାସ ।
କୁଟେଷି କାନ୍ଦଇ ବନେ, କାନ୍ଦଇ କପୋତୀ,
କପୋତ ବହୁଜନେ ତାର ପରମ ବିପତ୍ତି ।

କାନ୍ଦି ଉଠେ ସ୍ଥଳ ବନ କାନନ ପ୍ରାନ୍ତର,
ଶାନ୍ତ ହୁଏ ସବୁ କେତେ ଦିବସ ଅନ୍ତର ।
ଶୁଖିଯାଏ ଲୁହ ଧାର ଅସ୍ତ୍ର-କ୍ଷତ-ଗାର,
ଚିତାନଳ ସମ ଶାନ୍ତ ଏ ଚିତ୍ତ ବିକାର ।
ସବୁଠି ରହିଛି ଲଗି କାଳର ଇଙ୍ଗିତ,
ହେଉ ହେବ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ଚିତ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳିତ ।

—୨୫—

ଆଶ୍ୱାସନା ? ମାନବର ? ଅବା ଦେବତାର ?
ଦେଖୁ ନାହିଁ ତଳେ କାହିଁ ଥିଲା ପରି କା'ର ।
ସହିବ ବରଷା ଶୀତ, ବଣ ଅଜଗର,
ଗଳୁଛି ଶଗଡ଼ ଚକ, ଖସୁଛି ପଥର,

କ୍ଷଣେ ରହି ପୁଣି ଚଳିଅଛି ମନ୍ଦ ଗତି,
କର ନାହିଁ ଦିନେ କାହିଁ ତିଳେ ତ ଆପତ୍ତି ।
ଭଗବାନ, ପ୍ରଭୁ, ବନ୍ଧୁ, ଆତ୍ମୀୟ-ସ୍ୱଜନ,
ହୋଇ ନାହିଁ ଦିନେ ତିଳେ ତାର ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଦେଖିଛି ତା ସ୍ଥିର ଆଖି, ବୁଝିଛି ତା ବ୍ୟଥା,
କଳପନା ସ୍ୱପ୍ନ ପୁଣି କାହିଁକି ମମତା ?
ବାସ୍ତବରୁ ଦିଶୁ ନାହିଁ କେହି ପ୍ରୀତିକର,
ଲୋଡ଼େ ନା ଦର୍ଶନ ପର ଜୀବନ-ଅମର ।
ପରମ-ପୀରତି-ଦାୟୀ କ୍ଷତ ଅଶ୍ରୁ ବେଗ,
ମଧୁର ଶୂନ୍ୟତା-ପୀଡ଼ା, ବିଜନତା ଭୋଗ ।

—୨୭—

ରହନ୍ତୁ ଦେବତା ସୁଖେ ନେଉନ ଛଡ଼ାଇ,
ଅଛନ୍ତି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କରୁନ ବଡ଼ାଇ ।
ଜ୍ଞାନର ଗୌରବ ନାହିଁ, ସାଧି ନାହିଁ ଯୋଗ,
ସାର ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଜନତା ଭୋଗ ।
ଦେଖିଛି ଜୀବନ, ଜୀବା, ଲଭିଛି ତା ସ୍ୱାଦ,
ଦେଖିନି ଯା ତାହା ଲଗି କାହିଁ ପାଇଁ ବାଦ ?
ଲଭିଛି ଅନ୍ତରେ ବୋଲି ଜୀବନ ମାଧୁରୀ,
କୁରରୀ ସମାନ ଦିବାନିଶି ହୁଏ ଝୁରି ।

ସେହି ମୋ ପରମ ସତ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାନୁଭୂତି,—
ବାସ୍ତବ ଜୀବନ, ସାର ମରଣର ସ୍ମୃତି ।
ଦେଖେଁ ସ୍ଥଳପଦ୍ମ ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱେ ଉଠେ ଫୁଟି,
ଆନନ୍ଦେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ନଏଁ ମୁଁ ସାଉଁଟି ।
ମଉଳି ଯାଏ ସେ ପୁଣି···କରୁ ପଡ଼େ ଝରି···
ସୁଦୀର୍ଘ ମୋ ଯାତ୍ରାପଥ ଧୀରେ ଆସେ ସରି ।

—୨୭—

ହେଉ ସେ ସକଳ ମାୟା, ଅବା ଛାୟା ପ୍ରୀତି,
ଛାୟା ଆଗେ ଯେ ଜୀବନ ଗାଏ ତାର ଗୀତି ।
ଜୀବନ ! ଜୀବନ ! ଜୀବ ସୃଷ୍ଟି ସୁବିପୁଳ,
ସେ ମୋର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଅତୁଳ ।
ସତ୍ୟ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁ, ଜୀବ-ଅଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା—
ତୁମର ଦର୍ଶନେ ଯାହା ମାୟା ବୋଲି ଗଣା—
ପରମ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ! ନିତ୍ୟ ଭଗବାନ !
ପ୍ରାଣେ-ଅପୂର୍ବ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିତ୍ୟ କରେଁ ଧ୍ୟାନ ।

ପ୍ରାଣେ-ପ୍ରୀତି-ସୁଧା ବିନା ହରିବ କେ ତୃଷା !
ଅଖଣ୍ଡ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକେ ଶାରଦୀୟ ଉଷା !
ପିଇଛି ଅମୃତ ବୋଲି ହେଉଅଛି ଝୁରି,
ନରକେ ହୃଦୟ ନୋହି ହେଉଛି କତୁରି ।
ଜାଣିଛି ସରିବ ଦିନେ ଅଶ୍ରୁକ୍ଷତ କ୍ଲେଶ,
ଦୀର୍ଘ ଏ ମୋ ଯାତ୍ରାପଥ ଦିନେ ହେବ ଶେଷ

—୨୮—

ରମଣୀୟ ଅସ୍ତରାଗ ଶୈଳ ପରପାରେ;
ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବାର ପୋତ ଦୂର ପାରାବାରେ;
ନିର୍ବାଣ ଉନ୍ମୁଖ ଚିତା କ୍ଷୀଣ ଜଳବାର,
ମାନବ ପ୍ରାଣର କ୍ଷତ ବ୍ୟଥା ହାହାକାର ।
ଅପୂର୍ବ ମାନବ ପ୍ରାଣେ ମରଣ-ସଙ୍ଗୀତ,
ନିଷ୍ଫଳ ଆଶ୍ୱାସେ କର ନାହିଁ ବିଚଳିତ,
ଅପୂର୍ବ ମରଣ ଶାନ୍ତ ବିରହ-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ,
ବିଫଳ ଦର୍ଶନ-ତର୍କେ ଦିଅ ନାହିଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଲୋତକ ଝରିବ ? ଝରୁ ଝରୁ ମୋ ରୁଧିର,
କଳ୍ପିତ ଆଶ୍ୱାସେ ପ୍ରାଣ ନ କର ଅସ୍ଥିର,
ଅଶ୍ରୁ-ସଙ୍ଗୀତରୁ ବଳି କି ଅଛି ମଧୁର ।
କଳ୍ପିତ ଭରସା ତର୍କ ପ୍ରହାର ନିଷ୍ଠୁର ।
ରଖିଛି ଯେ ଦିନେ ମୃତ୍ୟୁ ବେଦନା ମାଧୁରୀ,
କଳ୍ପିତ ଦେବତା-ଲୋକେ ହେବ ନାହିଁ ଝୁରି ।

—୨୯—

ଦୀର୍ଘ ଯାତ୍ରାପଥେ ଦୂର ଅସ୍ତରାଗ ଛାୟା,
ଉପୁଜାଏ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣେ ଅପରୂପ ମାୟା ।
ଦୂର ରବି ଅନ୍ଧକାରେ ଦିବସ ସମାଧି,
ପ୍ରେତ-ପ୍ରୀତି-ଶେଷ ସ୍ମୃତି ରଖିବ ସମ୍ବାଦ ।
ଏ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟେ ସେ ମୋ ପରମ ସମ୍ବଳ,
ଆତ୍ମ ଅନୁଭୂତି ତହିଁ ସୁଲଭ ସରଳ ।
ସେ ଦୂର ତଟିନୀ କୂଳେ ଡାକଇ ଶ୍ମଶାନ,
ଡାକେ ଭସ୍ମ ଡାକେ ମାଟି, ଦେବେ ନିତ୍ୟ ସ୍ଥାନ ।

ମୃତ୍ତିକା ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରାଣେ କରଇ ଅସ୍ଥିର,
ତା ତହୁଁ ମଧୁରତର ଶୁଣି ନାହିଁ ଗିର ।
ଜୀବନର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ତହିଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ;
ଜୀବନ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ତହୁଁ ଲୁଟନ୍ତି ଯେ ନୂତନ ।
ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ଯାତ୍ରୀ ଘଟିଲେ ଯାତ୍ରା ହେବ ଶେଷ—
ସୁଲଭ ହୋଇବ କେବେ ମୃତ୍ତିକା ଆଶ୍ଳେଷ ?

—୩୦—

ଦୁଇ କୂଳ ଖାଇ ଛୁଟେ ଦୂରେ ବନ୍ୟାଜଳ,
ନୀରବତା ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗି ଶୁଭେ କଳ କଳ ।
ଅନନ୍ତ କାଳର ସେବା, ନିତ୍ୟ ସତ୍ୟ ବାଣୀ,
ହେ ସୁଦୂର ଯାତ୍ରୀ ପାର ହେବ ନିଅ ଗୁଣି ।

ତୁଚ୍ଛ କର ଶୋକ ଅଶ୍ରୁ ଛୁଟି ଚାଲ ଘର,
ଡାକଇ ମରଣ—ଶାନ୍ତ ଡାକଇ ସାଗର ।
ଅଗ୍ରସର ! ଅଗ୍ରସର ! କାହିଁ ଅବସର ?
ବାରବାହ ଲୀଳା ଶୂନ୍ୟେ ଭାଜବ ନକର ।

କି ହେବ ଶୋଚନା କରି ଆରେ ପରବାସୀ,
ଘର କାଳସ୍ରୋତେ ସୁଖେ ଦୂରେ ଚାଲ ଭାସି ।
କଳପନା ଆଶ୍ୱାସନା ତୁଚ୍ଛ ଉପହାସ,
ବୃଥା ଅମୃତର ଆଶେ କରୁ ଉପବାସ ।
କେବଳ ଚାଲିବା ସାର ମରଣ ଯାବତ,
ମୂକ ଅବିଚଳ ଯେହ୍ନେ ଦୂର ପରବତ ।

— ୩୧ —

ସଂଗ୍ରାମ ଆହତ କ୍ଳାନ୍ତ ମାନବ ବିପନ୍ନ,
ଶୁଣ କୋଟି ପିଷ୍ଟ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ କ୍ରନ୍ଦନ ।
ହତାଶର ହାହାକାର ନିଷ୍ପେଷିତ ବ୍ୟଥା,
ବଞ୍ଚିବାର ଲଗି କିବା ପ୍ରୟାସ ମମତା ।
ରୋଗ ବ୍ୟାଧି ଅନାହାର ରହିଅଛି ଛେକି,
ପ୍ରବଳର ନିଷ୍ପେଷଣେ ନୋହେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ।
ଭଗ୍ନ ଗ୍ରୀବା, ମ୍ଳାନାଧର, ନିଷ୍ପ୍ରଭ ନୟନ,
ବିକଳେ ଗୁଡ଼ନ୍ତ ରଡ଼ି 'ଜୀବନ ! ଜୀବନ !'

ଭୁଲ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଶ୍ରୁ, ତୋର ଅଛି ନା ସାହସ,—
ଫୁଟାଇବୁ ମୁଖେ ତାଙ୍କ ଆଶା ମୃଦୁ ହସ ?
ତୋହ ସମ ଛନ୍ନ ଯେତେ ସନ୍ତାନ ବଞ୍ଚିତ,
ତାଙ୍କ ଲଗି ଅଛିଟି କି ଆଶାର ସଙ୍ଗୀତ ?
କହିଯାଅ ତାଙ୍କୁ କଥା, ସେ ଯେ ଉପବାସୀ,
କ୍ଷୁଦ୍ର—ସ୍ୱାର୍ଥ— ବ୍ୟଥା ଖରସ୍ରୋତେ ଯାଉ ଭାସି ।

—୩୨—

କଳ କଳ ଛଳ ଛଳ ସ୍ରୋତ ଉଚ୍ଛୁଳ,
ସ୍ୱାର୍ଥ ଚିନ୍ତା ଅଶ୍ରୁ ଲଗି କାହିଁ ଅବସର ?
ସକଳେ କରିବେ ଯେବେ ସାର ଏ କ୍ରନ୍ଦନ,
ରୋପିବ କେ ବୃକ୍ଷ କରି ସଲିଳ ସେଚନ ?
ସମ୍ଭବ କା ଯୋଗୁଁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ମରୁରେ ନନ୍ଦନ ?
ପୁଷ୍ପ ଫଳବନ୍ତ ହେବ ପିଷ୍ଟ ଏ ଜୀବନ ?
ଜୀବନ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ କିଏ ଗାଇବ ସଙ୍ଗୀତେ ?
ପ୍ରୀତି ସୁରଧୁନୀ ଆଣିବ କେ ପ୍ରାଣୀ ହିତେ ?

ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପରଜନ୍ମେ କହେ ଶାସ୍ତ୍ର ଗୀତା !
ଜୀବନେ ଯା ଅସମ୍ଭବ ମରଣେ ସେ ମିଥ୍ୟା !
ରହିଲା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେତେ, ରଖିଲୁ ଯା ବାକି,
ନ ଆସିବୁ ଆଉ ଫେରି; ମାଟି ତାର ସାଥି ।
ଫୁଟାଇ ଯା ଏ ଜୀବନେ ଯେତେ ପୁଷ୍ପରାଶି,
ଉଦ୍ଭଟ କଳ୍ପନା ଫିଙ୍ଗି ଚୁଲି ସ୍ରୋତେ ଭାସି ।

—୩୩—

ଉପୁଜିରେ ଶଙ୍କା ଭୀତି ଭାସି ନାହୁଁ ବୋଲି,
ମୂକ ଯେଣୁ ଗାଇ ନାହୁଁ ରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠ ଖୋଲି ।
ସ୍ଫୁରିବ ତୋ କଣ୍ଠେ ବାଣୀ ଆପଣାର ଗ୍ରୁଏଁ,
ଭସାଇ ପାରିଲେ ଥରେ ତୋ ସତ୍ତ୍ୱ କେ ପାଏ ।
ସୁଗମ୍ଭୀର ତୋ ସଙ୍ଗୀତ ହେବ ଉତ୍ସାରିତ,
କୋଟି ପିଷ୍ଟ ହତ-ଆଶ ହେବେ ପୁଲକିତ ।
ମୃତ୍ୟୁ ଅନ୍ଧକାରେ ହେବ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର,
ହସିବ କୁସୁମେ ପୂରି ଏ ମରୁ ସଂସାର ।

ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ପରଲୋକ, ହେବ ନାହିଁ ଲୋଡ଼ା,
ଲୋଡ଼ା ହେବ ନାହିଁ ଋଶୀ-ଆଶୀର୍ବାଦ ଥୋଡ଼ା ।
ସତ୍ୟ ହେବ ଏ ଜୀବନ, ମୃତ୍ୟୁ, ପୁଣି ମାଟି,
ସତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ, ବନ୍ଧ କଲପନା ପାଟି ।
ବ୍ୟଥିତ ଗୋପନ ପ୍ରାଣେ ବହ୍ନ ଅଶ୍ରୁରାଶି,
ମଧୁର ସୁଦୂରେ ଯିବା ସ୍ରୋତ ଜଳେ ଭସି ।

—୩୪—

ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ ! ଭରସାଦ୍ ନାହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ,
ନାହିଁ ଶଙ୍କା, ଭୀତି, ଆଶା, ପ୍ରୀତି-ଆୟୋଜନ;
କଲ୍ପନାର କ୍ରୀଡ଼ନକ, ବିଜ୍ଞାନ ବିକାର,
ଉତ୍ସବର କୋଲାହଳ,—ସବୁ ନମସ୍କାର !
ଏକାକୀ ନିଃସଙ୍ଗ ଯାତ୍ରା ସାଥି ସ୍ରୋତ ଜଳ ।
ମଧୁର ସୁଦୂର ଯାତ୍ରା ଜଳ କଳ କଳ ।
ମଧୁର ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଶ୍ୟାମ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନାନ୍ଧକାର,
ମରୁବତା ଶବ୍ଦଭେଦ୍ଦ ତୋ ସଙ୍ଗୀତ ସାର ।

ସେ କ୍ଷୀଣ ସଙ୍ଗୀତେ ହାସ୍ୟ-ଆଲୋକ ବିକାଶ,
ସେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟେ ପିଷ୍ଟ-ପ୍ରାଣେ ଆଶା ପରକାଶ,
ଶୁଷ୍କ ମ୍ଳାନାଧରେ ଆଶା ହାସ୍ୟର ସଞ୍ଚାର,
ଏଥୁଁ ବଡ଼ ଆଉ କିବା ଲୋଡ଼ୁ ପୁରସ୍କାର ?
ସେତିକି ପରମ ଧନ ତୋର ପରବାସୀ,
ଅଗ୍ରସର ! ଅଗ୍ରସର ! ନୋହୁ ଉପବାସୀ !

—୩୫—

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ତୋ ଦୁଃଖେ ନିଖିଳର ଅନୁଭୂତି,
ନିଖିଳର ଅଶ୍ରୁକ୍ଷତ ତୋ ପ୍ରାଣ ବିଭୂତି ।
ନିଖିଳ ସେବାରେ ତୋର ବ୍ୟଥିତ ସଙ୍ଗୀତ,
ତୋ ଆଶାର ବାଣୀ ହେଉ ମାରବେ ମିଳିତ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ତୋ ବିରହ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ତୋର ଶୋକ,
ଜାନ୍ତୁରେ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ଜୀବନ ଆଲୋକ ।
ବିଫଳ ପ୍ରାଣର ଅନୁଭୂତି ହେଉ ସାର,
ଆୟୁ ମୃତ୍ୟୁ ସତ୍ୟ ହେଉ କାଳ ଅନ୍ଧକାର ।

ଭାସି ଚାଲ ଦୂରେ ଦୂରେ ନାହିଁ ଭୟ ଭୀତି,
ସ୍ଫୁରୁ କଣ୍ଠେ ଅନିବାର ତୋ ଅମୃତ ଗୀତି ।
ନିଷ୍ଠୁର ବାସ୍ତବେ ସତ୍ୟ ଜୀବନର ଲୀଳା,
ଫୁଟିବ ତ ପୁଣି ଫୁଲ ଯହିଁ ମଉଳିଲା,
ଶୂନ୍ୟେ ଚାହଁ ! କ୍ରୀଡ଼ାରତ ବାରିବାହରାଶି !
ସ୍ଫୁରୁ ତୋ ସଙ୍ଗୀତ ! ଦୂର ସ୍ରୋତେ ଚାଲ ଭାସି ।

—୩୭—

ମଧୁର ଏ ଅନ୍ଧକାର ବାରି ଝରିବାର,
ମଧୁର ବ୍ୟଥିତ ପ୍ରାଣ କ୍ଷତ ଅଶ୍ରୁଧାର ।
ସଭ୍ୟତାର କୋଳାହଳ, ଶତ କ୍ଷିପ୍ର ଗତି,
ସକଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରୀତି ଶେଷ ପରିଣତି,
ନିଭିଛି ପ୍ରଦୀପ ଯେତେ, ପଡ଼ିଛି ମଉଳି
ତାରୁଣ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଶୋଭା କ୍ଷଣକେ ବଉଳି,
ପ୍ରୀତି ନେହ ସ୍ନିଗ୍ଧାଲୋକ, ଯୌବନ-ଲାଲସା
ସକଳ ଅନ୍ଧାରେ ଲୁପ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଭରସା !

ସକଳ ଅଭାବ ଗ୍ଲାନି ଭୁଲଇଁ ମୁଁ ହେଲେ
ମରଣ ସମାନ ସତ୍ୟ ଅନ୍ଧକାର ମେଳେ ।
ମଧୁର ମୋ ଅଶ୍ରୁମେଳେ ଆତ୍ମ-ଅନୁଭୂତି,
ସକଳ ବିକଳ୍ପେ ସାର ହୁଏ ପ୍ରୀତି ସ୍ମୃତି ।
ବିଦ୍ୟୁତ ସ୍ଫୁରଣ ! ଯାଏ ଅନ୍ଧକାର ହଟି—
ଦ୍ୱିଗୁଣ ଅଥବା ଗଲେ ଆଶାଲୋକ କଟି !

—୩୭—

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ନର ଶିଶୁ ଅନ୍ଧକାରେ ଖୁହିଁ,
ତୁଚ୍ଛ କରି ଆପଣାର ବିଜ୍ଞାନ ବଡ଼ାଇ
ମନ୍ଥି ଅଛୁ ଜୀବନର ଗୁପତ ରହସ୍ୟ;
ଗାଇଛୁ ବିଫଳେ କେତେ ଆଲୋକର ଯଶ ।
ମାତର ରହସ୍ୟମୟୀ ମୌନଃ ମୌନତର !
ବ୍ୟାକୁଳ ପ୍ରଶ୍ନର କହି ମିଳନ ଉତ୍ତର ।
ମୃତ୍ୟୁ , ଅନ୍ଧକାର ଜୀବୀ ଶେଷ-ପରିଣତି
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅନ୍ଧ ନର ଢାଳୁଛି ପ୍ରଣତି ।

ସକଳ ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷେ ଗୌରବ ନିର୍ବାଣେ
ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ ଅନ୍ତେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ପରାଣେ,
ପରମ ଜନନୀ ସମ ଢାଳଇ ଆଶ୍ୱାସ,
ସବୁ ସତ୍ୟ ସନାତନ ଅଶ୍ରୁ କ୍ଷତ ଗ୍ରାସ ।
ସେ ସତ୍ୟ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲଭି ପ୍ରୀତି-ପଦ-ଶୋକ,
ଭୁଲଇଁ ଦର୍ଶନ, ତର୍କ, ଛଳନା-ଆଲୋକ ।

—୩୮—

ଶ୍ରାବଣର ଭରା ନଈରେ
ତରଣୀ ତୋ କୂଳରେ ବାନ୍ଧ
ନ ଦିଶଇ ତିମିରେ ତୀର
ତୋ ଆଲୋକ ନାହିଁରେ ନାହିଁ ।

ଦିଶେ ନାହିଁ ଆକାଶ ତାରା,
ଗରଜଇ ବରଷା ଧାରା,
ପୁଲକଇ ଅବନୀ ତନୁ
ଦୂର ମାଟି ଉଠଇ ଗାଇ
ତରଣୀ ତୋ କୂଳରେ ବାନ୍ଧ ! ୧ ।

ଖୋଜ୍ ପୁଣି ଭରସା କା'ର ?
କଲପନା କରୁ ତୁ ସାର
ସଫଳ ତୋ ଆଲେକ ଆଶା
ଦୂର କୂଳ ଦିଶଇ କାହିଁ ? ୨ ।

ଚାଲେ ନଦୀ ଲଙ୍ଘି ଦି' କୂଳ
ତା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ କାହିଁରେ ତୁଳ ?
କଳ କଳ ଗାଏ ସଲିଳ
ଅଶ୍ର ଉଠେ ତିମିର ଥାଇ । ୩ ।

ସାଥିହୀନ ନିଶୂନ ପଥେ,
ଗାଅ ଉଚ୍ଛେ ଅନବରତେ,
ନିଶବଦ ଗୀତ ଆନନ୍ଦ
ମିଳିବ କି ପଛକୁ ଚାହିଁ ? । ୪ ।

ଆଗେ ପଛେ ହସଇ କାଳ,
ଛନ୍ଦିଛୁ କେ ନିରାଶା ଜାଲ,
ସତ୍ୟ କାହିଁ ? ସକଳ ଭୂତ—
କଲପନା କରଇ ବାଇ ! ୫ ।

ଜ୍ଞାନୀ ଜଳେ ପକାଏ ଗାର,
କବି ଗାଲ-ଗଳପ ସାର,
ଧ୍ୟାନୀ ଯୋଡେ ଶୃଙ୍ଖଳ ତାର
ଯୋଗ ଭୂତ ଅରୂପ ଧ୍ୟାୟୀ ।୬।

ଲେଉଟେ ନା ଉଜାଣି ସ୍ରୋତ,
ନଭେ ନାହିଁ ମରଣ କ୍ଷତ !
ସୁମଧୁର ଚାଲିବା ଭାଷି
ମରଣର ବନ୍ଦନା ଗାଇ
ତରଣୀ ତୋ ଚାଲରେ ବାନ୍ଧି ।୭।

—୩୯—

ଗୋଟି ଗୋଟି ବଉଦ ଭେଳା
ଗଲା ଭସି ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶେ,
କେତେ ଦୀପ ଗଲାରେ ନିଭି
ଆଲୋକର କ୍ଷୀଣ ଆଭାସେ ।

ଜବାଧର କାଶ ହାସରେ,
ତରୁଣ ପୀରତି ପ୍ରାସରେ,
ମଉଳଲା ମଧୁ ମାସରେ
ଶୂନ୍ୟ ଗୃହେଁ କରୁଣ ହାସେ ।୧।

ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ସପତ ରଙ୍ଗ,
ନବ ପ୍ରୀତି ଅଭେଦ-ସଙ୍ଗ,
ଧୂଆଁ ହେଲା ଶୂନ୍ୟରେ ସବୁ
ଗୃହିଁ ରହୁ ଆଉ କା' ଆଶେ ।୨।

ଦେଖ୍ ଯେତେ ତୁ ଗୁପ୍ତାବାଜି
ତୋ ପ୍ରୀତିରେ କେହି କି ରାଜି ?
ବୃଥା ହୃଦେ ଧରୁ ତୁ ଟାଣି
ଦିନ ତୋର ଯାଏ ନିରାଶେ ।୩।

ଭୁଲି ଦୂର ସାଗର ନଦୀ,
କୂଳେ କିଆଁ ହେଉ ରେ ଧନ୍ଦ ?
ଆକୁଳ ତୁ ପତଙ୍ଗ ପ୍ରାୟେ
ମରିବାକୁ ଅନଳ ଧାସେ
ଗଲା ଭସି ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶେ ।୪।

—୪୦—

ଚାହିଁ ଚାହିଁ ବିଜନ ପଥେ
ବେଳା ତୋର ଗଲାରେ ବହି;
କାଳ ରାତି ଆସିଲା ମାତ୍ର
ତୋ ବେଦନା ପାରିଲୁ କହି ?

ବନ୍ଧୁ ଭୁଟିଲ ହେଲ କି ଦେଖା ?
ଦିଶିଲ କି ଆଲୋକ ରେଖା ?
ସେ ଛମିରେ ସେହି ଛମିରେ
ଆଗ ଭଳି ଗଲୁ ତୁ ରହି
ତୋ ବେଦନା ନ ହେଲ କହି !

ଆଗେ ପଛେ ଗଲେଣି ଯେତେ
ଭୁଲେ ଥରେ ଚାହିଁଲେ କେତେ ?
କି ସ୍ୱପନେ ହେଲୁ ତୁ ବାଇ !
ଉଦାସୀର ହସଇ ମହି ।
ତୋ ବେଦନା ନ ହେଲ କହି !

ପଥଚଲା ଏକାକୀ ସାର,
ବହି ସ୍କନ୍ଧେ ଆପଣା ଭାର,
ଦୀର୍ଘ ଦୂର ବିଜନ ପଥେ
ଶୀତ ଖରା ବରଷା ସହି !

ଅକାଳରେ ଝରିବା ବ୍ୟଥା
ଏ ଜୀବନ ନଗ୍ନତି କଥା
କହିବ କେ କାହାକୁ ପୁଛି ?
ମରଣରେ ସରିବ ଜୟୀ
ତୋ ବେଦନା ପାରିଲୁ କହି !

—୪୧—

ଅନ୍ତିମ ଭାଷଣ—

କ୍ଷଣକର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଦୀପ ଶିଖାଟି ଜଳ ତୁ ଜଳ,
ଭବିଷ୍ୟ ଆଶା ସୁଖ-ଜଳପନା ତହିଁକି ଫଳ ?
ରହିଥିବାଯାକ ସେ ତୋର ଗରଭେ ତଇଳ ଟିକ,
ଗାଇ ଯା’ ମରବେ ଜୀବନାନନ୍ଦ ମାଙ୍ଗଳିକ ।
ରବି ଶଶି, ଗ୍ରହ, ଆଲୋକ ଆଶାରେ କହ କି ଲାଭ ?
ନ ବଢ଼େ ଆଲୋକ କି ହେବରେ କର ଘଣ୍ଟାରବ ?
ବିଶାଳ ସୃଷ୍ଟି ଅନ୍ଧାର କୋଣେ ତୁ କ୍ଷୀଣଜୀବୀ,
ଅଗଣିତ ଦୀପ ତୋହର ସମାନ ଗଲେଣି ନିଭି ।

ସସୀମ ସ୍ୱଳ୍ପ ଆଲୋକ ପରିଧି ପଡ଼ୁଛି ଗାର,
ତା ପଛେ ହସଇ ମରଣ ସମାନ ଅନ୍ଧକାର ।
ସେହି ଅନ୍ଧାରୁ ଜନମ ତୋରରେ ମିଶିବୁ ତହିଁ,
ଚଉଦ ଭୁବନ ଆଲୋକ ପ୍ଲାବନ କି ହେବ କହି ?
ଅନ୍ଧାର କାହିଁ ରହିଲ କି ଗଲା ନୁହେଁ ତୋ କାମ,
କ୍ଷଣିକ ଆଭାସ ! ଅସ୍ଥିର କିଆଁ ତୋହର ପ୍ରାଣ ?
କ୍ଷୀଣ ପବନରେ ନିଭିଯିବୁ ଦିନେ ପଡ଼େ କି ମନେ ?
ଯେତେକାଳ ଅଛୁ ଜଳିଯାଉ ଶିଖା ସଂଗୋପନେ ।

[୧୯୩୯-ଜୁଲାଇ]

ମାଙ୍ଗଳିକ

(ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଦାଣ୍ଡୀ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯାତ୍ରା ଉଲପକ୍ଷେ)

—୧—

କୋଟି ଜୀବନର ପରମାୟୁ ବହି
ଉଚ୍ଚ କର ହେ ମଥା,
କୋଟି ନିଃସ୍ୱର ମହାବାଣୀ ତୁମେ,
ବ୍ୟଥାର ପରମ ବ୍ୟଥା ।
କୋଟି ମୂକ ଜନ ବେଦନାର ଭାର
ହୃଦୟେ ତୋଳିଛ ବାନ୍ଧି,
ହିମଗିରିଠାରୁ କୁମାରିକା ଯାଏ
ଗାନ୍ଧୀ ଜୟ ଗାନ୍ଧୀ !

—୨—

ତୁମରି ବିଜୟେ ଆମ ଗୌରବ
ମୃତ୍ୟୁ ସେ ପରା ଭବେ;
ଆକାଶର ଧୂପ ନିରାଶା-ତିମିର
ଭରି ଦିଅ ଉତ୍ସବେ ।
ଦୁର୍ଗମ-ପଥ-ସମ୍ବଳ ତୁମେ,
ଅନ୍ଧ ନୟନ-ତାରା,
ମୂକ ଭାରତର ଭଗୀରଥ ତୁମେ
ବୁହାଅ ଜୀବନ-ଧାରା ।

—୩—

ସତ୍ୟ ତୁମର ଜାଣେନା ଆପୋଷ
ସତ୍ୟ-ପ୍ରକାଶ ଲଭେ,
ହିମଗିରି ସମ ଶାନ୍ତ ଅଚଳ
ଦୁର୍ମତି କ୍ଷମ ରବେ
ଚିର ନିର୍ଭୀକ ତୋଳିଛ ନିଶାଣ
ରଖିଛ ଜାତିର ଟେକ,
ଲକ୍ଷ କୋଟିର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଗି
ହାଣକୁ ଦେଖାଅ ବେକ ।

—୪—

ସଂଗ୍ରାମ ନବ ଶିଖିନ ସୁପ୍ତ
ନ ହେବାର ଭଲେ ବଣା;
ଅମୃତ ପ୍ରାଣ-ସ୍ପନ୍ଦନ ତବ
ଶାନ୍ତ ଉତ୍ତେଜନା;
ସୁପ୍ତ ଭାରତ ଭାଗ୍ୟବିଧାତା,
ଚିର ଆଶ୍ରମବାସୀ—
ତୁମର ପୁଣ୍ୟ କରଇ ଧୌତ
ନିର୍ଜୀବ ପାପରାଶି ।

—୫—

ମୂକ ଭାରତର ଅଶ୍ରୁ ବହିଛ
ନିର୍ଯ୍ୟାତିତର ତ୍ରାସ,
ଅବକାଶ ଦିନେ ଜାଣିନ ଶାନ୍ତ
ଅଧର ମନ୍ଦ ହାସ !
ଆଜିର ନବୀନ ସଂଗ୍ରାମେ ତେଣୁ
ପ୍ରାଣେ ନାହିଁ ଅବସାଦ,
ନିଷ୍ପେଷିତର ପରମାୟୁ ବଢ଼
ନେଉନ ହେ ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ଜୈତ୍ର-ଯାତ୍ରା-ସଙ୍କଟେ ଦୂର
ସାଗର ଉଠଇ କାନ୍ଦି,
ସ୍ୱାଧୀନ-ଭାରତ ବାର୍ତ୍ତାବହ ହେ
ଗାନ୍ଧୀ ଜୟ ଗାନ୍ଧୀ ।

ଗଣବନ୍ଧୁ ଗାନ୍ଧୀ

—୧—

ଧନ୍ୟ ସେ ଜୀବନେ ରଖେ ଆଦରଶ ଟାଣ,
ଆଦରଶ ସତ୍ୟ ଲାଗି କରେ ଆତ୍ମଦାନ,
ମିଥ୍ୟା ଯୂପ କାଠେ ଦିଏ ମଉଳ ପତାଇ,
ଆପେ ମରି ଅବିଦ୍ୟାକୁ ଯାଏ ସେ ଚେତାଇ;
ଅନ୍ଧାରେ ନ ଦେଇ ଧରି ସତ୍ୟେ ସଦା ଧ୍ୟାନ,
ଜୀବନକୁ ବଳି ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସ ମହାନ
ମରି ସେ ଜାଳଇ କୋଟି ଜୀବନ ବର୍ତ୍ତିକା,
ତା ପରଶେ ଧନ୍ୟ ଜଡ଼-ଆକାଶ-ମୃତ୍ତିକା ।

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଯେତେ ସେନା ବୀର ମହର୍ଷି,
ଗରଳକୁ ଭକ୍ଷି ଗଲେ ଅମୃତ ପରଶି,
ଏ ଧରା କାଳିମା ପୋଛି କଲେ ଯେ ସୁନ୍ଦର,
ଅମୃତ ଦାୟାଦ ତୁମେ ଯୋଦ୍ଧୃ-ବଂଶଧର ।
ସୁପ୍ତ ଭୂ-ଭରତ କୋଟି କଣ୍ଠେ ଉଠେ କାନ୍ଦି,
ଜୀବନେ ବିଜୟୀ ଗାନ୍ଧୀ ମରଣେ ସେ ଗାନ୍ଧୀ ।

—୨—

ସୁବିପୁଳ ବନସ୍ପତି ପଡ଼ିଲ ଯେ ଟଳି;
ଥିଲେ ନାହିଁ ପ୍ରତିବାଦ ମୂକ ଶିଶୁ ଭଳି;
ଅବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଗିରିଶୃଙ୍ଗ ! ଶାନ୍ତି-ପରିପ୍ଲୁତ,
ମରଣେ ବରିଲ ହସି ଯେସନେ ଅମୃତ ।
ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ, ଅବିଚଳ, ଆଦର୍ଶ ପ୍ରକାଶି !
ବରିଲ ସହଜ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡେ ନ ବିସ୍ମରି—
ତୁମରି ଆଶ୍ରିତ ପକ୍ଷୀ-ଶାବକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ,
ଯା ଉନ୍ନତି ସୁଖକଳ୍ପେ ସର୍ବ କଲ ତ୍ୟାଗ;

ଅପୁଷ୍ଟ ସେ ଶିଶୁ ! ଶିଖୁଛନ୍ତି ଖଣ୍ଡି ଉଡ଼ା,
କାହା ଭରସାରେ ତାଙ୍କୁ କଲ ଘରବୁଡ଼ା ?
ପତିତ ନରନ୍ନ କୋଟି କଙ୍କାଳଙ୍କ ବ୍ୟଥା,
କେ ବୁଝିବ ? କନ୍ଦିବ କେ ଟେକିବାକୁ ମଥା ?
ଶିଶୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ପିଣ୍ଡେ ଲକ୍ଷ ଗୁଳି ହେଲ ଲଞ୍ଚି
ଲୁହ କେ ପୋଛିବ ? ସୁପ୍ତ ମୁକ୍ତି-ସବ୍ୟସାଚୀ ।

—୩—

ଶିଶୁ-ରାଷ୍ଟ୍ର-କର୍ଣ୍ଣଧାର ! କହ ଶେଷ ବାଣୀ—
ଅର୍ଦ୍ଧପଥେ ଆଜି ତୁମେ ନେଲ ଯେ ମେଲଣି ।
ପହଞ୍ଚିବ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋତ ନକି ?
ପଥେ ଶତ ଦୁର୍ବିପାକ, ସହସ୍ର ଭେଳକି,
ହେବଟି ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ? ଚକିତ ପରିପନ୍ଥୀ ?
ଲବ୍ଧ ହେବ ପୋତାଶ୍ରୟ ? ଉଡ଼ିବଟି ଛତି ?
ପର୍ବତ ଆକାର କୋଟି ତରଙ୍ଗଙ୍କୁ କାଟି ?
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାତ୍ୟା ଆବର୍ତ୍ତନ ଛୁଟି ।

ହେବ ଅଗ୍ରସର ରଖି ମୁକ୍ତି-ନେତ ଟେକ ?
ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିବ କିଏ ଏ ଜାତି ବିବେକ ?
ଶତ-ଗୋଷ୍ଠୀ, ଲକ୍ଷ ମତ କରି ଏକାକାର,
ଗଣ ଦେବତାରେ କିଏ ଦେବଟି ହକାର ?
ଚେତନ ଦେବତା ଖଉ ରଖିବ ସଂପାଦ,
ଜାଗେ ଶଙ୍କା; ଛକି ରୁହେଁ ଲୁବ୍ଧ ପ୍ରତିବାଦ ।

—୪—

ଗୀତାଧର୍ମୀ ଥୋଇଦିଅ ତୁମ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ
ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡେ ବସିଛି ଗୁଳି ଭଗ୍ନ ଜାନ୍ତ ଠାଣ !
କେ ଶୁଣିବ ଏତେବେଳେ ଜ୍ଞାନ-ଗର୍ଭ ବାଣୀ,—
"ନଷ୍ଟ ଗତ ଆୟୁ ଲାଗି ନ ଶୋଚ ତୁ ପ୍ରାଣୀ ?"

ସର୍ବ ଅଙ୍ଗେ ଦାବ ଦାହ କରଇ ଅଧୀର,
ଗୁଳି ଫୁଟେ ହୃଦପିଣ୍ଡୁ ଝରଇ ରୁଧିର,
ଏତେବେଳେ ନ କଲେ ମୁଁ ଅଶ୍ରୁ ବରଷଣ
ଅପ୍ରମାଣ ହେବ ସିନା ଜୀବନ ଧାରଣ ?

ବିପଥଗ ଜୀବଧର୍ମ ଅମୃତ ବରଷ
ପ୍ରଚୁର, ଜାତିକି କଲ ହୀନ ଆଦରଶ,
କଲ କ୍ଲୀବ କୁବ୍‌ଜକଠୀ ପଳାତକପନ୍ଥୀ,
ଶିଖାଇଲ ହସି ପଛେ କାଟିବାର ଗ୍ରନ୍ଥି ।
ମିଳୁଛି ଜାତିକି ଆଜ ଗୀତାଧର୍ମ ଫଳ
ରଖି କଉଶଳ ଡାଳ ଯେତେ ଅଶ୍ରୁଜଳ ।

—୫—

ଭସ୍ମ କରଦେଲେ ରକ୍ତ ତପକ୍ଲିଷ୍ଟ ଦେହ;
ବୁଝିଛି ଶାଶ୍ୱତ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଗଣ-ସ୍ନେହ—
ହେବ ଧାତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର, କଥା ରହିବ କାଳକୁ,
ଜୁହାରିବେ ନୋଇଁ ମଥା ପ୍ରୀତି ମଶାଲକୁ –
ବିଶ୍ୱ ନିଃସ୍ୱଜନେ, ମାତ୍ର ଉପୁଜେ ସନ୍ଦେହ,—
ଯାହା ଲାଗି, ଯେବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ପାତ କଲ ଦେହ,
ଯାହା ଲାଗି, ଯେବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ପାତ କଲ ଦେହ;
ରଖିବେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଟିକି ? ଯିବେ ସେହି ବାଟେ ?
ଅବା ଶେଷ ସବୁ ରାମ-ଧ୍ୱନି ଗୀତାପାଠେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରର ଗ୍ରାହକ ଚପିଥିଲ ଜାତି ନାଡ଼ୀ,
ଚିହ୍ନିଥିବ ଜାତି ରୋଗ ମାରାତ୍ମକ ଭାରି;
ଶୈଳ ଆରୋହଣ ପର୍ବ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବାକି,
ସ୍ୱଳ୍ପ ଜଳେ ଘଡ଼ିଆଳ ନକ୍ର ଅଛି ଠାକି ।
ତୁମର ଶାଶ୍ୱତ-ପ୍ରୀତି ହେଉ ଜାତି ଲଭ୍ୟ,
ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନୋହୁ ନାମ, ନୋହୁ ଶୁଷ୍କ ଗର୍ବ ।

— ୬ —

ହେ ମହାମାନବ ! ଘେନ ଶେଷ ନମସ୍କାର,
ତୁମ ଚିତାଗ୍ନିରେ ଜଳୁ ସହସ୍ର ବିକାର—
ବିପନ୍ନ ଜାତିର ଶତ ସ୍ୱାର୍ଥ-ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା !
ସାର ହେଉ ଅନାବିଳ ସେ ପ୍ରୀତି ମମତା ।
ଯେଉଁ ସେବା ମନ୍ତ୍ର ଘେନ ଲଭିଲ ଜନମ,
ଆଜୀବନ କଲ ଯା'କୁ ବଳିଷ୍ଠ ଧରମ,
ଯେ ମନ୍ତ୍ର ବିଜୟ ଲାଗି ଦେଲ ପ୍ରାଣାହୁତି;
ଅଟଳ ଦୁର୍ଜୟ ବୀର ନିଷ୍ଠା ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି !

ସାର ହେଉ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ୍ତ୍ର ଏ ଜାତି ଜୀବନେ,
ଲକ୍ଷ ଗାନ୍ଧୀ ଜୀଇ ଉଠୁ ଆଜି ସନ୍ଧିକ୍ଷଣେ;
ଗଣପୂଜା, ଗଣସେବା, ଗଣର ମଙ୍ଗଳ,
ସାରଥି ହେଉ ! ପୋଡ଼ୁ ଅଶିବ-ଗରଳ ।
ଉଃସ୍ ଫୁଟୁ କୋଟି ଶୁଭ୍ର-ପ୍ରାଣ-ଶତଦଳ
ଆଲୋକର ଆଶୀର୍ବାଦେ ଶମୁ ଚିତାନଳ ।

ଅଭିନବ ସାମ୍ୟବାଦ *

(ଚୀନ ଦେଶୀ ଚିତ୍ର)

ରାଷ୍ଟ୍ର ନାୟକ ଭଲ ଦେଖାଇଲ
କୁହୁକ ସାମ୍ୟବାଦ,
ଜାଣିପାର ନାହିଁ ମିଶାଇଛ କେତେ
ନିଜ କଳ୍ପନା ଖାଦ ?
ନିଖିଳ ମାନବ ବୁଦ୍ଧି କି କର ତୁଚ୍ଛ,
ମୈତ୍ରୀ ନାମେ ଯେ ନାଚୁଛ ଉଚ୍ଚ-ପୁଚ୍ଛ !
ଖୋଜୁଛ ଲେଖିବ ନୂଆ ଏକ ଇତିହାସ,
ତୁମ ଅଜ୍ଞତା ପଛେ ମହାକାଳ
କରେ କେତେ ଉପହାସ !
ବିଜ୍ଞାନୀ-ଜନେ ଦମ୍ଭେ ବନାଇ ଉଲ୍ଲୁ,
ସ୍ୱାଧୀନତା ଦଳି ମାନବକୁ କଲ ଗୋରୁ ।
ଧାର୍ମିକ ମୁଖେ କଲ ଯେ ନିଷ୍ଠୀବନ,
ତୁମେ ନବଯୁଗ କରାଳ କଂସ
ତ୍ରସ୍ତ ନିରୀହ ଜନ !
ସ୍ୱର୍ଗ ନିଶାରେ ଯୌଥ ଖମାରେ
ଜନତା ଦଳକୁ ଦଳ,
ବଢ ଚିହ୍ନେ ମୂକ ପଶୁ ଭଳି ।
ନୀରବେ ଟାଣଇ ହଳ ।
ଯୋଜନା କୁହୁକେ ଦେଖୁ ନାହିଁ ନର
ନୀରବ ଅଶ୍ରୁ କ୍ରୋଧ ?
ମୂକ କବ ଫୁଟିଲେ କେବେ କେଉଁ ରୂପେ
ନେବ କିଏ ପ୍ରତିଶୋଧ ।

---

* "Lacking animals or Tractors a Chinese Communist is made to plough"- Bhaban's Journalର ଚିତ୍ର ଦର୍ଶନ କରି ।

ଜନ୍ ଏଫ୍. କେନେଡ଼ି *

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ-ମନ୍ତ୍ର— ବାହକ ଯେନ ହେ
ମେଲ୍ଲଣି ନମସ୍କାର,
କଲ୍ୟାଣକାମୀ ମାନବ ବନ୍ଧୁ
ତୁମ ତିରୋଧାନେ—
ଗଗନ ଅନ୍ଧକାର !

ଗୁଳି ମୁହେଁ ଯେତେ ମହତ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରାଣ,
ପଠାଇଲେ ଗୁପ୍ତ ସତ୍ୟେ ନିହିତ ଧ୍ୟାନ,
ସେ ପଥ ଦାୟାଦ ତୁମେ ହେ ସତ୍ୟ ସେନା
ସୃଷ୍ଟି କାଳରୁ ଆର୍ତ୍ତୀ ହୋଇନ ଯେନା ।
ମୈତ୍ରୀ ସାମ୍ୟ ଶାନ୍ତି ପତାକା
ତୁମ ସେଇ ହାତେ ହେର,
ବନ୍ୟ ବର୍ବର ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଦଳ
ଗର୍ଜି ଆସିଲେ ଘେର
ନ୍ୟସ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥେ ତଳେ ପକାଇଲେ ହାତ !
ଜଳେ ଦାବାଗ୍ନି ସହସ୍ର ବଜ୍ରପାତ !

× × ×

ତୁଚ୍ଛ ବିଭେଦ ତୁଙ୍ଗ ପ୍ରାଚୀର
ଚୂରିଦେବ ମାରି ଗର୍ଜ୍ଜି !
ଧୂଆଁ ହେଲା ଆଶା ! ଶାନ୍ତି ପ୍ରୟାସ !
ଉଲଟି ଧରିଲ ଧୂଳି ।

---

* ମାର୍କିନ ଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରନାୟକ । ଜନ୍ମ— ୧୯୧୭, ଘାତକ ଗୁଳିରେ ମୃତ୍ୟୁ —୧୯୬୩ । ବର୍ଣ୍ଣବୈଷମ୍ୟ ଦୂରକରି କାଫ୍ରିମାନଙ୍କୁ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସମାନ ଅଧିକାର ଦେବାକୁ ଯାଇ ଘାତକର ପିସ୍ତଲ ଗୁଳିରେ ଢଳି ପଡ଼ିଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ ଆବ୍ରାହାମ୍ ଲିଙ୍କନଙ୍କ ଭଳି ।

ରୁକ୍ଷ ପାନ୍ତର   କୁଣ୍ଠିତ କ୍ଷୁଧା
ନରେଖି ସୂର୍ଯ୍ୟ ମ୍ଳାନ !
ଲଜ୍ଜା କ୍ଷୋଭରେ ନତ ଶିର ଭଗବାନ ।

× × ×

ତେବେ ବି ମରେନା   ସତ୍ୟଧର୍ମ ନିଶା,
ବିଶ୍ୱାସ କହେ   ତରଳିବ ଦିନେ ସୀସା ।
ଜାଗିବ ରେ ଶିବ   ପିଇବାକୁ ହଳାହଳ
ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ଏ   ରକ୍ତଶୋଷକ ଦଳ !

ବାଜିବ ତ ଦିନେ   ସାମ୍ୟ-ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର   ବିଶ୍ୱାସେ ଶିର
ପତାନ୍ତ ଜଣ ଜଣ !
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ପଟେଲ   ବଜ୍ର ନିନାଦେ
କହିଯାଅ ଯାଅ ଭାଇ—
ଧର୍ମ ପଥ   ମରଣ ମାନଇଁ ନାଇଁ ।

ଦୈବୀ ଇଚ୍ଛା   କ୍ଷୁଦ୍ର ନପାତରେ କଳି,
ରୁହ୍ନିଁ ଦେଖ ଭେଦ ମୃତ୍ୟୁ ତିମିରେ
ଲକ୍ଷ ମଶାଲ—
ଗୁଏଁ ଗୁଏଁ ଉଠେ ଜଳି !

ହତ୍ୟାରକ୍ତେ   ଫୁଟିବ ପଦ୍ମ ଫୁଲ
ବୀର ସୈନିକ ! ମୃତ୍ୟୁ-ବ୍ୟଙ୍ଗ ଭୁଲ ।

କୁବ୍ଜା

—୧—

ଅବହେଳାର ସେ   ପଲ୍ୱଳେ ମୁହିଁ ସଦ୍ମ !
ଶତ ଯୁଗ ଗଲେ   ଫୁଟିବ କି ତହିଁ କଇଁ ?
ହସିବ କି ଭୁଲେ   ରୁଚିର ସେ ଶତଦଳ ?
ଗଳିତ ପଙ୍କ ଗଦାରୁ ଯେ ଦେଶେ
ଅଛି ଅବା ନାହିଁ ଜଳ ।

ଗନ୍ଧ ବାଷ୍ପେ   ଭରଇ କାନନ ଭୁଇଁ,
ସେଇ ପରକାରେ   ସଜନି ! ସିନାରେ ମୁହିଁ !
ନାହିଁ ରୂପ ଭେକ   ଦେହମନ ସବୁ କୁବ୍ଜା
ଲଜ୍ଜା ଭୁଲି ମୁଁ   ନିଶି ଦିନ କରେଁ
ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁର ପୂଜା !

କେଉଁ ଗୁଣକୁ ବା   ଭୁଲେ ସେ ଆସିବ ପାଶେ ?
ନିର୍ଗନ୍ଧ ଏ କୁସୁମ   ଭୁଲେ କି ବାସେ ?'
ତେବେ ତା ବଇଁଶୀ   ବାଜି ଉଠେ କେଉଁ ଦେଶେ,
ଝରଣା ବହଇ   ସୁରଭି ଭରଇ
ପୋଡ଼ା ମନ ନୂଆ ବେଶେ !

ଆସିବ ଆସିବ   କାନେ କିଏ କହେ
ସକଳ କରିବ ପୂରେ
ଗଭୀର ରାତିରେ   ପ୍ରୀତି ଯାଚି ଦେବ
ଲୁହିଁଥାଆ ସୁନା-ଗୋଷ୍ଠ !

— ୨ —

କେତେ ଦିନ ଗଲା ଆସିବ ଆସିବ କରି,
ମଲୟ ଧରାକୁ ସୁରଭିରେ ଗନ୍ଧ ଭରି ।
କୋଇଲ ଡାକିଲା ଚଞ୍ଚଳ ହେଲା
ନିଗମ କଣର ସ୍ୱର;
ଆସିବ କହିଲା ମଷ୍ୱାରୁଦ୍ଧ ମର୍ମର ।

ସବୁଜ ଲହରୀ ଖେଳେ କ୍ଷେତେ, ପର୍ବତେ,
ବଇଁଶୀର ଡାକ ପଶିଲା ମରମ ଗତେ ।
"ଆସିବ ବନ୍ଧୁ" ଗୌଢଗେ ବାଣୀ
ପ୍ରସରେ ପବନେ ଧାଇଁ,
କେଳି କଦମ୍ବ ହସେ ଅବା ମୋତେ ଚାହିଁ !
"କାହିଁ ? କାହିଁ ?" କହି ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା ମୋ' ବାଇ ।

ଆସୁଛି କି ରାଜା ଗୁଡ଼ି ତା ସିଂହାସନ ?
ଖଚ ଗବାକୁ ବା କାହିଁକି ରମିବ ମନ
ନାରକୀ ନାରୀ ମୁଁ ବ୍ୟର୍ଥେ ଭରମେ
ଗୋଲାଗରଳକୁ ପିଇ,
ବାଟ ଅବାଟେ ମୁଁ ଧାଇଁ ବୁଲେ ଆଶେ,
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବାସକୁ ସିଇଁ ।

ସେ କି ଥରେ ଆସି ଏ ଜୀବନେ ଦେବ ଦେଖା ?
ରାଧିକ ଲଗି କି ବାନ୍ଧି ରଖିବ
ନଟବର ଗିରିଟେକା ?

ଭଗବତୀ-ସ୍ମୃତି *

ନବ ପ୍ରଭାତର ସଙ୍ଗୀତ ତୁମେ
ନବ ଜୀବନର ଭାଷା !
ବହ୍ନି ଆଣିଥିଲ ମୃତ୍ୟୁ ଗହ୍ୱରେ
ମୈତ୍ରୀ ଶାନ୍ତି ଆଶା ।
ମୂକ ମାନବକୁ ମୁଖର କରିବ
ପୋଛିବ ଦଳିତ ଲୁହ,
ପିଷ୍ଟ ଶୋଷିତ ନର କଙ୍କାଳେ
ବାନ୍ଧିବ ଜୀବନ-ସୁଅ
ମରଣ-ରାଜ୍ୟ ଝଙ୍କୃତ ହେବ!
[illegible] ଜୀବନ ଜୈତ୍ର ବାଣୀ,
ସେ ଲାଗି ଜନତା ସଂଗ୍ରାମେ ଆପେ
ଲମ୍ଫ ଦେଲେ ହେ ଜାଣି ।

---

* ଉତ୍କଳ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ।

ନବୀନ ଯୁଗର ହେ ଅଭିମନ୍ୟୁ
ଭେଦିଲ ଅଭେଦ୍ୟ ବ୍ୟୂହ,
ଗଣ ଆଦର୍ଶ ପରମ ସତ୍ୟେ
ବ୍ୟକ୍ତି କି କଲ ଉହ୍ୟ ।
ଗାଇଲ ରେ ନିର୍ଭୟ !
ମାଡ଼ି ଚାଲ ଆଗେ ଅନ୍ଧାର କାଟି
ଦେଖିବୁ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ !

ସଂଗ୍ରାମ ପୁଣି ସତ୍ୟର ହେବ ଜୟ !
କ୍ଲୀବତ୍ୱ ତେଜ ତତ୍ପର ହୁଅ—
ହୁଅ ରେ ନିଃସଂଶୟ !
ସମରାଙ୍ଗନୁ ଫେରନ ! ତୁମର—
ବାଣୀ ହୋଇଛି ଯେ ଯେନା,
ସମବେତ ତୁମ ସ୍ମୃତିମଣ୍ଡପେ
ମଶାଲ ଜାଳି ଯେ—
ନିଯୁକ୍ତ ସତ୍ୟ ସେନା !

ଗାଉଛି ଜନତା—

ମାଡ଼ି ଚାଲ ଦୁର୍ଜୟ !
ସଂଗ୍ରାମ ପୁଣି ସତ୍ୟର ହେବ ଜୟ ।

ଯନ୍ତ୍ର-ଯଜ୍ଞ *

ବଡ଼ ଉଦ୍‌ବେଗେ ଧାଇଁ ଆସୁଥିଲା
ହାସପାତାଳରେ –
ବାପକୁ ଦେଖିବ ବୋଲି
ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗେ ଜ୍ଞାନଆଖି ଗଲା ଖୋଲି ।
ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା ତା ମହାନଦୀ ତାତି ଖରା,
ବୈଶାଖ ତୃଷା ଭୁଲି ଧାଇଁଥିଲା
ଶେଷ ଦର୍ଶନେ ପରା !

ରୁଗ୍‌ଣ ବାପ ତା' ଆସିଲା ଦୁଃଖେ ଗୁଡ଼ି,
ଛଅ ମାସ ତଳେ ପଛ କରି ଘରବାରି ।
ହାସପାତାଳରେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର
ଚିକିତ୍ସା ସେବା ପାଇଁ,
ଛଅ ମାସ ହେଲା ଘରକୁ ଖବର ନାହିଁ ।

ପ୍ରତିବାସୀ ଜଣେ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଦେଲା,
ମାଆ ଶୁଣି ତା'ର ଅତି ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।
ପଠାଇଲା ପୁଏ ଦେବତା ପୟରେ କାଢ଼ି
ବାରି ଫଳ ମୂଳ ଅଳୀଟିରେ ଦେଲା ବାନ୍ଧି,
ଆପଣା ଆଖିରେ ଥରେ ଦେଖିଯିବ ଆଶା,
ଦୁଃଖିତଙ୍କ ବିସ୍ତର ତାର ଭଷା ।

---

* ୧୯୬୪ ଫେବୃୟାରୀ ମାସର 'କଳିଙ୍ଗ' ପତ୍ରିକାର ସମ୍ବାଦ ଅବଲମ୍ବନେ ଲିଖିତ ।

ସମ୍ମୁଖ ଦିଗୁ   ଟ୍ରକ୍ ଏକ ଛୁଟିଆସି—
ଦୃପ୍ତ ଦାନବ । ବଜ୍ରୁଲା ଛଟକେ
ବପୁ ତା'ର ଗଲା ଗ୍ରାସି ।
ଧକ୍କାଏ ଦେଇ   ଚକା ଚଢ଼ିଗଲା ଶିରେ
ମୂର୍ଦ୍ଧାସନ୍ଧିରେ   ଅସ୍ଥି ମାଂସ
ଛଟକରେ ଛତୁ !
ରକତ ମିଶିଲା ମାଟିରେ !

ଆହା କରିବାକୁ ପାଖେ ନ ଥିଲେ ତ ଜଣେ,
ଶୃଙ୍ଖଳା ଲାଗି   ଛନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷୀ
ମୂତଯୂନ ଶବ୍ଦ ପଣେ !
ଦଫା ଶେଷ କରି   ଛୁଟି ପଳାଇଲା ଗାଡ଼ି !
ଦୂର ପାରିଧାପ   ଡାକୁଥିଲା ତାକୁ ଠାରି !
ଦେଶ ଗୋଟାଯାକ   ଶିଳ୍ପପ୍ରସାର ନିଶା,
ଘିଅ ମହୁ ପଛେ   କିଏ ବା ଚେତୁଛି
କେତେ ହଳାହଳ ମିଶା ?
ରାତି ଦିନ ତହୁଁ   ଛୁଟିଛି ମୋଟର
ଟ୍ରକ୍ ସେ ନିଶାରେ ବାଇ,
ପିଷ୍ଟ ହୁଅଇ   ଜନ ଜାନୁଆର
ରୁହିଁବାର ବେଳ କାହିଁ ?

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଗର୍ଜି   ଉଡ଼ାଜାହାଜଟା
ଡାକଇ, "ତୁ ମାଡ଼ିଚଲ,"
ଦେଶର ସ୍ୱରୂପ ବଦଳାଇ ଦେବୁଁ !
ନ ମାନିବୁ ଖଣା ଖାଲ
ଶିଳ୍ପ, ଶିଳ୍ପ,   ପରମ ସତ୍ୟ !
ବିଜ୍ଞାନ ଆମ ଟାଣ,
ଗଣମଙ୍ଗଳ   ହୋମ ଲାଗି ଲୋଡ଼ା
କେଇଟା ତୁଚ୍ଛ ପ୍ରାଣ !

ଶିଳ୍ପର ଗର୍ଭେ ପିଷ୍ଟ ଯେ କେତେ
ପୁଅ ପଛେ ଯାଏ ବାପ,
ସ୍ୱଭବସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟର ଲଗି
କାହିଁକ ମନସ୍ତାପ ?
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖଟିବେ ପଦତଳେ କବ
ମର, ଲୁହ ପୋଛୁ ମର !
ଋଦ୍ଧିବନ୍ତ ଶ୍ୟାମଳ ଏ ଧରା
କୋଟି କୁବେରର ଘର ।”

× × ×

ଯନ୍ତ୍ର ବଡ଼ ନା ମଣିଷ ବଡ଼ ରେ
ସ୍ୱପ୍ନବିଳାସୀ କହ,
ଗାରଡ଼ ନ ଜାଣି ଅଗ୍ନି କି ଚଳାଇ
ମସ୍ତି କରୁ ଦୁଃସହ ।
ନୋହୁ ଆକାଶର ଏ ଧରା ମାଟିର
ମଣିଷଟିକ ଭୁ ଭଇ ?
ରକ୍ତବୋଳା ଏ ହାତକୁ ରଖିବୁ ଧାଇଁ ।

ପରକୀୟା *

ରାମୀ

ରାମୀ ରଜକିଣୀ ଦେବୀ ମନ୍ଦିର—
ପୂଜାରୀ ଆଡ଼କୁ ଚହିଁ,
କହୁଛି ଗୋସାଇଁ   ପୂଜାରେ ତ ମନ ନାହିଁ ?
ପ୍ରଦୀପ ନ ଜାଳି   ନଇବେଦ୍ୟ ଦିଅ ଟେକି,
ଧୂପପାଶେ ଫୁଲ   ରହିଛି ପାରୁନ ଦେଖି ।
ଦୃଷ୍ଟି ଲଖିଛି   ଅଦୂର ରଜକ ତୁଠେ
ଚହିଁକ ଗୋସାଇଁ   ନନ୍ଦନ ଜବା ଫୁଟେ ?
ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଜବାରେ   ଧରୁ ନାହିଁ ତିଳେ ମନ ?
ସାଧକର କବା   ଅଳୀକ ଆକର୍ଷଣ ।
ଅମନଯୋଗୀଏ   ପୂଜକକୁ ଦେବୀ ଜମା—
ତିନ କାଳକୁ ଯେ   ଦେବେ ନାହିଁ ଜାଣ କ୍ଷମା ?

ଅବହେଳା ଯୋଗୁଁ   କିଏ କେତେ ଅପରାଧୀ—
ସାଧି ହେବେ ସିନା ?   ନିଷ୍ପାପ ମନ
ଆଣିଦେଲା କିଏ ବ୍ୟାଧି ?
ଶୂନ୍ୟ ଘାଟକୁ   ଅନାଇଁ ଦେଖୁଛ କିସ
ଆନନ୍ଦ ପୂତ   ପ୍ରାଣ-ଝରଣାରେ
ମିଶାଇଲା କିଏ ବିଷ ?

ଚଣ୍ଡୀ ଦାସ *

ମାନୁଛୁ ସଜନ ! ପୂଜାରେ ନାହିଁ ମୋ ମନ;
ତୋ ମନେ ଥିଲଟି ବସନର ବିଶୋଧନ ?
ବାସ କେତେ ଆଜି ପଖାଳିଲୁ ବନ୍ଧ ଧନ,
ମନ୍ଦରୁ କା'ର ବାଜୁଥିଲା ଆଗମନୀ ?
ତୁଠ ପଥରେଟି ନିନ୍ଦଥିଲୁ ମନ ମୁନ ?
ଆପଣା ଅମନଯୋଗକୁ ଧିଆନେ ଗୁଣି ।
ଅଶବଦେ ବାସ ପଖାଳୁଥିଲୁ ତୁ ପର ?
ମନ୍ଦର ପୂଜା ତୋତେ ପକାଇଲା ଧନ୍ଦ ?

ପୂଜା ଆରତିରେ ରଜକିନୀ ସଖି
କିବା ତୋର ପ୍ରୟୋଜନ ?
ଦିଆଗଲା କିବା ନ ଗଲା ସେ କିଆଁ
ଢାଳିଥିଲୁ ଧ୍ୟାନ ମନ ?
ଲୋକ ଦେଖାଣକୁ ପଖାଳୁ ଥିଲୁ ତୁ ବାସ,
ସୁଦୂର ବଇଁଶୀ ଢାଳି ଯାଉଥିଲା ପ୍ରାସ !
ଦୂରଦ୍ରଷ୍ଟା ଏ କବି ଯେ ଚଣ୍ଡୀ ଦାସ !
ଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋର ପ୍ରୀତି ସବୁ ଯୁଗେ
ସଜନୀରେ ଉପହାସ ।

---

* ପରକୀୟାତତ୍ତ୍ୱର ୫ଜଣ ଅଗ୍ରଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଙ୍ଗୀୟ କବି ଚଣ୍ଡୀଦାସ ଜଣେ । ଆଉ ୪ଜଣ ହେଲେ ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ ଠାକୁର, ଜୟଦେବ, ବିଦ୍ୟାପତି, ରାୟ ରାମାନନ୍ଦ । ଚଣ୍ଡୀଦାସ ବାସୁଲୀ ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜକ ଥିଲେ । ଅଦୂର ନଦୀ ଘାଟରେ ପରକୀୟା ନାୟିକା ରାମୀ ରଜକିନୀ, ଗ୍ରାମର ଲୁଗା କାଚୁଥିବାର ପ୍ରବାଦ ରହିଅଛି ।

ଶିରୀଷ-ସ୍ମୃତି *

ମନେପଡ଼େ ସେଇ ନିରଜନ ପଥ ଧାରେ,
ଭୂତ ପ୍ରେତ କେଳି କରୁଥିଲେ ଅନ୍ଧାରେ ।
ନଈକୂଳ ବାଟ ! ସଞ୍ଜ ସେଘାରେ—
ସପନ ମାନବ ଜନ,
ଉଭା ତରୁ ତହିଁ ନବୀନା ନାଗରୀ
ଶିରୀଷ କି ଶୋଭାବନ !
ଏକାକୀ ପାଦପ, ନଥିଲେ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ;
କଣ୍ଟକ ଲତା ଗୁଳ୍ମ କେଇଟି
ରଖିଥିଲେ ତାର ଥାନ୍ତି ।

ଘଞ୍ଚ ପତ୍ରର ଫୁଲ ତା' ନ ହେବ ଗଣି,
ନବ ବସନ୍ତେ ତରୁଣୀ ସେ ଯଉବନୀ !
ଯଉବନ ଶିରୀ ସମାନ ଛୁଟାଏ ବାସ,
ଫୁଲେ ଫୁଟିଲ ଲଗିଥାଏ ତାର ଦରହାସ ।
ସ୍ନିଗ୍ଧାନନ୍ଦେ ପ୍ରାଣ ମନ ଉଠେ ଭରି,
ନବବଧୂ ଯେବା ଡାକେ ସରମରେ ଥରି ।
ଆସ ଆସ ମୂଳେ । କଥାଏ କହିବି କାନେ,
ପରାଣେ ରଖିବ ସାଇତି ତୁମକୁ ଗଣେ ।

---

*ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ୨ୟ ଦଶକ ଶେଷକୁ, ସେ ଯୁଗର କଟକ ମେଡ଼ିକାଲ ସ୍କୁଲଠାରୁ ନଦୀକୂଳକୁ ଯାଇଥିବା ଏକ କଚ୍ଚା ରାସ୍ତା କରକୁ ଗଛଟି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଆକାରରେ ଶୋଭା ପାଉଥିଲା । ସେ କାଳର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବଗିଚାଟିର ଆଉ ସତ୍ତା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଭୂତ ପ୍ରେତଙ୍କ କଥା ଉଠୁ ନାହିଁ, ଗଛ କଥା ପଚାରେ କିଏ ? ସେ ଅଞ୍ଚଳର ନିର୍ଜନ ଜଙ୍ଗଲ ଓ କଣ୍ଟା ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଲେଖକର ସ୍ମୃତିପଟରେ ଛପା ହୋଇ ରହି ଯାଇଅଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳଟି ଜନମାନବଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ଚହିଁ ବସିଥାଏଁ ତୁମର ଆସିବା ପଥ,
ତୁମେ କବି ଅବା ଶିଳ୍ପୀ ସମ୍ଭବତ ?
ଭେଟି ଦେବ ବୋଲି ମୋ ଗନ୍ଧ ସୁରଭି ଫୁଲ,
ହଅ ଅବା ନାହିଁ ତୁଚ୍ଛୋପହାର ମୂଲ ।

× × × × × ×

ଆଦରେ ଧରନ୍ତୁ କୁସୁମ ଗୋଟାଇ ନିଏଁ
ପ୍ରୀତିକଉଶଳୀ କାନ୍ତ ଗଣ୍ଡେ
ବରେଲେ ଚୁମ୍ବ ଦିଏଁ ।

ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ କରିବାକୁ ଆଲୋଚନା,
ଦେଖିଲେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ହୋ'ନ୍ତା ବଣା
କପୋଳେ ଥାପି ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନବିଳାସେ ଭୁଲେଁ ।
ସତ୍ତା ନିଭାଏଁ କାନ୍ତ ଶିରୀଷ ଫୁଲେ ।
ନିର୍ଜନେ ସେହି ଅନୁଭବ ମାଦକତା,
ଥିଲ ନାହିଁ ତଳେ ପ୍ରୀତିପୂ ଚଞ୍ଚଳତା ।

ଆଜି ଜୀବନର ଉତ୍ତରାୟଣେ
ସେ ବାସ ମହକି ଉଠେ,
କଣ୍ଟକ ପଥେ ସବୁଜ ପଣିଲ
ଅତୁଳ କୁସୁମ ଫୁଟେ !

× × ×

ତରୁଣ ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନ ଯାଇଛି ବହି
ନାଇଁ ସେହି ତରୁ ବଦଳିଛି କେତେ ମଣି ।
ସେଇ ପଥ ଘାଟ ସୌଧମାଳିମା ଶୋଭେ !
(କେବେ) ପଥେ ଗଲେ ଗନ୍ଧେଁ ଧାର୍ଦ୍ଧ ଶୁଆସେ —
ଶିରୀଷ-ପିରତି-ଲୋଭେ !

୫୫—ସନ୍ଧ୍ୟା ଶେଷ

ସନ୍ଧ୍ୟା ଯେ ହେଲା ଶେଷ   ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ନାଟ;
ଅସ୍ତ ଅଚଳ ଢଗେ   ଢଣିଯାଏ ବାଟ ।
ସରିଲା ତୋର ହାଟ,   ଯେତେ ଯା ବିକା କିଣା,
ବିଫଳେ ପଦାଠାକୁ   ଗୃହ୍ନିଁ ବସିଛୁ ସିନା ?
ଦିବସ ଗୋଟା ପଣ୍ୟ   ହେଲା ନାହିଁ ବିକା,
ସଞ୍ଚିଲୁ ନାହିଁ ଫୁଲ   ତେଣୁ ରେ ମନ ଫିକା ?
ଦୀପ ଗଲା ନିଭି   ପୀଡ଼େ ଆଲୋକ ସ୍ମୃତି;
କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ   ଗ୍ରହଣ ଅନୁଭୂତି ।

ସନ୍ତାନହରା ମାଆ   ଶବ ପାଶେ ରହି,
ବାହୁଡ଼ା ପଥ ଗୃହ୍ନିଁ   କ୍ଷୀର ଦାଏ ବହି !
ଉଜାଣି ନଉକା ସେ   ଫେରି ଆସିବ କାହୁଁ ?
ମଥୁରା ଗଲା ବନ୍ଧୁ   ବାହୁଡ଼ି ନାହିଁ ଆଜି ।
କ୍ଷୀଣଧାର ଫଲ୍‌ଗୁର   ଏ ଯେ ଉପଲ ଖେଳ,
ଗୋଟାଇ ନିଅ ପଣ୍ୟ   ପଥିକ ଗଲାବେଳ ।

* * *

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା

ସନ୍ଧ୍ୟାରାଗ

ସନ୍ଧ୍ୟାମେଘର ରାଗବିଳାସରେ ରସି
କେତେ ଯେ ସ୍ୱପ୍ନ ଜାଲ ତୁ ବୁଣିଲୁ ବସି
ଜଳବର୍ଷ ହେବା ଭରସାରେ ମେଘ ବଣା
କଜ୍ୱଳ ଜଳା।   ଜଳଦେ ମିଶିଲା
ଭରି ନେଲା ଜଳକଣା ।

ଅଣୁ ପରମାଣୁ କେନ୍ଦ୍ର ତ ନୁହଁଇ ଥିର
ଗତିଶୀଳ ଲଗି ନୟନେ କାହିଁକି ମାର ?
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆପଣାକୁ କେବେ କି ଥିଲୁ ତୁ ସ୍ଥାଣୁ
ଶୈଳ ତଟିମା ଗତିଶୀଳ ନାହିଁ ମାନୁ ।୮।

ଆତ୍ମ ମୋହେ ତୋ ବୁଦ୍ଧି ଯାଇଛି ହଜି
ଗତି ଭୁଲି କ୍ଷଣ ସ୍ଥିତିରେ ମାନସ ମଜି
ଅପାଙ୍ଗ-ତଳେ ଢାଳଇ ମମତା ପ୍ରୀତି
ଉନ୍ମାଦନାରେ ପାଇବ ସେ ପ୍ରାଣ ଗୀତି ।
ଏ ଗୁଇ ନାଟରେ ଅଚଳ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ
ଧନ୍ୟ ହେବୁ ତୁ' ମିଳାଗଲେ ଥରେ
ବାଞ୍ଛକର ଦରଶନ ।୯।

(୨)

ଦ୍ୱନ୍ଦ ଲୋକ ସେ ସବୁ ଅସ୍ଥିର ଚଳ
ବୃକ୍ଷ ନାହିଁତ କିଏ ତୋଳି ଦେବ ଫଳ
କୋଟି ଚଳ ଅଣୁ ପଲକ ଆଖିରେ ପଡ଼ି
ଛପିଯାଏ କାହିଁ ଜନ୍ତୁ ତୁ ମରମେ ଜଡ଼ି
ମଶାଚକା କାହିଁ କଣ୍ଠରେ ଢାଳେ ଜଳ
ଆତ୍ମ ତୃପ୍ତି-ଲାଗି ଧାଇଁ କଲବଲ

ସ୍ୱରୂପରେ ରୂପ   ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଜଗାଏ
          କାମନା କାଙ୍କ୍ଷ କାଠି
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିମା   ଝଟକ ଉଠଇ
          ଯହିଁ ଜମ୍ବାଳ ମାଟି ।'

ଖେଳକୁ କେତେ ତୁ ଥାଉ ଲୁଚକାଳି ଖେଳ
ଅବୋଧ ଶିଶୁ ରହିଗଲୁ ବେଳକୁ ବେଳ
ଏତେ ଖେଳ ବାଜକରକୁ ଛୁଇଁଲୁ ନାହିଁ
ଏତେ ଖାଇ କ୍ଷୁଧାଆର୍ତ୍ତୀରେ ଧାଇଁ ପାଇଁ ।
ସକଳ ଦୁଆରେ ବୁଲି ଡେରିଲେ କାନ
ତୋ ଅଗମ-ପୁରେ ଶୁଭିବ ସହଜେ
          ବନ୍ଧୁ ବଂଶୀ ତାନ ।

(୩)

ବିପୁଳ ସୃଷ୍ଟି କୋଟି ଅଣୁ ପରମାଣୁ
ସଚଳ ଅଚଳ ସଜୀବ ଅଜୀବ ସ୍ଥାଣୁ
ଚନ୍ଦ୍ର ତାରକା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ଯା' ଆଗେ
ସବୁ ଅସ୍ଥିର   ସବୁ ଚଳମାନ
          ଆନନ୍ଦ ସନ୍ଧାନେ ।
ଥିର ଚଞ୍ଚଳ   ବିଦ୍ୟୁତ ଅଉ
          କୃଷ୍ଣ ଜଳଦ କୋଳେ
ଚମକ ପଲକେ   ଛପିଯାଏଁ କେତେ
          କାମନାର ଢେଉ ତୋଳେ ।

କିଏ ସେ ତୋହର କାହାକୁ ରଖିବୁ ଭିଡ଼ି
ଯୋଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ଜାଲ ତୋର ଯାଏ ଛିଡ଼ି ।
ଧରୁ ଧରୁ ଧୀରେ ହାତୁ ଖସି ଯାଏ ମୀନ
କାମନା କୁହୁଳେ ଜଳଯାଉ ଧାନସ୍ଥାନ ।

କାମ୍ୟକୁ ଭୁଲି   କାମନା ପଙ୍କେ
ଜାଣୁ ଜ'ଣୁ ଯାଉ ଲଖି
ଜାଣି ପାରୁ ନାହୁଁ   ଆଢ଼ୀରେ ଚୋର
ବଂଶୀ ଯାଏ ତା ଡ଼ାକ ।୪୨

(୪)

ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ ଜିତିଲୁ ତୁ ଯେତେ ବାଜି
ଅହଂକାରେ ତା ଭୁଲିବାକୁ ନୋହୁ ରାଜି
ଯୋଡ଼ିଲୁ ଫେଡ଼ିଲୁ କେତେ ନାହିଁ ତୋତେ ଜଣା
ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଗନ ଛବିରେ ବୁଦ୍ଧି ବଣା
ଅଣୁ ପରମାଣୁ ଲଗିଅଛୁ ଝଣାଝଣି
ମିଶାଣ ଫେଡ଼ାଣ   ପଲକରେ ଯେତେ
ନ ପାରିବୁ ତାକୁ ଗଣି ?

ସବୁଠି ଦିଶଇ କାମନା ମୋହର ନିଶା
ତରଳ କଠିଣ ହୋଇଯାଏ କାହିଁ ଖସା ।
ସୃଷ୍ଟି ଭରମେ କୁରଳ ଚଙ୍ଗ ପରି
କେତେ ପରକାରେ   ନଚୁଉଛୁ ମୃଗୀ
ନାଟୁଆ ସେ' ନରହର ।

ଦଶାନନ ହୋଇ କେତେ ଯେ ଖାଇଲୁ ହେଜ
ଭୁଆଁ ବୁଲିଗଲୁ ଆପଣା ଜନକୁ ଖୋଜି ।
ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ   ଏତ ନୁହେଁ ଆପଣାର
ଆପଣାର ଯେବା   ଛପି ରହି ଡାକେ
ବଂଶୀରେ ଅନିବାର ।୫୭

(୫)

ବଂଶୀ ବାରତା   ଶୁଭଇ ଗୋପିମା କାନେ
ସଂନ୍ଧ୍ୟା ମେଘର   ମୁଗ୍ଧ ମାନବ
ରସ ମାଧୁରୀ ନାହିଁ ଜାଣେ ।

ସେ ଡାକେ ଗୋପିନୀ ଉପେକ୍ଷି ସବୁ ଧାଏଁ
ବନ୍ଧନ ବାଧା ଖସଇ ଆପଣା ଗୁଏଁ ।
ଅସଂଲଗ୍ନ ବେଶ ବାସ ନାହିଁ ଜ୍ଞାନ
ବଂଶୀ ଲହରେ ଲଗ୍ନ ଗୋପିନୀ ସକଳ ଧାନ ।
ପରମ ପୁରୁଷ ପର ପୁରୁଷ ସେ' ନୁହେଁ
ପରମାତ୍ମା କହ   ପରମ ତୃପ୍ତ
ଭସାଏ ନିଜକୁ ମୁଁ ଏ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରୀତିର ସେ ଅଧିକାରୀ
ନିତ୍ୟ ରସରେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟା ନୋହେ ବାରି ।

(୭)

ଲୁଚିଗଲା ଯୁହୁଁ ରାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଶଶି
ମନ ଆହ୍ଲାଦେ ଖସିଗଲା ଉରବଶୀ
ଅବୋଧ ଶିଶୁ ସେ କାନ୍ଦଇ ପୁରୁରବା
ପଞ୍ଚଭୂତ ତା' ଶୂନ୍ୟେ ମିଶିଲା ଅବା
ଦିଶୁନାହିଁ ତିଳେ ଜୀବନର ପ୍ରୟୋଜନ
ନିରର୍ଥ ଲାଗେ ବସୁଧା ସିଂହାସନ ।
ଅଶ୍ରୁ'ଳ ବୁଲେ   ପ୍ରାନ୍ତର ବନ
ଭରମି ପାଗଳ ମତି

ସ୍ୱପ୍ନ ସେ ତା'ର ମୁକ୍ତ ଜୀବନ ଗତି । ଚଳସ୍ୱପ୍ନକୁ ମଣଇ ମୁକ୍ତଗତି
ବଂଶୀର ଡାକ ବଧିର ବୃନ୍ଦ ଲୋକେ   (ଛବଧ)
ଶୁଭିବଟି କାହୁଁ ମାୟୁ ବିମୁଗ୍ଧ ଶୋକେ ।
ଶାନ୍ତ ନ ହେଲେ ନୀଳ ଯମୁନାର ଜଳ
ସମ୍ଭବ କାହିଁ କୌମୁଦୀ ପ୍ରତିଫଳ ।

(୭)

ଗୋପିଙ୍କ କାମନା କେବଳ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରୀତି
ଭାଗ୍ୟବାନ ସେ' ଅନୁସରେ ବ୍ରଜରୀତି ।
ଆପଣାର ସୁଖ ସମ୍ଭୋଗ ନାହିଁ ତା'ର
ଶ୍ୟାମ ସେବା ସୁଖ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଗାର ।
ବାସନାର ଦାହ ବିକ୍ଷୋଭ ଲାଗି
(ତିଳେ ନାହିଁ) ନାହିଁ ତା'ର ଅବସର
ଅଷ୍ଟ ପ୍ରହର ଶ୍ୟାମ ସୁଖ ଜରଜର ।
ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଲୋକରେ ଜୀବନ୍ତି ବୁଡ଼ି ଉଠି
ପତଙ୍ଗ ପରି ଅଗ୍ନିକି ଯାଏ ଛୁଟି ।
କର୍ମୀବର୍ଗେ ହସ ଖେଳ ଖାଲି ସାର
ବିଶ୍ୱାସ ହୀନ ଗୋପୀ ପୀରତିରେ
ମିଶାଇ ଜାଣେ ସେ ଖାର ।

ଅପ୍ରାକୃତ ଯା' ଏ ଧରାରେ ମିଳେ କାହିଁ
ବ୍ରହ୍ମା ଶିବ ସ୍ୱେ ପ୍ରୀତି ଅନୁଭୂତି ବାଇ ।
ଶାଣିତ ଖଡ଼୍‌ଗେ ଅନଳେ ଜାଣେ ସେ ଗୃଳ
ଭାଗ୍ୟବାନ ସେ   ଗୋପିକା ବିଭୂତି
ଲଭେ ନିତି ନଉଗ୍ଧୁଳ ।୯୮।

(୮)

ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ   ଶ୍ୟାମ ଆନନ୍ଦ-ଗାନ
ସଚଳ ଅଚଳ   ଜୀବ ନିର୍ଜୀବ
ପରମ ଗାନର ତାନ ।
ମୋର ମୋର କହି ମରୁଥାଉ ଅକାରଣେ
ଯେଝା ବାଟେ ଖସି ଯାଆନ୍ତି ଜଣେ ଜଣେ ।
ଛୁଟୀ ଗୃଳନ୍ତି ଆପଣାର ମାୟା ଚକେ
ଅଦ୍‌ଭୁତ ଗତି ନ ଦିଶିବ ବିତର୍କେ ।

ସକଳ ବାସନା ସବୁ ଲୋଭନୀୟ ଧନ
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ଲଗି ଯେତେ ପ୍ରୟୋଜନ
ସ୍ରଷ୍ଟା ପୟରେ କରିଦେଲେ ଅରପଣ
ଗୋପିନୀ ସମାନ ହୋଇଯିବୁ ତନ୍ ମନ ।
ବାଜୀମାୟା ଗୁଡ଼ି ଖେଳ ବାଳକର ଭୁଲେ
ଡାଳେ ନ ଭରମି ତୁଳସୀ ପାଦପ ମୂଳେ
ମୂଳେ ଯେ ଗୁପତ ସକଳ ରସର ରସ
ଉଳଟ ମୂଳରେ   ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର
ଆସ୍ଥାନ ତାମରସ ।

ଶେଷକର ତୋର ସାଗର ବେଳାର ଗାନ
ସନ୍ଧ୍ୟା ମେଘରୁ ଫେରାଇଆଣ ତୁ ଧ୍ୟାନ
କାଳ ଗତି ଭୁଲେ ଲହଣ୍ଣଏ ତାଳ ରଖି
ଚେତାଇ ଯାଉଛି ଗୃହାଁ ବାହୁଡ଼ଇ ପକ୍ଷୀ ।
ଶୂନ୍ୟକୁ ଚୁହିଁ ପାଇବୁକି ସୁଖ ଶାନ୍ତି
କ୍ଷଣକେ ଝଟକ ଲୁଚୁଏ ବଜୁଳୀ କାନ୍ତି ।
ପରମାଶ୍ରୟ ଖୋଜି ନଅ ବେଳ ଥାଉଁ
ବୃଥାଠାରେ ବସି ଶୂନ୍ୟକୁ କରୁ ଭଜ
ଦେବ ମୂଲ ଅଛି କିଏ ଏଡେ ଅବିବେକ
ଶୂନ୍ୟ ଯେ ବସେ ରଖିବ ଶୂନ୍ୟ ଟେକ ।
ପଳା ପଳ, ଏଥୁଁ ଲୟ କରି ଶ୍ୟାମ ପାଦ
ଝରିପି ସକଳ ନଷ୍ଟ ଗ୍ଲାନି ଅବସାଦ ।
ଗୋପିନୀ ଶରଣେ ମିଳିଯିବ ତତେ ବାଟ
ଆନନ୍ଦ ଘନ   ପ୍ରୀତି ବରଷଣେ
ଲୁଚିଯିବ ନକ୍ଷତ ଫାଟ । ୧୨୬

ପ୍ରୀତି କଷଟି

ଶ୍ୟାମ ଅଞ୍ଜନ ନ ଥିଲେ ଆଖିରେ—
ଦେଖିବୁ ମାନସ—
କିବା ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀ
କଣ୍ଠେ ନ ବଂଶୀ ବାରତା
କେତେଦିନ ମୋହ ସନ୍ଧ୍ୟା ମେଘକୁ ଠାରୁ ।୨

ଶ୍ୟାମ ନାମ ସୁଧା ଅଧରେ ଯା' ଫୁଟେ ନାହିଁ
ସୌମ୍ୟ ଅଙ୍ଗ   ନୁହେଁ ତତପର
ଶ୍ୟାମ ଅର୍ଚ୍ଚନା ପାଇଁ
ଅଙ୍ଗାରେ ସୁଖ ଭୁଞ୍ଜିଁ ।୪

କି ଶୋଭାଟି ଅବା ଗଭାରେ କୁସୁମ ଖୋସି
ଜୀବନ ରହିବ କେଇଦିନ ବିଷ ଶୋଷି ?
ଝାଉଁଳିବ ଭୁଞ୍ଜିଁ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ଶୋଭା
ଯୌବନ ଠାଣି ଛଟକ ମାନସ ଲୋଭା ।
ଧବଳ ଦିଶିବ ବାଶବାଢ଼ କେଶ ଜାଲ
କନ୍ଧସି ହେବ ସମଶାନ କଙ୍କାଳ ।୧୦

ଶ୍ୟାମ ପ୍ରୀତିରସେ ଢଳ ନାହିଁ ଯା'ର ମତି
ତା ପୀରତି କାମ-ଜମ୍ବାଳେ ଶେଷ ଗତି ।
ଉଦ୍ଦାମ କ୍ଷୁଧା   ମଉଳିଲେ ପ୍ରୀତି
ହୃଦୟୁ ପାଷାଣୁ ହୀନ
ପରତେ ନ ହେବ   ବାନ୍ଧବୀ ଶତ
ବାନ୍ଧିଲୁ କେଉଁ ଦିନ ।୧୪

ଶୀତଳ ପଡ଼ିଲେ କାମନା ମୋହର ତାନ୍ତ
ମୁଗ୍‌ଧା କାମିନୀ ଚଳାଇ ଗୁଣ୍ଠିରେ କାନ୍ତ
ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚ୍ଚରଣୀ ଗିରି ନଈ ଭଳି
ମନ ଖୁସି ଯିବ ବହି
କେତେ ଦିନ ଅବା ଭୁଲାଇ ରଖିବୁ
ସାବଧୀ କଥା କହି ?
ଶ୍ୟାମ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଜନମି ନାଇଯା ରତି
ପ୍ରୀତି ଅଯୋଗ୍ୟା ହେଉ ପଛେ ମହାସତୀ ।୨୦

ମାୟା ପୁତ୍ତଳ ଅହଂକାରରେ ସ୍ଫୀତ
ଶିଖଲ୍ କାହିଁ ସେ ରସ ରସିକର ଗୀତ ?୨୨

ବରଜ ରସରେ
ନୋହୁଛି ସେ’ବା ରସିକା
ମାୟା କ୍ରୀଡନକ
ପ୍ରୀତି ତା’ର ବିଭୀଷିକା ।୨୪

—o—

ସିଂହାବଲୋକନ

ଅତୀତ ଜୀବନ   ପୃଷ୍ଠା ପିଟାଇ
କରୁଥିଲି ଆଲୋଚନା,
କେତେ ଆନନ୍ଦ   ପ୍ରୀତି ଦଆନଆ
କେତେ ବା ଦୁର୍ଘଟଣା ।

କାହିଁ ରାଜସୁଖ   ସମ୍ଭୋଗ ଅଛି ପୂର
ମୁଖେ ହସ ଭରୁ   ଆତ୍ମୀୟ ଜନ
କାହିଁ ଚଳାଇଛି ଛୁର ।

ଦୈନ୍ୟ ବ୍ୟାଧିରେ   କାହିଁବା ବୁଦ୍ଧି ବଣା
ବାଉଳା [illegible]   ଧନଗର୍ବ ନାହିଁ ଜଣା ।
କାହିଁ ଶିଶୁ ହାସେ   ଜୀବନ ଉଠୁଛି ଭରି
ଘଞ୍ଚ କାନନ   ପଥ ଗହଳେ
କୌମୁଦୀ ରେଖା ପରି ।

କାହିଁ ହାସ ରସ   କପୋଳୀ ବୁଣିଛି
କପୋଳ ପଡ଼ୁଛି ଖାଲେ   [illegible]
ରସର ଉପରେ   ବେଳ ଅମୁଗନ୍ଧ
ଜଣା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ
ବଧିତ କାଳ ଖାଲେ ।   ମା

ଶାନ୍ତ ଆଶାରେ   ମୀଡ଼ ବରଚନ
ତୋଫାନରେ ଗଲା ଭାଜ
ଆଜ ଯାକେ ମନ   ଘର ନ ଧରଲା
ଅହଂକାରେ ସେ'
ଭୁଲେ ମୁଁ ଭାଗ୍ୟ କାଜ ।

ସୁଖ ଦୁଃଖର ମିଶାଣ ଫେଡ଼ାଣେ
ବାକ ରହେ ଛନଛାପ
ଶୁଭେ କ୍ଷୀଣସ୍ୱରେ ବଂଶୀ ଅଧର
ଚେତାଏ ଜୀବନ
ନୂଦଇରେ ଅଭିଶାପ ।୧୪।

ହାରିଲି ଯେତେ ଯାହା କଲୁ
ଫଳକୁ ରହିଲା ଶୂନ
ଅହଂକାରକୁ ଫେଡ଼ ଦେଇ ଦେଖ
ରହିଗଲା ନିରଗୁଣ ।୧୬।

* * *

ଦ୍ୱନ୍ଦାତୀତ

ମେଘମାଳ କାହୁଁ   ଆସିଗଲା ତୁହୁଁ
          ଅରୁଣକୁ ଦେବେ ଘୋଡ଼ାଇ
ଖସିଲାରୁ ପାଣି   କାହିଁଗଲା ଠାଣି
          କାହିଁ ସେ ଦର୍ପ ବଢ଼ାଇ ।

ଉଇଁଲା ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଜୟୀର ବେଶେ
(ପୂରିଲା) ଭରିଲା ବିଶ୍ୱ ଜୀବନର ରସେ
ଦାଉ ସାଧେ ତାତି   ସାହୁକାର ଆତି
          ରାତି ତାକୁ ନେଲା ଅଢ଼ାଇ
ଏଇ ରାଇଜରେ   ଯେତେ ଯା ଦ୍ୱନ୍ଦ
          ବାକ୍ୟ ତୁଳୁଘା ବଢ଼ାଇ ।୧।

ଦ୍ୱନ୍ଦ ଅତୀତ ଦେଶେ ବସି ବସି
          ବଜାଉଛ ମୁରଲୀ
ଆନନ୍ଦ ଘନ ବୋଲାଉଛ ଏଣେ
          ତୁଷାର ମୁଁ ଯାଏଁ ତରଳ ।

ଘାଟ ତୁଠେ ବସି ଦ୍ୱନ୍ଦର ଛବି
(ଦେଖୁଥିବ କେତେ ବୋଲୁଥିବେ କବି)
ଫିକା ଲାଗିଲାଣି   ଦ୍ୱନ୍ଦ କାବ୍ୟ
          ଉପମାର ଯେତେ ଲଢ଼ାଇ
ଗାଇବାକୁ ବାରେ   ତୁମ ଦରବାରେ
          ନିଅ ମୋତେ ପଥ କଢ଼ାଇ ।

ସ୍ମୃତି ପୀଡ଼ା

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ସ୍ମୃତି

କେଡ଼େ, ସୁନ୍ଦର ବେଶେ   ଶୃଙ୍ଗାରେ ସଜ୍ଜା
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର,
ରାଜଅଧିରାଜ; ବେଶେ
ସକଳ ବିଭୂତି   ସମ୍‌ଋଦ୍ଧି ଯଶ
ପୌରୁଷ ସମାବେଶେ !

କିଏ ସେ କହିବ ଜନମ ଗୋପାଳ ଘରେ
ଧେନୁପଲ ଧରି ଗୋପବାଳ ସଙ୍ଗତରେ
ଅଣ୍ଟୁ ନଥିଲା ଗହନ କାନନ ବନ
ବୃନ୍ଦାବନେ ସେ' ଆକୁଳ ବଂଶୀସ୍ୱନ
ଗୋଧୂଳି ଧୂସରିତନୁ ସେ ମନ୍ଦ ଗତି (ବାହୁଡ଼ା)
ମୃଦୁହାସେ ଶୃଙ୍ଗିଁ ଟାଳବାରେ ସତ୍ୟ ମତ୍ତ ।୮।

ସେହି ନଟକୂଟ   ସେହି ସଖାସଖୀ ମେଳ
ଅରୁଣ ସଞ୍ଜେ   ନୀଳ ଯମୁନାରେ କେଳି
ସୂର୍ଯ୍ୟ ତେଜକୁ ଦଣ୍ଡୁନାହିଁ କରିମୁଖ
ତୋ ଆଖିରେ କିଆଁ ଲୋତକ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ?
ସଜଳ କଣ୍ଠେ   ଉତ୍ତରେ ରାଇ
ଏଇବେଶ ଅତୁଳନ !

କାହିଁକି କେଜାଣି   ମନ ନଏ ଟାଣି
ଅଶାନ୍ତ ସ୍ୱପନ
ମଧୁର ବୃନ୍ଦାବନ !

ବଇଁଶୀ ଲହରେ ରାଧା ରାଣୀ ଡାକବାର
ଶୂନ୍ୟ ଯମୁନା ପୁଳିନ କୁଞ୍ଜ
ଜଳିଗଲା ଛାରଖାର ।

କେତେ ଦୁଃଖରେ ବିତାଇଛୁ ଦିନ
ସୁଖେ କରୁ ରାଜଭୋଗ
ଆଲୋକିତ ହେଉ ତା ସୁଖ ବିଳାସେ
ସକଳ ମୋର ଦୁର୍‌ଯୋଗ ।

—o—

ଶେଷ ଅଙ୍କ

ଏ ଜୀବନେ ଯଦି   ନୋହିଲ୍ ତୁମର ପୂଜା,
କି ଫଳ ମିଳିବ   ସଜାଡ଼ିବ କଆଁ
ଏ ଘର ଭଙ୍ଗାରୁଜା ?
ବାସଟିଏ ଦେଇ   ରଖିଲ ଗୁପ୍ତଚର
ବ୍ୟକ୍ତ ନୁହଁଇ   ସେଇ ଦାଉ ପରଖର ।

ଭେଳକି ଦେଖାଇ ନୟନ ଦୀପ୍ତି
କାଢ଼ିନେଇ କଲ ଅନ୍ଧ,
ହସ୍ତ ପାଦକୁ   ଅକର୍ମା କଲେ
ନାଶାରୁ କାଢ଼ିଲେ ଗନ୍ଧ !

ମୂଳାଧାରୁ ଶୋଷି   ନେଲେ ପୌରୁଷ ଶକ୍ତି,
କ୍ୟୁବ୍‌ଜ କଲେ ଯେ   ଅଜ୍ଞାତେ ମେରୁ ଅସ୍ଥି ।
ଅନାହତ ଧ୍ୱନି   ମଧ୍ୟେ ରଚିଲେ ଛେଦ
ଶ୍ୱାସ ନାଳୀରେ   ଭରି ଦେଇ ଗଲେ କ୍ଳେଦ ।୧୦।

ଅପକର୍ମକୁ   ସଜାଡ଼ି ବସିଲେ
. କାଳକରେ ଉପହାସ,
ଠଉର ନ ପାରେ   ଶୂନ୍ୟ ଭୂଇଁରେ
କାହିଁ ଅଛି ମୋର ବାସ ।

କେତେ ପାପୀଙ୍କି   ଅଟଙ୍କ ଦେଇଛ ସ୍ଥାନ
ଲୋଡ଼ୁନି ମୁକ୍ତି   ଦିଅ ଅଧିକାର
ପାଦତଳେ ବସି
ଗାଇବି ମୋ ଶେଷ ଗାନ ।୧୪।

*

ସନ୍ଧ୍ୟାରାଗ

(୧)

ବିପୁଳ ସୃଷ୍ଟି ! କୋଟି ଅଣୁପରମାଣୁ !
ସଚଳ ଅଚଳ ସଜୀବ ଅଜୀବ ସ୍ଥାଣୁ,
ଚନ୍ଦ୍ର ତାରକା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଛୁ ଯା ଧାନେ,
ସବୁ ଅସ୍ଥିର   ସବୁ ଚଳମାନ
ଆନନ୍ଦ ସନ୍ଧାନେ !

ଚିର ଚଞ୍ଚଳ   ବିଦ୍ୟୁତ ଆଭା
କୃଷ୍ଣ ଜଳଦ କୋଳେ
ଚମକ ପଲକେ   ଛପିଯାଉଁ ଙକତେ
କାମନାର ଢେଉ ତୋଳେ !

କିଏ ସେ ତୋହର ? କାହାକୁ ରଖିବୁ ଭିଡ଼ି ?
ଯୋଡ଼ିଲ ବେଳକୁ ଜାଲ ତୋର ଯାଏ ଛିଡ଼ି ।
ଧରୁ ଧରୁ ଧୀରେ ହାତୁଁ ଖସିଯାଏ ମୀନ,
କାମନା କୁହୁକେ ଜଳଯାଉ ନିଶିଦିନ ।

କାମ୍ୟକୁ ଭୁଲି   କାମନା ପଙ୍କେ
ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଯାଉ ଲିଖି,
ଜାଣିପାରୁ ନାହୁଁ   ଆଡ଼ୀରେ ତୋର
ବଂଶୀ ଯାଉଛି ଡାକ ।୧୪।

[୨]

ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ଶ୍ୟାମ ଆନନ୍ଦ ଗାନ !
ସଚଳ ଅଚଳ ଜୀବନ ନିର୍ଜୀବ
ପରମ ଗାନର ତାନ ।
ମୋର ମୋର କହି   ମରୁଥାଉ ଅକାରଣେ
ଯେଝା ବାଟେ ଖସି—ଯାଆନ୍ତି ଜଣେ ଜଣେ ।

ଛୁଟି ଚଲନ୍ତି ଆପଣାର ମାୟାଚଟକେ,
ଅଦଭୁତ ଗନ୍ଧ ନନ୍ଦଶିବ ବଠରକେ ।
ସକଳ ବାସନା ସବୁ ଲୋଭମୟ ଧନ,
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ଲଗି ଯାହା ପ୍ରୟୋଜନ,
ସ୍ରଷ୍ଟା ପୟରେ କରିଦେଲେ ଅର୍ପଣ,
ଗୋପିମା ସମାନ ହୋଇ ଯିବୁ ତନ୍ମନ ।

ବାଜା ମାୟା ଛୁଡ଼ି ଖେଳ ବାଜୀକର ଭୁଲେ,
ଡାଳେ ନ ଭରମି ଚଲି ଯା ପାଦପ ମୂଳେ ।
ମୂଳେ ଯେ ଗୁପତ ସକଳରସର ରସ,
ଉଲଟ ମୂଳରେ ସହଜ ବନ୍ଧୁ—
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର
ଆସ୍ଥାନ ତାମରସ ।୨୮।

○—○

କଲ୍‌କୀ ଅବତାର

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମେ ପଠାଉଛ ଦୂତ
କାରୁଣିକ ଭଗବାନ,
ମାତର ଆମେ ତ ରହିଗଲୁ ସଇତାନ ।
ତୁମର ମୁଖାରେ ଆମେ ନର୍ତ୍ତନ-ବାଇ,
ତୁମ ନାମ ଗାଇ ପଙ୍ଗପାଳ ଯେ
ବସୁଧା ଯାଉଁ ଖାଇ ।

ପାଣି ପବନକୁ ବିଷାକ୍ତ କରୁ
ନିରନ୍ତର ପରସ୍ପର,
କାମନା କ୍ଷୁଧାରେ ପୋଡ଼ି ହେଉଁ ନାରଖାର ।
କଳା ବଜାରରୁ ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ
ଅର୍ଥ କରୁଁ ଯେ ଜମା
ତୁମ ଦୂତ ଲଗି ସଞ୍ଚିତ ବୋମା
ପଥ କଣ୍ଟକେ—
ଜାଣୁ ନାହିଁ ଆମେ କ୍ଷମା ! ।୮।

ଯେତେ ଦେଖ ଆମ ମହାନ ଅନୁଷ୍ଠାନ,
କଳା ମୁଦ୍ରାରେ ପୁଷ୍ଟ ସକଳ ପ୍ରାଣ ।
କଳା ମୁଦ୍ରାରେ ଗୁଣି ହୋଇଯାଏ ଖୁଣୀ
ସହଜ ହତ୍ୟା ନାରୀ ଧର୍ଷଣ
ମାତ୍ର କଥା ଓଠେ ଗୁଣି ।
ବିକ୍ଷତ କବି ପୁଚ୍ଛେ ବାହି ମାର ଧାର,
କେତେ ବେଳକୁ ହେ କଲ୍‌କୀର ଅବତାର ? ।୯।

—○—

ବାଜିକର--

ସ୍ୱପ୍ନ ଲୋକରେ ଲାଗିଥିବ ଭ୍ରମ ଲୀଳା,
ବୁଡୁଥିବ ଶୋଲ ଭାସୁଥିବ କେତେ ଶିଳା ।
କାଲିକା ଘଟିବ ସରିଲାଣି ଅଭିନୟ,
ନାହିଁ ମୋର ଭୟ ! ଜୀବନ ବନ୍ଧୁ ଜୟ !
ମଞ୍ଚେ ଦିଶିବେ କାଲ କେତେ ଅଭିନେତା,
ଆଜ ଅଭିମାନୀ— ରୂପସୀଏ କାଲ ସେଥା !
ଶିଶୁ କଳରବ କ୍ରନ୍ଦନେ ଯିବ ମିଶି,
ନବ କିଶଳୟ ସମ ଯଉବନ ।
ଖସିଯିବ ଲୁହ ଦିଶି ।୮।

ମୁଗ୍‌ଧା ତରୁଣୀ ପଥ ଢୁଲୁ ଢୁଲୁ
କେତେ ତନୁ ଶୋଭା ଲୁଟେଁ
କଅଁଳ ଖରାରେ ନାଚ ଅକାରଣେ
ବିହ୍ୱଳ ଶିଶୁ—ନଜାଣି କି ସୁଖ ପାଏ ।

ଯେଉଁ ପଥେ ଶୁଭେ ବିବାହଯାତ୍ରୀ ଗୋଳ,
ସେଇ ପଥେ କାଲ ଶବ ସମାରୋହ
ଶୁଭେ କ୍ରନ୍ଦନ ରୋଳ ।
ସବୁ ଦେଖାଇଲ, ନିଜେ ଛପିଗଲ କାହିଁ ?
ଆକୁଳେ ଖୋଜିଲି ସପନେ ଦିଶିଲ ନାହିଁ ।୯।

—o—

[୨୯୪]

ଶ୍ରୀରାଧା

ରସ ମୂଳାଧାର   ନମୋ ବିନୋଦିନୀ ରାଈ
ତୁମକୁ ଛାଡ଼ିଲେ   ନାରୀତ୍ୱ ଆଉ କାହିଁ ?
ଦୁନିଆରେ ଯେତେ   ନରନାରୀ ଦେଖେ ଆଖି,
ସବୁ ତ ପୁରୁଷ !   ସବୁ ବାଜକର ଫାଙ୍କି ।

ଅହଙ୍କାରେ ଏ   ନାରୀ ଆଉ ନର,
ସକଳେ ପୁରୁଷ ଷଣ୍ଢ !
ଆତ୍ମାଭିମାନେ   କରନ୍ତି ନିତି
ଧରଣୀ ଲଣ୍ଡ ଭଣ୍ଡ ।
ରକ୍ତ ମାଂସ   କୁଞ୍ଚିତ କ୍ଷୁଧା
ବହ୍ନି ସବୁର ପ୍ରାଣେ,
ଛୁଟି ଚାଲନ୍ତି   ବିକୃତ ପ୍ରୀତି ଧ୍ୟାନେ ।୮।

ତୁମ ଦୟା ବିନା   ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ କାହିଁ ସ୍ଫୁରେ ?
ପରମ ପୁରୁଷ   ଛପି ହସନ୍ତି ଦୂରେ ।
ଛପି ଯାଏ ପ୍ରୀତି   ବିନୟ କରୁଣା କ୍ଷମା,
ସବୁଠି ଛଳନା   ପ୍ରବଞ୍ଚନାର
ଜମ୍ବାଳ ସ୍ତୂପ ଜମା !
ତୁମେ ନାରୀତ୍ୱ   ବିଭୂତି ନ କଲେ ଦାନ,
ମରୀଚିକା ଚାହିଁ   ବଞ୍ଚିବ କେତେ ପ୍ରାଣ ? ।୧୦।

ସହଜ-ତତ୍ତ୍ୱ

(ରାୟ ରାମାନନ୍ଦ)

୧

ଜୀବନ ନିତ୍ୟ ପରମାନନ୍ଦ ପୂଜା,
ରୂପ ଅନୁଭୂତି ନିଗମ ଧର୍ମେ
ଚକାଡୋଳା ଲୀଳା ବୁଝା ।
ଭୁଲିଗଲେ ତାକୁ ଯେତେ ବିକୃତ ରାଗ,
ଅହଂକାରୀ ଯେ ଖାଲଇ କରୁଛି ଭୋଗ ।
ଫୁଟାଏ ପଦ୍ମ ଖେଳାଏ ବିଶ୍ୱେ
ନବ ତାରୁଣ୍ୟ ବିଶ୍ୱ,
କୁସ୍ମିତ ଦେହ ଘନ ଅନ୍ଧାରେ
ହସାଏ ଅରୁଣ ଦିବା ।
ଫୁଟାଏ ବଉଳ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ
ସୌରଭେ ଦିଏ ଭରି,
ଅହଂକାରେ ତୋ' ଫାଟିପଡ଼େ ମନ
ବିଶ୍ୱମୋହିନୀ
ଖାଲି ତୁହି ସୁନ୍ଦରୀ ।

ଜଡ ସୃଷ୍ଟି ଭୋଗ୍ୟ ତାହାର ଏକା,
ତା' ଧରିବ ତାକୁ ଠେକି ଦେଲେ ଦୂରେ
ହସି ହସି ଦିଏ ଦେଖା ।
ତୁମ ରୂପ ଛଇ କାହିଁ ସେ ଛପାଇଥିଲ ?
ଅହଲ୍ୟା କାହିଁ ଉଇଁଲା ଫଟାଇ ଶିଳା !

ସାଜେଁ ତା ସୃଷ୍ଟି ସଜ ସୁମନରେ
ଆନନ୍ଦେ କରେଁ ଧ୍ୟାନ,
ରୂପ ଯୌବନ ହାସ୍ୟ ଲାସ୍ୟ
ଭ୍ରୂ ଭଙ୍ଗୀରେ
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର
ପରମାନନ୍ଦ ଗାନ !

୨

ଲହରୀ ଛନ୍ଦେ ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ନାଚେ !
ନାଚେ ଯୌବନ ନଶ୍ୱର ଦେହ ଘୁଁଚେ ?
ନାଚେ ଆନନ୍ଦ ପରମ ଜ୍ୟୋତି କଣା,
ପରମକୁ ଭୁଲି ନଶ୍ୱରେ ଚିତ ବଣା ।
ମାଟି ଏ ଦେହକୁ କଲା କିଏ ସୁନାଝର ?
ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ସୁଧା ଅଧୀର ଝରଣା
ଝରିପଡ଼େ କେଉଁ ପରି ?
ଚଳଭ୍ରୂରୁ ଭେଦ ଉଚ୍ଛୁଳିପଡ଼େ ରହସ୍ୟ,
ବୁଦ୍ଧି ନିଗମ ବାରତା ମନ୍ଦ ହସ !
ମୀନ ଗିଳା ଥୋପ ନୁହଇ ରୂପସୀ ବପୁସୀ ପଦ୍ମଗନ୍ଧ,
ସେଇ ଫୁଲବାସେ ଝରି ଫୁଲହାସେ ହସଇ ପରମାନନ୍ଦ !

ବିମୋହନ ରୂପ ନୁହେ ଗୋ ଦୁର୍ବିସହ,
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବଂଶୀ ଲହର
ତନୁ ଲତା ତୋର
ବରଜ ବାଡ଼ିବନ୍ଧ !
ତାହାରି ବରଜ ଯତନେ ସାଜଇଁ
ହେବ ବୋଲି ତା'ର ଭୋଗ୍ୟ,
ସେବା ଆନନ୍ଦ ଅଧିକାର ଲଭି
ତୁଏଁ କଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ ।

୦

ବନ୍ଧୁ ସ୍ମୃତି

ନିଃସ୍ୱ ସୁଦାମା କହୁଛି, ଶୁଣିବୁ ସଖି ?
ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁର କରୁଣା ମୈତ୍ରୀ
ଭୁଣ୍ଡେ ହେବ କି କଖି ?
ଅମୃତୁଁ ବଳି ତା' ହସ ଅଧରୁ ଝରି
ଦୁଃଖ ବେଦନା ନେଲା ମୋ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି
ଅତୁଳ ସେ କଥା ପଦକର ମାଦକତା,
ଶୁଣିଲେ ହଜଇ ଅଜ୍ଞାତେ ମୋ' ସତ୍ତା ।
କୈଶୋର କଥା ସବୁତ ରଖିଛି ମନେ,
ଜୀବନ ଘଟଣା ବାଣ୍ଟିନେଲା ସବୁ
ବଡ଼ କଉଶଳୀ ଜଣେ ।

ଦୂରୁ ଦେଖି ମୋତେ, ହାସ୍ୟ ଉଠିଲା ଫୁଟି
ରାଜ ଅଧିରାଜ ଆସନୁ ଅଇଲା ଉଠି ।
ଭୁଲି ହେବ କି ସେ ଅପୂର୍ବ ଆଲିଙ୍ଗନ ?
ଯେହ୍ନେ ତା' ଆଶା—ଆତ୍ମାନନ୍ଦ—
ଦାସ୍ମୀ ମୁଁ ରଙ୍କଧନ !

ଏବେ ବି ଅଗୁରୁ କର୍ପୂର ଗୋଳା
ଚନ୍ଦନ ମଧୁଗନ୍ଧ,
ମଳିନ ଏ ଦେହୁ ସ୍ଫୁରଇ, ବାର ଭୁ
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲୋକର—
ମନ୍ଦର ବକୁଳ ଗନ୍ଧ !
ଏ ବିଶ୍ୱେ ତା'ର ବନ୍ଧୁ ନଥିବେ କେତେ ।
କାହା ଆଗ୍ରହେ ତୋଳିନେଲା ପାଶେ
ଏଇ ନରରୂପୀ ପ୍ରେତେ ।
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସନ ମଳିନ ଏ ରୂପେ
ଦର୍‌ବାରେ ଉଭାଯାଇଁ

ଲଜ୍ଜା ଶଙ୍କା ଭୁଲି ଗଲି ସବୁ
ବନ୍ଧୁ ବଦନ ଚୁହିଁ ।
ବନ୍ଧୁ ଜାୟା ଯେ ପଖାଳିଲେ ପାଦ
ଶ୍ରୀକରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଝରି,
ବିସ୍ମୃତ ହେଲି ପରମାଦ ଲାଜ !
ଲାଗୁଛି ସ୍ୱପ୍ନ ପରି !

ତଣ୍ଡୁଳ ପୁଡ଼ା ସ୍କନ୍ଧୁ ମୋହର ସଜେ—
ନେଲେ କେତେବେଳେ, ସଜାଇଲେ ଗଳେ
ସ୍ନିଗ୍ଧ କୁସୁମ ସ୍ରଜେ ।
ଖୁଦକଣା ମୁଖେ ଭରନ୍ତି ଗୋଟି ଗୋଟି
କେଡ଼େ ଶରଧାରେ ହସି ଯାଆନ୍ତି ଲୋଟି !
ରସି କହନ୍ତି, ମିଶାଇଛି ସୁଧା
ତଭୁଷ ବନ୍ଧୁ ଜାୟା !

ରସ ଶେଖରଙ୍କୁ କଥାରେ ବଳିବ
କିଏ ପୁଣି ଅଛି
ଅଲୌକିକ ତା' ମାୟା ।
ଅଛି କି ବନ୍ଧୁ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁର ଯୋଡ଼ି ।
ଆଜି ଯେତେ ସିଏ ଅପସରି ସିବେ
ଆପଦରେ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ।

ଦରିଦ୍ର ବୋଲି କେତେ କେ ଟେକିବେ ନାକ,
ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ନ ମାଡ଼ିବେ ପାଖ;
ଦ୍ୱାରକା ପୁରର ଯେତେ ହେଲି ଅନୁଭୂତି,
ନିଃସ୍ୱ ଏ ଜନ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁର
ଲଭିଲି ଯେତେ ବିଭୂତି —

କ୍ଷୁଦ୍ର ନରଟି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ସନ୍ତ
ସନ୍ଦେହ ମୋର ପାରୁନାହିଁ ପଶ କନ୍ତ ।
ନୁହଇ ସେ, ନର, ଦେବତା ଧରେ କି ଦେହ,
ଶୁଣିନ ଦେବତା ବନ୍ଦିବାର ଏତେ ସ୍ନେହ ।
ଦେବତା ହୃଦୟେ ଦେଖିଛୁ କାମନା କ୍ରୋଧ,
ପ୍ରତିଶୋଧ ନଆଁ ପୂଜା ଆହୃତିରେ ବୋଧ ।
ନେବାକଥା ଜାଣେ ନାହିଁ ଶ୍ୟାମ ପ୍ରୀତି ସ୍ୱତ,
ବରତି ଜାଣେନା ନଚ୍ଛ୍ୟାସ୍ରବ ଗୀତ ।
ରହସ୍ୟଭରା ସେ ସୌଦାଗର,
ଅଶ୍ରୁ ତିମିରେ ହସି ହସି ବୁଣେ—
ଚନ୍ଦ୍ରମଲ୍ଲୀ
ଅଦେହୀ ଚନ୍ଦଧର ।

(ଆକାଶବାଣୀ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

*

ମୁଦିତ ଯୁଗଳ ଆଖି

ପ୍ରଣୟିନୀ ପୁଚ୍ଛେ ନୂଆ ପ୍ରଣୟୀକି—
"ଏ ଯାଏ ବନ୍ଧୁ —
କେଉଁଠାରେ ଥିଲ ଏକା ?" ।୧।

ଧା'ର ଧାର ଲୁହ ଝରୁଛି ଗଣ୍ଡୁ !!
"ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରିୟ !
ଏତେ ଦିନେ ଦେଲ ଦେଖା ?"
ମିଳନ ପହିଲୁ ଏତେ ଯେ ଗୁତୁଷା କଥା,
ମୋ ମରମେ କିଆଁ ଲାଗିଯାଏ ଶେଳ-ବ୍ୟଥା ?
ପ୍ରଣୟ ପାଗଳ ସକଳ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି !
କ୍ଷୁଦ୍ର ଏ ନର ବାନର ଖେଚର—
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଶ୍ୱାନ—ଲୋଡ଼ନ୍ତି ଦେହ ପୁଷ୍ଟି ।
ଏଥିଲାଗି ପୁଣି କାବ୍ୟ କବିତା ଲେଖା !
ଏ ମାୟା-ବାଜରୁ କରିଅଛ ମୋତେ ପାର,
ମରଜରେ ତେଣୁ ପଶିପାରୁନାହିଁ
ଏ ପ୍ରଣୟ ପ୍ରୀତି ଠାର ।

ଧନେଁ ତୁମେ କେଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ନଟବର !
ନାଟ୍ୟ ମଞ୍ଚେ ସଜାଇ ସଜରେ
ଭାଙ୍ଗୁଛ ପୁଣି ଘର !
ଛପିଅଛ କାହିଁ ଚୌର ହେ ଚୂଡ଼ାମଣି ?
ଶୂନ୍ୟ ନୟନେ ଦିଶୁ ନାହିଁ ମଣି—
ଫୁତ୍କାରେ କୋଟି ଫଣୀ ।୧୪।

ନୋଟ—(୧)କୌଣସି ବେତାର କେନ୍ଦ୍ରର ଗୀତ ଶୁଣି ।

(୨)

ଗଢ଼ିଲ ଏ ଦେହ ନିଜ ମନୋମତ କରି,
ଆହାର ନିଦ୍ରା ଭୟ ମୈଥୁନ
କୌଶଳେ ଦେଲ ଭରି ।୧୬।

ଶୈଶବୁ ଧରି ଅନ୍ତିମ ଯାକେ
ବ୍ୟୂହ ଦୁର୍ଗ ତୋଳି,
ହସି ହସାଇଲ ଅଭିଶପ୍ତକୁ
ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଦେବ ବୋଲି ।
କବିଏ ଗାଇଲେ (୨) "କାତର ନହୁଅ ଜୀବ !'
"ବନ୍ଧନ ମେଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲଭି
ଆନନ୍ଦେ ଯିବୁ ନଭ !" ।୨୦।

"ଦୁଃଖ, ଅଶ୍ରୁ, ପ୍ରଣୟ, ସୋହାଗ ସୁଖ,
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣର ଉପାଦାନକୁ ତୁ
ନୋହିବୁ କେବେ ବିମୁଖ !"
ନଟବର ! ମୁଁ ତ ଲୋଡ଼େ ନି ଶାସ୍ତ୍ର ଗୀତା !
ନଦେଖିଲେ ରୂପ ସବୁ ପରଣତ ପିତା !
ଯାତ୍ରା ପଥରେ କଲି କେତେ ହଇରଣ ?
କେବେ ସେ ବଇଁଶୀ ନାମ ମୋର ଯିବ ଡାକି ?
ଫାଙ୍କି ଦିଅ ନାହିଁ ତୁମ ଗୀତ ଗାଇ
ମୁଦିବି ଯୁଗଳ ଆଖି ।୨୮।

*

---

(୨)ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରଚନା—ବୈରାଗ୍ୟ ସାଧନେ ମୁକ୍ତି ସେ ଆମାର ନୟ—ଉପଲକ୍ଷ କରି । ରଚୟିତା ।

ମାଛଧରା

୧

ବିଲ୍ ଗହ୍ୱରରୁ ମାଛ ଧରନ୍ତି ପିଲେ
ମାଗୁର ଗଡ଼ିଶା ଚେଙ୍ଗ ଯାହା ବି ମିଳେ ।
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଚୈତ୍ରାରେ ଉଷ୍ମାଳୁଛନ୍ତି ପାଣି
ବୈଶାଖ ଖର ତାତିକୁ ଡରେ ନ ମାନି ।
ପରମୋତ୍ସାହେ ନଗ୍ନ ସେ ଶିଶୁ ଦଳ—
ଶୁଖାଇ ଦେଲେଣି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଗହ୍ୱରଟା—
ଦେହେ ଅବା ଶ୍ରମ ବଳ ।
ଶୁଖିଲ୍ ଗହ୍ୱରେ ଦିଶଇ ପଙ୍କ ମାଟି
ସାଉଁଟି ଯା'ନ୍ତି ପାଦେକେ ଯାଉଛି ଘାଣ୍ଟି ।୮।

କାହିଁ ବା ଗଡ଼ିଶା ? ଲୁଚିଛି କାହିଁଟି ଚେଙ୍ଗ ?
ପଙ୍କ ଶେଯରୁ ଫକ୍‌ଫାକ୍ ଡେଇଁ ପଳାନ୍ତି ବେଙ୍ଗ:
ହସ ହସ ମୁଖେ ବୋଲିଯାଏ କିଏ କାଳି ।
ସ୍ତୁରେ ଶିଶୁ ମୁଖେ କେତେ ଅଶ୍ରାବ୍ୟ ଗାଳି
ତେସନେ ତୁମକୁ ଖୋଜି ଜୀବନଟା ଗଲ୍ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରଣ ବ୍ୟଙ୍ଗ ସାର ମୋ
ଧିକ୍କ କବିତା କଳା ।୧୪।

୨

ଗାଣ୍ଡିବ ଧର ସ୍ଥିର ସେ ସବ୍ୟଶାଚୀ
ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି ନିଜେ କାଠ ଅବା ମାଛି ।
ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି କେଶବ କୃଷ୍ଣ ଦାନ
ଅନ୍ଧ କରଇ ଆତ୍ମାର ଅଭିମାନ ।୧୮।

କେଶବ ଛପିଲେ ଗାଣ୍ଡିବ ହୁଏ ଗରୁ,
ଋଷି ବା—ପଳାଏ ଜୀବନ ଏ ଦେହଘରୁ ।
ପାଶେ ଥିଲା ଯାକେ ଲୋଭମାୟୂ ଦିଶେ
ମଞ୍ଜର ସବୁ ରଙ୍ଗ,
ତା' ବନ୍ଧନେ ସାର ପଙ୍କ ଘଣ୍ଟା
କର୍ଦମ ଝୁର ବ୍ୟଙ୍ଗ ।୨୨।

ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ମିଳେ ତା'ର ଦର୍ଶନ,
କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଭଇ ମଧୁର ବଂଶୀ ସ୍ୱନ ।
ନଦେଖିଲେ କରୁଣା ଅଭିମାନ କରେ ବଣା,
ସମ୍ବଳ ହୁଏ କର୍ପୂରସ୍ନାନ କନା ।
ଅମୃତ ରୂପ ନିଏ ହଳାହଳ ବିଷ,
ମାୟା ଉର୍ବଶୀ ଅରୁଣାଲୋକରେ
ହସିଉଠେ ଦଶଦିଶ ।୨୮।

୩

ଭୁଲିଯାଉ କିଆଁ ଦରବାରେ (୧)ତୋର
ନଥିନଆଥୁଆ (୨)କାମ ?
ବାହକ (୩) କାମରେ ବାହେଲ୍ କରୁଛି ଶ୍ୟାମ ।
ବୁଦ୍ଧିଦାତାର ବୁଦ୍ଧିରେ ବୁଲୁ ଗୁଲୁ,
କର୍ତ୍ତାଭିମାନେ ଦିବାନିଶି ହସି ଭାଲୁ ।
ଭଲ କହ ମୋତେ ଆପଣାକୁ କରି ବଡ଼,
ଗହ୍ୱର ପଙ୍କ ଚକଟି ମନୁଷ୍ୟ
ନେଇଗଲୁ କେତେ ଘର ? ।୩୦।

ଟିପ୍ପଣୀ—

(୧) Secretariat (୨) Files (୩)Orderly Peon

ନଥି ବହ୍ନନେବୁ ନର୍ଦ୍ଦେଶ ତା'ର ମାନ,
ଭିତର ଲେଖକୁ ନ ଜାଣି ନ ଶୁଣି
ବୋଲଉ ପରମ ଜ୍ଞାମୀ ।

ହାକମ୍ ଚୋର ତ ବସିଛି ବୃନ୍ଦାବନେ,
ପରମ ପଦକୁ ଲୁଚ୍ଛଇ ରଖିଛି—
ଗଭୀର ସଙ୍ଗୋପନେ ।

ମୁକ୍ତା ନ ଖୋଜ ଶାମୁକାରେ ମନ ତୋଷ,
ମନମାଫିକ୍ଷଳ ଦୁର୍ଘଟଣାକୁ
ଅବଶ୍ୟରେ ତାକୁ ଭୁଗ୍ଣଟାରେ ଦେଉ ଦୋଷ ।
ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା ଜାଳଦେଲେ ତା'ର ପାଦେ,
ବଇଁଶୀ ଲକ୍ଷରେ ଧରାଦେବ ଅବା—
ତୋ ଲୋତକ ଅବସାଦେ ।୪୨।

* * *

ପ୍ରୀତି-ତରଙ୍ଗିଣୀ

(ଚଣ୍ଡୀ ଦାସ-ରାମୀ ଗୀତିନାଟ୍ୟର ଉଦ୍ଧୃତାଂଶ)

ପୀରିତି ବରହେ ଯେଣିକି ଗୁମ୍ଫିଁଲେ
ଅପରୂପ ପ୍ରତିଫଳେ
ଶ୍ୟାମ ମୃଦୁହାସ ଗଗନେ ପବନେ
ନବୀନ ଦୂର୍ବାଦଳେ ।

ନୂଆ ସେ ରାଇଜ ସୃଷ୍ଟି କରଇ ପ୍ରୀତି,
ମଧୁର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି ରଚଇ ଗୀତି,
ମୃଦୁ ଗୁଞ୍ଜନ ସତତ ଶୁଭଇ କାନେ,
ପୁଲକ କମ୍ପ ସ୍ୱେଦ ରୋମାଞ୍ଚ
ଅଦେହୀ ଦେହକୁ ଆଣେ ।

ଦୁଃଖ ଯାତନା ଅଶ୍ରୁତରେ ଯାଏ ହଜି,
କଳ୍ପଲୋକର ରୂପ ବଇଭବେ ମଜି ।
କିଶୋରୀ ରାଧାର ତୁଙ୍ଗ ବିରହ ଢେଉ
ନଚୁଏ ପକାଏ ମରମ ବାରିଧି
ଜାଣି ନ ପାରଇ କେହୁ !

କ୍ଷଣକର ସେଇ ଅମର ବଂଶୀ ସ୍ୱନ,
ଧନ୍ୟ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ସାଧନ
ଯେ କରେ ଚିରନ୍ତନ ।
ଧନ୍ୟ କରୁ ସେ ପ୍ରୀତି ଦେବତାର ସେବା,
ଧୂଆଁ ହୋଇଯାଉ ଏ ଜୀବନେ ଦେବା ନେବା ।

* * *

ସାଧୁ ସାବଧାନ

ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ   ଲଳିତ ଛନ୍ଦ
ଦୂରେ କିଏ ଗାଏ ବସି
ଭାବ ବିହ୍ୱଳ   ଶ୍ରୀ ଗୌରାଙ୍ଗ
ସ୍ୱର ତା' ଧରି—
ସେ ଦିଗେ ଯା'ନ୍ତି ଧସି ।୨।

ବାଟ କି ଅବାଟ   ପଡ଼ୁନାହିଁ ଜଣା
ଡେଇଁ କଣ୍ଟକ ବାଡ଼
(ଦେବ) ଶିବ ଦରଶନ   ନ ହେଲ୍ ସ୍ମରଣ
ତନୁରେ ପ୍ରୀତି ବିକାର ।

ବ୍ୟାହତ ଚେତନ   ମାନସେ ସ୍ଫୁରଣ
ଯମୁନା ବୃନ୍ଦାବନ
ଆକୁଳ ପ୍ରଶ୍ନ   କାହିଁ ସେହି ଶ୍ୟାମଘନ ।

ଚନ୍ଦନବୋଳା   ଶ୍ୟାମ ଅପଘନ
କାହିଁବା ଦେଖିଲୁ ସହି,
ଲଳିତା ସଖି ଗୋ   ତୋ ଗୀତ ମାଧୁରୀ
ଶୁଣୁଛି ସେ ଛପି ରହି
ପଥ ଦିଅ ମୋତେ କହି !

ଦୂରୁ ନଦେଖିବ   ପାଶେ ନାହିଁ ଯିବ
କାହିଁ ଆନନ୍ଦ ଘନ ?
ଶୀତଳ ସମୀରେ   ମନ ସୁଖେ ଧୀରେ
ଝୁଲଇ ରାଧା ଜୀବନ ।
ଆଉ କିଏ ସହି   ପାଶେ ତା'ର ନାହିଁ
କହିବୁଟି ସତ କର, ।୧୨

ଆନ ଚତୁଷ୍କ   ଶିଖାଉଚ୍ଛି ନକ
ଶଠ ଲମ୍ପଟ —
ଶ୍ରୀକଣ୍ଠରେ ବଇଁଶୀ ଧରି ।୧୩

କେଉଁ ବେଦନାରେ   କରୁଣ ରସରେ
ତୋଳଇ ବଂଶୀ ସ୍ୱନ,
ଶୂନ୍ୟ ମନରେ   ଡାକଇ ଆତୁରେ
ଉଚ୍ଛୁଳେ କୁଞ୍ଜବନ ।

ହଜଯାଏ ଚେତା   ଶୁଣି ତା'ର ବ୍ୟଥା
ସଙ୍ଗମରେ ଯିବ ଧାଇଁ
ଆଉ ତୋ ମହତ   ଆକୁଳେ ବନ୍ଧୁ
ରାଧା ପଥ ଥିବ ଚାହିଁ ।୧୭।

(ଅନୁଚର) କହେ ପରିକର   ଧଇର୍ଯ୍ୟ ଧର
ତରୁଣ ବେଶ ସନ୍ୟାସୀ,
ସେ ନୁହେଁ ଲଳିତା   ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ
ଗାଏ ବସି ଦେବଦାସୀ ।

ଜଗତ ନାଥର   ସେବା ଦାସୀଘର
ଷୋଡ଼ଶୀ ତରୁଣୀ ଗାଏ,
ପହୁଡ଼ ବେଳର   ଗୀତ ଆବୃତ୍ତି
କରୁଚ୍ଛି ଆପଣା ଛୁଏଁ ।

ଲଳିତ କଣ୍ଠ   ଦର୍ଶନ ବେଗ
ନୁହେଁ ସନ୍ୟାସ ଧର୍ମ,
ପଞ୍ଚଦ୍ରବ୍ୟେ   ଘଟେ ଅଘଟନ
ଈଶ୍ୱର ମତି ଭ୍ରମ ।
ଭାଷନ୍ତି ଧୀରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ-୨୪

ନମା ବଧାନ ମୋତେ   ଚେତାଇ ଦେଇଛନ୍ତି
ତୁମକୁ ଭଭ ମୁଁ ଧନ୍ୟ
ରମଣୀ ସଙ୍ଗ   ଘଟାଇ ଥା'ନ୍ତି
ଆଜ କେଉଁ ଅଘଟନ ।

ଲୁବ୍ଧ ଛଳ ଛଳ   କଣ୍ଠ ଆକୁଳ
ଗୋବନ୍ଦ ଠାଣି ବକ୍ଷେ
ସବନୟେ ଭଣି   କଲେ ଚର ଶୁଣି
ଫେରଗଲ ନଜ ଲକ୍ଷେ ।।୨୮

—o—

ଚିନ୍ତାମଣି

ଅନ୍ଧକୁ କଲୁ ଚକ୍ଷୁଷ୍ମନ୍ତ
କଢ଼ାଇଲୁ ବ୍ରଜ ବାଟ
ଉତ୍‌ଫଣ ଅହି କାମନା କାନନରେ
ପରମ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ ।
ଝଲସି ଉଠିଲା ବିଦ୍ୟୁତ ରେଖା
ଗହନ ଅନ୍ଧକାରେ
ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ସୁପ୍ତ ଆତ୍ମା
ଚୁହିଁଲା ନରକ ପାରେ ।

ଶନ୍ତପୂ ଦୂର ବରଜ ଭୂଇଁରେ
ଦଶେ ଅଖଣ୍ଡ ରସ (ଲାଗିଛୁ ନିତ୍ୟଗାଥ)
ଆନନ୍ଦ ଘନ ଶ୍ୟାମ ପୀରତିର
ନାହିଁ ତିଳେ ଅବକାଶ ।
ତୁଚ୍ଛର କ୍ଷୁଧା ବିରାମ ଲଭିଲା
ଜାଗିଲା ପରମ ତୃଷା
ଚିତ୍ତ କମଳ ଉନ୍ମୁଖାକୁଳ
ଦେଖିବ ନବୀନ ଉଷା ।

ସ୍ନିଗ୍ଧ ଆଲୋକେ ଶୁଭ୍ର ହେବ ସେ
ବିକ୍ଷତ ପାପ ତନୁ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଧୋଇ ହୋଇଯିବ
କାମନା କଳୁଷ ମନୁ ।୧୦

ତୁଚ୍ଛ ସେ ଚତୁରୀ ଚେତାଇ ଚିତ୍ତେ
ପୀରତିର ଅଭିମାନ
ପତିତ ପ୍ରୀତିକ ସୁନ୍ଦର କଲୁ
ଟେକ ପୌରୁଷମାନ ।

ତୁ ଯେବେ ବୋଲଉ   ବାରଙ୍ଗନା ଗୋ
କିଏ ହେବ ମହାସତୀ ?
ବନ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି   ଦେହ ସର୍ବସ୍ୱା
ଯା ମୁକ୍ତି ଗତି ?

ସତୀତ୍ୱ ନାମେ   ମାଜନ୍ତି ତନୁ ଯେତେ ରସିକଣୀ
ପଣ୍ୟରୁ ସେତ ହୀନ
କାମନାର ଜାଲେ   ବାନ୍ଧି ଦେଖାନ୍ତି
ମରନ୍ତି ଆତପ ମୀନ ।

ବିଦେହୀ ଆତ୍ମା   ପାଶୋର ହୁଅଇ
ଦେହୀ ଦେହୀ ଅଠାକାଠି
ମଳୟୁ ଖସିଲେ   ଏକକୁ ଆରେକ
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟାରେ ଦିଏ ଗୁଣ୍ଠି ।

ଦେହ ଅଭିମାନ   ଦେହର ପୀରତି
ଅଢ଼େଇ ଦିନରେ ଫିକା
ଚିତା ପୀରତି ପଦ୍ମ   ଚିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳା
କେଉଁ ହାଟେ ନୁହେଁ ବିକା ।୨୦।

ମହାଭବ ମୟୀ   ଚିର ସହଚରୀ
ରସେଶ୍ୱରୀର ଦାସୀ
ଶ୍ୟାମ ବିଭୂତିର   ପ୍ରକଟ ମାଧୁରୀ
ପ୍ରଶାନ୍ତ କାଶହାସୀ ।

ପରମ ପ୍ରୀତିର   ଆଶ୍ୱାସ ଲଭି
ସାଇତି ଥିଲୁ ତୁ
ଆପଣା ଗହନ ମନେ
ଅନ୍ଧାରେ ପଥ   ବତାଇଲୁ ବୋଲି
ପରମ ପୀରତି ଜନେ ।

ବନସ୍ପତି ତୁ   ଛାୟା ପ୍ରଦାୟିନୀ
କ୍ଳାନ୍ତ ପଥିକ—
ବନ୍ଧୁ ପାନ୍ଥଶାଳା
ମୁକ୍ତି ପଥର   ଧ୍ରୁବ ତାରା ସେ
ଚିର ଅମଳାନ
ପ୍ରୀତି ପାରିଜାତ ମାଳା ।

ବନ୍ଧନ ରହିଛି   ହାସ ରଶ୍ମିରେ
ନୁହଇ ଟଗା ପ୍ରୀତି
ଛଡ଼ାଫୁଲ
ସୌରଭ ଚୋର   ମରମେ ଗୁନ୍ଥା
କେଉଁ କବ ଦେବ ମୂଲ ? ।୨୮।

ଚିନ୍ତାମଣି ତୁ   ମୁକତି ପସରା
ଗୋପିନୀ ପରମଗୁରୁ
ସତ୍ୟମୟୀ ତୁ   ସୁଦ୍ଧ ହାଟକ
ଜୁହାରଇ ଚିହ୍ନି ଦୂରୁ ।୩୦।

ଏ ସତ୍ତା ଅସତ୍ତା   ଅହଂକାରର
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଆସନ ପାରି
ପ୍ରୀତି ବସିଲା   ବସୁ ଏକାନ୍ତେ
ସନ୍ୟାସିନୀ ହି ନାହିଁ ।
~~[illegible]~~ ।୩୨।

ଲେନୀନ୍

ବିପୁଳ ଶକତି ବହ୍ନି ଆସିଥିଲ
ବରେଣ୍ୟ ଅନୁପମ
କ୍ଷୁବ୍‌ଧା ଧରଣୀ ଆର୍ତ୍ତୀ ଡାକିଲ
ବନ୍ଧୁ ହେ ନମନମ ।

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଅନାଚାର ପାପ
ଯେତେ ହୋଇଥିଲା ଜମା
ଶୋଷଣ ପେଷଣ ଧର୍ଷଣ ଯେତେ
କରିନାହୁ କରୁ କ୍ଷମା ।

ସ୍ୱାର୍ଥର ମୋହେ କ୍ଷମତା ଆସନେ
ନର ହେଲା ଜାନୁଆର
କରୁଣା ମୈତ୍ରୀ ସାମ୍ୟ ନ୍ୟାୟ
ଗ୍ରାସିଲା ଅନ୍ଧକାର ।

ପର୍ବତାକାରେ ଅସ୍‌କରଗଡା
ସଇତାନ କଲା ନୃତ୍ୟ
ନୈବ ଅଂଶୀ ବିପନ୍ନାତ୍ମା
ହେଲା ପଦତଳେ ଭୃତ୍ୟ ।

ଏକଇ ରାଜାର କୋଟି କିଙ୍କର
ଗୋଟିକର ନାହିଁ ବାବା
କୋଟି ପ୍ରାଣ ଯେନ ଛଟପଟିଏ
ସୁଖେ ଖେଳୁଥିଲେ ଦାବା ।୧୦।

ଧର୍ମର ନାମେ ସଭ୍ୟତା ନାମେ
ବ୍ୟାପ୍ତ ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର
ଅତି ମାନବର ସୃଷ୍ଟି ମାନେନା
ଦୁର୍ବଳ—ଅଧିକାର ।

ଶକ୍ର :ଆସନ   ମତ୍ତ ପ୍ରଭୁଏ
ତୋଳିଥିଲେ ଯେତେ
ଅଭେଦ୍ୟ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର
ନିଶ୍‌ଚିହ୍ନତା   ନିମିଷକେ କଲା
ତୁମ ନିଶ୍ୱାସ ଖରା ।

ହକାର ଡାକିଲ   ଜାଗ କଙ୍କାଳ
ଜାଗରେ ନିଷ୍ପେଷିତ
ସମରାଙ୍ଗନେ   ସମ୍ଭବ ,ସିନା
ନବ ଜୀବନର ଗୀତ ।

ସେହି ମହାବାଣୀ   ବଜ୍ର ଚମକେ
ଚେଇଁ ବସିଲା ସେ ମଡ଼ା
ସଂଗ୍ରାମେ ଏକା   ସୁପ୍ତ ଶାନ୍ତ
ଶାସ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର
ନୁହେଁ କଥା ମନଗଢ଼ା ।

ମହା ଭାରତର   ରଣ ଅଙ୍ଗନେ
ଡାକ ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ
ଦୁଷ୍ଟ ମାରଣେ   ସମ୍ଭବ ଶିବ
ଆର୍ତ୍ତ ଧରଣୀ ଧନ୍ୟ ।୨୦।

ବଚନ ସେଇ   ରଣ ହୁଙ୍କାର
ଅଦ୍‌ଭୁତ ବାଣୀ – ବ୍ରହ୍ମ
ବିଚନ ଖର   ବନ୍ୟା ପ୍ଲାବନ
ଦୋହଲାଇ ଦେଲା ମର୍ମ ।

ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ   ଏପାରୁ ସେପାରେ
କଲ୍ଲୋଳ ଗଲାମାଡ଼ି
ଯେତେ ଖାଲ ଢିପ   ଦୁର୍ଗମ ଦ୍ୱୀପ
ଏକାକାରେ ନେଲା ଛାଡ଼ି ।

ଯେତେ ଶିଶୁପାଳ
ଦୁଷ୍ଟ ଦାନବ ଦଳ
ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ   ରଖି ଦେଲେ ନାହିଁ
ଲୋପ ହେଲ ରଣେ
ଶୋଷଣର କଉଶଳ ।

ଦୁଷ୍ଟ ରସେ   ହୃଷ୍ଟ ହାସ୍ୟେ
ବାନ୍ଧିଲ ଧରି ବେଣୀ
ଦେବତା ଆସନେ   ବସାଇଲ ଜନେ
ବିଲୁପ୍ତ ଶତ୍ରୁ ଶ୍ରେଣୀ ।

ଯୁଗ ଅବତାର !   ଅବତାରି ବାଣୀ
ସଫଳ ତୁମଠି ଏକା
ଅନ୍ଧାର ଗଡେ   ନବ ଜୀବନର
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଇଛୁ ଦେଖା ।୩୦

* * *

ଗର୍କୀ ସ୍ମରଣେ

ଜଗ ସଭ୍ୟତା   ଅଳଆ ଗଦାରେ
        ଜାଳଦେଇ ଗଲ ନିଆଁ
କୋଟିଏ ଦସ୍ୟୁ   ଶୋଣିତପାୟୀର
        ମୁଖେ ଲଗାଇଲ ଚିଆଁ ।

ଜାଳଦେଇ ଗଲ   ଦୁଷ୍କୃତ ପାପ
        କଳଙ୍କ ଦେଲ ପୋଛି,
ପଦ୍ମର ମଧୁ ଶୋଷୁଥିଲେ ଯେତେ
        କାଟିଲ ତାଙ୍କ ଗୋଛି ।୪।

ଲଜ୍ଜା ମଳିନ ଧରଣୀର ମୁଖୁଁ
        ଦଗ୍ଧ କଳଙ୍କ ବାସ
ନବ ଯୌବନ ଫେରାଇ ଆଣିଲ
        ମୁଖେ ଫୁଟାଇଲ ହାସ ।

ନିରାଶ କ୍ଳୀବର ଫୁଙ୍କିଲ କାନେ
        ନବୀନ ସୃଷ୍ଟି ମନ୍ତ୍ର,
ନିଷ୍ପେଷିତର କରେ ଧରାଦେଲ
        ନବ ଜୀବନର ଯନ୍ତ୍ର ।୮।

"ଜାଗରେ ଦଳିତ ମୃତ କଙ୍କାଳ
        ଅମୃତ ଅଧିକାରୀ,
କଷ ତୋ କମର
        ଟାଣ କର ମୁଠା !
        ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାରେ—
        ହଟାଅରେ ମହାମାରୀ ।୧୦।

ଚିର ସୁନ୍ଦର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ
ଦାୟାଦ ତୁ ନର ଶିଶୁ
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ନର ଦେବତା ଗାଇଲେ
ଗୌରାଙ୍ଗ ସେ ଯୀଶୁ ;

ମହମ୍ମଦ ଯେ ଜାଳିଲେ ମଶାଲ
ମୈତ୍ରୀ-ସାମ୍ୟ ଗୀତେ,
ନିଖିଳ ମାନବ ଏକ ସନ୍ତାନ
ଆଲୋକେ ଆସରେ !
ସଢ଼ ନାହିଁ ଆଉ ଶୀତେ ।୧୯।

ସେ ମହାଷପକୁ ନିଗ୍ରହିଲେ ଯେତେ
ଶୋଷକ ପଙ୍ଗପାଳ
ମହା ଜୀବନର ଏ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ
ଜାଳରେ ତାଙ୍କୁ ଜାଳ ।

ଅଦୃଶ୍ୟ ଲୋକେ କେଶବ କୃଷ୍ଣ
ତୋତେରେ ହକାରେ—
ବଜାରେ ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ,
କ୍ଲୀବତ୍ୱ ଭୁଲ ।
କରବାଳ ତୋଳ !
ମାନବରେ ହୁଅ ଗଣ୍ୟ ।

ଅଜ୍ଞାତ ଦୋଷୁ ଶ୍ରମିକ ଭାଇରେ
ହେଲୁ କଙ୍କାଳ ସାର
ଶୋଷକର ହାତେ କ୍ରୀଡ଼ା ପୁତ୍ତଳ
ତୋ ଜୀବନ ନାରଖାର ।୨୦।

ଖାଇବାରେ ତୋର ନାହିଁ ଅଧିକାର
ଏତେ ସେବା ପୂଜା କର
ସ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇ ତୁ ଶୋଷକ ଦୁଆରେ
ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି—
ମାଗିଛୁ ଭିକ୍ଷା ଡର ।୨୮।

ଜାଗ କଙ୍କାଳ ! ଜାଗରେ ଶକ୍ତି !
ଚେତ ତୋର ଅଧିକାର,
ନିତି ତୋହ ଲଗି ଜାଗଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ !
ହଟେରେ ଅନ୍ଧକାର ।
ସେହି ତୋ ଜୀବନ !
ନବୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟ !
ତୂର୍ଯ୍ୟ ତୋ’ ଅଟେ ବଜା,
ଫୁଟି ଯିବେ ସବୁ କଳା ବଜାରଏ
ଭାଗ୍ୟର ହେବୁ ରଜା’’ । ୨୯।

ବନ୍ଧୁ ତୁମେ ଯେ
ପରମାନନ୍ଦ କେଶବ ବାଣ୍ଡୀବନ୍ଧ ।
ଧରଣୀର ତାପ
ହେଲା ଯେବେ ଦୁଃସହ—
ଉଇଁଲ ଆକାଶେ,
ଦୀପ୍ତ ଉଲ୍କା ସମ,
ନବ ଜୀବନର ସନ୍ଦେଶ ଦେଲ—
ନିସ୍ୱ ଦଳିତ—
ବନ୍ଧୁ ହେ ! ନମୋ ନମ ! ।୩୦

○

ଅଶ୍ରୁ ମହିମା ମାଧୁରୀ

କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତଙ୍କୁ

ହାସ ପରିହାସେ   ମଜାଇଲେ କେତେ
ଜଗତ ଜନଙ୍କୁ କବି
ଅଶ୍ରୁ ସେନେହୀ   କବି ବୋଲି କେହି
ନ ପାରିଲେ ଅନୁଭବି ।

ହାସ ଚହଟରେ   ଭସିଗଲା ବ୍ୟାଧି
ଯେତେ ଯା ମରମ ବ୍ୟଥା
କୁଶଳୀ ଶିଳ୍ପୀ   ଜୀର୍ଣ୍ଣବପୁରେ
ହସିଲ ପକାଇ ଲଥା ।

ପରୁଶିଲ ଧନେ   ଆରଷ୍ଟ ନଉନେ
ସହଯାତ୍ରୀ ମୁଁ ଜଣେ
ଖାଲି ହସାଇଲ   ରସେ ଭସାଇଲ
ଅଶ୍ରୁ ବେଦନା
ଛପାଇଲ କେଉଁ କଣେ ?

ଦେଖିଛି ମୁଁ ସଜେ   ଗୁପ୍ତ ମଣିକ (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣିକ)
ହୃଦୟେ ଭରିଛି ସୁନା
ଅଶ୍ରୁ ଯାଇଛି   ପଥର ପାଲଟି
ମୂଲ୍ୟ ତା’ କୋଟି ଗୁଣା ।୮।

ସେ ପଥର ଗାର   ନଭାଇବ କିଏ ?
ଅଛି କା’ର ଶ୍ରମ ହାତ ?
ବିହସି ଭଷିଲ   ‘କାଳ ଭ୍ରମରେ’
ପୋଛି ଦେବେ ଗୋପିନାଥ ।୧୦।

ଅଭିମାନଭରେ ଅବା ସଦ୍ୱେଷରେ
କହିଲ ବଂଶୀଧରେ
ଉଡାଇବୁ କେତେ ଭାର ଦେଉ ଯେତେ
ଲଦିବ ସେ ଶିରପରେ ।୧୨।

ସବୁତ ନେଲୁଣି ମାୟାଜାଲ ବୁଣି
ନେବୁ ଆଉ ଅଛୁ କଣ ?
ଦେଲୁ କେତେ ସଜା ଦେଖିଲୁ ତ ମଜା
ଜଳଛୁ ତୋ ଦେବା ବିଷ ।୧୪।

ହସି ସେ ଭାଷିଲ ସ୍ୱପ୍ନେ ଦର୍ଶିଲ
"ନେବି ସେ ରୁଗ୍ଣ ବାସ
ଘୋଡାଇ ଦେବି ଏ ଶ୍ୟାମଳ ଅଙ୍ଗ
ଅଶ୍ରୁରେ ମୋର ଆଶ ।୧୬।

ତାହାର ଲୋଭରେ ଆସେ ତୋ ଦୁଆରେ
ରଖିବାକୁ ହସ ଟେକ
ଏତେ ଭାର ବହି ହାସ ନ ମରଇ
ନେଇ ଫେଡ଼ିବୁ ଦେଖ । ।୧୮

ସେ'ଦିନୁ ହସିଲ ଛପାଇ ରଖିଲ
ତା' ଲାଗି ଅଶ୍ରୁ ବ୍ୟଥା
ଭୁଲି ହେଉ ନାହିଁ ଗୋପିନାଥ ନଟ
ଚତୁର ଲୁଚୁଷ୍ଣ କଥା ।୨୦।

ଦୁନିଆର ବିଷ ପୁତନାରଥନୁ
ହସି ହସି ନେଲୁ ଟାଣି
କୁବୁଜାର କୁଜ ସଜାଡ଼ି ହସିଲ
ହେଲ ସେ' ରସିକାରାଣୀ ।୨୨।

ଅଜାମିଲ କଥା ପଦ୍‌କରେ ହସି
କଲ୍ ତା' କଲୁଷ କ୍ଷମା
ତା' ତହୁଁ ଅଧିକ ଅଧରମ ପାପ
ନୁହେଁ ମୋ ଖାତାରେ ଜମା ।

ହାସ ପରିହାସ ମିଶାଇଛୁ ଯେତେ
ଫେଡ଼ିଲ ବେଲକୁ
ଅଶ୍ରୁ ରହଇ ବାକୀ
ଦୃଷ୍ଟି ଉହ୍ଲାଡ଼େ ସଞ୍ଚିତ ରଖେଁ (ସାଇତା ଧନ)
ଗୋପୀନାଥ ରହେ ଠାକ ।୨୭

*

ନିବେଦନ

ଭଞ୍ଜକବିଙ୍କ

ସିଦ୍ଧି ଲଭିଲି   ତାରକ ମନ୍ତ୍ରେ
ଶତ ଜନମର
ସେ ତ ତପସ୍ୟା ଫଳ !
ସମଜ ନ ପାରେଁ   କାହିଁକି କି ଭଲ
ଚଲିପଥେ ଭଲିଗଲି ।
ରାଜକନ୍ୟାର   ଲାସ୍ୟ ଛଟକ
ଭଙ୍ଗୀରେ ହେଲ ବଣା
ମାଂସ ମେଦର   ମହତକେ ମନ୍ତ
ଅକ୍ଷରେ ହେଲି ଗଣା ।
କେଶ ବେଶ ଭୂରୁ   ଚତୁଷ୍ପର ଉରୁ
ଦିଶିଲି ପରମ ଧାମ;
ଚରଣ ପଦକ   ପୀୟୂଷରୁ ଟେକ
ପିଇବାକୁ ସଦା କାମ ।
ରମ୍ଭାନିନ୍ଦୀ   ସେ ଜାନୁଜଙ୍ଘା
ସ୍ୱର୍ଗ ନିଶୁଣି ହେଲି
ଯୌବନ ଦନ୍ଦେ   ଚନ୍ଦ୍ର ନିଶାରେ
ନଉକା ବିହାର ଖେଳା ।୮।

ବକ୍ଷେ ଥାପିଲେ   ଚୁମ୍ବନ ଦେଲେ
କଲି ପ୍ରାଣ ସରବସ୍ୱ
କୁହୁକ ପିଭୁଳା   କେତେକରେ ଅବା
ହେଲି ଆପଣାର ବଶ ?
ହେମ ପୁଠ ଦେହ   ଗୋମୟ ପ୍ରତିମା
ରତ୍ନ ଆସନେ
ଥାପିଲେ ହୁଏକ ଦେଖା ?
ସୁଲଭ କେତେକେ   ସ୍ୱର୍ଗାନନ୍ଦ
ସୋମରସ ନିତ ସେବ ? ୧୨

ଆତ୍ମ ତୃପ୍ତି   କ୍ରୀଡ଼ା କୌତୁକ
ନ ଜାଣିଲ ମୋହ କାମ
ପ୍ରେମ ନୁହେଁ ସେ ତ   ରମ ତାରକର ବାମ ।୧୪।
ସୃଷ୍ଟିର ମୂଳ   ଶକ୍ତି ବିପୁଳ
ବୋଲି ଯା'କୁ ଆଦରସ
ଆଦ୍ୟ ଅନାଦର   ଗତି ନ ପାଇଲେ
ଭସ୍ମରେ ଯଶ ।୧୬।
ପ୍ରେମ ପ୍ରଦୀପକୁ   ଚେତ ନ ଜାଣିଲେ
କାମ ରମ ପ୍ରତିବାଧୀ
ପୁଷ୍କଳ ବପୁ   ଅଶନ ଲାଳସୀ
କୀଟ ପତଙ୍ଗ ବ୍ୟାଧି ।
କାହିଁ ରଜବାଳୀ   ପୀରତି ପିତୁଳା
କି ରଖିଲା ପ୍ରତିଦାନ ?
ପଦ୍ମ ଗନ୍ଧା   ମୋହ ଝଲକରେ
ଶୋଷି ନେଲା କବି ପ୍ରାଣ ।୨୦
କାଳ କାଳକୁ   ସେ ରଖିଗଲା ପଛେ
ଭୋଗ ଲାଳସାର
ଛବି ମାରସୁ ଗନ୍ଧ !
ଘଞ୍ଚ କେଶର   ରୁପ୍ୟା ତଳେ ଏବେ
ଅଶ୍ରୁପୂ କେତେ ଅନ୍ଧ ।
ଫେରି ଆସ କବି   ବଜ୍ର ନାଦରେ
ଗାଥାରେ ତାରକ
ନବୀନ ବନ୍ଧରେ   ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଠୁ
କୈଶୋର ପ୍ରାଣ-ଯନ୍ତ୍ର
ନୃତ୍ୟ ରସରେ   ହେଉ ସେ ରସିକ
ଦେଖୁ ସେ ନୃତ୍ୟ ରସ
ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗୀତ   ବିସ୍ମୃତ ହେଉ
ନୃତ୍ୟର ହେଉ ଦାସ ।୨୬

ପାର୍ଥ ଅନୁଶୋଚନା

ପାର୍ଥର କାହିଁ   ମୁକ୍ତ ସୃଷ୍ଟି
ପାର୍ଥ ସାରଥି ବିନା
ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ   ପିଣ୍ଡ ଜୀବନ
କେଶବ ଦୟରେ କଣା ।

ମହାଭାରତର   ବିଜୟ ଗର୍ବେ
ବକ୍ଷ ମୋହର ସ୍ଫୀତ
ଅଦ୍ୱିତୀୟ ସେ   ଶୌର୍ଯ୍ୟବୀର୍ଯ୍ୟ
ଏବେ ହେଲା ବିପରୀତ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁର   ବଳ ବିକ୍ରମ
ଥିଲେ ତ ବପୁରେ ନାହିଁ
ଅହଂକାର ସେ   ହରିଲେ ପ୍ରଜ୍ଞା
ଚିତ୍ତେ ତମସା ଛାଇ ।

ଗାଣ୍ଡୀବ ଧନୁ   ବୀର୍ଯ୍ୟ-ନିଶାଣ
ଟେକି ହେଲା ନାହିଁ ହାତେ
ମୂର୍ଖ ଗଣ୍ଡ   କୃଷି ବଳ ହେଲେ
ଜିଣିଲେ ଲଗୁଡ଼ାଘାତେ ।

ଅର୍ଜୁନ ଆଜି   ହୀନବୀର୍ଯ୍ୟ
ଆଜି ଅବନତ ଶିର
କଏ ଯିବ ପ୍ରତେ   କଥା ବିପରୀତେ
ବୁଝିବେ ପ୍ରାଜ୍ଞ ଧୀର ।୧୦।

ଜାଣି ଶୁଣି ସବୁ   ପରମ ବନ୍ଧୁ
ପାଶୁ ମୋ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ
ଜଡ଼ ପିଣ୍ଡକୁ ଛାଡ଼ି   ହରି ନେଲେ
ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣ

ଯୁଦ୍ଧ ସରିଲା ଗରଜ ମିଟିଲା
ରକ୍ତବାର ତା'ର
ଆଉ କିବା ପ୍ରୟୋଜନ ?
ରଖିଗଲା ପୁଣି ପାର୍ଥ ହସ୍ତେ
ସବୁ ପୌରୁଷ ଧନ ।

ପରମ ପୁରୁଷ ଯନ୍ତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ
ତୋ ବିନେ ଯନ୍ତ୍ରି କାହିଁ ?
ସକଳ ଶୂନ୍ୟ ଘନ ଅନ୍ଧାର
ବନ୍ଧୁ ଯହିଁ ତୁ ନାହିଁ ।
ନିଅ ତୋ ରାଜ୍ୟ ବିଭୂତି ବିଭବ
ତୋ'ବିନେ ବନ୍ଧୁ
ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ଆଉ କିଛି
ବନ୍ଧୁ ସଙ୍କଟେ ବନ୍ଧୁର ପୁଣି
ଏତିକି କପଟ ଛି ଛି
ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ତୋର ଲଢ଼ିଛି ଯୁଦ୍ଧେ !
ଅହଂକାର କେ ଦେଲା ?
ଲଗାଇଲୁ ଖେଳ ମଧ୍ୟେ କି ଗଲ
ପଛୁ ମାରୁଅଛୁ ଠେଲ ।୨୦।
ପାର୍ଥ ତୋହର ପରାଜିତ ହେଲା
କ୍ଷୁଦ୍ର ଶତ୍ରୁ ହାତେ
ଆଜର ହଂସ ମାନସ ଦହରେ
ଖେଳୁ ନାହିଁ ରହିଁ ଥିର
ବ୍ୟର୍ଥ ନକର ପାର୍ଥ ଜୀବନ
ଶୋଚନା ଅଶ୍ରୁ ଗିର ।୨୧।
ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ ଗାଣ୍ଡିବ ରଥ
ଆଉ ନାହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ
ଶୂନ୍ୟ ପିଣ୍ଡେ ଫେର ଆସ ସଖା
ଶୁଣାଅ ବଂଶୀ ସ୍ୱନ ।

ନାମ ମହାତ୍ମ୍ୟ

ସ୍ମରଣିକା

ଗାନ୍ଧୀ ଗାନ୍ଧୀ ଖୋଜି ମୁଁ ବୁଲଇଁ
ଶବଳ ହାତରେ ଧରି
ଦିନ ରାତି ନାଇଁ ଖୋଜୁଛି କାହାକୁ ?
ପୁଚ୍ଛଇ ବସୁନ୍ଧରା ।

କାହିଁଛି ଗାନ୍ଧୀ ? ବଂଶଧର ତା—
ଆକୁଳେ ଖୋଜଇ କାହିଁ ?
ଗଳି କନ୍ଦି ମୁଁ ଭ୍ରମିଲିଣି ଯେତେ
ସନ୍ଧି ଟିକଏ ନାହିଁ ।

ଘୃଣଆଚଢ଼ ଦଳେ ଶୋଷଣ ଲେହନ
ଅନଳ ଯାଉଛି ଚରି
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରେ ରକ୍ତମୁଖା ସେ
ରାହୁର ଗରାସ ପରି ।
ଧରଣୀମ ଦଶୁନାଇଁ ତୋତେ
କେତେ ଯେ ବହୁଛି
ବକ୍ଷେ ରକତ ନଦୀ !

ବଳଆ କୁକୁରେ ଝୁଣ୍ଟି ପିଅନ୍ତି
ମଣିଷ ରକ୍ତ
ତାଣ୍ଡବେ ନରବଧି !
ଦୁର୍ବାର ଏଇ ନର ବୁଭୁକ୍ଷା
ସଙ୍କେତ ପ୍ରଳୟର !
ଧ୍ୱଂସ ମୁଖରୁ ଗୁଣିବ ଜୀବନ
କାହିଁ ସେ ଶକ୍ତିଧର ?

ଯେଣିକି ଚାହିଁବ   କୁଷ୍ଠି ମୃଗ ଏ
କନ୍ଦନ୍ତି ଆମ ରାଜ୍ୟ ।
"ବୀରଭୋଗ୍ୟା ଏ   ବସୁନ୍ଧରାଟି !
ହଟି ଯାଆନ୍ତୁ
ଦୁର୍ବଳ, ଅନାର୍ଯ୍ୟ ।"

ଛାଣି ଏ ଧରାକୁ   ଚନ୍ଦ୍ର, ବୁଧକୁ
ଚଳାଇବୁ ଅଭିଯାନ,
ନ ମାନୁ ପଛକେ   ରୁଗ୍‌ଣ ଖଞ୍ଜ
ସ୍ରଷ୍ଟା ଯେ ଆମେ
ଆମେ ଏକା ଭଗବାନ ।"

ହତବାକ୍ ମୂକ   ଅର୍ଦ୍ଧଭକ୍ଷ
ଜନତା ଲକ୍ଷ କୋଟି,
ପରାହତ-ସ୍ମୃତି   ଫାସୀ ଫାନ୍ଦରେ
ଦେଖାଇ ଦେଉଛୁ ଟୋଟି ।
କୋଟିକି ମାରିବା   ବୀରକୁ ଦେଖିଲ
ଗୋଟିକୁ ଦେଖିଲ ନାହିଁ
ଆତ୍ମବଳରେ   ଜିଆଇବ କୋଟି
ଜୀଇଁବ ଯେ କୋଟି ପାଇଁ ।

ଦିବାଲୋକ ଆଜ   ଅନ୍ଧାର କରି
ବ୍ୟାପ୍ତ ଶକୁନ ଦଳ
ଗାନ୍ଧୀ କି ଖୋଜେଁ   ବତାଇ ଦେବ ସେ
ବଞ୍ଚିବା କଉଶଳ ।୨୦।

କାନକୁହା ଆସି   ଫୁଙ୍କଇ କାନେ—
"କି ଭାବୁ ବଫଲେ ବସି ?
ଗାନ୍ଧୀ ଜନ୍ମ-   ତିଥିରେ ଗୋଟାଏ
ଲେଖନ୍ତୁ କବିତା କିସି ।

ହାବେଳି ଭଳି ତୋ ପ୍ରସରିବ ନାମ
ଜନତା ହୋଇବ ମୁଗ୍ଧ
ଲୁଭ କଥା ଭୁଲ ! ପୂରିଆସେ କାଳ ।
ଅଜ୍ଞାତକୁ ସୃଷ୍ଟି
ବିଫଳ ହେବାର କ୍ଷୁବ୍ଧ
ନାମଖ୍ୟାତ ନର ପୌରୁଷ ଏକା
ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପଦ ଦାମୀ
ଛୁଡ଼ିଲେ ଏ ଯୋଗ ବଢ଼ାଇବୁ ରୋଗ
ଘର କୋଣେ ବୋଲି ଜ୍ଞାନୀ" ।
ଲେଖିବ ଲେଖିବ ଲକ୍ଷ କବିତା
ଉଦାତ୍ତ ସ୍ୱରେ
ଗାଇବ ଗାନ୍ଧୀ ନାମ
ଗାନ୍ଧୀ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପଦ ଅନୁସର
ଦେଖିବ ପରମ ଧାମ ।
ଗୌର, ଗାନ୍ଧୀ ମହମ୍ମଦ ସେ
କେଶବ ଶଙ୍ଖ ଧ୍ୱନ
ସେ ନାମ ଗାଇଲେ ଫୁଟିବ ପଦ୍ମ
ମଣିଷରେ ହେବ ଗଣି ।୩୦।
ଗାଇବ ସେ ନାମ ନିଖିଳ କଣ୍ଠେ
ବଜ୍ର ନାଦରେ
ଶମଶାନ ପରେ
ପୁନର୍ଜୀବିତ ପ୍ରାଣ
ସେହିଠି ପ୍ରଳୟ ଧୂସର ଲୀଳା
ମୂକ ହେବ ଶଇତାନ ।୩୨।
ନାମରେ ହାବେଳି ହୋଇପାରେଁ ଯଦି
ବାଞ୍ଛି ତା'ର ପଣ
ହେବରେ ସରଗ ତାରା
ନବ କଳେବରେ ହେବ ମୁଁ ଅମର
ମୈତ୍ରୀ ଶାନ୍ତି ଧାରା ।୩୪।

[୩୨୮]

ଚିତା ସଂସ୍କାର

ଶାନ୍ତିର ରଥ   ଅଟକାଇ ପଥେ
ସମାଧାନ ରଖି ବାକ
ଶାନ୍ତି ଦୂତକୁ   ନିଜେ ଦେଲ ଡାକ !
ଅବୋଧ ତୁମ   କର୍ମ ଯୋଜନା
ଭାରତ ଭାଗ୍ୟ ବିଧି !
ରହସ୍ୟ ଜାଲ   ବିସ୍ତାରି ହର
କି ଭାବ ନିଃସ୍ବ ନିଧି ।

ଘନ ଅନ୍ଧାର   ଉଦ୍ବେଗ ଦେଶର ରନ୍ଧ୍ରେ
କମ୍ପାଇ ବପୁ   ତୁଷାର ବନ୍ଧେ
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ଭାଳେ   ଅସହାୟ ଜନ
ପଥ କାହିଁ ପଥ କାହିଁ !
ଅଟକଲା ପୋତ   ତିମିରାବୃତ
ଦିଗ୍ ବଳୟକୁ ଚାହିଁ । ୮

ଚାଳକ ଯେ ଚାଲେ ତୁମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନି
ମୃତ୍ୟୁ ତାକୁ ଯେ ନିଏ ଅପସାରି
କହୁଛ ନୁହଁଇ ଜାଣି ।

ଗର୍ଜେ ତୋଫାନ ତିମିର ଅଟ୍ଟହାସେ
ଭରସାବିହୀନ ବିଶ୍ୱାସ ମରେ ତ୍ରାସେ ।
ତିମିର ପଥର୍ ଯାତ୍ରୀ ପାରେନା ଜାଣି
କାତରେ ଯାଚଇ ତୁମ ବରାଭୟ ବାଣୀ ।

ମଙ୍ଗଳମସ୍ତୁ   ତୁମର ବିଧାନ
ଦିଶେ ନାହିଁ
   ଅଣ୍ଡାଳି ବୁଲେ—
         ପଥ କାହିଁ ପଥ କାହିଁ ! ୧ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଗହ୍ୱନେ ତୁମର ଆଶିଷ ଝରୁ
ଘନ ଅନ୍ଧାରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଭରୁ
ନଶ୍ୱର ମେଳେ ତୁମେ ହେ ପରମ ସତ୍ୟ
ସକଳ ବିଧାନ ତୁମ ବିଧି ଆନୁଗତ୍ୟ ।

—○—

ଦୀନବନ୍ଧୁ ଆଉଯାକ

କେତେ କୁଷ୍ଠୀରେ   କାଢ଼ା ଉଠାଇଲ
ଆଦର ସୁହାଗେ ଡାକ
ଆରୋଗ୍ୟ କଲ   ବିଶ୍ୱାସ ଦେଲ
ଫିଟାଇଲ ମୁଦା ଆଖି ।

ନବଜୀବନର   ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣାଇ
ଗାଇଲ ଜୀବନ ଜୟ
ଦେବତାର ଧୂତ   ସୁନ୍ଦର ପୂତ
ଧରା ଆନନ୍ଦମୟ ।

କାହିଁ କୁତ୍ସିତ   ଆଗେ ବଞ୍ଚିତ
ସଞ୍ଚିତ ଫୁଲେ ଶ୍ରଦ୍ଧା
ନନ୍ଦନ ବନେ   ଫୁଟି କମଳ
ଆନନ୍ଦେ ତୋର ଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ସୁନ୍ଦର କର   ମଳିନ ଧରାକୁ
ଫୁଟାଇ କରୁଣା—
ପ୍ରୀତିର ପଦ୍ମ ଫୁଲ
କମ୍ବାଳେ ଲେଟି   ଚପ ନାହିଁ ଚୋଟି
ନୁହଁ ତୁ ଖାଇରେ
ଆପଣାର ପ୍ରତିକୂଳ ।"

ଖ୍ରୀଷ୍ଟର ଦୂତ   ସୁନ୍ଦର ପୂତ
ବନ୍ଧୁ ଆଣିଥିଲ
ହୃଦୟେ ଦୈବ ବାଣୀ
ନୀରବ କଣ୍ଠେ   କୁଳବଧୂ ଭଳି
ଗାଇ ଗଲ ଗୀତ
ଧନ୍ୟ ଧରଣୀ ରାଣୀ । ୩୦ ।

ନିଖିଳ ଏ ଧରା ସନ୍ତାନ ଏକ !
ରଖି ନାହିଁ ବ୍ୟବଧାନ
ବ୍ୟାଧି ତିନ ତାପ ସବୁ ଏକାକାର
କରିଦିଏ ସମାଧାନ ।

ପାତ୍ର ଅପାତ୍ର ନ ବିଚାରି ତୁମେ
ବିତରି ଯାଇଛ ସେବା
ଦେବା ମନ୍ତ୍ରକୁ ସାର କରି ଧରି
ତୁଚ୍ଛ କରିଛ ନେବା ।

ଅନଳେ ଡେଇଁଛ ସାପ ଖେଳାଇଛ
ଶିର ନର୍ଥିକ ଖାର
କେତେ କୁତ୍ସିତେ ହୃଦୟେ ଭିଡ଼ିଛ
ଢାଳିଛ ଲୋତକ ଧାର ।

ହେ ମହାମାନବ ପରମ ବନ୍ଧୁ
ଦୈବ ଜ୍ୟୋତି କଣା !
ସରଳ ଧରମ ବାଣ୍ଟି ନେଇଥିଲ
ଗଳି କନ୍ଦରେ
ହୋଇ ନାହିଁ ଦିନେ ବଣା !

—o—

ହୋମ ସନାତନ

ଗଜା ଚୂଡ ତରୁ ମଝିଗରୁ ଦେଲ କାଟି !
ଗଗନ କମ୍ପେ   ହଂସ କୁରଳୀରେ
          ଶୁଣ ସଇତାନ ପାଟି !
ସଇତାନ ଆରେ ! ଗୃହ୍ଣାଁ ପାତେଶ୍ୱର ଲେଖ !

ମୂର୍ଖ ଦଶୁନ   କାଟୁ ସିନା ନିଜ ବେକ !
ଗରଜ ଆସଇ   ପଶ୍ଚାତୁଁ କାନା
          ନଭସ୍ପୃଶୀ ତେଜ !
ଏକା ଝଲକରେ   ପୋଛି ଦେବ ସବୁ
          ଗତ ତା ରୋଧିବ କେହୁ ?
ମହାମାନବର   ଯେତେ ତୁ କାଟିଲୁ ଗଳା,
ରକ୍ତଲେଖାରେ   ଧଳାକୁ କଲୁକି କଳା ? ୮ ।

ଦିବାଲୋକ ମୁଖେ ବୋଳି କି ପାରିଲୁ କାଳି ?
ମେଣ୍ଟିଲ କାହିଁ   ରକ୍ତ ପିପାସା—
          ସବୁଜ ଧରାରେ—
               ଏତେ ନରଲହୁ ଢାଳି ?

କଂସ, କୃଷ୍ଣ,—କେ କାରେ ମାରିଲ କହ ?
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗେ   ଅଙ୍ଗେ ଦୁଷ୍ଟ ଅପୂନ୍ତ
          କଣ୍ଟକ ପିଠି
                    କଲୁ କି ସତ୍ୟେ ଜୟୁ ?

କେଶବ ନ ଜାଣେ   ଚର୍ମର କଳା ଗୋରା,
ଶିରଭୂଷା ତାର   ସତ୍ୟ ପ୍ରୀତି ସେ
          ବନମଲ୍ଲିକା ତୋରା !

ଏ କୁରୁ କ୍ଷେତ୍ରେ ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ ବୀର,
ଦମ୍ଭେ ଧରେ ଯେ ଧ୍ୱଜା,
ହସି ହସି ଶେଷେ ପଶ୍ଚାତୁଁ ଆସି
ସେ ତାକୁ କରଇ—
ସ୍ୱର୍ଗ ଲୋକର ରଜା ! ୧୭ ।

ଯେ ଯୁବକ ଆଜ ଆଦର୍ଶ ଲଗି
କଲରେ ଆତ୍ମ ଦାନ,
ନିଖିଳ ମାନବ ଜୁହାରେ ତା ପଦେ
ଶୁଣ ତା ବିଜୟ ଗାନ !
ଅଛୁ ଯେବେ ତୋର କାନ !! ✳ ୧୯ ।

✳ ସତ୍ୟାଦର୍ଶର ହୋମଶିଖାକୁ ଚିରକାଳ ରୁଷ ଦାନବଦଳ ନିଭାଇ ଦେବାର ଚେଷ୍ଟାକରି ପରାସ୍ତ ହୋଇଛି । ଆମେରିକାର ଆଶାସ୍ଥୀ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଓ ପୂର୍ବସୂର ଜନ୍ କେନେଡ଼ିଙ୍କ ସାନଭାଇ ରବର୍ଟ କେନେଡ଼ି ଗତ ୬।୬।୬୮ରେ ମାତ୍ର ୪ 'ବର୍ଷ ବୟସରେ ଘାତକର ଗୁଳି ଚୋଟରେ ସାମ୍ୟମୈତ୍ରୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗି ପ୍ରାଣବଳି ଦେଇଛନ୍ତି । ଲିଙ୍କନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ଧରି ନେଇ ସେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରର ପଞ୍ଚମ ସମ୍ବାଦ ।

—ରଚୟିତା

ଚିନ୍ତାମଣି

ଅନ୍ଧକୁ କଲୁ   ଚକ୍ଷୁବନ୍ତ
କଢାଇଲୁ ବ୍ରଜବାଟ,
ଉତ୍ଫଣ ଅନ୍ଧ   କାମନା କାନନରେ
ଅସ୍ଫୁଟେ କଲୁ —
ପରମ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ !
ଝଲସି ଉଠିଲା   ବିଦ୍ୟୁତ ରେଖା
ଗହନ ଅନ୍ଧକାରେ
ଜାଗ୍ରତ ହେଲା   ସୁପ୍ତ ଆତ୍ମା
ରହିଁଲା ନରକ ପାରେ । ୪ ।

ଚିନ୍ମୟ ଦୂର   ବରଜ ଭୂଇଁରେ
ଲଗିଛି ନୃତ୍ୟ ରାସ,
। ଆନନ୍ଦ ଘନ   ଶ୍ୟାମ ପୀରତିର
ନାହିଁ ତିଳେ ଅବକାଶ ।୫।

ତୁଚ୍ଛର କ୍ଷୁଧା   ବିରାମ ଲଭିଲା
ଜାଗିଲା ପରମ ତୃଷା ।
ଚିତ୍ତ କମଳ   ଉନ୍ମୁଖାକୁଳ
ଦେଖିବ ନବୀନ ଉଷା ।

ସ୍ନିଗ୍ଧ ଆଲୋକେ   ଶୁଭ୍ର ହେବ ସେ
ସଞ୍ଚିତ ପାପ ତନୁ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହେବ   ଧୋଇ ହୋଇଯିବ
କାମନା କଳୁଷ ମନୁ ।
ତୁହି ସେ ଚଉଷି   ଚେତାଇ ଛଞ୍ଚେ
ପୀରତିର ଅଭିମାନ,
ପତିତ ପ୍ରୀତିକି   ସୁନ୍ଦର କଲୁ
ଠେକ ପୌରୁଷ ମାନ ।

ତୁ ଯେବେ ବୋଲଉ   ବାରାଙ୍ଗନା ଗୋ
କିଏ ହେବ ମହାସତୀ ?
ବଢ଼ ଦୁଷ୍ଟି   ଦେହ ସର୍ବସ୍ୱା ;
ମେଦ ଯା' ମୁକ୍ତି ଗତି ?

ସତୀତ୍ୱ ନାମେ   ମାଜନ୍ତି ତନୁ
ଯେତେ ରସିକମା —
ପଣ୍ୟରୁ ସେ ତ ହୀନ !
କାମନାର ଜାଲେ   ବାନ୍ଧ ଦେହୀକ
ଧରନ୍ତି ଆପେ ମୀନ ।୧୭।

ବଦେହୀ ଆତ୍ମା   ପାଶୋର ହୁଅଇ !
ଦେହୀ ଦେହୀ ଅଠାକାଠି,
ମଳୟ ଖସିଲେ   ଏକକୁ ଆରେକ
ଅସୂୟାରେ ଦିଏ ଗୁଣ୍ଠି ।୧୮।

ଦେହ ଅଭିମାନ   ଦେହର ପୀରତି
ଅଢ଼େଇ ଦିନରେ ଫିକା,
ତୋ ପୀରତି ପରା   ଚିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳା
କେଉଁ ହାଟେ ନୁହେଁ ବିକା ।
ମହା ଭାବମୟୀ   ଚିର ସହଚରୀ
ରାସେଶ୍ୱରୀର ଦାସୀ
ଶ୍ୟାମ ବିଭୂତିର   ପ୍ରକଟ ମାଧୁରୀ
ପ୍ରଶାନ୍ତ କାଶହାସୀ ।

ପରମ ପ୍ରୀତିର   ଆସ୍ୱାଦ ଲଭି
ସାଇତି ଥିଲୁ ତୁ —
ଆପଣା ଗହନ ମନେ,
ଅନ୍ଧାର ପଥେ   ବତାଇବୁ ବୋଲି
ପରମ ପୀରତି ଜନେ ।୧୯।

ବନସ୍ପତି ତୁ   ଛାୟା ପ୍ରଦାୟିନୀ !
କ୍ଲାନ୍ତ ପଥିକ—
ବନ୍ଧୁ ପାନ୍ଥଶାଳା ।
ମୁକ୍ତି ପଥର   ଧ୍ରୁବତାରା ତୁ ଗୋ
ଚିର ଅମଳିନ !
ପ୍ରୀତିପାରିଜାତ ମାଳା!

ହ' ହନ ଚହଟି   ହାସ ରତିରଯେ
ନୁହଇ ତୋ ପ୍ରୀତି—
ମଧୁବନ-ଛଡ଼ାଫୁଲ,
ସୌରଭ ତୋର   ମରମେ ଗୁନ୍ଥା
କେଉଁ କବି ଦେବ ମୂଲ ?

ଚିନ୍ତାମଣି ତୁ   ମୁକତି ପସରା
ଗୋପିନୀ ପରମ ଗୁରୁ !
ସତ୍ତ୍ୱମୟୀ ତୁ   ଶୁଦ୍ଧ ହାଟକ
ଜହ୍ନାଇଇ ତୋତେ ଦୂରୁ ।

ଏ ସତ୍ତା ଅସତ୍ତା   ଅହଂକାରର
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଆସନ ପାରି,
ପ୍ରୀତିବହ୍ଳା   ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ ଗୋ
ବସୁ ଏକାନ୍ତେ
କୃଷ୍ଣ ବିରହୀ ନାରୀ । ୩୨ ।

(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣକର୍ଣ୍ଣାମୃତର କବି ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ ଠାକୁରଙ୍କର ପରକୀୟା ନାୟିକା ଓ ମୁକ୍ତି ଦାତ୍ରୀ

ଚିନ୍ତାମଣି ଜୟତି ସୋମଗିରି ଗୁରୁର୍ମେ
ଶିକ୍ଷା ଗୁରୁଶ୍ଚ ଭଗବାନ ଶିଖିପୁଚ୍ଛ ମୌଳିଃ"
—ରଚୟିତା)

ନାମ ମହାତ୍ମ୍ୟ

ଗାନ୍ଧି ! ଗାନ୍ଧି !   ଖୋଜି ମୁଁ ବୁଲଇଁ
ହାତରେ ଡଗର୍ ଧରି,

"ଦିନ ରାତି ନାଇଁ   ଖୋଜୁଛୁ କାହାକୁ ?"
ପୁଛଇ ବସୁନ୍ଧରା ।

କାହିଁଛି ଗାନ୍ଧି ?   ବଂଶଧର ତା!—
ଆକୁଳେ ଖୋଜଇଁ, କାହିଁ ?

ଗଳ କନ୍ଧ ମୁଁ   ଭ୍ରମିଲିଣି ଯେତେ
ସନ୍ଧି ଟିକିଏ ନାହିଁ ।

ଚଉଆଡ଼େ ଦଶେ   ଶୋଷଣ ଲେହନ—
ଅନଳ ଯାଉଛି ଚରି

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରେ,   ରକ୍ତମୁଖା ସେ—
ରାହୁ ନିଗ୍ରହ ପରି ।

ଧରଣୀ ମାତା ଦଶୁ ନାହିଁ ତୋତେ
କେତେ ଯେ ବହୁଛି—
ବକ୍ଷେ ରକ୍ତ ନଦୀ ?

ବଳଆ କୁକୁରେ ଝୁଣି ପିଅନ୍ତି
ମଣିଷ ରକ୍ତ—
ତାଣ୍ଡବେ ନରବଧ ।
ଦୁର୍ବାର ଏଇ ନର ବୁଭୁକ୍ଷା—
ସଙ୍କେତ ପ୍ରଳୟର,

ଧ୍ୱଂସ ମୁଖରୁ ଗୁଣିବ ଜୀବନ
କାହିଁ ସେ ଶକ୍ତି-ଧର ? ।୧୦।

ଯେଣିକି ଚାହିଁବ କୁଷ୍ଟେମ୍ବରଏ
କହନ୍ତି "ଆମ ରାଜ୍ୟ !"
"ବୀରଭୋଗ୍ୟା ଏ ବସୁନ୍ଧରଟି
ହଟି ଯାଆନ୍ତୁ—
ଦୁର୍ବଳ, ଅନାର୍ଯ୍ୟ !
କ୍ଷଣି ଏ ଧରକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ବୁଧକୁ
ଚଳାଇବୁଁ ଅଭିଯାନ !
ନ ମାନୁ ଛେକେ ରୁଗ୍ଣ ଖଞ୍ଜ
ସ୍ରଷ୍ଟା ଯେ ଆମେ !
ଆମେ ଏକା ଭଗବାନ ।

ହତବାକ୍ ମୂକ ଅର୍ଦ୍ଧଭକ୍ଷ
ଜନତା ଲକ୍ଷ କୋଟି

ବେହଡ ସୃଷ୍ଟି ଫାଶି ଫାନ୍ଦରେ
ଦେଖାଇ ଦେଉଛୁ ଛାତି !

କୋଟିକି ମାରିବା ବୀରକୁ ଦେଖିଲ ! !
ଗୋଟିକୁ ଦେଖିଲ ନାହିଁ,

ଆତ୍ମବଳରେ ଜିଆଇବ କୋଟି
ଜିଇବ ଯେ କୋଟି ପାଇଁ ।

ଦିବାଲୋକକୁ ଯେ ଅନ୍ଧାର କରି
ବ୍ୟାପ୍ତ ଶକୁନ ଦଳ !

ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଖୋଜେଁ ବତାଇ ଦେବ ସେ
ବଞ୍ଚିବା କଉଶଳ ।

କାନକୁହା ଆସି ଫୁଙ୍କଇ କାନେ
"କି ଲାଭ ବଫଳେ ବସି ?

ଗାନ୍ଧି-ଜନ୍ମ— ତିଥିରେ ଗୋଟାଏ
ଲେଖନ୍ତୁ କବିତା ବସି ?

ହ୍ୱାବେଳୀ ଭଳ ତୋ ନାମ ପ୍ରସରିବ
ଜନତା ହୋଇବ ମୁଗ୍ଧ !

ଲୁଭ କଥା ଭଲ ! ପୃଣି ଆସେ କାଳ !
ଅଶାନ୍ତକୁ ଗୃହଁ –
ବିଫଳ ହେବାର କ୍ଷୁବ୍ଧ ।

ନାମ, ଖ୍ୟାତି, ନର—ପୌରୁଷ ଏକା,
ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଦାମୀ,
ଛୁଡ଼ିଲେ ଏ ଯୋଗ ବଢ଼ାଇବୁ ରୋଗ
ଘର କୋଣେ ବସି
ବୋଲଉଥିବୁ ତୁ ଜ୍ଞାନୀ ।

ଲେଖିବ ଲେଖିବ ଲକ୍ଷ କବିତା
ଉଦାତ୍ତ ସ୍ୱରେ ଗାଇବ ଗାନ୍ଧି ନାମ,
ଗାନ୍ଧି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପଦ ଅନୁସରି
ଦେଖିବ ପରମ ଧାମ ।

ଗୌର ଗାନ୍ଧି ମହମ୍ମଦ ସେ
କେଶବ ଶଙ୍ଖ ଧ୍ୱନି !

ସେ ନାମ ଗାଇଲେ ଫୁଟିବ ପଦ୍ମ
ମଣିଷରେ ହେବ ଗଣି ।୩୦।

ଗାଇବ ସେ ନାମ ନିଖିଳ କଣ୍ଠେ
ବଜ୍ର ନାଦରେ—

ଶ୍ମଶାନ ପରେ—
ପୁନର୍ଜୀବିତ ପ୍ରାଣ !
ରୋକିବ ପ୍ରଳୟ ଧ୍ୱଂସର ଲୀଳା
ମୂକ ହେବ ସଇତାନ ।

ନାମରେ ହାବେଳୀ ହୋଇଯାଉରେ ଯଦ
ବାଛୁ ତାର ପଥ—
ହେବରେ ସରଗ ତାର ।

ନବ କଳେବରେ ହେବ ମୁଁ ଅମର !
ତାଳବ ଧବରେ—
ମୈତ୍ରୀ ଶାନ୍ତ ଧାର ।

କିଶୋର କୃଷ୍ଣ

ଶିରପରେ ତା'ର ଖବର କାଗଜ
ବିଡ଼ାଟି ଥୋଇ
ସିମେଣ୍ଟ ପିଣ୍ଡାରେ ବାରବରଷର
କ୍ଲାନ୍ତ ବସୀର୍
ପଡ଼ିଛି ଶୋଇ ।

ଅଧାରୁ ଉପର ଖବର କାଗଜ
ହୋଇନ ବିକା.
ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନାଶେର୍ ଭାଇଠୁଁ
ଆଣେ ସେ ଠିକା ।

ବିକି ନ ପାରିଲେ ସେଦିନି ରାତି ରୋଟା
ନ ମିଳେ ଖାନା
ଭାଇ ତା' ଧରିଛି ଦୁଇଶ କାଗଜ
ମାଲିକଆନା ।

ଆଜି ରାତିକାର ଗୃପୂଜା ବିଧାକୁ
ନାହିଁ ତା' ଡର
ସିମେଣ୍ଟ ଭୂଇଁରେ ଶୀତଳ ପବନ
ବହୁଛି ଖରାପ ।
ପଲକରେ ନିଦ କାହୁଁ ଘୋଟିଗଲା
କ୍ଲାନ୍ତ ଆଖି
ସାହିପିଲେ କେତେ ଜଣ ପରେ ଜଣ
ଯାଆନ୍ତି ଡାକି ।

“ଉଠ୍ ଉଠ୍ ପିଲା ! କାଗଜ ବିକିବୁ
କେତେବେଳକୁ ?
ଜହ୍ନ ଛୁଇ ଯେ ଗଡ଼ି ଆସିଲାଣି
ପିଢ଼ା ତଳକୁ ?

ମାଡ଼ ଆସେ ଘଞ୍ଚ ବାଙ୍କ ବଜାରଟା
ଆସିବୁ ଘୂର !
ଉତ୍ତର ନାହିଁ ପାଉଛି ବସୀର୍
ତା’ର ସ୍ୱପ୍ନର
ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ ।୧୪

ନବ୍‌କାର ସେ ନଶଙ୍କ ମୁଖ
ହେଉନି ଭୂଲ,
ସ୍ୱପ୍ନସ୍ଥ ହସ ମୁଖ ତା’ର ଲେଖି
ନ ପାରେ ଭୁଲି ।

କନ୍ୟାକୁ ଡାକି କହିଲ ଓଠରେ
ଲଗାଇ ହାସ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଏକ କିଶୋର କୁଷ୍ଟେ
ଦେଖିବୁ ଆସ ।

ଡାକଇ ଆସି ସେ, “ଉଠ୍ ଉଠ୍ ବାବୁ”
ଖାଇବୁ କେବେ ?”
“ବେଳି ଘାତ ଦେବ ! “ଭଗିମା ବା ତା’ର—
ଉଠାଏ ଧୀରେ ।୨୦

ଧଡ଼୍ ପଡ଼ ହୋଇ ନିଦରୁ ଉଠଇ
ଚକ୍ଷୁ ମଳି,
ଭଗିମା ପଛରେ ମୌନେ ଗାଇ ସେ
ଯାଉଛି ଚଳି ।

ଫେରିଲ ବସୀର୍ ତୃପ୍ତି ଅମୀର
ଅମିତ ତେଜ !
ସିମେଣ୍ଟ ଚଟାଣ ନଦୋଡ଼ ଶପୁନ
ନାହିଁ ତା’ ହେଜ ।୨୪

ସିଦ୍ଧା ସଳଖ ଗୁଳିଲ୍ ବସୀର
ସାରିବ କାମ
ଦୃପ୍ତ ନୟନେ ଉଚ୍ଛୁଳାଇ ହସ
ଡାହାଣ ବାମ ।୨୭

ଭରିଲ ଆଜ ମୋ ଅଳନ୍ଦ ଦ୍ୱାର
ଧନ୍ୟ ହେଲ !
ଏଇ ସ୍ମୃତିଟିକ ଆଲୋକତ କରୁ
ଯାତ୍ରା ଶେଷର—
ଶୂନ୍ୟ ବେଳା ।୨୮

(ବସୀର୍ ଖବରକାଗଜ ବକାଳ ଚିଲ୍—ଜାତି ମୁସଲମାନ୍).

—o—

ଠାକୁର ଅନୁକୂଳଚନ୍ଦ୍ର

ଯେ’ ତେଜରଶ୍ମି ବହ୍ନି ଆଣିଥିଲ
ଜଡ଼ ଧରଣୀରେ
ହୋଇଛି ବିଚ୍ଛୁରିତ,
ପବନେ ଖେଳଇ ପ୍ରଣବ ସେ ସଙ୍ଗୀତ ।

ତୁମ ଅବସାନ ? ନିର୍ବାଣ ସେ ତ ନୁହେଁ,
ଖେଳି ବୁଲ ତୁମେ ପ୍ରାଣ ସମୁଦ୍ର ସୁଏ ।
ଘାଟ ଧରି ଧରି ଭରମିବା ତୁମ କାମ,

ପୂଜ୍ୟ ନାରଦ ସଦା ତୁମରି
କୀର୍ତ୍ତନ ହରିନାମ ।
ମରିଛି କି କେବେ ଶବ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମ
କେଶବ ଶଙ୍ଖ ରଡ଼ ?

ନିର୍ଘୋଷ ତାର କମ୍ପାଏ ଧରା
ଆସିଗଲେ ଶୁଭ ଘଡ଼ି ।
ଆଣିଥିଲ ଯେବା ନିଗମ ତନ୍ତ୍ର
ପ୍ରେମିକ ହେ କାରୁଣିକ,
ଯେ ବୀଜ-ମନ୍ତ୍ର ବୁଣି ଦେଇ ଗଲ
ନୁହେଁ ସେ ମିଥ୍ୟାଳୀକ ।୧୦।

କୋଟି ତରଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟି କରିଛ
ପ୍ରାଣ ସମୁଦ୍ରେ
ହସିଯାଏ ପରସାର !

ଯୋଡ଼ିଅଛ କରେ
ପରମ ପ୍ରେମିକ
କେତେ ଯେ ଛିନ୍ନ ତାର ।

ପରମ ଗୀତକୁ କୁଶଳେ ଶିଖାଇ
ମୂକକୁ କରିଛ କବି,
ପଙ୍ଗୁ ଦମ୍ଭ ଲଙ୍ଘିବ ଗିରି
ସେ ପରଶ ଅନୁଭବି ।୧୯।

ଅନ୍ଧ ଚକ୍ଷୁ ଫିଟାଇଛ ସ୍ନେହେ
ପ୍ରେମିକ କରମ-ଯୋଗୀ !
ପରମ ଜୀବନ ଆସ୍ୱାଦ କଲେ
ଅସ୍ପୃତ କୁଷ୍ଠରୋଗୀ ।
ହସି ହଟାଇଲ ଧ୍ୱାନ୍ତ ଜଡ଼ତା
କୋମଳ କଣ୍ଠସ୍ୱରେ,
ହସାଇଲ କେତେ ମଳିନ ପଦ୍ମ
ନରକଗନ୍ଧୀ ସରେ ।
ଉଇଁଲା ସୂର୍ଯ୍ୟ ! ଜାଗିଲା ଜୀବନ !
ମୈତ୍ରୀ ପ୍ରେମର—
ମଧୁର ଆଲୋକ ସ୍ପର୍ଶେ,
ମିଥ୍ୟା ଦମ୍ଭ ଜଡ଼ ଅଭିମାନ
କୁହେଳୀ ସମାନ
ଲୁଚିଲା ଦିବ୍ୟାଦର୍ଶେ ।୨୦।

ହେ ପ୍ରେମିକ ଋଷି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
ଶୁଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଡାକ
ହକାରି କହିଲ ମାନବ ଭାଇରେ
ଅବସାନେ ମୋର
ନୁହ ଭୁଲି ହତବାକ ।
ଧର୍ମ ପ୍ରେମର ବିଜୟ ସତ୍ୟ
ଧରି ଚାଲ ସତ୍‌ସଙ୍ଗ,
ପଥ ହୁଡ଼ିବାର ନୁହେଁ ତୋ ଧର୍ମ
ନୁହଇ ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ।
ମିଳିତ କଣ୍ଠେ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ—

ଅଗସ୍ତି ତାର !
ସଲିଳ କରିବ ଶୁଦ୍ଧି ।
ମଧୁର ଧୂପ ଜାଳି ରଖିଥିବୁ
ହଟିବ ଦୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି ।

ତୁମରି ପ୍ରୟାଣେ ତୁମରି ସତ୍ୟ
ନିତ୍ୟୋର୍ଜ୍ଜୀତ—
ଧୂପ୍ର ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ !

କୋଟି ମୋ ଜୁହାର ମହର୍ଷି ବାଣୀ
ଘୋଷ ହେଉ ସଦାବ୍ରତ ।୨୮।

* * *

ନର-ଦେବତା

"ଦେବତା ଚଳଣୀ ସବୁତ ମଣିଷପର
ମହତ୍ତ୍ୱ କାହିଁ ମରଜଗରେ ନୁହେଁ ଧର ?"
ଗୁରୁଙ୍କୁ ପୁଚ୍ଛଇ ବାଳକ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ,

ପ୍ରବଳ ବାସନା   ଜୀବନେ ହେବ ସେ
ଦେବତ୍ୱ ଅଧିକାରୀ !

"ବିଦ୍ୱେଷ, କ୍ରୋଧ, କାମ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ନିଶା,
ହିଂସା ଅନଳେ ପ୍ରତିଶୋଧ ଘୃତ ମିଶା ।
ଚୌଦ ଭୁବନ   ରାଜତ୍ୱଲାଗି
ଅଛି ଦେବତାର ମୋହ,

ନିତ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗେ   ବିଳାସ ବ୍ୟସନ
ଉତ୍ସବ ସମାରୋହ ! ୮ ।

କେଉଁ ଗୁଣେ ଅବା ମଣିଷଠୁ ହେଲେ ବଡ଼ ?
ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୀ   ନିତ୍ୟ ସୁଖୀ ସେ
ସୂକ୍ଷ୍ମଲୋକରେ ଘର ।"

ଉତ୍ତରେ ଗୁରୁ ମନ୍ଦ ଅଧରେ ହସି,—
"କଳ୍ପ ଲୋକର ଏବେ ନପାରିବୁ ପଶି ।

ଜାଣିଥା ଏତିକି—ନ ଲୋଡ଼ୁଁ ଦେବତା
ପାଏ ଦିବାନିଶି ପୂଜା !

ନିଜ ପୂଜା ସ୍ତୁତି   ଆରାଧନା ଲାଗି
ମଣିଷ ନିରତେ—
ମରତରେ ହୁଏ ପୂଜା !" ୯ ।

ସଂସାର ଯେବେ ମନ କାଢ଼ିନିଏ
ଜାଗେ ନା ଯେବେ ଏ ପ୍ରାଣ,
ସେତେବେଳେ ନାଥ, ପ୍ରଣମି ତୁମକୁ
ଗାଇ ବସେ ତବ ଗାନ ।

ଅନ୍ତରଯାମି କ୍ଷମ ସେ ମୋହର,
ଶୂନ୍ୟ ମନର ବୃଥା ଉପହାର,
ପୁଷ୍ପବିହୀନ ପୂଜା ଆୟୋଜନ
ଭକ୍ତିବିହୀନ ତାନ ।

ସଂସାର ଯେବେ ମନ କାଢ଼ି ନିଏ
ଜାଗେନା ଯେବେ ଏ ପ୍ରାଣ ।

ଡାକେ ତବ ନାମ ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠେ
ଆଶା କରେ ପ୍ରାଣପଣେ

ନିବିଡ଼ ପ୍ରେମର ସରସ ବରଷା
ଯଦି ଆସିଯିବ ମନେ ।

ସହସା ଏକଦା ଆପଣା ଇଚ୍ଛାରେ
ଭରିଦେବ ତୁମେ ଅମୃତର ଧାରେ

ଏହି ଭରସାରେ କରେ ପଦତଳେ
ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ ଦାନ ।
ସଂସାର ଯେବେ ମନ କାଢ଼ିନିଏ
ଜାଗେ ନା ଯେବେ ଏ ପ୍ରାଣ ।

—o—

ସ୍ମୃତି-ତର୍ପଣ

(ଗାନ୍ଧୀ ଜନ୍ମତିଥି ଉପଲକ୍ଷେ)

(୧)

ତୁମର ଭୁଇଁରେ ତୁମକୁ ଦେଲେଣି ମାରି,
କାଳନେମୀ ଦଳ କଳ କଉଶଳ ଠାରି ।

କଳାବଜାରୀଏ ଏ ମାଟିର ଆଜ ପ୍ରଭୁ,
ତୁମ ଅବସାନେ ପୋଡ଼ି ଜାଳିଦେଲେ ସବୁ ।

ତୁମ ଛଡ଼ାଫୁଲ ଭେକ କଉପୁନି
ବାହାରକୁ ହେଲ ସାର,
ଚୌଦିଗେ ଖାଲି ଅନ୍ଧାର ହାହାକାର ।

ସେଣିକି ଗୃହିଁବ ଲୁଣ୍ଠ ଦାନବ ଲୀଳା,
ଝରଣା ଶୁଖିଛି ହସେ ଠଙ୍କର ଶିଳା ।

ଆଉ ଜନତା ଲଗି ନାହିଁ ହସେ,
ଟୋପାଏ ତ କାହିଁ ଲୁହ,
ଯେଣେ ଅନାଇଲେ ଛୁଟିଛି ସ୍ୱାର୍ଥ
ଅହଂକାରର ସୁଅ ।

ଜୀବନକୁ ଦଳି ରାଜମାତ୍ତ ଆଖିଠାର ।
କୁକ୍କୁଟୀ ଡାକେ—
ସ୍ୱାଧୀନତା ନାମେ
ଖାଇଯାଅ ଯେତେ ପାର ।

ମୈତ୍ରୀ ସତ୍ୟ ନାମ ଜପୁଥିଲେ ହେଲ,
ହସି ଚତୁରତା ପଛରୁ ମାରଇ ଢେଲ ।୧୦।

(୨)

ତୁମର ରକ୍ତେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସୁଖ ପାଇ,
ତୁମର ସ୍ମୃତିକ କଉଶଲେ ଦେଲେ
ଯାଦୁ ଘରେ ପଠିଆଇ ।

ତୁମର ନାମେ ଯେ ଲୀଳା କୀର୍ତ୍ତନେ ମାତ,
ଦେଶ ଆମ୍ଭର ପଶ୍ଚାତୁ କଲେ—
କଉଶଳେ ଦେଲେ କାତି ।

ନଗ୍ନଦେହ ରଖି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଟେକ
ଭୂଆଁ ବାଣ ଗୁଡ଼ ମୋଡ଼ଲେ ସାମ୍ୟ ବେକ ।

ଅଜ୍ଞଜନତା ନଇରାଶ୍ୟରେ ରୁନ୍ଧି—
ଅଶ୍ଳୀଳ ହୁଏ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶରେ
ପଥ ଜାହିଁ ପଥ କାହିଁ !!

ତୁମ ନର୍ଦ୍ଦେଶ ପଥ କାହିଁ ଗଲ ହଜି,
ନକଲି ମୟୂରେ ନାଚନ୍ତି କେତେ
କୁହୁକ ଯୋଜନା ସୃଜି ।

ବାପୁଜୀ ବଦଳେ ଦେଖରେ ଲକ୍ଷବୋପା,
ଢାଳନ୍ତି ବସି ପ୍ରାଣହୀନ ଲୁହ ଟୋପା !

ଅନ୍ଧାର ପଥେ ଶୁଭୁ ନାହିଁ ହୁଡ଼—
ଯଷ୍ଟିରେ ଠକ ଠକ,
ହରାଇ ବସିବେ ଅରକ୍ଷିତ ଧନ
ଉପୁଜେ ଶଙ୍କା !—
ଏତେ ଯେ ଧର୍ମଧ୍ୱଜ । ୨୮ ।

(୩)

ଭସ୍ନଗଦାରୁ ମରଣକୁ ଠଣା ମାର,
ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରହ୍ମଲୁଷ ।
ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ପୌରୁଷ ସରଳତା,
ବିପଥଗାମୀକ କହିଉଠ୍ ପୁଣି କଥା ।

ତୁମର ପତାକା ବହନ୍ତୁ ଯେତେ ଜଣ,
କ୍ଳୀବତ୍ୱ ହର ସତ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରେ
କର ହେ ଉଦ୍ଦୀପନ !

ଦାଣ୍ଡୀ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କର ପୁଣି !
ଗୁଣିଏ ହୋନ୍ତୁ ଏକଯୁଟ ତୁମ—
ହୋଇଯିବେ ବଟଳ ଖୁଣ୍ଟି !

ଦୃଢ଼ ହେବ ପୁଣି ଜାତିର ପଦକ୍ଷେପ,
ବୀର ସନ୍ୟାସୀ ଫେରାଇ ଆଣିବେ ଠେକ ।

ତୁମ କଳ୍ପିତ ଯୁଗ ଯା' ପୁରାଣେ ଲେଖା,
ସେ ରାମ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରପଞ୍ଚେ ଦେବ ଦେଖା ।

ହାସ୍ୟ ରଶ୍ମି ଝରିବ ନିଃସ୍ୱ ମୁଖେ,
ମୁଠେ ଖାଇ ମୂକ ଜନତା ଜୀଇବେ ସୁଖେ ।୪୨।

(୪)

ଡାକ ଡାକ ପୁଣି ଆହେ ଆଜନ୍ମତ୍ୟାଗୀ !
ଆସିଯିବେ ପାଶେ ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନ—
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବଇରାଗୀ ।

ଜାଗ୍ରତ ହେବେ ସତ୍ୟସନ୍ଧ
ଅଟଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ,
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ତମ ହେବ ଅବସାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଏ ମହୀ !
ଆତ୍ମବଳ ଯା ତର ଆଦର୍ଶ ଧ୍ୟାନ,
ପୁନର୍ଜୀବିତ କରିବେ ମଡାକୁ ହୁଅନ୍ତୁ ଅଗୁଆନ୍ !

ନିଜ ବୁଭୁକ୍ଷା ମଣିନାହିଁ ଯାର—
ବୁଝିବ କି ପର ପେଟ ?
ଚୌଦିଗେ ଆଜି ତ୍ୟାଗ ନିଷ୍ଠା
ସତ୍ୟ ବଦନ ହେଠ ।
ଆସ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଦେବତା ଆସନ ଛାଡ଼ି
ମୃତ୍ୟୁ ତିମିର ପିଉଛି ଜୀବନ ନାଡ଼ି ।

ମାନବ ହୃଦୟରେ ଦେଖା ଦିଅ ଏ ଭୂଇଁରେ,
ମୂକ ଜନତାର ଆର୍ତ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଝରେ !
ତୁମ ଆଦର୍ଶ ତୁମ ଅମୃତ ବାଣୀ,
ବିପଥଗାମୀ କି ପଥେ ପୁଣି ଆଣୁ ଟାଣି ।୫୬ ।*

—

---

* ଆକାଶବାଣୀ ସୌଜନ୍ୟରୁ

ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର କିଙ୍ଗ୍

ନୂହଇ ତ ଯୁଗ ଯାଇଛୁ କ ନାହିଁ
ବରଷ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି,

ଘାତକ ଗୁଳିରେ ଭୂଶାୟୀ ଶାନ୍ତି-
ସେନାପତି ଶିର
ଧରଣୀରେ ଗଲା ଲୋଟି ।

ମଉଳି ପଡ଼ିଲା ସ୍ୱାଧୀନତା ନିଶା
ତରୁଣ ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନ,

ରୁଧିର ସିକ୍ତ ପୌରୁଷ ଟାଣ
ଆଦର୍ଶ ଲଗି—
ଦମ୍ଭ ନିଷ୍ଠା ଯତ୍ନ ।

ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମେ କୋଟିଏ କାଫ୍ରୀ ସୈନିକ ମୂକ ଜଡ଼,
ସେନାପତି ବିନା ଶୂନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ ମଡ଼ !
ବୁଦା ଆଡ଼ୁଆଳୁ କୁମ୍ଭୀରେ ଲୁବ୍ଧ କେତେ ଗଡ଼ାନ୍ତି ବସି
ସ୍ୱସ୍ତି ବାଚନ ଢାଳ ଏକ ମୁଖେ ପଞ୍ଚମୁଖା ହୋଇ
ପଜାନ୍ତି ଛୁରି ହସି ।

ଆଜି ସାଜନ୍ତି ଧର୍ମ ବକ ଯେ ଚକ୍ଷୁରୁ ଗଡ଼େ ପାଣି,
ନିଗ୍ରୋ ଜାତିର କୋଟି ମୂକ ଜନେ (୨)
ଆଖୁ କ୍ଷେତ ଭଳି ଦୃପ୍ତେ ଯାନ୍ତି ହାଣି ।
ଗଣତନ୍ତ୍ରର ନାମ ଅମୃତ
ଗାଇ ଚଳାନ୍ତି

ହତ୍ୟା ଦାନବ ଲୀଳା, (୨)
ଧର୍ମାଧର୍ମ ବଖାଣିବୁ ଯେବେ
ତୋ ଲଗି ସଜଡ଼ା କଳା ।

ମିଥ୍ୟା ମୁଖରେ ଫୁତ୍କାର କରି ଆଜି କିଏ ଅବା
ବଜାଇବ ରଣଭେରୀ,
କହିବ କିଏ ସେ ? "ଅତୀତ ଯୁଗର ନର୍ଯ୍ୟାତନକୁ—
ଗୃହାଁନାଇଁ ଭାଇ ଫେରି !

ମାନବ ପଶୁର ଅତ୍ୟାଚାରକୁ କୃଷ୍ଣକାୟରେ !
ଝୁରି ଲଭ ନାଇ ଆଜି,
ବେଡ଼ି ଉପରକୁ କୋରଡ଼ା ମାଡ଼ ତୋ ଅଶ୍ରୁ ପେଡ଼ରେ ଥାଉ ।(୩)

ମରି ଜିଆଇବୁ ସୁତ ସନ୍ତାନେ ଭରସା ରଖିଥା ଏବେ,
ସାଗରେଦ୍‌ବେଳ ଅଟକ ରହେକ ଗୋରା ଚମତ୍କାର—
ଲୁହା ଶାଙ୍କୋଳି ବେଢେ ?
କୁଶ୍ରୀ କାଫ୍ରୀ କୁଞ୍ଚିତ ଦଶୁ ପଶୁର ତ ଅଛି ପ୍ରାଣ,
ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନ— ଅମୃତ ଭୋଗେ ହକ୍ ଦାବୀ ତୋର !
ଚଳାଇ ଯା' ଅଭିଯାନ ।୨୦।

ଲଢ଼, ଲଢ଼, ଆରେ ବୀର ଅସହାୟ !
ଶାନ୍ତ ସେନା ତୁ—ବାରଧି କୂର୍ମ ପରି,
ଜୀବନ ହାଟର କ୍ରୀତଦାସ ତୁହି ମରଣକୁ କିଆଁ ଡ଼ରି ?"

× × ×

ଜଡ ସମୁଦ୍ରେ ଚହଲାଇ ଦେବ ଆଜି କେ ବଜାଇ ବୀଣା ?
ଦେବତାର ବାଣୀ ବହି ଆସିଥିଲା କଥା ପଦକରେ—
କୋଟିଏ ଜୀବନ କିଣା ।

ତର୍ଜମା ଯୋଗେ ଦେଖାଇ ଥିଲା ସେ ନବୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ,
ମାଡ଼ିଗଲ ବୋଲି ଦୁନ୍ଦୁଭି ନାଦେ କହୁଥିଲା "ନାହିଁ ଭୟ ।"
"ଦିନେ ହେବ ଭାଇ କାଫ୍ରୀ ଜନତା ଜୟ !

ଗୌର ଚର୍ମ ଦିଶିବ ମଳିନ ଶଇତାନ ହେବ—
ଭୃତ୍ୟ ଆଜ୍ଞାବହ !"

× × ×

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଏଇ ଘନଅନ୍ଧ ରେ କଏ ପଥ କଢ଼ାଇବ ?
ମାନବ ନୁହେଁ ସେ ମୂକ କାଫ୍ରୀର ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସେ ସଦାଶିବ ।
କାଫ୍ରୀ ଭାଇ ତୁ ଜାଣି ଜାଣୁ ନାହୁଁ ଛପିଛୁ ଧରାରେ—
ଚିରକାଳ ସଇତାନ !
ଶିର ପାଣିଛଡ଼ା ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଗାନ୍ଧୀ ଶାନ୍ତ ସେନାରେ—
ଲେଖାଇଛୁ ଯେବା ନାମ ।

ପୋଛୁ ଲୁବ୍ଧ ତୋର କପଟର କୋମର
କ୍ଷୀଣବନ୍ତ ଭୂଲ—
ହୁଅରେ ଅଗ୍ରସର !

ତୋ ସେନାପତି ସେ ଅଛେଦ୍ୱାସ୍ୟେ
ଡ଼ାକେ ଚିର ନିର୍ଭର ।

ସଇତାନ ଅଛୁ ଜୀବନ ହସୁଛୁ
ଗୃହ୍ୱାଁ ଧ୍ରୁବତାରା ନଭେ,

ଦଳିଲେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମ କୋଟିଏ
ଭରି ଦିଏ ସୌରଭେ !

ଦେବତା ସତ୍ୟ ! ସତ୍ୟ ଜୀବନ !
ତାକୁ କଏ ପାରେ ମାରି ?

ସ୍ୱାଧୀନତା ତୋର ଦେବତାର ଦାନ !
ଉଷାଲୋକ ଗୃହ୍ୱାଁ !
ହସଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧାରା ।

ଅଧକ୍ଷ ତୋ ଲାଗିଛୁ ପଛକୁ
ଦେବତାରେ ରଖି ଧ୍ୟାନ !

ପଶ୍ଚାତେ ବୃଥା ଗୃହ୍ୱାଁ ନାହିଁ ଭାଇ
ଶାନ୍ତ ସେନା ତୁ—
ଚଳାଇଯା ଅଭିଯାନ । ୪୦

ବିଦାୟ ଲୁଥାର,   ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୀ !
ଦେବ ଦୂତ ନମୋ ନମଃ !

ଧର୍ମାଦର୍ଶ   ଆଲୋକ ବର୍ତ୍ମରେ
ବିକଶୁ ପଦ୍—
ଏ ଜୀବନ ଅନୁପମ । ୪୪

⁂

---

* ଟିପ୍ପଣୀ—ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥାର କିଙ୍ଗ୍ ଆମେରିକାର ନିଗ୍ରୋ ନେତା । ଜନ୍ମ ୧୯୨୦ । ଭାରତ ଭ୍ରମଣ ଓ ଗାନ୍ଧୀ ମତରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ୧୯୫୪—ନୋବେଲ ଲରିଏଟ୍ ୧୯୬୪—ଆତତାୟୀ ଗୁଳିରେ ନିହତ ୫ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୬୮ । ସଭ୍ୟ ଆମେରିକାରେ କଳା ଗୋରା ଚମଡ଼ା ଲଢ଼ାଇ କିଙ୍ଗ୍ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆହୁରି ଉତ୍କଟ ହୋଇଅଛି ।

(୧) ନିଗ୍ରୋ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରଥମ ଶହୀଦ ହେଲେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଆବ୍ରାହାମ ଲିଙ୍କନ୍ ୧୮୬୫ରେ ନିହତ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଜନ୍ କେନେଡୀ–ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ—୧୯୬୩ । ତୃତୀୟ ମାର୍ଟିନ ଲୁଥାର କିଙ୍ଗ୍—୧୯୬୮ । କେତେମାସ ପରେ ଏବେ ରବର୍ଟ କେନେଡି ।

(୨) ଭିଏତନାମରେ ଆଧୁନିକ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇଛି ।
(୩) Uncle Tom's Cabinରେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ।

ଲେନିନ୍

କୋଟି ବିପନ୍ନ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ପ୍ରାଣେ
ଜାଳିଛ ଆଶାର ବତ୍ତି
ମାନବେ ଦେଇଛ ପ୍ରାଣ ସମ୍ମାନ
ହାତେ ଅଧିକାର ଛତ୍ତି ।

କୋଟି ପରମାଣୁ ଶକ୍ତିରୁ ବଳି
ମହାନ ଆତ୍ମା ।
ସ୍ରଷ୍ଟା ହେ ଅନୁପମ ।

ତୁମରି ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସେ ଗାଏ
ଭାରତରେ
ବନ୍ଧୁହେ ନମୋନମ ।୩୭।

*

ଅଙ୍କକଷା

ଜୀବନ ପଟାରେ ସେ କେତେ ଯେ ଅଙ୍କ
କଉଶଳରେ ମୋତେ କଷାଇଲ ହେ,

ମାନପତର ମୋହ ଭରସା ରଚି କେତେ
ଜଳ ଭଉଁରୀମେଳେ ଭସାଇଲ ହେ ।
ଯେତୋଟି ମିଶାଇ ଚହୁଁବଳ ଫେଡ଼ିଲ
ବୁଦ୍ଧି ବିବେକର ଗରଧନ ମୋଡ଼ିଲ,

ପଉରୁଷର କେତେ ଭେଳିକି ଦେଖାଇଲ
ପଥସଶ୍ରବାକୁ ଯା' ହସାଇଲ ହେ ।୧।

ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳରେ
ଦେଖିଛି ରୂପ-ଛାଇ ପଡ଼ିଛି ମୋ ଜାଲରେ

ହାସ୍ୟ ଲାସ୍ୟରେ ଗୃଭୂଷି ଭାଷ୍ୟରେ
ଏ ତୁମ କଳାକାରେ ରସାଇଲ ହେ (୨)
ଶୂନ୍ୟ ବିପଣୀରେ ପଣ୍ୟ ଦେଲ ବାଡ଼ି,
ଲାଭରୁ କ୍ଷତି ଭରି ପାରିଲି ନାହିଁ ବାରି,

ଆଜ ଏ ବୋଝ ଗରୁ ଉତାରିବ କେ'ଶିରୁ
ଶୂନ୍ୟ ଘାଟେ ଶେଷେ ବସାଇଲ ହେ ।୩।

ହିସାବ ଲେଖିଛି ଯା' ଥରେ ଦେଖିବ ନାହିଁ ?
ଆକୁଳେ କୂଳେ କେତେ ବସିବି ଏକା ଗୃହିଁ ?

ଥରେ ବଇଁଶୀ ବାଇ ଦେଖିବ ଆସ ଧାଇଁ
ଊଷର ଜମି କେତେ ଚଷାଇଲ ହେ ।୪।

—o—

ଯେତେ ତେର ଫୁଲବାସ ଦେଇ ଯା

ଲୁଚାଇ ରଖିଛୁ ତୁ ଯେତେତେର ଫୁଲବାସ
ଦେଇ ଯା,

କ୍ଷୁବ୍ଧ ଧରଣୀରେ ସକଳ ତୋର ହାସ
ଫେଇ ଯା ।

ସମ୍ପାଦକୁ ତାନ ଯେତେ ତୁ ଶୁଣି ବେଣୁ
ଅଙ୍ଗେ ବହୁଛୁ ବା ଯେତେତେର ଫୁଲରେଣୁ,

ଗରଳ ବିଷ ଭୁଲି ଆଦରେ ତୋଳି ନେବେ
କେଶ୍ୱ ଯା ।
ଯେତେ ତୁ ଫୁଲବାସ ଦେଇଯା ।୧।

ସନ୍ଧ୍ୟା ପଛେ ଆସେ ରାତି ଗୁହାଁ ମାଡ଼ି
ଝରିବୁ ଧରଣୀରେ ଚହଟ ଯିବ ଗୁଳି,

ଯା ଲାଗି ଥିଲୁ ଆସି ତା ରୂପ ରସ ରାଶି
ନୀରବଣା ଅଶ୍ରୁରେ ଗାଇଯା
ଯେତେତେରେ ଫୁଲବାସ ଦେଇଯା ।୨।

ଯିବାର ବେଳ ହେଲା ଲାଗିବ କାହିଁ ହେଳା
ସାରିବ ନାହିଁ ଖେଳା ବଡ ଚତୁର ଟେକଳା

ପରଖେ ତୋର ମାଳା ମାନସ ନ ହେଜିଲ
ଭୁଲି ହେଲୁ ଆପଣା ସ୍ନେହୀ ଯା,
ବାକି ଯା ବାସ ଅଛି ଦେଇ ଯା ।୩।

ଦେବା ସୁଖ ପୂରୁଣା ମିଳଇ ଆଉ କାହିଁ
ସମୀର ରବି ଶଶୀ ଆକୁଳ ଦେବା ପାଇଁ

ଗୀତ ବାସରେ ମନ ମୋହି ଯା
ବାଙ୍କା ଯା ବାହ ଅଛୁ ଦେଇ ଯା ।୪।

ଯେତେତେରେ ଫୁଲ ବନେ ଫୁଟିବେ ତୋହ୍ଲ ଭଳି
ଉଚ୍ଛୁଳା ସାଗରର ଢେଉ ପାରିବୁ କଳି,

ଢନେ ଗଲେ ମଉଳି   ସକଳେ ଯିବେ ଭୁଲି
ତୋ ସ୍ମୃତି ସଙ୍କେତ ଥୋଇ ଯା,
ବାକ ଯା ବାସ ଅଛୁ ଦେଇ ଯା ।୫।

*

ପୌଷ ରାଗ

ଶୋଚନା ନ କରବୁ   ଚଳନ୍ତୁ ପଥିକ ତୁ
ଏକାକୀ

ଲକ୍ଷ କୋଟି ଫୁଲ   ନୋହିଲ ଯାହାରେ
ଦେଖା କି ?
ଲକ୍ଷ କୋଟି ପ୍ରାଣୀ
ଭେଟିଲୁ ମନ ଜାଣି

ଅଶ୍ରୁ ମାଦକର
ଶୁଣିଲୁ କେତେ ବାଣୀ
ଲକ୍ଷ ଢେଉ ପୁଣି ବସିଲୁ ମନେ ଗଣି

ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ ରବ ରେଖାଟି;
ଚଳନ୍ତୁ ପଥିକ ତୁ ଏକାକୀ ।୧।

ପଥେ ଯା ହେଲା ଭେଟ   ପ୍ରକଟ ଯେତେ ନାଟ
ସବୁଠି ଆପଣାକୁ ଖୋଜିଲୁ

ନାଟଗୋବରଧନ   ନ ଦେଲା ଦରଶନ
ଗ୍ରସ୍ଥାବାଜରେ ହେଲେ ମଜଲୁ !

ନଟ ନଟୀ ସହିତେ ଜମାଇ ଦେଲୁ ଖେଳ
ସପନେ ସତ ମଣି ଅସ୍ତ ହେଲା ବେଳ,

ସନ୍ଧ୍ୟାକାଶେ ଚାହିଁ ଶୂନ୍ୟେ ପୁଚ୍ଛୁ ଧାଇଁ
"ନାଟର ଗୁରୁ କାହିଁ ହଜିଲୁ ?"

ଫାନ୍ଦ ପାଶ ପରା ପକାଇ ମୋତେ ଧରା
ଶୟନ ବିଶ୍ରାମ ଭଜିଲୁ ।୨।

ତୋହର ନନ୍ଦେଶେ ଗାଇଲି ଗୀତ ମନ-
ମଉଜେ
ବଂଶୀ ରନ୍ଧ୍ରେ, ମୋ ଲହର ତୋଳି ଦେଲି
ସହଜେ ।
ଛନ୍ଦ ଗୁନ୍ଥିଲି ଆପଣା ଘରଗୃର
ଛନ୍ଦ ସ୍ରଷ୍ଟାର ନ ଦେଇ ନାମେ ଗାର,
ତୋ ବନ କୁସୁମରେ ହୋଇ ମୁଁ ମାଳାକାର
କଙ୍କର ତୋ କବ୍ବର ଯେ,
ଗନ୍ଧାଧର ତୋର ଲୁଚିଛ ଲୁବ୍ଧ ମୁଁ
ଅଜ୍ଞାତରେ ସଡ଼େ କରଜେ ।୩।
ଗାଇଲି ଯେତେ ଯାହା ଲଖିଲି ମନେ କାହା
ଜଗତେ
ଧନେ ଜାଣିଲି ନାହିଁ ସକଳେ ଆତ୍ମଧାୟୀ
ମରତେ ।
ଶୁଷ୍କ ଯଶ ଗାଇ ଦେଖାଇଲେ ନୃତର
ଧଇଲେ ଯେଷ୍ଠା ପଥ ମୃଦୁହାସେ ମାତର—

ତୃଷ୍ଣଲଗି ଯାହା ଶୋଚନା କଲି
ଅନୁବରତେ,
ଅନ୍ଧ ଦେଶେ ଦର— ପଣ୍ଟିକୁ ବିକ
ଗ୍ରନ୍ଥ କରତେ ।୪।
ମନ୍ଦ କରମକୁ ଅନ୍ଧ ଯେବେ ପଥ
ହୁଡ଼ଇ
ଅନ୍ଧକାର ପଥ ଆକୁଳ ପାରାବାରେ
ଧ୍ରୁବର ସଙ୍କେତ ଲୋଡ଼ଇ ।
ଗନ୍ଧ ମୃଗ ସମ ନଗମେ ବାସ ରଖି,
ଧାଇଁବୁଲେ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ପଡ଼େ ଥକି
ପ୍ରିୟ ତୁ ନିକ୍ଷ ପାଶେ ଦେଖିଲି, ମୃଦୁହାସେ
ବଡ଼ାଇ,

ଜୀବନର ସାରଥି ପିବ ମୁଁ କାହା କଣ୍ଠ ?
ନିଃସ୍ୱପଥ ନଅ କଢ଼ାଇ ।୫।
ତୁଚ୍ଛ ମୋର ଗୀତ ଭଲଲ୍ ନାହିଁ ଚିତ
କାହାର
ସ୍ନେହୀ ଶୋଷୀକ କାହିଁ ଦେଇଛୁ ମନେ ନାହିଁ
ଆହାର ।
ମଳୟ ମଧୂନ୍ମଶା ଚପଳ ମାଦକତା,
ସକଳ ବଉ ହରି ହାଣୁଛି ଏବେ ବ୍ୟଥା
ଅଶ୍ରୁ ଭେଦ ତୋର ବଜାୟୁ ଗୀତ ହେଉ
ବାହାର
ରସ-ଉଦୟ-ଗିରି ଅଖିଳ ଶୋଭା ଶିଖ
ନେହେ ନାଚ୍ ବ୍ରଜ ବିହାର ।୬।
କ୍ଷୀଣ ଦୀବାଲୋକେ ଦେଖେଁ ଶୋଚନା ଶୋକେ
ଗାଇତ ନାହିଁ ସାର ଗୀତଟି
ସପନେ କେତେ ପ୍ରାଣୀ ଭିଡ଼ିଲ ହୃଦେ ଟାଣି
ପଛେ ପଡ଼ିଲ୍ ପ୍ରାଣ ମିତଟି ।
କାଳ ଗରଳ ପିଇ ତାର ପୀୟୂଷ ତେଜ
ମରଜ ମରଣକୁ ବଜ ହେଉଛି ହେଜ ।
ଦେଖିବ ମୁଖଶଶୀ ହଜଯିବ ଏ ମସି
ହସିବ କୁମୁଦ ମୋ ଚଉଟି
ସଭାରେ ତାର ସ୍ଥାନ ଶେଷ ଗୀତରେ ଧାନ
କଟିବ ଏ ତୁଷାର ଶୀତଟି ।୬।

—o—

ମୁକ୍ତଚନ୍ଦ୍ର

ମେଘ ଆବୃତ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଚୁମ୍ବିଁ ଚୁମ୍ବିଁ
ଯେତେ ଉଦ୍‌ଭଟ କଳ୍ପନା କଲି
ସ୍ୱପ୍ନ ଗଲି ସେ ଗାଇ

କଟିଗଲି ମେଘ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶିଲି ଶଶୀ
ଆପଣାକୁ ଏବେ ଚୁମ୍ବିଁ ସେ ଯାଉଛି ହସି ।

ଏ ନୁହେଁ ଏ ନୁହେଁ ନୁହଇ ଏ ରୂପ ଶଶୀ
କୋଟି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ରୂପସୀ ଏକ ଏ ଗଣି
ଅତି ବାସ୍ତବ ମୂରତି ଅନଦ୍‌ଭୂତ
ପଞ୍ଚଭୂତରୁ ବାଛି ଗଢ଼ିଛି ବା
ମୂର୍ତ୍ତି ଏ ଅଚ୍ୟୁତ ।

ସକଳକୁ ଭୁଲି ଧାଇଁବା ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ
ନୁହେ ଏ ଭଜନ ଭାସିବାକୁ ଲୁହସୁଏ ।

ଅମୃତ ବିଷ ରୂପ ବିରୂପରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ
ମୂଢ଼ ଆବେଦନ ସେ ପଯୂର ତଳେ
ଜୀବନ ନିଗମ ଛନ୍ଦ ।

ମୂଳିଆକୁ ମୂଳି ମାଗୁଛି ବିଫଳେ ବସି
ପାଖେ ଦିଶୁ ନାହିଁ ବଇଁଶୀ ବଜାଇ
ନଟବର ଉଭା ହସି ।

—o—

ଚନ୍ଦ୍ର

ରୂପ ସୃଷ୍ଟିରେ   ସ୍ଥର ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର
କେଉଁ ରୂପେ ଅବା ଗଣା
ତୁମ କଲ୍ପନା ବନ୍ଦନା କଲ୍ଲ ବଣା ।

ସ୍ତୁତି ପ୍ରଶଂସା ଟାଳଇ ଦେବତା ଧୃତି
ଅହଙ୍କାର ସେ ଭୁଲଏ ଆପଣା କୃତି ।
ମେଘାଲେକେ ମୋର ଦେଖିଲେ ଅଳକ ଶୋଭା
ମଣ୍ତ୍ରଲେ ମୋର ବଦନ ମାନସଲୋଭା ।

କାରଣେ ମୋ ହେଲ   କରୁଣ କାହାଣୀ
ଗୃହା ମାନସ ପ୍ରିୟାର ଛନ୍ଦ
ବ୍ୟାପ୍ତି ମୋ ହେଲ ଅସୀମ
ଆପଣା କାମନା ଭୁଜରେ ବନ୍ଦୀ ହେଲ

କଲ୍ପ ପ୍ରତିମା   ସମ୍ବତରେ କେତେ
ଲଗାଇ ପ୍ରୀତି ଗେଲ ।

ପଡ଼ିଗଲେ ଥରେ   ଦୃଷ୍ଟି ପଥରେ
ଏ ମୋ କଳଙ୍କ ରେଖା

ଜାଣିଥିଲ ମମ   ପଶ୍ଚାତେ ତମ
ସାରବ କନ୍ୟ ଲେଖା ।

ଶେଷକୁ ଖୋଜିବ   ପରମ ବିଭୂତି କଣା
ସେଇ ହୃତକାଶ   ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମ
ହସି କରେ ବାଟବଣା ।

—o—

ଶ୍ୱାନ-ମାୟା

ଧନ୍ୟ ହେଲ ଏ   ଶ୍ୱାନର ଆଗି
ବାଜୁଛି ଡୁମର ଗୁଣ୍ଡରେ
ଛୁଧା ଦାବାନଳ   କଳିଜା ଉଦର
ପକାଉଛି କାଠି କାଣ୍ଡରେ ।
କାହାକୁ କହିବ   ଦେବତା ଦୁଆରେ
ଅଳି କରୁଅଛି ଆଂଭୁରେ
ପଦେଳ ପଲେ ମାର   କ ସୁଖ ପାଉଛ
ଧରି ନପାରଇ ହେତୁଟରେ ।

ମଣିଷକୁ ଯହିଁ   ମିଳୁନାହିଁ ଭଲେ
ଉଦର ପୂରାଇ ଭୋଜନ
ଟେକଉଁ ପଶରରେ   ଗଣାହେବ ଅବା
ଦରମରା ଶ୍ୱାନ ବେଦନ ।
ଗୃହସ୍ୱାମୀ ମୋ   ଅର୍ଦ୍ଧଭକ୍ଷ୍ୟ
କୋଠରେ ପଶିଛି ନୟନ
କଦବା ଅନ୍ନ   ଫେଜ ତୋରଣିରେ
ଗୃହିଣୀ ଭାଗ୍ୟ ଲିଖନ ।
ଚହିଁରୁ ବଳଲେ   ଜୁଠଇ ନୋହିଲେ
ନର୍ଦ୍ଦମା ପାଣି
ଯେତେ ଅସକର   ଭସି ଯାଉଥାଏ
ନିଃଶେଷ କରେ ଗୁଣି ।୧୦।
ତେବେ କେଁଆତ୍ମା   ଜାଣେନା ତୃପ୍ତି
ନ ଉଦର ଜ୍ୱାଳା
ପରମାତ୍ମାକୁ   ଗୁହାରି କରଇଁ
ଖୋଲ ଶମଶାନ ଚାଲ ।

ତହିଁ ମିଳିଯିବ ଅସ୍ଥି ମାଂସ
କଲଜା ସେ ଅସମାପ୍ତ
ଶାନ୍ତରେ ଜଉଁ ସେ' ଭୂଇଁରେ ଶେଷ
ଆସନ ଦେବ ମୁଁ ପାଶ ।
ସରବ ଆତ୍ମା ସଶବ ଜ୍ଞାତା
ମରମ କଥାତ ଜାଣି
ଏ ଭୂଇଁରେ କଆଁ ବାନ୍ଧି ରଖିଛ
ତୁଚ୍ଛ ଏ ମନ ପ୍ରାଣ ? ।୧୬।
ଏ ଗଚ୍ଛ ପତର ହଡଗିଣ୍ଡ ଘର
କଙ୍କାଳ ସାର

ଖାମିନ୍ଦ ଖାମିନ୍ଦାଣୀ
ଏଇ ପଥଧୂଳି ଏ ସାଇ ପଡ଼ିଶା
କାହିଁକି ଧରଇ ଟାଣି ?
ଜାନୁଆରଟା ମୁଁ ମୋହର ଆଖିରେ
କାହିଁ ଥାଏ ପୁଣି ଲୁହ,
ମନ ଭଳି ଯାଏ ଏ ମୁହଁ ଚୁହିଁଲେ
ସମାଧାନ ଏଥି କୁହ ।
ଯିବ ନାହିଁ କାହିଁ ଛାଡ଼ି ଏଇ ଭୂଇଁ
ମଶଯାଏ ପଚ୍ଛେ
ମନକୁ କରିଛି ଦୃଢ଼
କଙ୍କାଳ ସାର ବୃଦ୍ଧ ଶ୍ୱାନ ମୁ
ଦେଖିଲେ ଦେଖିବ ପଚ୍ଛ ମୂଢ଼ ।୨୨।
ଶୁଣୁଅଛ ତୁମେ ତା ମଧୁ ବଂଶୀ
ମୁଁ ଶୁଣେ ମରଣ ରଡ଼ି
ବେନି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶୁଭେ ତାର ଡାକ
ଜୀବନ ନଉକା
ଭାସି ଚୂଲେ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ।୨୪।

—୦—

ଅଭିଆଡ଼ୀ ଝାଣ

ପଡ଼ଶା ଘରର ଝିଅ ବହାଘର ଆଜ !
ଦୁଇଦିନ ହେଲ କେତେ ଭେଷ ଭୂଷ
ନହବତ ଉଠେ ବାଜ !
କେତେ ପରକାରେ ବିଜୁଳୀ ଆଲୁଅ ସଜା
ପତ୍ରେ କୁସୁମେ ହସଇ ତୋରଣ
ପବନରେ ଉଡେ
କେତେ ରଙ୍ଗର ଧ୍ୱଜା ।୪।
ମନେହୁଏ ଖସି ଆସିଛି ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ
ସରଗୁ ଇନ୍ଦ୍ରପୁଷ
କେତେ ଝିଷ ପୁଷ ବାସ ପଳାନ୍ତ
କେତେ ଦିନ ଧରି
ଚାଲିଛି ଭୋଜନ ଭୁଷ ।
ବ୍ୟାଣ୍ଡ ବାଜାରେ ତେଲଙ୍ଗୀ ବାଇଦ
ରଚେ ଅଭିନବ ତାଳ
ତାପଛକୁ ଗୁଡ଼ଇ ଆତସ ବାଜିର
ଶବଦ କରଇ କାଳ ।୮।
ରାତି ହୁଏ ଦିନ ଦିନ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ
ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳେ
ପଡ଼ଶା ଘରର ଅନୂଢ଼ା ତରୁଣୀ
କଥା ହେଉଥିଲେ
ଗୁହଁ ଗୁହଁ କୁତୁହଳେ ।
ବଧୂଟା ଭାବେ ଭାଗ୍ୟବତୀ ସେ’
ଆମ ସଙ୍ଗିନୀ—
ଉତ୍ସବର ସେ’ ରାଣୀ
କୋଟି ଦୃଷ୍ଟିର କେନ୍ଦ୍ର ସେ ଆଜ
ଛପି ରହିଅଛି ଜାଣି ।୧୨।

ଆମ ଘରେ	କ୍ଷୀଣ ଉଜ୍ୱଳ ଆଲୁଅ
କାହୁଁ ସେ ପଡ଼ିବ ଧରା

ଯେତେ ଯାହା ହେଉ	ମଙ୍ଗଳେ ଥାଉ
ଆମ ସଙ୍ଗିନୀ ପରା । ।୧୯।

ପୁରୁବ ଜନମ	ସୁକୃତ ତାର
ଏ ଜନମେ ହୁଏ ଭୋଗ

ରାଣୀ ସେ ରହିବ	ବଜୂଳି ଆଲୁଏ
ଅଭିଆଡ଼ୀ ଆମ
ଭାଗ୍ୟ ଜିବର ଯୋଗ ।

ସଙ୍ଗିନୀ ପୁଚ୍ଛେ	ଫିଟିବ କେବେ ଗୋ
ଆମର ଭାଗ୍ୟ ଗୃବ

ପୂଜିଲେ ତ କେତେ	ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କୁ
ଭବିଷ୍ୟ ନୁହେଁ ଭାବ ।

ତରୁଣ ସୁଲଭ	ଶଙ୍ଗ ସଜ୍ଜା
କଏ ବା ଗୃହୁଁଛି
ଭଙ୍ଗୀ ଗୃଭୁଗା ଠାଣି

ଦିବସ ଗତରେ	ମଉଳଇ ଫୁଲ
ଉଚ୍ଛଳ ରସେ
ଛଟଳ ପାରୁନାହୁଁ ଜାଣି ।୨୦।

ରୋଷଣୀ ଆଲୁଏ	ସବୁରି ଧିଆନ
ଆମେ ଯେ ଅପୂଜା ଫୁଲ

ମୁଚ୍ଛୁ ନାଉଁ ଥରେ	ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ କି
କେବେ ଦେବେ ପୂଜା ମୂଲ ?

ମିଛଟାରେ ପାନ୍ତୁ   ତା ପୂଜା ବରତ
ବୟସ ଯାଉଛି ଖସି

ଶୁଣିଛୁ କେବେ କି ?   ମଉଳା ଫୁଲକୁ
ଷଟପଦ ଆସେ ରସି ।

ହସି କହେ ବଡ଼   ହେଲୁ କିବା ଜଡ଼
ଶ୍ୟାମ ନଟବର
ଆମ ବର ବ୍ରଜରାଜା

କେଉଁ ସଜେ ଆସି   ହାତ ଧରି ନେବ
ରହିଲେ ଦେଖିବୁ
ବଜାଇ ମହୁରି ବାଜା ।୨୬।

ହତାଶେ ଶୂନ୍ୟେ   ଚାହିଁ ବସିଥିଲେ
ରୁକ୍ମିଣୀ ଧନୀ
ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଶ୍ୟାମ ପିବା

ମେଘରୁ ବିଜୁଳୀ   ଖସାଇ ଆସିଲେ
ଚତୁର ସେ ହେଲେ ବନ୍ଧ ।୨୮।

ତା' ଚାହାଣୀ ବଳ   ସୁନ୍ଦର କାର
କେହି ନ ଚାହିଁଲ ନାହିଁ

ତା ସ୍ନେହ ଆଦର   ଆଉ କେ ପାତର
ତା ରସ ଚାତୁରୀ
ଏ ବର ଜାଣିବେ କାହିଁ ? ।୩୦।

ମନଧନ ପ୍ରାଣ   ରୂପ ଯଉବନ
ଟେକି ଦେଇଛି ତା ପାଦେ

ସପନେ ବନ୍ଧୁ   କହିଯାଏ କ'ଣ
ତା' ନାହିଁ ବାଧେ ।

କୁବୁଜାକୁ ଯେବା   ସୁନ୍ଦର କଲ
ତା ରସେ ରସିଲ
ମୁଁ କି ତହୁଁ ହୀନମାନ ?

ମୋ ରୂପେ ମୋହିବ   ମୋର ସେ ରହିବ
ଅଛି ମୋର ଅଭିମାନ ।୩୪।

କ୍ଷୀଣ ଦୀପାଲୋକେ   ରସି ସେ ଆସିବ
ଶୋଷଣୀ ଆଲୁଏ
ଦିଏ ନାହିଁ ଛୁଆଁ ଧରା

ସେଇ ମୋର ସ୍ୱାମୀ   ଦିନ ଚାର ଗଣି
ଅଭିଆଡ଼ୀ ଲୁହିଝରା ।

ଏଇ ବରତକ   ରକତ ଶୋଷକ
ଜଣା ନାହିଁ ରସ କଥା

ହାଟ କାରବାରେ   ବଣିକ ବେପାରେ
କାହିଁ ପ୍ରୀତି ମାଦକତା ? ୩

ରସ ଅନୁଭୂତି   ନିଗମ ବିଭୂତି
ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁକୁ ଜଣା

ମନ ଘେନା ସ୍ୱରେ   ବଇଁଶୀ ବଜାଇ
ଜ୍ଞାନ ମନ କରେ ବଣା ।୪୨।

ନ ଘେନଲେ ମନ   ବରଘର ଜନ
କାଲି ଦେବେ ଘଉଡ଼ାଇ

ଶ୍ୟାମ ପ୍ରୀତି ବାଇ   ଅଭିଆଡ଼ୀ କାହିଁ
ଲେଉଟିବା ଜଣା ନାହିଁ ।୪୭।

ହେଲୁ ହିନୁ ପ୍ରାଣ   ଶ୍ୟାମ ମୋର ଧ୍ୟାନ
କରିବାର ଯାହା କର

ଅନାଘ୍ରାତ   ଏ ଚନ୍ଦ୍ରମଲ୍ଲୀ
ମରୁ ଉପଣ୍ଠରେ ଝର

କହେ ସଖୀ ସତେ   ନ ଯିବୁ ପରତେ
ଶୋଚନା ନାହିଁ
ମୁଁ ଏକା —

ଚପଳ ଏ ମନ   କହୁଛି ସେ ଠାଣ
ସେ ଗୋବରଧନ—ଠେକା ? ।୫୫।

—○—

[ଗ·୭୩]

ବିରୋଧା

ବିବାହର ଗୋଳ ସରବେ ବିଭୋଳ
ମୁହିଁ ଗୁହିଁବାକୁ
ନାହିଁ କା'ର ଅବସର

ଖାଲି ଛୁଟାଛୁଟି ଶୁଭୁଅଛି ପାଟି
ପଦାଞ୍ଚଳ ପ୍ରାପ୍ତ ବର ।

ଶଂଖ ଡାକୁଛି ରଙ୍ଗ ନାଚୁଛି
ବିଜୁଳି ଆଲୁଅ]
ଫୁଟେ କାନଫଟା ବାଣ

ଫାଟି ପଡ଼ୁଅଛି ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସେ
ଆଡ଼ମ୍ବରର ଠାଣି ।

ଘୂର୍ଣ୍ଣି ବିପାକେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା
ବିଧବା ସେ ନିର୍ମାଖି

ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତି·ଧା - ଭୋଜ୍ୟ ଲାଳସା
ଆଣିଥିଲା ତାକୁ ଡାକ ।

କାଖେ ଜାକିଥିଲା ଆମାଶୟ ରୋଗୀ
ଶୀର୍ଣ୍ଣ ତା ଶିଶୁ ପୁତ୍ର

ସକଳ ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ି କଉଶଳେ
ପୋଛୁଥିଲା ମଳମୂତ୍ର ।

ଅର୍ଦ୍ଧ ନଗ୍ନାକୁ ଯମ ଦୂତେ ତାକୁ
ଅଜ୍ଞାତେ ନେଲେ ଡାକି

କାନ୍ଦବା ନାହିଁ ତା' ସାହାସ
ଚୌଦିଗେ ବୁଲେ
ସଦ୍ୟ ମଡ଼ାକୁ ଯାକି ।୧୦।

ଖୋଜ ପାଉ ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ ସୋଦର
ଶୁଆଇ ଆସିବ
ଜଣେ କେହି ଶମଶାନେ

ପଥର ପ୍ରତମା ଧାଏଁ ଏଣେ ତେଣେ
କଥା ନ ଫିଟଇ
କି କରବ ନାହିଁ ଜାଣେ ।

ହବାହର ଗୋଳ ବକ୍ଷେ ବେକ୍ରୁ ବେଳ
ସିନ୍ଧୂର ଗରଜନ

ବିଧବା ଆଖିକ ନ ଦିଶଇ କିଛି
ଚାହିଁ ଦେଖୁଛି ସେ
ତା'ର ହଜିଲର ଧନ ।୧୪।

'ଦାଦାକୁ ତାହାର ଡାକିଦିଅ ବାବୁ
ମୋ ଆଖିକୁ ନାହିଁ ଦିଶେ'

ପ୍ରଳୟର ଭୀମ ବଜ୍ର ନନାଦେ
କ୍ଷୀଣ କ୍ରନ୍ଦନ ମିଶେ ।

ଆନନ୍ଦ ଖେଳ ନର ମଣ୍ଡୁଆଳ
ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କୁ ଭୁଲେ ହେଲେ

'ଅନାଥିନୀ ମାତା କରୁଣ କାକୁତି
ନ ପାଇଲ ତା'ର ଗତି

ରାଜପଥେ ଆସି ଦେଖିଲା ଯାହାକୁ
ଡାକି ଜଣାଏ ତା ଆର୍ତ୍ତି ।

'ଦାଦକୁ ତାହାର ଡାକଦଅ ଥରେ'
ପଦକରୁ ନାହିଁ କଥା

ନ ଶୁଣିଲ୍ ପରି ମଥିକ ଚଳଇ
ନତ କରି ଦେଇ ମଥା ।

କାହିଁ ଗଲ୍ ଏକା ଗଲ୍·ନାହିଁ ଦେଖା
ବିଧୁର୍ ବିଧୁବା କ୍ଷଣେ

ଚଷ୍ଟାରେ ତା'ର ଶ୍ୟାମ ନଟବର
ଦିଶିଲ୍ ସ୍ୱପ୍ନେ
ଚୂଳିରୁ ସଂଗୋପନେ ।୨୪।

—o—

ନର-କୁଞ୍ଜର

ମତ୍ତ ବାରଣ ଦୁର୍ବାର କ୍ଷୁଧା
ମାନେ ନାହିଁ ଖାଲଖମା
ବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଲେ ଛନ୍ଦିବା ସ୍ପୃହା
କିଏ ସେ କରିବ କ୍ଷମା ?

ବଣ ପର୍ବତ ପନ୍ତାର ନଈ
ଗହନ ସରଣୀ ଗୁହା
ଝରଣା କିନାରେ ମୟୂର କାକଳି
ପିଇବ ଭୁହାକୁ ଭୁହା ।

ମୁକ୍ତ ପବନେ ଚରିବୁଲି ସୁଖେ
ଖୋଜିବ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ରଷ୍ଟା
ଅଟକେ ମାତର ପାଶେ ଆସିଗଲେ
କରିଣୀ କେ ଯୂଥଭ୍ରଷ୍ଟା ।

କ୍ଷଣକାଳ ଲାଗି ଦେଖଇ ସ୍ୱପ୍ନ
କ୍ଷଣକାଳ ଲାଗି କ୍ରୀଡ଼ା
ମନସ୍କୁ ବନ୍ଧଇ ସ୍ୱପ୍ନ ନିଶାରେ
ପ୍ରାଣମନ ଟଣାଭିଡ଼ା ।

କହଇ କରିଣୀ ପ୍ରୀତି ସୋହାଗରେ
ଚାହିଁ ଦେଖ ମୋର ସ୍ଥିତି
ବିଧି ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ଆସିଛି ମୁଁ ପାଖେ
ଚିର ଜୀବନର ସାଥୀ ।୧୦।

ଘଞ୍ଚ ଏ ବନ   ଶ୍ୟାମଳ କୁଞ୍ଜ
ବିରଚିବା ନବ ସୃଷ୍ଟି

ନିଷ୍ଫଳ ଏଇ   କ୍ଷିପ୍ତ ଭ୍ରମଣୁ
ଫେରାଇ ଆଣ ଗୋ ଦୃଷ୍ଟି ।

ଅପୌଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ   ରୂପରସ ଖଣି
ତନୁରେ ହୋଇଛି ଠୂଳ ।

ଗୁପତେ ହୃଦୟୁ   ନିଆ ନିଆ ଭାବ
ସକଳ ମୂକୁତ ଠୂଳ । ୧୪ ।

ଦୁର୍ଦମ ଗତି   ଥମିଯାଏ
ଖେଦା ମୋହମାୟା
କରଣୀର କଉଶଳ,

ଚୌଦବର୍ଷ   ରାମ ବନବାସ
ପ୍ରୀତି ରତି ପ୍ରତିଫଳ ।

ପୀରତି ନିଶାକୁ   ଜୀବନର ନିଶା
ଭାଗ୍ୟୋଦୟେ
ଦିନୁଦିନ ଯାଏ ବଳି

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଫୁଲ   ଝାଉଁଳି ଝରଇ
ଥିଲା ଯେ ମୁଗ୍‌ଧା କଳି ।

ମେଣ୍ଟିବ କାହୁଁ   ମରୀଚିକା ଜାଲେ
ଶୁଷ୍କ ତାଳୁର ତୃଷା ?

ମୋହ ଅନ୍ଧାର   ଭେଦି ଖୋଜେ ପ୍ରାଣ
ଖେଦା ଅନ୍ଧାରୁ
ନବୀନ ଜୀବନ ଉଷା । ୨୦ ।

ପଡ଼ି ରହେ ପଛେ ରମ୍ୟକୁଞ୍ଜ
ଦଳ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଜାଲେ

“ନାହିଁ ନାହିଁ ଏଥି ଶତ୍ରୁ ବିନୋଦ”
ପୁଣି ମାଡ଼ି ଧରି ଗଲେ । ୨୦ ।

ଦର୍ଶକେ କହି ଜାଳିଦେବ ମହୀ
ପାଗଳ ଦନ୍ତାବଳ

ଛିନ୍ନ ଜାଲକୁ ନିରେଖି କରିଣୀ
ବେନି ଆଖି ଛଳ ଛଳ ।

ଆନକେ କରିଣୀ ମନ ନେଲା ଟାଣି
ଆଜି ମୋର ପରାଜୟ

ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ଏତେ ଅଛି ମୋତେ
ଛନ୍ଦିବା ତାକୁ
ନବୀନ ଉପାୟ କହ । ୨୯ ।

ପଶୁ ଜନ୍ତୁ ମୁଁ ହୈମବତୀର
ତପସ୍ୟା ନାହିଁ ଜଣା

ପୋଡ଼ି ଜାଳିଗଲା ସ୍ୱପ୍ନ—ସୃଷ୍ଟି
ଭଳି ମୋ ବୁଦ୍ଧି ବଣା ।

କୃମି ତନ୍ତୁରେ ବାନ୍ଧିବୁ କରୀ
ନୁହେଁ ପତଙ୍ଗ ମକ୍ଷୀ

ଦୁଃଚ୍ଛେଦ୍ୟ ସେ ପରମ ଜାଲକୁ
ଦେଖି ନ ପାରିଲୁ ସଖୀ । ୩୦ ।

—o—

ରାଜନୀତି ଜଞ୍ଜାଳ

ପାଟଶାଗ ହେଲ ତ   ସାର ରାଜନୀତି
ତୁମେ ଟାଉଟର ଦଳ

ପୁଞ୍ଜିପତି ହେ   ରାଜନ୍ୟ ଧରାଶଲ
ଯେତେ ପରକାରେ ବସୁଧାରେ ହଅ ଦେଖା,
କାଳେ କାଳେ ତୁମ ନାମ ଇତିହାସେ ଲେଖା,

ଆଜି ଯେତେ   ଶିଖୀ ମନାଇ ବଂଶବଳ
ହବା ଆଲୋକରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେତେକ—
ବୁଦ୍ଧି ସୁକୌଶଳ !

ଇତାନ ଦଳେ   ରଙ୍ଗ ଭୂଇଁକ ଠାର—
ସତ୍ୟକୁ କଏ କେବେ ପାରିଲଣି ମାରି ?

ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରୀ   ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—
ଆସୁରୀ ପ୍ରବଞ୍ଚନା,
ଆବିଳ ସଲିଳେ   ସତ୍ୟ ନ ପଡ଼େ ଜଣା ।

ସତ୍ୟ ଜନତା, ସତ୍ୟ ଦେବତା, ସେବା
ନେବା କଥା ନାହିଁ ଆଖି ବୁଜ ଖାଲି ଦେବା ।

ନନ୍ଦୀଘୋଷକୁ   ଟାଣି ନ ପାରିଲ—
ତୁମେ ଯେ ଭଗ୍ନକଟି,
ବଳ୍ଗା ବିନା   ପଛେ ଆସିବାର ହଟି ? ।୧୪

ପୁରାଣ କାଷ୍ଠ   ଚକ ଚଳେ ହୁଅ ଚୂର !
ନିଷ୍ଫଳେ ବଜା   ଅହଂକାରର ତୂରୀ ।

ବୀର ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଗାଣ୍ଡୀବ ଶେଷେ
ଉଠାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ,

ଶୀତ ବନ ଶ୍ୱାନ ଭେଲା ଭେଲା ହୋଇ
ଷମତା ରସକୁ ବାଇ ।

ଦଶୁନାହିଁ ନବ ଆଲୋକର ସମ୍ପାତ ?
ନବୀନ ଯୁଗକୁ ଡାକ ଆଣନ୍ତୁ
ଧନ୍ୟ ଆର୍ତ୍ତୀରେ—
ଅଧୀର ଜଗନ୍ନାଥ ।

—o—

ଶେଷ ଯାତ୍ରା

ପାନ୍ଥଶାଳାରେ   ଲଗାଇଲି କେତେ ଲୀଳା
ଗାଡ଼ି ଚକ ଅଖ   ସବୁ ହୋଇଗଲା ଢିଲା

ଦୂରେ କାହିଁ ଲୁଚି   ଡାକ ଦିଅ 'ଆସ ଆସ' !
ଯିବି ଯିବି କହି   ମନ ବଳେ ନାହିଁ
ଛାଡ଼ିବାକୁ ପୁର ବାସ ।

ଅସ୍ତ ରବିର   କିରଣ ଆସଇ ଲେଉଟି,
ପାଚିଲା ପତର   ଖସିଲେଣି କେତେ କୋଟି ।

ଯେତେ ଆସିଥିଲେ   ମୋହର ସହିତେ ହାଟେ,
ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଗମେ   ଲୁଚିଗଲେ ଯେଝା ବାଟେ ।୮।

ଦୂର ଅନ୍ଧାରେ   ଚୁହିଁ ବସେ ଘାଟ ତୁଠେ,
ସୁପ୍ତ ସାଗର   ଆଖି ମଳି ଜାଗି ଉଠେ ।

ଭଗ୍ନ-କଣ୍ଠୀ ମୁଁ   ପାନ୍ଥଶାଳାରେ
ଆଉ ମୋ ମମତା ନାହିଁ,
ତୁମ ହସତକ ଦେଖିବାକୁ ମନ ବାଇ ।

ଅନ୍ଧାର ଦେଶେ   ଯିବାକୁ ନାହିଁ ମୋ ଡ଼ର,
ତୁମେ ପାଶେ ଥିଲେ   ଜୀବନ ବନ୍ଧୁ ।
ସୁହୃଦ ବଂଶୀଧର । ୧୪ ।

⁂

ଅପୂଜା-ଫୁଲ

କଉଁଟି ବନରୁ   ଦେଖି ଆସିଅଛ
ଦେଖିଲ ଫୁଟିଲା ଫୁଲ

ରୂପହାସ ବାସେ   କେତେ ବା ମୋହିଲେ
ଦେଲେ ନାହିଁ କେହି ମୂଲ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସିଲା   ଚହଟ ଖସିଲା
ପାଖୁଡ଼ା ଦିଶିଲା ମ୍ଳାନ

କାଲି ବା ପଅର   ପଡ଼ିବ ସେ ଝରି
ଧୂଳିରେ ଶେଷକୁ ସ୍ଥାନ ।

କିଏ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର   ଜୀବନ ବାସନା
ଥିଲେ ତ ନୋହିଲା ଭୋଗ

ଦେବତା ପଦ୍ମରେ   ଅବା ନର ଶିରେ
କାହିଁକି ନୋହିଲା ଯୋଗ ।

ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶେ   ଏକଇ ପ୍ରଶ୍ନ
କାହିଁକି ଫୁଟିଲା ଫୁଲ

ଦେବତା ଯୋଗ୍ୟ   ହେଲେ କେତେ କା’ରେ
ନ ମିଳିଲା ଥଳ କୂଳ ।

ଭାଗ୍ୟର ଏଇ   ଉପହାସେ ପୁଣି
ଲୁଟିଛି କବିତା କଳା

ଶ୍ୟାମଳ ସ୍ୱପ୍ନ   ବାଡ଼ିଲା ବେଳକୁ
ପଛୁ ତଡ଼ କହେ
ପସରା ଗୋଟାଇ ଚଳା ।୧୦।

ସେଇ ଫୁଲ ସବୁ   ପଡ଼ିବ’ମୁଁ ଝରି
ମଉଳିବ ହାସ ବାସ

ଛନ୍ଦ ବନ୍ୟା   ଅଟକିବ ପଥେ
କରି ବଳେ ଉପହାସ ।

ଭାଗ୍ୟର ଏଇ   ବିଡ଼ମ୍ବନାକୁ
ଭାବିଲ ମୋ ଶୋଚନା ନାହିଁ

(ଶ୍ୟାମ) ବନ୍ଧୁ ଅଛି ମୋ ତୋଳିନେବ ଶେଷେ
ତା’ ପଥ ରହିଛି ଚାହିଁ ।

ନିଖିଳ ପୁଷ୍ପ   ଧରଣୀରେ ଫୁଟେ
କେତେ ହୁଏ ନରଭୋଗ୍ୟ

କେତେ ବା ନେତ୍ରା—   ନନ୍ଦ ଦାୟିନୀ
ନାସା ଆଘ୍ରାଣଯୋଗ୍ୟ

ସକଳ ଏ ତା’ର ବଂଶୀ ଲହରି
ରାସ ରସିକ ସଙ୍ଗୀ

କେତେକ ବାଟେ କଏ   ଦେଖାଇ ଯାଉଛି
ତା’ ରସ ଚତୁରୀ ଭଙ୍ଗୀ ।

ନିଜ କଳ୍ପନା   ଚତୁରୀରେ କେତେଁ
କରନ୍ତି ଚେଷ୍ଟା
ଆପଣାକୁ ଗଢ଼ିବାକୁ ।୨୦।

ଜୀବନ ସଫଳ   ବିଫଳ ହେବାର
ଅଙ୍କ କଷିନି ଯୋଡ଼ି

ଗୋପାଳ ଆଦେଶେ   ଟାଣିନିଏ ଯାନ
ଅମାନିଆ ହେଲେ
ହସିଦିଏ କାନମୋଡ଼ି ।

ଅପୂଜା ଲାଗି ତାଲେ ପ୍ରୀତିଲୁବ୍ଧ
ତା' କରୁଣା ଅତୁଳନ

ବିଶ୍ୱ ଆଖିରେ ତୁଚ୍ଛ ଦିଶିଲେ
ମୁହିଁ ତା'ର ପ୍ରିୟଜନ ।

ଏ ଘର ଭାଜଲେ ଥାନ ନମିଳିଲେ
ବାନ୍ଧିଦେବ ମୋର ବସା

କାତରେ ଭାଳଇଁ ରୂପ ରସପାୟୀ
କବି ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ଦଶା ।୨୭।

ରୂପ ରସ ଭୋଳ ସୌରଭାକୁଳ
ଚପଳ ଭ୍ରମର ପରି

କୁସୁମ ସନ୍ନଟେ ସଙ୍ଗୀତ ସୁଧା
ଧୂଳିରେ ପଡ଼ଇ ଝରି ।୨୮।

ତରୁଣ ମନରେ ଚେତନ୍ତି କେତେ
ତୀବ୍ର ଉନ୍ମାଦନା
ବିଷଧର ଫଣୀ ଚଳାଇ ଦାନ୍ତ
ମନ୍ତ୍ର ନଥାଇ ଜଣା ।୩୦।

କେଶ ବେଶ ହାସ ଗୃତୁଷ୍ଟି ଲାସ୍ୟ
ତରୁଣ ହଂସ ଗତି

ଝରପଡ଼ୁ ଧୀରେ ପତିତ ପଁତର
ଥିରହେଉ ଚଳମତି

ନଶୂନ ରାତିରେ ଆସିବ ବନ୍ଧୁ
ପାଦ ଚୂଳ

ବନ୍ଦନା ଜ୍ୱାଳା ଥମିବ ଶିଳ୍ପୀ
ଭୁଲଟେ ନ ଥିବ କାଳ ।

—o—

ରଜନୀଗନ୍ଧା

ତୁମ କବିକୁଳ ହୁଅନ୍ତି ବିଭୋର
ଫୁଟିଲା ଫୁଲକୁ ଦେଖି

ମଉଳିଲା ବେଳେ ବାଣୀ ନାହିଁ
ଆଉ ନପାରନ୍ତି ଲେଖି !

ଅଶେଷକୁ ଭୁଲି ଅଟକି ଯାଆନ୍ତି
ଏ ଜୀବନ ଯହିଁ ଶେଷ
ଅହଂକାରର ବେଷ ଧାରି ହୋଇ
ମରମେ ମୃତ୍ୟୁ କ୍ଲେଶ ।

ମଳୟ ମହକ ସବୁ କାଳେ ଥିବ
ପୌଷ ଆସିବ ନାହିଁ
ଶୀତ ପବନର ପଳିତ ପତ୍ରର
ଉଡ଼ିବାର ବୈଶାଖ
ଗାଇବା କାବ୍ୟ କାହିଁ ?

ଶୀତ ବସନ୍ତ ଯାହା ସଲହରେ
ଅଦ୍‌ଭୁତେ ଯାଏ ଖେଳି
ଜୀବନ ମରଣ ତାରୁଣ୍ୟ ଜରା
ଯେନ ସେ ବରଟେ କେଳି

ସଙ୍କେତେ ତା'ର କାବ୍ୟ-ନାୟିକା
ରଜନୀଗନ୍ଧା ଫର
ରାତି ଲାଗି ଆସି ନିଖିଳ ହୃଦୟେ
ସୌରଭ ଯାଏ ଭରି ।

ବଇଁଶୀ ଲହରେ   ଫୁଟି ଗୀତ ଲାଗି
ଲହର ଥମିଲେ ଝଟରେ
ଆଉ ବାସରକୁ   ବାସକସଜ୍ଜା
ତରୁଣୀ ଶଯ୍ୟା ଭଟରେ ।

ଶେଷ କାହିଁ ତା'ର   କର ହା ହା କାର
ଶେଷ ହେଲା କାହିଁ କହ
ରୂପ ସୌରଭ   ବହିଆଣେ କାହୁଁ
ସ୍ନିଗ୍ଧ ଗନ୍ଧବହ ।

ଘଟ ପରେ ଘଟ   ଥାପୁଅଛୁ ନଟ
ପଟ ପରେ ପଟ ଆସେ
ନଭ ଅଙ୍ଗନୁ   ନିଭିଲେ ତାରକା
ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କାଲି
ମୋହିବ ଚିତ୍ତ ହାସେ ।

ରୂପ ଆଭାସିଲା   କୁସୁମ ଫୁଟିଲା
ପ୍ରୀତିରେ ହସିଲା ଚହିଁ
ଝରିଲା ବେଳକୁ ପ୍ରୀତି ଅନୁରାଗ
ଧୈର୍ଯ୍ୟ କାହିଁକି ନାହିଁ ?

ଫୁଟିଲା ଶେଷକୁ   ଝରେ ସେ ଧୀରତି
ନସ୍ତ ତ ମୋହ ସମାବେଶ
ଆତ୍ମ ତୃପ୍ତି ଲାଗି   ଯେ ସୋହାଗ
ଭାଗ୍ୟେ ଅଶେଷ କ୍ଲେଶ ।

ଅଶେଷ ପୀରତି   ଆଶା ବିଶ୍ୱାସେ
ବଳୀୟାନ ସଦା କାଳେ
ଆନନ୍ଦ ଘନ   ରାଧା ରସିକତା
ଶିରସି ଆଶୀଷ ତାଳେ ।

ଭୁଲଯାଏ ମନ   ଲୁବ୍ଧ ବିଚକ୍ଷଣ
ଅନୁଗ୍ରହତା ଲଭି

ବିଚ୍ଛେଦ ଶୋକ   ଭୁଲି ଶୋଷ ଭ୍ରୋନ୍ତ
ଝରା ଫୁଲେ ଚାହିଁ

ନିଖିଳ ତଟିନୀ   ମିଳଇ ସାଗର
ବିଚ୍ଛେଦ ତହିଁ କାହିଁ ?

ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁର ହାସ ଆଲୋକେ ମୁଁ —
— ରଜନୀଗନ୍ଧା
ତୁମ ପଥ ରହେ ଚାହିଁ ।

—○—

ଭୂମିକମ୍ପ

ଧରଣୀ ଥରିଲା   ଭୂଇଁ ଫାଟିଗଲା
ଭୂଶୁଡ଼ିଲା କୋଠାବାଡ଼ି
ପ୍ରଳୟ ବାତ୍ୟା   ସହିତରେ ଧରି
ସାଗର ଅଇଲା ମାଡ଼ି ।

ଶତ ଦମ୍ଭୋଳି   ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟେ
ବିଦାରନ୍ତି ଧରି ବକ୍ଷ
ସୁଉଚ୍ଚ ଭବନ   ବାରି ବରଷଣ
ହେଲେ ତାର’ ସମକକ୍ଷ ।

ଅଚିନ୍ତା ହୋଇ   ଯାଇଥିଲେ ଶୋଇ
ମାନବ ଇତର ପ୍ରାଣୀ
ଅର୍ଦ୍ଧ ରାତ୍ରିରେ   ନିଦ୍ରା ଗହ୍ୱରେ
କେହି ନ ପାରିଲେ ଜାଣି ।

କାହିଁ କେଉଁଠାରେ   ଶୁଭାଗଲା ବାରେ
କରୁଣ ଆର୍ତ୍ତ ସ୍ୱର
ରସାତଳ ଫାଟେ   ଗଳଗଳେ ଥାଟେ
ପ୍ରଶ୍ନକୁ ନାହିଁ ଉତ୍ତର ।

ବିଶାଳ ନଗରୀ   ସହରର ଶିରୀ
ଚିହ୍ନ ରହିଲା ନାହିଁ
ପ୍ରଳୟର ଜଳ   ପଲକେ ପ୍ରବଳ
ଥଳକୂଳ ଗଲା ଖାଇ । ୧୦ ।

ମାନବ ଦମ୍ଭ   ଦମ୍ଭୋଳି ଘାତେ
ଧୂଆଁ ହୋଇଗଲା କ୍ଷଣେ
ଦୁଃଖ ଗାଇବେ   ବିଶ୍ୱ ସଭାରେ
ନ ରହିଲେ କେହି ଜଣେ ।

ଭୂଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିଲା ମାନବ ସୃଷ୍ଟି
ଅବା ଶିଶୁ ଖେଳଘର
ଦର୍ପ ଦମ୍ଭ ଅହଙ୍କାରକୁ
ସଲିଳ ସମାଧି
ତିଳେ ହେଲନାହିଁ ଡର

ବିଜ୍ଞାନ ଭାଳେ ଗବେଷଣାଗାରେ
କି ହେଲା କାହିଁକି ହେଲା
ଅଜ୍ଞାନ ଭାଷେ ହାସମିଶା ହାସେ
ବିଧାତା ମାଇଲା ଠେଲା ।

ସଂସାର ସାରା ବଢ଼େ ପାପଭାରା
ବିଲୋପ ବିବେକ ବୁଦ୍ଧି
ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରୀ ମାନବେ ଅନ୍ଧ
କରିଅଛି ସମୃଦ୍ଧି ।

ରକତ ଖାଇକା ମାନବ ମଣିଷ
ନିଶା ମାତ୍ତୁ କାଠ ଭଳି
ମାରଣ ଅସ୍ତ୍ର ସଜାଏ ଦର୍ପେ
ବିଶ୍ୱକୁ ଦେବ ଦଳି । ୨୦ ।

ଦର୍ପ ତାହାର ବିଧାତାକୁ ମାରି
ହେବ ସେ ଧରଣୀ-ପାଳ
ଶିଶୁ ମାନବର ଦମ୍ଭକୁ ଚାହିଁ
ଚେଷ୍ଟାରୁଁ ହସେ କାଳ ।

ତ୍ରିକାଳ ସ୍ରଷ୍ଟା ସକଳ ଦ୍ରଷ୍ଟା
ଅଦ୍ଭୁତ ତା ବିଧାନ
ଚିର ଅଗୋଚର ବାକ୍ୟ ମନର
ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ।

ସଞ୍ଚାଳଣିରେ ଭ୍ରୁଭଙ୍ଗୀରେ
କୁହାଟି ନାଚଇ ରୁଦ୍ର
ବାତ୍ୟା ବଜ୍ରଳୀ ତାଣ୍ଡବ ରଚେ
ଉଚ୍ଛୁଳେ ସାତ ସମୁଦ୍ର ।

କାହିଁକି ଏ ହେଲ କହିବଟି ଭଲ
କାହିଁକି ସେ କଲ ଧ୍ୱଂସ

ଏକା ଘାତକରେ ମାର ଶୁଆଇଲ
ନିର୍ମମ ନିଜ ବଂଶ ?

ନିଜ ପର ତା'ର ବିଭେଦ ବିକାର
କିଛି ନାହିଁ ତାକୁ ଜଣା
ଗବେଷଣାଗାର ବୁଦ୍ଧି ତାହାର
ଚିର ଅଗମ୍ୟ
କଳ୍ପନା ତହିଁ ବଣା ।୩୦।

କେତେଡ଼େ ସେ ଚତୁର ବିଶ୍ୱ ଆତୁର
କଲା ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଭ୍ୟାଇ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ କୋଟି ଶିର ଗଲା ଲୋଟି
ଢଞ୍ଜଜନ୍ୟ ବାଇ ।

ଏକା ଘାତକର ଖଣ୍ଡ ପ୍ରଳୟ
କାଢବ ନାହିଁ କେହି
ଗୃହା । ତା' ଅଧର ମନ୍ଦହାସ୍ୟ
ଏ ପୁଣି ସୃଷ୍ଟିସ୍ରଷ୍ଟା !

ସୃଷ୍ଟିରେ ତା'ର କେତେଟି ଆଦର
କେତେ ପୁଣି ରସ ଲୀଳା
ଅବାଧ୍ୟ ସୁତ ଦଣ୍ଡେ ଉଷତ
ବିଧୃତ କରେ କୀଳା ।

କଥା ଅଛୁ ଖାଲି ସମ୍ଭବ ସେ ଗାଳି
ଅହଂକାରର ଯମ
ନଦେଖି ନଜାଣି ରୂପରେଖଁ ତା'ର
ସୃଷ୍ଟି ବଧେ
କେଶବ ନମୋନମ ।

ସଂହାର ତବ ଭୈରବ ଲୀଳା
ରୁଦ୍ର ବିଶ୍ୱନାଥ
ଆର୍ତ୍ତ ମାନବ ଶିରେ ଦେଉ ବିଭୁ
କରୁଣା ଆଲୋକପାତ ।୪୦।

—†—

ନାରୀ

॥ ଏକ ॥

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମ   ମୃଣ୍ମୟୀ ତନୁ
କେତେ ପରକାରେ ସାଜୁଛି,
କଳ୍ପନା ଆଉ   କାବ୍ୟ ରସରେ ମାଜୁଛି,
ଜୀବନର ଯେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଦର୍ଶ,
ଧନ୍ୟ ଭାଳୁଛି ଲସ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ,

ଆତ୍ମମୂଳ ଭୁଲି   ଆଦର୍ଶ ଯେତେ
ମର୍ମେ ତୁମର ଲସୁଛି
ପରମ ଲଗ୍ନ   ବ୍ୟର୍ଥ କରି ମୁଁ
କବି ଅଭିମାନେ—
କଳ୍ପନା ଜାଲ ସିଇଁଛି । ୭ ।

ଧରା ଦେଇନାହିଁ   ସଫରୀ ସେ ଜାଲେ,
ଛନ୍ଦିଛି ଖାଲି ଆପଣେ,
ଶୋଚନା କରିନ   ବୀଭତ୍ସ ନିଶିଯାପନେ ! । ୮ ।

ମାଟି ଘଟେ ଯେତେ କୁତ୍ସିତ ରସ,
ପିଇଛି ସଂଜ୍ଞା ହରାଇ ବିବଶ,

ବଂଶୀ ଆକୁଳ   କ୍ରନ୍ଦନ ଡାକେ
କରିଛି ମୋହେଁ ଅବଜ୍ଞା,
ଯାହା ଶେଷକୁ   ଚିହ୍ନି ଘଟକୁ
ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଅକାଳ ପ୍ରଜ୍ଞା !
ଲେଢ଼ଗୁଢ଼ ଯେବେ   କହୁଣୀକି ଗଲା ବହି,
କାମନା କହୁଛି ଲୀଳା ଉଥାଇଛି
ଶତ୍ରୁ ଯୁଗଳେ—
ଯୋଡ଼ି ଦେଇ ସଖ୍ୟସୂତ୍ର ! ୧୪ ।

|| ଦୁଇ ||

ପାନ୍ଥଶାଳାର   ନର୍ତ୍ତକୀ ସେ'ଯେ ନାରୀ,
କ୍ଷଣକେ ଦୃଶ୍ୟ କ୍ଷଣେ ଅଦୃଶ୍ୟ
ବାସରଭବନେ ଠାରୁ ।

କ୍ଷଣପ୍ରଭାର   କ୍ଷଣିକ ଝଲକ ପରି !
ଅପାଙ୍ଗେ ଖେଳ ଦିଏ ନାହିଁ ହାତେ ଧରି । ୧୮ ।

ସ୍ୱପ୍ନବିଳାସୀ କବି ତୁମ୍ଭ ବୁଝୁ ନାହିଁ ? (୧)
ଉର୍ବଶୀ ପଛେ   ପୁରୁରବା ଭଳି
ବାଉଳାରେ ମରୁ ଧାଇଁ । ୨୦ ।

ପାନ୍ଥଶାଳାରେ   ଗଚ୍ଛିତ ଅଛି ସୁରା
ନର୍ତ୍ତନ, ଖେଳ !   ଚର୍ବ୍ୟ ଚୋଷ୍ୟ
ପିଅ ଖାଅ ପେଟ ପୁରା

ରାତ୍ରି ଶେଷକୁ   ବ୍ୟସନୋତ୍ସବ କାହିଁ ?
ପ୍ରେମ କରି ତା'   ଯେତେକ ପାଉଣା
ଶେଷେ ଦିଏ ଘଉଡ଼ାଇ । ୨୪ ।

ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ-   ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବା କଥା,
ବାସର ଘରର   କୁସୁମ ଶଯ୍ୟା
ରାତ୍ରକର ମାଦକତା,

ମେଣ୍ଟାଇବ କି   ସୁଦୂର ଯାତ୍ରୀ—
ଦୁର୍ବାର ପ୍ରାଣ !
ତୋର ପୌରୁଷ କ୍ଷୁଧା ?
କେବଳ ଥାଉ ଥାଉ   ଖୋଜ ନେ ଯାତ୍ରୀ
ମାଟିର ମୁରଲୀ ସୁଧା । ୨୮ ।

---

୧ ଆଇରିଶ୍ କବି W. B. Yeats ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କର ଅବହେଳାଜନିତ ଶୋକରେ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ବାଟବଣା ହୋଇଥିଲେ ।

।। ତିନ ।।

ବାଲ୍ୟ ସଙ୍ଗୀ ସଙ୍ଗିନୀ ଯେତେ
ଖେଳିଲେ ମୋ ତୁଲେ ଧୂଳି,
କିଏ କେଉଁଆଡ଼େ ଲୁଚିଗଲେ, ଭୁଲି । ୩୦ ।

କୈଶୋରେ ପୁଣି କିଶୋର କିଶୋରୀ ଖେଳ
ଲୁଚୁଇ ଅଶ୍ରୁ ଢାଳିବାର କେତେ
ଭାଙ୍ଗିଲାବେଳେ ମେଳ ।

ନ ଭୁଲିବ ବୋଲି ଦେଲି ଯେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି
ସେ ଯୁଗ ଅଶ୍ରୁ କେବଳ ଆଜିର ସ୍ମୃତି

ଯୌବନେ ନାରୀ ଆସିଲି ଜୀବନେ
ହାସ୍ୟ ଲାସ୍ୟ—
ଭୃଙ୍ଗ ଲହରୀ ତୋଳି !
ନବୀନ ସୃଷ୍ଟି ମୋହିନୀ ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି । ୩୬ ।

ନେନେଇ ତୀବ୍ର ଲାଳସା ଆସିବ ଭରି,
ଦେହ ମନ ତେଜ ନେଲି ଆପଣାର କରି ।

କାନରେ କହିଲି— "ପରତେ ହେଉନି
ଜନମ ଜନମ ସାଥି ?

ଭ୍ରମରି ସଙ୍ଗ ଲାଳସାରେ ଜାଣି
ପୁହାଇଛି କେତେ
ଅଶ୍ରୁ ବିରହ ରାତି ?

ପୌଷ ପବନ ପଳାତ ପଛେ
ବୃନ୍ତୁଁ ସବୁ ନେଲା ବନ୍ଧି,
କାନେ କହିଗଲା— କିଏ କା ସଙ୍ଗୀ ?
ଏ କାଳଭଙ୍ଗୀ !!
କି ଦୋଷ ମୋହର ସନ୍ଧି ୪୨ ।

|| ଗୀତ ||

ଆସିଲା ପ୍ରୌଢ଼   ତା' ପଛକୁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ
କୁସୁମ ଆସିବ   ଲାଲସାରେ ଧାଇଁ —
ଧପଟକୁ ନୁହେଁ ସକ୍ଷ୍ୟ । ୪୪ ।

ତୁମ ପ୍ରୀତି ବାଜ   ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ୱପ୍ନ !
କେବଳ ସ୍ମୃତିର ଗାର !
କାଳ ଅନ୍ଧାରେ   ପଶୁଛ ରହିଲ !—
ପୁଣି ଅଧିକାର ନେଉ଼ ?

ଶକ୍ତି ସାରୁଛି   ପାଗଳ ବନୁଛି !
ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖାରୁ -
ମାତର ଯାଇନ ଥକ,

ଡାକନ୍ତି ଠାରି   ଲଳିତା କଟଶାରୀ
ବୃନ୍ଦା ବିଶାଖା ସଖୀ ।

ତାଙ୍କ ସେନେହେ   ଶୂନ୍ୟ ଉଠିଛି ଭରି
ସକଳ ପିରତି   ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର
କେନ୍ଦ୍ର ରାସେଶ୍ୱରୀ । ୫୦ ।

ଷୋଳ ସହସ୍ର   ରସିକା ତନ୍ୱୀ କଳି,
ରୂପେ ଆନନ୍ଦେ   ଏକକୁ ଆରେକ ବଳି ।

ତାଙ୍କ ସେବାକୁ   ନିଶି ଦିନ ଜାଳେ ବର୍ତ୍ତି,
ସେଇ ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ—ଲାଳସୀ ପାଗଳ !!

କି ବୁଝିବ ଆଗୋ—
ଧରା ସନ୍ତାନବର୍ଗ ?

ଅସରନ୍ତ ମଧୁ ଓଠରେ ଲଗିଲେ
ନଭୁଯାଏ ଭିନ-କ୍ଲେଶ,

ଧୂଳିରେ ଜନମି କଲବଲ ଜୀବ
ସ୍ୱପ୍ନରେ ହୁଏ ଶେଷ । ୫୭ ।

—o—

କାମ ଓ ପ୍ରେମ

ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା   ଲଗାଇଛ ଭଲ ଖେଳ,
ବେଳ ମିଳୁ ନାହିଁ   ଦେଖିବାକୁ ଭଲ ଭେଳ ।
ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ଲାଗି   ରଚ ଯେତେ ମାୟା,
ଯୁଗଳ ମଧ୍ୟେ   କିଏ ଛାୟା କିଏ କାୟା ?
କେତେ ଜନମରୁ   ହୋଇ ଆସିଲଣି ସାଥୀ ?
କେତେ ଜନମକୁ   ପୁଣି ହବ ପାରବଣ୍ଠ ?
ଶୃଙ୍ଗାର ଶୋଭା   ମଦିର ସୁହାଣୀ
ଦାବାନଳ ବଳ କ୍ଷୁଧା !
କେତେଦିନ ଧରି   ପିଇବ ନିଗାଡ଼ି
ଜୀବନର ଛଟା ସୁଧା । ୮ ।
ଅଧରାମୃତ   କେଇଦିନ ଦିଆନିଆ,
ପରକୁ ଲାଗିବ   ପ୍ରୀତି ଉତ୍ତରୀ ସିଆଁ !
ମଧୁଅନ୍ତ—   ଗତେ ଲାଗିଯିବ
ବାକ୍ ଯୁକ୍ତି ପାଣି ଯୁଦ୍ଧ !
ରକ୍ତ ଗୃଉଳ   ଗୈବାଇଲ ବେଳେ
ସମାଳବ କିଏ—
ବ୍ୟାଘ୍ର ବାଘିନୀ ଯୁଦ୍ଧ ?
ପ୍ରୀତି ବିନୋଦିନୀ   ରସ ମୂଳାଧାର
ଶ୍ରୀରାଧା କରୁଣା ବିନା,
ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରେମ   କାମନା ବଜାରେ
ଖାଲି କାମ-ଫଳ କିଣା । ୧୪ । *

(* ବୈଷ୍ଣବ ଦର୍ଶନରେ ଜାଗତିକ ପ୍ରେମ ମାନେ କାମ । କେବଳ ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ପ୍ରୀତିହିଁ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ) (ରଚୟିତା) ।

—o—

ଡାହୁକ ଡାକେ

ବାଡ଼ ଗଡ଼ଆରେ ଡାହୁକଟା ଅବଶ୍ରାନ୍ତ
ଡାକ ତ ଗୃଳଛୁ ! ଥଲେ ହେଉ ନାହିଁ କ୍ଳାନ୍ତ ।

କାହାକୁ ଡାକଇ ଉଚ୍ଛଳ ଶରଧାରେ,
ମୋ ହୃଦଯନ୍ତ୍ର ଧମନୀ-ରକତ-
ଗତିକୁ ବଳଇ ବାରେଁ ।

ଦିନ ରାତି ନାହିଁ ବେଳ ଯାଉଅଛି ଗଡ଼ି,
ତା' ଡାକର ଡୋଡ଼ ବଳାଟଳ ନଈବଢ଼ି ।

ଏ କି ଆନନ୍ଦ ! ଏ କି ଆକୁଳତା ସୁଅ,
ପାଖ ବୃନ୍ଦାବନ କଣ୍ଟକଲତା
ସ୍ତବ୍ଧ ଯେ ମହୀରୁହ ।୮।

ଆକାଶ ପବନ ଜଳ ଥଳ ଭରେ ଡାକେ !
ଶ୍ରବଣେ ପୁଲକେ ପତନୀ ତରୁ ଶାଖେ ।

ଲାଜ ନାହିଁ ପରା ଅବୁଝା ବାଳକ ପରି,
ଛୁହାଇ ଡାକରେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶିଖରୁ

ଆଲୋକ ରାଜ୍ୟ—
ଗଙ୍ଗା ପଡ଼ଇ ଝରି !

ପରମାନନ୍ଦ ପଦେ ପଦେ ପରକାଶ !
ଜୀବନ ଅତୁଳ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଅଶେଷ ରାସ !

କବିତା ଗୃଭୁଞ୍ଜ ବୃଦ୍ଧି କରଇ ବଣା,
ସୁବିପୁଳ ସେଇ ପ୍ରାଣ ସ୍ପନ୍ଦନେ
କବି କରେ ନୀରାଜନା ! ।୧୬।

ଖୋଜିବ ଅର୍ଥ ବୈଜ୍ଞାନିକ ହେ ବସି ?
ଅର୍ବାଚୀନତା   ପ୍ରମାଣିତ ହେବ
ଚନ୍ଦ୍ର ଆଲୋକେ ମସି ।

ତାଙ୍କ ଆଣିଛି ପରମାନନ୍ଦ ବାଣୀ
ସ୍ୱର ସଙ୍ଗୀତେ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ଟାଣି,

ଭୁଲି ସଂସାର ଆତ୍ମଗୋପନେ
ମୂର୍ଚ୍ଛି ପିଇଯା ଗୁଣି ।୨୦।

କହିବୁ ତାଙ୍କ ଘର ?
ଏଡ଼େ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ   ଏ ରସ ଝରଣ
ପାଇଲୁ ତୁ କେଉଁଠାଇଁ ?

ଯାଙ୍କ ର ବର୍ଣ୍ଣି ଯା'ରସ କରିଛୁ ଚୋର,
ଦାଭୁଲ କରିଛି ଯା ଭୁଟେଲ ଖେଳିଛୁ ହୋଲି ।

ବତାଇବୁ ମୋତେ ପଥ ?
ଅନ୍ଧ କବର   ଫିଟାଅ ଚକ୍ଷୁ,
ରସ ସ୍ଫୁଲୀକ—
ଉଡ଼ଯାଉ ମନ-ରଥ ।

ଡାକି ଡାକି ସତେ ପାଗଳ କରିବୁ ପର ?
ଆନନ୍ଦଲୋକ ନିଗମ ଡାହାଣୀଖରା !

ଖେଳାଇଲୁ ଗୀତେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଯାଏ ଯେ ହଜ !
ତରଳଯାଏ ମରଜ !

ଭାଗ୍ୟେ ଅଛି କି   ବିପୁଳ ବିଶାଳ—
ପ୍ରାଣ ସମୁଦ୍ରେ—
ଯିବ ଏ ସବୁ ହଜ ? ।୩୦।

—○—

ଏ ଚିରକାଳ ନୂଆ

ଏ ଧରଣୀ ଚିର ନୂଆ ଏଇ ନୀଳ ଆକାଶ
ବିପୁଳ ବିଭବ ତବ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ।

ଏ ପବନ ଫୁଲ ଘାସ
ତୁମ ବାସ ନିଶ୍ୱାସ

ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମଳ ବିଶ୍ୱ ବକ୍ଷେ ପରା ଏ ଘାସ
ତୁମ ହାସେ ହସେ ଚିର ନୂଆ ନୀଳ ଆକାଶ ।୧।

ପରଭାତେ ପକ୍ଷୀ ଗୀତ
ଗାଆଇ ଯା ନିତ

ଆଲୋକ ସାଥିରେ ବଇଁଶୀର ବିଭାଷ
ବହି ଆଣେ ପ୍ରୀତି ତବ ଏଇ ନୀଳ ଆକାଶ ।୨।

ଗତ ନିଶା ସ୍ୱପନ
ଭୁଲି ନାଚେ ଶିଶୁମନ

ଜାଗୁ ଆନନ୍ଦ ଘନ ଗାଏ ପ୍ରାଣ ନିରାଶ
ଜୀବନ ଢେଉରେ ଦୋଳେ ଏଇ ନୀଳ ଆକାଶ ।୩।

କେତେ ପ୍ରୀତି ରୂପ ମାୟା
ଛାୟାରେ ପୁଲକେ କାୟା

ଯୋଗୀଜନ ଆଖିକି ଏ ମରଣର ଆଭାସ
ଏ ଧରଣୀ ଚିର ନୂଆ ଏଇ ନୀଳ ଆକାଶ ।୪।

ହେଲେ ହେଉ ଖେଳ ଘର
ଭାଗି ହେବ ନାହିଁ ଡର

ତୁମ ରୂପ ବିରଚଇ ମଧୁମୟ ବିହାସ
ବଇଁଶୀ ଲହରେ ନାଚେ ପୁଲକିତ ଆକାଶ ।୫।

—o—

ନବବସନ୍ତ

ନବ ବସନ୍ତ ଚଢ଼ ଖଣ୍ଡରେ
ଆସିଗଲା ପୁଣି ଏଥର,
ପୌଷ ପବନ ଝାଡ଼ ଦେଇଗଲା ଉତର ।

ଘଞ୍ଚ କାନନେ ଅପ୍ଳୁତ ବୃକ୍ଷ ଗୃହିଁଛି,
କ୍ଷିପ୍ର ପାଗଳ ଉତ୍ତରା ବାୟୁ
ପଳାତର ସୁଅ ଧାଇଁଛି ।୪।

ତା' ପଛକୁ ଗୃହଁ । ନବୀନ ସବୁଜ ସୃଷ୍ଟି
ନବ-କିଶଳୟେ ଗଣିବାକୁ ନାହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ।

ନବ ଆନନ୍ଦ ବକ୍ଷେ, ଉଦ୍‌ବେଳିତ !
ନବ ଉନ୍‌ମାଦ କର୍ମ ପ୍ରେରଣା !
ପୁଲକିତ କରେ ଚିତ୍ତ ।୮।

କାହିଁ ବା ଅଶ୍ରୁ କାହିଁ ବା ହାସ୍ୟରୋଳ,
ରୌଦ୍ରଗେ ବାଜେ ମତ୍ତ ମାଦଳ
ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ଖୋଳ ।

ସବୁଜ ସାଜ୍‌ ପତ୍ର ଗହଳେ
କୋଇଲି ଭୁହାଇ ଡାକେ !
ଭରମେ କେଇଟା ଶୁଖିଲା ପତ୍ର ଶାଖେ ।୧୨।

ଛନ୍ଦହରା ବା ଜୀବନ, ଦୁର୍ବିପାକେ—
ଗୃହିଁ ରହନ୍ତି ନର୍ତ୍ତେ ନବାକେ !

ବିବର୍ତ୍ତନ ଏ   ଆବର୍ତ୍ତନରେ
କାନେ ମୋର ଶୁଭେ ଆଜ,
ତୁମରି ମୁରଲୀ ମନ୍ଦେ ଗୃଲୁଛି ବାଜ ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ନିଷ୍ଠୁର ଖେଳୁଆଡ଼ ।
ନୂଆକୁ ଡକାଇ   କେଇଟା ପୁରାଣେ

କି ବିବେଚନାରେ—
ହସି ବସାଉଛ ମାଡ଼ ? ।୧୮।

—o—

ଫେରନ୍ତଳ ଫେରନ୍ତଳ

(ବିଦ୍ରୋହୀ କବିଙ୍କୁ)

ନର୍ଦ୍ଧମା ନାଳୀ ଗନ୍ଧ ସନ୍ଦରେ
ବସି କ ସାଧିବୁ କଳା ?

ବଦ୍ଧ ରନ୍ଧ୍ରରୁ ଜୀବନରେ ଯେବେ
ଆପଣା ଗାର୍ଜ୍ୟ ପଳା ।

ଶନ୍ଦୋପୂଜା ଡାକୁଅଛି ତୋତେ
ଡାକେ ଶତ ଗିର ନଈ,

ସ୍ୱପ୍ନ ବିଭୋର ଶଇଳମାଳ ସେ
ନିତ୍ୟ ନୂତନ —
ଦର୍ଶନ କଥା କହି ।

ସ୍ନିଗ୍ଧୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରଭାତ ସୂର୍ଯ୍ୟ
ଗାୟତ୍ରୀ ଉଠେ ଗାଇ ।

ପବନରେ ଭରି ପୁଷ୍ପ ଗନ୍ଧ
ଗୁଞ୍ଜରେ ଅଳି ଥାଇ,

ଅଦ୍ଭୁତ ପକ୍ଷୀ ଗାଇ ଉଠନ୍ତି
ମଧୁର ସପ୍ତସ୍ୱରେ

ଛଅଟି ଋତୁ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଧରି
ଡାକନ୍ତି ଆସ ଘରେ ।

ପାହାଡ଼ ଗୁହାରୁ ଝଡ଼ ଉଠେ ଜାଗି
ମେଘ ଭୀମ ଗରଜନ,

ବଜ୍ର ପତନ ଚଡ଼ଚଡ଼ି-ସ୍ୱନ
ବିଜୁଳି ପ୍ରକମ୍ପନ ।

ରୁଦ୍ର ପ୍ରଳୟ   କ୍ଷଣିକେ ଉଆଇ
    ଲୁଚିଯାଏ ପୁଣି ଝଡ଼,

ଆମ୍ଭାକୁ କଏ   ମିଳାଇ ଦାଇବ ?
    ହେଲୁ ତୁ ସହସ୍ର ମଢ଼ ।

ଫେର ଆସ   ଆମ ତୁଳେ ଗାଇବାକୁ
    ବନ୍ଧୁ ବିପଥଗାମୀ ।

ଏ ମାଟି ଦେବ   ଭେଗ-ବିଳାସକୁ
    ଲୁବ୍ଧ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ।

କୁଟୀର ତୃପ୍ତି   ଭୁଲିଗଲୁ ସତେ
    ବିଚଳ ସୌଧେ ମନ,

ସପ୍ତ ତଳକୁ   ଆଖି ରହେ ଠାକ
    କିବା ତହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ ?

ସୌଧମାଳାମୟ   ନଗରୀ ଫମ୍ପା ।
    ବିଜୁଳି ଆଲୁଅ ସାର,

କିଏ ବୋଲିଉଛି   ପଶ୍ଚାତେ ତା'ର
    ଦେଖୁନୁ ଅନ୍ଧକାର ?

ଜାନୁଆରୁ ସ୍ନାନ   କଳାବଜାରୀଏ
    ତାଙ୍କ ପିଛକୁ ଝୁଣୀ

ଡାକୁ ସର୍ଦ୍ଦାର   ପକେଟ୍‌ମାର୍ ସେ
    ସାଜି ବସନ୍ତ ମୂନ ।

ସକଳେ ମାନ୍ତ   ଗଳତ କୁଷ୍ଠୀ
    ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲେ ପାପ,

କୋଠିଏ ଜନ୍ତୁ   ଚରି ବୁଲନ୍ତି ;
    ନାହିଁ କା'ର ମାଆ ବାପ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧା ସଖ୍ୟ   କାହୁଁ ଏ ଜାଣିବେ
କିଏ ଶିଖାଇବ
ମୈତ୍ରୀ କରୁଣା ପ୍ରୀତି ?

ଏକା ରାତିକରେ   ବଡଲୋକ ହେବା
ଯା'ର ରାଷରୀ ନୀତି ।

ଏ ଭଦ୍ର-ପଶୁ   ଦେହୁ ନିର୍ଗତ
ନରକ ପୂତିଗନ୍ଧ,

ଲୁବ୍ଧ ଦାନବ   ଗର୍ଜନରେ କେବେ
ଷ୍ଟ୍ରୁଟରେ ଦୈବତ ଛନ୍ଦ ?

ଆର୍ତ୍ତୀ ଜନକୁ   ସଜା ଏଥି କାତି
ବାସସ୍ଥାନେ ପରିହାସ,

କଳା ବଜାରର   ବୃନ୍ଦାବନ ଏ :
କହୁଅଛି ଇତିହାସ ।

ସଇତାନର ଏ   ଦୁର୍ଗକୁ ଯେବେ
ଉଡ଼ାଇବାକୁ ତୋ ଆଶା,

ଫେରିଗଲ ତୋର   ଗିରି ଗହ୍ୱରେ
ନଗ୍ନ ପର୍ବତ
କଣ୍ଠେ ଦେଇବ ତୋ ଭାଷା ।

ଉଦାତ୍ତ ସେଇ   ତୋ ପରମ ବାଣୀ
ଆଟମ୍ ବମ୍‌କୁ ବଳି,

ଉଡ଼ାଇ ଦେବ ଏ   ପାପର ବ୍ୟୂହ
ଶକ୍ତି ନ ପାରୁ କଳି ।

ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପବିତ୍ର ଧର୍ମ,
ତା'ପରେ ଜୀବନ ଜନ୍ମ,

ଉଠାଇବୁ ଝଣ୍ଡା ଜାଳିବୁ ଏ ମଢ଼
ଦେବତା ଦେବେ ଅଭୟ ।

ସଂଗ୍ରାମ ବାଣ ସଂଗ୍ରହ କରି
ଧମ୍ନେ ଭରିବୁ ତ୍ୱରା,

ମନେ ରଖିଥିବୁ ଦୁର୍ବଳ କେଭେଁ
ଲଗାଇ ପାରେନା ନିଆଁ ।

ନର୍ଦ୍ଧମା ନାଳୀ ଗନ୍ଧେ ବସି ତୁ
ରଚିବୁ କାବ୍ୟ କିସ ?

କାହିଁରେ ଜୀବନ ତୋ ପାଣି ପବନ ?
ଦେଖୁ ଯା' ସକଳ ବିଷ ।

ଫେରିଚାଲ ଫେରିଚାଲ ପୁଣି କବି
ଡାକେ ତୋ ପୁରାଣ ବାସ,

ଧ୍ୟାନୀ ଯୋଗୀର ଦୃଷ୍ଟି ଅନଳେ
ଗଢ଼ି ଉଠେ ଇତିହାସ ।

—○—

ନଷ୍ଟ ସ୍ୱପ୍ନ

ତରୁଣ ଦିନର ସବୁଜ ଚିଲିକା-
ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଭୋର ବାଇ,
ବାନପ୍ରସ୍ଥର ଶାନ୍ତି ଖୋଜି ମୁଁ
ଅଇଲି ପୁଳିନ—
ମୋ ନୀଡ଼ ରଚନା ପାଇଁ ।

ଯେଣିକି ଗୃହିଁଲେ ଏଞ୍ଜିନ୍ ଧୂଆଁ
ସ୍ୱଚ୍ଛ କରିଯାଏ ଗ୍ରାସ,

ଆକାଶ ଶଇଳ ପ୍ରାନ୍ତର ବନେ
କାହିଁ ନାହିଁ ଅବକାଶ ।

ଚୌଦିଗେ ଶୁଭେ ଘର୍ଘର ରଡ଼ି
ଟ୍ରାକ୍ଟର ଟ୍ରକ୍ ବଲ,

ଭଲେଷ୍ଟି ସୋଲଷ୍ଟି ମୁଖେ ଚନକାଳି
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଚିଲିକା ଜଳ ।

ବଡ଼ ସହରର ନର୍ଦ୍ଦମା ଭଳି
ସର୍ବତ୍ର ଦୁର୍‌ଗନ୍ଧ !

ଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠରୁ ନାହିଁ ଆଜି
ଚନ୍ଦନ ମକରନ୍ଦ ।

ପଲ୍ଲୀରେ କାହିଁ ପାରିଜାତ ଶୋଭା
ନବ ବରଷାରେ—
କ୍ଷେତ ମୃତ୍ତିକା ଗନ୍ଧ ।

ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ଛୁଟିଅଛି କି ନା
ରେଲଏଞ୍ଜିନ୍ ଅନ୍ଧ ।

ଚିଲିକା ବକ୍ଷେ ବସୁ ନାହିଁ ଆଜି
ହଂସ ସାରସ ମେଳା,

ବିଚିତ୍ର ସେଇ କଳା-କାକଳିକି
ଲୁପ୍ତ କଲା କେ କେଳା ।

ଧୂଆଁ ବାଷ୍ପ ଡରେ ପଳାଇଲେ କାହିଁ
ଭୂଆଁ ବୁଲେ ସିନା କବି,

ଦଗ୍ଧ ହଉଛି ଜନପଦପୁର
ପାଣ୍ଡୁର ରବିଛବି ।

ଯନ୍ତ୍ର ଠେଲ୍‌ରେ ବେଗବାନ୍ ସବୁ
ବାଳକ ବୃଦ୍ଧ ଯୁବା,

କାହିଁ ଧାନକଳ, କାଠକଳ, ହଳ,
ବରଫ କଳକୁ, ଗଣିକି ପାରିବୁ ତୁ' ବା ?

ନୂତନ ଯୁଗର ଯେତେ ଅପାରଗ
କେଉଁ କଣେ ଗଲେ ଲୁଚି,

କାହିଁ ଗଲେ କବି ହଂସ ବଳାକା
ଶୂନ୍ୟ ଖେଳିବୁ ପୁଚି ?

ଅର୍ଥମାତ୍ରର ବିଚିତ୍ର ମାନେ
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ଭୁଲି',

ଅଚଳ ହେଲଣି ପୁରାଣ ଯୁଗର
ସଙ୍ଗୀତ ମନଫୁଲ୍ଲ ।

ବେଗ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଗତି ଛନ୍ଦ,
ନବୀନ ଯୁଗର କଳା,

ଜଣାନାହିଁ ଯେବେ ପରକୀୟା ବକ,
ସାରସ ସହିତେ ପଳା ।

ନିଃସ୍ୱ ଦବ ଯେ ଅସହାୟ ବଡ଼
ହେଉଛନ୍ତି ଲଣ୍ଡ ଭଣ୍ଡ,
ଜୀବନ୍ତ ଥାଉଁ ଭୋଗିବାକୁ ଥିଲା
ଅଦ୍ଭୁତ ଯମ-ଦଣ୍ଡ ।

ଜଳେ ଥଳେ ବଳେ ଆକାଶେ ଶଇଳେ
ନାହିଁ ଦେଶ କାହିଁ ଥାନ
ଯେଣିକି ଚୁହିଁଲେ ଧୂମକେଳି, ନବ-
ଯୁଗର ଶୁଭୁଛି ଗାନ

ଯନ୍ତ୍ର ଘର୍ଘର ଶବଦେ ଲୁଚୁଛି
ବଂଶୀ ଗଲାଣି ଦବ,
ହେଲାଣି ମଧୁର ଶ୍ୟାମକ୍ଷେତ ଜୁର
ଜାଗେ ନବଭୈରବୀ ।

କବ କଳେ ବସି ସାହାର ବାଲରେ
କାହିଁ ଫୁଟାଇବ ମଲ୍ଲୀ,
“ଆସ ଦେବ ଥାନ !”—ତରୁଣୀ ବଧୂ ବା—
ଝଲକା କୋଣରୁ—
ଡାକଇ ଧୀବର ପଲ୍ଲୀ !

ସଞ୍ଚରେ କାହୁଁ ନୂଆ ପ୍ରୀତିବାୟୁ
ଆଶା ହାସଖେଳେ ଗୃହୁଁ !
“ଗଲାବେଳେ ଯିବା ! ବଞ୍ଚିବା ସୁଖେ—
ଥିଲାଯାକେ ପରମାୟୁ ।”

* * *

ବର୍ଷୁକ ମେଘ

ଶୈଳ ଶିଖରେ ବର୍ଷୁକ ମେଘ ମେଳ,
ଅବାରିତ ତହିଁ ଚପଳା ତରୁଣୀ ଖେଳ ।

ଶୀତଳ ପବନ ସ୍ୱୈରଯଉବନ
ଅବା ହସି ଆସେ ଛୁଏଁ,
ରିକ୍ତ ଶୂନ୍ୟ ତଟିମା ମୁଗ୍‌ଧେ ଛୁଏଁ ।

ପୂର୍ବ ଆକାଶେ ରଙ୍ଗିନୀ ହସଇ ପରୀ,
ପଶ୍ଚିମ ନଭ ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ ଭରା ।

ବରଷା ଆଗମ ଆଶ୍ୱାସେ ହିଏ ଭରି,
ଅଶ୍ରୁ ସାଗରେ ପ୍ରୀତି ନିଃଶ୍ୱାସ ଝରି ।

ତୁହିଁ ଦେଇ ଥରେ ଆତ୍ମସତ୍ତା ହଜେ,
ଲାସ୍ୟମୟୀ ସେ ଚପଳ ବିଜୁଳି
ଅପୂର୍ବ ରସ ସୃଜେ ।
ପ୍ରପଞ୍ଚ ଲୋକ ବେଦନା ଆର୍ତ୍ତି
ମୁହୂର୍ତ୍ତିକରେ ଲୁଚେ,
ଅବୋଧ ବାଳକ ସମାନ ଆପଣେ ପୁଛେ—

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ସନ୍ଧାନେ ଖୋଜି ପାଇ,
ଚିନ୍ତାମଣି ତୋ କରପଲ୍ଲବେ
ନିଗ୍ରହ ଭୁଲି—ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ ?

ଧାରା ଶ୍ରାବଣର ବରଷାରେ ପଡ଼ି ଝରି,
ବାରଣ ନ ମାନ ଦୁଷ୍ଟ ବାଳକ ପରି ।

ନାହିଁ ଅବକାଶ ଝର ଝର ଶବଦର,
ବିଜୁଳି ଚମକେ ଭୂମର ହାସ୍ୟ ଝର ।

ବାରି ହେଉ ନାହିଁ ଦିବସ ଏ ଅବା ରାତ୍ରି,
ଚିର ଆନନ୍ଦ ! ପ୍ରାଣ ସମୁଦ୍ର
ଅପୂର୍ବ କିବା –   ସଙ୍ଗୀତେ ଉଠ ମାତି !

ଏ ନୁହେଁ ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ମୁରଲୀ ସ୍ୱନ,
ଧରି ପାରେ ନାହିଁ ସଙ୍ଗୀତ ତ୍ରିଭୁବନ । ୮ ।

ଦମ୍ଭୋଳି ଛଳେ ଗରଜେ ଆଦ୍ୟ ନାଦ !
ଚୂରି ହୋଇଯାଏ ଅହମିକା ଅବସାଦ ।

ପ୍ରପଞ୍ଚଧରା ଉଜ୍ଜୀବିତ ଏ ରୂପ କିବା ଅନୁପମ !
ପରମାନନ୍ଦ ଅମୃତ ଶିଶୁ   ପଦ୍ମରେ ମୋ ନମୋନମ

ସରିଆସେ ଯେବେ ରସର ଏ ସମୃଦ୍ଧି,
ଅନ୍ଧପରି ମୁଁ ହଜାଇ ବସଇଁ ବୁଦ୍ଧି ।

ଅନ୍ଧକୂପରୁ ମେଘଲୋକେ ନିଅ ଡାକି,
ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଦିଅନାହିଁ ଆଉ ଫାଂକି ।

ବରଷ ଶ୍ୟାମଘନ ! !
ଏ ଜଡ଼ପିଣ୍ଡେ ସଞ୍ଚାର କର   ଆଲୋକ ନବଜୀବନ ।

ଧୋଇଯାଉ ମୋର ମାନସୁ ପଙ୍କରାଶି,
ଶ୍ୟାମଳ ରାଗରେ ଚିତ୍ତ ଏ ଉଠୁ ଭସି,

ଝରୁଥାଉ କାନେ ଶ୍ୟାମଳ ବଂଶୀନାଦ,
ପଡ଼ିରହୁ ଦେହ ଏ ଧରା ମାଟିରେ,
ସହି ହେଉ ନାହିଁ—ପ୍ରଜ୍ଞାର ଅବସାଦ ।।

—o—

ଶିଳ୍ପୀ ଗୋପାଳଚରଣ

ଶିଳ୍ପୀର ଜୀବନ ତବ ଶିଳ୍ପୀର ମରଣ
ନିତ୍ୟ ଉଜ୍ଜଳିତ ପ୍ରାଣେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିଧ୍ୱନ ।

ବନ୍ଧୁ ଆଣିଥିଲ ବ୍ରଜଠାରୁ ମୁଠା ମୁଠା
ନ ବିଚୁର କଏ ସଚ୍ଚା ଅବା କଏ ଝୁଠା ।

ଅକାଳରେ ଗଲ ବନ୍ଧୁ !
ସେ ଅଧର ସ୍ମିତ
ଅପ୍ରକମ୍ପ ପ୍ରୀତି-ଶିଖା ଦେଖି ମୁଁ ବିସ୍ମିତ ।

ଝଡ଼ ଝଞ୍ଜା ବନ୍ଧୁ ଆଣେ କେବେ କେବେ କାଳ,
ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସେ କପାଳରୁ ପୋଛୁ ଶ୍ରମ ଝାଳ—

ଦୁର୍ଯୋଗକୁ ଦେଉଥିଲ ଦେବତା ସମ୍ମାନ,
ହସୁଥିଲ ରୂପଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକେ କରି ସ୍ନାନ—

ବାସୁଦେବ ସୃଷ୍ଟିରେ ଏ ଜୀବନ-ଆଲୋକ
ଏ ପରମାନନ୍ଦ ହରେ ତିନି ତାପ ଶୋକ ।

ସେ ମାଧୁରୀ ଫୁଟାଇଲ ଗୀତ ଚିତ୍ର ଛନ୍ଦେ
ଗାଇଲ ଜୀବନ ଜୟ ସରଳ ଆନନ୍ଦେ ।

ସୁନ୍ଦର କରିଛ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟକୁ ସୁନ୍ଦର ।
ରୂପକାର କର୍ମଶେଷେ ଫେରିଅଛ ଘର

ମିଶିଛ ପରମାନନ୍ଦେ ଜନ୍ମ ସାର୍ଥସାର
ପଥିକ ବନ୍ଧୁର ଘେନ ଶେଷ ନମସ୍କାର ।

—୦—

ପିଠାବାଲୀ

ଦେହ ମୁଁ ବିକଲି   ପଇସା ଭ୍ୟାସ୍ତିଲି
ଷ୍ଠନପୁରେ ନାହିଁ ଚେନ୍ତ
ମନ୍ତକୁ ମୋହର   ଧିକ୍କାର କର
ତୁମେ ସବୁ ମହାସକ୍ଷୀ ।

କୋଡଶ ଭାଇକୁ   ମାଗିଲି କାହିଁକି
ପଇସା ଥରକୁ ଥର
କଥା ଦେଇ ଥରେ   ପଉରୁଷ ତା'ର
ଲୁଗୁଇଲି କାହିଁ ଘର ।

କଅଁଳ କହିଲି   ଗୁହା ପାଣି କଲି
ସିଉକାରେ ପିଠା ଖାଇ
ଯାଉଛୁ ଉଗୁଟେ   ଫେରିବ ଏ ବାଟେ
କଉଡ଼ି ଦେବ ଥା' ଗୁହିଁ ।

ଥରକୁ ଦ' ଥର   ମାଗିଲି ବେଳକୁ
ସହ୍ମନ ସକ୍ଷାଙ୍କ ଦେହ
କଟିରୁ କଉଡ଼ି   ଗଣିଦିଅ କାଢ଼ି
ଅଛୁ ଯେବେ ଏତେ ସ୍ନେହ ।

ପଇସା ମାଗିଲି   ଦୋଗୁରୁଣୀ ହେଲି
ହେ ସକ୍ଷକନ୍ୟାମାନେ
ପେଟକୁ ମୁଠାଏ   ଦେଲ ନିତି ନିତି
ଜନ୍ମ ହାରିବ ସନମାନେ ।

କୋଡଶର ଶତ   ସବୁ ମହାସକ୍ଷୀ
ଗୁହଁ । ମୋ ପିଠିକି
କର୍ଣ୍ଣ ଦେଲ ଦୁଇବାଡ଼ି
ଗାଇକି ଯେସନ   ପିଟେ ନିତିଦିନ
ବସ୍ତ୍ରରୁ ବସନ କାଢ଼ି ।୧୨।

ଖାଇ ଭୁଲେ ନିତି   ମୋର ପାପ ପ୍ରୀତି
ଧ୍ୟାନେ ମେ ପାଶ୍ରଲି ଜାଣି
ଆପଣା ଖାଇଠୁ   ଭୁଲେ ବୁଝୁ ନାହିଁ
କି କଉଡ଼ି ସଞ୍ଚ ରାଣୀ ।

କେ କେତେ କଉଡ଼ି   ବାକୀ ରଖିଗଲେ
ମୋର, ବେଉସା ଅଚଳ ହେଲା

ଦୁଇ ଦିନ ଧରି   ଘୂରି ବୁଲୁଅଛି
କହ ହେଲା କଏଁ
ଚୋରାଣୀ ଝୋପିଏ ଦେଲା ?

ବ୍ୟବସାୟୁ ଗଲା   କହିବଟି ଭଲା
କି ଅଛି ମୋହର ଗତି

ଏ ପୋଡ଼ା ଜୀବକୁ   ଧରି ରଖିବାକୁ
ଦେହ ବକାରେ ମୋ ମତି

ଖାଇ ରହିବାରେ   ତୁମର ଶରଧା
କିଆଁ ମୋର ହେବ ପାପ

ସଞ୍ଚ ସାବର୍ଣ୍ଣା!   କର ସବୁ ବସି
(ମୋର) ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ।

ଗୁ ପାଣିକି ଯା   ନଥାଏ କଉଡ଼ି
ରଖି ପାରିବଟି
ଏ ଦେହର ସନମାନ ?

ଦେହ ବେଉଷାରେ   ହେବ ଯେବେ ଜୟୀ
ପ୍ରଚୁର କଉଡ଼ି ଲାଭ
ସଞ୍ଚ କନ୍ୟାଏ   ପଡ଼ିବେ ମୋ ମୋହେ
ଲଗାଇବେ ନୂଆ ଭାବ ।୨୪।

ଆଗୋ ମହାସଞ୍ଚ   ତୁମେ ରାତି ରାତି
(ଚଲାଅ) ଲଗାଅ ଯେ ବ୍ୟଭିଚାର
ନାହିଁ ବୋଲି ଜଣେ   ନିରମାଖି ଜନେ
କର ବସି ଅବିଚାର ।

ଦାନା କନା ଲାଗି   ଦେଇଅଛୁ ବଳି
ଜୀବନର ସରବସ୍ୱ

ନୋହିଲେ ସେ ସତୀ   ନାହିଁ ଆଉ ଗତି
ରଟିବ ଅସଚ୍ଚ ଯଶ ।

ଯାହାକୁ ବିଧାତା   ଦିଏ ଯା ବୁଦ୍ଧି
ସେ ତ ସେଇବାଟେ ଗୃଲେ

କେବେ ଏ ଅସଚ୍ଚ   ଆସିଥିଲା କଥା
ସୀତା ସାବିତ୍ରୀ

ଶଆଁ ଦେବାକୁ ସେ ଗାଲେ ।
ମୋ ଭଳି ଅସତୀ   କେତେ ଅଛନ୍ତି

ଗୋଟା ସଂସାରେ
ନିତ ଖାଇ ଗାଳମାଡ଼

ତୁମ ସଚ୍ଚପଣା   ବିଧାତାକୁ ଜଣା
ପାଉଣା କଉଡ଼ କାଡ଼ ।୩୨।

ପୁରାତନ ଚୌକୀ ପ୍ରତି

ଅଲ୍ପ ମୂଲ୍ୟେ ଥିଲି ମୁଁ ତୁମକୁ କିଣି
ସଂସାର ହାଟେ ବିପୁଳ ମୂଲ୍ୟ
ଦେଇ ମୁଁ କାହାକୁ
ତଳେ ପାରି ନାହିଁ କିଣି ।

କେତେ ଯୁଗ ହେଲା ସ୍ମୃତି ତ ଯାଉଛି ହୁଡ଼ି
କାଳର ଗର୍ଭରେ ତୁମ ହାତଗଲା ଉଡ଼ି ।

ବଙ୍କି ରହିଛ ଯେସନ ଅଷ୍ଟାବକ୍ର
ହେ ମୋର ଅର୍ଦ୍ଧ ଜୀବନ ସ୍ମୃରତି ଧର ।

ପୁରାଣ କାବ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଗୁମ୍ଫିତ ବ୍ୟଥା
ଯୋଗୀ ଋଷି ଭଳି ନିର୍ବିକାର ହେ
ଉଚ୍ଚେ ଟେକିଛ ମଥା ।

ସୂଚାଇ ଦେଉଛ ଲୁପ୍ତ ମୋ ଇତିହାସ
ଅହଂକାରକୁ କର ନାହିଁ ଉପହାସ

ସହବାସ ସ୍ମୃତି ଅଯୁତ ଦୁଃଖ ସୁଖ
ଅନୁଭୂତି ଲାଗି ସୃଷ୍ଟିର ଲାଗି
ଜୀବନ ଯେ ଉନ୍ମୁଖ ।

ଗରଳ ପିଇଲି ଯେତେ ଆଶା କରି ପ୍ରାଣ
କୁତ୍ସିତ ମେଳେ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରିୟ
ତୁମେ ମୋ ଦେବତା ଦାନ ।

—o—

କମ୍ରେଡ଼ଙ୍କୁ ପଦେ

ପ୍ରୀତି ଲାଗେ ଦେଖି   ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ପୂଜ
ତୁମେ ଯେ ଦେବତା ପର
କୃଷ୍ଣ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ   ଆଉ କେ' ପୂଜିଲ
ଦେହ ଧାର ପୂଜାଣ
ମୁହଁ କଥାଁ ଭଣ
ଅସୂୟାରେ ଯାଅ ମର ।

ବିପୁଳ ଶକ୍ତି   ଦେଖି ନାହିଁ କେହି
ଅଭିଜ୍ଞ ଯୋଗୀ ଜାଣେ,

ଅଂଶାବତାର   ଆଗମନୀ ଗଣି
ଚମକାଇ ଦିଏ
ଧରାକୁ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନେ

ବିପୁଳ ଆଲୋକ   ସ୍ପନ୍ଦନ ଆସେ
ଶକ୍ତି ଥିଲେ ତୁ ଗ୍ରହଁ।

ତୋ ଲୁହ ରକତ   ପୋଛି ଦେଇ କରେ
ଦେବେ ବୋଲ ଢୋତେ ବାହା ।

ପ୍ରାପ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ   ତେଜ ସମ୍ପଦ
ତା'ପୁଣି ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ
ଆଲୋକ ଜୀବନ   ରହସ୍ୟ କଥା
କି ବୁଝିବୁ ତୁହି
ଆରେ ଅନ୍ଧାର-ଭୂତ ।

ଯୁଗ ଅବତାର   ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଆସେ
ଶିଖାଇବ ଯୁଗ ଧର୍ମ
ବରନେବୁ ମାତ   ଗୁରୁ ତୁ ଅମାତ
ବୁଦ୍ଧି ଅବତାର ଶର୍ମ ।

କଏ କେତେ କଳା   ଧର ଆସନ୍ତ
ହଶିବାକୁ ଧରା ଘର
ଦର୍ଶିବ ପରମ   ପୁରୁଷ ଆଲୋକ
ତେଜିଲେ ଅହଂକାର

ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରଜ୍ଞା   ଖ୍ରୀଷ୍ଟର ସେବା
ପ୍ରେମିକ ଗୌରାଙ୍ଗ
ମୋହାମ୍ମଦର   ସାମ୍ୟ ମୈତ୍ରୀ
ଅପୂର୍ବ ଅନୁରାଗ ।

ସବୁ ପଶ୍ଚାତେ   ପରମ ଶକ୍ତି
ବଜାଏ ଚୈତନ୍ୟ
ବଂଶୀ ରନ୍ଧ୍ରେ   ବୁଣେ ପ୍ରୀତି ସୁଧା
ଶୁଭିଲେ ହେବୁ ତୁ ଧନ୍ୟ ।

ଅହଂକାର   ସେ ଶତ୍ରୁ ବିକାର
ଧେଛି କରେ ହଇରାଣ
ଶତ ସମସ୍ୟା   ସରଳ ହେବରେ
ସ୍ଫୁରିବ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ।

ସଂଗ୍ରାମ କର   ବିନୟକୁ ଧର
କେହି କରୁନାହିଁ ମନା
ଜନ୍ମାଇଲ ଗୁରୁ   ପଦ୍ମ ଦର୍ଶିଲେ
ମଣିଷରେ ହେବୁ ଗଣା ।

କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣେ ବଦ୍ଧଦୃଷ୍ଟି
ଦିଶୁନାହିଁ ସୀମା ପାରେ

ପରମ କାରଣ ପଠାଉନ୍ତି ଦୂତ
ଆଲ୍ଲକର ବାଣୀ
ଧରଣୀ ଅନ୍ଧକାରେ ।

କିଏ ବଡ଼ ସାନ ତୁଚ୍ଛ ମହାନ
ବସ୍ତୁରେ ନୋହୁଁ ତୁ ଧୀର

ଦୈବ ବାଣୀବଦ୍ଧ ଯହିଁ ଯେତେ
ନତ କର ତୋର ଶିର ।

—o—

ମାଉସୀ

ଘୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ତା ବାଆର ଥିଲା ବା ପଣି
କଷି ଫଳ ଗୋଟି ଗଛରୁ ପଡ଼ିଲା ଖସି

ରୋଗ ବଇରାଗ ନଥିଲା ତ କିଛି ଜଣା
ଅଜାଣତେ ପଛୁ ମରଣ ମାଇଲା ଠଣା ।

ରମା ଉମାଙ୍କ ମାଉସୀ ସେ ନୁହେଁ ଖାଲି
ସବୁ ସାହିପିଲା   ମାଉସୀ ମାଉସୀ
ଡାକନ୍ତି ଗଲେ ଚାଲି

ଧୀର ତା'ର ଚାଲି   ଧୀର ହସ କଥା ମନ୍ଦ
ମନରେ ନଥାଏ   କାହା ଲାଗି ବାଦ ଛନ୍ଦ

ଉଜ୍ଜଳ ମୁଖ   ଧବଳ ଚନ୍ଦ୍ର କଳା
ଗାଆଁ ବାଲି ପାଟେ   ଶୂନ୍ୟେ ଏକାକୀ
ଚାହେଁ ମେଲି କଇଁ ଭଳି ।

ପୁଚ୍ଛିଲି ମୁଁ ଥରେ   "ଛଅ ମାସ ହେଲା
ମାଉସୀ ତୁ' ଥିଲୁ କାହିଁ ?
ଉତ୍ତରେ ଧୀରେ—   ମରଣ ମୁହଁରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା
ଶିଶୁ ଭବନରେ ଥା'ଇ ।"

କ୍ଷୀଣହାସେ ସବୁ   କଥା ତା' ଲୁଚିଲା ପରା
କରୁଣେ ଚାହିଁଲି ଧୀରେ ପାଖାନ୍ତ ତରା ।

"ଉତ୍ତର ଆସିବା" ମରଣେ ନୋହିଲା ସହି
ସୁଆଖି ପବନେ ପତରଟି ନେଲା ବହି ।

ଜନମ ଦିନକୁ ବରଷକୁ ଥରେ ପ୍ରକୃତି ଧାଉଣା ତା'ର
ପୂଜା ଉତ୍ସବେ କରିଥାଏ ତାକୁ ସାର

ସରସ୍ୱତୀ ବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମାନ ମାନେ
ନୂଆ ଜାମା କଥା ପଚୁରିଲେ କଏ
ନିଏ ନାଇଁ ତାକୁ କାନେ ।

ସତତ ହରଷେ କହୁଥିଲ ଥରେ
ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ ସେ ବ୍ରୀଡ଼ା

ମୋ ମନ ସଉକ ମେଣ୍ଟିବ ବୋଲି
ଦରିଦ୍ର ମୋର
ବାପକୁ ଦେବ କି ପୀଡ଼ା ।

ସ୍ଥିର ଶାନ୍ତ ଗୃହାଣୀ ମୂର୍ତ୍ତିଶିଳା
କଏ ସେ କହିବ ବାର ବରଷର ପିଲା ।

* * *

ଘୋଡ଼-ଦଉଡ଼

ଏଇ ଧରାପରେ ଲଗାଇଛ ଭଲ
ଘୋଡ଼ ଦଉଡ଼ ।
ଆଗେ ଥୋଉ ଥୋଇ ଆଘେ ଲୁଚରଛ
ପଛୁ ଘଉଡ଼ ।

ହଜାର ଲକ୍ଷ ଗୁଣ ଗୁଣ କରି
କୁହାଟି ଡାକ,
ଲକ୍ଷ ସ୍ଥଳୀରେ ଛୁଇଁବ ଯେ ଆଗେ—
ଦୁର୍ଲଭ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—
ମୁଦ୍ରା ଥାକ ।

ଅଣ-ନିଶ୍ୱାସୀ ଛୁଟି ଚାଲନ୍ତି
ଜୁଆଡ଼ୀ ଦଳ
ପ୍ରାଣ ବିମୂର୍ଚ୍ଛା ଦେଖାନ୍ତି କେତେ
ସୁ-କୌଶଳ ।

ଭାଗ୍ୟବିପାକୁ ନିପତିତ କେତେ
ଅର୍ଦ୍ଧ ପଥେ,
ପାଏ ଅଧପାଏ ଅର୍ଦ୍ଧକ୍ରୋଶେ କେ'
ସାଧ୍ୟ ମତେ ।

ଛୁଟି ଚାଲନ୍ତି ତମ-ବିମୁଗ୍ଧ
ଅନ୍ଧ ଜନେ,
ବିଜୟୀ ବୀର କେ' ଲକ୍ଷ୍ୟ ଛୁଇଁବା
ଦିଶୁନି ଜଣେ ।
କି ଅବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଧୂଆଁ ବାଣ ମାରି
କରୁଛ ବଣା,

ଯୁଗ ବିତିଯାଏ ନିଷ୍ଠୁର ଲୀଳା
ନିଗମ ଆଗମେ
(ନିଗମେ ଆଗମେ)
ନ ଗଲା ଜଣା ।

ଆଖି ପଲକରେ କେତେ ସବାର୍ ଯେ
ଯା’ନ୍ତି ଲୋଟି,
ଅର୍ଦ୍ଧ ରସରେ ଈର୍ଷାରେ ଚପେ
କେ କା’ର ଚୋଟି ।

ରୋଷାନଳେ କିଏ ଗରଜି ଉଠଇ—
ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷେ—
କେ’ ମୁଦେ କାନ,
ନିଜ ସମୃଦ୍ଧି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି କେ’
ମନେ ହସଇ—
ଭାଗ୍ୟବାନ ।

କେ ପୁଣି କୁହାଟେ ଅଦ୍‌ଭୁତ ହାଟେ
ପଛେ ଗୃହାଁ ନାଇ
ମାଡ଼ ଲୁ ଗୃଲ ।
ଅଗ୍ରେ ଭାଗ୍ୟ-ସୂର୍ଯ୍ୟ ହସଇ
ମିଳାଯିବ ସଜେ—
ପକ୍‌କା ମାଲ ।

ଯେତେ ପଡ଼ିଗଲେ ଯେତେ ଝରିମଲେ
ଶୋଚନା ନାଇଁ,
ଚିରଭୋଗ୍ୟା ଏ ବସୁନ୍ଧରା
ତୋହରି ପାଇଁ ।

ଆଉ ବନ୍ଧୁ ! କେତେ ବସି ବସି
ଦେଖୁଥିବ ଏଇ
ଘୋଡ଼ା-ଦଉଡ଼ ?

ଏ ଲୀଳା ଅନ୍ତ ହେବନାଇଁ ସତେ ?
ନ ଭାଙ୍ଗିବ ତୁମ—
ସୁଖ ପହୁଡ଼ ?

ଦ୍ୱନ୍ଦ ଭୂଇଁର ରକ୍ତ କ୍ରୀଡ଼ାରେ
ଭଗ୍ନ ଜାନୁକୁ—
ଦେଖା ସେ ଟାଣି ।
ନର୍ମାଖୀ ଡାକେ ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠେ—
ଢାଳିଦିଅ କୃପା—
ବିନ୍ଦୁ ପାଣି । *

—C—

---

* ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରମାନଙ୍କରେ Derby ରୂପ ଜୁଆଖେଳ ଆମ ସଭ୍ୟତାରେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଗ୍ରାସ କରୁଛି ।

ଆୟୁଧ୍

ବହୁତ ଖେଳିଲ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ହେ
ମଣିଷ ଜୀବନ ନେଇ,
ମଣିଷ ରକ୍ତ ପଖାଳ ହସ୍ତ
କମ୍ପିବ ବିଶ୍ୱ—
ଶାନ୍ତି ଲଭନ୍ତି କେମ୍ପି ?
ମଣିଷେ ମଣିଲ ଜଡ଼ ପ୍ରସ୍ତର
ଜାନୁଆର ଅବା ଭୂତ,
ଦେଖି ନପାରିଲ ଅସହାୟ ନର—
ପଶ୍ଚାତେ ଅଚ୍ୟୁତ।
ବାଳକ ବଧିଲ ବଧିଲ ଅବଳା—
ବୃଦ୍ଧା ଖଞ୍ଜ ପଙ୍ଗୁ,
ଉଲ୍କା ସମାନ ଖେଦିଲ ଅସ୍ତ୍ର
ଶୂନ୍ୟ ବିମାନ ଅଙ୍ଗୁ।

ଲକ୍ଷ ଯବାନ୍ ତରୁଣ ତରୁଣୀ
ମଉଳି ଗଲେ ସେ ଧାସେ।
ଆତ୍ମ ଆହୁତି କେତେ ଦେଲେ ତୁମ
ଚକ୍ରର ଉପହାସେ!
ଜନପଦପୁର ଶ୍ମଶାନ କଲ
ହସିଲେ ପାର୍ଶ୍ୱ-
ଚର ସେ ପିଶାଚ ଅଙ୍କ,
ଗାଇଲେ ତାରିଫ୍ ତୁମ ବୁଦ୍ଧିର
ଦେଖି ନରମେଧ ଯଜ୍ଞ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ତମେ ହସୁଥିଲ ଯହିଁ
ଜୀବନର ଶତଦଳ,—
ହସ୍ତଗଦାରେ ଭରିଦେଲ ତୁମ—
ପଶୁ ବିକ୍ରମ ବଳ।

ବିଭୁ କରୁଣାରୁ ପାଇଲ ପଦବୀ
କୋଟି ନିଃସ୍ୱର—
ଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତା ହେଲ ।
ଆପଣେ ଆତ୍ମ-ବିସ୍ମୃତ ହେଲ
ଲକ୍ଷ ଜୀବନ—
ଧରି ଲଗାଇଲ ଗେଲ ।

ଭାଗ୍ୟଧାତାକୁ ଭୁଲି ଆପଣାକୁ
ଭାଜିଲ ଭାଗ୍ୟ ବିଧି,
ସୁପ୍ତ ଦେବତା ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୁଲି
ଲଭ୍ୟ ହେଲା କି ନିଧି ?

ଜନତା ଚିତ୍ତରେ ଜନାର୍ଦନ ଯେ
ଅଦୃଶ୍ୟ ଧରେ—
ସୁଦର୍ଶନ ସେ ଚକ୍ର,
ଅକଳ୍ପିତ ସେ ଆୟୁଧ ପ୍ରହାରେ
ଶିର-ଛିନ୍ନ ହୁଏ ନକ୍ର ।
ଚକ୍ର ଗତିକି ରୋକି ନ ପାରିଲେ
ହିଟ୍‌ଲର ସିକନ୍ଦର,
ନେପୋଲିୟନର କୁକ୍ଷି ଫାଟିଲା
ବ୍ରିଟିଶ୍ ଧସିଲା ଘର ।

କେତେ ଚେନ୍‌ଗୀଜ୍ କେତେ କୁବ୍ଲାଇ
ରୋମକ୍ ଦୀପ୍ତ ଶିଖା,
ନଭିଟେଲା ଗୃହାଁ କାଳ ଇତିହାସେ—
କେତେ ଖେଳ ଅହମିକା ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ମୂଷିକ କାଗଜ ବ୍ୟାଘ୍ର
ଆସ୍ଫାଳନ ବା କେତେ ?
ନାଚ ନଚାଇବା ସରିଯିବ ପଛେ
ବସିଗଲେ ଦୁଇ ବେଣ୍ଟ ।

ବେଳ ଅଛି ଖାଇ ଅନୁଶୋଚନାର,
ପଶୁ ଅହମିକା ଛାଡ଼ !
ସନାତନ ଏଇ ଧର୍ମ ମନ୍ତ୍ର
ଲୁଚ ଲୁଚ ଦଏ ମାଡ଼ ।
ମନ୍ତ୍ର ବୁଦ୍ଧ ମନ୍ତ୍ର ଖ୍ରୀଷ୍ଟ
ରୁଧିର ବହାନା ଆଉ,
କେତୋଟି ଅଧରେ ଫୁଟାଇଲ ହସ
ଖାଲ ଖାଇ ବେଳ ଥାଉଁ ।

କେତେ ମଣିଷକୁ ବା ସମ୍ମାନ କଲ
ମନ ବୋଧିବାକୁ—
କେତେ ଗ୍ରାମ ଦେଲ ଜାଳି ।
ଭୁଲି ଦେବତା ଭାଷା   ଦାନବେ ରସିଲ
ଇତିହାସେ ଦେଲ କାଳି ।

ଅହଂକାର ସେ ଜଳ ବୁଦ୍‌ବୁଦ
ଚକ୍ଷୁ ପଲକେ ଧ୍ୱଂସ !
ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟି କରିଗଲେ ସିନା
ଝୁରିବେ ମାନବ ବଂଶ ?
ଶୁଣ କାନ ଡେରି ଅଲକ୍ଷେ ବାଜେ—
ମାଧବ ମୋହନ ବଂଶୀ ।
ନୀଳ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ଇ ସାରସ
ରଜନୀ ଚନ୍ଦ୍ରମସୀ ।

ଧର୍ମ ଶରଣ ସଂଘ ଶରଣ—
ଗାଏ ସେ ଚକୋର ପାରା
ବିପଥଗାମୀ ସେ —ରଥକୁ ଫେରାଅ,
ହେ ସାରଥି ! ଲଭ—
ସ୍ରଷ୍ଟା କରୁଣାଧାରା ।

—○—

ବିଶ୍ୱବନ୍ଧୁ ଜବାହାର

ଯେ ସଙ୍କଟ ଦେଲ ଶୁଭ, କର୍ମଯୋଗୀ, ହାୟ !
ହୋଇ ନାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି, ଘେନଲ ବିଦାୟ ।
ନିସ୍ତବ୍ଧ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ, ପରାହତ ବାଣୀ,
ଦୈବର ସଂକେତ କାଳେ ହୋଇନାହିଁ ଜାଣି ।
ମେଘଶୂନ୍ୟ ମହାକାଶୁଁ କୁଳିଶ-ସମ୍ପାତ !
ଚେତନାକୁ କଲ ଜଡ଼, ରୁଦ୍ଧ ଅଶ୍ରୁପାତ !
ଯେ ପୋତ ଆଣିଲ ବାହି, ସାର କର୍ଣ୍ଣଧାର !
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅନ୍ଧାର ଭେଦ କଲ ଆଗୁସାରି,
ଅଟକିଲ ଅର୍ଦ୍ଧପଥେ ! ଆନତ କେତନ !
ସମ୍ମୁଖ ରକ୍ତିମାକାଶ କୁହେଳି ଆଚ୍ଛନ୍ନ !
ମାନ ହେ ମାନବବନ୍ଧୁ ! ଶାନ୍ତି-ମୈତ୍ରୀ-ଦୂତ !
ମରଣକୁ ମାରି ପାଦ ହୋଇଛ ଅମୃତ ।
ଗୋଟିଏ ବିହୁଡ଼ି ଗୃହୁଁ କୋଟିକ ପ୍ରସାରେ ।
ଘେରିଛନ୍ତି ଶାନ୍ତସେନା ତୁମ ଶବାଧାରେ !
ବିଶ୍ୱର ଐତିହ୍ୟ ତୁମ ବାଣୀ ସନାତନ,
ସକଳ ଅନୃତ ମେଳେ ନିତ୍ୟ ହୁତାଶନ—
ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ପାପଗ୍ରାସୀ !— ତୁମେ ଯା’ ସଙ୍କେତ—
ମରଣେ ବିଜୟୀ ତବ, ଭୀତ ଭୂତ ପ୍ରେତ !
ଚିର ଅମଳିନ ହୃଦ-ଲୋହିତ-ଗୋଲାପ !
ପ୍ରୀତି-ମୈତ୍ରୀ-ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଦ୍ରଷ୍ଟାକ ନିଷ୍ପାପ ।
ସୁବିପୁଳ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ! ଘେନ ହେ ପ୍ରଣତି ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ଦୈବଇଚ୍ଛା, ଲଭ ଦିବ୍ୟଗତି ।

—o—

ନିଦ୍ରା-ଅନୁଭୂତି

ରିକ୍‌ସା ଗାଡ଼ିର ପାଆଦାନି ପରେ
କ୍ଷୁଦ୍ର ତା’ ବପୁ ଥୋଇ,
ସାତବରଷର ଶିଶୁଟି ପଡ଼ିଛି ଶୋଇ ।
ଗଭୀର ନିଦ୍ରା ସଙ୍କେତ କରେ ମୁଖ,
ନିଃଶ୍ୱାସ କହେ ରାଜାର ପରମ ସୁଖ ।
ବାପ, ମାଆ, ଭାଇ, ଭଉଣୀ, ପିଉସୀ,
ପୁସିକୁ ଛଅ ଜଣ,
ଭାଗ୍ୟ ଆଦରି ବରିଲେ ବସୁଧାସନ ।
ପ୍ରବଳ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ! ଅସହ୍ୟ ଗୁଳୁଗୁଳ !
ଅନ୍ଧାର ଗ୍ଲେଟ ରୁଦ୍ଧ କୁଠୀରୁ
ଆରାମଦାୟକ ଧୂଳି ।

ପଖାଳ ତୋରାଣୀ ଭରିଅଛି ପେଟ
ଦକ୍ଷିଣୀ ଲଙ୍କାମିଶା,
ନାସିକାର ଡାକ ପ୍ରମାଣ ଦେଉଛି
କି ଘୋର ଅଫିମ ନିଶା ।

ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା, ରଜନୀ ପାହିଲା, ଘଣ୍ଟେଁ—
ରିକ୍‌ସା-ଶିଶୁର ନ ଭାଙ୍ଗିଲା ନିଦ
ସକାଳ ଛଅଟା ପାଏ ।
ପ୍ରଶ୍ନ ଏ ଜାଗେ, ପୁଚ୍ଛଇ ମନକୁ ମନ,
ଏ ନିଦ୍ରା ଲାଗି ଶିତଳ ସୌଧେ
ଅଛି କିବା ପ୍ରୟୋଜନ ।

ମାଟିରେ ଜନମ, ମାଟିରେ ଶୟନ
ଶେଷ ମାଟି ଶମଶାନ !
ଏଇ ଅବକାଶେ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ।

ଏଇ ଅବକାଶେ ଛଳନା ଗୃଭୁଗି
ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଶୋଷଣ ଖେଳ,
ରାଜମାତଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରବଖାନ,
ଶିକ୍‌ସାବାଲର—
ଶୁଣିବାକୁ ନାଇଁ ବେଳ ।

ସବୁ ପଶ୍ଚାତେ ଜୀବନ-ବଂଶୀ ନାଦ !
ମୁଦିଦିଏ ଆଖି ଗଭୀର ନିଦ୍ରା
ପୋଛିଦିଏ ଅବସାଦ ।

ପ୍ରଭାତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟାଏ ପଦ୍ମଫୁଲ !
ଶିକ୍‌ସାବାଦକ ଗାଏ ନୂଆ ଥଳକୂଳ ।

—o—

ହିପ୍‌ପୀ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ

ଏହି ପରା ବାବୁ ବିବେକାନନ୍ଦ
ଅରବିନ୍ଦର ଦେଶ,
ପରମହଂସ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ—
ପୁଣ୍ୟ ଭୂଇଁରେ—
ତଥାଗତ ସମାବେଶ ;

ପରମବ୍ୟୋମରୁ ଅଦେହୀ ଅରୂପୀ
ପରମବ୍ରହ୍ମ ଆସି,
ବିରଚିଲେ ଲୀଳା ନରଦେହ ପରକାଶି ?

କୋଟି ମୁନିଋଷି ତପସ୍ୟା ଏଥି ଠୁଳ,
ଏ ଦେଶେ ଜନମି ପାଉନାହଁ ଥଳକୂଳ ?

କୋଟି ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଅସହାୟ ଜନ
ସମ୍ବଳ କିଛି ନାହିଁ,
ଜୀଇଁ ଚଳନ୍ତି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଝଡେ !
କହିବ କା' ମୁଖ ଚାହିଁ ? ୮ ।

ଦୁଃଖ ଲାଗୁଛି ସେ ଯୁଗ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି,
ବିପୁଳ ଶକ୍ତି ଆଦର୍ଶ ଅଧିକାରୀ ।୧୦

ଭିକ୍ଷୁକ ଆଜି ବିକୃତ ଷତ ଦେଶେ !
ସକଳ ଲଜ୍ଜା ସନ୍ତ୍ରମ ଭୁଲି
ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରୀ—
ଚଲେ ବିଦେଶ ବେଶେ !୧୨।

ବ୍ରିଟିଶ କବଳୁ ଯାହା ବାକିଥିଲା
ମାର୍କିନ୍ ସଜେ-
ହରନଏ ସେଇ ବିତ,

ଭଜନ ପୂଜନ ଗାୟତ୍ରୀ ଗଲା
ସାର ହେଲା ଏବେ—
ବାରାଙ୍ଗନାର ଗୀତ ।

ପ୍ରେମିକା କିଶୋରୀ ପୌରୁଷେ ଆରାଧନା,
ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ସଙ୍ଗୀତେ ତାକୁ
କରିପାରିବ କି ବଣା ?

ପ୍ରେମ ଚିରକାଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନା ଲଭ୍ୟ,
ଚୈର୍ଯ୍ୟ ଆଗ୍ରହ ଶ୍ୱାନ ଭଳି ଅସଭ୍ୟ ।
ପ୍ରଜାପତିପରି ଡଆଁ ମାରି ଘନଘନ,
ସାର ହେବ ଶେଷେ ପ୍ରେମିକାନିଷ୍ଠିବନ ।୨୦।

ବିକଳ ବାସନା କ୍ଷୁଧାତୁର ହୋଇ
ଯେତେ ଦେଖା କାଟେସାପ,
ନିଃଶେଷ ହୁଏ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟରେ
ଜୀବନ ବିଭୂତି ।—
ନିଜେ ନିଜ ପ୍ରତିବାଦୀ ।୨୨।

ଏକାନ୍ତର ଟେକ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱେ,
ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଯେ ତ୍ୟାଗ,

ନୂଆ ଦର୍ଶନେ ତୁମେ ମୁଖରିତ
ହେ ମଣିଷଖିଆ ବାଘ ।

ଭୁଲିଗଲ ବାବୁ ନିଜ ଦେଶ ସଂସ୍କାର ?
ମୂଳକଟା ଗଛ ଭଳି ହେବ ନାରଖାର ।

ଆପଣା ଧର୍ମେ ମରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର;
ଅପର ଧର୍ମେ ନରପତି ହେଲେ,
ଶଠ ଲମ୍ପଟ—
ବୋଲାଇବ ତସ୍କର ।୨୮।

ଜନତା ପୁଛଇ, କେତେଦିନ ଆଉ
ଜୀବନ ମୃତେ—
ଗୋଳାଇ ଗିଳିବ ବିଷ ? ୨୯।

ଦେଖିପାରୁ ନାହଁ କେତେ କୁତ୍ସିତ ଦିଶ ? ୩୦।
ଭୋଜନ ବେଳକୁ ନର ଲୋଡ଼େ ନିଜ ରୁଚି,
ଶୃଙ୍ଗାର ରଚେ ଅପର ମତକୁ ପୁଚ୍ଛି ।
କହେ କେ ପଥିକ ବିନୟେ ବାବୁ ହେ
ହିମଗିର ଆଡ଼େ ଚାହାଁ,
ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ ଫିଟିବ ଚକ୍ଷୁ
ସହଜେ ଦିଶିବ ରାହା ।୫୪।

—o—

✳ ଗତ ତା ୮।୭।୭୨ରିଖ "ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର" ଯୁବଜଗତରେ ପ୍ରକାଶିତ ମଣିଚରଣ ବେହେରାଙ୍କ "ଏଇତ ଆମର ଯୁବ ଚେତନା" ଓ ପ୍ରେମାର୍ଥୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କର "ସେମାନଙ୍କୁ କହିବ କିଏ ?" ପ୍ରବନ୍ଧ ଦୁଇଟି ପାଠକରିବା ପରେ ଉପର ପଦ୍ୟଟି ଲିଖିତ । ଲେଖକ ।

ଶୟୃତାନ ଚତ୍ମାଠ

ବନ୍ଧୁ ପୁଚ୍ଛିଲ— "କିଏ ଶଳା ଶୟୂତାନ"? (୧)
ଲେଡ଼ା ନାଇଁ ଛଳେ ଏଥିଲାଗି ସଖା
ପୁରଣ ଶାସ୍ତ୍ର-ଜ୍ଞାନ
ଚକ୍ଷୁ ଫେଡ଼ିଲେ ଦିଶିବ ସହଜେ
ଭୂତ ପ୍ରେତଙ୍କ
ଦିବାଲୋକ ଅଭିସାର
ଜୀବନ ଗଙ୍ଗା କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ
ଶୟତାନ ହସି
ଖୀରରେ ମିଶାଏ ଖାର ।

ସୈତାନର ଏ ରାଜା ଗୋଷ୍ଠାକ
ମଣିଷ ଦିଶିବ କାହିଁ ?
ବୋବାଳି ଗୁଡ଼ୁଛି ବାସୁଦେବ ରଖ
ବିକଳେ ବସୁଧା ଗାଈ ।

ଧୂର୍ଜଟୀ ଭୁଲେ ସକଳ ଦେବତା
ପାରବାର କୂଳେ ଠିଆ
ନାଗ ନାରାୟଣ ଶମ ବଦହନ
ଲୁଟିଯାଏ ଦାବ ନିଆଁ ।

ମଣିଷ ପିଉଛି ମଣିଷ ରକ୍ତ
ପରମ ନିର୍ବିକାରେ
ମଣିଷ ତ ନୁହଁ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ଶିବା
ଶକୁନ ଗୃଧ୍ର
ଅସ୍ଥିର ଲାଲସାରେ ।

କାନାଡ଼ା କୋଣରୁ ନିଉଜିଲଣ୍ଡର
କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ ଯାକେ
ସବୁଠି ଦେଖିବ ସଇତାନ ଲୀଳା
ନଭେ ପର୍ବତ ଫାଙ୍କେ

ସୌଧ ଶୋଭମୀ ତା ମହାନଗରୀ
ରଜନି ଆସେନା ଡର
ଝଲମଲ କରେ ଆଲୋକ ସଜ୍ଜା
ଶଙ୍କା ଲଜ୍ଜା ହର ।

ଶୟତାନର ସେ ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗେ
ମାରଣ ଅସ୍ତ୍ର ଭରା
ସଞ୍ଚିତ କେତେ ବିଷମ ବାଷ୍ପ
ବିଷ ରସାୟନ ପରା ।୧୭।

ବିଜ୍ଞାନ ବଳେ ସହଜ କରଇ
ମୃତ୍ୟୁ ସେ ମହାମାରୀ
କ୍ଷମତା ଦମ୍ଭେ ବୃଦ୍ଧି ଗର୍ବେ
ମୃତ୍ୟୁ ଜୀବନ
ରଜନି କି ଦିନ
ପାରୁ ନାଇଁ ଭଲେ ବାରି ।୧୮।

ଶାସକ ପାଳକ କଟୁଆଳ କାଜୀ
ବୈଶ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମ କୁଳ
ଆସବ ମତ୍ତ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୀର
କାଳପରିହାସେ
କଳାବଜାରରେ ଠୁଳ ।

କୂର୍ମ ପରି ଯେ ବହନ୍ତି ଶିଳା
ଅଗଣା ଜନତା
ତୋଳଇ ଅମରାବତୀ
ବେଠି ବେଗାରୀରେ ବହିଯାଏ କାଳ
ଘରେ ଜଳେ ନାଇଁ ବତୀ !

ଏ ମୂକ ଶ୍ରମିକ   ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ
ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ଠାର

ଭାଗ୍ୟ ଗୃହ ତା'   ସୈତାନ ହାତେ
ମନ୍ଦିର ତଳେ
କାନ୍ଦେ ଦେବତା ତାର ।୨୪।

ଦମ୍ଭ ତାହାର   ଦେବତାକୁ ତୋର
ଶୋଇ ପକାଇବ
ଦେଇ ଥୋଡ଼ା ନିଶା ପାଣି,
ନିର୍ବିଘ୍ନରେ   ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ଧରି
ରକ୍ତ ପିଇବ ଶୁଣି ।

ପୁରଣ ଅଙ୍ଗନେ   କଂସ ମନ୍ତ୍ରୀଶ—
ଅସୁର ଖେଳନ୍ତି
ଜୀବନ ହସ୍ତେ ଦାବା

ଅନ୍ତମେ ଗିରି   ଗହ୍ୱରୁ ଗଳି
ଅସୁର ସୃଷ୍ଟି
ଭସ୍ମ କରୁଛି ଲଙ୍କା ।

ଶାସ୍ତ୍ର ବଚୁର   ପାଉନାହିଁ ଥାନ
ଶୟତାନ ପସରରେ
ବସୁଦେବଙ୍କୁ ସେ   ପକାଇଛି ବେଡ଼
ବାନ୍ଧି ରଖିଛି
କାରାଗାର ଅନ୍ଧାରେ ।

ଏବେ ବ ପୁଚ୍ଛିବ   କିଏ ଶୟତାନ ?
ଛଳେ ପାରୁନାହିଁ ବାରି ?
ଏ ଜବାବ ଦେବ   ଆହତ କିଶୋର
ସେଇ ଧର୍ଷିତା ନାରୀ ।୩୨

ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ   ଗୃପତେ ଷମ୍ଭର
ମଲେ ଖାଇ କେତେ ଗୁଳି
କ୍ଷୁଧାମୂନେ ଅବା   ବନ୍ଧୁକ ମୂନେ
ରକ୍ତ ପିଇଲା ଧୂଳି ।
ଇଜ୍ଜତ ମାନ   ଦେଇ କେତେ ନାରୀ
କଲେ ଶିଶୁ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା
କେତେ କଙ୍କାଳ   ଘୋଡା ସେଇ ଗାତେ
ଷଣ୍ଢୁରର ମୁହଁ
ମୁଦ୍ରି ଦେଲା କାଳା ଠଙ୍କା !
କାଶୀ ପଣ୍ଡିତ   ଷଣ୍ଢୁରବନ୍ତ
ପ୍ରତକ୍ଷ ତନ୍ତ୍ର
ଖୋଜନ୍ତି ପ୍ରମାଣ ମୁକ୍ତି
ନ ମିଳେ ପ୍ରମାଣ   ପ୍ରମାଦ ବଳରେ
ଗୁଣୀ ହୋଇଯାଏ ଖୁଣୀ
କଳା ବଜାରର   ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୀଳା ଗୃହାଁ
ରାଜ ଦରବାରେ ଗୃଦ୍ଧ,
ଆସୁରୀ ଧର୍ମ   ବନ୍ୟା ଚୋଙ୍ଗରେ
ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ
କାନ୍ଦେ ଧରଣୀ ଗାଈ ।୪୦।

କଏ ଶପୁତାନ   କେତେ ତା ସଂଖ୍ୟା
ବାନ୍ଧିବାକୁ ତ
ହାତେ ନାହିଁ ମୋର ପଘା
କହିବାର ବେଳ   ଗଡୁଛି ବନ୍ଧୁ
କି ଲାଭ କହିବା
ତାକୁ ଗୃହକ ଲଗା ।
ବସୁଧା କାକୁତି   ସହ୍ନତେ ମିଳାଲ
କବି ଗାଏ ତା'ର ପ୍ରାସ
ଜାଗ ହେ କଳଙ୍କୀ   ଦୁରନ୍ତ ହରଣେ
ସ୍ତମ୍ଭ ଫଟାଇ
ନୃସିଂହ ଏବେ ଆସ ।୪୧।

—o—

ଛନ୍ଦ ସନାତନ

୧ ଜ୍ଞାତ

ହେ ଗୁରୁତନୟା   ତୁମେ ମୋ ଧର୍ମ-ଭଗିନୀ,
କ୍ଷତ ଆତ୍ମାର   ଚିର ଶୁଶ୍ରୂଷାକାରିଣୀ ।
ସ୍ନେହାନୁକମ୍ପା   କରୁଣା କ୍ଷମାର ଝରଣା;
ନିତ୍ୟ ଉଷସୀ !   ସ୍ନିଗ୍ଧ କାନ୍ତ ବରଣା ! ।୪।

ଦିବ୍ୟ ଆସନୁ   ଖସି ଦେଖାନାଇଁ ଛଳନା,
ନିଃସ୍ବ ବ୍ରହ୍ମ—   ଚୃଷ୍ଣଠାରେ କିବା ବାସନା ?
ତୁଚ୍ଛ ଏ ଘଟ !   କାଲି ମିଶିଯିବ ମାଟିରେ,
କାମନା କ୍ଷିପ୍ତ-   ତରଣୀ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଘାଟିରେ । ।୮।

ବ୍ରହ୍ମାନୁଭୂତି ରସର ବିଭୂତି
ପୋଥିରେ ରହିବ ମୁଦା,
ସମ୍ବର କୋପ   ତୁଚ୍ଛ ଦରବେ
ନ ବଢ଼ା ଭଗିନି କ୍ଷୁଧା ।

ତୁମ ସ୍ନେହାଲୋକେ   ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କର ପଥ
ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୀ   ପରମ ରସକୁ
ଚୃଖିବାକୁ ସଖି—
କର ମତେ ସମରଥ । ୧୨ ।

ଛୁଡ଼ିଦିଅ ପଥ   ଆଶୀର୍ବାଦରେ ଭରି !
ଜନ କଲ୍ୟାଣେ—
ଦିଶେ ମୁଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରି ! । ୧୪ ।

୨ ଦେବଯାନୀ—

ନୁହେ ମୁଁ ଭଗିନୀ, ଜାୟା ବା ଜନନୀ,
ଶୁଣ ହେ ବ୍ରହ୍ମଋଷି !
ମୁହିଁ ସୃଷ୍ଟିର— ଆଦ୍ୟା ଶକତି ନାରୀ ! । ୧୬ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ତୃପ୍ତି ମୋହର
ନବୀନ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ୱପ୍ନେ,
ଭୁଲିବ କି ମନ ଆନ ଦର୍ଶନ ରଚନେ ?
ସୃଷ୍ଟି ? ସେ ମୋର ଅତି ବାସ୍ତବ ଧନ !
ନିତ୍ୟ ନବୀନାନନ୍ଦ—କମଳବନ ! । ୨୦ ।

ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ନିତ୍ୟ ଜୀବନ-ରାସ ?
ଉଚ୍ଛଳି ଉଠେ ଅଶ୍ରୁ ପଛକୁ ହାସ !
ଲୁହ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ହସିବି ମୁଁ ଖଳ ଖଳ,
ଶତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟେ ଫୁଟାଇବି ଶତଦଳ । ୨୪ ।

ବନ୍ଧୁ ତିଳେକ ତୁମ କଥାରୁ—
ଦର୍ଶନେ ନାହିଁ ରୁଚି,
କିବା ଲଭ ମୋର କୁଶଳ ବାର୍ତ୍ତା ପୁଚ୍ଛି ?
ନାରୀର ସ୍ୱପ୍ନ କରିଛ ଚୂର୍ଣ୍ଣ !
ଘେନ ତା'ର ଅଭିଶାପ ।
ଦର୍ଶନ ମୋହ, ମୁକ୍ତି-କାମନା
କ୍ଲୀବତ୍ୱ ନିଭ—
ଚିରକାଳ ଦେଉ ତାପ । । ୨୮ ।

*

---

* ବୃହସ୍ପତି ପୁତ୍ର କଚ ଅସୁର-ଗୁରୁ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ—କନ୍ୟା ଦେବଯାନୀ କଚଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତା ପ୍ରଣୟିନୀ । ତାଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ କଚ "ମୃତ୍ୟୁ-ସଞ୍ଜୀବନୀ" ମନ୍ତ୍ରରେ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିପାରି ନ ଥିଲେ ।—ରଚୟିତା ।

ସହଜ ତତ୍ତ୍ୱ

(ପଦ୍ମାବତୀ-ଜୟଦେବ)

୧ ଜୟଦେବ

ଅନବଦ୍ୟ ତୋ' ନୃତ୍ୟଭଙ୍ଗୀ
ଉର୍ବଶୀ ଗଲୁ ବଳି,
ଲାସ୍ୟହାସ୍ୟ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ନୁହଇ କଳି ।
ମୁଗ୍ଧ ନୟନେ ଚାହିଁଥିଲେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ,
ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀଙ୍କ ଶିଖାଇଲ କିଏ!
ନିଗମ ବରଜ ଧର୍ମ !

ଚେତନା ଥିଲା କି ନାହିଁ, ନ ପଡ଼ିଲା ଜଣା,
ମନ୍ଦିର ଦୀପ— ମନ୍ଦ ଆଲୋକେ
ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଅବା ସେ—
ଲକ୍ଷ ବିଦ୍ୟୁକଣା !

ଅପୂର୍ବ ହସେ ବଂଶୀ ଶ୍ରୀକରେ ଯୁବା,
ଦାରୁବ୍ରହ୍ମେ ସେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଉଭା
—ଦୃଷ୍ଟି କରନ୍ତୁ ତୁ ବା ?
ହସ୍ତ ପଦ ମୋ' ସର୍ବ ଅଙ୍ଗ
ଅଚଳ ହେଲା ରେ ସତ୍ୱ,
ସେଇ ବଚନ ଆତ୍ମାନୁଭୂତ
ବାକ୍ୟ ନୁହଇ କନ୍ୱ ।
ବନ୍ଦଇ ପଦ, ଧନ୍ୟ କଲୁ ତୁ
କାବ୍ୟରଚନା ମୋର,
ବାନ୍ଧିଲୁ ହୃଦେ ନବଚଢ଼ ପୀରତି ଡୋର
ନଇବେଦ୍ୟ ମୋ ଶ୍ୟାମପଦେ ହେଲା ଧେନା,
ପକ୍ଷହୀନ ଏ ପକ୍ଷୀଶାବକେ
ଲଗାଇ ଦେଲୁ ତୁ ଡେଣା ।

ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବରହବଧୂଗ୍ର
ହ୍ଲାଦିନୀ ରାଧିକା ଅବା,
ଚରଣ ଗୁଳନେ ସ୍ଫୁଟିତ ଅପୂର୍ବ ଜବା !

ଅଜ୍ଞାତଲୋକୁ ବଂଶୀ ଶବଦ
ଶୁଭୁଥିଲ ରହି ରହି;
ଅବାଶତେ ତୋର ନୟନ ଲୋତକ
ଢାଳେ ଯାଉଥିଲ ବହି ।

ନୃତ୍ୟ ଛଟକେ ନିଗମ ପୀରତି
ଚିହ୍ନେ ବା ପ୍ରତିଫଳ,
ଦେପଥୁ ପୁଲକ ଫୁଲ୍ଲ ପଦ୍ମକଳି !

ଦେଖିଛୁ ଏ କବି ! ଜୀବନ କାବ୍ୟ ଧନ୍ୟ !
ସେବାଦାସ ଶୁଣେ ଆଜ ସେ ହୋଇଛି ଗଣ୍ୟ ।

ତୋ ଅନୁକମ୍ପା ପ୍ରୀତି ଅଧିକାରେ
ହବା ନଶି ରହୁ ଧାନ,
ରାଧା ସହଚରୀ ସେବାରେ ସୁଲଭ ଶ୍ୟାମ ।

ପବନ କର ସୁନ୍ଦର କର
ନୟୂନ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକେ,
ଶୁଭୁ ଅବରାମ ବନ୍ଧୁ ମୁରଲୀ
ଦୁଃଖ ଦହନେ ଶୋକେ ।

ପୁଣ୍ୟ ସେ ତୋର ପୟୂର ଯୁଗଳ
ଆଲକ୍ତେ ଦେବ ରେଖି,
ବ୍ରହ୍ମଭୋଗ୍ୟା ଚିନ୍ତାମଣି ପ୍ୟୋ
ପ୍ରଣତି ଦେଉଛି ଟେକ ।

୬ ପଦ୍ମାବତୀ

ପିଅର ମୋହର   ତୋଳିଦେଲେ ମୋତେ
ତୁମ କରେ ଯେଉଁ ଦିନ;
ଲଗିଲି ଦରଆକୂଳେ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥାନ !
ଦେବଦୂତ ଭଳି ସମ୍ମୁଖେ ହେଲ ଉଭା !

ଶୁଭ୍ର ଶାରଦ କୌମୁଦୀ ସେ' ବା ଯୁବା !

ଚିର ସୁନ୍ଦର   ଚିର ନିର୍ଭର
ପ୍ରଶାନ୍ତ ପାରାବାର !

ଚୁହିଁଦେଲି ବେକୁ ଖସିଲି ଜୀବନଭାର ।

ବନ୍ଦାଣ ଆଳି ଥୋଉଁ ପଦତଳେ—
କହିଲ—
କି କର ?.... ଥାଉ !

ନୈବେଦ୍ୟ ତୋ'   ନେବେ ବୋଲି ପରା
ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ମହାବାହୁ ?
ଦେବତାଭୋଗ୍ୟ   ମାନବକୁ ଭେଟୁ   ଛି ! ଛି !
— ଅଜ୍ଞା ତରୁଣୀ ନ ବୁଝିଲି ତହୁଁ କିଛି ।

ଗୁରୁ କରି ନେଲି   ଆଜ୍ଞା ବହିଲି
ନତ ଶିରେ ସେହି ଦିନୁ,
ଦେବଦାସୀ ହେଲି,   କେହି ନ ଜାଣିଲି—
ସେହି ଚକାଡୋଳା ବିନୁ ।

ଆଶ୍ରୟଦାତା ଗୁରୁ ମୋ ମୁକତି ଫନ୍ଦା,
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର   ବାର୍ତ୍ତାବହ ସେ—
ଅନ୍ଧ ତରୁଣୀ—
ପ୍ରୀତି ପଦତଳେ ଛନ୍ଦା !

୩

ପଥ ନ ପଚାରି ଚାଲିଛି ମୁଁ ସେହି ଦିନୁ,
କିଛି ନ ଜଣାଇ ତୁମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବିନୁ !

କହିଲ ନୃତ୍ୟେ ହେବ ମୋ ଦେବତାପୂଜା,
ବିଶ୍ୱାସ ବିନା   କବି କଳ୍ପନା
ରହସ୍ୟ ନୋହେ ବୁଝା ।

କୁସୁମ ବୃଷ୍ଟି   କଲ ତୁମେ ବସି,
ମୃଦଙ୍ଗ ତାଳେ—
ଦରହସ ଚକାଡୋଳା !

ଆପଣା ନୂପୁର-   ନିକ୍ୱଣ ଶୁଣି
ହେଲି ମୁଁ ଆତ୍ମ-ଭୋଳା ।

ତୁମ ସୃଷ୍ଟିର ଅଦ୍ଭୁତ ଜୀବ ହେଲି,
ବିରଜ ରସରେ ନିଜକୁ ଭିଯାଇ ଦେଲି ।

ଏଥେଁ କୃତିତ୍ୱ କିବା ମୋର ଜାଣୁ ନାଇଁ
ତୁମର ଛନ୍ଦ କଣ୍ଠେ ଯାଏଁ ମୁଁ ଗାଇ ।

ତୁମେ ସଙ୍ଗୀତ ! ଉପଧା ମୁଁ ତା'ର ମାତ୍ର,
ବିରହିଣୀ ରାଧା   ଭାଗ୍ୟ କାହିଁ ମୋ ?
ନିଉଜ୍ଜଳ ଅନୁରାଗ ।

କଲ୍ୟାଣ କର   ଠାକୁରସେବାରେ
ବିଶ୍ୱ ବେଶରେ
କଟିଯାଉ ମୋର ଦିନ,
ଗୁରୁ ଧ୍ୟାନରୁ ମନ ତିଳେ ନୋହୁ ଭିନ୍ନ ।

୪ ଜୟଦେବ

ଚକାଡୋଳା ବେଢ଼ ସେବାଦାସେ ଗୃହିଁଥାଉ,
କି ଉପ୍ତ ଭାବନା ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ସଖି ଆଉ ?

ବଦନ ବ୍ୟାଦାନେ କାମନା ଆସିଲେ ପାଶେ
ଚଣ୍ଡ ନରେଖି ପଳାଇବ ଦୂରେ ତ୍ରାସେ !

ଉଶ୍ଚି ତୁ ଆଦ୍ୟଶକ୍ତିର ଦୀବଶିଖା।
ଅନ୍ତରେ ତୋର ପ୍ରଳୟର ବର୍ତ୍ତିକା ।

ଶବ ସମୀପେ ଖଡ୍ଗ ବଢ଼ାଇ ଦେବୁ,
'ବଳିଧାନ କାମେ ସହାୟକାରିଣୀ ହେବୁ ।

ରୁଷ ରକ୍ତେ ବାଢ଼ିବା ଶକତି-ବେଗ !
ସେହି ତ ସଜନ ଜୀବନର ରାଜଯୋଗ !

ସତ୍ୟ ଶାନ୍ତ ଆଲୋକେ ଫୁଟିବ ଫୁଲ
ଦୁର୍ଗମ ପଥ କଢ଼ାଇବ ଆଦ୍ୟମୂଳ ।

ଅନଳ ଦହନ କ୍ଷଣକାଳ ଗଲେ ସହି
ବଂଶୀବାଦନ ଶୁଭିବ ଶ୍ରବଣେ
କୌମୁଦୀ-ସ୍ନାତ ମହୀ ! ⁕

⁕ ପରକୀୟା ରସତାନ୍ତ୍ରିକ ସହଜ ସାଧକ ପାଞ୍ଚଜଣ ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜୟଦେବ ଜଣେ । ଏ କାବ୍ୟରେ ପଦ୍ମାବତୀ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ନୋହି, ପରକୀୟା ନାୟିକା ଭାବେ ଜୟଦେବଙ୍କ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣା —ଜୟଦେବଙ୍କ ଭୋଗ୍ୟା ନୋହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବାଦାସୀ ରୂପେ ବା ନର୍ତ୍ତକୀ ଭୂମିକାରେ ରୂପାୟିତା । ଲେଖକ ସତ୍ୟ ନିରୂପଣ କାଳହାତରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ରଚନାପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏ ତ୍ରୁଟି କ୍ଷମଣୀୟ ।

ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି

କେତେ ଆକୁଳରେ   ଆସିଥିଲି ଧାଇଁ
ସ୍ୱର୍ଗ ମରତ ଭୁଲି,
ନ ମାନି ବରଷା   ଝଡ଼ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ
ନଈ ଉଠୁଥିଲା ଫୁଲି ।

ଦୂର ଦୂର କରି   ତଡ଼ିଦେଲ ପାଶୁଁ
ଝଡ଼ି ବରଷାରେ
ନ ଦେଲ ଯା' ତଳେ ଠାଇଁ,
ତା' ବିନେ ଯେ ଆଜ ଶୂନ୍ୟ ଜୀବନ
ଏ ମରୁ ଧରାରେ
ଶାନ୍ତି କେ ଦେବ କାହିଁ ?

ବଞ୍ଚିତ କରି ଦୂର କଲ ଯା'କୁ
ଶ୍ୟାମ ସ୍ୱପ୍ନମାନେ—
ଭୁଲିଗଲା ପୋଛି ମଥା,

ତା' ବିନେ ଅଙ୍ଗେ ବୃଶ୍ଚିକ ଦାହ
ଲୋତକ ଆସାରେ
ଆକୁଳ ଉପେକ୍ଷିତା ।

ନଉଚ୍ଛୁଳିବାର ଦୂରେ ଥାଉ କେହି
ରୂପସୀ ବୋଲି ମୁଁ—
ଭୁଲେ ନ ଚୁହିଁବେ ମୁହଁ,

ପ୍ରିୟଜନ ବିନା କେ ଅଛି ଧରାରେ
ଯତନେ କପୋଳୁ—
ପୋଛିବ ଏ ଲୁହ ସୁଅ ?

ରୂପ ଅଭିମାନ ଦମ୍ଭ ଗରବ
ନଷ୍ଟ କଲା ମୋ ବୁଦ୍ଧି,
ନାରଙ୍ଗୀ ହୋଇ ମୁଁ ଉପଦେଶ ଦେଲି
ଚିତ୍ତ କର ହେ ଶୁଦ୍ଧି ।୧୦।

ତା' ବିନୁ ମୋହର ଦିଶୁନାଇଁ କାହିଁ
ବଞ୍ଚି ରହିବା ସ୍ଥାନ,
ଅନ୍ତରତମ ଦେବତା ସେ ମୋର
ଗାୟତ୍ରୀ ପୂତ ଗାନ !

ଦଗ୍ଧଭସ୍ମ ମୋ ବାସ ଭୂଇଁରେ
ଅଙ୍କୁରିତ ସେ
ଶ୍ୟାମଳ ଦୁର୍ବାଦଳ !
ତା' ପ୍ରୀତିରଶ୍ମିରେ ଦୃଷ୍ଟି ଉତ୍କଣ୍ଠରେ
ଫଳିତ ଶ୍ୟାମ—
ସୁନ୍ଦର କଉଶଳ ।

ଅଳକରେ କେତେ ବାଳକ ସୁଲଭ
ଭ୍ରୂରୁ କୁଞ୍ଚନେ—
ଛଳ ତା ନ ଥାଏ ତିଳେ,
ସାତଜନମର ପୁଣ୍ୟ ବିଭୂତି
ତା ରତି ପୀରତି
ଭାଗ୍ୟେ କାହାକୁ ମିଳେ ?

ଆତ୍ମାଭିମାନେ ଯାଚିଲର ଧନ
ଉପେକ୍ଷା କଲି ଜାଣି,
ସରଗ ବିଭବ ତା ଦର୍ପିଣୀ ଦୃଷ୍ଟି
ବିକଳ ମରମ—
ପଳେ ପଳେ ଯାଏ ହାଣି ।

ସରବସ୍ୱ ସେ ମୋ ଜୀବନ ଧନ
ଶ୍ୟାମ ସେ ମୋ ନଟବର,
ମୁକତଫନ୍ଦା ତା ପ୍ରୀତି ଛନ୍ଦା !
ଜୀବନ ମଞ୍ଚେ —
ଅରୂପ ସୂତ୍ରଧର ।୨୦।

ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଲ ଫେର ନ ଚାହିଁଲ
କାହିଁ ଚାଲିଥିବ ଏକା,
ନାରକୀ ନାରୀର ଭାଗ୍ୟ ଉଆଁସେ
ଆଉ ଥରେ ସତେ
ଫୁଟିବ କି ଶଶୀରେଖା ?

କିବା ଅପରୂପ ରୂପସୀ ଥିବା ମୁଁ
ଗରବେ ପଡ଼ିଲିଁ ଫାଟି,
ତ୍ରିଭୁବନେ ଯେବା ସୁନ୍ଦରୀ କଲି
ପକାଇଲି ତାକୁ ଲୁଟି ।

କିବା ତନୁଶ୍ରୀ ଅତନୁ ନାଗରୀ
ହେଳି କଲି ଉପହାସ,
କେଶ ବାସ ହାସ ମରଣର ଦାସ
ଝରିଯିବ କାଲି—
ଫୁଲ ହେବ କୀଟଗ୍ରାସ ।

ଦେହରେ ଅଦେହ ଖୋଜୁଥିଲି ସେତ
ଅଶାନ୍ତ ଝଡ଼ ଭଳି !
ବରଜର ଜୀବ ପଥ ଖୋଜୁଥିଲି—
ମୋତେ ସେ ଗୋପିନୀ କଲା !

ବତାଇଛୁ ପଥ ପୂରୁ ମନୋରଥ
ଯାଉ; ଯାଇଅଛୁ ଲୁଡ଼ି !
ଅନାଥର ଡାକ ଶୁଣିବେ ମୁକର
ନଟବର ଗିରିଧାରୀ ।୩୦।

ଦେବତା ଆଖିରେ ଅନ୍ଧ ପୁଟୁଳୀ—
ଲଗାଇ ଥା'ନ୍ତୁ--
କେତେଦିନ ଅବା ଆଉ ?।

ଶୋକ ନରକରେ ଭସ୍ମ ହୁଏ ମୁଁ !
ସେ ଯେ ଦେବାତ୍ମା !
ଶିବ ଦର୍ଶନ ପାଉ ।୩୨।

ବୃଥା ଷଟ୍‌ପଦ ମଧୁ/ଲମ୍ପଟ
ଭୁଞ୍ଜ ଫିରନ୍ତି—
କିଂଶୁକ ଘାଣେ ଭ୍ରମି,
ଶ୍ୟାମଳ ଶସ୍ୟ ଫଳା'ଇଛନ୍ତି କାହିଁ
ଠଙ୍କର ଶିଳା ଜମି ?

ନାରକୀ କୁହୁକେ ଭ୍ରମି ଉତ୍ସୁକେ
ମୁକନ୍ତି ନଶୁଣୀ ଭାବ,
କୁହେଳ ପହଁଚ ଷଠ ସାର ପଥ ?
ଶ୍ୟାମ ହାତେ ପ୍ରୀତି ଗୁବ ।

ମୋ ପରମ ପ୍ରିୟ ! ଯହିଁ ତହିଁ ଥାଅ—
ସାଧନାରେ ହୁଅ ଜୟୀ !
ପ୍ରୀତି-ଉନ୍ମାଦ ପୌରୁଷ ତବ
ହେଉ ହେ ଶ୍ୟାମାଶ୍ରୟୀ ।

ନିଖିଳ ରମଣୀ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ବିଭା—
ଏକା ଶ୍ୟାମଠାରେ ଠୁଳ,
ଛୁଟିବ ଭରମ ଭେଟ ହେଲେ, ଶ୍ୟାମ—
ସବୁ ରୂପ ରସ ମୂଳ ।

ମୁକ୍ତି ଯାତ୍ରା ଶୁଭ ହେଉ ପ୍ରିୟ !
ଶିରଭୂଷା ମୋର—
ଅଭ ସମ୍ପାତ ଗାଳ !

ପଥ ଦେଖାନ୍ତୁ କ୍ଷିପ୍ର ଆକୁଳେ—
ଅନାଥ ଶରଣ,
ଗୋବନ୍ଦ ବନମାଳୀ ।୪୯।

ତୁମ ମୁକତିରେ ମୁକ୍ତ ହେବ ମୁଁ
ନୀଳ ଯମୁନାରେ—
ପଖାଳି ଦେବ ମୋ ପାପ,
ଦେଖିବ ମୋ ପ୍ରିୟ ଦେବତା-ସେବାରେ
ପବତ୍ର ନଷ୍ଟପାପ ।

ଶ୍ୟାମ ଉପବନେ ତୋଳୁଥିବ ଫୁଲ
ମଦନ ମୋହନ—
ଆରାଧନା ଲଗି ମାଳ,
ଶାନ୍ତ ସୌମ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଯୁବା
ନ ଦଶିବ ଛଳେ କାଳ ।

ମହାର୍ଣ୍ଣବେ ମୋତେ ଦଶିବ ମହାନ
ଜହ୍ନାରିବ ରହି ଦୂରୁ,
ମଦନଗୋପାଳ ସାକ୍ଷୀ ମୋହର
ବନସ୍ୟୁ କହିବ—
"ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ମୋ ଗୁରୁ !"

କ୍ଷମ ଅପରାଧ ଦୁଷ୍କୃତି ପାପ
କର ଏଥି ସେବାଦାସୀ,
ମୁକତି ସୁଧାକୁ ଭୋଗିବ କି ଏକା ?
ଏ ଗଳାରେ ଦେଇ ଫାଶୀ ? ।୫୦।

ଏକଇ ବୃନ୍ତେ ଯୁଗଳ କୁସୁମ
ସମାନ ଥିଲ ଯେ ଲଖି,
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ ନିଷ୍ଠୁର !
ନ କରିବ ନିର୍ମୀଖି! ।

ସମଦରଶୀ ସେ ରସିକଶେଖର
ଅକୃପଣ ପ୍ରୀତି ଦାନେ,
ରିକ୍ତ ଜୀବନ କଟାଇ ଦେବ ମୁଁ
ତୁମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ
ରାସ-ମଣ୍ଡଳ ଧ୍ୟାନେ ।୫୭।

—○—

ଜନ୍ମମଙ୍ଗଳ

ଗୋପାଳ ! ଗୋପାଳ ! ଜୀବନ-ବନ୍ଧୁ !
ପରମାତ୍ମୀୟ,
ହାତଧରି ନିଅ ଡାକି !
ନିରାଶ୍ରୟକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦିଅ !

ସୁଖ ଦୁଃଖର ସାଥୀ !
ଜନମ ମରଣ ହେ ଗୋବରଧନ
ସବୁ ତ ତୁମରି ନାଟ,
ବ୍ୟର୍ଥ ଜୀବନ ନାରକୀ ଅଧମ—
ଜନକୁ ଦେଖାଅ ବାଟ ।

ଅଯୁତ ଗୋଧନ କରନ୍ତେ ଚରଣ
ଏ ଧେନୁକୁ ଯାଅ ଭୁଲି ?
ମେଘ ଅନ୍ଧାରେ ମଧୁର ବଇଁଶୀ
ଲହର ଆସେ ଉଛୁଳି !

ଗୋପାଳ ! ଗୋପାଳ ! କାହିଁପାଇଁ ଜାଳ ?
ଦୀନକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଅ ।
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ, ନାହିଁ ଆଶ୍ରୟ,
ତୁମେ ନା' ସବୁରି ପ୍ରିୟ ? ।୯।

କେତେ ମହାପାପୀ ନରାଧମ ପଶୁ
କରୁଣାରୁ ଗଲେ ତରି !
ମୁଁ କି ତହୁଁ ହୀନ ? ବଇରୀ ଯେ ହେଲି—
ପରମ ବନ୍ଧୁ !
ତୁଲେ ଶତ୍ରୁତା କରି ! ।୧୦।

ତେଜିଛି ବ୍ୟସନ ତେଜିବି ଅସନ—
ଜୀବନ, ନ ଦେଲେ ଦେଖା,

ହାରିବ ପରାଣ ନ ହସିଲେ ପ୍ରାତେ
ତୁମ ମୁଖଶଶୀ
ହାସ୍ୟ ଅରୁଣ ରେଖା ।

ଉଚେ ଡାକିବ ପଥ ଚାଲିଥିବି
ଲୋକ ଲାଜକୁ ବା
ପସରା କରିବ କଆଁ ?
ପୋଛି ପକାଇଛି ଜୀବନ ମଞ୍ଚେ
ସକଳ ମୋ ହଆ-ନଆ ।

ଗୋପାଳ ! ବନ୍ଧୁ ! ସତେ ଦେବ ଦରଶନ ?
କିସ ଦେବ ଭେଟୀ ସମ୍ବଳହୀନ
ସରବ ନିଃସ୍ୱ ଜନ ?

ପରମଗୁରୁ ମୋ ଚିନ୍ତାମଣି ସେ
କହିଛି ଡାକଲେ ଶୁଣ ?
ପୋଡ଼ା କରମକୁ ଛପି ଦେଖାଉଛ
ନଟବର ଅବଗୁଣ ? । ୧୮ ।

ନ ହସିଲେ କେଣେ ବରଜଭୂଇଁରୁ
ଖସି ଚାଲିଯିବ କାହିଁ ?
ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟେ ଗୋ'ଚାରଣ ବେଳ
ଭେଟିବ ମୁକର ଯାଇଁ । ।୨୦ ।

ଗିରି ବନ ନଈ ପଥ ଦେବେ କଷ୍ଟ
ଡେଇଁଯିବ ହେଲେ—
ଶତଜନପଦ ପୁର,
ପ୍ରାନ୍ତରେ ବଳେ ଗୋପାଳ ବାଳକେ
ପୁଚ୍ଛିବ, "ବୃନ୍ଦା—
ବନ କହ କେତେ ଦୂର ?"

କିଏ ଅବା କହେ ଲୁଚିଛୁ ଏ ଦେହେ !
ନରକରେ ସ୍ଥାନ କାହିଁ ?
ନିଖିଳ ପ୍ରକୃତି ରୂପ ସୃଷ୍ଟିରେ
ଖୋଜିବୁଲେଁ ହୋଇ ବାଇ ।

ଗୋପାଳ ! ଗୋପାଳ ! ଅନାଥ ବନ୍ଧୁ !
ଚିର ନିର୍ଭର ଆଶା !
ନିଃସ୍ୱ ଜନର ଅନ୍ତର ଦାହ
ବଖାଣିବ ନାହିଁ ଭାଷା ।

ସରବସ୍ୱ ମୋ ଅରପିଲି ଯା’କୁ
ସେ ପୁଣି ପଛକୁ ଠକେ,
ଗୃହେଁ ନାହିଁ ଫେର ନିଷ୍ଠୁର ପର
ବିଦ୍ଧ କରଇ
କଟୂକ୍ତି କଣ୍ଟକେ ।। ୨୮ ।

ଉଦ୍‌ଦାମ ପ୍ରୀତି ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନେ
କୁଞ୍ଚିତ ଚଳଭୁରୁ—
ବନ୍ଧ ନୟନ ଫିଟାଇ ଦେଇଛୁ
ଚିନ୍ତାମଣି ମୋ ଗୁରୁ । ୩୦ ।

ଫେରିବା ସ୍ୱପ୍ନ ନାହିଁ ଏ ମାନସେ
ନାହିଁ କାହିଁ ଗୁଳୁଗୁଳ,
ଖୋଜିବି ସଲିଳ ଆକାଶ ଶଇଳ—
ପରବତ ଗୁହା—
ଲୁଚ କାହିଁ ଧେନୁପାଳ ।

ଚିନ୍ତା ଗୋପିନୀ ହ୍ଲାଦିନୀ ଧନୀ
ତୁମ କଣା-ଜନ ପରି ?
ଏ ପାପୀ ଫାନ୍ଦେ ଧରି ଦେବ କିଆଁ
ବରଜ-ଆକାଶ ତରି ?

କହୁଛି ସେ ମୋତେ ତୁମେ ସବୁ ଶିଷ୍ୟ—
ସୁନ୍ଦରଷ୍ୟ ଶିରୋମଣି,
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ-ନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମ
ସବୁ ରୂପରସ ଖଣି ।

ଅରୂପାନନ୍ଦ ବଇଁଶୀ ଶବଦ
ଶ୍ୱାସ ତୁଲେ ମିଶି—
ଆସଇ ବରଜ ପୁରୁ ।

ଡାକଲେ ଆକୁଳେ ହସି ପାଶେ ଆସେ
ବତାଉଛି ପଥ—
ଚିନ୍ତାମଣି ମୋ ଗୁରୁ ।। ୩୮ ।

ଦେଖା ଦିଅ ପ୍ରିୟ ଅଗତି ଶରଣ
ଆଲୋକ ଆସ ହେ **ଈଶ୍ୱର** !
ବିପଥଗାମୀର ପାହ୍ୱଯାଉ ପାପ—
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ବିଭବଷ୍ୟ ।। ୪୦।

ପଠାଇଥିଲ ଯା ଦୀନବନ୍ଧୁ !
ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମକୁ—
ସାଧିବାକୁ ତୁମ ଲୀଳା,
ଖେଳିଲ, ଆତ୍ମ ବିସ୍ମୃତ ହେଲ,
ନିଜକୁ ଆଣିଲ କଳା ।

ତୁମ ଆରାଧନା ପୂଜାପ୍ରୀତି ଭୁଲି
ଆପଣାକୁ କଲି ପୂଜା,
ବିପୁଳ ସୃଷ୍ଟି ନନ୍ଦନବନେ
ଇଚ୍ଛାମତେ ମୁଁ—
କରୁଛି ଭଙ୍ଗାରୁଜା ।

ଅମୃତ ଛୁଡ଼ ଅସ୍ୱୋପସୃରେ
ଫୁଲରୁ ପିଇଛି ବିଷ !
ସୌରଭ ଭୁଲି ନରକେ ନାସିକା
ମୁଗ୍ଧେ ନହ୍ୱଛି,
ଦିଶୁନାହିଁ ଦଶଦିଶ ! ।୪୭।

ବିଷତ ହୃଦ-ରଞ୍ଜନ ଶ୍ୟାମ
କେଶବ୍ ଦଇଛାଣ୍ଟି,
କରୁଣାକର ଧ୍ୱାନ୍ତ ମୋ' ହର
ଜ୍ୱାଳା ଅପହର—
ଦଣ୍ଡ-ଚକ୍ରଧାରି । ।୪୮।

ଶୋଚନା ଅଶ୍ରୁ ନୟନ-ଦହନ
ଦୁର୍ବହ ହେମେ ଭାର !
ଚିନ୍ତାମଣି ମୋ ଗୁରୁ ବତାଇଛି
ଯୋଡ଼ ଦିଅ ପଦ
ଛିନ୍ନ ଜୀବନ ତାର ?
ହର ଏ ଅନ୍ଧକାର ! ।୫୦।

—o—

ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ-ଚିନ୍ତାମଣି

ଚିନ୍ତାମଣି—

ଧିକ୍ କି ଯେ ରୂପ, ଧିକ୍ କି ସେ ତୃଷା
ନ ଫିଟିଲା ଯେବେ ଆଖି,
ତୁଚ୍ଛ ଜୀବନ ମହାକାଳ ଫଳ ଚାଖି ।
ଭୋଗରେ ସୁଲଭ କେବେ କି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ,
ମାୟାମରୀଚିକା ପଶ୍ଚାତେ ଧାଇଁ
ଶୀତଳ ହୁଏ କି ପ୍ରାଣ ?

ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ—

ଏତେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ଧାଇଁ ଆସିଥିଲି
ଫେରାଇ ଦେଉଛୁ ସଖି ?
ଘୃଣାରେ ନୟନ ମେଲି ଚାହୁଁ ନାହୁଁ
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟକୁ—
ଝୁର କଠ କ୍ରୁ କଥି ?

ଚିନ୍ତାମଣି—

ନରକ ଗନ୍ଧ ବହି ଆଣିଅଛ ଦେହେ !
ସମ୍ଭାଦ କାହିଁ ରଖିବ ଆଦରେ ସ୍ନେହେ ?
ଫେରିଯାଅ ଆଜ ରଖିବାର ନାହିଁ ସ୍ଥାନ
କରୁଣା-ବାରିଧି ଶ୍ୟାମ ସୁଧାନିଧି
ବତାଇବେ ଏକା ଜ୍ଞାନ ।

ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ—

ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ତ ଅନ୍ଧାରେ ଦିଶେ ନାହିଁ ?
ତୋ ପ୍ରୀତି ଆଲୋକେ ସିନା ଆସିଥିଲି ଧାଇଁ ?
ଆଶ୍ରୟ କାହିଁ ତଳେ ଦିଶୁନାହିଁ
ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ଧରା,
ସହିହୁଏ ଟି କି ଆଲୋକ ପଛର
ଅନ୍ଧାର ? ଘାଣ୍ଟି ଝରା ?

ଚିନ୍ତାମଣି—
ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ସେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବ ତାକେ,
ଆଲୋକ ଛାୟାର ଖେଳେ ଅନ୍ଧାର ପାଖେ ।
ଡାକିଲେ ଉଠେ ଗୋପାଳ ଗୋପାଳ ବୋଲି
ଧାଇଁ ଆସିବ ସେ ପରମ ବନ୍ଧୁ
ମଥୁଁ ଘେନିଯିବ ଟୋକି ।
ଯାଅ ଯାଅ ଏଥି ! ବିଶ୍ରାମ ନେବ
ପାନ୍ଥ ସେ ଆସଇ ରତି !
ସକଳ ବାସନା ନଟଗୋପାଳ ସେ
କରିବ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
ଖେଳିବ ପୀରତି ଥାତି । *

---

* ପଞ୍ଚପରକୀୟା ସାଧକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ ଠାକୁର ସମ୍ଭବତଃ ସର୍ବଜ୍ୟେଷ୍ଠ । ତାଙ୍କ ପରକୀୟା ନାୟିକା ଚିନ୍ତାମଣି ତାଙ୍କୁ କାମନାର ଅଭେଦ୍ୟ ଗହ୍ୱରରୁ ଟାଣି ଆଣି ମୁକ୍ତିପଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଗୁରୁସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଚିନ୍ତାମଣି ବାରନାରୀ କି ବରନାରୀ, ରସିକ ପାଠକେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।

—ରଚୟିତା—

ପଥ ସଙ୍ଗୀତ

ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ—୧

ଚକ୍ଷୁ ନେଲ   ଶ୍ରବଣ ନେଲ
ହୃଦୟେ ରୋପି ଯନ୍ତ୍ରଣା,
କି ଅଛି ଆଉ   ହେ ମହାବାହୁ
କି ନେବ କର ମନ୍ତ୍ରଣା ?

ବହିଯାଉଛି   ଯମୁନା ନଈ,
ଅରୁଣ ହାସେ କା'କଥା କହି,
ଖୋଜି ବୁଲଇଁ   ଦଗ୍ଧ ହୋଇ
ତୁମ ମୁରଲୀ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ।
ହୃଦୟେ ଦେଲ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ୪ ।

ତମାଳ ବନ   ସାରିକା ଶୁକ,
ବନ୍ଦନାରେ କି ଉତ୍ସୁକ,
କମଳ ମୁଖ   କଣ୍ଠ ରୋକ
ହରି ମୋ ଯେତେ କଳ୍ପନା ।
ହୃଦୟେ ଦେଲ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ୮ ।

ସେ ବେଣୀ ତଳେ ଗାଇବ ଗୀତ,
ପୁଲକ ଲୁହେ ହେବ ମୁଁ ସ୍ଫୀତ;
ଅପରାଧୀର   ଭାଗ୍ୟେ ନାହିଁ
ମୋ ପାପ କର ମାର୍ଜନା,
ଅଶ୍ରୁଧାର   ଥୋଇବ କାହିଁ
ବତାଇଦିଅ ସାନ୍ତ୍ୱନା !
ହୃଦୟେ ଦେଲ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ୧୨ ।

—o—

ବିଲ୍ୱମଂଗଳ—୨

ଶ୍ୟାମ, ମିନତି କରଇଁ ନିତିଦିନ !
ତୁମ ଦରଶନ ଲାଗି ଦିଠି ଛୁଟେ ଜାଗି ଜାଗି ।
ଦିବାଲୋକ ହେଲା ଆସି କ୍ଷୀଣ ।

ଉଛଳ ଗୋଠାଇ ବୃଥା ଦିବସ ମୋ ଗଲା ବିତି,
ଆକୁଳେ ଡାକିଲା କେତେ ବନ୍ଧୁ ବଇଁଶୀ ଗୀତି,
ଡେରି ନାହିଁ ଥରେ କାନ ଗରଳ ଖୋପକୁ ଧାନ
କୁହେଳ ପହଁର ମନ-ମୀନ । ୧ ।

ମାଗିବ ଯାହା ମୁଁ ଦେବ ନଟବର ଦିଠିମୂଳ,
ଦେଖିବ ଥରେ ସେ ରୂପ ହୃଦେ ଭରି ହାସ-ଫୁଲ
ଅନ୍ଧାରେ ଆଲୋକେ ଯହିଁ, ଯେନ ଯିବ ଡଣ୍ଡ ବନ୍ଧି,
ସେବାରୁ ନ ହେବ ଆଉ ଭିନ ।୨।

ନିଖିଳ ଜଗତେ କର ରାସରସ ପରିବେଶ,
ମୋହର ବେଳକୁ କିନା ବନ୍ଧୁ ଜୀବନ ଶେଷ
ଚିରଘନରସ ଦାୟୀ ପଥହୁଡ଼ି କ୍ଷମାନାଇଁ
ରହିଁ ଦେଲେ ହେବ ଅମଳିନ ।୩।

* * *

ବିଲ୍ୱମଂଗଳ-୩

ଦଗାଦାର ବାଜିକର
ଦେଖାଇବ କେତେ ଖେଳ ?
ଲୋଡ଼ିବା ରୂପକୁ ଜାଣି
ଲୁଚୁଅଛ ଗଲ୍ ବେଳ ।
ପରଖିବ ନାହିଁ ବଳ,
ପରପାର ଜଳଜଳ,
ଏ କି ପ୍ରୀତି କଉଶଳ
ଅନ୍ଧେ ଅନ୍ଧକୂପେ ଠେଲ୍ ।୧।
ଦେଖାଇବ କେତେ ଖେଳ ।

ହାତ ପାଦ ଯିବ ଛିଡ଼ି,
ଶକୁନେ ଖାଇବେ ଭିଡ଼ି,
ବସୁଅଛ ପଙ୍ଗୁ କରି
ଲଗାଇବ ନୂଆ ଗେଲ୍ ।୨।
ଦେଖାଇବ କେତେ ଖେଳ ।

କିଶୋର ଗୋପାଳ ବେଶ,
ଦେଖିବ ଭୁଲିବ କ୍ଲେଶ,
ପୁଚ୍ଛିବ ଶ୍ରୀକର ଧରି
ଏଡ଼ିକି ନିଠୁର ହେଲ ? ।୩।
ଦେଖାଇବ କେତେ ଗେଲ୍ ।

ଦୂର ହନ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ,
ଭୁଲିଛି ମୋ ଶୋଷ ଭୋକ,
ମନ୍ଦେ ହସି ଟେକ ମୁଖ
ବଇଁଶୀରେ ତାନ ମେଲ୍ ।୪।
ଦେଖାଇବ କେତେ ଖେଳ ।

—୦—

ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ—୪

ବଂଶୀଧାରୀ ବଂଶୀ କରେ
ଧରାଇ ଦୂରେ ଯାଇଛ ଛଳି,
ରାଧିକା ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ହେ
ବୃନ୍ଦାବନେ ଅନଳ ଜାଳି ।।
ବଂଶୀ ଦେଇ ହରିଛ ସ୍ୱର,
ରଖିଲ ବ୍ୟଥା ଏ ମରମର,
କଣ୍ଟକ ଯା' ଫୁଟାଇ ଗଲ
ରୁଧିର ଝର ମାନେନା ଟାଳି ।୧।

ଯମୁନା ନଈ ଯାଉଛି ବହି,
ବିରହବ୍ୟଥା ନୁହଇ କହି,
ମୂକ ଯେ ଗିରି ଗୋବରଧନ
ଗୋପାଳ ନଟ ନୃତ୍ୟ ଭୁଲି ।୨।

ବୃନ୍ଦାବନ ର'ସ ଦ୍ୱାର,
ସକଳ ମୁଖେ ଅନ୍ଧକାର,
ଶ୍ୟାମକେଳି କଦମ୍ବର
ବଦନେ କିଏ ବୋଳିଛି କାଳି ।୩।

କୁଞ୍ଜବନେ ଶାରିକା ଶୁକ,
କଳହ ନାହିଁ ଶୁଭଇ ମୂକ,
ବୁଝିବି କିଏ ରାଧିକା ଦୁଃଖ
ଦିଶେନା ଆସ ପାଶେ କେ ଆଳି ।୪।

ନାହିଁ ସେ ଶାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମସୀ,
ଚଳ ମଳୟ ଖେଳେନା ହସି,
ଗୋପାଳ ଜୀବ ଯାଇଛି ଖସି
ରାଧାର ସାର ଅଶ୍ରୁମାଳି ।୫।
ବଂଶୀଧାରୀ ଯାଇଛ ଛଳି ।।

—o—

ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ—୫

ତୁମ ତୁଲେ ନ ହେଲେ ଦେଖା,
ଏତେ ସୁଖ ସଖା କାହିଁରେ ଲେଖା !
ଏ ମୋହିମା ଫାନ୍ଦେ ଧରା ଦେଲେ ଥରେ
ପଛକୁ କରମେ ପଥର ଠେକା ।୧।

ଏଥି ପ୍ରୀତି ଗୃହାଣୀ ବଙ୍କା,
ଗୃଢୁବାଣୀ ଅଧର ଚଖା,
ଘଡ଼ିକ ଲାଗି ଏ ପ୍ରାଣ ହଆନିଆ
ତାତିଲା ଲୁହାରେ ପଛକୁ ଚେଁଖା ।୨।

ପ୍ରୀତି ରତି ଏ ଠଗ୍ଠର,
ଗୃତୁସ୍ଥଏ ଶାଙ୍କୋଳୀ ପର,
ହାଡ଼ ମାଂସ ଲହୁ ପଳ ପଳ ଶୋଷି
ଗୁଡ଼ିଯିବ ପଛେ କର ଅତେଭକା ।୩।

ତୁମ ହାସ ଅରୁଣ ରାଗ,
ବଇଁଶୀରେ ଡାକବା ବାଗ,
ଅସରନ୍ତ ସୁଧା—ସରଧର ବାଣୀ
ବରଷୁକ ମେଘେ ପୀରତି ରେଖା ।୪।

ଅମଉଲା ସେ ପ୍ରୀତି ଫଳ,
ଏ ମରତେ କାହିଁ ତା ତୁଲ,
ବାସି ଫୁଲ ଭଳି ସବୁ ଗଲେ ହଳି
ଗୁଡ଼ ଗୃଳିଯିବ ପଥେ କି ଏକା ।୫।

—*—

ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ – ୭

ସବୁରି ମୁଖରୁ ଶୁଣେ
ତୁମେ ନା ମନୋମୋହନ,
ନୀରଦ ବରଣ ରୂପ
ବାଣ ସେ ବଇଁଶୀସ୍ୱନ ।।

ନଟବର ବାଳକର,
ରସିକ ସ୍ମିତ ଅଧର,
ରସ ପରିବେଶ କର
ହରି ତନୁ ଧନ ମନ ।୧।

କାହାକୁ କର ସୁନ୍ଦର,
କାହିଁ ଜୀବନନାଡ଼ି ହର,
କାହା ଲାଗି ବଂଶୀସ୍ୱର,
ବରଜ ଜୀବଜୀବନ ।୨।

ଜାଣି ମୋର ଆକୁଳତା,
ପରଖି ଦେଉଛ ବ୍ୟଥା,
ଖେଳନା ଧରାଇ କରେ
ଛପିଯାଅ ଘନ ଘନ ।୩।

ନ ଦେଖି ନୋହିବ ବୋଧ
ନିଜ ଚିତ୍ତରେ ନେବ ଶୋଧ,
ମରିବି ଏ ବ୍ରଜପଥେ
ଝୁରି ନାମ ନିରୁପମ ।୪।

—o—

ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ "ଦେଖିଲେ ଦେଖିଲି ପରି" ସ୍ୱରରେ ଗୀତ

ବାଲ୍ୟ ମଂଗଳ—୭

କେଉଁ ସଜେ ତୁମେ ବଜାଅ ମୁରଲୀ
ଶୁଣୁନାହିଁ କେବେ ବଧିର କାନ,
କୁଠାଖିଅ ଭଳ ଭଉଁଘାଟରେ ବୁଲ
ଅକୂଳ ସାଗରେ ଆକୁଳ ପ୍ରାଣ ।
କଣ୍ଟାକ୍ଷତେ ନାହିଁ ମୋ ଡର,
ଚୂହିଁ । ତନୁ ରୁଧିର ଝର
ସପନରେ ହେଲେ ଦେଲେ ଦରଶନ
ଛଡ଼ାଇ ରଖିବ ଗାଇବା ଗାନ ।୧।

ପର ସହି ନ ପାର ବ୍ୟଥା,
ଗୋପନରେ କହୁଯା କଥା,
ତୁମ ସରଘରୁ ହଜିଗଲ ସତେ
ମୋ ଲଗି ପୀରତି ମମତା ମାନ ।୨।

ଦଶଦିଶେ ତିମିର ଜାଲ,
ଚୂହିଁ ମୋତେ ହସଇ କାଳ,
କାନ୍ତାରେ ମୁଁ ବୃଥା ଭରମି ମରୁଚି
ମହାଶୂନ୍ୟେ ନାହି ଧାରଣା ଧ୍ୟାନ ।୩।

ଖେଳେ ଭୁଲେଁ ବରଷା ଖରା,
ଜାଣିଶୁଣି ଦେଉନ ଧରା,
ନଉଗୁଲା ମତେର ନରକ ସ୍ନାହାନୁ
ତୋଳଧର ମୋତେ ଆରତତ୍ରାଣ ।୪।

ମନ କହେ ଦେଖିବ ଉଷା,
ପରଭାତ ହରିବ ତୃଷା,
ବରଜବନକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବ
ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମନ କରିଥା ଠାଣ ।୫।

—*—

ଅଶୋଚ୍ୟାନନ୍ୱଶୋଚ୍ୟସ୍ତ୍ୱଂ

(୧)

ଦୁଃଖକୁ ମୋର ପୋଛିଦେବ ବୋଲି
ଯେତେ କର ଆୟୋଜନ,
ଯେତେ ଦରଜାରେ ହୁନ୍ଦର କର
ଭୁଲୁ ନାଇଁ ତିଳେ ମନ । ।୨।

ଅସ୍ଥି ମାଂସ ଶିରା ପ୍ରଶିରାକୁ
କିଏ ଆଣୁଅଛି ଦୁହିଁ;
କାନ୍ଦେ ମୋ ଭୁଲେ ବନ ପର୍ବତ
ଆକାଶ ଏ ବନ ଭୂଇଁ ।

ଯଶୋଦା ଶୋକକୁ ମାପି ପାରିଲ କି
ତୁମେ ହୋଇ ତା'ର ପୁଅ ?
ନଟବର ଯେ'ବା ବଚନ କିବା
ହସିବ ଦେଖି ମୋ—
ସନ୍ତାପ ଶୋକ-ସୁଅ ।୩।

ଅତ୍ମାରୁ ଜାତ ଆତ୍ମୀୟୁ ପର ?
ତୁମେ କିବା ଅଟ—
ଯଶୋଦା···ନନ୍ଦ ମାୟା ?
ମଥୁରାକୁ ଗଲ ଦ୍ୱାରକା ରଚିଲ
ଶାନ୍ତ କଲ କି—
ଜନମର ଶୋକ ବ୍ୟଥା ? ।୪।

କହି ପଠାଇଲ ଛଳି ଗୋପିଣୀରେ—
“ଅତୁଳ ବରଦ୍ଧା-ନନ୍ଦ”
“ବନ୍ଧୁର ସ୍ମୃତିରେ ହଜିଯାଏ ସବୁ ଦ୍ୱନ୍ଦ'
ଶୋକ-ଯମୁନାରେ ଝୁପଖେଳ, ତୁମ ଗୀତ !

କେଉଁ ବଡ଼ ପଣେ ଧ୍ୱସାଇବ ପୁଣି ?
ଏ କି ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରୀତି !
ବିଧୁର ସୁଧାର ଜୀବନଟାଯାକ
ଜାଳିଗଲ ଯେବା ତୁଳା,
କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନ ଦୁଃଖ କି ତହିଁ ଭୁଲା ? ।୧୪।

(୨)

ଶୋକ ସୁଆଡରେ ମେରୁ ହାଡ଼ଟାକୁ
ଭାଳ, ଦେବ ଯେବେ ଭାଙ୍ଗି ;
ଡର ଭୟ ନାହିଁ ଦେହ ଗୋଟାଯାକ
ତପ୍ତ ଲୁହାରେ
ନିଷ୍ଠୁର ଯାଅ ଦାଗି ! ।୧୬।

ମାତର ବିକଳ ମାନସକୁ ନିଅ ଠେଲି,
ବରଜ ବନରେ ଗୋପବାଳ ତୁଲେ
ଯହିଁ ରଚିଅଛ କେଳି ।

ଅସରନ୍ତି ସେ ତାରୁଣ୍ୟ ଖେଳ !
ଖେଳୁଆଡ଼୍ ଯେବେ ସତ୍ୟ....
ଶୋକ ବଦଳରେ ବଇଁଶୀ ଲହରେ
ମନ ମାନୁ ଆନୁଗତ୍ୟ । ।୨୦।

ଶିଙ୍ଗା ବେଣୁର ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳେ
ରସାଅ ମାନସ ଭସାଅ ବନ୍ଧୁ—
ସନ୍ତାପ ଶୋକ—
ଯମୁନାର ନୀଳ ଜଳେ । ।୨୨।

ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ପୁଲକେ ଚିତ୍ତ ପ୍ଲୁତ !
ନବ ବସନ୍ତ ହର୍ଷିତ ଗାଇ
ଭ୍ରମର ଚିତ୍ତ—
କରିବ ଚମତ୍କୃତ ।

ଆନନ୍ଦ ଘନ !   ତୁମର ନାମକୁ
ଲୋତକେ କରିବ ସାର୍ଥ,
ପଞ୍ଚମ ପୂରୁ—   ପାର୍ଥେ ଭରିବ
ଭଗ୍ନ ଜୀବନ ପାତ୍ର ।୨୭।

କାରୁଣିକ ତୁମେ ବୋଲାଇ ଯାଅନା ଠକ,
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ତମେ   ସେ ଦାମ୍ଭ ପ୍ରାଣର
ଏ ଘାନ ବନ୍ଦୀ
ପରମାଣ ରଚନ୍ଧ ଛକ । ।୨୮।

—o—

ଦିଲ୍ଲୀ

(ଦିଲ୍ଲୀରେ ଦଶହରା ପର୍ବ କଳ୍ପନା)

ଯକ୍ଷ ଆଲୁଅ ଭିଏତ୍‌ନାମରୁ
ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଗଲାଣି ଘୂରି,
କୁଟଣୀ ବଳେ ନାନା କୌଶଳେ
ଜନ ରାଜ୍ୟକୁ
ଅକାଳରେ ଦେବେ ଚୂରି ।୧।

ପୁଞ୍ଜି ପ୍ରଭୁ ଏ ଶାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର
ଅବରତ ଘୋଷି ତୁଣ୍ଡେ,
ମୂକ ଜନତାର ଅପୂତ ମୁଣ୍ଡେ
ଆହୁତି ଦ୍ୟନ୍ତ
ଧର୍ମ ଯଜ୍ଞ କୁଣ୍ଡେ ।୨।

ଯେତେ ପଟକାରେ ଜଣା ଅଛି ଖୀବ—
ମାରଣ ତାରଣ ମନ୍ତ୍ର,
ଗନ୍ତା ଘରେ ତା’ ସଞ୍ଚିତ ଗୃହଁ ।
କେତେ ଗୁଳିଗୁଳା ଯନ୍ତ୍ର ।୩।

ବିଜ୍ଞାନ ବଳେ ଅଜ୍ଞାନ ସେ ଯେ
ଧରାକୁ ମଣୁଛି ସରା,
ପୁଞ୍ଜି ବୈଜ— ଯନ୍ତ୍ରୀ ଉଡ଼ାଇ
ନଖିଳ ବଶ୍ୱ,
ଗ୍ରାସିବ ପଲକେ ଦେରା ।୪।

ସେ ଯୁଗ ରାବଣ କଂସାସୁର ବା
ମହିଷ ଅସୁର ଭଳି,
ମଧ ପ୍ରାଚ୍ୟ ପଶ୍ଚିମେ ପୁଣି
ଭିଆଇ ଦେଇଛି କଳି ।୫।

ବିପନ୍ନ ଏଇ ମୂକ ଜନତାକୁ
ଶାନ୍ତି ଦେଉନି କାହିଁ,
କୁତ୍ସିତ ତା'ର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ନିଶା,
ଦୁର୍ଦ୍ଦମ କ୍ଷୁଧା
ବିଶ୍ୱକୁ ଯିବ ଖାଇ ।୬।

ତା'ର ଗୁଳି ସ୍ରୋତେ ଲୋଟି ପଡ଼ନ୍ତି
କେତେ ଯେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଗାନ୍ଧୀ !
କେତେ ଲୁମୁମ୍ବା ଆଲେନ୍ଦେ ବୀର
ନେରୁଦା ରକ୍ତେ
ଏ ଧରା ଉଠୁଛି କାନ୍ଦି ।୭।

କାନ୍ଦ ନାହିଁ ସେ ଲୁହାର ମଣିଷ !
ପୁଞ୍ଜିରେ ଟାଣ ଶିଳା ।
ମୈତ୍ରୀ ସାମ୍ୟ କଥା ଯେ କହିଲା
ତା' ଲାଗି ସଜାଡ଼ା—
ମାରଣ ଅସ୍ତ୍ର କଳା ।୮।

ମୁକ୍ତିକାମୀ ଏ ବିଶ୍ୱ ମାନବ
ବିକଳେ ଡାକଇ—
"ଜାଗ ଜାଗ ଦଶଭୁଜା"
ନଗ୍ନ ମୋହିନୀ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଇ
ଯକ୍ଷକୁ.ତା'ର ଉଜାଁ ।୯।

ବିଦ୍ୱେଷୀମାଠାରୁ ଚାଲି ଯାଏଁ ଆଜ
ଯେତେକ ନିଶାଦ୍ୱ ମଳେ,
ମାଇଲେ, ଶୋଷିଲେ ପୁଞ୍ଜି ପ୍ରଭୁଏ
ଛଳେ ବଳେ କୌଶଳେ ।୧୦।

ସେ ନିରୀହ ମୂକ   ଅସହାୟ ପ୍ରାଣୀ
ନୁହେଁ ସନ୍ତାନ ତୋର ?
ଆଖି ଆଗେ ତୋର   ଲହୁ ପିଅନ୍ତ
ଶୁଞ୍ଜି ବଳରେ—
ଯେତେ ତସ୍କର ଚୋର ।୧୧।

ଆଖି ଆଗେ ତୋର   ଆଲେଦେ ଖାର
ଦୃପ୍ତ ନେରୁଦା କବ
ଗୁଳ ଫୁଟେ ଝଳ   ପଡ଼ଲେ ସେ ବଳୀ
ପାରୁ ନାହୁଁ ଅନୁଭବ ।୧୨।

ମିଥ୍ୟାଗୃଖର   ରଣ ହୁଙ୍କାରେ
ବିଶ୍ୱମାନବ—
ବୁଦ୍ଧି କରଇ ବଣା,

ମାନବ ଧର୍ମ   ଉପାନହେ ଗୃପି
ଚଳୁଛି ସ୍ୱାଧୀନ—
ଧର୍ମୀ ଜନତା ହଣା ।୧୩।

ସେ ଓଠର ହସ   ଭୁଲ ହେଉ ନାହିଁ
ଅଦ୍‌ଭୁତ ବିଷଧରେ ।
ବିଷ ନିଶ୍ୱାସେ   ବାୟୁ ଜଳ ନଭ
କୌଶଳେ ବିଷ ଭରେ ।୧୪।

କମାଣ ଚଳାଇ   ମାରୁଛି ମଣିଷ
କହୁଛି—"ଆତ୍ମହତ୍ୟା,"
ତା'ର ମାୟାଜାଲେ   ରଣ କୌଶଳେ
ଭକୁଆ ସୃଷ୍ଟି କର୍ତ୍ତ ।୧୫।

ଜନ ରାଜ୍ୟକୁ ପାଦେ ଦିଏ ଚୂରି
ପୁଞ୍ଜ ଦାନବେ ମିଳି
ଆଡ଼େ କୁହାଟେ ନବଜାତ ଚିଲ୍ଲୀ
ଅଜଗର ଦଳ—
ପାଦରୁ ଆସୁଛି ଗିଳି ।୧୬।

ଦେବ ଦାନବର କଳହ ଯୁଦ୍ଧ
ଆବର୍ତ୍ତିବ ତୋ ପରି ?
ଦେବତାର ଜୟ ଜନତାର ଜୟ
ଚିରକାଳ ଗାଇ—
ଆଜି, ଦେଉନାହୁଁ କିଆଁ ଧରି ? ୧୭

ଅସହ୍ୟ ଏବେ ଧରଣୀର ଭାର
ଦାନବ ଅଟ୍ଟହାସ
ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀର ଉପଦେଶ ବାଣୀ
ଚର୍ଦ୍ଦିକ ଦହନ ଗ୍ରାସ ।୧୮।
ଜାଗ ମା’ ଜାଗ ମା’ ଦଶ ପ୍ରହରଣୀ
ଶକ୍ତି ଦିଅ ମା’—
ଅସହାୟ ଜନ ହାତେ
ଦିଅ ବିଶ୍ୱାସ ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ର
ହଟିବ ଶତ୍ରୁ—
ଜନ ସମୁଦ୍ର ନାଚେ ।୧୯।

ଜାଗ ହେ କଲ୍କି ଅସି କରେ ଧରି
କେଶବ ବଜାଅ ଶଙ୍ଖ ।
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱେ ଭଲ ଉଠିଲାଣି
ପାପ କଳଙ୍କ ପଙ୍କ ।୨୦।

ପଙ୍କରେ ତୁମେ ଫୁଟାଅ ପଦ୍ମ
ପୂଅ ବ୍ୟୂହ ଚକ୍ର
ଦାନବ ରକ୍ତେ ହରଧରା ତୃଷ୍ଣା
ବାଜଉଠୁ ରଣ-ତୂରୀ ।୨୧।

ଫେରିଆସୁ ଚେତା   ମୂକ ଏ ଜନତା
ଡାକେ ତୁମ ନାମ ଧରି,
ନିର୍ଭୟ କରି,   କ୍ଷୁଣ୍ଣବକ୍ଷ ହରି,
ତମ ଯାଉ ଅପସରି ।୨୨।

ଗର୍ଜି ଉଠୁ ଏ   ଜନ-ସମୁଦ୍ର
ପ୍ରଳୟଙ୍କର ବେଶେ,
ରକ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ   ରକତର ସୁଏ
ଶାନ୍ତି ଫୁଟିବ ଶେଷେ ।୨୩।

ହସିବ ଅରୁଣ ସୂର୍ଯ୍ୟ,
ବିପନ୍ନ ରଥେ   ହୋଇ ହେ ସାରଥି
ବଜାଅ ସେ ରଣ ତୂର୍ଯ୍ୟ ।୨୪। *

—o—

---

* ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ଗଣରାଜ୍ୟ ଚିଲ୍ଲୀ—ଅଧୁନା ସାମରିକ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନ । ପୂର୍ବତନ ଗଣ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଆଲେନ୍ଦେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ଓ ଗଣକବି ପାବ୍ଲୋ ନେରୁଦା କର୍କଟରୋଗରେ ମଲେ ବୋଲି, ସରକାରୀ ସୂତ୍ରରେ ଘୋଷିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ; ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଳି ଲଛି ମାରି ଦିଆଯାଇଛି ଓ ତା' ପରେ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାର ଗଣତନ୍ତ୍ରବିଶ୍ୱାସୀ ଜନତାକୁ ମାରି ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଏହାର ପଛଭୂମିରେ କୌଣସି ଧନତନ୍ତ୍ରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ହାତ ଥିବାର ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ।

ଭାଇ ହେ ସର୍ବୋଦୟୀ !

ଶିଡ଼ା ଗୋଡ଼ଟାକୁ ସଜାଡ଼ି ପାରିବ ?
ବିନା ଅସ୍ତ୍ରେ କି—
ଭାଇ ହେ ସର୍ବୋଦୟୀ ?
ଦେହ ଗୋଟାଯାକ ବିଷ ଚଢ଼ିଗଲେ
ସେ କାଳେ ନୋହିବ ସଜ୍ଜ ।୨।

ନଘା ଶେଯ ଗୋଟା ଅସ୍ କର୍ ହେଲେ
ଉପଗ୍ରର କା'କୁ ଜଣା ?
ସକଳ ନରକ ପୋଛି ପାରେ ଏକା
ଶ୍ରାବଣ ଦୃପ୍ତ ବନ୍ୟା । ୪ ।

ଏ ଯେ ଦୁର୍ନୀତି ଶୋଷଣ ପେଷଣ
ବୁଭୁକ୍ଷା ହାହାକାର
ଧନ ବୃଦ୍ଧି ପନ୍ଥରେ ମାତି ବ୍ୟଭିଚର,
କଳାବଜାରୀଙ୍କ ଠାର । ।୬।

ଶବ ମୁଖେ ଏ.ଯେ ସଳଳ ସିଞ୍ଚା,
ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ
ମିଥ୍ୟା ଆଶ୍ୱାସନା ।୭।

ଅର୍ଦ୍ଧ ମୃତର ଜଠର ଜ୍ୱଳନ
ବୃଦ୍ଧି କରଇ ବଣା । ।୮।

ଜନତା ଆଖିରେ ଜଳକା ଲଗାଇ
ମାରି ଖାଇଯିବା ମାତି,
ସର୍ବୋଦୟର ମନ୍ତ୍ର ବିଧାନେ—
ଚୋଖର ଗୁଡ଼େ କ ଶାନ୍ତି ? ।୧୦।

ଶାର୍ଦୂଳ ମୁଖେ   ରକ୍ତ ଲଗିଲେ
ସମାଜର କଏ ଡାକୁ ?
କୁଷୀମ୍ଭୀରକ   ଦେଖିନ ସତତ—
ପାଠି କରେ ପାକୁ ପାକୁ ? ।୧୨।

କେତେ ଦିନ କାମ   ଦେଖାଇବ ଆଉ
ଶାସନ କଳର
ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଖିଆ କାଠ ଯନ୍ତ୍ର ?

ଜାଣିନାହାଁ ଯେବେ   କେଶବ କୃଷ୍ଣେ—
ପୁଚ୍ଛି ଯାଇ ଭାଇ—
ସମାଜ-ରକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ର ।୧୩।

ପୁଚ୍ଛ ତାକୁ କଥାଁ   ମାଇଲା କଂସେ
ଅତ୍ୟୁଗ୍ର ଜରାସନ୍ଧେ ।
ନିପାତ କଲାଟି   ଆପଣା ଗୋଷ୍ଠୀ—
ସେ ମହାଭାରତ ଦ୍ୱନ୍ଦେ ।୧୪।

ଶାନ୍ତ ପ୍ରେମର   ବାର୍ତ୍ତା-ବାହକ
କାହିଁକି ବହିଲା ଧ୍ୱଂସ ?
ଧର୍ମ ଥାପନା କରିବ   ବୋଲି ସେ
ନାନା କଉଶଳେ
ନିପାତନ କଲା ବଂଶ ।୧୫।

ଜଣ.ଦଶ   ଅବା ବଂଶ ଜୀବନେ—
ତୁମ ମାତ୍ର ହେବ କାଠ,
ଦେଶ ଭରା ଚୋର—   ତସ୍କର ଖୁଣୀ !
ରାହୁ କେତୁ ଭଳି—
ତୁମ—ସୁଧା ମାରି ନେବେ କାଠୁଁ ।୧୬।

ସାଗର କୂଳକୁ   ଗୃହଁ ! ପିତାମହ—
କରେ ବସି ତର୍ପଣ !
"ଜାଗ ହେ କଳଙ୍କୀ !   ପାପ ନପାତନେ,
ବିଳମ୍ବ ଅସହନ ।"

ବଜ୍ର ଆଣ ଝଡ଼ !   ଜାଗନ୍ତୁ ମଡ଼ ।
ଖଣ୍ଡ ପ୍ରଳୟ ସୃଜ !
ଅନ୍ଧାର କାଟି   ବତରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ
ଅରୁଣ ରଶ୍ମି ବ୍ରଜ !" ।୨୪

—o—

ନେତୃତ୍ୱ

ତୁମେ ନେତାଦଳ   ମଣିଷକୁ କର ପଶୁ
ସ୍ୱର ଖଦ୍ୟୋତ   ମଣ ନିଜେ ବିଶ୍ୱବସୁ
ବିପଥରେ ଚାଳି   ମୂକ ଜନତାକୁ
କର ତୁମେ ବାଟବଣା,

କୋଟି ସଂଖ୍ୟାରେ   ଛାଗ ମେଷ ଭଳି
ମୂକ ଏ ଜନତା
ମରିବେ ଖାଁନ୍ତି ହଣା ।

ତୁମ ସଂକେତରେ   ଭାଇକୁ ହାଣଇ ଭାଇ
ନାରୀ ଧର୍ଷଣ   ଶିଶୁ ହତ୍ୟାର
ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା ନାଇଁ ।

ଭାଇ ଭାଇ ମେଳେ   ବିଦ୍ୱେଷାଗ୍ନି ଜାଳି,
ମାନବ ଧର୍ମ ମୁଖେ   ବୋଳ ଚୂନକାଳି ।
ମନେ ସଂକଳ୍ପ   ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ବନେ ରଜା
ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗୁ ନ   ମୂକ ଏ ଜନତା
ଦେଇ ଜାଣେ ଠାଣି ସଜା ?

ନିଜ ଯୋଗ୍ୟତା   ଆଦର୍ଶ କଥା ଭୁଲି
ସକଳ ଭାବନା,   ଦର୍ଶନ ଭୂଆଁ
ଚିପି ରଖେ ମହାକାଳ ।

ଫୁଟାଇ ପାରିବ   ମୃତ୍ୟୁ ଗହନେ
ଯେବେକି ଜୀବନ ଫୁଲ,
ମଞ୍ଚକୁ ଆସି   ଦେଖାଅ ଦମ୍ଭ
ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶିଲେ ଭୁଲ ।

—୦—

ଜୟତୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର

ତୁମେ—ଗଣତନ୍ତ୍ରୀ ନା ଗୋଷ୍ଠୀପନ୍ଥୀ
ଗଣ୍ଡଗୋଳର ମୂଳ,
ଗୋଷ୍ଠୀ ବାହାରେ ରହିଗଲେ ଯେତେ
ନାହିଁ କାର ଥଳକୂଳ ।

ନିଖିଳ ଜନତା ଆଖିକି ଦିଶେନା
ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସେ ଦୃଷ୍ଟି !
ଯେ କଲା ଦଳର ବନ୍ଦନା ବାବୁ
ତା' ଶିରେ କୁସୁମ ବୃଷ୍ଟି ।୪।

ସ୍ୱର୍ଗେ ତାହାର ଖଣ୍ଡ ଖୀରସା ଖଜା !
ଖୁଣ୍ କରି ଖସି ପଳାଏ ସେ ସଜେ,
ତାହାଲାଗି ନାହିଁ—
ଆଇନ୍ କଟାବେ ସଜା ।୬।

ଦଳର ବାହାରେ ରହିଗଲେ ଯେଉଁ ଥୋକେ,
ହିସାବ କେ' କରେ ମଲେ ଯେ ଉପାସ ଭୋକେ ।୮।

ସେ ମାନବେ ପଶୁ ସରୀସୃପ ବା
କହି କି ପାରିବ ମନ୍ତ୍ରୀ ?
ଗୋପନରେ ପୁଛ କେତେ ମଲେ ତହୁଁ
କହିଦେବ ତୁମ ସନ୍ତ୍ରୀ * ।୧୦।

ମନେକର ନିଜ ହସ୍ତକୁ ପୁଛି
ମାରିଛ ମନୀଷା ଯେତେ !
କା ଶିରେ ପିଟିଛ ଲୌହ ମୁଷଳ
କ୍ଷୁଣ୍ଣମନେ ଅବା—
ରାଇଫେଲ ମୁଖେ କେତେ ।୧୨।

---

* ସନ୍ତ୍ରୀ—Sentry

ଦର୍ପ ଦମ୍ଭ ଜଣକର ଭୋଗି
ସେକାଳ ଜନତା—
କହୁଥିଲ ତାକୁ ରାଜା,
ଏ ଗଣତନ୍ତ୍ରେ ସାରମେୟ ଶିବା !
ଆଗେ ପଛେ ଢୋଲ ବାଜା ।୧୪।

ବାଟେ ଘାଟେ ମଲେ ନୀରବ ଡକ୍‌କା
ଢୋଲ ଗାଉ ନାହିଁ—
ରାଜ ଗୌରବ ଆଜ !

ଏ ନୂଆ ବିଧାନେ ଖଦ୍ୟୋତଗଣେ—
ନୃତ୍ୟବିଭୋର !
ହାତେ ଧର ଡାକବାଜା ।୧୬।

ଶହେରୁ ଷାଠିଏ ଅବା ଏକାବନ
ତୁମ ଅଭିନବ—
ଗଣତନ୍ତ୍ରର ମାନ

କ୍ଷମତାକୁ ଆସି ଲଗାଅ ଭେଲକି
ଗୁଳିଶର ଶିରେ—
ମାରଣର ଅଭିଯାନ ।୧୮।

ଉଚ୍ଚ ପାହାଚେ ଷାଠିଏ ଆସୀନ
ନମ୍ରେ ରହଇ-
ଗୁଳଶ ମୁର୍ଗୀ ଛୁଆ !

ସଂଖ୍ୟା ବଳରେ ଗଢ଼ଇ ଆଇନ୍
ଲଘିଷ୍ଠ ଦଳ—
ଗୁହିଁ ଛୁ ଅଚ୍ ଗୁଭୁଆ ।୨୦।

କ୍ଷମତାର ମୋହ   ଆସନ ଲାଳସା
ଛାଡ଼ି କି ପାରିଛ ଲବେ ?
ନିଜକୁ ଯେ ବଡ଼   ଭାବୁଛି ଜୀବନେ
ଆନ ଦୁଃଖେ କି ଦ୍ରବେ ।୨୨।

ମୁଗୁନିପଥର   ତରଳଇ କେବେ
ଶିର କୋଡ଼ୁଥିଲେ ରବ ?
ହାଡ଼ଗିଳା ଭୂମ   ଶକୁନଦଳକୁ
ଗୃହିଁ ହସେ ଅନୁଭବୀ ।୨୪।

ଆସନର ଛତ୍ର   ଅର୍ଥର ଗାଣ୍ଠ
ବୃଦ୍ଧି କରଇ ରେଟ !
ଅନ୍ତିମ କାଳେ   ଦେବତା ବଦଳେ—
ଜିହ୍ୱା ରଟଇ—
କେବଳ "ଭୋଟ, ଭୋଟ !"

ବ୍ୟାଘ୍ର ସିଂହ   ପିଶୁନରକ୍ତ
ଲାଳସାକୁ ଗଲ ବଳି,
ପଶୁ ଜନ୍ତୁର   ବଦାନ୍ୟତାକୁ
କ୍ଷମତାଲିପ୍ସୁ—
ପାରୁ ନାହିଁ ଛଳେ ବଳି ।

ହତ୍ୟାକାରୀର   ହାତରେ ଶୋଭଇ
ସତ୍ୟନ୍ୟାୟର ଦଣ୍ଡ !
ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର   ଗୀତାରୁ ମନ୍ତ୍ର
ଗାଇ ଚଳନ୍ତି ଭଣ୍ଡ ।୩୦।

ନଈ ସୁଅ ବଳ କଂସ ବଂଶ
ବଢ଼ି ଗଲନ୍ତ ହେଲେ !
ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠି ଦେଖାଇ ଧର୍ମେ
ଦ୍ୱିଜସୁ ଗର୍ବେ—
କହନ୍ତ କଥା ଗେଲେ ! ୩୭।

ଅଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣା ଧରିତ୍ରୀ ଗାଈ
ଡାକେ "ପ୍ରଭୁ !" ହାହାକାରେ,
ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବନ୍ଦନା ସାରେ
ଅଜ୍ଞ କେ କବି
ଷାଟିଏ ନମସ୍କାରେ ।୩୮।

* * *

ଜାଲିୟାତି ଖେଳ ନାହିଁ

ଜନତାକୁ ଧରି ଜାଲିୟାତି ଖେଳ ନାହିଁ
ବେନି କର ଯୋଡ଼ି ବିନୟେ କହୁଛି
ଧ୍ୟାନ ଦିଅ ନେତା ଭାଇ !

ପେଟ ବିକଳରେ ଦାନା ନାହିଁ ଯା'କୁ
ଆକାଶ ପାତାଳ କୂଳ
ଅଣ୍ଟଇ ନାହିଁ ଗେଣ୍ଡା କୋଚିଆ
ଗଛ ଲତା ଚେର ମୂଳ ।

କଙ୍କାଳସାର ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଇ
ଶ୍ୱାନଠୁଁ ପ୍ରାଣୀ ହୀନ
ଅଳଙ୍କାର ତା' ଭିକ୍ଷାର ଥାଳ
କଟୀବାସ କୌପୀନ ।

କଳାବଜାରରେ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖୁନାହିଁ
ପାହାଡ଼ ପ୍ରକାରେ ଜମା
ରକ୍ତ ଶୋଷକ ମୁନାଫାଖୋରକୁ
ଘଣ୍ଟି ଢୋଡ଼ାଇ କରି ଭୁଲିଥିବ କ୍ଷମା ?

ଶକୁନ ଦଳର ବନ୍ଦନା ଗାନେ
ତୁମ ସ୍ତୁତି ଉଠେ ଫୁଲି
କେ' ଦେବ ଖବର କେତେ ଲୋକଙ୍କ
ଉଡ଼ିଗଲା ଚୂଲ ଚୁଲ୍ଲୀ ।

ଆସିଥିଲା ଝଡ଼ ଭସାଇଲା ମଡ଼
ତା' ପଛକୁ ଅନାବୃଷ୍ଟି
କର୍ମ ବିହୁନେ କପାଳ କୋଡ଼ିଲେ
ଶୂନ୍ୟେ ବଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି ।

ନିସ୍ୱ ଜନତା   ଦୁର୍ବିପାକରେ
ଲାଭ ଉଠାଇଲେ
କଳା ବଜାରିଯ୍ୟେ ପାଜି

କେତେ ଗଲା ତହୁଁ   ଦେବପୂଜା ଲାଗି
ପ୍ରସାଦୁ ପାଇଲେ
କେଳେ କଣ୍ଟୁଆଳ କାଜି ।

ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ   ପକାଡ଼ ଖୃଶୀକ
ବାଣବାଟେ ଗୁଣ୍ଡ ନାଇଁ
ଧମକ ଚମକ   ଧୂଆଁ ବାଣ ମାର
ହଠକାରୀ ନୁହଁ ହଇ ।

ଜନତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତା ବୋଲାଇ
ଗଡ଼ ବସି ସୁଖ ସୌଧ
ଲୁଣ୍ଠନକାରୀ   କରେ କର ଯୋଡ଼
ହୁଅ ନାଇଁ ସମୃଦ୍ଧ ।

ଅନ୍ଧାର ଗୁହା   କାରବାର କ୍ରୀଡ଼ା
କାରସାଦ କୌଶଳ
କେତେଦିନ   ଆଉ ସମ୍ଭବ ଧର୍ମ
ଦେଖୁ ନାହିଁ ଭଲେ
ଦିନେ ଦେବ ପ୍ରତିଫଳ ।

ଜନତା ଶୋଷକ   ଯମଦୂତ ଦଳ
ଯୋକରୁ ସାଂଘାତିକ
କର କ ପାରିବ   ନଶ୍ ଚନ୍ଦ୍ର
କଳା କୌଶଳୀ
କେଶବଙ୍କୁ ପୁଚ୍ଛ ଶିଖ ।

ଦେହ ମନ ପ୍ରାଣ ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ
ବୁଦ୍ଧିକ ସଦା—
ରଖି ନ ପାରିଲେ ସଫା
ସଇତାନ ଭୁଲେ ନଷ୍ଟ ଧନ ଘର
କରି ଚାଲଥିବ ରଫା । ।

ରଫା ମନ୍ତ୍ରରେ ସଫା ହେବ ନାହିଁ
ଅଙ୍ଗାର କାଳ କେବେଁ
ଶାସନ ଦଣ୍ଡ ଟାଣ କରି ଧର
ଦୁର୍ନୀତି ବ୍ୟାଧି—
ଦୂର ହଟାଇବ ଯେବେ ।

ଦଣ୍ଡ-ମାତ୍ରକ କୌଶଳେ ଠେଲି
ଭେଦ ମାତ୍ର କଲ ସାର
ଚୌଦିଗେ ଚାନ୍ଦା ବଟୁଆଳା
ଦେଶ ହେଲା ଛାରଖାର ।

ବାମକରେ ଧରି ଭିକ୍ଷାର ଥାଳି
ଦକ୍ଷିଣେ ରାଜଦଣ୍ଡ
ପୌରୁଷହୀନ କ୍ଲୀବତ୍ୱ ମାତ୍ର
କେବେ ହେଲେ ଧନେ
କରିବ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ।

ଜନତା ଶକ୍ତି ଦୁର୍ନୀତି ହଠ
ନ ପାରିବ କରି--
ଯେବେଠି ସମୂଳେ ନାଶ

ଜନତ ! ଆତ୍ମ— ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରଖି
ମାରବେ ଓହରି ଆସ ।

ଅସତ୍ୟ କାହିଁ ତିଷ୍ଠି ରହିଛି
ଇତିହାସ ଖୋଲି ଦେଖ
ବିବେକବନ୍ତ ଜନ ହୋଇଥିଲେ
ରଖ ଧର୍ମର ଟେକ ।

ପୁଣ୍ୟ ବଳରୁ ତୋତେ ଯେ କରିଛି ରଜା
ଅନ୍ଧଭକ୍ତ ତୋ’ ଦୁଷ୍କୃତି ଲାଗି
ସେଇ ଦେବ ପୁଣି ସଜା ।

ଘଣ୍ଟାରେ ଗୁହାଁ ଗର୍ଜି ଉଠଇ
ପ୍ରଳୟଙ୍କର
ଜନ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ୟା

ଧ୍ୱଂସ ଦେବତା ପୋଛି ଦେବେ ପାପ—
ବିଦହନ ତାପ ଧରଣୀକୁ କର ଧନ୍ୟା ।
ପୂର୍ବଙ୍କୁ ଗୁହାଁ କଲ୍କୀ ଦେବତା
ସଜାଡ଼ି ଆସୁଛି ଭୀମ ଆଗ୍ନେୟ ଅସ୍ତ୍ର
ସଞ୍ଚିତ ତୋର ମାରଣ ଯନ୍ତ୍ରେ
କରି ଦେବ— ବିଧ୍ୱସ୍ତ ।
ବିଶ୍ୱାସ କର
ଭ୍ରାନ୍ତ, ବା ନାହିଁ କର
ଦାନବଧ୍ୱଂସୀ ଆନନ୍ଦ-ଲୋକ
ସ୍ଥାପିବ ସୂତ୍ରଧର ।

— ○ —

ସର୍ବୋଦୟ

(ଗାନ୍ଧୀ-ଜନ୍ମତିଥିରେ)

ଜୟ ମହାତ୍ମା ! ଜୟ ହେ ସର୍ବୋଦୟ !
କୋଟି ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଜନତାର ହେଉ ଜୟ !

ମଣିଷ ଜାତିରେ ଶତଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଜନ,
ଶୋଷଣ ପେଷଣ ଅସହାୟ ନିପୀଡ଼ନ,
ପ୍ରାଚ୍ୟ ମରୁଡ଼ି ପଶ୍ଚିମର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ
କାହିଁ ଅନ୍ଧାର, କାହିଁ ଆବଦ୍ଧ ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଦୂର ହେଉ ଯେତେ ଧରଣୀର ବୈଷମ୍ୟ,
ରକ୍ତ ପିପାସୁ ଦେବତାରେ ହେଉ ଗଣ୍ୟ ।
ବିଲୁପ୍ତ ହେଉ ରଣ ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା,
ହୁଗୁଳି ଯାଉ ଏ ପୁଞ୍ଜିବାଦ କଳା ।୧୦।

ରାମ ରାଜ୍ୟର   ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ୱର
ନହେବ କେ ଅବା କହ ?
ପ୍ରଶ୍ନେକ ପୁଛେ   ଅକିଞ୍ଚନ ଏ—
ବାସ୍ତବ ଅନୁଭବୀ ।

ମତ୍ତ ଅର୍ଥ ତୃଷ୍ଣା   ପୂତନା ସହିତେ
ଏ ଯେତେ କଂସଦଳ,
ଶୋଷଣର ଜାଲ   ନେପଥ୍ୟ ମେଲି
ଦେଖାନ୍ତି କୌଶଳ,
ସର୍ବୋଦୟର   ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ
ସତତ ଆତ୍ମହରା

ଏ ଯେତେ ଧୂର୍ତ୍ତ   କୌଶଳୀ ଖୁଣୀ
ମଣ୍ଡେ ଦେବଙ୍କ ଧରା ? ।୧୬।

ସେଗୁଡ଼ାକ ଉଗ୍ର ଗୋଖର ସାପରୁ
ଆହୁରି ସାଂଘାତିକ ?
ଯେ କାଳ ଚକ୍ର— ଅଙ୍କ ଭ୍ରଷ୍ଟ
କରିପାରେ ଏକା
କେଶବ ସେ କାରୁଣିକ ।

ଶୁଣି ପାରୁ ନାହିଁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବାଜେ
ଚତୁର ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ !!
"ମହାଭାରତ" ସେ ହୁଙ୍କାର ଆଣଇ
ଧରଣୀକି କରେ ଧନ୍ୟ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁରେ ଦେଖାଏ ବିଶ୍ୱରୂପ !!
ଏ କାଳ ଚକ୍ରେ ଗ୍ରାସି ଅବହେଳେ
ଭସ୍ମ କରଇ—
ଧର୍ମ କଳଙ୍କ ସ୍ତୂପ ।୨୨।

—*—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଙ୍କଣ

ମଣିଷଖିଆ ବାଘ   ସ୍ମରେ ରକତ ସ୍ୱାଦ
ସ୍ମରଇ ରାଜଭୋଗ   ମଉଜ ଆହ୍ଲାଦ
ଭେଳକି ଦେଖାଉଛୁ   ବାଜିକରକୁ ବଳି
ସରଳ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ୍ତ   ପାରିବୁ ତାକୁ କଳି ?
ଆଜି ପରମ ବନ୍ଧୁ   ଜନତା ହିତଦାସ
ଗାଦିନସିନ ପରେ   ସୃଷ୍ଟି ତା ଉପହାସ ।
ଯୋଜନା ସେବା ପଚ୍ଛେ   ସଦା ଶାଣିତ ଦାନ୍ତ
ସ୍ୱାର୍ଥରେ କାନ୍ଧ କହେ   ଦେବ ମୁଁ ଘୋଡ଼ା ହାତ ।
(କହେ) ବୁଝିଲେ ନାହିଁ କେହି   ଦେଶ ମାତୃକା ବ୍ୟଥା
ଖଣ୍ଡେ ତା'ର   ଘୋଡ଼ା ତଳକୁ ମଥା ।

କଳାବନ୍ତ ଉତ୍କଳ   ଘରବାହ୍ମନୀ ପଶୁ
ଖସିଛୁ କଳା ଶିଳ୍ପ   ପୂରୁବ ଆଦରରୁ
ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହେବ   ଦେଖ ମୋର କୋଷ୍ଟି
ସହାୟ ହେବେ ମୋତେ   ନବ ଜବାନ୍ ଗୋଷ୍ଠି ।
ଗାଅ ଉତ୍କଳ ଜୟ   ମା ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା
ତୁମ ଆଶୀଷ ଲଭି   କଳା କରିବ ଧଳା ।
ଦାନା କନା ନଅଣ୍ଟେ
ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟ   ଦେଶେ ଭରିଯିବ ସୁନା
ନିଜ ଅଖତ ଭୁଲି   ଭୁଲନ୍ତୁ ନଉଛଣା ।

ହେ ସାଧୁ ସାବଧାନ   ଭଳାଅ ନାହିଁ ମନ
କୌଶଳେ ବାଘ ଯାଚେ   ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଙ୍କଣ ।

—○—

[୪୮]

ଭିଏତ୍‌ନାମ୍

ନିକ୍‌ସନ୍ ପ୍ରଭୁ ! ଭିଏତ୍‌ନାମକୁ
ବନାଇଲ ଆଖୁକ୍ଷେତ,
ରାଜ୍ୟ ମାନବ କର ନିଶ୍ଚିହ୍ନ
ରଖିଯିବ ଖାଲି—
ନର-କଙ୍କାଳ ପ୍ରେତ !

ଯୁଗ ବିତିଗଲା କମିଲା ନାହିଁତ
ମଣିଷ ମାରଣ ସ୍ପୃହା,
ଦମିଲା ନାହିଁତ ଶୋଣିତ ପିପାସା
ଧନତନ୍ତ୍ରର ଜୁଆ ।

ଯୁଗ ବାହିଗଲା ଜନତା ଆର୍ତ୍ତି
ଛୁଇଁଲା ନାହିଁ ସେ ପ୍ରାଣ,
ଭୁଲି ପାରୁନାହିଁ କି ଜାତି ମଣିଷ
ତୁମ ଆଦର୍ଶ—
ବଜ୍ରଠୁଁ-ଭାଲ-ଠାଣ ।

ଗଣତନ୍ତ୍ରର ତୁମେ ଜଣେ ରାଜା
ତା' ମୁଖେ ବୋଳଛ କାଳି
ତୋପ କମାଣରେ କେତେ ଜନପଦ
ଆମ୍ଳାନ ମୁଖେ—
ଆଜଯାଏ ଗଲ ଜାଳି ? ।୮।

କେତେ ନାରୀ କେତେ ଅସହାୟ ଶିଶୁ
ପଥର ଭିକାରୀ ହେଲେ,
ଖବର ରଖିଛ ? ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ହେ !
ଧ୍ୱଂସେ ମାତିଛ ଗେଲେ ।

ବଣ ଜଙ୍ଗଲେ   ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ
ଆଜ କେତେ ନର ନାରୀ
ଧ୍ୱଂସ କରିବ   ଲକ୍ଷ ବୋମାରୁ
ଅଲକ୍ଷେ ଦିଅ ଠାରି ।

ଏ ମୁଖେ ଶାନ୍ତି   କରୁଛ ପ୍ରଚୁର,
ହଟାଇ ଆଣୁଛ ସୈନ୍ୟ,
ଆର ମୁଖେ ଜଳେ   ବିଛୁଅ ମାଇନ୍
ଶାନ୍ତି ଦେବତା ଧନ୍ୟ !

ଏତେ ଯେ ମାରିଲ   ପଦା କେତେ କଲ
ବୁହାଇ ରକ୍ତ-ନଦୀ
ରକ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ   ବଂଶଧରଙ୍କୁ
ଜନ୍ମିଲ କେତେକେ —
କହିବ ଅଧ୍ୟାବଧି ?

ବଚନ ତୁମ ଅଳୀକ ଦମ୍ଭ
ପୁଞ୍ଜି ପତିର ଦର୍ପ !
ନର ଦେହଧାରୀ   ଆବିର୍ଭୂତ ବା
ତକ୍ଷକ କାଳସର୍ପ । ୧୯

ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏହି ଜନ-ସମୁଦ୍ର
ତୁମେ ବା କାଳୀୟ ନାଗ,
ବୁଡ଼ି ରହ ଜଳେ   ବଡ଼ କୌଶଳେ
ଅଙ୍ଗେ ଲାଗେନା —
ପାପ ପୁଣ୍ୟର ଦାଗ । ୨୦

ତୁମ ଆଦର୍ଶ   ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜୀବନ
ନିଷ୍ପାପ ତୁମ୍ଭ କର୍ମ
ଏକଇ କାମନା   ଆହେ ମହାମନା
ବିଶ୍ୱର ହେବ ଧର୍ମ ।

ତୁମେ ବିଶ୍ୱର ମହାନ ସତ୍ୟ
ଜନତାର ମହାରାଜା
ବିଶ୍ୱର ଆଜ ଯେତେ ଆଦର୍ଶ
ମିଥ୍ୟା ଅଳୀକ—
ବୁଦ୍ଧି ବାହାବା ତାଜା !

ଶୁଣିଥା ଦର୍ପୀ ନିକସନ୍ ତୁମେ
ଶିଶୁ ତୁମେ କୌଶଳୀ
କାଳର ଏକଇ ଚପେଟିକା ଘାତେ
ସିଂହ ଆସନୁ—
ପଲକେ ପଡ଼ିବ ଟଳି । ୨୭

ଅସହାୟ ଜନ ହସ୍ତାତେ ଗୁହାଁ
ଛପଇ ସୁଦର୍ଶନ !
କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାତିର କର୍ଣ୍ଣକୁହରେ
ଫୁଙ୍କଇ କିଏ—
କହତ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ? ୨୮

କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାତିକି କେ' ଦିଏ ବୁଦ୍ଧି ?
ନିଷ୍ଠା, ଦମ୍ଭ, ଟାଣ ?
ଉଲ୍‌କା ସମାନ ଜେଟ୍ ବିମାନକୁ
ଖସାଉଛି କାହା ବାଣି ।

ଭୁଲାଗଲା ପର ପୁଞ୍ଜି ଗର୍ବ
ଜଳିଯିବ ହେଉ ଜ୍ଞାନ
ମାନବ ଖାଇବ ତୁମେଇ ମରିବ ।
ସ୍ୱର ସ୍ୱଧର୍ମ—
ଘୃଣ୍ୟ ଦାନବ ପ୍ରାଣ ।
ଧିକ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ । ୩୨

—o—

ସଜଫୁଲ ପତରେ

ଗୋଟା ଦୁନିଆକୁ   ଆସବ ପିଆଇ
କରିଛ ମତ୍ତ ଭୋଳ
ମୟୂର ମୟୂରୀ   ଯୁବକ ଯୁବତୀ
ନାଚନ୍ତି ବାଇ ଢୋଳ ।

ମୃଗ ଆଗେ ଏଣୀ   ଗଜକୁ କରିଣୀ
ନୃତ୍ୟେ ହରଇ ମନ;
ଶୁକ ଶାରୀ ପାରୀ   ସବୁ ଏକ ଧାରୀ
ସବୁଠି ସମ୍ବୋଧନ ।

ସବୁଠି ଚତୁରୀ   ବକ୍ଷକୁ ଚିର
ପ୍ରିୟତମ ଆଗେ
କହେ ମୋ କାମନାଧୀନ
ତୁମ ବିନା ସଖୀ   ସମଜି ପାରେନା
ବଞ୍ଚିବା ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଶୂନ୍ୟ ଧରଣୀ   କୋଟି ରୂପ ଖଣି
ଶୂନ୍ୟ ସମୀର ନଭ
ଶ୍ୟାମଳ ବନାନୀ   ହରିତ ପଲ୍ଲବ
ନ ଥିଲେ ନୃତ୍ୟ ତବ ।

ଲୁଚଇ ଚନ୍ଦ୍ର   ତମ ଅନ୍ଧାରେ
ନ ଶୁଣି କଣ୍ଠସ୍ୱର
ତୁମେ ମୋ ଇନ୍ଦ୍ର   ଶିବ ଗୁଣୀନ୍ଦ୍ର
ମୋ ଶ୍ୟାମ ମୁରଲୀଧର ।୧୦।

ହର ଗୌରୀର   ନାହିଁ ବିଚ୍ଛେଦ ?
ନ ଯାଏ କି ତିଳେ ଦ୍ୱନ୍ଦ
ଆଲୋକରେ ତମ   ଲୟ ନିରୂପମ
ବକ୍ଷେ ମୋ ଯାଅ [illegible]ମିନ୍ଦ ।

ଲାଜ ଲାଗୁ ନାହିଁ   ରହିଛ ଅନାଇଁ
ହସ ପୁଣି ନଟବର
ଗୀତ ନର୍ତ୍ତନେ   ଆସିଲେ କ୍ଳାନ୍ତ
ଦେଖାଇବ କଣ
ଦୃଶ୍ୟ ହେ ବାଜିକର ?

ଛୁଟିଗଲେ ନିଶା   ହଜିଯିବ ଦିଶା
କରୁଡ଼ ପଡ଼ିବେ
ଅଜ୍ଞାନେ ଧରାଶାୟୀ
ଅନୁଶୋଚନାରେ   ଜଳିଯିବ ରୂପ
ଖୋଜିବେ ମୃତ୍ୟୁ କାହିଁ ?

ଶୈଶବ ଗଲା   ଖୋଜ ସେ ପିତୁଳା
ଯୌବନେ ପ୍ରୀତିରସ
ଏ କି ଆଦରଣେ   ବଢ଼ାଅ ସୃଷ୍ଟି
ନିଜ ପୌରୁଷେ ହସ ।

ଅଦ୍‌ଭୁତ ଖେଳା   ଯୌବନ ମେଳା
ମୃତ୍ୟୁ ତା’ ଶେଷ କଥା
ସୃଷ୍ଟି ଆଦ୍ୟ   ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରେ
ଫୁଟୁ ସେ ଅଧରେ
ହାସମିଶା ନୀରବତା ।୨୦।

ନିଷ୍ଠୁର ତୁମେ   ନିର୍ମମ ତବ
ଆନନ୍ଦ ଆୟୋଜନ
ଉହାଡ଼ରେ ଥାଇ   ବଂଶୀ ବଜାଇ
ଦିଅ ନାହିଁ ଦରଶନ ।୨୪।

ତୁମ କଉଶଳ   ଜାଣିବା କେତେକେ
କ୍ରୀଡ଼ା ବିମୁଗ୍ଧ ଜନ
ସଚଳ ଅଚଳ   ଜଡ଼ ଜଙ୍ଗମ
ସବୁଠି ଏକଇ ଭ୍ରମ ।

କହିବ ବନ୍ଧୁ　　　　　　କ୍ଷିପ୍ତା ରାଧିକା
ଅଭିସାରେ ଯାଏ ଧାଇଁ
ଶୂନ୍ୟେ କୁଞ୍ଜ　　　　　　କାନ୍ଦଇ ଗୁମ୍ବିଁ
ବନ୍ଧୁ ନାହିଁରେ ନାଇଁ ।୨୭।

ତୁମର ଖେଳକୁ　　　　　　ଅଭାଜନ ହେଲି
ପଳାଇ ଆସିଛୁ ଡର
ଦୁଃଖିନୀ ରାଧା　　　　　　ଦିନ ବଞ୍ଚଯାଉ
କରି କରି ନଉକରୀ ।୨୮।

—o—

ନାରୀ-ନର

ତୁମେ ଦେବୀ ମୁଇଁ   ଦୈବୀ ଅଂଶ
କିଏ ତେବେ ଶଇତାନ ?
କି ବୋଲିବା ତାକୁ   ଆଜୀବନ ଯେବା
ଆଖି ବୁଜି କଲା
କାମନାର ଜୟଗାନ ?

ବେନ ଜନ ଆସେ   ଛଦ୍ମବେଶୀ ସେ
ବିଦେଶୀ ବୋଲାଇ
ଦେହକୁ କରନ୍ତି ଦଣ୍ଡ
ଗୀତା ଭାଗବତୁଁ   ଶ୍ଲୋକ ଉଦ୍ଧାର
ହେଲୁ କେତେ ଭଣ୍ଡ ଭଣ୍ଡ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ପଛକୁ   ଆସେ ଅନ୍ଧାର
ରୂପ ମୋହ ଗନ୍ଧ ଖସି
ଖସିଲା ମାଂସ   ବଦନ ସରୋଜୁଁ
ନୀଳ କଇଁ ଆଖି
କୋରଡ଼ରେ ଗଲା ପଶି ।

ଜୀବନ ପଟାରେ   କସିଲେ ଅଙ୍କ
ସକଳ ବିୟୋଗ ପରା
ସବୁ କୁହ୍ଲିତ,   ଅନ୍ଧାର ସବୁ
ଆଲୋକ ଦେଇନ ଧରା ।୮।

ଜୀବନର ସେଇ   କ୍ଷଣ-ବସନ୍ତେ
ଆକଣ୍ଠ ବେନ
ମଦିରା କରନ୍ତି ପାନ
ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ସେ   କାମନା ଅନଳେ
ଚଳାଇଛନ୍ତି ଅଭିଯାନ ।

ଦେହ ଶରୀରର   ତୀବ୍ର ମାଦକ
ଯେସନ ଶବର ଜାଲ
କପୋତ କପୋତୀ   ଝାସ ଦିଅନ୍ତି
ଶ୍ରବଣ ନପଶେ କାଲ ।୧୭।

ନିଶା ଛୁଟିଗଲା   ଆଶା ନ ପୂରିଲା
ଅହଂକାର ସେ
ପାଦେ ରହିଲା ଶେଷେ
ଦୁଷ୍କୃତି ଲାଗି   ଲଢ଼ାଇ ବାଧିଲା
ନର ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ବେଶେ ।୧୮।

ଅନ୍ତିମ ଏଇ   ଜୀବନ ଅଙ୍କେ
ହସି କିଏ କହେ ଠାର
ତୋ ତହୁଁ ବଡ଼   ସେ ଶଠ ଲମ୍ପଟ
ନାରୀ ଠାରୁ ବାରନାରୀ ।୨୦।

ପ୍ରେମ ସତ୍ୟ   ପଛେ ରହିଗଲା
ଜୀବନ ପଟାରେ
ଖେଳତ ଆସିଲୁ ଯୁଆ
ଦୃଷ୍ଟି ସୂଅରେ   ଲୋଟିଲୁ ପଙ୍କେ
ପୁରୁଷ ଗଦାରେ କୁଆ ।୨୨।

ସବୁ ଅଛି ଠିକ୍   ନକର ଭାବନା
ବହୁଛି ଅହଂକାର
ଦାବାନଳେ ହସି   ଡାକୁଛି ଆହୁତି
ନନ୍ଦନ ନାରଖାର ।

—o—

ଚାରୁ ମଜୁମ୍‌ଦାର

(ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସ ୨୮-୭-୭୨)

ତୁମ ଦେହପାଶେ   ଠିଆ ହୋଇ ଘଲେଁ
ସେହି ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡଟା—
କେଉଁ ଚିତା ପାରେ ଜାଳି ?
କୋଟି ବୁଭୁକ୍ଷୁ   ଅଗ୍ନିସ୍ରାବ—
ତରୁଣ ଆଖିର
ତେଜରେ କେ’ ବୋଲେ କାଳି !

ଶ୍ୱାସ ଯନ୍ତ୍ର କଲ   ନାହିଁ ଆଉ କାମ,
ଜଟିଳ ବ୍ୟୂହେ   ଥମିଗଲା ସଂଗ୍ରାମ ।
ମୃତ୍ୟୁ ବେଳକୁ ଜୁଟିଲ୍‌ବି ନାହିଁ
କଣ୍ଠେ ଟୋପିଏ ପାଣି
ପାଶେ ଥିଲେ ନର ଜାନୁଆର ଅବା
ନ ପାରିଲ ତିଳେ ଜାଣି ।୬।

କୀଟ ପତଙ୍ଗେ ତୁମ   ଶବ ଗୋଟା ଘେରି
ଉଲ୍ଲାସେ ଗ୍ରାସ   କରିବେ, ନାହିଁ ତ ଡେରି ।
କରିବେ ଭସ୍ମ !   ଗାଇବେ ଯା’ ହେଉ
ଏତେ ଦିନକରେ—
ହୁଗୁଳା ଗଲାଟି କଳା !
ଏଥର ଲାଗିବ ଶାନ୍ତି-ମୈତ୍ରୀ-ମାଳା ।୧୩।

ଧର୍ମର ଯେତେ   ଫୁଟିବ ଆତସ-ବାଜି
କାଜ ହୋଇଯିବେ   ଦୁନିଆର ଯେତେ ପାଜି
ଗୁଳି ଚୋଟେ ପୁଣି   ଶୋଇବେ ଅଯୁତ ପ୍ରାଣୀ
ମସୀ ଛୁଡ଼ି ଅସି   ଧରିବେ କବିଏ
କରଣୀୟ ନାହିଁ ଜାଣି ।୧୪।

ଆଦେଶ ଆସିବ—
ନିଃସଂକୋଚରେ
ଲକ୍ଷ ଦେଇଯାଅ ଗୁଳି
ଆଇନ୍ କାନୁନ୍   ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରଖ !
ଧର ଅଚ୍ଛା ମୂଳ ।୧୭।

ଶାନ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିତି   ସମାଧାନେ
ପ୍ରଶ୍ନତ ଯାହାର ନାହିଁ
ନିପାତ ଆଗରୁ   ଗଙ୍ଗାସାଗରେ
ଝାସ ଦିଅନ୍ତୁ ଯାଇଁ ।
କବି ପୂଚ୍ଛଇ   କଣ୍ଠବଟି ଘାଇ
ହେ ଗୁରୁ ମଜୁମ୍‌ଦାର !
ଦେବକୀର ତୁମେ   କେବଣ ଗର୍ଭ ?
ଚୂଲଗଲ ଆରପାର ।୨୦।

ଅଷ୍ଟମ ସେଇ   ଗର୍ଭକୁ ଏକା
ଫଙ୍ଗୁ ମୁଁ ବସେ ଚାହିଁ
ଆସିବେ କେଶବ   ବାଜିବ ଶଙ୍ଖ
ଏ ଧରା ଲଭିବ ଶାନ୍ତି ।୨୧।

* * *

କହ ଏବା କେଉଁ ପନ୍ଥୀ

ବୁଭୁକ୍ଷିତ କି ନ କରଇ ପାପ ?
ଶାସ୍ତ୍ରବାଣୀ ଏ—
ଶିଶୁ ନାହାଁନ୍ତି ଭୁଲି,
ସିଂହ ଆସନେ ପରମ ଆରାମେ
ବସିଗଲ ବୋଲି —
କହୁଛ "ଚଳାଅ ଗୁଳି" ;

କାହାକୁ ମାରିବ ? କେତେ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ?
ସଂଖ୍ୟା ପାରିବ ଗଣି ?
ଜଣା ନାହିଁ ପରା ଛପିଛି ସେ ଗୋଟେ
ମୃତ୍ୟୁ-ସଞ୍ଜୀବନୀ ।

ରକ୍ତ-ବୀର୍ଯ୍ୟ ବଂଶଧର ସେ
ମରଣ ତାଙ୍କ କାହିଁ ?
ମହାଭାରତରୁ ଆମ ଯୁଗ ଯାଏ
ଲଢ଼ିବାକୁ ସେ ଯେ ବାଇ ।

ମୈତ୍ରୀ-ସାମ୍ୟ ହେଲେଟି କ୍ଷୁଣ୍ଣ
ଧରଣୀରେ ଯେବେ—
ଘୋଟଇ ଅନ୍ଧକାର
କେଶବ ଶଙ୍ଖ ହକାରି ଉଠିଲେ—
ତତ୍ପର ସେ ଯେ
ଉଞ୍ଚା ଧରି ହତିଆର ।୮।

ଇତିହାସର ଏ ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ସତ୍ୟ
ଚେତାଇ ଯାଏ ଯା କାଳ,
ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରୀ ହୋଇ ଭୁଲିଗଲ
ହେ ଶାସକ ମହୀପାଳ ।୧୦।

ଶାସ୍ତ୍ର କହୁଛି   ନର ନାରାୟଣ
ତୁମେ ଭଲ ପୋକ ମାଛି
ସେହି ସୂକ୍ତରେ   ସହଜ ଘିତରେ
ଗୁଳ ଗୁଳା ଯାଅ ନାଛି ।

ଛାଡ଼ି ଆପଣାକୁ   ଅନାଅ ଆମକୁ
କି ଭୁଲ କରୁଛୁ ? କଆଁ ?
ଅସକରା କୂଡ଼େ   ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼େ
ଜାଳ ଯାଉଁ ଆମେ ନଆଁ ।

ମଧୁ ଅମୃତ   ଭୋଗୁଥାଅ ତୁମେ
ଜୀବନ-ଜଳଧି ତୁଠେ,
ଅଗଣିତ ଆମେ   ପାଣି-କୁଆ ବୁଡୁଁ
ଯୁଟେନା ଅନ୍ନ ମୁଠେ ।

ମରୁରେ ବୋଲାଅ   ଓୟେସିସ୍ ତୁମେ
ପାଶେ ଗଲେ ନାହିଁ ପାଣି ।
ଆଶ୍ରୟହୀନ   ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠ
ଅପଦାର୍ଥକୁ—
ଅକୁଣ୍ଠେ ଯାଅ ହାଣି ।୨୮।

ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ମୋହେ   କରେ ଯେ ଭ୍ରଷ୍ଟ
ନଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ କୁଢ଼
ସଲଖି ସଜାଡ଼ି–   ଦେଉ କରବାଳେ ।
ଆମେ ନଷ୍ଟୁର ମୂଢ଼ ? ।୨୯।

ଶାସ୍ତ୍ରୋଦ୍ଧାର   ପଳ ପଳ କର
ତୁମେ ଯା'କୁ ମାର—
ଅଜ୍ଞାତେ ବିଷ ଭର
ଏକଇ ଶ୍ଲେଟରେ   ଧଳା କଳଙ୍କ
ଦେଉଁ ନିଃଶେଷ କର ।

ଆଖି ବୁଜି ଯେତେ ପିଅନ୍ତୁ ମହୁ
(ସେଇ) ଶବ ଦେହେ ମାରୁ ଖେଁଗୁ ।
ଆମ ଦର୍ଶନେ କଳାବଜାରିଏ
ଲୁଚନ୍ତ ହୋଇ ପେଚୁ ।

ତର୍କି ଦେଖାଅ ଫାଶି ଖୁଣ୍ଟକୁ ?
ନଥାଏ ତହିଁକୁ ଡର ।
ଦଶ ଆଠ ତହିଁ ଝୁଲଇ ଦେଲେ କି
ଭାଜେ ମହୁଫେଣା ଘର ?

କି ବିଚାର ତୁମେ କରିବଟି ଅବା
ଇତିହାସ କହେ —
ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ମତି
ତୁମରି ବିଚାରେ ମରନ୍ତି ଗୁଣୀ
ଖୁଣୀ ଲଭନ୍ତି—
ମୁକ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗ ଗତି ।୨୮।

ଶାସ୍ତ୍ର କହୁଛି ହେ ମୂଢ଼ ମାନବ
ବିଚାର କରିବୁ ନାଇଁ ! (୧)

ଯେତେ ଦୁର୍ବଳ ଅସହାୟେ ମାର
ତା' ଲାଗି କାନୁନ୍ କାହିଁ ? ୩୦

ମାରିବା ମରିବା ସାର କାମୁଡ଼ିବା
ନ ଜାଣୁ ତ ଆମେ—
ମରିବାର କାମ୍ବ ପରି,
ଆମରି କୁହାଟେ ରଣ ହୁଙ୍କାରେ
ବସୁଧା ଉଠିବ ଥରି !

ଆମ ପଶ୍ଚାତେ କଳଙ୍କୀ ଦେବତା
ଆଖିଥିଲେ ଦେଖ
ହସ୍ତେ ଶାଣିତ ଖଡ୍ଗ !

ମନେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ   କାହିଁକି ଧ୍ୱଂସ
କଲେ ସେ ସ୍ୱଜନବର୍ଗ ?

ବୁଭୁକ୍ଷିତ କି   ନ କରଇ ପାପ ?
ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣ
ଚାଣି ଖାଏ ନରଗ୍ରନ୍ଥୀ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟୁ   ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖଇ
କହ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପନ୍ଥୀ ।୨।

—○—

ଟିପ୍ପଣୀ—

୧। Thou shalt not Judge.—The Bible.

୨। ସମାଜବାଦ ପନ୍ଥୀ, ଲୋହିଆ ପନ୍ଥୀ,
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପନ୍ଥୀ, ଲେଶାନ୍ ମାର୍କସ୍ ପନ୍ଥୀ,
ଗାନ୍ଧୀ ପନ୍ଥୀ, ନକସଲ୍ ପନ୍ଥୀ, ମାର୍କିନ୍ ପନ୍ଥୀ;
ଇତ୍ୟାଦି ପଦ୍ୟର ଏମାନେ କେଉଁ ପନ୍ଥୀ
ପାଠକ ବିଚାରକୁ ଆସୁ ।

ବୁଦ୍ଧି ଜୀବୀ :

ବୁଭୁକ୍ଷୁ ତୁମ ବିଧାୟକ ଦଳେ
ବୁଦ୍ଧି ଜୀବୀ ହେ ବୁଦ୍ଧି ଜୀବୀ,
ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଳୟ ସଂଘଟକ ହେ
ନଟବର ତୁମେ ପରମ ପ୍ରିୟ ।

କଳା ମେଘ ପରି ଘୋଟି ଯେ ଗଲଣି
କ୍ଷମତା, ଅର୍ଥ ନାରକୀ ନିଶା,
ମଣିଷ ଚିହ୍ନ ଖୋଜିଲେ ନ ମିଳେ
ସବୁ ପାଲଟିଲେ ନିପଟ ସୀଧା ।

ଦେଖ ନ ଅସ୍ଥି- କଙ୍କାଳସାର
ଲମ୍ବି ଚଲିଛି ଜନତା ସୁଅ
କୁକ୍ଷି ବୃଦ୍ଧି କାରଣେ ବ୍ୟସ୍ତ
ଲୁବ୍ଧ ପୋଷିବାକୁ ଦିଶୁନି ପୁଅ ।

କେତେ ଆୟୋଜନ କେତେ ଦଳ ଗଡ଼ା
ଆସ୍ଫାଳନ ଯେ ଶୋଷଣ ଲାଗି,
"ଗରିବୀ ହଟାଅ" ବିପୁଳ ଯଜ୍ଞ
ମନ୍ତ୍ର ଗାୟନେ ଏମାନେ ଧୂର୍ତ୍ତ ।୮।

କଳାବଜାରୀଙ୍କ ମହେନ୍ଦ୍ର ଯୋଗ
ସ୍ୱର୍ଗ ପରଶୀ ଅବା ନିଶୁଣୀ
ମଣିଷ ରକ୍ତ ଓଠରେ ଲଗାଇ
ନଖେ ହାତ ଥୋଇ—
[illegible] ବୁଲନ୍ତି ଖୁଣୀ ।୧୦।

ଆଇନ୍ କାନୁନ୍ ତାଙ୍କ ମୁଠିରେ
କଙ୍କର ଯେଚିତ ଖଞ୍ଜ କାଞ୍ଜି,
ପାଜିଏ ମୁକ୍ତ ସକଳ ଦୋଷରୁ
ନଖେ ହାତ ଥୋଇ ରଖି ଯେ ବାଜି ।୧୨।

ଅନାହାରେ ଭୋକେ କ୍ଲିଷ୍ଟ ଜନତା
କାହିଁ କେତେ ତହୁଁ ମଲେ ବା ଗଲେ
କାହିଁକି କାହାର ଶିର ବଥାଇବ
ତୁଷ୍ଟ ଦେବତା ପୁଷ୍ପ ଫଳେ ।

କ୍ଷୁବ୍ଧ ଜନତା ବେଶି ପାଟି କଲେ
ପୁଞ୍ଜି ଫିଟାଇ—
ଖୋଲିଦିଅ ମାସେ ଅନ୍ନଛତ୍ର
ତା'ପରେ ଶୋଷଣ ଆଶା ଧୂଆଁ ବାଣ
'ଗରିବୀ ହଟାଅ' ପରମ ମନ୍ତ୍ର ।

ଅଶାନ୍ତ ପୁଣି ତେଜ ଉଠେ ଯେବେ
ସିଞ୍ଚ ପାଣି କମାଣ ଗୁଳ
ଆଇନ୍ କାନୁନ୍ ହାତରେ ବାରଣି
ସଜାଡ଼ି ରଖିଛୁ ଶାଣିତ ଶୂଳ ।

କଳା ବଜାରରେ ପତାକା ଉଡୁଛି
"ଗରିବୀ"କୁ କିସ ମାରିବ ନାଥ ?
ନୀଳଚକ୍ରରୁ ଖସିଛି ପତାକା
ଦାରୁଭୂତ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ।୨୩।

ସୃଷ୍ଟି କାରଣ ଅମୋଘ ଯେ ବାଣ
କାହିଁ ଲୁଚିଛ ବାହାର କର ।
କୋଟିଏ ଆର୍ତ୍ତି କଣ୍ଠ ଡାକୁଛି
ପ୍ରଳୟଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଧର ।

ମୁଦ୍ରିତ ସେଇ ମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାର
ପ୍ରମତ୍ତ ବୀର ଫିଟାଇ ଆସ ।
ଆକାଶ ପବନେ ମାତି ଉଠୁ ପ୍ରଭୁ
ଶେଷ ପ୍ରଳୟର ଅଟ୍ଟହାସ ।୨୪।

ଧ୍ୱଂସ କର ଏ ରାକ୍ଷସୀ ଲୀଳା
ଘୁଣଧରା କୋଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ,
ସୌଧମାଳମା ରୁଦ୍ଧ ନଗରୀ
ଉଭା ଯେତେ ଶୋଷୀ ଆର୍ତ୍ତପ୍ରାଣ ।୨୭।

ଜାଗ ହେ କଲ୍କୀ ବଜାଇ ଶଙ୍ଖ
ମରିବାକୁ ଆମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯେ
ଦେଖିବୁଁ ନବୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ
କେସନେ ନାରକୀ ରାତ୍ରି ହଜେ !

ପର୍ବତ ସମ ପ୍ରଳୟ ଢେଉରେ
ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା କରିବୁ ବେଗ !
ବଜ୍ର କଣ୍ଠେ ଗର୍ଜନ କରି
ହସି ଉଡ଼ାଇବୁଁ ଏ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ।

ଧରଣୀ ଆର୍ତ୍ତି ଅସହ୍ୟ ହେଲେ
ସହଜ ତୁମରି ଆବିର୍ଭାବ,
ସତ୍ୟ କର ଏ ଶାସ୍ତ୍ରବାଣୀ କି
କଂସ-କାରାରେ—
ନବୀନ ଉଷାର ଜନ୍ମଲଭ ।୩୨। ✻

—o—

✻ ଭାରତବର୍ଷରେ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ବିଧାୟକମାନଙ୍କର ଘନ ଘନ ଦଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷିରେ ।

ଗୋପନୀୟ

ଦିଲ୍ଲୀବାସୀ ହେ ପାରୁ ନାହଁ ତଳେ ଜାଣି
ଶୁଣିଅଛ କେବା ଗୁହ୍ୟ ନିଗମ ବାଣୀ ।
ଛୁଟି ଚାଲିଅଛ ପ୍ରଳୟ ତୋଫାନ ଭଳି
ଗତିର ଏ ଝଡ଼ ମାନୁ ନାହିଁ ତଳେ
ରାଜମାର୍ଗ କଂଗଳ ।

କେହି କାହାରିକ ଚାହିଁବା ସମୟ ନାହିଁ
ଯନ୍ତ୍ର ଯାନର ଗତି ଶୁଭେ ସାଇଁ ସାଇଁ ।
ବିଜୁଳି ସମାନ କ୍ଷଣ ଦରଶନ ଦେଇ
ମାନବର ସୁଖ ଯାଉଛି କ୍ଷଣେ ଉଭେଇ ।
ତୁମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ତୁଚ୍ଛ ଉଚ୍ଚ ହେଉ
ଆଖି ଆଗେ ମୋର ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଯେ
ପ୍ରାଣ-ସମୁଦ୍ର ଢେଉ ।

ବନ୍ଧୁ ନିଗମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ତୁମ ପରେ
ବଜାଇ ବଂଶୀ କୁହୁକ କେତେ ଯେ ରଚେ ।
କ୍ଷିପ୍ତ ଏ ଗତି କହିବି ନାଇଁ ଅସାର
ଜନତାର ସୁଖ ଘରକୋଣ କବି
ନିବେଦନ ନମସ୍କାର ।

—୦—

ମାଟି

ମାଟି ମୁହିଁ ମାଟି,
ମୃତ୍ତିକା ଅଥବା କ୍ଷିତି ପ୍ରୟୋଗ କରେନା
ସେ ଭାଷାଟି
ମାଟି ମୁହିଁ ମାଟି ।
ସୃଷ୍ଟିର ଆରମ୍ଭ କାଳୁଁ ହେଲେ ଯେତେ
ଅସ୍ତ ସମୁଦାୟ
ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପତନ ଅଭ୍ୟୁଦୟ
ଅପଲକ ନେତ୍ରେ ମୁହିଁ ଦେଖିଛି ସକଳ
କେତେ ହାସ୍ୟ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁଜଳ ।

ଦିବାରାତ୍ର ଅବିରାମ ଦେଖିଛି ମୁଁ
ପ୍ରେୟୂର ସ୍ନିଗ୍‌ଧ ମୁଗ୍‌ଧ ହାସ
ଦିବ୍ୟାଲୋକ କୁସୁମ ବିଳାସ
ପଲେ ପଲେ ନେତ୍ର ଝଲସାଇ
ଯାଇଛି ମିଳାଇ
ବକ୍ଷେ ମୋର
ଅଯୁତ ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ପ୍ରୀତି-ଡୋର ।

ସକଳର ଜନ୍ମଦାତା ସକଳ ମୋ
ବକ୍ଷୁଁ ସମୁଦ୍‌ଭବ
ଧାନ କର ! ଲାଗେ ଅସମ୍ଭବ
ଦିବାଶେଷେ ବକ୍ଷେ ଲୟମାନ

କୋଟି ଜଡ ପୁଣି ପ୍ରାଣବାନ
ସକଳ ପାଳକ ପୁଣି ଅନ୍ତେ ନିୟାମକ
ପରମ ଆଶ୍ରୟ ଯଥା ଜନନୀ ଜନକ
ତେଣୁ ରହେଁ ନିତ୍ୟକାଳ ମୁହିଁ
ସୃଷ୍ଟି ଲୀଳା ଅନୁଭୂତି ପାଇଁ
ପରମ ଆଶ୍ରୟ ମୁହିଁ ଜ୍ଞାନଲୋକେ

କବିତା କାବ୍ୟର
ଅନ୍ତିମ ଆଶ୍ରୟ ତବ
ଲାଗେ ମନେ କର ?
କର ତେଣୁ ଭକ୍ତି ନମସ୍କାର
ବାରବାର ?
ହସିଛି ନୀରବେ ମୁହିଁ ମର୍ମଭେଦୀ ହାସ
—ଅଥବା କହିବ ତାକୁ ତ୍ରାସ

ହସିଛି ଯେ କାଳେ କ୍ଷୁଦ୍ର ନରଶିଶୁ
ଅନ୍ଧ ଦର୍ପଭରେ
ବକ୍ଷେ ମୋର ପଦାଘାତ କରେ
—ଯେହ୍ନେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବଳୀ
ଅଥବା ପଡ଼ଇ ହେଳେ ଠେଲି
ହସିଛି ସେ କାଳେ
ବ୍ୟୋମକେଶ ତାଣ୍ଡବର ତାଳେ
ହେ ମାନବ କବି !
କେବେ ଦେଖିଛ ନାଁ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ହାସ
ଦେଖିଛ ? ଲଭିଛ ପୁଣି ତ୍ରାସ ?

ମାନବ-ଶୋଣିତ ପ୍ଲୁତ ବକ୍ଷ ଯେବେ
ଶତ ଖଣ୍ଡ ଫାଟି
ମୂକ ସମ ଗୁହିଁ ଗୁହିଁ ହସିଛି ମୁଁ
ନୟନ ତରାଟି
ମାଟି ମୁହିଁ ମାଟି…

—*—

(ଉ: ସା: ୪୧ଶ ଭାଗ ୧ମ ସଂଖ୍ୟା—ବୈଶାଖ ୧୩୪୪)

ନନୀ

ମନେ ପଡ଼େ କହୁଥିଲ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ସଖୀ
ଘନ ଘନ ପରବାସ ଯାତ୍ରା ମୋର ଲକ୍ଷି—
ତିନି ବରଷର ଶିଶୁ କନ୍ୟା କହିବାର
କାହିଁ ଯାଉଛନ୍ତି ବାବା ମାସେ ଶତବାର
ଏଥର ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ ପକାଇବ ବାନ୍ଧି
ଲଗୁଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଲଗି ଅଳି କରେ କାନ୍ଦି ।

ଏଥର ଆସିଛି ରତ୍ନେ ! ପଡ଼ିଥିଲ ଶୋଇ
ଲଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ବେନ ପାଶେ ଯତ୍ନେ ଥୋଇ
କୋଳେ ଧରି ଶୋଇଥିଲ କର୍ମେ କ୍ଲାନ୍ତ ସଖୀ
ଆସିଛି ବିଦେଶେ ଏବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠକି
ପରବାସେ ଖୋଜିବୁଲେଁ କାହିଁ ମୋ ମୁକତି ?
ସ୍ମୃତି ତା' ବୁହାଏ ଲୁହ ଯେହ୍ନେ ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ !

କ୍ଷୁଦ୍ର ଇନ୍ଦୀବର ଆଖି କ୍ଷୁଦ୍ର ତାର ବ୍ୟଥା
ଶୈଳସମ ବିନ୍ଧେ ପ୍ରାଣେ ! ହାୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ।

* * *

(ସହକାର—ଚତୁର୍ବିଂଶ ଭାଗ ଦଶମ ଓ ଏକାଦଶ ସଂଖ୍ୟା)

କଳ୍କୀ ଆସେ

ଆସଇ କଳ୍କୀ   କରବାଳ ହାତେ
ବିଶ୍ୱାସ କର ବିଶ୍ୱାସ !
ପଙ୍ଗୁ ଗୃହିଁଛି   ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ
ବାଜୁଛି ଏ ଦେହେ ନିଶ୍ୱାସ !

ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ   ଶୁଭୁଅଛି ଦୂରେ
ଶୁଣ ମନ କାନ ଡେରି,
ଲକ୍ଷ ଲଢ଼ୁଆ   ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଯୁବା—
ଦୀପ୍ତ ଉଲ୍କା
ପଶ୍ଚାତେ ତା'ର ଢେରି !

ସାତ ସମୁଦ୍ର   ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିବ
ପ୍ଲାବିତ ହେବ ଏ ଧରା,
ପ୍ରଳୟ ଜାଗିବ   ଝଡ଼ ଗର୍ଜିବ
ବଜ୍ର ଡାକିବ—
'ଉଠରେ ସର୍ବହରା !' ।୭।

ନବୀନ ଯୁଗର   ସେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ
ସୈନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ,
ଆଜକା'ର ଏଇ   ଅନ୍ଧାର ଭେଦି
କଢ଼ାଇବେ ପଥ
ନଟବର (୧) ଅଚ୍ୟୁତ ।

ଆଜ ଯେ ଦେଖୁଛୁ   ନର କଙ୍କାଳ !
ଶିଶୁ କୋଳେ ନାରୀ—
ଜୁଟେନା ଅନ୍ନ ପାଣି,
କହିବେ ଦୁଃଖ   ମୁଖ ନାହିଁ ଭଷା
ଅସ୍କର ଟିଣୁ—
ଅନ୍ଧ ଖା'ନ୍ତି ଗୁଣି ।୧୦।

---

(୧) ନଟବର—ନାଟର ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ।

ପେଟ ବକଳରେ   ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକା—
ଅମ୍ଳ ପତ୍ର—
ଗଛେ ରହୁନାହିଁ ବାକ
ଅନ୍ନଛତ୍ର   ଖୋଲିବା ବେଳକୁ
ମରଣ ଡାକୁଛି ଠାକ ।୧୨।

କେ' ଦେବ ଅନ୍ନ ?   କେ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର—
ଶୋଷଣ ହତ୍ୟା ଲାଗି ?
କାଜ (୨) କଟୁଆଲ (୩)   ସବୁ ଆଜ ଠୁଳ
କଳା ବଜାରରେ ଦାଗୀ ।

ସବୁରି ଓଠରେ   ଅଳ୍ପ ବହୁତେ
ଲାଗିଛିରେ କଳା-ମହୁ !
ନିରନ୍ନ ଜନ   କରୁଣ କାହାଣୀ
ଜାଲ୍ ଆଗେ କିଆଁ କହୁ ?

କାଜ କଟୁଆଲ   ଶାସକ ଦଳ—
ସବୁ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ—
ଶୃଗାଳ, ମଣିଷଖିଆ !
ସତ କହିବାକୁ   ଗୁଡ଼ ଅଛି କା'ର ?
ସବୁରି ତୁଣ୍ଡ ସିଆଁ ।

ଗର୍ଭିଣୀ ନାରୀ   ଧର୍ଷିତା ଲୁହ
ଢାଳେ ବସି ପ୍ରେତ-ପୁରେ ।୧୯।
ନରହତ୍ୟା ସେ   ଦାହଘଷା କଥା
କହୁଛି କମାଣ ଦୂରେ ।୨୦।

ଚୌଦିଗେ କଳ   ଡିଲ୍ଲୁ ଧରିଗଲା
ଶୋଷଣ ଦୁଆର ମେଲା,

---

(୨) କାଜ—ବିଚାରପତି, (୩) କଟୁଆଲ—ପୋଲିସ ।

ଘଣ୍ଟଧରା ସବୁ   ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏ
କହିଲେ ବାଜିବ ଢୋଲ !
ଚୌଦିଗେ ଶୁଭେ   ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା
"ଅସ୍ତ୍ର ଧର ଭାଇ,—
ଆସୁଛି ସାମ୍ୟବାଦ !

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ସବୁ   ସମାନ କରିବୁଁ
ଉଡ଼ାଇ ଦେବୁଁ ରେ—
ଅଭିଜାତ ପରମାଦ ।"
ଏଇ ଭଳି ତୁଆ   କେତେ ଦେହସୁଦ୍ଧା
ବଧୀର କଲାଣି କାନ ।୨୫।

ବନ୍ୟା ମରୁଡ଼ି   ଶୋଷଣ ପେଷଣେ
ବରଷେ ସାମ୍ୟଗାନ ।
ମୁଷ୍ଟିମେୟ ସେ   ଜନତାର ନେତା
ଶାସକ ଶୋଷକ କାଜ,
ନଟବର ବେଶେ   ଦେଶପ୍ରେମାବେଶେ
ଦେଖାନ୍ତି ନାନା ବାଜ ।

ଧପ୍ପାବାଜର   ଶେଷ ଅଙ୍କକୁ
କୁଟିଳ ଗୁରୁଘି ଭଷା,
ଜଟିଳ ଯୋଜନା   ଅନଳ କାମନା!
ଲାଲସା ସର୍ବନାଶା ।୩୦।

ତୁଷାର ପାହାଡ଼   ମିଳାଇ ଯିବରେ
ପ୍ରଳୟ ନେବରେ ତଡ଼ି,
ଶ୍ମଶାନର ପ୍ରେତ   ଧ୍ୱଂସ ନଶାରେ
ଉଠେଇ ଛାଡ଼ିବେ ରଡ଼ି ।୩୨।

ଆନନ୍ଦ ମଗ୍ନ   ସ୍ୱର୍ଗରେ ତାଂର
ମିଶାଉଛି ସେ' ବା ବିଷ
ଦାନବ କୁଳକୁ   କରନାହିଁ କ୍ଷମା
କେବେହେଁ ସେ ଜଗତ ଈଶ ।

ସଭ୍ୟତାର ଏ ଅଳିଆ ଗଦାକୁ
ଜାଳିବାକୁ ଆସେ ଗୃହାଁ !
ସାହା ହେବ ତୋତେ କରିବ ସେ ଆହା !
ନିଶବ୍ଦେ ଆସେ—
କଳଙ୍କୀ ସେ ଚଣ୍ଡବାହା ।୩୭।

ଆସୁଛିରେ ଝଡ଼ ଜାଇବେ ଏ ମଡ଼ !
ଦାବାନଳ ଯିବ ଘେରି,
ବିଶ୍ୱାସ କର ବିଶ୍ୱମ୍ଭର
ଶାନ୍ତ ପରମ—
ଆଣିବାରେ ନାହିଁ ଡେରି ।୩୮।

—o—

ପ୍ରମାଣ ଦିଅ ହେ ଆଜି !

(୧)

ତୁମେ ତ ଆସିଲ   ନର ମର ଦେହ ଧରି,
କଂସ ବନ୍ଦୀଶାଳା   ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ।
ମନସୁଖେ ଖେଳ   ଗୋପାଳ ବାଳକ ସଙ୍ଗେ,
ଅଯୁତ ଗୋପିନୀ   ପ୍ରୀତି ଲୁଟିକଲ
ଅଚ୍ୟୁତ ରସ ରଙ୍ଗେ ।

ଯଶୋଦା ନନ୍ଦେ   ହସାଇ କନ୍ଦାଇଲ
ଶ୍ରୀମତୀ ଲୁହେ   ଯମୁନା ବନ୍ଧାଇଲ,
ମାରିଲ, ତାରିଲ   ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଭୁଆଇ ଦେଲ,
ଆପଣାକୁ କରି   ନିର୍ବିକାର ହେ
ଜୀବନ-ଲୀଳାରେ
କେତେ ଖେଳଗଲ ଗେଲ ।୮।

ମଣିଷକୁ ଧରି   ଖେଳଗଲ ଯେତେ ବାଜି
ତୁମରି ସ୍ୱରୂପେ   ନିଜ ପାପ ଭାର
ମଣିଷ ଆରୋପେ ମାଜି ।
ବିକୃତ ମତି   ଅବିବେଚନାରେ
ତୁମକୁ କଲଣି କୁଜା,
ତୁମ ନାମ ଗାଇ   ମାଡ଼ି ଗଲେ ପାପୀ
ତୁମରି—ତୁଣ୍ଡୀ   ଶ୍ରୀ
ଭାବ ଯାଉନାହିଁ ବୁଝା ।୧୨।

ପରମ ସତ୍ୟ   ସନାତନ ତୁମେ
ବନ୍ଧୁ ! ଯେବେତି—
ନୁହଁ କଳ୍ପନା ବାଜି,
ଡାକେ ଅସହାୟ   କଣ୍ଠ ଫଟାଇ
ତୁମ ସତ୍ୱର—
ଦିଅ ହେ ପ୍ରମାଣ ଆଜ ।୧୪।

(୨)

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଲୋକର ଜଳ ଆବର୍ତ୍ତେ ପଡ଼ି—
ଅର୍ଦ୍ଧନିଃଶ୍ୱାସୀ ବିକଳେ ଛାଡ଼ୁଛି ରଡ଼ି ।
ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯାହାରେ ତା'ର—
ନିରାଟ ଅନ୍ଧକାର ।
ଆଲୋକ ସତ୍ୟ ସନ୍ଧାନୀ କବି, (୧)
ବିହ୍ୱଳ ଚାହିଁ—
ଆନନ୍ଦ ପାରାବାର ।
ଧନ୍ୟ କବି ହେ ତୁମ ଅନୁଭୂତି
ପରମ ଭାଗ୍ୟବାନ ।
ମୋ ପଥର କାନେ ନ ପଡ଼ିଲା କ୍ଷଣେ
ବନ୍ଧୁ ବଇଁଶୀ ତାନ ।୨୦।
ସତ୍ୟ ଯେବେ ସେ ଚିର କାରୁଣିକ
ସତ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖା,
ଧରଣୀର ଏଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ତମେ
ଦେଉ ନାହିଁ କିଆଁ ଦେଖା ?
ଅପୂର୍ତ୍ତି କିବା ଅଛି କି ଅଶ୍ରୁପାତ ?
ଶତ ବୃଶ୍ଚିକ ଦଂଶନ ବିଷେ
ଜଳି ପୋଡ଼ିଯାଏ ଗାତ୍ର ।୨୪।

କାହିଁ ଅଦ୍ୱୈତ ଛପି କରେ ସଙ୍କଳ୍ପ ?
ସଙ୍କଟହାରୀ ପୁନେଂ ଉଇଁବେ
ଛାଡ଼ି କ୍ଷୀରାବ୍ଧି ତଳ୍ପ ।
ସଂହାରୀ ରୂପୀ କଳ୍କୀ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।
ପ୍ରେମ ଭାସ୍କର, ଅନ୍ଧାର-ହର
ଆଲୋକ ରାଜ୍ୟ—
କର ହେ ସଂସ୍ଥାପନ ।୨୮।

—○—

---

(୧) ବିଶ୍ୱ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ

ଶୃଗାଳ-ରାଜ୍ୟ

ବଣରୁ ସିଂହ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ କାହିଁ ଗଲେ
ଯେଣିକି ଚାହିଁବ ଖେଦ ବୁଲନ୍ତି
ଧୂର୍ତ୍ତ ଶୃଗାଳ ପଲେ ।
କେତେ ଡ଼ୁଆ ପୁଣି କେତେ ଦେଶସେବା ବୋଲି,
ଜନତା ପ୍ରୀତିରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଦ'ବାହୁ ତୋଳି,
ଡାକ କହନ୍ତି "ଆମ ପିଛୁ ଧର ଭୟ ନାହିଁ ଭୟ ନାହିଁ ।
ବଳ ହେବୁ ଆମେ, ବଳ ଦେବ ତୁମେ, ତୁମ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ
ଆଣିବୁ ସୁଦିନ ଅଳ୍ପ ଦମ୍ଭ ଧର ।
ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର କଷ୍ଟ ହରିବୁ
ଆମେ ତୁମ ଭାଇ
ବନ୍ଧ ଯେ ପରିକର । ।୮।

ଦମ୍ଭକୁ ଦେଖି ବଣେ ପଳାନ୍ତି ଯତି
ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଳାପେ ଲଜ୍ଜିତା ସରସ୍ୱତୀ ।
ଜରଦ୍‌ଗବ ସେ ବୃକ୍ଷ ଡାଳରୁ କୁହେ
ଆମେ ସବୁ ଭାଇ ଭିନ୍ନ ଜୀବ ଯେ—
ସବୁ ତ ଶୃଗାଳ ନୁହେଁ ?
ବକ ଧାର୍ମିକେ । ସଜ୍ଜନସୁଧୀ ଦେଖିଲୁଣି କେତେ ଲୀଳା,
ନଇଲେ କଳ୍‌କୀ ଅନ୍ଧାର ଭେଦି
ଏ କଳାବଜାରୁ,
ଦୁଗାଳର କିଏ କଳା ? ।୯।

—o—

ଭୋଟ୍ ଭିକ୍ଷା

ଭୋଟ୍ ଭୋଟ୍ କହି ଆଖି ଝଲସାଇ
ମେଲି କୋଟ ଛଇ । (୧)

ଆସୁଛ ଦଳକୁ ଦଳ,
ମାନସରେ ଧ୍ୟାୟୀ ଏ ଜନତା ଗାଈ
ବୁଝେ ନାହିଁ କଉଶଳ ।୨।

ରାଜା ଜମିଦାର୍ ବେଦଖଲ ପରେ
ନିଜେ ବନିଗଲ ରାଜା
ଶୋଷଣ କ୍ଷମତା ସହଜ ହେବାକୁ
ବଜାଇ ଚାଲିଛ
ସାମ୍ୟବାଦର ବାଜା ।୪।

ଆପଣା ଭିତର ଚାହିଁ ଦେଖିଅଛ
କି ଅଛି ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି ?
ଆତ୍ମତ୍ୟାଗେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସେ
ହୋଇଛି ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧି ?
ନଗ୍ନ ଫକୀର ସର୍ବତ୍ୟାଗୀ (୬)

ଏ ଜାତିର ଆଦର୍ଶ,
ପୁଛ ଆପଣାକୁ ସେ ଫକୀର ତେଜ
କେତେ ବା କରିଛ ସ୍ପର୍ଶ ।୮।

ନାମାବଳୀ ତା'ର ଅଙ୍ଗେ ଜଡ଼ାଇ
ଗଢ଼ି ଚାଲିଅଛ ଦଳ,
ଶୋଷଣର ଲାଗି କେତେ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ
ଛଳ ବଳ କଉଶଳ ।୧୦।

ତୁମରି ପେଟର   ମରି ନାହିଁ ଶ୍ୱେତ
ଲଜ୍ଜା ବହ୍ନି ଜଳେ !
କଳାବଜାରରେ   ସବୁରି ସ୍ୱରୂପ
ସ୍ପଷ୍ଟରେ ପ୍ରତିଫଳେ ।୧୨।

ନିଜେ ଦରିଦ୍ର !   କି ଦେବ ଅନ୍ୟ—
ମୂଠିଏ ବା ଅନ୍ନ ପାଣି ?
ଶ୍ୱେତ୍ ବଳେ ଯଦ   କ୍ଷମତାକୁ ଆସ
ସବୁ ଲୁଟିଯାଅ ଗୁଣି ।୧୪।

ଏକା ଝଟକରେ   ବାଜିକର ଭଳି
ଛିତଳ ପ୍ରାସାଦ ଠିଆ,
ସ୍ୱାର୍ଥେ ତୁମର   ବାଧା ଦେଲେ ଭୁଲେ
ତା' ଘରେ ଜଳାଅ ନିଆଁ ।୧୬।

ସ୍ୱାଧୀନତା ସ୍ମୃତି   ରୌପ୍ୟ ଜୟନ୍ତୀ
ପାଳିଲ ମହୋଲ୍ଲାସେ;
ଖବର ରଖିଛ   କେତେ ନିରନ୍ନ
ମଲେ ଶୋକେ ଉପବାସେ ? ।୧୮।

କେତେକରି ନାଇଁ   ଅଙ୍ଗେ ବସନ
ରହିବାକୁ ନାହିଁ ବାସ,
ତୁମ ଶ୍ୱେତ୍ ଦାସ   ଦରବାରି ବେଶ
କରେ ତାଙ୍କୁ ଉପହାସ ।୨୦।

ଶ୍ୱେତ୍ ବଳେ ନେତା   ବନିଯାଇ ଯେତେ
ଏ ଦେଶ ବକ୍ଷେ—
ବାହିଲ ରକ୍ତ ନଦୀ
ସ୍ମରଣ କର କି   ଶ୍ୱେତ୍ ଭକ୍ଷୁକ ?
ସବୁ ସହିଅଛୁ ବଧି ! ।୨୨।

ଦଇବ କୃପାରୁ ହେଲ ତୁମେ ନେତା
ଶ୍ରେଷ୍ଠ୍ ନେଲ କହି ପୋଛି
ପଞ୍ଜାବଠାରୁ ନୂଆଖାଲୀ ଯାଏଁ
ସ୍ମରଣ ହୁଏ କି—
କେତେ କଥା ହେଲ ଗୋଷ୍ଠି ? ।୨୪।

କେତେ ଭେଦ ମନ୍ତ୍ର ଭିଆଣ କରିଛ
ଐକ୍ୟ ପ୍ରୀତିର—
ମୂର୍ଦ୍ଧାରେ ମାରି କଳା !
ନିଜ ବୁଦ୍ଧିର ତାରିଫ୍ ଗାଇଛ
ଘରେ ଘରେ—
ଲଗାଇ ହତ୍ୟା-ଲୀଳା ।୨୬।

କା' ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗୁ ପଡ଼େ ମନେ ?
ସୁନାର ଭାରତ—
ହେଲଣି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ !
କୋଟି ଉଦ୍‌ବାସ୍ତୁ ସ୍ଥାନଠାରୁ ସ୍ଥାନ
ହେଲେ ଯେ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ।୨୮।

ହଜିଲ ସଞ୍ଚର ଇଜ୍ଜତ ମାନ
ଧର୍ଷିତା ହେଲେ
କେତେ ଗର୍ଭିଣୀ ନାରୀ,
ନୂଆ ନୂଆ ଦଳ ଗଢ଼ ମନସୁଖେ
ନବୀନ ତନ୍ତ୍ର—
ଦର୍ଶନ ପୋଥି ଠାରି ।୩୦।

ଏକଇ ଜନତା, ଏକଇ ଦେବତା,
ଏକଇ ସେବକ ଦଳ !
ଅପରିଗ୍ରହ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ
ସେବା ତା' ମନ୍ତ୍ର-ବଳ ।୩୨।

ଆଜି ଯେତେ ଦଳ ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ
ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଧାଷା,
ଶୋଷଣ ମାରଣ କଉଶଳ ଜାଲ
ବସ୍ତାର ମାଗ ଭିକ୍ଷା ।୩୪।

ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷା, କୁତ୍ସା ରଟନ,
ପରସ୍ପରକୁ—
ତୁମର କାଦୁଅ ଛଟା ।୩୫।
ଲଜ୍ଜିତ ମୂକ ତ୍ରସ୍ତ ଜନତା
ଚାହାଁନ୍ତି ପଛକୁ—
ଫୌଦାର ଶିର ଫଟା ।୩୬।

ଝଣ୍ଡା ଉଡ଼ାଇ ଶ୍ଲୋଗାନ୍ ଗାଇ
ବକ୍ଷ ଫୁଲାଇ—
ମୁଗ୍ଧ ଯୁବକ ଦଳ !
ଯାନ ବାହନର ସମାରୋହ ପଛେ
ମାରଣା ଗୁଣ୍ଡା ଦଳ ।୩୮।

ଏଇମାନେ ତୁମ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀ
ସେବାର ନମୁନା ପରା ?
ଭୟଭୀତ କର ମୂକ ଜନତାକୁ
କିସ୍ତିମାତ୍ କର ।୪୦।

ଗାଦିନସୀନର ପକ୍ଷକ ପରେ
ତୁମ ଆସ୍ଥାନେ—
ଢଣେ ସହସ୍ର ଜଳା !
ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ ଏ ଜନତା ଗହଳେ
ପ୍ରସାର ବିଶୃଙ୍ଖଳା ।୪୨।

ଆଜିର ଏ କ୍ଷଣ୍, ଜାଲ୍, ଡକାୟତି,
ଦେଶ ଶୋଠାଯାକ—
ଯୁଆଚୋରୀ ଗଳା ଘୁଇ,

କଳାବଜାରର ଏ ଦାନବ-ଲୀଳା
ପୂଜ୍ୟ ନେତାଜୀ !
କହ କେ ଏଥିକୁ ଦାୟୀ ? ।୪୪।

ଡାକ ମାଗ ଟେଷ୍ଟ୍ କରେ ବଡ଼ା ନୋଟ୍
ଅଦ୍‌ଭୁତ ବାଜି-ଲୀଳା
ନଗ୍ନ ଫକୀର (୨) ପ୍ରେତ ଲୋକେ ଦେଖି
ପାଲଟି ଗଲାଣି ଶିଳା ।୪୭।

ଶୀତାତାପ ଗୃହେ ବସି ସମାରୋହେ
ଯୋଜନାର ଜାଲ ମେଲି,
ଯବନିକା ପଛେ କଳା ବଜାରିଏ
ରଚନ୍ତି ବସି କେଳି ।୪୮।

କର୍ମନିଷ୍ଠା କଉଶଳ ବନେ
ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ;
ଭରସା ଆଶାର ବିକ୍ରମା ବାଣ
ପୋଡ଼ିଜାଳି ଦିଏ ଦେଶ ।୫୦।

ଦୁଃଖ କହିବ ପାଶେ ଗଲେ କେହି
ରାଜ ଦରବାର—
ଦୁଆରେ ପଡ଼ୁଛି ତାଲି,
"ସମୟ ନାହିଁରେ !" "ଆଉ ଦିନେ ଆସ"
ଆଶ୍ୱାସ ଦିଏ ଚୁଲି ।୫୨।

ଜୀବନ୍ତ ଭୁଲେ କେତେଦିନ ଆଉ
ଚଳାଇବ ଦଗାବାଜୀ ?
ମୂର୍ଖ ପାଷାଣେ ଶିଳ ଆଜ ଯା'ଙ୍କୁ
ଚିହ୍ନିବ ଦିନେ ତୁମ କାଜ ।୫୪।

ମାର୍ଜାର ଅବା   ପିଇଯାଅ ଖୀର
ଠେକରେ ପୁରାଇ ମୁହଁ
ଅର୍ଦ୍ଧଭକ୍ଷ   ନଗ୍ନ ରୁଗ୍ଣ
ଫୁଷ୍ଟାଟେ ଘୁଲେ—
କୋଟି କୋଟି ଜନ-ସୁଅ ।୫୬।

ଖୋଜି ପାରୁନାହିଁ   କଉଣଲୀ ନେତା ?
ବିଷ ନିଶ୍ୱାସେ—
ଧନେ ହେଲେ ପିବ ଜଳ !
ଶୂନ୍ୟରୁ ଆସି   କଲ୍‌କୀ ଦେବତା
ଦେବେ ନେତୃତ୍ୱ—
କୋଟିଏ ଆଟମ୍ ବଳ ।୫୮।

ଆକାଶ ମେଦିନୀ   ଗର୍ଭ ଫଟାଇ
ବଜ୍ର ଉଠିବ ଗର୍ଜ୍ଜି,
ସଂବର୍ତ୍ତିର (୩)   ଧାରା ବରଷଣେ
ପ୍ରଳୟ ହସିବ ତର୍ଜି ! ।୬୦।

ଖ୍ରିମରଡ଼ ବଳ   କେଶବ ଶଙ୍ଖ
ଡାକିବ ରେ "ଜଡ଼—
ମୃତ କଙ୍କାଳ ଉଠ !
ରକ୍ତପାୟୀର   ପିଇବୁ ରକ୍ତ
ଆରେ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ଛୁଟ !" ।୬୨।
ପାପର ମାଳା   ହୋଇନ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଖାଲି ଅଛି କିଛି ଘଟ,
କଲ୍‌କୀ ଦେବତା —   ଆଗମ ସ୍ୱପ୍ନେ
କବ ହୁଏ ଛଟପଟ ।୬୪।

ବିଳମ୍ବ ନାହିଁ ନାହିଁ !
ପୂର୍ବରୁ ଆସେ   ବିହଗର କାକଳୀ
ନବୀନ ଯୁଗର—
ଗାୟତ୍ରୀ ଉଚ୍ଛୁଳାଇ ! ।୬୬।

ଆଜର ନାରକୀ ଘନ ଅନ୍ଧାର—
ଦାନବ ସୃଷ୍ଟି !
ଚେତି ନଖ ନେତା ପୂଜ୍ୟ !
ଛପି ଯିବ ପାପ ତମ ଅଭିଶାପ
ପୂର୍ବେ ଦିଶିଲେ—
ଦିବ୍ୟ ଆଲୋକେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ! ।୭।

—୦—

ନୋଟ୍—(୧) ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ଅଙ୍ଗାଭରଣ—ଦଳମାନଙ୍କର ସଙ୍କେତ । (୨) ଗାନ୍ଧିଜୀ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଅହଙ୍କାର ଦୃଷ୍ଟିରେ— ନଗ୍ନ ଫକୀର । (୩) ପ୍ରଳୟଙ୍କର ମେଘ ।

ଗାଅ ଜନତାର ଜୟ

ମୋ ଦେଶ ତରୁଣ !   ଶକ୍ତି ଅପ୍ରମିତ
ଚିର ଅଶାନ୍ତ   ବହ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ
ବନ୍ଧନ ବାଧା   ନିର୍ଭୟେ ହାଣି
ହୁଅରେ ଅଗ୍ରଗାମୀ
ଅଦୂରେ ଶୁଭଇ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ
ହୁଙ୍କାରେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ।

ଟାଣିନିଅ ରଥ ଆହ୍ୱାନ କରେ ରଣ,
ମିଥ୍ୟା ମୁଖରେ କରରେ ନିଷ୍ଠୀବନ ।
ରକ୍ତଲେହୀ ଯେ ଜାନୁଆର ଜନ୍ତୁ ଗୁଟେ
ବିଜୟଯାତ୍ରା ଗୁହ୍ନିଁ ତା ମୁର୍ଦ୍ଧା ଫାଟେ । ୮ ।

ଚୂର ହୋଇଯିବେ ଘୁଣଧରା ଯେତେ କାଠ,
ତୋ ନୟନ ତେଜେ ମଉଳି ଯିବରେ
ବାଜିକର ଛଉନାଟ ।

ଜନତାର ସେବା   ଭୁଲି କରନ୍ତି
ଚିରକାଳ ଯେ'କା ଦସ୍ୟୁ,
କୁଷିମୂଷର   ବିଜୟେ ବ୍ୟାପିବ
ଦିବସ ଆଲୋକେ—
ଶତଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଭସ୍ୟୁ ।

ମାଡ଼ିଚାଲ ଆଗେ   ଚିର ନିର୍ଭୀକ
ମୋ ଦେଶର ଚିର-ଯୁବା
ଉଦ୍‌ବେଳିତ ସେ   ପ୍ରାଣ ସମୁଦ୍ର
ଦିବାନିଶି ଡାକେ—
କାହାକୁ ଡରିବୁ ତୁ'ବା ? । ୧୪ ।

ସସ୍ମିତେ ହସେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସେ
ପଶ୍ଚାତେ ତୋର ବସି,
ମାଡ଼ଗୁଲ ! ଗୁଲ ଧସି !
ସତ୍ୟ ସେବାର ମାଲ୍ୟ ଭୂଷିତ ଗଳେ ।
କାହାକୁ ରେ ଭୟ ଡର ତୋ ଅବମାତଲେ ?

ଗାଅ ଜନତାର ଜୟ ।
ମିଥ୍ୟା ଶଠତା ନଶି ପାହ୍ନ ଆସେ
ଅଦୂରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ । ୨୦ ।

ଶାନ୍ତି-ଟେବୁଲ

ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଏଇ   ଗୋଟା ଦୁନିଆରେ
ଶାନ୍ତି କାହିଁରେ କାହିଁ ?
ଭରେ ଯେତେ ପେଟ   କ୍ଷୁଧା ନାହିଁ ନିଭେ
ମନ ଖାଲି ହାଇଁପାଇଁ ।

ବାସନା ଅନଳ   ହୁତୁ ହୁତୁ ଜଳେ
ସମୁଦ୍ରେ ବାରି ନାହିଁ,
ଶାନ୍ତି କାହିଁରେ   ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହେ
ଖୁଜେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ଧାଇଁ ? ୨ ।

ଏ ଲୋକରେ କାହିଁ   ଖାଦ୍ୟ କୁଢ଼ ଯେ
ଆଖି ଆଗେ ଯାଏ ପଚି,
ଶ୍ୱାନ ବାୟସର   ସଂଗ୍ରାମେ ହସେ
ଅମରାବତୀରୁ—
ଏ ଯୁଗ ଇନ୍ଦ୍ର ଶଚୀ ।୩।

ଦାନା ମୁଠେ ନାଇଁ   ଭାଗ୍ୟେ କାହାର
ଚୋବାଉଛି ଡାଳମୂଳ,
କାରଖାନା ପଶୁ   ଖଟି ଖଟି ମରେ
ମିଳୁ ନାଇଁ ତା'ର ମୂଲ ।୪।

ମୈତ୍ରୀ ସତ୍ୟ   ସମ୍ମାନ ଲାଗି
ଜୀବନ ମୁରୁଛି—
ଆଗୁଆର ଯେବେ ଜାତି,
ଜନତା ଭାଗ୍ୟ-   ବିଧାତା ବୋଲାଇ
ଆଖୁ କ୍ଷେତ ଭଳି—
ଚଲାଇ ଯାଏ ସେ କାତି ।

ରାଜ୍ୟ ଜିଗୀଷା　　　ଦାନବର ନିଶା
ମିଶାଏ ସୁଧାରେ ବିଷ !
ପରମାଣୁ ବୋମା　　　ସଭ୍ୟେ ଦେଖାଇ
ଦର୍ପେ ମୋଡ଼ଇ ନିଶ ।

ଅବନତ ହୁଅ　　　ପଦ ତଳେ ତା'ର
କୁହାଟି ଡାକଇ—
ସେ କଳାବଜାରି ପ୍ରଭୁ !
ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗ ତା'ର　　　ମାନିନେଲେ ତୋର
ନିସ୍ତାର ଉପଦ୍ରବୁ ।୧୮।

ତୋ ରାମରାଜ୍ୟ　　　ତୋ ଗଣତନ୍ତ୍ର,
ସବୁ ପୋଥି ବାଇଗଣ,
ତା' ନଥିପନେ　　　ବନ୍ଧା ଜୀବନ
କା' ଭୁଲେ କରିବୁ ରଣ ? ।୧୯।

କାବୁ କରିଛି ସେ　　　ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧେ
ପ୍ରୋଥିତ ମହମ୍‌ମଦ,
ରୁଗ୍‌ଣ ବିଶ୍ୱେ　　　ବାଣ୍ଟିବ କିଏ
ମୈତ୍ରୀ ମହୌଷଧ ?

ଜନତାକୁ ଦେବ　　　ଦେବତା ଆସନ
କାହିଁ ସେ କୃଷ୍ଣ କେଶବ ଗୌରାଙ୍ଗ ?
ପୌରୁଷହୀନ　　　କ୍ଳୀବତ୍ୱ ଦୋଷେ
ବିସ୍ମୃତ ହେଲେ—
କାହିଁ ପ୍ରୀତି ଅନୁରାଗ ? ।୨୦।

ଡାକବାଜ ଯୋଗେ　　　ଶାନ୍ତି ଶାନ୍ତି
ରଡ଼ି ବୁଲନ୍ତି—
ଅୟୁତ ଫମ୍ପା ଭୂତେ,
ଶାନ୍ତିବିଭୂତି　　　ବିତରଣ କଲେ
ରକ୍ତବାର୍ଯ୍ୟ ଦୂତେ । ୨୧

ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରୁଁ ଉଦ୍ଧରି ଢଗ
ଦେବ ମନ୍ଦିରେ ଠାରି,
ମୂକ ଚକ୍ଷୁରେ ଜଳକା ଲଗାଇ
ଦିବା ଆଲୋକରେ
ନିଅନ୍ତି ସର୍ବେ ମାରି ।୨୯।

ଶାନ୍ତି କାହିଁରେ କାହିଁ ତୋ ଶାନ୍ତି
ଶୂନ୍ୟଲୋକକୁ ଧାଇଁ ?
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱେ ଶୋଷଣ ଅନଳ !!
ସମୁଦ୍ରେ ବାରି ନାହିଁ !

ଅଯୋଗ୍ୟ ଯାଉ ଧୂଳିତଳେ ମିଶି
ଯୋଗ୍ୟ ସବଳ ରହୁ ।
ତୈଳ ଢାଳିବ ତେଲିଆ ଶିରେ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଜୀବିତ
କୌଶଳ ବଳ ପ୍ରଭୁ ।

ମଣିଷ ମାରଣ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦର୍ଶନ
ସଭ୍ୟମାନବ ଦୀକ୍ଷା !
ନିରନ୍ନଙ୍କ ମଶାଣି ଶଯ୍ୟା !!
କେ' ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଭିକ୍ଷା ? ।୩୦

ଲୁଟି ଗୋଷ୍ଠୀଯାକ ତାଙ୍କର ସବୁ !!
ଭୋଗ କଲି ଲୋକ କାହିଁ ?
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଆସି ରକ୍ଷା ଯେ କଲି
ଭୁଲିଗଲୁ ତାଙ୍କୁ ଭାଇ । ୩୨ ।

ହୁଙ୍କାରି ଆଣିଲି ଯେ ମହାଭାରତ
ବଜାଇ ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ,
ଦାନବ ବିନାଶି ଥାପିଲି ଶାନ୍ତି
ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ-
ମୈତ୍ରୀରେ କଲି ଧନ୍ୟ ।

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଆସେ ତାହାର ଆଲୋକ—
ଯୋଗ୍ୟ ଦାୟାଦ—
ଲେନିନ୍, ଗାନ୍ଧୀ ଧର
କ୍ଷୀଣ ଲିଙ୍କନ୍, କେନେଡ଼ୀ ତରୁଣ
ସଜାଡ଼ି ବସିଲେ
ତୋ ଘର ଯତନ କରି । ୩୬ ।

ପ୍ରାଣପାତ କରି ହଟାଇଲେ ଦଳ—
ହୃଦେ ହସାଇଲେ
ନିର୍ମଳ ସୁଧା ଜଳ,
ରକ୍ତପିପାସୁ ଦାନବର ଶୂଳ
ଦେଲା ଶେଷ ପ୍ରତିଫଳ
ବଜାଅ ପୁଣି ସେ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ
ସୁପ୍ତ କେଶବେ
ପୁଣି ଜାଗ୍ରତ କର !
ଉଠ କଙ୍କାଳ ଅସ୍ଥିସାର ଭୂ
ମରି ପୁଣି କାହିଁ ଡର ?? । ୪୦ ।

ମହାଭାରତର ଅଛି ପ୍ରୟୋଜନ
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଜାଣ—
ଶୋଣିତେ ହସିବେ ଶିବ,
ଭସ୍ମେ ତୋହର ନବୀନ ଶସ୍ୟ
ଉପୁଜିବ ନବ-ଜୀବ !
ଜାଗ ହେ କଳ୍କି ! ନିଃସ୍ୱ-ବିଶ୍ୱ —
କଙ୍କାଳ ଉଠ ଜାଗି !
ଦାନବ ହସ୍ତୁଁ ରଶ୍ମି ଛଡ଼ାଇ
ବାହ ସ୍ୟନ୍ଦନ—
ଜାଗ ଜାଗ ବୈରାଗୀ । ୪୪

—*—

ଦୁର୍ଗମ ସଙ୍ଗୀତ

(୧)

କ୍ଳୀବ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଥିବୁ କେତେ ବସି ?
ଶତ୍ରୁ ଯେ ଖରେ ଉତ୍ତରୁ ଆସେ ପଶି !
କରିବାକୁ ତୋର କବଳସ୍ଥ ପାସ୍ପୂଣ
ଲୁଣ୍ଠି ଘେନଯିବ ସରବସ୍ୱ ତୋ ଧନ ।
ଯବାନ ବୋଲଉ ! ଯୌବନ ତେଜ କାଇଁ ?
ସବୁ ତୋ ଶକତି ହାଉ ହାଉ ହେବାପାଇଁ ।
ଲମ୍ଫ ଝମ୍ପ ତରଜନ ଗରଜନ,
ଧମକ ଚମକ ଶେଷଗୀତ ପଲାୟନ ।
ମାଦକ ଛନ୍ଦେ ବଞ୍ଚି ତୁ ପାରିବୁ କି ?
କାମୁଡ଼ିବା କଳା ଜଣାନାଇଁ ଯେବେ
ବଫଳେ କି ହେବ ଭୁକ ? ।୧୦।

ଜୀବନଟା ନୁହେ ତୋ'ର ବକ୍ତୃତା ମଞ୍ଚ
ତୁଷ୍ଣୀ ହୋଇ ତୁ ତୋପ କମାଣକୁ ଖଞ୍ଜି
ଆତ୍ମରକ୍ଷା ସବୁର ପହିଲ ଗୀତ,
ବସନ୍ତ ନିଶା ଛୁଟିବଟି କେବେ ?
ମାଡ଼ ଯେ ଆସୁଛି ଶୀତ ! ୧୪ ।

(୨)

ବନ୍ଦ କଲେ ତୁ ଡାକବାଜ ଗୀଟ୍ଟିରଡ଼,
କମାଣର ଡାକ ଶୁଣିବୁ ଘଡ଼କ ଘଡ଼ !
ଶତ୍ରୁ କୁହାଟେ ଲଗୁ ନାହିଁ କରେ ଭୟ,
ମଶାଚକା ପଛେ କରୁଛୁ ଶକତି ବ୍ୟୟ ?
ଆଖି ମୁଦି ଶୁଣୁ ସୁଗମ ସେ ଗୀତ ହାୟ,
ମେଷ ପଲରୁ ତୁ ଜାଣୁ କେତେ ଅସହାୟ ? ୨୦ ।

ଗୁଳି ଶିଖନାଉଁ, ଶସ୍ତ୍ର ଛୋହର ଲଟ,
ଫଙ୍ଗୃ ଭଲ ଛୋ ଧମକ ଚମକ
ଯେତେ ବାହାଦୁରୀ ପାଟି !
ଅଣୁ ଅସ୍ତ୍ର ଯେ ଉତ୍ତରେ ହୋଇ ସଜା
ମନ୍ଦେ ବହସି ଦେଖେ କଷ୍ଟୁ ମଜା ।
ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ମିଳନ ମାଧୁରୀ
ବଞ୍ଚବା ପର ଶୋଭ
ସଂଗ୍ରାମ ଟଣଷେ ଜୋସ୍ନା ବାହାର
ନାଟ୍ୟ ମାନସଲୋଭ ।୨୭।

ବଳଦାନ ଗୀତ ଗରଜ ଉଠରେ ଭାଇ,
ସଂଗ୍ରାମ ଲୋଡ଼ା ଅଭ ବେକମୋଡ଼ା ଜନନୀ ଶାନ୍ତିପାଇଁ ।୨୮।

—*—

ଦିଲ୍ଲୀ-ଲଡ଼ୁ

ଦିଲ୍ଲୀବାସୀ ହେ ! ପାରୁନାହଁ ତିଳେ ଜାଣି,
ଶୁଣିଅଛ କିବା ଗୁହ୍ୟ ନିଗମ ବାଣୀ—
ଛୁଟି ଚାଲିଅଛ ଦ୍ରଳପୂ ତୋଫାନ ଭଳି,
ଗତିର ଏ ଝଡ଼ ମାନୁନାହଁ ତିଳେ
ରାଜମାର୍ଗ କି ଚଳ !

କେହି କାହାରିକି ଚାହିଁବା ସମୟ ନାହିଁ,
ଯନ୍ତ୍ର-ଯାନର ଗତି ଶୁଭେ ସାଇଁସାଇଁ !
ବିଜୁଳି ସମାନ କ୍ଷଣ ଦରଶନ ଦେଇ,
ମାନବର ସୁଅ ଯାଉଛି କ୍ଷଣେ ଉଭେଇ ।
ତୁମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ତୁଙ୍ଗ ଉଚ୍ଚ ହେଉ,
ଆଖିଆଗେ ମୋର ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଯେ
ପ୍ରାଣ ସମୁଦ୍ର ଢେଉ !

ବନ୍ଧୁ ନିଗମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ତୁମ ପଛେ,
ବଜାଇ ବଂଶୀ କେତେ ଯେ କୁହୁକ ରଚେ !
କ୍ଷିପ୍ର ଏ ଗତି କହିବି ନାଇଁ ଅସାର,
ଜନତାର ସୁଅ ! ଘରକୋଣ କବି —
ନିବେଦେ ନମସ୍କାର ।

ଖାଲଇଁ ବିରଳେ ଘାସପଡ଼ିଆରେ ବସି,
ଚୌଦିଗେ ମୋର ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର
ରଙ୍ଗ ବିରଚି—
ଅଫୁଟ ପୁଷ୍ପ
ମନେ ଉଠଇ ହସି ! *

---

* ବନ୍ଧୁ ହରିହରଙ୍କର ପାଠଶାସ୍ଥ ସୁରମ୍ୟ ବୃକ୍ଷବାଟିକା ସ୍ମୃତି
—ରଚୟିତା

ସେଇ ନିଶ୍ୱାସେ ଜାଗେ ମୋ ନବୀନ ମୋହ,
କହିଯାଏ କାନେ ରସିକ ଗନ୍ଧବହ ।
ପୁଚ୍ଛୁନାହିଁ କବି ଫେରିଇବେ କେବେ ଗତି ?
କୁସୁମ ରଙ୍ଗ ରାଗସମାରୋହେ
ଛଳିବ କେବେ ସେ ମତି ?

ଉଦ୍‌ବେଳିତ ସେ ଜନ-ସମୁଦ୍ରେ
ଡାକ ଅସ୍ଫୁଟେ କହେଁ,
କଥା ଶୁଣିବାକୁ ବିଳମ୍ବ ନାହିଁ ସହେ
ଶୁଣନା ମାନବ ଭାଇ !

କାମନା ପୂରୁ ବା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହୁ
ଫେରିଲା ବେଳକୁ—
ମୋପାଶେ ଆସିବ ଧାଇଁ ।
ଫୁଲ-ସମୁଦ୍ରେ ଏଇ ଯେ, ଆଲୋକ !
ଏତେ ଆନନ୍ଦ ଢେଉ !

ଏପେ ଅମୃତ ଝରିପଡ଼େ ଶ୍ୟାମ ସ୍ନେହ !
କହିବ ଏଥି ମୁଁ ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ କଥା,
ପୋଛି ହୋଇଯିବ ଯେତେକ ଅଶ୍ରୁ
ଯେତେ ବିଫଳତା ବ୍ୟଥା ।

*

ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷ କାହିଁ ?

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଏ ଲୋକେ   ମୈତ୍ରୀ ସାମ୍ୟ କାହିଁ ?
ଚିରନ୍ତନ ଏ   ଜଠର ଅନଳ ।
ସବୁ ରୁଟି ଯାଏ ଖାଇ ।

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଯେତେ   ସମାଗତ ବୀର
ସାମ୍ୟ ପତାକା ହାତେ,
କାଳ କବଳରେ,
କଳା ବଜାରରେ—
ହଜାଇ ବୁଦ୍ଧି—
ପଡ଼ିଲେ ଶୋଷଣ ଗାତେ ।

ଜିଣି ଆଣିଲେ ଯେ   ରୁଟି ଖଣ୍ଡିକ
ଛ'ଖଣ୍ଡ ହେଲା ନାହିଁ,
କୌଶଳେ ନିଜ   ଜଠରେ ଭରିଲେ,
ଧୂର୍ତ୍ତ ବଡ଼ାଲେ—
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଚାହିଁ ।

ତଳକୁ ଦୃଷ୍ଟି   ନ ପଡ଼ିଲା ଥରେ
ନିଶୁଣୀ ଅଗ୍ରେ ବସି,
ସ୍ୱାର୍ଥ ଛାତରେ   ସାମ୍ୟ ମୈତ୍ରୀ
ତଳକୁ ପଡ଼ିଲା ଖସି ।

ପ୍ରତିପତ୍ତି ସେ   କ୍ଷମତାର ମୋହ
ଗଞ୍ଜିକା ନିଶା ବଳି,
ପିଚ୍ଛିଳ ସେଇ   ଉଚ୍ଚ ପାହାଚେ
ବସିଗଲେ ଥରେ—
ଓହ୍ଲାଁ କଥା ନୁହେଁ କଳ୍ପା ୧୦ ।

ସନ୍ଥ ସାଧବେ ପଛକୁ ହଟାଇ
ବନ ଯାଆନ୍ତୁ ରଜା,
“ତଳକୁ ଅନାଅ ! ପଛକୁ ଅନାଅ !”
କହିଲେ କୋରଡ଼ା ବଜା । ୧୨ ।

ସତ୍ୟ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି କହି
ମୁଦ ଦିଅନ୍ତି ଜନ,
ଅକାଳରେ ଜାତ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ
ମାସ କେଇଟାରେ—
ଅନ୍ଧ, ଭାଗ୍ୟବାନ । ।୧୪।

ଦେବତାର ଦୂତ ବନନ୍ତି ଭୂତ ।
ରାଜନୀତି କୁହେଳିରେ, ।୧୫।

କ୍ଷମତା କୁହାଟେ,— “ସୁଖେ ବସନ୍ତୁ—
ଗିରି ଗହ୍ୱରେ—
ଜଟାଜୁଟ ହୋଇ ଶିରେ ।” । ୬ ।

ଗୁହାଁ ଇତିହାସେ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶେ
କାଳ ଉପହାସେ—
କହୁଛି, “ମଣିଷ ଭାଇ ।” । ୧୭ ।

“ସଂଗ୍ରାମ ତୋ’ର ନିତ୍ୟ ସତ୍ୟ
ସଂଗ୍ରାମ ବିନା—
ଦାନା କନା ମିଳେ କାହିଁ ?” ।୧୮।

“ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା ତୁହି ଏକା ତୋର
କିଏ ଦେବେ କେତେ ଦିନ ? । ୧୯ ।

ସଂଗ୍ରାମ କଉ— ଶଳ ନ ଜାଣିଲେ
ଚିରକାଳ ମୃଢ଼
ରହିଯିବୁ ଧାନସ୍ଥାନ । ୨୦ ।

ଅଗ୍ରଦୂତକୁ ଚଳାଇବୁ ଯେବେ
ହାତେ ରଖିଥିବୁ ଦୃଢ଼, । ୨୧ ।

ନ ହେଲେ ବାତୁଳ ! କମ୍ରେଡ୍ କୁଳ
କମାଣକୁ ଦେବେ ଦାବ । ୨୨।

ବାଇଶି ପାହାଚ ଗଢ଼ି ହସନ୍ତ
ଜଗନ୍ନାଥ ସେ—
ସୃଷ୍ଟିର ନାହିଁ ସ୍ମୃତି,
ଶକତ କ୍ରମରେ ଉଠିବୁ ପାହାଚ

ମାନ ପଛେ ତୋ—
ମଣିଷ ଧରଇ ଚୂଟି । ୨୪।

ନେତା ପ୍ରତିନିଧି କମ୍ରେଡ୍ ସବୁ
ଉଚ୍ଚ ପାହାଚେ ଆଗ । ୨୫ ।

ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ତା' ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନ
ଚଳିବାକୁ ହେବ !—
ଉପର-ପାହାଚ-ଦାଯ । ୨୬ ।

ସଦା ଜାଗ୍ରତ ଜାଳ ରଖିଥିବୁ,
ଚିହ୍ନ ସଂଗ୍ରାମବକ୍ଷ । ୨୭ ।

ନ ଭଳିବୁ ଭୁଲେ ଲୁବ୍ଧ-ଶାଖାସ୍ତେ
ଠେକିବେ ତୋ' ଶିରେ ଛତ୍ର । । ୨୮ ।

ଶକ୍ତିହୀନର ଦିଗ୍ବିଜୟ ବା
କେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖା ? । ୨୯ ।

କ୍ଳୀବ ନର୍‌ଖାର୍ଯ୍ୟ ଶୋଇଥିଲା ଯା'କେ
ଦେଖାଇବ କିଏ ?
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଲୋକ-ରେଖା । ୩୦ ।

ବାଇଶି ପାହାଚ   ଉଠିବୁ ରେ ମୂକ !
ଆପଣା ଶକ୍ତି ବଳେ, । ୩୧ ।

ଜଗନ୍ନାଥର   ଦରଶନ ଲଭ !
ହଟାଇ ଶୋଷକେ
ଛଳ ବଳେ କୌଶଳେ ।। ୩୨ ।

ସେ ପାହାଚେ ରହି   ସମବଣ୍ଟନ—
ନ କଲେ ପଡ଼ିବୁ ଖସି । ୩୩ ।

ଆନନ୍ଦ ତା'ର   ନୃତ୍ୟ ବଜାରେ
ଶୋଷକ ଖୁଣୀଏ—
ନ ପାରିବେ କେବେ ପଶି । ୩୪ ।

ଉପର ତଳକୁ   ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ତୁ
ଚଳାଇବୁ ସଂଗ୍ରାମ ! । ୩୫ ।

ନିଖିଳ ଜୀବନେ   ଜୀବ ମିଶାଇଲେ
ପୂରିବ ମନସ୍କାମ । ୩୬ ।
ଶୋଷକ ଶୋଷିତ   ଦୁଇ ଦଳ ଏକ
ଆରକକୁ ମାରେ ନାତ, । ୩୭ ।

ପାହାଚ ସେପାରି   ଜଗନ୍ନାଥ ଯେ
ଡାକୁଛି ହଲାଇ ହାତ । ୩୮ ।

ଲଢ଼ିବୁ, ଚଢ଼ିବୁ,   ଶାନ୍ତି ଆଣିବୁ,
ସମ୍ପାଦିବୁ ତୁ—
ସାମ୍ୟ-ମୈତ୍ରୀ ଭାଇ । ୩୯ ।

ସଂଗ୍ରାମର ତୋ   ଅନ୍ତ କାହିଁ ରେ ?
କାବ୍ୟ କଳାସେ—
ମୁକ୍ତି ନାହିଁ ରେ ନାହିଁ । ୪୦ ।

—o—